

L. ANNAEI SENECAE

PHILOSOPHI

AA. 6

OPERA OMNIA

QVAE SVPERSVNT

RECOGNOVIT ET ILLVSTRAVIT

FRIDERICVS ERNESTVS RVHKOPF.

VOLVMEN QVINTVM.

L I P S I A E

I N L I B R A R I A W E I D M A N N I A

M D C C X I.

10261

~~A568~~

L E C T O R I

S. P. D.

F R I D. E R N. R U H K O P F.

Senecae Naturales Quaestiones, quas nostro qualicunque studio et labore recognitas et quoad eius fieri poterat, expollitas explicatasque Tibi, Lector benevole, offerimus, unicum Physicae apud Romanos monumentum nobis relictum, nec a quoquam Romanorum ante simile quid in lucem editum esse, iure meritoque audacter affirmare licet. Nam si ab iis discesseris, quae in Lucretii, Ciceronis et Plinii maioris operibus praestantissimis relicta sunt, ne vestigium quidem disquisitionum talium, quales Seneca instituit, apud Romanos occurrit. Et quemadmodum, quae Cicero ac Plinius maior attulerint, ea breviter et carptim, nec umquam eo consilio allata sunt, ut systema aliquod componerent; sic Lucretius, qui in aliquam comparisonem cum Seneca venire possit, quamquam summa cum laude et haud exiguo studio hanc disciplinam ex Epicuri mente ac praeceptis exposuit, tamen haec omnia tum poeticis coloribus exornata atque distincta extulit, tum unius Epicuri systema evolutum dedit, nec id egit, ut quae curam atque doctrinam multipli-

cem nullis non auctoribus ac testibus subnixam expolitamque prodant, operose colligeret, et cum iudicio exacto subigeret examinaretque. Nec praeter hos scriptores invenire licet, qui de rerum natura docte et subtiliter omnia exposuissent, quibusque Seneca usus fuisset. Nam qui a Plinio maiore ad libr. II. Nat. Hist. auctores laudantur domestici (nostro, nescio quo fato, Seneca omisso), e quibus sua hauserit, vix in illorum numero ducendi sunt: quandoquidem neminem ex iis, nisi Caecinam, ad partes vocatum in his quaestionibus legimus. Reliqui itaque quaedam tantummodo aut exposuerint, aut attigerint, ex fontibus graecis haurientes, quorum limpiditate et ubertate Seneca uti maluisse putandus est. Nisi igitur Seneca primus Romanorum, quod parum absolum ut opiner, fuerit, qui suo quamque expositionem ordine et loco de rerum natura eiusque effectibus, quatenus quaestionum suarum series posceret, collocare instituerit, certe in primis censendus est, qui Graecorum inventa colligeret atque examini accurato subiiceret.

Hi enim primi omnium, quos quidem novimus, huius disciplinae auctores fuere: quippe qui, ut quisque fuit promptissimus ingenio naturaeque et veritatis perspicendae cupidissimus, quae semper divinitus fuit huius nationis praesiantissimae indoles ac fortuna, ita omni fere tempore sagacissime atque doctissime ad naturae arcana detegenda atque in luce clarissima ponenda animum converterunt. Historia autem docet, a
pri-

primis inde temporibus, quibus philosophari Graeci coeperint, naturae studium et cognitionem in iis primas tenuisse, quamquam in errorem se abduci passi sunt philosophiae inter eos statores, ut continuo hoc stadium intrantes de universo disputare, numeros motusque tractare, et unde omnia orirentur, quove reciderent, quam in singula naturae effectusque inquirere, experimentis, observationibus et instrumentis idoneis adhibitis, maluerint. Tale initium et progressus cepit *ionica illa philosophia*, in cuius societatem et quasi communicationem huius instituti reliquos quoque philosophos venisse constat, donec *Socrates*, inani eorum studio sapienter perspecto, philosophiam, ut Ciceronis luculentis verbis utar, devocaret e coelo, et in urbibus collocaret, et in domos etiam introduceret et cogeret de vita et moribus, rebusque bonis et malis quaerere. Sed quominus credamus, *Thalem* eiusque discipulos ac successores studii singularum, quibus systema continetur, partium physicae rationem nullam habuisse, tum quaestionis et studii natura impedit, tum quae nobis transmissa sunt studiorum fragmenta, ipseque Seneca, quippe qui saepe ad illos laude dignissimos antiquioris, quin adeo cunctae philosophiae auctores oculos suos convertit, eorumque thesauris ad rem suam locupletandam adhibitis egregie usus est. Quum enim aqua, τὸ ὕδωρ, haud dubie subtilissimum humoris principium atque elementum, summum apud hos philosophos locum teneret, a quo secundum calori

tribuebant, nemini mirum videri debet, quod singularum quoque naturae partium cum istis duabus coniunctarum adverterint inquisitionem, etiam si iniuria temporum luculentiora huius rei testimonia nobis invidisset. Sed ex iis quae Anaxagoras philosophatus esse traditur, egregie nuper exponente *Caro*, maximae literarum bonarum et philosophiae iacturae fato nimis maturo ac duro nobis erepto, hoc satis superque colligi licet.

Iis adiunxere sese deinceps omnes tum philosophantes, et nulli certae sectae addicti, ex iisque, ut quisque fuit naturae sollertissimus, ita diligentissime pro modulo quisque suo hauserunt, tum omnes reliqui philosophiae vel auctores vel assoclae, si qui naturae indagandae operam suam dicarent, alii aliter eorum vestigiis insistere non dubitaverunt. Quod adeo Socratici et fere omnes quae a Socrate manarunt philosophicae sectae, sequuti sunt. In quibus praesertim *Aristoteles*, vir callidissimus rerum naturae, cum longa per insequentia saecula discipulorum et successorum serie eminuit, quippe quem cum omnes Philosophiae partes, tum vero maxime Physicam summo studio excoluisse inter omnes constat. Eius autem commentarii hanc philosophiae partem illustrantes, e. c. de Coelo, Meteorologica etc. limpidissimus et uberrimus fons fuere, ex quibus omnes reliqui, praeter Epicureos, philosophi, posteaquam iis ad eos liber aditus patebat, hortulos suos irrigarunt, sive omnem physicae ab
Aristo-

Aristotele definitae campum, sive agellos tantummodo aliquot ad cultum suum traduxissent. Quos omnes recensere longum est, nec huius loci et instituti.

Stoicorum tamen mentio eo minus praeteriri potest, quo luculentius eorum studium est, cum omnium philosophorum rationes in partes suas ducendi et ex iis novum quasi aedificium extruendi, tum vero Aristotelem maxime in eo sequendi, ut eius divisionem philosophiae triplicem adoptarent, physicae medium inter Logicam et Ethicam locum tribuentes, quamquam multo latiori sensu eam explicatam dabant, quam Peripatetici. Cf. Senecae Ep. LXXXIX, 15. Iam vero etsi Stoeae auctor et eius proximi successores in condenda et excolenda hac philosophiae parte *Heracliti* potissimum ratione uti maluerunt quam Aristotelis, cuius definitio de motu Chryssippo non displicuit, recentiores tamen Stoici postea illam Aristotelis doctrinam magis advertere et in usum suum transmittere haud cunctati sunt. Sed horum monumenta literarum, quae, si quidem fragmentis eorum merita virtutesque metiri licet, egregia fuerunt, temporis invidia fatoque infauisto nobis erepta sunt, et ex hoc omni antiquitatis studio physicae praeter Aristotelis commentarios physicos nihil nobis fortuna aequa conservavit, nisi Lucretium et has Senecae Naturales Quaestiones, ex assiduo studio multiplicique Graecorum ortas compositasque, e quorum doctrina tantopere pendet, ut nullus locus memorabilis

in his quaestionibus extet, quin ex iis fluxerit ab ipso semper fideliter laudatis, maximam tamen partem nunc perditis.

Unde pretium earum haud exigui momenti satis intelligi potest, quoniam, absque eo foret, nos multa vel nesciremus vel haud recte sciremus. Alterum earum meritum haud contemnendum eo continetur, quod physica ipsa ex iisdem quaestionibus hausit haud pauca incrementa. Etenim unicus fere fons per multa saecula fuere mansereque, unde qui de rerum natura philosophari et exponere instituerent, sua hauserunt, ansam cogitandi de ea ceperunt, et cogitata sua cum aliis communicarunt tum privatim et coram, tum publice et literarum monumentis, donec Aristotelis libri in Europam occidentalem usui publico transmissi sint. Qui tamen non impedimento fuere, quominus quicumque physicen vel summis digitis attingerent, Senecae naturalibus quaestionibus ut luculentissimo fonte se usos esse palam confiterentur.

Nec auctoritas earum prius minui coepta est, quam saeculo decimo sexto et sqq., tum experimentis, observationibusque in auxilium vocatis atque praeceptis opinionibusque antiquis examini subiectis, tum instrumentis egregiis, quibus etiam nunc emendationibus utimur, identidem repertis, in aliam et eam multo meliorem formam disciplina haec redigi a Galileis et Torcellinis coepta sit. Neminem autem paulo erectioris ingenii virum hoc, quod innui, temporis spatio, qui
ad

ad naturam rerum explorandam animum suum adtendisset, exstitisse, quin his libris excutiendis operam suam dicaret, longa virorum excellentium cuiusve aevi serie harum quaestionum studiosorum probari potest. Nisi hoc doceret codd. mss. insignis copia, hoc ex tot tantisque exemplis laudationum commemorationumque, quibus volumina tum scriptorum rei rusticae, qui post eum scripserunt, tum reliquorum aevi antiquioris virorum doctorum, quae etiamnunc manibus nostris teruntur, referta sunt, optime colligi liceret. E multis paucos memorare liceat. Documento enim sunt Augustinus, Isidorus hispalensis, Beda, Vincentius bellovacensis, Ioannes saresberienensis, Robertus Boylius, al., a quibus has quaestiones saepe laudatas aut usurpatas videmus. Nec tamen nostri aevi physicam callentibus eiusque amantibus viris harum quaestionum studium non commendandum est, quandoquidem in iis multae et eae exquisitae observationes insunt, tum verae illae quidem, tum aliae, quae cum non usquequaque veritati respondeant, tamen ita comparatae sunt, ut ad veritatem ducant, et alias et eas egregias cogitationes progignere possint. Neque vero defuerunt nostris temporibus eximii in studiosis naturae viri, qui virtutes harum quaestionum agnoscerent et palam profiterentur: e quibus *Kaestnerum* et *Lichtenbergium*, Gotingae nuper decora et lumina, nominasse sufficiat.

Egregie itaque Senecae operam, quam in conficiendis his libris collocabant, et consilium

quod sequebatur, successisse praedicari licet. Uti enim, quo et civibus suis et posteris prodesset, omnes suos libros composuisse haud semel factus est, ita naturales inprimis quaestiones hoc eodem consilio elaborasse atque evulgasse in aprico est. Utilitas quippe ex hac naturae indagatione et contemplatione in vitam humanam redundans ipsi tanta ac tam mirifica esse videbatur, ut iam inde a primis adolescentiae suae annis Stoicae sectae, quam nisi mature confectatus esse, certe non repudiasse videtur, etiam in hoc amantissimum sese praestaret, ut philosophiae partem a Stoicis inprimis amatam atque excultam acri animi fervore amplecteretur, nec quidquam praetermitteret, quod huius doctrinae studium promovendum adjuvaret. Cuius quidem studii et assiduae diligentiae fructus satis maturus fuit liber de Cometis, ut ipse tradidit, quem postea retractatum foras dedit libro VII. Quaestionum, quum senex ab aulae calumniis et sollicitudinibus secessisset. Nam a sene librum esse compositum plura insunt volumini indicia, e. c. lib. VI. init., quae coacervare atque cumulare nihil attinet. Nec de *Lucilio*, cui hae Naturales Quaestiones adscriptae sunt, quidquam afferam, quum alibi in praefat. Vol. II. praemissa de eo egerim.

Ceterum saepius ipse causas luculenter indicat, quibus permotus ad hoc studium amplectendum et ad has quaestiones suscipiendas animum appulerit. Naturae quippe indagatione et cognitione nobis dari ait pleniorē facultatem

et

et opportunitatem Deum cognoscendi, admirandi, amandi, et venerandi tum animo tum vita, ideoque sincerissimo adorationis et religionis modo suis quemque officiis perfungendi et suam quemque sortem atque conditionem cognoscendi etc. Summo itaque studio dignissimam esse physicam. Quare in hanc potissimum physicae virtutem, haud dubie gravissimam, omnes animi vires intendisse videmus: quo spectant etiam eius excursus, qui morum simplicitate veterum commendanda et reducenda, atque corruptione vehementer accusanda atque castiganda continentur. Alteram tamen physicae partem, quae in vitae humanae et societatis commodis adiuvandis cernitur, et maximi haud dubie momenti est, animo Senecae itidem obversatam esse, ex locis quaestionum nonnullis colligi licet, sed eius nunc non potissimam rationem habere, opinor, voluit, quoniam illud, quod primo loco posuimus, praecipue sibi quaerendum proposuerat, posteriore quippe tum mechanices et geometriae studiosis atque artificibus medicisque ad tractandum concessio, tum in doctrina de sapiente et artium inventionibus exponi solito, quod, ut unum memorem, Posidonius luculente fecerat, nostro clare ostendente in Epist. XC.

Quod itaque non magis nostro est vitio vertendum, quam illud, quod generali physicae parte omissa, quam nos quidem cuique compendio huius doctrinae praemissam videmus, continuo ad ipsas singulas res explicandas progrediatur, et tan-

tantum absit, ut mathematices partibus auxiliisque ad physicam tam salutaris quam necessariae suo quibusque loco utatur, ut adeo illius doctrinae usum expresse ab opera sua seiungat. Enimvero hoc non ideo fecisse putandus est, quod mathematices contemptorem se praebuerit. Nam hac in re magis a Platone quam a Socrate stetit palam est. Saepius autem egregiam illam artem laudat commendatque, nec ea vitam humanam satis bene carere posse, innuit. Et quomodo homo, qui de inventionum artiumque momento ad vitam humanam tam disertus est, in hoc ignorantiae, quin adeo barbariei crimen incurrere potuisset? Sed enim, si omne auctoris consilium attente legendo exsequaris atque explores, facile est ad intelligendum, id Senecam spectasse, ut civibus suis, nullo argumentorum ab arte quadam, multis, imo vero plurimis, aliena, aut doctrina reconditori petitorum praesidio adhibito, de meteoris, aëre, aqua, vento, terrae motu, cometis etc. luculenter exponeret et in praefationibus primo tertioque libris praemissis physicae gravitatem atque summam dignitatem explicaret, immixtis passim quibusdam excursibus, de adulatione, mortis contemptu etc. agentibus, prout occasio postularet et senem cives suos castigaturum et emendaturum decere videretur. Nec totam physicae doctrinam exhaustendam, sed tantummodo quaestiones potissimas solvendas sibi summisse putandus est, quo quamplurimis prodesset, et praeceptis suis facili negotio utendi copiam faceret.

Hoc

Hoc tamen non consequutus fuisset, nisi doctrina reconditori segregata, quamquam nobis hoc eius consilium minus iucundum fuerit.

In quo strenue exsequendo haud paucos suae certe sectae auctores imitatum esse patet, quos sapienter quidem in hac re, quam Aristotelem, qui in physicis suis commentariis, et in ipsis meteorologicôn libris, mathematica argumenta non aspernatus est, sequi maluit. Quid enim civibus suis, quibus potissimum has quaestiones composuit, a severiorum disciplinarum ratione plerumque non satis instructis, profuisset, si probationibus inde assumtis, ideoque popularitate, qua lectores suo libro conciliaret, neglecta, doctiorem quidem, sed non utiliorem se praeuisset praeceptorem? Nam Romanos, si paucos exceperis, studiis mathematicis parum operae dedisse, eruditumque pulverem et radium raro tractasse, iam ex educatione atque institutione plerorumque manifestum sit, quippe quam ad agriculturam maxime et militiam spectasse accepimus. Ipse adeo Cicero, ut alia, ut in re nota, nunc omittam, testimonium de hac re satis luculentum reliquit. „In summo apud illos (Graecos) honore, ait Tusc. I, 2, geometria fuit: itaque nihil mathematicis illustrius. At nos metiendi ratiocinandique utilitate huius artis terminavimus modum.“ Aliter igitur Aristoteli agendum fuit, physica componendo Graecis, aliter Senecae, Romanis scribendo, cui proinde mathematicarum probationum omissio minime vitio verti potest.

Sed

Sed ab hoc studio popularibus potissimum suis sua probandi haudquaquam alienum fuit, quod auctorum, quorum fide, experimentis et testimoniis uteretur, opiniones locaque ipsa afferret, et iis vel probandis vel refutandis immoraretur. Ita enim factum est, ut dictis suis fidem conciliaret apud lectores suos, et doctrinam suam nemini molestam uberius et luculentius testificaretur, quandoquidem nullus fere, quod sciamus, scriptor memoratu dignior antiquitatis hac in disciplina inclaruit, quin Senecae notus et ab eo in partes suas tractus sit. Thaletis enim inventa una cum libris discipulorum et successorum, qui illa memoriae prodiderunt, quippe quem ipsum nihil scripsisse constat, tum Pythagoreorum, Heracliti, Democriti, Aristotelis, Stoicorum, Epicureorum etc. dogmata libris conservata tam solerter perlegit atque exhibuit, ut, quamvis, uberiores ex iis epitomen nobis reliquisset, optamus, tamen et consilio suo et aequalibus suis satisfecisse videri debeat. De Stoicis imprimis nemo quidem dubitaverit, qui nostrum fuisse sciat et ipsum Stoicum eundemque acutissimum atque doctissimum, sed non tam serviliter huic sectae addictum, ut in omnia magistrorum verba iurandum sibi esse putaret. Cum ceterorum Stoeae statorum in hac doctrina expolienda et explicanda studiis observationibusque memoriae proditis usus est, tum vero maxime posteriorum, Posidonii etc. praecepta saepe in auxilium vocavit, quippe quos non a sola Heracliti praeceptione,
modo

modo Stoeae auctorum, pependisse, sed tum dogmata atque experimenta aliorum undecunque collecta accurata trutinâ examinasse, tum proprio ipsos studio rerum naturam observasse comperit habebat.

illos enim priores latebant adhuc Aristotelis commentarii cum cura de tota hac doctrina compositi, unde, quod obiter moneam, quum haud sciam an a nemine iam observatum aut satis expositum sit, factum esse videtur, ut cum omnes philosophi post eum systemata condentes, tum vero maxime Stoici et Epicurei nihil nisi antiquiora dogmata sibi vindicantes et emendantes reperiantur, illi quidem Heracliti, hi Democriti maxime vestigiis insistentes et adhaerentes. Qua quidem in re non male eos elaborasse constat. Igitur tantum abest, ut ingenii Graecorum marcescentis detrimentum in eorum philosophiae excolendae studiis agnoscamus, aut cum Tiedemanno excusamus, ut potius ab Aristotele derelictorum diligentiam et ingenii sagacitatem laudare necesse habeamus. Quare factum esse videtur, ut antiquiores auctores et professores Stoeae plerumque Heraclitum sequuti, parum ipsi in Physica invenisse videantur, quamquam in iis Chryssippi acumen magis eminuerit quam ceterorum, utpote cuius sententia de motu, de atomis etc. non sine honore commemoratur. At recentior Stoa multos habuit auctores egregios, qui physicam tractarent et de ea optime mererentur, inprimis Posidonium, cuius commentarios
saepe

saepe adhibuit suosque fecit Seneca. Hi et alii, quibus usus est, Aristotelis libris usi sunt, haud pridem ab Sulla, Athenis expugnatis, Romam translatis et haud ita longe post Tyrannionis amiseni diligentia et studio publici iuris factis.

Iam vero hos et alios de rebus physicis auctores, quos omnes fere graecos fuisse constat, ita in rem suam convertit, ut opinionibus atque cogitatis eorum expōitis iudicium suum admoveat, observationibus propriis admixtis, et vel refutet vel affirmet, aut omnino aut ex parte. Atque hoc ea experientia atque modestia facere solet, ut non solummodo eruditi viri personam induere videatur, sed revera doctum et humanum se praebeat commendetque. Quod quidem, si in ullo philosophiae loco, in hoc certe, qui est de rerum natura, quemcunque huic inquisitioni deditum eo magis observare et exercere decebat, quo spinosiores et incertiores quaestiones, praesertim isto nostris instrumentis ac praesidiis destituito tempore, huius doctrinae studiosis obiiciebantur, quae omnem in iis diluendis audaciam et temeritatem prohibeant. In primis autem admiranda est tum acumen atque doctrina Senecae, tum modestia eius, cum in permultis Quaestionum reliquis locis, tum vero maxime in libro VII, qui est de Cometis, ubi praestantia iudicii nemini non se probabit. Quare non mirum est, quod tanto studio per omnia fere saecula nostrae aerae naturales quaestiones Senecae lectae atque descriptae inveniuntur.

In quo tamen eas celebrandi ardore haud exiguus quoque fons vitiorum quaerendus est, quibus tum Codd. mss. tum Edd. antiquiores sca- tent: quandoquidem emblemata diversi generis, *διπτογραφίαι*, glossemata etc. margini primo ad- scripta, deinde a librariis textui immissa ultra quam dici potest N. Quaestiones commacularunt. Nec nobis tam emendatas nunc tractandi eas copia esset, nisi viri priorum temporum eximii, tum ingenio et virtute critica, tum doctrina, di- ligentia atque assiduitate praestantissimi idemti- dem omnes vires intendissent, ut et codicibus contendendis et lectionibus diiudicandis libra- riorum aliorumque emblemata detegerent et vi- tiis textum quem vocamus liberarent. In his eminent post *Matthaeum Fortunatum*, panno- nium, (a loechero prorsus omissum) qui Aldum in hisce naturalium quaestionum libris castigandis Venet. a. 1522. 4. optime adiuvit, *Ferdin. Pintianus*, *M. Ant. Muretus*, *Ianus Gruterus* et *Ioh. Fred. Gronovius*: nam *Iustus Lipsius*, aetate et morbo ingravescente, libri primi capite primo absoluto, ab opera sua, quam usque ad hunc locum maximo cum honore literis bonis promovendis dicaverat, absistere cogebatur. Edi- tionem tamen eius inchoatam quaestionum con- tinuavit et ad exitum perduxit *Libertus Fro- mondus*, in Academia lovaniensi Philosophiae professor († 1653), vir eximius, qui antiquitatis studium et scientiam cum philosophia et mathesi probe coniungebat, atque a peripateticis sui tem-

poris physicae doctoribus haud semel et quidem in primis discedere audebat. Iam vero horum virorum laude mea maiorum merita de Senecae Naturalibus quaestionibus egregia sunt, sive criticam partem, sive exegeticam spectaveris. Sed illam magis excoluisse, quam hanc, si a Lib. Fromondo discesseris, explevisse dicendi sunt, quippe qui non tam id se spectasse prae se tulerunt, ut res ipsas ibi tractatas exponerent, quam ut potius Quaestiones quam emendatissime foras ederent. Unde haud dubie factum est, ut multis partibus emendatior evaderet textus, quam antea legebatur, quamquam non ita auctorem usquequaque perpurgatum obtulerunt, ut nulla amplius ope critica indigeret. Multa enim loca supersunt, quae aperte corrupta sunt, alia, quae suspicionem corruptionis haud iniustam iniiciunt. Quare nisi recensioem plenam et iustam offerre possimus, tamen recognitio diligenter et sobrie instituta nonnullum huic egregio operi auxilium allatura videbatur. Fortasse tam felicibus nobis esse continget, ut Volumini subsequuturo subsidia addamus, quibus textus multo emendatior fiat. De his in praefatione istius volumini praemittenda uberius loquendi locus erit. Vale, studiisque nostris fave. Datum Bilefeldae ipsis Cal. Aug. MDCCCXI.

L. ANNAEI SENECAE

AD LUCILIUM

NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER PRIMUS.

Argumentum.

Praefatur; altissimam et animosissimam philosophiae partem esse, quae coelestia et Deum contemplatur, ac scientia morali potiore. Eam a meteoris ignitis orditur, deinde ad Coronam, Iridem, et alia apparentia transgreditur. Coronam undique in orbem aperiri, quemadmodum circuli solent, cum lapis in lacum aut piscinam deiicitur. Iridem a sole colorari, et fieri nube formata in modum concavi speculi et rotundi, cui forma sit partis e pila sectae, quod etiam censuerat Posidonius olim. Hic multa de speculis cumulat, et iis quae radiorum reflexione aut refractione videntur. Ab Arcu ad Virgas et Parelia transit, deinde ad nocturnos fulgores, chasmata, stellas discurrentes, et leviter aliquid de Cometis delibatum. Specula ei memoriam Hostii obscurissimi nebulonis excitaverunt. Inde legitimum usum speculorum docet et abusum.

P R A E F A T I O.

QUANTUM inter philosophiam interest, Lucili viro-
rum optime, et ceteras artes: tantum intèresse ex-
istimo in ipsa philosophia, inter illam partem quae
ad homines, et hanc quae ad deos spectat. Altior
est haec, et animosior: multum permittit sibi: non
fuit oculis contenta. maius esse quiddam suspicata
est, ac pulchrius, quod extra conspectum natura
posuisset. Denique tantum inter duas interest,
2 quantum inter Deum et hominem. Altera docet,
quid in terris agendum sit: altera, quid agatur in
coelo. Altera errores nostros discutit, et lumen
admo-

Dignitas et praestantia ar- to dialecticam adjunxit. Cf.
gumenti. Altissimam prae- Cic. Acad. I, 4 sq. *quae ad*
fatur et animosissimam phi- *deos spectat*, physicam, ad
losophiae partem esse, quae quam etiam Deum refere-
coelestia et Deum contem- bant Stoici. cf. Lipsii Physiol.
pletur, ac scientia morali II, 5.
potiorem.

2. *Altera — agatur in*
coelo. Astronomiam dicit
et physicam mathematicam.
Artium autem est, res sensi- *unde lucet*, ubi Dei sedes
bus obiectas tractare, et si est; itaque in coeli summam
ulterius progrediantur, non partem, ubi ille ignis, sol,
nisi leviter et perfunctorie qui condit omnia ratione et
philosophiam attingere, ut arte vegetans atque servans:
quae arcana naturae et ea- cui et nomen naturae da-
rum causas scrutatur. Cf. bant. Cf. Diog. Laert. VII,
Epist. Senecae 89 et 90. *ad* 156. Tiedemann System
homines — spectat, illa der Stoisch. Philos. II. p. 44
philosophiam moralem et sq. *quae publica est* cuilibet
rationalem, haec naturalem vel non accurato scrutatori
complectitur, ex divisione, manifesta. *quae universi*
quae nostro placuit in Epist. materia sit, prima, ἐξ ἧς
89. Antiquissima philoso- ὀτιδηποτοῦν γίνεσθαι. Diog.
phia continebatur physica, Laert. VII, 154 not. Cf.
cui Socrates moralem; Pla- nostri Ep. 65, 2 sq. not.
Mul-

admovet, quo discernantur ambigua vitae: ^a altera multo supra hanc caliginem in qua volutamur excedit, et e tenebris ereptos, illo perducit, unde lucet. Equidem tunc naturae rerum gratias ago, quum illam non ab hac parte video, quae publica est, sed quum secretiora eius intravi: quum disco,

A 2

quae

- a. *altera multo supra hanc caliginem etc.* Sic Erasm., Ald., et palat. tert., una cum fragm. Colon. ap. Gruterum; Cod. Erf. *multum s. h. c.* Pincianus propter codd. mss. τὸ supra omittit, sequentibus Curione, Mureto aliisque. Erricii Memmii codd. aliquot ab Obsopoeo comparati dabant: *hanc supra calig.*, contra Senecae morem. Bene dici *excedere extra* notum est; quidni proinde *exc. supra*? Mox *ereptos* bona quorundam codd. mss. lectio est, melior quam *erutos* codicis Erford. et Erasmic. edit., et *exceptos* fragmenti colon. cod. Nam philosophia eripit ipsa, non nos sola nostra opera tenebras fugientes excipit. Ceterum *ereptus* et *exceptus* in codd. mss. confundi constat. *quae publica*. Sic codd.: concinnius tamen paullo putabat Gruterus: *qua p.* Continuo *quum secretiora* omnium codd. lectionem mutaverat Muretus: *in secretiora*.

Multos autem fuisse Stoicos Cic. de Legg. II, 11 ed. in exponenda hac re, vide- Goerenz. Locella ad Xemus tum ex fragmentis, non nopl. Ephes. p. 284. *Reusque* quaque tamen claris, *spice nos*, formula fuit sola Cicerone aliisque conferlennis in precibus. Plerasvatis, tum e designatione librorum Zenonis aliorumque Epicureis et Stoicis disputandi ansas dedisse constat. Sic Epicurus statuebat, materiae inertia et parata *Deum totum in se intendere*. cf. Senec. de Benef. tueri studuerunt. Ceterum IV, 4. Diog. Laert. X, 77. cf. de his quaestionibus, de not.: *semel fecisse* atomoquibus ne Stoicis quidem rum concursu: in qua senconveniebat, Tiedemanni tentia fuit et noster, de BeSystem. laud. II. p. 184 sq. nef. VI, 23. *Pars mundi* 195 sq. *respiciat* cura sua — *mundus*. Posterius senos dignetur, εφορᾷ, ἐπι- quutus est Seneca infra II, βλέπει. Cf. de Tranq. An. 45 cum reliquis Stoicis: c. 8, 2. Hinc fortunae re- Epicurus contrarium tenuit. spicientis sanum Romae.

quae univērsi materia sit, quis auctor sit, aut custos: quid sit Deus: totus in se intendat, an ad nos aliquando respiciat: faciat quotidie aliquid, an semel fecerit: pars mundi sit, an mundus: liceat illi hodieque decernere, et ex lege factorum aliquid derogare; an maiestatis deminutio sit, et confessio erroris, mutanda fecisse: necesse est enim ei eadem placere, cui nisi optima placere non possunt: nec ob hoc minus liber et potens est. Ipse enim est necessitas sua. Nisi ad haec admitterer, ^b non fuerat nasci. Quid enim erat, cur in numero viventium

b. *non fuerat nasci.* h. e. non fuerat, cur nascerer, non opus fuisset, ut n. Sic omnes codd. mss. Pinciani, Gruteri et Britannicus a I. F. Gronovio comparatus praestant, ideoque a Pinc. et Gron. probatum est. At Erasmus et Muretus habent: *Non fuerat operae pretium nasci.* Sed ab homine latinae elegantiae non satis perito has voces infitas esse manifestum est. Sic noster loqui amat, e. c. huius operis lib. VI, 30, 3. quibus ad cadendum male stantibus non erat impelli sed agitari. Cf. I. Fr. Gronovii Obs. IV, 8 p. 601. ed. Lips. Mox *causarium* e Memmii codice recte praetulit Gron. vulgato: *casurum*. Quidam codd. et erford. *casuarium*. Sic Epist. 68, 6 occurrit: *Causariae partes*.

3. *Ipse enim est necessitas sua.* Ipse Deus sibi hanc necessitatem imposuit, ait noster Epist. 77, 14. Iam ut nisi optima non eligeret apud Platon. Gorg. IV p. faceretque. Noster in libro de Provid. c. 5, 6 ait: Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem fata, sed sequitur: semper paret, semel iussit. Stoicis itaque necessitas rationis erat libertas. *An — percolarem.* Non infrequens apud veteres philosophos fuit comparatio corporis humani cum vasculo, *ἀγγεῖον*, unde haec cum sa-

co fluxit. Cf. Epict. Diss. I, 9. Saccus (ἡθμός) es! ait noster Epist. 77, 14. Iam ut nisi optima non eligeret apud Platon. Gorg. IV p. faceretque. Noster in libro de Provid. c. 5, 6 ait: Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem fata, sed sequitur: semper paret, semel iussit. Stoicis itaque necessitas rationis erat libertas. *An — percolarem.* Non infrequens apud veteres philosophos fuit comparatio corporis humani cum vasculo, *ἀγγεῖον*, unde haec cum sa-

tium me positum esse gauderem? An ut cibos et potiones percolarem? ut hoc corpus caufarium ac fluidum, periturumque nisi subinde impleatur, c. *farcirem*, et viverem aegri minister? ut mortem timerem, cui omnes nascimur? Detrahe hoc inaeſtimabile bonum, non est vita tanti, ut sudem, ut aestuem. O quam contempta res est homo, nisi supra⁴ humana surrexerit! Quamdiu cum affectibus colluctamur, quid magnifici facimus? etiamſi superiores ſumus, portenta vincimus. Quid est, cur ſuſpicia-

A 3

mus

c. *farcirem*. Sic legi ora Eraſmi prodit, qui tamen vulgatum *farcirem* tenet cum omnibus aliis edd. et notis codd. Nec dubitavi illud reſtituere. Nam *farcire* et *farcire* in codd. confundi conſtat: deinde non convenit huic loco notio iterata implendi, ſed requiritur notio medendi, emendandi. Caeterum ſi nexus permetteret, τὸ *farcirem* tueri poſſis fragm. Epict. 94 *νάπτω τρεῖς τὸν θύλακον*. Mox *cui omnes naſcimur* plurimi dant codd., Pinſiano aſſentiente: Eraſmus et aliquot codd. una cum cod. Erford. *cui uni omnes n.* Sed haec lectio ſententiae, quam hic tuetur noſter, non convenit: non ſolum morti, ſed etiam philoſophiae naſcimur. Omnes tandem praeſtolatur mors.

4. *niſi ſupra humana* Stoic. phil. III, 7. *valetudine ſurrexerit?* niſi ad ſapien-
narium noſtro Lazareth in
 tiam et virtutem, ad vicini-
 veterum villis et caſtris con-
 tatem Dei adſcenderit. Cf. venit. Vide De Ira I, 16, 3.
 Epift. 98, 9. Gataker. ad Epift. 27, 1 not. *non eſt ti-*
 Antonin. II, 17. *affectus ſe-*
bi - involutum: nec ſimu-
 cundum ſtoam ſpectant ad
 las pudorem, nec adularis,
 animum irrationalem, e. c. nec occultus tectusque es.
 ira, cf. de Ira I, 8. Epift. 71, *Cor involutum gerit* haud
 25. Sunt itaque affectus nil
 dubie is, qui occultus et
 niſi *Φαινόμενα*, viſus, qui-
 tectus ap. Cic. de ſin. II, 17
 bus nihil ſolidi ſubeſt, ſive
 in. dicitur. Exemplo tamen
portenta, errores. Oppo-
 locutionis aegre careo. *luxu-*
 nitur animus rationalis, qui
ria. Ovid. Faſt. I, 213:
 inconcuſſus opinionibus re-
 Quaeſere ut abſumant, ab-
 ctum ſemper ſtatum tenet, in
 ſumta requirere certant. At-
 quo igitur ſummum illud ho-
 que ipſae vitiis ſunt alimen-
 minis bonum poſitum eſt. ta vices.
 Cf. Lipſii Manuſcript. ad

mus nosmetipfos, quia disimiles deterrimis sumus? non video quare sibi placeat, qui robustior est ^d in valetudinario. Multum interest inter vires et bonam valetudinem. Effugisti vitia animi: non est tibi frons ficta, nec in alienam voluntatem sermo compositus, nec cor involutum, nec avaritia, quae quidquid omnibus abstulit, ^e sibi ipsi negat: nec luxuria pecuniam turpiter amittens, quam turpius repararet: nec ambitio, quae te ad dignitatem nisi per indigna non ducet. Nihil adhuc consecutus es. multa effugisti, te nondum! Virtus enim ^f ista quam affectamus, magna est: non quia per se beatum est, malo caruisse, sed quia animum laxat, ac praeparat
ad

d. *in valetudinario.* Sic recte codd. mss., Pinciano etc. volentibus dissecuit vocem Gron., qui doctissime vim vocis exposuit. *Invaletudinarius* enim non est vox Latina: quare τὸ in codex Erford. et edit. Grut. recte omisisse videri possunt. I. M. Gesnerus in Thef. Steph. L. L. Gronovianae doctrinae immemor fuit in hac voce.

e. *sibi ipsi.* Sic omnes codd., praeter unum britt., et edd. Et recte, si Erasmi regulam in Clav. Cic. sub voce *Ipse* datam sequamur, in oppositionibus requiri obliquum casum, in ceteris locis rectum: quam quidem regulam scio Senecae plerumque amari. Nam quae Gronov. affert exempla ideoque *sibi ipsa* e codice brit. praefert, ea huc non spectant. Sed si vel maxime, regula illa posthabita, non nisi codices sequendos cum Drakenborchio ad Livium II, 19 aliisque malueris, nec lectioni *sibi ipsi* assensum recufaveris. Sic Codex Erf. *sibi ipsi negat* habet, qui etiam mox *pecuniam turpiter perdens* praefat.

f. *ista* ex Erasim. ed. et tribus palat. atque Erf. addidi, Gruteri suavore. Non enim de faciliore virtute sermo est, sed de ista altiore, qua in *Dei* consortium venimus. Nam *Dei*, non *Deorum*, sanam esse scripturam, nec, quae Gruteri fuit opinio, hoc in *Dei* mutatum ab iis, qui Senecam Christianum putassent, tum loca Senecae multa haud dissimilia docent, tum codices fere omnes suadent praecipiantque. Codex tamen Erf. *Deorum* praefat.

5. Stoeae dogma fuit, an- tus *laxat*, liberat a vinculis. mum in corpore quasi in lam quum is particula sit custodia teneri: quem vir- mentis divinae, sensum eo
redit,

ad cognitionem coelestium, dignumque efficit, qui in consortium Dei veniat. Tunc consummatum habet plenumque bonum sortis humanae, quum, calcato omni malo, petit altum, et in interiorem naturae sinum venit. Tunc iuvat inter sidera ipsa vagantem, divitum pavimenta ridere, et totam cum auro suo terram: non s illo tantum, dico, quod egressit, et signandum monetae dedit, sed et illo, quod in occulto servat posterorum avaritiae. Nec 6 potest ante contemnere porticus, et lacunaria ebore

A 4

ful-

g. *non illo tantum, dico — sed et illo.* Gronov. e britt., gallicis et duobus palatinis codd. restituit, quum olim esset: *non illum tantum dico — sed et illum.* Sic loqui amare Senecam bene docuit Gronovius locis Nat. Qu. VI, 16, 1, VII, 23, 1. Epist. 90, 35, ubi codd. suadent *de illa, sed illa* legendum esse persuasit Gronovius. Eandem hanc loquendi rationem Graecis quoque perquam familiarem fuisse constat, et docuit nuper Vir praestantissimus Schaeferus in Meletem. crit. Mox *tonfiles silvas* omnes codd. Grut. exhibent, et Erasmus: praeferam lectioni monnullarum edd. *penfiles s.*: recentiorem etiam luxum taxare videtur: etsi Epist. 122, 9 opponi possit, quare Lipsius ad h. l. dixit: Quidam editi *penfiles*, quod paene est, ut probem. *Et angustum et maxima ex parte* Cod. Erf. praestat.

redit, unde venerit: *calca-* ticus marmoreas. *tonfiles*
to omni malo, corpore, *silvas.* Spectant haec ad
omnibus affectibus et erro- luxum istorum temporum
ribus depulsis sublatisque. notum, viridaria non solum
Sinum penetralia: *pavi-* in impluvio, quorum mentio
menta, quae inprimis ope- fit a Tibull. III, 3, 15, ubi cf.
re musivo et eo pretiosissimo Heynium, sed etiam in te-
ornabantur. Cf. Sueton. Iul. ctis s. culminibus aedium
46. not. planis habendi. Luxus hic

6. *Lacunaria,* tecta tri- fuit tunc temporis recens.
clinii ebore, auro picturaque Proinde Plin. N. H. XII, 2
splendentia, les plafonds. nemora tonsilia memorat ut
Similes sunt hisce ornamen- inventum recens. Hic mos
tis gypfati labores, lavori di silvas tonsiles s. arboreta ha-
stucco ab Italis vocati. Cf. bendi in his aedium partibus
Ernesti Clav. Cic. h. v. *por-* etiam nunc in regionibus
austra-

fulgentia, et tonfiles silvas, et derivata in domos flumina, quam totum circumeat mundum, et terrarum orbem superne despiciens, angustum, et magna ex parte opertum mari, etiam qua exstat, late squalidum, et aut ustum aut rigentem. Sibi ipse ait: hoc est illud punctum, quod inter tot gentes ferro et igni dividitur? O quam ridiculi sunt mortali-
 7 talium termini: Ultra Istrum Dacus non exeat:
 h Strymo Thracas includat: Parthis obstet Euphrates: Danubius Sarmatica ac Romana distermine-
 nus Germaniae modum faciat: Pyrenaeus medium
 inter

h. *Strymo Thracas includat.* Sic Erasmus in ora edit, legendum posuit: contextus enim habet vitiose: *Isthmus Samothracas includat.* Petrus Pithoeus invenit in uno codice: *Aemus Thracas* includat. Lipsius in suo cod. ms.: *Aestimun samothracas*: alius dabat, *Istimun sametrates*, s. *samoctates incl.* Vnde Lipsius coniecit: *Aemus mons Thracas incl.* Pincianus emend. *Isthmus suus Thraces includat*, ut intelligat auctor de Isthmo Thraciae Chersoneli, aut certe, inquit, *Strymo suus Thraces includat*; terminus enim Strymo fluvius inter Macedoniam et Thraciam Ptolemaeo et reliquis. Codex Erf. *hemotraces includat.* Alius codex: *imperium instinium Samotraces includat.* Haec vacillatio et diversitas lectionum locum valde suspectum reddunt. Illa Samothracum, quos codd. pertinaciter tenent, mentio quo pertineat, non dicam. Nam etiam si vel maxime de finibus non pace quadam sed animo et votis hominum constituendis sermo sit, tamen quo te converteris haud extrices. Locus itaque corruptus meliores codices expectat: dumne pannus attextus sit! Mox *Aethiopas* praestat codex erford.: fortasse, quia rarior *Aethiopiarum* sit mentio. Occurrit tamen ap. Plin. V, 8 Nat. Hist.

australibus viget. Cf. Epist. constituti videntur, sed geographici, ut ita dicam, sunt, 122, 9. not. *derivata in domos flumina* vocat Seneca pater Controv. V, 5 nativigabilium piscinarum freta. Cf. Ep. C, 5. not.

7. Termini, quos hic designat, non pace quadam tempore in utraque Danubii
 rici. *Dacus* autem Augusti debent Geographi et Historici. *Dacus* autem Augusti
 f.

inter Gallias et Hispanias iugum extollat: inter Aegyptum et Aethiopias arenarum inculta vastitas iaceat! Si quis formicis det intellectum hominis, nonne et illae unam aream in multas provincias dividant? Quum te in illa vere magna sustuleris; quoties videbis exercitus subrectis ire vexillis, et quasi magnum aliquid agatur, equitem modo ulteriora explorantem, modo a lateribus affusum, libebit dicere:

It nigrum campis agmen. —

Formicarum iste discursus est, in angusto laborantium. Quid illis et nobis interest, nisi exigui mensura corpusculi? Punctum est istud in quo navigatis, in quo bellatis, ⁱ in quo regna disponitis: minima, etiam quum illis utrimque Oceanus occurrit. ⁹ Sursum ingentia spatia sunt, in quorum possessionem animus admittitur: at ita si minimum secum ex cor-

A 5

pore

i. *in quo regna disponitis.* Haec est emendatio Erasmi egregia, quum omnes codd. darent: *in quo regnatis, ponitis numina*, nullo aut malo sensu. Gruteri tamen codd. praestant, etsi reliqua etiam vitiose; tamen recte *minima*, quibus in hoc assentit cod. erf. Huic Criticae generi ista Erasmi emendatio honori est, quod Valckenar. in Diatribe, ut hoc exemplo utar, egregie ornavit. Mox Erasmi duo Gruter. codd. et erford. *Oceanus occurrit, plurimi incurrit:*

f. *Ifiri* ripa habitans, ab hoc Caesare ultra fluvium regressi cogebatur. Cf. Strabo VII. p. 375 sq. Lips. *Sarmates*, inpr. Jazyges, Roxolani et Peucini inferiore Danubio a Romanis hoc tempore separati sunt. Cf. Tacit. Germ. c. 40. *Rhenus* terminus esset. Cf. Tacit. Annal. XI, 19.

8. Versus est Virgil. Aen. IV, 404. *Oceanus* qui omnem terrarum orbem *utrimque* i. e. a latere utroque ad occasum et ad ortum (cf. Lipsii Physiol. Stoic. II, 17 fin.) circumfluit, ideoque *minima* regna, etiam si totam terrae superficiem completantur.

9. *at ita si — redit.* Facile videris, sapientem hic Stoi-

pore tulit, si sordidum omne deterfit, et expeditus levisque ac contentus modico emicuit. Quum illa tetigit, alitur, crescit: ac velut vinculis liberatus, in originem redit. Et hoc habet argumentum divinitatis suae, quod illum divina delectant: nec ut alienis interest, sed ut suis. Secure spectat occasus siderum atque ortus, et tam diversas concordantium vias. * Observat, ubi quaeque stella primum terris lumen ostendat, ubi culmen eius summum, qua cursus sit, quousque descendat. Curiosus spectator excutit singula, et quaerit. Quidni quaerit? Scit illa ad se pertinere. Tunc contemnit domicilii prioris angustias. Quantum enim est, quod ab ultimis litoribus Hispaniae usque ad Indos iacet? Paucissimorum dierum spatium, ¹ si navem suus ventus

currit: quare Pincianus legendum fualit: undecunque Oc., bene, ut omnia fere, quae eius ingenio debentur. Sed vulgata habet quo se tueatur. Deinde cod. erf. et ita, si secum minimum ex tempore tulit.

k. *Observat, ubi quaeque stella primum terris lumen o. Sic fere Muretus, qui tamen terris non agnoscit. Erasmus: observat ubique quae stella primum coelis. Sed codd. non coelis sed terris habent. Sic Virgil. Georg. IV, 232. Taygeti simul os terris ostendit honestum Plias. Sed illud: ubique, quod Erasmus et codd. habent, tolerari nequit.*

l. *si navem suus ventus implevit. Sic optimi codd. Alii tamen: si navem suus ventus ferat. Codex erford.: si navem suus ferat ventus. Olim cusi, ait Grut. si navem ferat suus ventus implebit. Enimvero in his glossatoris*

manum

Stoicum describi, quippe superstitione stultorum tenequem ab erroribus et affectur, quos anxie Astrologis ctibus liberum unice id agere hinc leges suas depromentiposse declarat, quae huc bus animum advertisse conspectant: stultum, qui affecti- fiat.

bus pareat, non posse. Se- II. *Quantum enim — si cure spectat — vias: quonavem suus, secundus, niam divina, quorum est ventus implevit. Haud dupars, eum delectant, nec bie insulas Canarias intellexit,*

tus implevit. At illa regio coelestis per triginta annos velocissimo sideri viam praestat, nusquam resistenti, sed aequaliter cito. Illic demum discit, quod diu quaesivit: illic incipit Deum nosse. Quid est Deus? Mens universi. Quid est Deus? Quod vides totum, et quod non vides totum. Si demum magnitudinem

manum facile agnoscas, ex margine in contextum temere illatam. Saepe enim a Criticis librariorum mos iste observatus et derisus est, notam quam vocamus; qua in margine vocem rariorem aut doctiorem explicatam vidissent, in textum assumendi: unde *διτρογγαφίαι* interdum ortae sunt. Mox inter *nusquam resistenti*, et, *numquam res.* codd. fluctuant. Sensus manet idem. *Contigit* §. 12. in fine vulgata est lectio, ubi cod. erf. *contingit* habet. Utrumque defendi potest: sed cur vulgatum deseram, non video.

lexit, quippe quae sub nomine insularum fortunatarum iam Sertorii aetate innotuerant (Plutarch. III. p. 520 Reisk.). Ipsi Ptolemaei notitia ultra eas non pertinuit. Ceterum hic notatu dignus est de notitia veterum super his regionibus. Iam Eratosthenes (flor. ante Chr. nat. 226.) suspicabatur, nisi Atlantici maris magnitudo obstaret, ex Hispania facile in Indiam navigari posse (Strab. I. p. 173, Lips.). Huic opinioni fama quadam, unde Platonis Atlantis (cf. Plat. Opp. IX p. 296. coll. X p. 39. et Aristot. de Coelo II, 14 fin.) orta fuerit, ut videtur, subnixae, postea Ptolemaeus quoque assensus est, quippe Indiam orientalem usque ad Africam occidentalem pertinere,

atque adeo mari haud ita magno ab ea determinatum esse putavit, ut proinde ab insula Canaria non multum distaret India. Hanc ipsam sententiam Columbi etiam aetati probatam esse constat. Cf. Mannert I. p. 142 sq. *velocissimo sideri*, Saturno. Cf. VII, 29. Eadem refert Cic. de Nat. Deor. II, 20.

12. *Quid est — totum.* Pantheismum hic vides clare expositum ab Heraclito mutuatum, qui saepe a viris doctis male intellectus est. Ratio, spiritus igneus, mens universum creavit, sensus est, et per omnia diffunditur. Hoc modo mundum dixere sapientem, et mundum itidem Dei corpus atque animal. Cf. Lipsii Physiol. Stoic. I, 6. sq., qui rem

gnitudo sua illi redditur, qua nihil maius excogitari potest, si solus est omnia, opus suum et extra et intra tenet. Quid ergo interest inter naturam Dei
 13 et nostram? Nostri melior pars animus est: in illo nulla pars extra animum. Totus ratio est, quum interim tantus error mortalia teneat, ut hoc, quo neque formosius est quidquam, nec dispositius, nec in proposito constantius, existiment homines fortuitum et casu volubile, ideoque tumultuosum inter fulmina, nubes, tempestates, et cetera quibus terrae ac terris vicina pullantur. Nec haec intra vulgum dementia est, sapientiam quoque professos con-
 14 tigit. Sunt qui putent, sibi ipsis animum esse, et quidem providum ac dispensantem singula, et sua, et aliena: hoc autem universum, in quo nos quoque sumus, expers esse consilii, et aut ferri temeritate quadam, aut natura nesciente quid faciat. Quam utile existimas ista cognoscere, et rebus terminos ponere? quantum Deus possit: materiam ipse sibi formet, an data utatur? utrum idea materiae prius

rem acutius tractavit quam rae *ὁμοιομερείαις*, atque de Tiedemann. Syst. der stoisch. Leucippi, Democriti et Epicuri atomis. Vocamus hos der specul. Phil. II. p. 541. cum Stratone lampfaceno sq. Similia docuit Pythagoras, Cic. de Nat. Deor. I, ed. Goerenz.). Cf. Lipfii Physiol. Stoic. I, 5.

13. *ut hoc* coelum, totumque mundum una cum deo, a quo regitur. *Tumultuosum* nullum tenens ordinem, confusum, omni- que consilio privatum. *Nec* — *utatur*. Omnes fere antea haec contigit. Cogitasse videtur Seneca de Anaxago- tatem materiae statuebant, ex qua

prius superveniat, an materia ideae? Deus quidquid vult efficiat, an in multis rebus illum tractanda destituant: et a magno artifice prave formentur multa, non quia cessat ars, sed quia id in quo exercetur, saepe inobsequens arti est? — Haec inspicere, haec discere, his incubare, nonne transilire est mortalitatem suam, et in meliorem transcribi sortem? Quid tibi, inquis, ista proderunt? Si nihil aliud, hoc certe sciam, ^m omnia angusta esse, mensus Deum. Sed haec deinde.

CAPUT

m. omnia angusta esse, mensus Deum. Sic egregie boni codd., quum alii vel omnino τὰ *mensus Deum* omittant, vel *angusta esse versus Deum* praestent. Gronovius docuit, *mensus, metiri* ex verbis esse, quibus Annaei Seneca et Lucanus delectati sint. Cf. de benef. II, 16, 1. Nat. Qu. IV. praef. §. 13 etc.

qua Deus mundum fecerit. an ipsae intellectui s. menti Senecae tamen tempore Dei ut notiones adfuerint, fuisse quoque videntur, qui formae per se subsistentes et materiam a Deo formatam agentes in materiam, ut si esse statuerent. Cf. Bruckeri Histor. Phil. I p. 939. Tiedemann Geist der Specul. Philos. II. p. 89 sq. post Fortasse cogitavit noster de orientali philosophia, quam Brucker. I. p. 695. sq.) in Aegypto et Asia cognosse poterat. Emanavit illa quidem materia, secundum eam, ex Deo, Ormuzio, utrum *idea — ideae.* Haec ad Platonis dogma de ideis spectare patet. Quaeritur autem, utrum ideae hae extra Dei intellectum fuerint, ad quas tamquam ad exemplaria aeterna materiae formam dederit, substantiaene an actiones intellectus divini fuerint (cf. Epist. 58. 65. 527 Metiri sua regna decet Lipfii Physiol. Stoic. II, 3.), viresque fateri etc. Gron.

C A P U T I.

Nunc ad propositum veniam opus. Audi quid de *Ignibus* philosophia velit, quos aër transversos agit. Magna vi illos excuti argumentum est, quod obliqui feruntur, et praerapida celeritate. Apparet illos non ire, sed proiici. Ignium multae variaeque facies sunt. Aristoteles quoddam genus illorum *Capram* vocat. Si me interrogaveris, quare? prior mihi rationem reddas oportet, quare *Hoedi* vocentur. Si autem, quod commodissimum est, convenit

De ignibus et in coelo vi-ideo quod duplici impetu
 sis. 1. *Ignes*, quorum in prematur ignis, violentia
 physiologia et theologiaStoae quidem deorsum, natura au-
 magna pars est, ordinem tem sursum. Adscribit iis
 rerum dicendarum incipiunt. quoque velocitatem, iis si-
 Ignea enim est Dei natura, inilem, quae a nobis proii-
 quoniam subtilissimum et ef- ciuntur (τοις ὑφ' ἡμῶν ρι-
 ficacissimum ignis elemen- πτουμένοις). *Capram*, αἶγα-
 tum est: quare summum lo- *Hoedi*, ἔριφοι, duae stellae
 cum obtinet, et in rebus Aurigae. Vocantur pluvia-
 creandis maxime valuit et les. Arat. Phaenom. 678 sq.
 adhuc valet. Ceterum Ari- Noli de meteoris intelligere.
 stot. librum Meteorol. I, 4 2. Recte observat Mure-
 sqq. nostro ob oculos versa- tus, non Aristotelem illius
 tum fuisse apparet compa- appellationis auctorem fuisse,
 ranti. Eius ordinem sequu- sed vulgo ita genus illorum
 tus est. *Philosophia*, sen- fuisse capram vocatum. Ari-
 su scholae ionicae, i. e. stot. enim l. l. ait: καὶ οἱ
 physica. *Magna vi illos καλόμενοι ὑπό τινων δαλοὶ*
excuti etc. Aristoteles l. l. καὶ αἶγες. Causam autem,
 appellat ἐκθλίβεσθαι, quod cur caprae vocentur, hanc
 comparat cum nucleis ex di- esse aiunt, quod in capra-
 gitis excuti solitis, ὥσπερ οἱ rum morem quasi barbulas
 ἐκ τῶν δακτύλων πυρῆνες. quasdam pendentes habeant,
obliqui feruntur. λοξὴν Φο- vel quia saltant et locum
 ρὰν appellat Aristoteles, qui lascive mutant, ut caprae.
 putat, hoc plerumque fieri, Praestat prior: vocatur enim
 capra,

nerit inter nos, ne alter alterum interroget: ^a quid dicit ille? responde. fatius erit de re ipsa quaerere, quam mirari, quid ita Aristoteles globum ignis appellaverit Capram. Talis fuit forma eius, qui, bellum adversus Perseum Paulo gerente, lunari magnitudine, apparuit. Nos quoque vidimus non semel flammam ingentis ^b pilae specie, quae tamen in ipso cursu suo dissipata est. Vidimus circa divi **3** Augusti excessum simile prodigium: vidimus quum de

a. *quid dicit ille? responde.* Sic mss. Fortunati dabant, habetque Erasmi ediuo. Concinnunt plerique codd. ap. Grut. qui *erit*, non quod Fortun. *erat*, praestant. Olim cusi, ait Grut., amplius, *Quid dicit illum respondere non posse* etc. Muretus tamen omisit τὸ *responde*. Sed non video, cur codd. postponam huic coniecturae.

b. *pilae.* Sic Erasmus et palat. tert. ap. Grut.: at reliqui non agnoscunt verbum *pilae*, habentque tantum *flammam ingenti specie*. Sensus tamen docet, τὸ *pilae* necessarium esse.

capra, si quasi scintillas effundat, ὅταν μὲν ἀποσπινθη- Cometam eo tempore apparuisse ait. Nam utrumque simul fieri potuit. *de Seiano* verbum ἀποσπινθηρίω Lexic- *actum est.* In Senatu mors ei decreta. Lipsius. Narrat cis addas. *Lunari magni- Dio Cass. 58, 10 et 11. mun-* *tudine.* Livius 43, 13 nar- *ditus i. deus, mens mundi.* rat, quod Lipsium fugit, *Lucilius itaque epicureus fuit.* hoc bello facem in coelo *Stoae enim placuisse dogma* conspectam esse, sed de lu- *de providentia Dei notum* nari magnitudine silet. De- *de providentia Dei notum* fectus lunae, qui eodem est. Cic. de N. D. 11, 30. *de providentia Dei notum* fere tempore accidit, cf. M. Antonin. VI, 44. *Erit* Liv. 44, 37, huc trahi nequit. *aliud—tempus.* Attigit in- *Quae autem Iulius Obse-* *fra II, 32. Uberius exposuit* *quens habet, hoc bello: La-* *haec in libello de providen-* *vinii fax ardens in coelo* *tia, quem Vol. I. exhibui-* *visa, manifesto e Livio sunt* *mus. Haud dubie in alio* *hausta.* *etiam opere nunc deper-* *dito, Magnis moralibus, de*

3. *circa divi Augusti excessum.* Infra VII, 17 et posuerat.

de Seiano actum est: nec Germanici mors sine denuntiatione tali fuit. Dices mihi: Ergo tu in tantis erroribus es, ut existimes Deos^c mortium signa praemittere, et quidquam esse in terris tam magnum, quod perire mundus sciat? Erit aliud isti rei tempus. Videbimus, an certus omnium rerum ordo ducatur, et alia aliis ita complexa sint, ut quod antecedit, aut causa sit sequentium, aut signum. Videbimus, an diis humana sint curae; an series ipsa, quid factura sit, certis rerum notis nuntiet. Interim illud existimo, huiusmodi ignes existere, aëre vehementius trito, quum inclinatio eius in alteram partem facta est, et non cessit, sed^d intra se pugnavit.

Ex

c. *mortium*. Sic boni codd. ap. Grut. Sed Mathaeus Fortunatius, pannonius, qui in editione veneta ap. Aldum anni 1522. 4. curanda hos Senecae Nat. Qu. libros ad codd. mss. castigavit, tradit suos codd. mss. (haud dubie e Biblioth. S. Marci Venetiis, nam descriptio accurata codd., quibus utebantur tunc temporis, plerumque desideratur) habere *motuum*. Sed vulgatam lectionem esse retinendam per se patet. Varietas orta esse videtur, quod numerus plural. *mortes*, *mortium* raro occurrit. Exemplo tamen sit Cic. Tusc. 1, 48. Senec. de Clement. 1, 18, 3. o hominem mille mortibus dignum! etc.

d. *intra se pugnavit*. Ita legi voluit e suis codd. mss. Pincianus. *Inter se p.* Erasmi. Manutii editio e codice Gruteri, qui archaisimi, quo laborabat, amore lectionem colon. mss. *interpugnavit* praetulit. Sed *intra se p.* praestat, sensu docente: nam inclinatione in alteram partem facta haud dubie pugna duarum partium inter se cessavit, durante tamen illa fermentatione interna, de qua sermo est. Mox *strictus est* boni codd. habent: alii mutatione facili *frictus est*, praeferebant Erasmo et Fortunato: usu tamen loquendi non consentiente. *Minora lumina* omnes codd. mss. exhibent, praeter unum apud Grut., qui habet *miciora*. Illis tamen minoribus Aristoteles, a quo noster h. l. totus pendet, aperte favet. cf. §. 8.

4. *series rerum* s. fato sequentia tempora propagarum, II, 32, 4. *Interim illud existimo* etc. Est Aristotelis (de Coelo II, 7. Meteorol. I, 4) per omnia subvincto, qui affinitatis quam vocant

Ex hac vexatione nascuntur trabes, et globi, et fa-
ces, et ardores. At quum levius collisus, et, ut
ita dicam, strictus est, minora lumina excutiuntur,
crinemque volantia sidera ducunt. Tunc ignes te- 5
nuissimi iter exile designant, et coelo producunt.
Ideo nulla sine huiusmodi spectaculis nox est; non
enim opus est ad efficienda ista magno aëris motu.
Denique, ut breviter dicam, eadem ratione fiunt
ista, qua fulmina, sed vi minore. Quemadmodum
nubes mediocriter collisae, fulgurationes efficiunt;
e majore impetu pulsae, fulmina. Aristoteles eius- 6
modi rationem reddit: „Varia et multa terrarum
orbis exspirat, quaedam humida, quaedam sicca,
quaedam ^f argentia, quaedam concipiendis ignibus
idonea.“ — Nec mirum est, si terrae omnis gener-
ris

e. *maiore impetu pulsae, fulmina*. Erasmus habet *impulsae
fulmina*. Sic quanto illas minus presseris, tanto leviora
fulmina emittunt. Consentit unus Gruteri codex, cuius
tamen plurimi, sicut Pinciani omnes, nostram lectionem
tam concinniore, quam Seneca digniore exhibent. Vo-
ces illas iam Muretus veteris libri nixus auctoritate dele-
verat.

f. *argentina*. Mureto debetur haec lectio, qui in suo codice
alenticia repertum recte mutavit in *argentina*, Aristotelem
Meteorol. I, 4 sequutus, ubi est: *συνιέναι καὶ φύχασθαι τὴν
ὕγροτέραν ἀναθυμίασιν*. Erasmus: *calenticia*.

vocant lege motus in con- *διαδρομαί, ἢ ἀπόρροιαί τῶν*
spectum sensumque nostrum *ἄσπερον, ἢ simpliciter, οἱ ἄσέ-*
venit, manifesto inerat, la- *ρες*: describit Virgil. Ge. I,
tebatque: quippe qua non 365 sq. not.

omnis collisionis s. attritus 6. *Aristoteles* Meteorol.
effectus reicitur. Cf. Lich- I, 4 ubi res sic exponitur,
tenberg ad Erxleben. Ele- verba tamen eadem non ha-
menta Physf. §. 494. et Klü- bentur. Recte observat Mu-
geli Encyclop. II. p. 386 sq. retus: Ἄτρυδα exhalationes
ed. 2. *crinemque — du-* humidas atque argentia, ἀνα-
cunt. Virg. Aen. V, 528. *θυσίαν* siccam et igneam
Sunt stellae cadentes, ἄσπερες vocari: quamquam Aristote-
διαθέοντες, διάτρυτες, αἱ les, qua est concisa claritate,

ris et varia evaporatio est: quum in coelo quoque non unus appareat color rerum, sed acrior sit caniculae rubor, Martis remissior, Iovis nullus, in lucem puram nitore perducto. Necessesse est ergo in magna copia corpusculorum, quae terrae eiectant, et in superiorem agunt partem, aliqua in nubes pervenire alimenta ignium, quae non tantum collisa possint ardere, sed etiam afflata radiis solis. Nam apud nos quoque, § stramenta sulphure aspersa, § signem ex intervallo trahunt. Veri ergo simile est, talem materiam intra nubes congregatam facile succendi, et maiores minoresve ignes existere, prout illis fuit plus aut minus virium. Illud enim stultissimum est existimare, aut stellas decidere, aut transillire, aut aliquid illis auferri et abradi: nam si hoc § fuisset, iam defuissent. Nulla enim nox est, qua non plurimae ire, et in diversum videantur abduci. Atqui,

§. *stramenta*. Sic Fortunati et Gruteri codd. et Erasimus. Fortunatus reperit in editione, fortasse Neapolit., *fragmenta*. Emendationem eius *farmenta* recepit Manutius in ed. venet. anni 1522. Obsopoeus invenit in cod. Memmii *ramenta*. Utrumque habere locum potest, nam et stramen-

ubi quidem eius opera non bas., quem locum adduxit corrupta sunt iniuria situs Schneider. in Eclogis phys. temporisque, rem sic ipse p. 155.

exposuit. Cf. Schneideri §. *Illud enim — defuisset* Eclog. phys. p. 233 sq. not. *sent.* Errorem hunc, putidum

7. *alimenta ignium coelestium*: nam ita Stoici (stamen temporibus atque omnibus aliis) sidera et stellas vascientia destitutis oriundum, poribus aliis. In Physiol. II paene omnes nationes perdisertat. 14. Lipsius. *Nam* vasisse et tenuisse docent *apud nos — trahunt*. Idem praeter alia earum linguae, observat Galenus quoque De aliae aliis hac in re exprimentis III. p. 81. ed. menda stultiores. Non so-

lum

qui, quo solent, quaeque inveniuntur loco: magnitudo sua singulis constat. Sequitur ergo, ut infra illas ista nascantur, et cito intercidant, quia sine fundamento sunt et sede certa. Quare ergo etiam non interdiu transferuntur? Quid, si dicam *stellatio* interdiu non esse, quia non apparent? Quemadmodum illae latent, et solis fulgore obumbrantur: sic faces quoque transcurrunt etiam interdiu, sed abscondit eas diurni luminis claritas. Si quando tamen tanta vis emicuit, ut etiam adversus diem vindicare sibi suum fulgorem possint, apparent. Nostrae certe aetas non semel vidit diurnas faces, alias ab oriente in occidentem versas, alias ab occasu in ortum. Argumentum tempestatis nautae putant, quum multae transvolant stellae. ^h quod si signum

B 2

ven-

stramentum et ramentum sulphuratum occurrit. Plurimos codd. sequor. ^h *quod si signum ventorum est, ibi est, ubi venti sunt.* Sic Obsopoeus in cod. Memmii invenit. Erasmus et codd. ap. Grut. habent; *quod si signum ventorum est, ibi venti sunt.* Clarius haud dubie est prius, ut locus denotetur, ubi faces fiant. Sic cap. 2. §. 5: quod argumentum est, intra eam partem coeli has fieri coronas, intra quam venti quoque solent.

lum stellae cadere, percur- *et Castore* celebrata ab om-
rere, emungi, sed etiam nibus fere poetis et mytho-
abradi illis quaedam et au- graphis fabula. Vide Plin.
ferri dicuntur. Cf. Cerda N. H. II, 37 notante Mureto.
ad Virgil. Ge. I, 365. Fabula haec e mysteriis sa-

11. *Argumentum tempe-*
statis nautae putant etc. gatoribus et in eorum usum
Esse has quidem observatio- constitutis deducenda esse
nes, quae prodigiorum loco videtur, in quibus Dii magni
ab antiquis habebantur, ele- f. Cabiri f. Dioscuri vocitati
ctricae materiae adscriben- sunt: quos quidem postea
das, nunc satis constat. nescio quis error cum Pol-
Rem attigit Plutarch. Plac. luce et Castore, Ladae et
Phil. II, 18 (To. XII p. 405 Iovis filiis f. Tyndaridis con-
ed. Hutten.). De *Polluce* fudit, quos et ipsos Dioscu-
ros

ventorum est, ibi est, ubi venti sunt, id est, in aëre, qui medius inter lunam et terram est. In magna tempestate apparent quasi stellae velo insidentes. Aduvari se tunc periclitantes existimant Pollucis et 12 Castoris numinē. Causa autem melioris spei est, quod iam apparet frangi tempestatem, et desinere ventos. ⁱ Aliquando feruntur ignes, non sedent. Gylippo Syracusas petenti, visa est stella super ipsam lanceam constitisse. In Romanorum castris visa sunt ardere pila, ignibus scilicet in illa delapsis: qui saepe,

i. Aliquando feruntur ignes, non sedent. Omnium codd. et edd. lectio est, praeter Calauboni codicem, qui habebat: *Alioquin ferrentur ignes, non sederent*, et britannicum Gronovii, *aliquando feruntur ignes vel aliquando non sedent*. Quod verum puto, ait Gronov., et vulgato scitius est. Significat levem motum et medium aliquid inter ferri et sedere: quod potius dicendo quid non sit, quam quid sit, explicare se posse indicat Seneca. Equidem Gronovio non assentior vulgatum tenens. Senecam enim illam subtilitatem hic non sectari puto, sed de iis ignibus electricis, quos hodie vocamus, loqui, qui non nocent et flammarum modo apparent, corpora lstringendo, nullumque sonitum edendo. Hi quidem feruntur, non sedent, ut ignis quem nos vocamus St. Elmii (Sanctae Helenae), qui sedet:

ros vocatos fuisse apparet, gnantibus. Gylippus Lacedaemonius tunc Syracusarum cepisse, navigantibus et naufragis salutem tulit. cf. Thucyd. VI, 104. Plut. Nicias vit. Exempla huius rei saepe memorantur apud antiquos: collegit quaedam Hemsterhusii copiosissimam Schneider Eclog. phys. c. 13 notam ad Lucian. II. p. 351 sq. bip. De re vid. Gehlers phys. Wörterbuch sub voc. Wetterlicht.

12. *Gylippo.* Res accidit ol. 91, 3 bello peloponnesico. Atheniensibus auctore Alcibiade Syracusas oppugnaturam pervadere.

saepe, fulminum more, animalia ferire solent et ar-
busta. Sed si minore vi mittuntur, defluunt tantum¹³
et insident, non feriunt, nec vulnerant. Alii inter
nubes eliduntur, alii sereno, si aër ad exprimend-
um ignem aptus fuit. Nam sereno quoque coelo
aliquando tonat, ex eadem causâ; qua nubilo, aëre
inter se colliso. Qui etiam si est lucidior ac sitcior,
coire tamen et facere corpora quaedam similia nu-
bibus potest, quae percussa reddant sonum. Quan-¹⁴
doque igitur fiunt trabes, quandoque clypei, et
vastorum imagines ignium, ubi in talem materiam
incidit similis causa, sed maior.

II. Videamus nunc, quemadmodum fiat is ful-
gor, qui sidera circumnectit. Memoriae proditum
est, quo die divus Augustus urbem, ex Apollonia
reversus, intravit, circa solem visum coloris varii
circulum, qualis esse in arcu solet: hunc^a Graeci
Halo vocant, nos dicere Coronam aptissime possu-
mus.

B 3

mus.

- a. *Graeci*: Britannicus Gronovii codex: *Grati*. Videtur voluisse, *Grati*. Gron. Mox *aquam discedere* ab uno cod. palat. et edd. suffultum in *recedere* correctum ivit Pincian., propter statim sequens. Sed quidni variare potuit Seneca? Alii codd. concinunt, qui exhibent *descendere*. Tò fieri, quod continuo habetur, omittunt multi.

C. 2. De circulo circa so- Appian. Bell. Civ. III, 9.
lem, s. de coronis. Prodigiū hoc a Plin. N. H.

1. *Augustus* — *Apollo-* 2, 28. Vellej. 2, 59, 6 not.
nia — in qua urbe Epiri memoratur. *hunc* — *vocant*
proavunculi Iulii Caesaris ἄλω, s. c. Aristot. Meteorol.
iussu literarum studiis simul III, 2, ubi explicat, secun-
et rei militari discendae ope- dum Pythagoreos (Stob. Ecl.
ram dabat eo tempore, quum I, 29 p. 578 Heer.), ut sit re-
a. u. 709 ille interficeretur. fractio visus (ἡ ἀνάκλασις τῆς
Sex mensibus ibi commōra- ὀψews). Nostri tamen phy-
tus Romam reversus est a. u. sici melius derivant a solis,
710. Cf. Sueton. Octav. 18. lunae etc. reflectione radio-
rum

mus. Quemadmodum fieri dicatur, exponam.

2 Quum in piscinam lapis missus est, videmus in multos orbis aquam discedere, et fieri primum angustissimum orbem, deinde latiore, ac deinde alios maiores, donec evanescat impetus, et in planitiem immotarum aquarum solvatur. Tale quiddam cogitemus fieri etiam in aëre. quum spissior factus, plagam sentire potest; lux solis aut lunae vel cuiuslibet sideris incurrens recedere illum in circulos cogit. Nam humor, et aër, et omne quod ex ictu formam accipit, in talem habitum impellitur, qualis est eius quod impellit. Omne autem lumen rotundum est: ergo et aër^b in hunc modum, percussus lumine, exhibit. Ob hoc tales splendores Graeci Areas vocavere, quia fere terendis frugibus loca destinata sunt rotunda. Non est autem quod existimemus, istas, sive areae, sive coronae sint, in

vi-

b. *in hunc modum, percussus lumine, exhibit.* Nostra interpunctio nec poscit nec admittit Gruteri emendationem: *hunc modum percussus lumine exhibit.* Invenit in duobus palat. codd. *exhibet* et *exibet*, sine praepositione. Colon. cod. habebat: *percussus lumine hunc modum exhibit.* Librariorum olcitantiae hae varietates sunt tribuendae.

rum in atmosphaera terrae. cis accepisse videtur, reiecta Ceterum Stephanus, Gesnerus Aristotelica Meteorol. III, 3, nero in Thef. L. L. approbante et Schellero sequace, 3. *ob hoc — rotunda.* ex *halo* male fecit substantivum latinum *halo, halonis*, Usus hic areae fruges sub quo terendi saepe occurrit quamquam *halo* graecus sit ap. Scriptt. R. Rust. e. c. accusat. ἅλω, ab ἄλω. — Caton. 91. 129. Varron. I, Similia his, quae noster hic 51 sq. Morem autem hunc attulit, docebat Strato ap. etiamnunc Hispanos, Lusitanos etc., incolas tractuum Heer., in explicatione comeridionalium tenere cometae. Quam vero Seneca stat. Cf. Virg. Ge. I, 178 tueretur explicationem, a Stoicis ibiq. Heyn. et Voss.

vicinia siderum fieri. Plurimum enim absunt, quamvis ^c tangere ea et coronare videantur. Non longe ⁴ a terra fit talis effigies, quam visus noster solita imbecillitate deceptus, circa ipsum sidus putat positam. In vicinia autem solis et stellarum nihil tale potest fieri, quia illic aether tenuis est. Nam formae crassissae demum spissisque corporibus imprimi solent: in subtilibus non habent ubi consistant, aut haereant. In balneis quoque circa lucernam tale quiddam adspici solet, ob aëris densi obscuritatem: frequentissime autem austro, quum coelum maxime grave et spissum est. Nonnunquam paulatim diluuntur et de-⁵ sinunt, nonnunquam ab aliqua parte rumpuntur: et inde ventum nautici expectant, unde contextus coronae perit. Si enim a septemtrione discesserit, Aquilo erit: si ab occidente, Favonius. Quod argumentum est, ^d intra eam partem coeli has fieri coronas, intra quam venti quoque solent. Superiora autem non habent coronas, quia ne ventos quidem. His argumentis et illud adiace, nunquam ⁶

B 4

coro-

c. *tangere*. Sic Gruter. in duobus suis codd. et Pincianus in omnibus suis invenit, et haud dubie vulgato *cingere* praestat: evitatur quoque tautologia.

d. *intra* — *intra*. Haec Pinciani coniecturae debentur, qui τὰ *inter* — *inter* codd. sic mutanda censuit: uti praecedens: *Si enim a sept.*, ubi codd. habebant *Si autem*.

4. *In balneis* — *spissum* teor. III, 3 vocat μαραινέσθαι, *est*. Observabat hoc quomάρανσις, hoc διασπᾶσθαι, que atque explicatum ibat qui etiam eadem, quae hic Aristotel. Meteor. III, 4 ex Seneca, et ob eandem cau-
refractione visus (τῆ ἀνα-
κλάσει τῆς ὀψews ἢ τῆ ἀνα-
κλωμένη ὀψει). cf. Schneideri 6. *His argumentis* —
Eclog. phys. Animadv. p. *aspici*. Similiter Aristoteles
245. l. l., qui ait πνεύματος γὰρ

5. *Nonnunquam* — *rumpuntur*. Illud Aristot. Me-
οντος οὐκ εἶναι εἴσιν Φα-
νεράν.

coronam colligi, nisi stabili aëre ^e et pigro vento. Aliter non solet adspici. Nam qui stat aër, impelli et deduci, et in aliquam faciem fingi potest. Is autem qui fluit, ne feritur quidem lumine. Non enim formatur, nec resistit: quia prima quaeque pars eius
 7 dissipatur. Nunquam ergo ullum sidus talem sibi effigiem circumdabit, nisi quum aër erit densus atque immotus, et ob hoc custodiens incidentem in se rotundi lineam luminis: nec sine causa. Repete enim exemplum, quod paulo ante proposui. Lapillus in piscinam aut lacum et aliquam alligatam aquam missus, circulos facit innumerabiles: ^f at hoc idem non facit in flumine. Quare? quia omnem
 8 figuram fugiens aqua disturbat. Idem ergo in aëre evenit, ut ille qui manet, possit figurari, at ille qui rapitur et currit, non det sui potestatem, et omnem ictum venientemque formam exturbet. Hae, de quibus dixi, coronae quum dilapsae sunt aequaliter, et in senetipsis evanuerint, significatur aëris quies: ^g est omnium tranquillitas, et tunc aquam exspecta.

Quum

e. et pigro vento omnes codd. et edd. praeter Mureti ed. habent.

f. at hoc: sensu et codd. nonnullis poscentibus, Gruteroque adstipulante rescripti. Olim: et hoc. g. est omnium tranquillitas, et tunc aquam exspecta. Sic restitui, nexu
 sen-

6. *Is autem — lumine.* les quoque De Anima II, 7. Haud scio an nemini satis egregie observavit.

recte haec dicta esse videantur. 7. *Lapillus — innumera-*
rabiles. Hoc ipso exemplo
 me a vento agitatae, ideo in simili re usus iam fuerat
 que fluentes quin lumine Vitruv. V, 3 et alii.

feriantur atque colorentur, 8: *Hae — exspecta.* Tres
 nemo dubitabit. Quid, quod coronarum modos describit
 sine eo ne conspici qui- noster, auctore Aristot. Me-
 dem possint, quod Aristote- teorol. III, 3 init. διὸ καὶ

σημείον

Quum ab una parte cesserunt, illinc ventus est unde finduntur. Si ruptae pluribus locis sunt, tempestas fit. Quare id accidat, ex his quae iam exposui, intelligi potest. Nam si facies universa subleat, apparet temperatum esse aëra, et sic placidum. Si ab una parte intercisa est, apparet inde, aëra incumbere, et ideo illa regio ventum dabit. At quum undique et concerpta et lacerata est, manifestum est a pluribus partibus in illam impetum fieri, et inquietum aëra hinc atque illinc assilire. Itaque ex hac inconstantia coeli tam multa tentantis, et undique laborantis, ^h futura tempestas ventorum

B 5

plu-

sententiarum et Aristotel. Meteorol. III, 3, quem exprimit noster, postulantibus. Tres autem coronarum status describit: vel dilacerantur, vel paulatim diluuntur, vel perpetuum suum tenorem custodiunt. Haec postrema pervicax crassae nubis densitas aquam praenuntiat. Olim: *aeris quies et otium et tranquillitas. et tunc aquam expecta.* in quibus verbis tum tautologiam tum defectum facile deprehendas. Fortunatus invenit in codd. *quies et omnium tranq. et tunc a. e.* nullo tamen sensu idoneo. Quare Muretus postrema *et tunc aquam expecta* e textu eiecit, quae Erasmus iam in ora pro supervacuis declaraverat. Sed neque eiicienda neque supervacua esse, Aristotelis locus docet. Unicae literae mutationem mihi permisi, ut loco sanitatem redderem, *et mutando in est.* Tunc sensus est: interdum tamen *est omnium* coronarum tranquillitas, *et tunc* etc. Sic non raro τὸ *si* omittitur, inpr. ap. oratores, e. c. Cic. pro Sext. c. 42. quanquam ibi elatior regnat oratio. Mox unde *finduntur* Fortunati est certa emendatio, ab Erasmo et Manutio in contextum admissa. Omnes codd. habent: *funduntur nubes.*

h. *futura tempestas ventorum plurium apparet.* Sic Erasmus et codd. At Muretus finxerat: *f. t. ventorum proelium apparet.*

σημεῖον ἢ μὲν σύζασις ὕδατος ἀλλ' ἐαθῆ τὴν φύσιν ἀπο-
 εἶν· αἱ μὲντοι διασπάσεις ἢ λαμβάνειν ἐαυτῆς, ὕδατος εἰ-
 μαρῶνσεις, αὐται μὲν εὐδιῶν, κῶτως σημεῖον εἶσι. *Est om-*
 αἱ δὲ διασπάσεις πνεύματος· *nium* i. e. interdum est *om-*
 ἐὰν μὲν γὰρ μήτε καταμα- *nium* coronarum' *tranquil-*
 ρανθῆ, μήτε διασπασθῆ, *litas, σύζασις.*

plurium apparet. Hae coronae noctibus fere circa lunam et alias stellas notantur, interdiu raro: adeo ut quidam ex Graecis negaverint eas omnino fieri, quum illos historiae coarguant. Causa autem raritatis haec est, quod solis fortius lumen est, et aer ipse agitated ab illo, calefactusque, solutior est: lunae autem inertior vis est, et ideo quia facilis a circumposito aere facilius sustinetur: aequae sidera cetera infirma sunt, nec percurrere aera vi sua possunt. Excipitur itaque illorum imago, et in materia solidiore ac minus cedente versatur. Debet enim aer nec tam spissus esse, ut excludat ac submoveat a se lumen immissum, nec tam tenuis et solutus, ut nullam venientibus radiis moram praebet. Haec noctibus temperatura contingit, quum sidera collectum aera luce levi non pugnaciter nec asperere feriunt, spissioremqne, quam solet esse interdiu, inficiunt.

III. At contra Arcus in nocte non fit, nisi admodum raro, quia luna non habet tantum virium, ut

i. *et ideo quia facilis a circumposito.* Omnium codd. lectio est. Fortunatus tamen ex ingenio *quia facilis* eiecit, ut glossema imperiti hominis particulam *ideo* interpretantis, quum, recte Grutero notante, nihilominus non quia facilis, sed *quia incertior est*, apponendum esset. Mox *aeque sidera* optimi dant codd. et Aristoteles, quem noster sequitur, firmat: non, *quod sidera*, quod Muretus dedit. Erasmus: *eo quod sidera*, codd. aliquot consentientibus.

10. *Hae coronae* etc. C. 3. De Iride, seu arcu Etiam in his Aristotelem l. l. coelesti, et quomodo fiat? 1. expressit. Quinam tamen *At contra Arcus — perstri-* illi *Graeci* auctores sint, *ctae.* Sequitur noster Aristot. Meteorol. III, 2, qui ait antiquos, fortasse Democritum et similes, putasse, Iridem s. Arcum a Luna numquam

ut nubes transeat, et illis colorem suffundat, qualem accipiunt sole perstrictae. Sic enim formam arcus discoloris efficiunt: quia aliae partes in nubibus tumidiores sunt, aliae submissiores: quaedam crassiores, quam ut solem transmittant; aliae imbecilliores, quam ut excludant. Haec inaequalitas 2 alternis lucem umbramque permiscet, et exprimit illam mirabilem arcus varietatem. Altera causa eiusmodi arcus redditur. Videmus, quum fistula aliquo loco rupta est, aquam per tenue foramen elidi: quae sparsa contra solem oblique positum, faciem arcus repraesentat. Idem videbis accidere, si quando volueris observare fullonem: quum os aqua implevit, et vestimenta a ridiculis diducta leviter aspergit, apparet varios edi colores in illo aëre

a. *ridiculis*. Sic Muretus e codice suo, unde Gronov. *ridiculis*. Erasmus *tendiculis*, quocum consentit unus palat. at reliqui duo et omnes Pincian. *et vest. credideris diducta*, unde Pincian. legendum arbitratus est, *craticulis* f. *clatriculis*. Sed *ridiculis* praeferam, quo machinam illam notam, *le chaffis*, *Tuchrähme*, sive uncinos ferreos huius machinae, *les clavières*, expressit.

quam fieri: ortum tamen Phil. III, 5: Anaximeni au- negari non posse, quam- tem Origenes p. 65. Philo- quam rarum, quoniam in te- sophumenon ed. Chr. Wolf. nebris lateant colores. In Hamburg. 1706. 8. Sic plenilunio debent fieri, ideo- enim formam — exclu- que uno mensis die, si forte dant. Expressit Aristot. Me- fiant, et tunc aut oriente aut teorol. III, 6. occidente. Quapropter ad- 2. *Altera causa — red- dit in annis supra quinquaginta bis comperimus so- ditur*. Cf. Aristot. Meteoro- lum. — Primam hanc cau- 3, 5. *Idem videbis — ful- sam Metrodoro Chio, De- lonem*. Praeiverat Arist. mocriti discipulo, Hippocra- Meteorol. III, 4 (Opp. T. 1. tisque magistro (cf. Harles p. 796. E. ed. lugd. 1597), ad Fabric. Bibl. Gr. II. p. clarius tamen expresserat 660.) tribuit Plutarch. Plac. Aristoteles, qui, quod noster appo-

3 aëre asperso, quales in arcu fulgere solent. Huius rei causam in humore esse ne dubitaveris. Non fit enim unquam arcus, nisi nubilo. Sed quaeramus quomodo fiat. Quidam aiunt esse aliqua fillicidia, quae solem transmittant, quaedam magis coacta, quam ut transluceant: itaque ab illis fulgorem reddi, ab his umbram, et sic utriusque intercursum effici arcum, in quo pars fulgeat, quae solem recipit, pars obscurior sit, quae excludit, et ex se
4 umbram proximis fecit. Hoc ita esse quidam negant. ^b Poterat enim umbra et lux causa videri, si arcus duos tantum haberet colores, et sic ex lumine umbrae constaret.

*Sed nunc diversi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.
Usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima
distant.*

Videmus in eo aliquid flammei, aliquid lutei, aliquid caerulei, et alia in picturae modum subtilibus lineis ducta, ut ait Poëta, ut an dissimiles colores sint, scire non possis, nisi cum primis extrema con-
5 tuleris. Nam commissura decipit: usque adeo mira arte naturae, quod a simillimis coepit, in dissimilia desinit. Quid ergo istic duo colores faciunt lumi-
nis

b. *Poterat enim umbra et lux causa videri.* Hanc omnium codd. et edd. lectionem Muretus temere mutavit in: *poterat enim verum videri.* Continuo et sic mutavit in *et si.*

apponere omisit, positionem positum. Eodem exemplo loci, quem aliquis parvis usus est Epicurus ap. Plut. guttis adasperferit, versus so- Placit. Phil. IV, 19, etsi in lem addidit. Obscurius hoc alia re.

tamen Seneca quoque indigitat verbis: *in illo aere,* 4. Versus sunt ex Ovidii i. e. contra solem oblique Metamorphos. VI, 66.

nis atque umbræ, quum innumerabilium ratio reddenda sit? ^c Quidam ita existimant arcum fieri: dicunt in ea parte, in qua pluit, singulâ stillicidia pluviae cadentis, singula specula esse: a singulis ergo imaginem reddi solis. deinde multas imagines, inmo innumerabiles, et devexas, et in præceps transeuntes confundi: itaque et arcum esse multarum imaginum solis confusionem. Hoc sic colligunt. ⁶ Pelves, inquit, mille die sereno pone, et omnes habebunt imaginem solis. in singulis foliis dispone singulas guttas: singulae habebunt imaginem solis. At contra ingens stagnum non habebit nisi imaginem unam. Quare? quia omnis circumscripta laevitas et circumdata suis finibus, speculum est. Itaque piscinam ingentis magnitudinis, ^d insertis parietibus in plures divide: totidem illa habet imagines

- ^c. *Quidam ita existimant arcum fieri: dicunt etc.* Sic nonnulli codd. et edd. at Erasmus cum Fortunato e codd. mss.: *Qui ita existimant a. f. dicunt:* ut de iis sermo sit, qui putant, arcum umbræ lucisque temperatura fieri, ponatque hic rationem, qua suam tuentur sententiam. Sed non opus est. Referuntur enim hæc ad §. 3. Quidam aiunt etc.
- ^d. *insertis parietibus in plures d.* Sic omnes codd. et edd. præter Romanam Mureti, qui τὰ in plures non habet. Sed hæc vel maxime tuetur Fortunatus, et τὰ insertis parietibus damnat: codicibus eius aliis adstipulantibus. Tamen vulgatum tueor. Nam, inquit, piscina quomodo-cunque modo dividatur, nihil refert.

5. *Quidam — confusio-* probatam; faciem quippe
nem. Opinio hæc fuit Po- solis nullam in stillicidiis,
 sidonii aliorumque Stoico- quibus arcus continetur, ob-
 rum. cf. c. 5, 9. Mathema- servare licet. Coloratur qui-
 ticos appellat auctores huius dem arcus a solis radiis, sed
 sententiæ Plut. de Isid. et facies non apparet.
 Ofir. Vol. IX p. 127 sq. 6. *Hoc sic colligunt,* ex-
 Hutt. Observationes quæ- perientia collecta docent.
 dam proxime positæ in *Relinque illam* piscinam,
 hanc hypothesin eos indu- *sicut est diffusa* demtis pa-
 xisse videntur, nunc nemini rietibus, qui erant inserti.

nes folis, quot lacus habuerit. Relinque illam sicut
 7 est diffusa: semel tibi imaginem reddet. Nihil re-
 fert, quam exiguus sit humor aut lacus. Si cir-
 cumseptus est, speculum est. Ergo stillicidia illa in-
 finita, quae imber cadens defert, totidem specula
 sunt, totidem folis facies habent. Hae contra in-
 tuenti perturbatae apparent: nec dispiciuntur in-
 tervalla, quibus singula distant, spatio prohibente
 discerni. Deinde pro singulis apparet una facies
 turbida ex omnibus. Aristoteles idem iudicat. „Ab
 omni, inquit, laevitate acies radios suos replicat.
 8 Nihil autem laevius aqua et aëre. Ergo etiam ab
 aëre spisso visus noster in nos redit. Ubi vero he-
 bes et infirma est acies, quolibet aëris ictu deficit.
 Quidam hoc genere valetudinis laborant, ut ipsi
 sibi videantur occurrere, ut ubique imaginem suam
 cernant. Quare? quia infirma vis oculorum non
 potest ne proximum quidem sibi aërem perumpere,
 sed resistit.“ Itaque quod in aliis efficit densus aër,
 e in his facit omnis. Satis enim valet qualiscunque
 ad imbecillem aciem repellendam: longe autem ma-
 gis

e. in his facit omnis. Muretus omisit τὸ· facit. In anti-
 quioribus sui aevi edd. invenit Fortunatus: in his facit
 omnis aqua, et recto τὸ· aqua reiciculum censuit. Mox
 remittit qui crassior a coniectura Fortunati accepit Eras-
 mus: invenerat autem in libris suis remittit itaque quia
 crassior est. Nexus desiderabat vocum itaque quia expun-
 ctionem.

7. Aristoteles idem iudi- Aphrodis. et Olympiodoro,
 cat — resistit, in Meteorol. contendit, de Antipheronte
 III, 4 init. Quod Aristot. ait, Orita, cuius ut ἐξισταμένου,
 infirmis oculis utentes inter- hominis motae mentis, me-
 dum imaginem suam ubi- minit De Memoria et Remi-
 que cernere, Mercurialis V, nisc. cap. I, Aristotelem co-
 7 Variar. lectt. refutatum gitasse. Cf. Schneideri Ani-
 ibat, et falso cum Aristote- madv. ad Eclog. phys. p.
 lis interpretibus, Alexandro 240 sq.

gis visum nostrum nobis remittit, qui crassior est, et pervinci non potest, sed radios luminum nostrorum moratur, et eo unde exierint, reflectit. Ergo quum multa stillicidia sint, totidem specula sunt. Sed quia parva sunt, solis colorem sine figura exprimunt. Deinde quum in stillicidiis innumerabilibus, et sine intervallo cadentibus, reddatur idem color, incipit facies esse non multarum imaginum intermissarum, sed unius longae atque continuæ. Quomodo, inquis, tu mihi multa millia istic imaginum esse dicis, ubi nullam video? Et quare quum¹⁰ solis color unus sit, imaginum diversus est? Ut et haec quae proposuisti, refellam, et alia quae non minus refellenda sunt, illud dicam oportet: nihil acie nostra fallacius, non tantum in his, a quibus subtiliter pervidendis illam ^f colorum diversitas summovet, sed et in his quoque, quae ad manum cernit. Remus integer in tenui aqua fracti speciem reddit. Poma per vitrum adspicientibus multo maiora sunt. Columnarum intervalla porticus longior¹¹ res iungunt. Ad ipsum solem revertere: hunc, quem

f. *colorum*. Haec vulgata est lectio et ea bona. Gronovii quamvis ingeniosa emendatio *locorum* hic locum habere nequit. In utroque et remotiori et vicino colorum diversitas, radiorum fractio, nos fallit.

10. *Remus integer* etc. tatione de sensuum veritate Similia exempla saepe adduxit Cic. Academ. IV, 7: ducuntur a veteribus, e. c. quo, uti Goerentzius ibi a Lucretio IV, 388 sq., qui egregie monuit, aequae ac tamen non in sensibus, quod illo de collo columbae, omnes Parmenides et multi alii utebantur, qui sensuum docuerant, sed in animo veritatem impugnabant. Cf. nostro fraudem inesse statuit Sext. Empir. Pyrrh. I, 119. tuere maluit. Hoc autem Eo usus est Lucret. IV, 428 sq. exemplum de remo inflexo Respexit eo Senec. Epist. 71, ut frequentissimum in dispu- 23.

quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio, acies nostra sic contraxit, ut sapientes viri pedalem esse contenderint. Quem velocissimum omnium esse scimus, nemo nostrum videt moveri: nec ire crederemus, nisi appareret isse. Mundum ipsum praecipiti velocitate labentem, et ortus occasusque intra momentum temporis revolventem, nemo nostrum sentit procedere. Quid ergo miraris, si oculi nostri imbrium stillicidia non separant, et ingenti spatio intuentibus minutarum imaginum discrimen interit? Illud esse dubium nulli potest, quin arcus imago solis sit, rosca et cava nube concepta. Quod ex hoc tibi apparet. Nunquam non adversa soli est, sublimis aut humilis, prout ille se submitit, aut sustulit, contrario motu. Illo enim descendente saltior est, alto depressior. Saepe talis nubes a latere solis est, nec arcum efficit, quia non ex recto ima-

11. *ut sapientes — con-* in loco Cic. laud., ubi vi-
tenderint. Fuit haec He- deatur, non duodeviginti,
 racliti sententia, quippe qui sed duodetriginta legendum
 pedis humani latitudinem esse censuit. *Quem velo-*
solis magnitudini compara- *cissimum — isse.* Saturnum
 vit. Plut. Plac. Phil. II, 2. sic Praef. §. II. vocaverat:
 Ἡράκλειτος εὖρος ποδὸς ἀν- nec video, quidni et h. I.
 θρωπέου, sc. ἡγεῖτο εἶνα. eum intelligi putemus.
 Hinc sumit sua Epicurus, 12. *Illo enim descenden-*
quae exposita in eius Episto- *te — depressior.* Hoc qui-
 la ad Pythoclem ap. Diog. dem verissime dictum est.
 Laert. X, 91 videbis: coll. Sed forsitan bonum fuisset
 Lucret. V, 565 sq. Cic. Acad. addere, quo depressior al-
 IV, 26 init. Peritiores ta- tiorve sol sit, eo minorem
 men harum rerum arbitri iridis partem conspici, nec
 inter veteres una fere voce nisi infra 72° 2' solis arcum
 solem vicies octies terra ma- in conspectum nostrum ve-
 iorem esse consenserunt; nire. cf. Erxleben. Compend.
 quare Goerentzius egregie Phys. XIII, 741. p. 656 sq.

imaginem trahit. Varietas autem non ob aliam causam fit, s quam quia pars coloris a sole est, pars a nube illa: humor autem modo caeruleas lineas, modo virides, modo purpurae similes, et luteas aut igneas

g. *quam quia pars coloris a sole est, pars a nube illa.* Ita legendum divinavit Erasmus, quum primitus causa lectio una cum codd. haberet: *quam quia pars coloris sole est sparsa nubes nulla, aut nube nulla: unde Fortunatus fecerat, quam quia pars coloris sole est sparsa, pars nube illa.*

13. *Varietas* etc. Haec aut pluries tincta, *δισβαφος* iam Aristoteles Meteorol. (Plin. IX, 39 N. H. Horat. III, 4 eadem ratione exposuerat. *Sic enim purpura* Carm. II, 16, 35) quae coloris fuit tenacissima *δευσο-* — *eodem conchylio* — *σε-* ποιδος και δυσκένιπτος, cf. *mel tincta.* De veste, colore illo, purpura, tingenda manifesto sermo est, quando *ἐξίτηλοι πορφυρίδες* ap. Xerodochidem *conchylium* conoph. Oecon. 10, 3. Remorem ipsum significat, Plin. N. H. IX, 36. Si eodem conchylio lanam tingas, ait, tamen non idem color fuerit, quoniam multum interest, quomodo hic color praeparatus atque excoctus sit. Velulus autem elutriatum (lana optime purgata et lota) eo melius coloratur, quo magis in illa purpura maceretur, emolliatur, ad purpuram imbibendam, quo saepius immergatur, et quo melius peiusve sit *medicamentum*, i. pigmentum, quo purpurae immiscendo, e. c. fusco marino, terra cimolia etc., ad eius purgationem et firmitatem utebantur. Pretiosior itaque purpura bis

δευσο- ποιδος και δυσκένιπτος, cf. Ruhnken. ad Tim. Lexic. plat. p. 75 ed. II.: oppos. *ἐξίτηλοι πορφυρίδες* ap. Xerodoch. Oecon. 10, 3. Rem attigi ad Epist. 70, 3.). Qui de colore ipso intelligere hunc locum malint, vix exposuerint, quomodo recte dictum sit, purpuram ex *eodem conchylio*, i. e. concha, non in unum modum exire. Ceterum cf. Schneider. ad Villoam T. II. p. 377 sq. cuius eximiam diligentiam p. 389 nec noster locus fugit. Amati de restitutione purpurarum, Cefenae, 1784 ed. III. et Rosae dissertatione delle porpore et delle materie vestiariarie pressi gli antichi, 1786: quibus libris amiciss. Heeren in libro praestantissimo, Ideen etc. T. II. p. 598 sq. ed. I. egregie usus est.

igneas ducit, duobus coloribus hanc varietatem efficientibus, remisso et intento. Sic enim et purpura
 14 eodem conchylio non in unum modum exit. Interest, quamdiu macerata sit, crassius medicamentum, an aquatius traxerit; saepius merfa sit et excocta, an semel tincta. Non est ergo mirum, quum duae res sint, sol et nubes, id est, corpus et speculum, si tam multa genera colorum exprimuntur, quae in multis generibus possunt aut incitari, aut
 15 relanguescere. Alius enim est color ex igneo lumine, alius ex obtuso et leniore. In aliis rebus vaga inquisitio est, ubi non habemus quod manu tenere possimus, et late coniectura mittenda est: hic apparet duas causas esse arcus, solem, nubemque, quia nec sereno unquam sit, nec ita nubilo, ut sol lateat. Ergo utique ex his est, quorum sine altero non est.

IV. ^a Iam nunc illud accedit, quod aequae manifestum est, speculi ratione imaginem reddi, quia nunquam nisi e contrario redditur: id est, nisi ex altera parte steterit quod apparet, ex altera quod ostendit. Rationes, quae non persuadent, sed cogunt, a Geometris afferuntur. Nec dubium cuiquam relinquitur, quin arcus imago solis sit male expressi,
 2 ob vitium figuramque speculi. ^b Nos interim repetamus

a. *Iam nunc* omnes codd. et impressi, praeter Muretum, qui *nunc* jugulavit obelo.

b. *Nos interim repetamus alias probationes, quae de plano legi possunt.* Sic optimi codd. et edd., nisi quod codd. qui-

C. 4. Speculi instar in nube 381 cum notis, et Erxleben. sit arcus. 1. *a Geometris.* Cf. Compend. phys. §. 326 sq. Euclidis Optica et Catoptr. 2. *Nos interim — pos-* in Schneideri Eclog. phys. p. *sint.* Eas probationes itaque,

tamus alias probationes, quae de plano legi possint. Inter argumenta sic nascentis arcus pono, quod celerime nascitur: ingens enim variumque corpus coelo intra momentum subtexitur, et aequè celeriter aboletur. nihil autem tam cito redditur, quam a speculo imago. Non enim facit quidquam, sed ostendit. Parianus Artemidorus adiicit, et quale³ genus nubis esse debeat, quod talem solis imaginem reddit. Si speculum, inquit, concavum feceris, quod sit sectae pilae pars, si extra medium constitueris, quicumque iuxta te steterint, universi a te videbuntur, c propiores tibi quam speculo. Idem,⁴ inquit, evenit, quum rotundam et cavam nubem intuemur a latere, ut solis imago a nube discedat,

C 2

pro-

quidam, tentemus et de Platone, alii de paulo habent. Muretus τὰ· quae de pl. l. p. male refecit. Illa repetamus et plano in codd. siglis iisdem vitiose scripta, quibus Platone et paulo scribi solebant a librariis.

c. propiores Fortunati bona est emendatio: et mss. et edd. habebant priores.

que, quae sine matheos tur ap. Anson. p. 294 bip., cognitione intelligi possunt, quae in pilis atque portici-allaturus est: forsan ideo, bus pendent.

quod alioquin exiguus lectorum numerus fuisset inter 3. Parianus Artemidopopulares suos, quibus has rus. Nusquam praeter hunc quaestiones proprie compo-locum et infra VII, 13, ubi locut. de plano legere est fa- cf. not. eius fit mentio. Pa- cile, nullo negotio, quasi-rio, urbe Mysiae inferioris, ante pedes iacentes sumere ortum de astronomicis et ca- probationes. Locutio peti- toptriciis scripsisse, ex his lo- ta est de foro, ubi de plano- cis apparet. De tempore, i. e. ambulando de leviori- quo vixerit, et reliquis eius bus causis decernit et sta- rebus nihil constat. Idem- tuit iudex aut magistratus: indicat Fabric. Bibl. Gr. lib. opponitur, pro tribunali IV, 15 Vol. V. p. 264 Har- cognoscere. Cf. Torrent. les.). Ceterum rem ab Ar- ad Sueton. Tib. 33. Hinc temidoro allatam omni du- literae de plano legi dicun- bio esse exentam patet.

propiorque nobis sit, et in nos magis conversa. Color igitur igneus a sole est, caeruleus a nube: ceteri utriusque mixturae.

V. Contra haec illa dicuntur. De speculis duae opiniones sunt: alii enim in his simulacra cerni putant, id est, corporum nostrorum figuras, a nostris corporibus emissas ac separatas: alii imagines aiunt non esse in speculo, sed ipsa adspici corpora, retorta oculorum acie, et in se rursus reflexa. Nunc nihil ad rem pertinet, quomodo videamus quodcumque videmus: ^a sed quomodo imago similis debeat, ² ut speculo, reddi. Quidnam est tam disimile, quam sol, et arcus, in quo neque color, neque figura solis, neque magnitudo apparet? Arcus enim longior ampliorque est, longeque ea parte, qua fulget, rubicundior quam sol: ceteris vero coloribus diversus. Deinde quum velis speculum aëri comparare, des oportet mihi eandem laevitatem
cor-

a. *sed quomodo imago similis debeat, ut speculo, reddi.* Sic dedi e coniectura, una literula mutata, sensu poscente. In reddendo contextu fluctuant codd.: altero dante *similis reddi debet a simili*, altero *similis e speculo debet reddi*: unde colligi potest, nos non veram scriptionem habere. Accedit, quod sensus in vulgata lectione *similis debet e speculo reddi*, non convenit. Nam non quaeritur, quomodo imago similis reddatur e speculo, sed quomodo e nube ut speculo reddi possit. Quod quum Pincianus probe vidisset, legendum esse coniecit: *solis imago de nube ut speculo redditur*. In nostra lectione illa: *de nube* facile intelligi possunt. *Debeat* reposui, quum antea *esset debet*, grammatica, poscente.

C. 5. Opposita opinio, in Cf. Schneideri Eclog. phys. nube, veluti in speculo, ar- p. 333 et Animadv. p. 189 sq. cum non fieri. Secunda Pythagorae, Aristot-

1. *De speculis duae* — telis, al. est. Macrob. VII, 14. *sunt.* Prior est Democriti Estrefractio visus, ἀνάκλασις. et Epicuri. Diog. Laert. X, Aristot. de sensu et sensili 48—51. Lucret. IV, 103, 4. c. 2.

corporis, eandem aequalitatem, eundem nitorem. Atqui nullae nubes habent similitudinem speculi: per medias saepe transimus, nec in illis nos cernimus. Qui montium summa conscendunt, spectant³ nubem, nec tamen imaginem suam in illa cernunt. — Singula stillicidia singula specula sunt. — Concedo: sed illud nego, ex stillicidiis consistere nubem. Habet enim quaedam, ex quibus fieri stillicidia possunt, non ipsa. Nec aquam quidem^b habent nubes, sed materiam futurae aquae. Concedam etiam tibi et guttas innumerabiles in nubibus esse, et illas faciem reddere: non tamen omnes usam reddunt, sed singulae singulas. Deinde inter se spe-⁴cula coniunge: in unam imaginem non coibunt: sed quaeque particula in se rei similitudinem claudet. Sunt quaedam specula ex multis minutisque

C 3

com-

b. *habent nubes* et infra §. 5. *Quid ergo? inquit* omnes edd. et codd. tuentur, praeter Muretum, qui excudendum iussit: *habet* et τὸ· *inquit* omisit. Sequuntur voces *remo excussa* in omnibus impressis itidem et scriptis libris. Muretus suo lubitu respiciens ad c. 3, 2 dedit *ore excussa*. In versu Neronis, qui mox sequitur, *cytheriacae* vera est lectio, reducta e vetustis codd. a Fortunato, et Lud. Coelio lib. 17. cap. 7. lectt. antiq. Nam prius legebatur *Tyberiacae*, quod et restabat in cod. col. et pal. tert. praestitit *tycerdce*.

3. In hac refutatione no- Meteorol. I, 9 explicaverat: stros naturae peritos sibi as- qui quum dixisset, frigore sentientes habet, sicut in illa accedente aeri fieri aquam, quoque sententia, nubes non Theophrastus densationem aquam sed materiam aquae adiunxit, auctore Olympio- futurae continere. Docent doro in commentario ad hoc species aeris diversae Aristot. l. 1. Cf. Schneider. et instrumenta, quae sub Ecl. phys. p. 409.

4. *Sunt quaedam specula* etc. Haec nota sunt. Occurrunt similia in catoptrismo Aristoteles quoque cis veterum. Egregie de mul-

composita: quibus si unum ostenderis hominem, populus apparet, unaquaque parte faciem suam exprimente. Haec quum sint coniuncta et simul collocata, nihilominus seducunt imagines suas, et ex uno
 5 turbam efficiunt. Ceterum catervam illam non confundunt, sed diremtam in facies singulas distrahunt. arcus uno circumscriptus est ductu; una totius est facies. Quid ergo? inquit, non et aqua, rupta fistula, sparsa, et remo excussa, habere quiddam simile his quos videmus in arcu, coloribus solet? Verum est: sed non ex hac causa, ex qua tu videri vis: quia unaquaque stilla recipit imaginem
 6 solis. Citius enim cadunt stillae, quam ut concipere imaginem possint. Standum est, ut id quod imitantur, excipiant. Quid ergo sit? Colorem, non imaginem ducunt: alioquin, ut ait Nero Caesar disertissime,

Colla Cytheriacae splendent agitata columbae:

et

multiplicatione imaginum, not. Posterius de aqua re-
 ope duorum speculorum plano excussa attulit Aristot.
 Meteor. III, 4 p. 796 ed. Lugd. hisce verbis: ἡ δ' ἀπὸ
 Meteor. III, 4 p. 796 ed. Lugd. hisce verbis: ἡ δ' ἀπὸ
 simum olim Georgiae Augd. hisce verbis: ἡ δ' ἀπὸ
 gustiae decus, Abr. Gotth. τῶν κωπῶν τῶν ἀναφερομέ-
 Kaestner, in Disfertatt. mathem. et physf. nr. II. p. 8 sq. τῆ μὲν θέσει τὸν αὐτὸν γί-
 quibus — populus apparet. γνεται τρόπον τῆ ἐν τῷ οὐ-
 Similia Plin. N. H. XXXIII, 9: Quin etiam pocula ita 6. Nero Caesar carmi-
 figurantur, exsculptis intus num studium affectavit, nar-
 crebris ceu speculis, ut vel rante Tacito Annal. XIV,
 uno intuentē, populus totidem 16, qui tamen ea non lau-
 dem imaginum fiat. dat. Addit enim: „confi-
 dere simul (cum iis quibus

5. Quid? - solet. Utrum-
 que exemplum a veteribus aliqua pangendi ea facultas
 interdum hac in re usurpa-
 tum legimus. Cf. I, 3, 2. 10. repertos versus connectere,
 atque

et variis coloribus pavonum cervix, quoties aliquo deflectitur, nitet. Numquid ergo dicemus specula 7 eiusmodi plumas, quarum omnis inclinatio in colores novos transit? Non minus nubes diversam speculis naturam habent, quam aves quas retuli, et chamaeleontes, et reliqua animalia, quorum color aut ex ipsis mutatur, quum ira vel cupidine accensa, cutem suam variant humore suffuso, aut positione lucis, quam prout rectam vel obliquam receperint, ita colorantur. Quid enim simile speculis 8 habent nubes: quum illa non perluceant, hae trans-

C 4

mit-

atque ipsius verba, quoquo- Quatuor igitur tyranni in- modo prolata, supplere: sanissimi versus servatos vi- quod species ipsa carminum des, praeter voces eius quas- docet, non impetu et in- dam oblivioni ereptas, e c. stinctu, nec ore uno fluens. Plin. N. H. 37, 12. — Ra- Ex quonam Neronis poe- diorum refractionem horum- mate, haud pauca enim com- colorum causam esse statuit- posuit, hic versus bene flu- Aristotel. de Coloribus c. 2- ens desumptus sit, ignoramus. et 3 τοῦ φωτὸς ἀνακλωμέ- Columbas Veneri sacras vou. suisse, unde cytheriaca bene 7. *Chamaeleontes*, χα- vocantur, constat: cf. Ae- μαιλέοντες, lacertae species. lian. N. Anim. IV, 2. — E veteribus eam descripsit Noli tamen putare, unicum E primus, quod scimus, Ari- hunc versum ex illius poe- stoteles Histor. Animal. II, matibus esse servatum, quam 11, qui mutationem coloris quidem opinionem quidam 11, qui commemorationem non omisit: viri docti fovere videntur. commemorare non omisit: Vetus interpres Lucani hosce τῆς δὲ χροιάς ἢ μεταβολῆ ἐμψυσωμένῳ αὐτῷ γίνεται citat versus Neronis de Ti- etc. Aelian. N. Anim. II, 14, gride ex libro 1, citante I. qui etiam XII, 28 exempla- cae III, 26, quos apponere affert, quibus sequentia, et lubet: Quique pererratam *reliqua animalia* — *accen-* subductus Persida Tigris De- *sa*, illustrantur, cuilibet ta- ferit, et longo terrarum tra- men attendenti vel iam nota ctus hiatu Reddit quaesitas vel facile observanda ac mul- non quaerentibus undas. tiplicanda.

mittant lucem? Illa densa et coacta, hae rarae sint? illa eiusdem materiae tota, hae e diversis temere compositae, et ob hoc discordes, nec diu cohaesurae? ^c Praeterea videmus, ortu solis partem quandam coeli rubere: videmus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibet, quomodo hunc colorem unum accipiunt solis occurfu, sic multos ab illis trahi, quamvis non habeant speculi potentiam? ^g Modo, inquit, inter argumenta ponebas, semper arcum contra solem excitari, quia nec a speculo quidem imago redderetur, nisi adverso. Hoc, inquit, commune nobis est. Nam quemadmodum opponendum est speculo id, cuius imaginem in se transferat: ^d sic, ut nubes infici possint, ita sol ad hoc

c. *Praeterea videmus — rubere.* Haec verba neque Fortunatus in libris suis invenit, nec Obsopoeus in libro Nicotiano, subdubitantque, an e margine in textum irreperint. Sed quamquam non necessaria sunt, tamen nulla causa est, hic locum eis denegandi. Cf. Gruet. IV, 6 Opinionum, si tanti videatur

d. *sic, ut nubes infici possint, ita sol ad hoc apte ponendus: non enim idem facit, si undique effulsit, et ad hoc opus est radiorum idonea locatio.* Sic omnes impressi et scripti libri ante Muretum, qui multis relectis, nulla-

8. *et coacta, περιλημένα.* ctet. Disf. I, 4, 9 Schwgh. Sic enim illam densitatem et nos ad Senec. de Ira I, 3, 1. compressionem, Graecorum De *Posidonio*, praestantissimi *πῆλῃσιν*, reddere solent Latino Stoico philosopho et tini: e. c. Cicero, Scriptores historico, Ciceronis aequali, Rei rust. Cf. Gronovii Obsf. cuius opera omnia, quae IV, 3 p. 540. ed. lipf. Hinc multa fuerunt et ea praeclara, coactiliarius, *πῆλοποιός*, vertitur in Glossis, vestiarius. paucis, perierunt, cf. Fabric. Vide Salmaf. ad Scriptt. Bibl. Gr. III, 572. Burigny Hist. August. Vol. II. p. Mémoir. de l'Academie des 143. Inscript. T. XXIX. Heyne

9. *inquit adversarius: ut de fontibus Diodor. IV. p. Graeci Φησί.* Upton ad Epi- 119.

hoc apte ponendus: non enim idem facit, si undique effulgit, et ad hoc opus est radiorum idonea locatio. Haec dicuntur ab iis qui videri volunt nubem colorari. Posidonius, et hi qui speculari ratione effici iudicant visum, hoc respondent: Si ul-¹⁰lus esset in arcu color, permaneret, et viseretur eo manifestius, quo propius. Nunc imago arcus ex longinquo clara est: interit, e quum e vicino est ventura. Huic contradictioni non consentio, quum ipsam sententiam probem. Quare? dicam. Quia coloratur quidem nubes: sed ita, ut color eius non undique appareat. Nam ne ipsa quidem undique apparet. Nubem enim nemo qui in ipsa est, videt. Quid ergo mirum, si color eius non videtur ab i-¹¹eo, a quo ipsa non visitur? Atqui, quamvis ipsa non videatur, est: ergo et color. Ita non est argumentum falsi coloris, quia idem apparere accedentibus desinit. Idem enim in ipsis evenit nubibus: nec ideo falsae sunt, quia non videntur. Praeterea quum dicitur tibi, nubem sole esse sus-
fectam, non dicitur tibi, colorem illum ^f immixtum esse velut duro corpori ac stabili et manenti, sed

C 5

ut

nullaque mutilationis ratio ^e adiuncta, haec tantum dedit: *sicut nubes insci possint, ita solis ad hoc opus est radiorum idoneus ictus.* Impudentiam merito hanc agendi rationem vocavit Gruterus. Glossemata tamen equidem cum eodem Grutero agnosco: fortasse ultima *et ad hoc opus — locatio* eius farinae sunt: nam et idem sonant ac illa: *ita sol — ponendus*, et pro voce *locatio* codex pal. habet *ictus*.

- e. *quum e vicino est ventura.* Hanc omnium codd. et edd. scripturam mutavit Muretus: *quum in vicino est.*
f. *immixtum.* Sic multi codd. et omnes edd. Sed Memmii et Nicotii codd. *inustam esse.* Fortasse inde venit haec varietas, quod *immixtum esse* scriptum erat. Nam *inustum* hic non convenit.

11. *Praeterea quum sectam i. infectam, coloratur tibi, i. e. a te. sus-* ratam.

ut fluido et vago, et nihil amplius quam perbre-
 12vem speciem recipienti. Sunt etiam quidam colo-
 res, qui ex intervallo vim suam ostendunt. Purpu-
 ram Tyriam, quo melior saturiorque est, eo oportet
 altius teneas, ut fulgorem suum ostendat. Non
 tamen ideo non habet illa colorem: quia quem
 optimum habet, non quomodocunque explicetur,
 ostendit. In eadem sententia sum, qua s Posido-
 nius, ut arcum iudicem fieri nube formata in mo-
 dum concavi speculi et rotundi, cui forma sit par-
 13tis e pila sectae. Hoc probari, nisi Geometrae ad-
 iuverint, non potest: qui argumentis nihil dubii re-
 linquentibus docent, solis illam esse effigiem, non
 similem. h Neque enim omnia adversus specula re-
 spondent. Sunt, quae videre extimescas; tanta de-
 for-

g. *Posidonius.* Et si defendi potest hoc nomen satis celebre
 h. l. et supra § 9, e. c. ex h. libri c. 8, 4, tamen nescio
 an *Parianus* Artemidorus, cuius in simili re, ut auctoris,
 meminit noster supra 1, 4, 3, hic locum melius tueatur.
 Codd. tamen nullam praebent varietatem lectionis.

h. *Neque enim omnia adversus specula respondent.* Haec
 omnium codd. et edd. lectio non immutari debebat a
 Pinc., qui *ad verum sp. resp.* ut coniecturam suam pro-
 posuit, quae deinceps in omnes inequitas editiones per-
 peram propagata est. Nec Gruteri emendatio *adversis*
 probanda est. Quid enim latinus quam dicere, *respondet*
 hoc

12. *Purpuram Tyriam.* obscuritatem conquerenti re-
 fuisse hoc purpurae genus spondit venditor, Erige al-
 timum inter omnes con- tibus et suspice, teste Macro-
 fiat. Cf. supra c. 3, 14. — bio Saturn. II, 4. Hoc erat
 Hinc inde emtores in explo- πρὸς αὐτὰς ἀνασινοπεῖν, egre-
 randa purpurae bonitate ad gie animadvertente Hemster-
 solis radios sublatam in al- husio ap. Ruhnken. ad Ti-
 tum purpuram suspiciebant, maei Lexic. p. 265. ed. II.
 et purpura suspectu reful- 13. *Hoc probari — simi-*
 gens apud Plin. H. N. IX, lem. Iam Fromondus Me-
 38. Augusto emtae purpurae teorol. VI, 1, 2 docuit, male
 cessu-

formitate corruptam faciem visentium reddunt, servata similitudine in peius. Sunt, quae quum vide-¹⁴ris, placere tibi vires tuae possint: in tantum la-
certi crescunt, et totius corporis supra humanam
magnitudinem habitus augetur. Sunt, quae dextras
facies ostendant, sunt quae sinistras, sunt quae tor-
queant vel evertant. Quid ergo mirum est, eiusce-
modi speculum, quo solis species vitiosa reddatur, in
nube quoque fieri?

VI. Inter cetera argumenta et hoc erit, quod
nunquam maior arcus dimidio circulo apparet, et
quod eo minor est, quo altior est sol. ^a Vt ait
Virgilius noster,

— — *Et bibit ingens*
Arcus — —

quum

*hoc adversus illa, i. e. convenit, et quid loci huius sen-
tentiae magis consentaneum, quam sensus: non omnia
quae speculis opponantur, iis respondere, similia iis esse?
Mox nonnulli codd. corrupta ut — reddant. Sed in
ut a librariis mutatum esse videtur.*

a. *Vt ait Virgilius noster, Et bibit ingens Arcus.* Sic omnes
codd. et edd., excepta Erasmiana et Manutiana, quae For-
tunati transpositionem: *Et bibit ingens Arcus, ut ait Vir-
gilius noster, quum* etc. sequutae sunt. Ceterum noli pro
suppo-

cessurum esse geometris has C. 6. Numquam arcus
probationes tentantibus. Re- maior dimidio circulo.
spondet i. imaginem veram 1. *et quod eo sol.* Ob-
referunt. Sic Celsus II, 6 servatum enim est, infra so-
extr. II, 10 p. 88. V, 18, 13. lis 72° 2' arcum conspici non
bip. *Neque — evertant.* posse: unde sequitur, arcus
Notiora sunt, quam ut iis dimidium eo minus esse, quo
immoretur interpretatio. Qui altior sit sol. Versus *Virgi-
tamen plura scire velit, is lii Ge. I, 380 est. Arcum au-
adeat Euclidis Catoptricam tem imbrem plerumque por-
ap. Schneider. Eclog. phys. tendere suis cornibus hau-
p. 391 sq. Smithii Opticam stiam omni tempore creditum
etc. est. Cf. Tibull. I, 4, 44 e:*

La

quum adventat imber: sed non easdem, undecunque apparuit, minas affert. A meridie ortus magnam vim aquarum vehet. Vinci enim non potuerunt ² valentissimo sole; tantum est illis virium. Si circa occasum refulsit, rorabit, et leviter impluet. Si ab ortu circave surrexit, serena promittit. Quare tamen, si imago solis est arcus, longe ipso sole maior apparet? Quia est alicuius speculi natura talis, ut maiora multo quam videat, ostendat, et in portentosam magnitudinem augeat formas: alicuius invitem talis est, ut minuat. Illud mihi dic, quare ³ in orbem eat facies, nisi orbi redditur? Dices fortasse, unde fit ^b illi color varius: unde talis figura sit,

suppositio hoc habere cum Fortunato. Quo maior arcus humiliorque sol erit, eo plus aquarum habet: hoc firmat illo Virgiliano. Codex palat. quart. ap. Grut. haec exhibuit: *quo altior est solis arcus aut ventos aut pluvias aut serenum significat, ut ait Virg. noster et bibit. ing. arc. q. adv. imber.* In quibus explicationem nexus a lectore quodam adiectam et deinde, ut fit, in textum temere immisam facile deprehendas. Mox *rorabit* Fortunati editio et Erasmi: Pinciani tamen omnes codd. et Gruteri tres, *tonabit.*

b. *illi* Fortunati et Gruteri codd.: at Erasmus, *ille.* Mox *a quo quum fatearis* plurimi codd. At τὸ *quum* non habet

La Cerda ad Virgil. l. l. Bene Consuli merentur Kästneri Muretus: Hinc urbanissime Compendium Catoptrices dictum est a Palinuro Plautino, qui anum senio incurvam bibentem viderat: Ecce Beckmanni Compend. Technologiae etc. *nisi orbi redditur*, nisi ab orbe a sole profisciscatur. Ceterum haec

² *Quia est — formas —* ne hilum quidem adiuvere *minuat.* Illud praestant specula concava quae augent, Iride sententiam, in propa hoc autem convexa, cylindrica et conica: utrumque libri pseudoaristotelici de pertinet ad specula curva. Mundo firmet.

fit, non dices, nisi aliquod exemplar, ad quod formetur, ostenderis. Nullum autem aliud, quam solis est, a quo quum fatearis illi colorem dari, sequitur ut detur et forma. Denique inter me et te convenit, colores illós quibus regio coeli depingitur, a sole esse. Illud unum inter nos non convenit: tu dicis illum colorem esse, ego videri. Qui sive est, sive videtur, a sole est: tu non expedies, quare color ille subito desinat, quum omnes fulgores paulatim discutiantur. Pro me est et repentina 4 eius facies, et repentinus interitus. Proprium enim est speculi hoc, quod non per partes struitur, quod apparet, sed statim totum fit. Aequè cito omnis imago in illo aboletur, quam ponitur. Nihil enim aliud ad ista efficienda vel removenda opus est, quam ostendi et abduci. Non est propria in ista nube substantia, nec corpus; sed mendacium, et sine re similitudo. Vis scire hoc ita esse? Desinet 5 arcus, si obtexeris solem. Oppone, inquam, soli alteram nubem: huius varietas peribit. At maior est aliquanto arcus, quam sol. Dixi modo, fieri specula, quae multiplicent omne corpus quod imitantur. Illud adiiciam, omnia per aquam videntibus longe esse maiora. Literae quamvis minutae et obscurae, per vitream pilam aqua plenam maiores clarioresque cernuntur. c Poma formosiora quam sint

habet Erasmus. Et deinceps, *Qui sive est, sive videtur, a sole est*, vulgata lectio, immutata a Mureto, reflecto ultimo *est*; qui etiam *color ille* temere sustulit, et pro *ponitur* cudi iussit *componitur*. c. *Poma formosiora*. Fuit quum arbitrarer legendum esse *forma maiora*; sed nunc

5. *Literae* etc. Haec exempli a Cleomede II, 6. *empla saepe in hac re ad Euclide Catoptric. 7, notante mota videntur. Exemplum Schneidero in Anim. p. 258.*
ad

6 sint videntur, si innatant vitro. Sidera ampliora per nubem adspicienti videntur, quia acies nostra in humido labitur, nec apprehendere, quod vult, fideliter potest. Quod manifestum fiet, si poculum impleveris aqua, et in id conieczeris annulum. Nam quum in ipso fundo iaceat annulus, facies eius in 7 summo aquae redditur. Quidquid videtur per humorem, longe amplius vero est. Quid mirum, maiorem reddi imaginem solis, quae in nube humida visitur, quum de causis duabus hoc accidat? quia in nube est aliquid vitro simile, quod potest perlucere, est aliquid et aquae: quam si nondum habet, tamen iam apparet eius natura, in quam ex sua vertatur.

VII. Quoniam, inquit, vitri fecisti mentionem, ex hoc ipso contra te argumentum sumam. Virgula solet fieri vitrea, ^a striata, vel pluribus angulis in modum clavae tortuosa: haec si ex transverso solem accipit, colorem talem, qualis in arcu videri solet, reddit: ut scias hic non imaginem solis esse, sed

nunc video emendatione locum non indigere, sed observatione, poma quae hoc in statu formosiora fiant, etiam maiora esse.

a. *striata*. Gronovii est emendatio, qui se non capere ait, quid sibi velit vulgatum *stricta*. Videtur autem velle Seneca, quod sequitur: *totidem redderet soles, quot habuisset infecturas*. Nam infecturae nihil aliud quam striae. Varro

ad Eclog. phys. p. 400, ubi e Plut. de Plac. Phil. III, 5 idem affertur, loco nostro in Animadvv. adscripto.

C. 7. Prisma hypothese huic Senecae firmandae adhibetur.

1. *Virgula — percussa*. Primum hic habemus et, nisi fallor, unicum prismatis vestigium in antiquitate, saepe ab auctoribus historiae opticae adhibitum. Perspicacissimus Schneider in Animadvv. ad Ecl. phys. p. 254 sq. monet,

sed coloris imitationem ex repercussu. In hoc ar-²
gumento multa sunt pro me. Primum, quod appa-
ret quiddam laeve esse debere, simile speculo, quod
solem repercutiat: deinde, quod apparet non fieri
illum colorem, sed speciem falsi coloris, qualem,
ut dixi, columbarum cervix et sumit et ponit, ut-
cunque deflectitur. hoc autem et in speculo est,
cuius nullus videtur color, sed simulatio quaedam
coloris alieni. Unum tamen hoc solvendum est,³
quod non videtur in illa virgula solis imago, cuius
bene exprimendae capax non est. Ita conatur qui-
dem reddere imaginem, quia laevis est materia, et
ad hoc habilis: sed non potest, quia enormiter fa-
cta est. Si apte fabricata foret, totidem redderet
soles,

Varro de re rustica I, 29, 3 ed. Schneid.: Qua aratrum
vomere lacunam striam facit, sulcus vocatur. Certe, addit
Gron., et apud Appuleium lib. II legebatur *squameae cer-
vicis stricte tumore*, antequam viri docti restituerent,
striato. Huic Gronovii sententiae, quam et Schneiderus
V. Cl. assensu suo firmavit (Annotatt. ad Eclog. phys. p.
254), calculum addere, adeoque *striata* textui reddere
cogor. *Tortuosa* praestant Gruteri membranae et Manutii
editio vulgata est *torosa*. Laevia fuisse ait Seneca haec
prismata, quae nunc vocamus, enormiter facta et, ut ita
dicam,

net, longis et iis sexangulis V, 6. Columbarum mentio
beryllis hanc observationem ibi tamen in versu Neronis
debere originem suam, lau- tantum occurrit, quam ut
datque in hanc rem locum propriam in rem suam bene
perquam memorabilem Plin- convertit.
nii N. H. XXXVII, 2 et inpr.

c. 9, unde quoque apparet, ^{3.} *quia enormiter facta*
hanc Senecae opinionem illo *est*, habebat enim strias vel
tempore vulgarem fuisse, et plures angulos, ideoque
virgulam hanc ab artificibus erat in modum clavae torosa
huius rei causa confectam et inaequalis, sine certa lege
esse. Mirum tamen est, quod et norma. Sic infra II, 1, 4
Seneca nullum refractionis de terra ait: utrum lata sit
respectum habuit. et inaequalis et enormiter

2. *qualem, ut dixi*, c. proiecta.

soles, quot habuisset ^b inspectiones. Quae quia non discernuntur inter se, nec satis in vicem speculi nitent; inchoant tantum imagines, nec exprimunt, et ob ipsam viciniam turbant, et in speciem coloris unius adducunt.

VIII. At quare arcus non implet orbem, sed dimidia pars eius videtur, quum plurimum porrigitur, incurvaturque? Quidam ita opinantur. Sol quum sit multo altior nubibus, a superiore tantum illas percutit parte: sequitur ut inferior pars earum non tangatur lumine. Ergo quum ab una parte solem accipiant, unam partem eius tantum imitantur, quae nunquam dimidia maior est. Hoc argumentum parum potens est. Quare? quia quamvis sol a superiori parte sit, totam tamen percutit nubem. Ergo et tingit. Quidni? quum radios transmittere soleat, et omnem densitatem perrumpere. Dein-

dicam, infecturas habentia: quae quidem omnia in *striata* et *tortuosa* cadere possunt, non item in *stricta* (i. brevina, vel densa, recta) et *torosa* (i. e. crassa). Qua re et *tortuosa* recepi. Erasmi editio in contextu habet *fracta est*, sed ad marginem posita est altera lectio *enormiter facta*, quam exhibemus §. 3.

- b. *inspectiones*: i. e. loca separata, in quae sol inspicere, radios suos immittere possit. Voce hac unus Seneca utitur. Retuli cod. palat. quarti scripturam, *quot habuisset inspectacōs*. Erasmus, *inspectatores*, Gruteri reliqui *inspectores*, quam vocem dederant quoque codd. Fortunati, qui inde facere sibi permisit vocabulum barbarum *infecturas*, i. e. eo interprete, canaliculos, sive strias. Hanc emendationem ab Erasmo aliisque orae edd. adpictam Muretus audacter, uti eius fuit mos, in contextum admisit: sequacibus ad hunc diem cunctis Senecae editoribus. Insistamus, quoad eius fieri potest, tutius codd. vestigiis! Mox *nec satis* e duobus Grut. codd. recepi, quum olim esset in edd. *non satis*.

C. S. Causa circuli dimi- fuerant, ut ex §. 4. probabile sit. Magis convenit cum

1. *Quidam ita opinan-* Aristotelis sententia *Meteo-*
tur. Stoici quidem non rol. III, 6.

^a Deinde contrariam rem proposito suo dicunt. Nam si superior est sol, et ideo tantum superiori parte nubium affunditur, nunquam terra tenus descendit arcus. Atqui usque in humum demittitur. ³ Praeterea nunquam non contra solem est arcus. Nihil ad rem pertinet, supra infrave sit: quia totum, quod contra est, latus verberatur. Deinde aliquando arcum et occidens facit, quum certe ex inferiore parte nubes ferit, terris ^b propinquas. Atqui et tunc dimidia pars est, quamvis solem nubes ex humili et sordido accipiant. Nostri qui sic ⁴ in nube, quomodo in speculo, lumen reddi volunt, nubem cavam faciunt, et sectae pilae partem: quae non potest totum orbem reddere, quia ipsa est pars orbis. Proposito accedo, argumento non consentio. Nam si in concavo speculo tota facies oppositi orbis exprimitur, et in semiorbe nihil prohibet ad-
spici

a. *Deinde contrariam rem proposito suo dicunt.* Gronovius emendat *vident*. Nihil, ait, agnosco, quod hi *didant* contrarium sibi. Forte: *Deinde — vident*. Appello, inquit, ipsorum experientiam. Non vident enim arcum terra tenus descendere? solem verberare latus nubium, quum sit arcus? arcum et ab occidente fieri? Atqui haec proposito illorum contraria sunt. — Enimvero *τὸ dicunt* bene habet. Dicunt enim rem sibi contrariam. In demonstratione quippe causae, cur fiat, ut arcus non impleat orbem, dicunt, hoc ideo fieri, quod solis radii nubium partem superiorem tantum tangant, non inferiorem. Iam vero arcus terra tenus descendit. Ergo sibi ipsi contradicunt, s. proposito arcum esse et dimidiam eius tantum partem conspici, contrarium quid dicunt, propositum itaque suum iugulant.

b. *propinquas.* Hanc vulgatam scriptionem Fortunatus, Erasmo sequace, sine causa idonea mutavit in *propinquus*, ut solem, inquit, intelligas.

4. *Nostri*, Stoici, quibus Cf. l. V, 12, ubi Posidonium tota haec despeculis hypothe- huius rationis auctorem eundis debetur, iamdiu seposita. demque Stoicum laudat.

- 5 spici totam pilam. Etiam nunc diximus circulos apparere soli lunaeque in similitudinem arcus circumdatos: quare in illis circulus iungitur, in arcu nunquam? Deinde quare semper concavae nubes solem accipiunt, nec aliquando planae et tumentes? Aristoteles ait, post autumnale aequinoctium qualibet hora diei arcum fieri, aestate non fieri, nisi aut incipiente aut inclinato iam die. Cuius rei causa manifesta est.
- 6 Primum, quia medio die sol calidissimus nubes evincit: nec potest ab his imaginem suam recipere, quas scindit. At matutino tempore, et vergens ad occasum, minus virium habet: et ideo a nubibus et sustineri et reperi potest. Deinde quum arcum facere non soleat, nisi adversus his, in quibus facit, nubibus: quum breviores dies sunt, semper
- 7 obliquus est. Itaque qualibet diei parte, etiam quum altissimus est, habet aliquas nubes, quas ex adverso ferire potest. At temporibus aestivis supra nostrum verticem fertur. Itaque medio die excellentissimus terras rectiore adspicit linea, quam ut ullis nubibus possit occurri. Omnes enim tunc sub se habet.

IX. Nunc dicendum est de *virgis*, ^a quas non minus

a. *quas non minus pictas variasque.* Negativa in omnibus codd. obvia Caelius Curio, qui Pincianum temere semper sequutus est, imitatore saepe nactus Muretum, extrulit: Erasmo Gruteroque recte tuentibus.

5. *Etiam nunc diximus C. 9. Virgae, quid sint? circulos.* De Coronis dixerat c. 2. *Aristoteles Meteorol. III, 5 extr.* cuius tamen argumentum omittit enim *virgae* eius $\rho\alpha\beta\delta\sigma$. noster, quoniam de plano De iis arcubus, quos in palegi non possunt quae mere riete guttarum decidentium mathematica sunt. interrupto fieri constat, non intel-

minus pictas variasque, et aequae pluviarum signa solemus accipere. In quibus non multum operae consumendum est, quia virgae nihil aliud quam imperfecti arcus sunt. Nam facies quidem illis est picta, sed nihil curvati habent. In rectum iacent. Fiunt autem iuxta solem fere in nube humida, et iam se spargente. Itaque idem est in illis qui in arcu color, tantum figura mutatur: quia nubium quoque, in quibus extenduntur, alia est.

X. Similis varietas in coronis est: sed hoc differunt, quod coronae ubique fiunt, ubicunque sidus est: arcus non nisi contra solem: virgae non nisi in vicinia solis. Possum et hoc modo differentiam omnium reddere. Coronam si divideris, arcus erit: si direxeris, virga. In omnibus color multiplex est, ex caeruleo fulvoque varius. Virgae soli tantum adiacent. Arcus solares lunaresque omnes sunt. Coronae omnium siderum.

XI. Aliud quoque virgarum genus apparet, quum radii per angusta foramina nubium tenues, intenti distantesque inter se diriguntur: ^a et ipsae signa

D 2 imbr-

a. et ipsae sc. virgae. Sic plurimi et ii optimi codd. At Erasmus et nonnulli codd. ipsi sc. radii.

intelligi possunt hae virgae, Coronas ubique fieri, ubi sed de striis pareliorum, s. sidus, iam observaverat non coronarum, circa solem im- fier cap. II, 2, duce Aristot. perfectarum: existunt enim Meteorol. III, 2. Nec ab- circa, non contra solem, sed horrent ab hac observatione semper ex latere. cf. Aristot. physici nostri. Cf. Gehler Meteorol. III, 2, qui ex iis- Neben Sonnen-Höfe.

dem quidem causis eas oriri C. 11. Parelia. statuit, sed diversos tamen De Pareliis, s. solibus ab arcu. Sol, dicimus, attra- binis trinisve, saepe mentio hit aquam. iniicitur apud Historicos, e. c.

C. 10. Colorum in coro- Livium XXII, 1. XXVIII, nis varietas unde veniat. 11 etc. cf. Plin. N. H. 11, 31.

imbrium sunt. Quomodo nunc me hoc loco geram? Quid eas vocem? imagines solis? Historici soles vocant, et binos ternosque apparuisse memoriae tradunt. Graeci *parelia* appellant: quia in propinquo fere a sole visuntur, aut quia accedunt ad aliquam similitudinem solis. Non enim totum imitantur, sed ^b imaginem eius, figuramque. Ceterum nihil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomen imponimus? An facio quod Virgilius, qui dubitavit de nomine, deinde id de quo dubitaverat, posuit?

— — *et quo te nomine dicam,*

Rhetica? nec cellis ideo contende Falernis.

3 Nihil ergo prohibet illas parelia vocari. Sunt autem imagines solis in nube spissa et vicina, in modum speculi. Quidam parelion ita definiunt, Nubes

b. *sed imaginem eius.* Sic recte multi codd. Alii tamen et in his ms. cod. Voss., qui est in Bibl. Leidensi (Ruhnkenio ad Vellej. Paterc. II, 26. p. 160 referente), perperam praebent, *sed magnitudinem eius.* Corruptela videtur inde orta esse, quod *imagine* pro compendio scripturae, quo *magnitudine* exprimi solebat, habuerint librarii. In versu Virgil. Ge. II, 95. varietas lectionis nulla in codd. nostris

2. *Graeci parelia, παρήλια:* vel esse nubes soli non lia. Sic Arat. Phaenom. tantum colore, sed etiam orbis-
880 νεφέων τὰ παρήλια culari rotunditate similes,
ικλήσκονται, ubi cf. Schol. quae quum proximae ei sint,
Aristot. Meteorol. III, 2. et ab eo illuminantur, atque
passim οἱ παρήλιοι audiunt. ita παρεΐουασι τῷ ἡλίῳ, quae
quia solis. Theon ad Ara- ἀνθήλια quoque nominari
tum I. I. ex Posidonio tradit, scribit etc. Cf. Aristot. Me-
παρήλια esse nubes rotundas, teorol. III, 2. 6. — *Virgilii*
quae circa solem effulgentem versum exstant Ge. II, 95.

3. *Quidam.* In his erat
prio lumine utantur, sed so- Aristoteles I. I. et Posidonius,
lari, quemadmodum etiam Theone ad Aratum I. I. teste.
luna: atque ideo vocari παρ- Nec ab iis abhorret Seneca.

bes rotunda, et splendida, similisque soli. Sequitur enim illum, nec unquam longius relinquitur, quam fuit, quum apparuerit. Numquis nostrum miratur, si solis effigiem in aliquo fonte aut placido lacu vidit? Non, ut puto. Atqui tam in sublimi facies eius potest, quam inter nos, reddi, si modo idonea est materia, quae reddat.

XII. Quoties defectionem solis volumus deprehendere, ponimus pelves, quas aut oleo aut pice implemus: quia pinguis humor minus facile turbatur, et ideo quas recipit imagines, servat. Apparere autem imagines non possunt, nisi in liquido et immoto. Tunc solemus notare, quemadmodum se luna soli opponat, ut illum tanto maiorem subiecto corpore abscondat, modo ex parte, si ita contingit, ut latus occurrerit, modo totum. Haec dicitur perfecta defectio, quae stellas quoque ostendit, et intercipit lucem, tunc scilicet, quum uterque orbis sub eodem libramento stetit. Quemadmodum ergo utriusque imago in terris adspici potest: ita in aëre, ^a quum sic coactus aër et limpidus constitit, ut faciem solis acciperet, quam et

D 3

aliae

nostris notatur, etsi edd. Virgil. ad unam omnes exhibeant *et quo te carmine d.* Memoriter itaque noster, Virgilio non inspecto, hunc versum adduxerit: hinc falsa loci interpretatio orta est.

a. *quum sic coactus.* Sic Erasmus etc. Gronovius, lego, ait, *quum sic coactus aer.* Antea dixit Seneca *liquidum et immotum*, quem nunc coactum et limpidum: Tres tamen Gruteri codd. praebuere: *quum sit*, aequae ac vulgata erat.

C. 12. Exemplum defectionis solis illustrat hunc locum de pareliis locum. graecum διάμετρον. κατὰ διάμετρον γίνεται ἡ σελήνη τῷ ἡλίῳ. De Benef. V, 6, 3 sq. hanc eandem rem ex-

2. *Haec dicitur — stetit.* sequitur. De solis defectu Librumentum hoc sensu in- totali, attamen sine mora, terdum occurrit et exprimit hic sermonem esse apparet.

aliae nubes accipiunt, sed transmittunt, si aut mobiles sunt, aut raras, aut fordidae. Mobiles enim spargunt illam, raras emittunt, fordidae turpesque non sentiunt, sicut apud nos imaginem maculosa non reddunt.

XIII. Solent et bina fieri parelia, eadem ratione. Quid enim impedit, quo minus tot sint, quot nubes fuerunt aptae ad exhibendam ^a imaginem solis? Quidam in illa sententia sunt, quoties duo simulacra talia existunt, ut iudicent, unum esse solis, alterum imaginis. Nam apud nos quoque quum plura specula disposita sunt ita, ut alteri sit conspectus alterius, omnia implentur, et una imago ² vero est, ceterae imaginum effigies sunt. Nihil enim refert, quid sit, quod speculo ostendatur. Quidquid enim videt, reddit. Ita illic quoque in sublimi, si nubes fors aliqua disposuit, ut inter se adspiciant, altera nubes solis imaginem, altera imaginis reddit. Debeant autem hae nubes, quae hoc praestant, densae esse, laeves, splendidae, plane naturae solis. Ob hoc omnia quae huiusmodi sunt simulacra, candida sunt, et similia lunaribus circulis: quia ex ³ percussu oblique accepto sole resplendent. Nam si infra solem nubes fuerit, et propior, ab eo dissipatur: longe autem posita radios non remittit, nec imaginem efficit. Quia apud nos quoque specula, quum a nobis procul abducta sunt, faciem non reddunt, quia acies nostra non habet usque ad nos recursum. Pluviarum autem et hi soles, utar enim
histo-

^a. *imaginem*. Vulgatam hanc scriptionem mutavit novandi studiosus Muretus in *effigiem*, nihil quamquam inde lucratus.

C. 13. Quomodo fiant et terra: quum illa in coelo pluviarum indicia sint. eveniant.

1. *Nam apud nos*, in 3. *utar enim historica lingua*.

historica lingua, indicia sunt: utique si a parte Australi constiterunt, unde maximae nubes ingravescunt: quum utrinque solem cinxit talis effigies, si Arato credimus, tempestas surgit.

XIV. Tempus est, alios quoque ignes percurrere, quorum diversae figurae sunt. Aliquando emicat stella, aliquando ardores sunt, aliquando fixi et haerentes, nonnunquam volubiles. Horum plura genera conspiciuntur. ^a Sunt Bothynoe, quum velut corona cingente introrsus igneus coeli recessus

D 4

est

a. *Sunt Bothynoe, quum velut corona cingente introrsus igneus coeli recessus* etc. Ita ex vestigiis membranacei sui codicis locum restituit H. Casaubonus. Graeca enim in codd. latinis plerumque vel omissa, vel corruptissima esse constiat. Antea ap. Erasmi corrupta haec: *sunt enim velut c. c. introrsus ignes. Coeli recessus* etc. Conspirant Fortunati codd. aliique. Recte βόθυνοι hic nominantur, quippe qui eodem modo in libro de Mundo, Aristoteli falso adscribi solito, et ab Appuleio, qui librum illum in latinum sermonem vertit, inter Φάσματα οὐράνια ponuntur. Mox Gronovius probe observavit, aut *Pithae*, aut *Pithitae* scribendum esse: illo Pseudoaristoteles et Appuleius, hoc Plinius utuntur. Eodem quoque ducunt codd., qui habent *Phitiae*, *Phiciae*. Romanum hanc vocem scribendi morem, quem Plinius observat, mihi sequendum esse duxi. Deinceps *imago*, non *magnitudo*, a Seneca esse putem. Cf. ad c. XI. b.

lingua. cf. ad cap. XI, 1. C. 14. Varii ignes et arati dores in coelo visi. 1. Agit hac de re versus hi sunt in de his meteoris Aristot. Meteorol. I, 4. 5: cap. 5 ait: ἀμφοτέρωθεν οὐκ ἐπιπέδιον μέσον ἔχουσιν Ἡέλιον κείναι μενα ὑνκτωρ αἰθρίας οὐσης νεφέλαι, σχεδὸν ὠκεανοῦ πολλά Φάσματα ἐν τῷ οὐρανῷ γίνονται ἀμβολίη, διόθεν νῶ· οἶον χάσματα τε καὶ χειμῶνος ἰόντος. Aratus si βόθυνοι καὶ αἰματώδη χρώματα. Similia habet auctor libri de Mundo c. IV. p. 1210. T. II. Opp. Aristot. ed. lugd. Significat autem βόθυ-

βόθυ-

est similis effossae in orbem speluncae. Sunt Pithitae, quum magnitudo vasti rotundique ignis dolio
 2 similis, vel fertur, vel in uno loco flagrat. Sunt Chasmata, ^b quum aliquod coeli spatium desedit et flammam dehiscens velut in abdito ostentat. Colores quoque horum omnium plurimi sunt. Quidam ruboris acerrimi, quidam evanidae ac levis flammae, quidam candidae lucis, quidam micantes, quidam aequaliter et sine eruptionibus aut radiis fulvi. Videmus ergo,

Stellarum longos a tergo albescere tractus.

3 Hae velut stellae exsiliunt et transvolant, videnturque longum ignem porrigere, propter immensam celeritatem: quum acies nostra non discernat transitum

b. *quum aliquod coeli spatium desedit.* Sic Erasmus, Fortunatum sequens, et Gruterus e codd. mss. restituunt. Murretus: *quum aliquando — discedit.* Propriam tamen in tali re vocem esse *desidere* constat. Coelius Curio primus dederat: *quum aliquando c. sp. desedit*, ex qua lectione vulgatum originem duxit usque ad Erasmus etc. Sequentem versum Virg. Ge. I. 377 memoriter Seneca laudat, vel potius in rem suam parumper deflectit. Infra VII, 20, ^r haud rectius affert. Nam Virgil. habet: *Flammarum longos a tergo albescere tractus.*

βόθρυος scrobem, aut, Seneca explicante, effossam in orbem speluncam. Cf. Wetsten. ad Matth. XII, 11.

XV, 14. *Pithitae* a *πίθος*,

dolium. Plin. N. H. 11, 25 *credat.* Ita pueri titiophitheten cometam affert propter similitudinem dolii apertes circulum ignis perpetuellatum. *chasmata*, *χάσματα*, hiatus quicunque. Spectant haec meteora fortassis. Cf. Gehleri phys. Wörterbuch T. II. Gesichtsträge p. 472, ubi haec ipsa

2. Versus est Virgil. Ge. res, de qua h. l. sermo est, I. 367. quem infra VII, 20 explicatur.

tum earum, sed quacunque cucurrerunt, id totum igneum credat. Tanta enim est velocitas motus, ut partes eius non dispiciantur, sed tantum summa prendatur. Intelligimus magis, qua appareat stella, quam qua eat. Itaque velut igne continuo totum⁴ iter signat; quia visus nostri tarditas non subsequitur momenta currentis, sed videt simul et unde exilierit, et quo pervenerit. Quod fit in fulmine, longus nobis videtur ignis eius, quia cito spatium suum transilit, et oculis nostris occurrit universon, per quod deiectus est. At ille non est extenti corporis per omne qua venit. Neque tam longa et⁵ extenuata in impetum valent. Quomodo ergo profiliunt? Attritu aëris ignis incensus, vento praeceps impellitur: non semper tamen vento attrituve fit. Nonnunquam ex aliqua opportunitate aëris nascitur. Multa enim sunt in sablimi sicca, calida, terrena, inter quae oritur, et pabulum suum subsequens defluit, ideoque velociter rapitur. At quare⁶ color diversus est? Quia refert, quale sit id quod incenditur, et quam vehemens quo incenditur. Ventum autem significat eiusmodi lapsus, et quidem ab ea parte qua erumpit.

XV. Fulgores, inquit, quomodo fiunt, quos Graeci Sela appellant? Multis, ut aiunt, modis.

D 5

Potest

5. *Nonnunquam ex aliquens defluit.* Cf. Gehler *qua opportunitate* etc. Co- T. IV. p. 473 sq. 939.

6. *At — incenditur.* Ex- de causa illa, quam nos af- posuit Aristot. Meteorol. I, 5. finitatem s. attractionem ele- C. 15. Fulgores et ardo- ctivan vocare solemus: hanc res coelestes unde? 1. *Ful-* expressit, re quidem non- *gores — appellant.* Sic au- dum satis perspecta, per illa: ctor libri, qui sub Aristote- *et pabulum suum subse-* lis nomine circumfertur, De

Mundo

Potest illos ventorum vis edere, potest superioris coeli fervor. Nam quum late fufus fit ignis, inferiora aliquando, fi sunt idonea accendi, corripit. Potest stellarum motus cursu fuo excitare ignem, et in fubiecta transmittere. ^a Quid porro? non potest fieri, ut aër vim igneam usque in aethera elidat, ex qua fulgor ardorve fit, vel stellae similis ² excursus? Ex his fulgoribus quaedam in praeceps eunt, similia proficientibus stellis: quaedam certo loco permanent, et tantum lucis emittunt, ut fugent tenebras, et diem repraesentent, donec consumto alimento, primum obscuriora sint, deinde flammae modo, quae in se cadit, per assiduam ³ minutionem redigantur in nihilum. Ex his quaedam

a. Quid porro? non potest fieri, ut —. Sic codex mf. unus palat. et Muretus. At codex colon. omittit τὰ non potest fieri. Fortunatus in suis codd. τὰ. Quid porro non invenit, et proposuit scribendum: Hoc vero non potest fieri, quam scripturam et Erasmus assumpsit, atque reliqui editores Senecae. Sed vulgatum recte habere, sequentia docent §. 3. quum aer spissus ignem, quem prior terris diu paverat, usque in sidera expressit. Mox fulgor ardorve fit, vel stellae similis excursus omnes fere codd praestant, non, ut Erasmus habet, f. a. stellae vel f. e. Ita fulgor ardorve, recte observante Grutero, a stellae excursu distinguitur.

Mundo c. 4. τὰ δὲ (τῶν ἐν ἐσσε igneas. Quid porro — ἀέρι φαντασμαμάτων) καὶ excursus. Non infitias ivit ὑπόσασιν σέλα τε καὶ διάτ- Aristot. Meteorol. II, 9. τοντες καὶ κομῆται καὶ τὰ 2. Ex his fulgoribus etc. τούτοις παραπλήσια. Sic Comprehendit Seneca omnia meteora illa, quae par- Aelian. de Nat. Anim. XI, 10. Opponuntur haec meteora, tim ad apparitiones quas τὰ καὶ ὑπόσασιν, illis quae vocamus electricas, partim tantum specie tenus appa- ad stellas cadentes, glo- rent, arcubus, virgis, τοῖς bos ardentes, auroram bo- κατ' ἐμφασιν γινουμένοις. Illa realem pertinent. Ad ele- autem naturae substantiam ctricas apparitiones haud habent. Potest — transmit- dubie spectant fulgores, quo- tere: est e doctrina Stoico- rum brevis facies et caduca rum, qui stellas putabant est nec sine iniuria decidunt.

dam in nubibus apparent, quaedam supra nubes, quum aër spissus ignem, quem propior terris diu paverat, usque in sidera expressit. Horum aliqua non patiuntur moram, sed transcurrunt aut extinguuntur subinde qua reluxerant. Hi fulgores dicuntur, quia brevis facies illorum et caduca est, nec sine iniuria decidens: saepe enim fulminum noxas ediderunt. ^b Ab his tecta videmus icta, quae aspersa Graeci plecta vocant. At quibus longior⁴
mora

b. *Ab his tecta videmus icta, quae etc.* Ita cod. mff. Pinciani, quibus adfentiunt col. ac pal. quartus. Erasmus et Fortunat. edebant: *Ab h. t. v. i. sine fulmine*, quod merito damnabat Gruterus, Gronovio tacente et Erasmus sequente. Expunxi itaque τὰ *sine fulmine*. Fit enim vel maxime cum fulmine, sed sine tonitru: quandoquidem breve est fulmen iste fulgor. *Quae aspersa Graeci plecta vocant.* In his verbis constituendis codicum vestigiis insistere, quam Fortunati coniecturae parum graecae adfentire, inani. In qua quidem ratione saltem audaciae crimen subterfugerim. Fortunati codd. dabant *asparsioplectra*, nec discedebant Gruteri codd. Hi enim vel, *asparsioplectra*, uti erat in primis edd. ideoque et in Pinciani codd. vel, *asperfo Graeci plectra*, vel, *aspersa Graeci plectra* exhibebant. *Aspergi* autem dicuntur res, quae leniter obiterve tanguntur: nota res. Vulgatam scriptiorem et eam male graecam, *astrapoplecta*, debebamus Fortunato, qui sic legendum esse coniecerat. Proposuit vel ἀστραποπρήσσηρας (fulgurantes turbines) vel ἀστραπόσκηπτα (fulgura in terram ruentia) vel ἀστραπόπληκτα. Sardi venales, alius alio nequior! Attamen ultimum *astrapoplecta*, quod ne graecum quidem est, nec, si vel maxime sit, usui et analogiae in simili voce, ἀστροβλής, ἀστροβόλητος, regnanti respondet, Erasmus admisit in textum, sequente Gronovio. Ceterum πληκτός est ictus, percussus: cf. H. Stephani Thef. L. G. III, 390. F.

3. *quae aspersa* leviter dere, flammam e capite fucta. *plecta* i. πληκτά, persam esse, vel eluxisse (Val. cussa. De fulminis specie Max. I, 6, 2) viderent. Sed quadam hic agi patet: quod hoc phaenomenon nec holiū in prodigiis relatum est, die ita, ut omni dubio careat, quum sine iniuria crines, explicari potest, ipso Lichminis, e. c. Servii Tullii, lamtenbergio apud Noehden, bere, s. ut Livius I, 39. coll. ad Virg. Aen. II, 680 sq. coll. XXV, 39. eius caput ar. 692—98. confitente.

mora et fortior ignis est, motumque coeli sequens, aut qui proprios cursus agunt, Cometas nostri putant: de quibus c. dein. Horum genera sunt pogoniae, lampades, et cyparissiae, et alia omnia: quorum ignis in exitu sparsus est. Dubium, an inter hos ponantur trabes, et pithitae: raro sunt visi. Multa enim conglobatione ignium indigent, quum ingens illorum orbis aliquanto matutini amplitudinem solis exsuperet. Inter haec ponas licet et quod frequenter in historiis legimus, coelum ardere visum: cuius nonnunquam tam sublimis ardor est, ut inter ipsa sidera videatur: nonnunquam tam humilis, ut speciem longin-

qui

c. *dein* i. e. libro septimo, qui totus est de cometis. Omnes codd. habent *dcm*, virgula superiniecta tegente literas. Unde fecit Fortunatus vel, *dicendum est*, vel, *dicemus*. Edd. habent *de quibus dictum est*, ardores et trabes intelligente Fortunato. Sed hoc iulto durius esse, quis intelligit. Meo itaque iure inde feci *dein*. Mox *pithitae raro visi*, reposui, Gronovio suadente ad c. XIV, c. et codice palat. tert. qui exhibuit *pichie raro vise*. Antea: *pithiae quae raro sunt visae*. Enimvero *quae* codd. non agnoscunt, et *visi* corrigendum erat: genere enim masculino pithae et pithitae gaudent. Dein dedi *aliquanto* e codd. Gruter., Fortunati emendatione, quae editiones polluerat, *aliquando*, reiecta et exterminata: i. e. haud parum. cf. Ernesti ad Suet. Iul. c. 86 cum auctario F. A. Wolfii.

4. *Horum* sc. fulgorum: *parissiae*. Festus (ed. Gothofred. p. 276): Cyparissiae tur, non de cometis. *pogoniae* a *πώγων* barba, propter scintillas: barbati. Auctor libri de Mundo c. 4. p. 1210 F. similia tradit: *πολλὰ δὲ καὶ ἄλλαι Φαντασμάτων* (sc. *τῶν σελάων*) *ιδέαι θεωροῦνται, λαμπάδες τε καλεῖσθαι, καὶ δοκίμους καὶ πίθοι καὶ βόθρυνοι* etc. *Cy-*

5. *Multa enim — exsuperet*. Quam vere haec dicta sint, memorabilia quaedam exempla docent, quae Gehler in physic. Wörterbuch voc. Feuerkugel collegit: ubi tamen in nostro loco adducendo errorem admise-

qui incendii praebeat. Sub Tiberio Caesare cohortes in auxilium Ostiensis coloniae cucurrerunt, tanquam conflagrantis, quum coeli ardor fuisset per magnam partem noctis, parum lucidus, crassi fumidique ignis. De his nemo dubitat, quin habeant flammam quam ostendunt: certa illis substantia est. De prioribus quaeritur, de arcu dico et coronis, an decipiant aciem, et mendacio consentent: an illis quoque verum sit quod apparet. Nobis non placet, in arcu aut coronis subesse aliquid corporis certi. nihil enim iudicamus in speculis, nisi fallaciam esse, nihil aliud quam alienum corpus mentientibus. Non enim est in speculo, quod ostenditur. Alioquin non exiret, nec alia protinus imagine obduceretur: nec innumerabiles modo interirent, modo exciperentur formae. Quid ergo? Simulacra ista sunt, et inanis verorum corporum imitatio: suntque ista a quibusdam ita composita, ^d ut et

d. ut et haec possent detorquere in pravam. Hanc lectionem prima editio praestat: quod expressit Erasmus. Fortunatus

miserunt operae. *coelum stantia est, Φαίεται καὶ ἄρδεν ἀποβλεπόμενον* ap. Livium *ὑπόλασιν*. Consentit auctor saepe occurrit, e. c. III, 5, 10. libri de mundo l. l. Nec XXXI, 12 etc.: ad auroram video, cur non et nos cum borealem haec spectasse putant. Seneca sentiamus, electricam quippe materiam inesse putantes.

6. *Sub Tiberio — cohortes*. Hae cohortes inde ab Augusti tempore e libertinis conscriptae adversus incendia. Septem autem cohortibus hisce praefuit praefectus vigilum, cuius cura ad incendia quoque pertinebat. cf. Sueton. Aug. XXV. XXX. Senecam occurrit.

7. *De prioribus*, quae *Φαίνονται κατ' ἑμφάσιν*, quibus nulla substantia subest, de iride, virgis et similibus. *mendacio* i. fallacia optica. Mentiri, mendacium hoc sensu leviori haud semel ap. Senecam occurrit.

8. *suntque — corporum*. Simi-

et haec possent detorquere in pravum. Nam, ut dixi, sunt specula, quae faciem prospicientium obliquent: sunt, quae in infinitum augeant, et humanum habitum excedant, modumque nostrorum corporum.

XVI. Hoc loco volo tibi narrare fabellam, ut intelligas, quam nullum instrumentum irritandae voluptatis libido contemnat, et ingeniosa sit ad incitandum furorem suum. ^a Hostius Quadra fuit obscœnitatis usque in scenam productae. Hunc divitem

natus tamen ut perfectiorem codd. lectionem maluit, *ut et hoc possent et detorquerent in pr.* Muretus dedit *ut possint detorquere in pravum.* Codd. Gruteri perperam, *ut et haec possent et detorquerentur i. p.*

a. *Hostius Quadra.* Sic Memmii codex et P. Pithoei membranae praestant: quod praetuli vulgato editionum: *Hostius*

Similia habes in Timaeo Platonis p. 335. bip., quem locum Schneidero in Anim. ad Ecl. phys. p. 276 debeo. Speculorum autem naturam et similes fuisse, patet vel ex recte contra Democritum Ovid. Trist. II, 497 sq. *seset Epicurum tuetur. ut dixi tertii millies i. e. C milliones sestertiorum.* Iam si decem sestertii 12 bon. gross. s.

C. 16. Speculorum abusus, quo Hostius Quadra infamis fuit.

1. De hoc *Hostio Quadra*, homine profligatissimae libidinis, nemo praeter Senecam memoriae quidquam prodidit, idque summo iure Mimis et forsan Pantomimis quoque haec libidinis infamia occasionem dedit, Hostii mores in *scena* imitando traducendi, quorum illos verbis, hos gesticulatione et

falsatione libenter obscœnatos esse, quorumque adeo argumenta potissimum moechos, adulteros et similes fuisse, patet vel ex recte contra Democritum Ovid. Trist. II, 497 sq. *seset Epicurum tuetur. ut dixi tertii millies i. e. C milliones sestertiorum.* Iam si decem sestertii 12 bon. gross. s. duobus francis aequiparant, nebulo iste 200,000 aureos a Friderico appellatos possidebat. Oberlinus tamen ad Taciti Annal. VI, 46 respondere ait millies sest. vicies centenis millibus librarum francicarum, Lipsius aequat 2,500,000 philipp. Nos sequamur Romé de l'Isle eiusque epitomatores Grossium. Secundum Arbuthnot millies lib. Sterling.

tem avarum, sestertii millies servum, divus Augustus indignum vindicta iudicavit, quum a servis occisus esset, et tantum non pronuntiavit iure caelum videri. Non erat ille tantummodo ab uno sexu impurus, sed tam virorum quam feminarum avidus fuit: fecitque specula eius notae, cuius modo retuli, imagines longe maiores reddentia, et quibus digitus brachii mensuram ^b et longitudine in crassitudine excederet. Haec autem ita disponebat, ut quum virum ipse pateretur, aversus omnes admisarii sui motus in speculo videret, ac deinde falsa magnitudine ipsius membri tanquam vera gauderet.

In

stius quidam, s. Hostius princeps quidam. Hoc posterius codd. non agnoscunt, prius nonnulli. Sed τὸ *quidam* bene stare non potest, quum de homine ditissimo et tam noto sermo sit, ut a mimis traduceretur. Grutero quoque lectio *Hostius Quadra fuit* placuit. Quum cognomen *Quadratus* notius fuerit, (cf. e.-c. Intpp. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 427. 440 ed. Lugd. et Indic. Hist. ad Tacit. ed. Oberlin.) pronior quidem sim ad illud exhibendum, tamen ideo illam a bonis codd. oblatam scripturam reiicere non ausim, etsi simile huius nominis *Quadra* exemplum nondum mihi quanvis quaerenti occurrit. Mox *et tantum non* ex emendatione viri docti ap. Gruter. rescripti, sensu adeo poscente. Nam vulgata edit. lectio *et tamen non* sententiam iugulat. Enimvero eo ipso iudicio, quo Hostium vindicta indignum censuit Augustus, satis clare indicavit, iure occisum videri. Accedit, quod *tamen et tantum* (*tm̄* et *tn̄*) saepe in codd. confusa legantur. Cf. Schwarz. ad Plin. Panegy. c. 31. Assentitur Gronovius.

b. *et longitudine et crassitudine excederet.* Sic Fortunatus in suis codd. invenit, et Pincian. coniectura assequutus est. Erasmus: *et longitudinem et crassitudinem e.* Sed Memmii, Nicotii, Gruteri et britanni. Gronovii omittunt *et crassitudine*, tertius tamen pal. stat ab Erasmo. Gronovius legendum iussit: *mensuram et longitudine exc.* Sed nescio cur

2. *fecitque — vera gauderent.* De speculis concavus et indoctus, quo eandem sermo est: vide c. VI, 2 dem morum spurcitiem affri-not. Ex hisce verbis centocaret Horatio, quam Hostio nequam

3 In omnibus quidem balneis agebat ille dilectum, et apta mensura legebat viros: sed nihilominus mendaciis quoque infatiabile malum delectabat. I nunc, et dic, speculum munditiarum causa repertum! Foeda dictu sunt, ^c quae portentum illud, ore suo lacerandum, dixerit, feceritque, quum illi specula ab omni parte opponerentur, ut ipse flagitiorum suorum spectator esset, et, quae secreta quoque ^d conscientiam premunt, et quae accusatus quisque fecisse se negat, non in os tantum, sed in oculos suos ingereret. At hercules scelera conspectum suum reformidant! In perditis quoque, et ad omne dedecus expositis, tenerrima est oculorum verecundia. Ille autem, quasi parum esset, inaudita et incognita pati, oculos suos ad illa advocavit, nec quantum peccabat videre contentus, specula sibi, per quae

5 flagitia sua divideret disposeretque, circumdedit: et quia non tam diligenter intueri poterat, quum compressus erat, et caput merlerat, inguinibusque alienis

cur vulgatam Fortunati deseramus. Mox quod pro *aperta mensura*, quae fuit vulgata, A. Schottus legebat *apta*, ait Gronov., confirmatur a britannico codice. Hoc praefiat haud dubie; proinde restitui.

c. *quae portentum illud, ore suo lacerandum.* Omnium hanc mss. et edd. lectionem Pincianus mutavit transponendo: *illud lacerandum o. f.* Indignus quippe fuit ille, qui ab alio laceraretur: a foedissimo ipso lancinandus erat. Mox Pinc. et Fortunatus e suis codd. *apponerentur* maluerunt.

d. *conscientiam premunt.* Optimi codd. Oblopoei et Grut. habent: et argutius est, quam vulgatum, *conscientia premuntur.*

nequam inesse Seneca tradidit, infititia esse verba dit. Cf. Sueton. in Horatii ista in illa Suetonii vita. vita p. 584 ed. Ern. Egre-
gie tamen Lessing in Rettun- 4. *non in os tantum*, non gen des Horaz (T. III. Opp. ore tantum proloqueretur Berolin. ap. Voss. 1754. 8.) et fateretur.

nis obhaeserat, opus sibi suum per imagines offerebat. Speculabatur illam libidinem oris sui, spectabat sibi admissos pariter in omnia viros. Nonnunquam inter marem et feminam distributus, et toto corpore patientiae expositus, spectabat nefanda. Quidnam homo impurus reliquit, quod in tenebris ⁶ faceret? Non pertimuit diem, sed ipsos concubitus portentosos sibi ipse ostendit, sibi ipse approbavit! Quid? non putas, in ipso habitu voluisse pingi? Est aliqua etiam prostituta modestia: et illa corpora, publico obiecta ludibrio, aliquid, quo infelix patientia lateat, obtendunt: adeo quodammodo lupanar quoque verecundum est. At illud mon-7 strum obscenitatem suam spectaculum fecerat, et ea sibi ostentabat, quibus abscondendis nulla satis alta nox est. Simul, inquit, et virum et feminam patior: ^e nihilominus illa quoque supervacua mihi parte alicuius contumeliam maiorem exerceo. Omnia membra stupris occupata sunt: oculi quoque in partem libidinis veniant, et testes eius exactoresque sint! Etiam ea quae ab adspectu corporis nostri positio submovit, arte visantur, ne quis me putet nescire, quid faciam! Nihil egit natura, quod humanae libidini ministeria tam maligna dedit, quod alio-

e. nihilominus illa quoque supervacua mihi parte alicuius contumeliam maiorem exerceo. Sic colon. cod. ap. Grut. melius quam vulgatum sensu adeo callum: *alicuius contumelia marem e.* Contumelia est vox nequitiae, i. q. patientia. Gronovius ingeniose emendabat: *alioqui contumeliam maiorem e.* Sed non opus esse videtur.

5. *patientiae*, libidini. rit. Hinc pathici nomen Sic *pate* et *πάσχειν* usurpari suum invenerunt. Erat ita-
de concubitu haud raro apud que Hostius *ἀμφιβόλων* unus, illos, qui nequitiae huius quorum Origenes adv. Celm-
mentionem iniiciunt, occur- sum IV p. 206 mentionem
Vol. V. E fecit,

aliorum animalium concubitus melius instruxit. Inveniam, quemadmodum morbo meo ^f et potiar et satisfaciam. Quo nequitiam meam, si ad naturae modum pecco? Id genus speculorum circumponam mihi, quod incredibilem imaginum magnitudinem reddat. Si liceret mihi, ad verum ista perducerem: quia non licet, mendacio pascar. Obscoenitas mea, plus quam capit, videat, et patientiam suam ipsa miretur. Facinus indignum! Hic fortasse cito, et antequam videret, occisus est. Ad speculum suum immolandus fuit.

XVII. Derideantur nunc philosophi, quod de speculi natura disserant, quod inquirent, quid ita facies

f. et potiar et satisfaciam. Sic Erasmus, Fortunatus et codd., non, *morbo meo imponam et satisfaciam*, quae Muræti fuit lectio, et deinde vulgata. Mox *quo nequitiam meam, si* etc. egregie tuitus est, docte praegresso Erasmo, Gronovius, quum alii haberent: *Quo nequitia mea si* . . . Sic noster de Tranq. Anim. 9, 4. infra 3, 18, 2. Eundem accusativum bene reduxit in Horat. Epp. I, 5, 12: Quo mihi fortunam, si non conceditur uti? et ibi nostrum locum, Gronovio laudato, in usum suum bene convertit magnus Bentleius. Sed iam Erasmus ad nostrum locum notaverat, in Horatii codd. emendatis non legi, *fortuna est, sed, fortunam.* Similiter *unde* cum accusat. in usu esse vidimus ad III. de Benef. 36, 2. Hoc loco suppleas *exerceo* cum Erasmo. Antea: *Quo nequitia mea*, quam lectionem et ipsam bonam Fortunatus et Grut. prae-tulerunt.

fecit, i. e. utramque Venebo i. e. affectui, libidini, rem exercentium. Sic ex qua teneor. cf. Epist. 79, 4. plices Tacitum Annal. VI, not. Quo nequitiam — 46 in patientia firmitudinem pecco? Quo i. cui rei adsimulans, i. e. libidinibus in- hibeam n. cf. ad epist. 7, 3. dulgens firmitudinem simi- nequitia, peccare, pati- labat. Similia, speculis ta- propria verba de concubitu- men omissis, occurrunt pas- illegitimo sunt.

sim in Anthologia graeca. C.17. 1. *Philosophi.* Quum omnes antiquitatis in natura rerum indaganda, ideoque phy-

facies nostra nobis, et quidem in nos obversa, red-
 datur: ^a quid sibi rerum natura voluerit, quod
 quum vera corpora dedisset, etiam simulacra eorum
 adspici voluit: quorsus pertinuerit, hanc comparare
 materiam, excipiendarum imaginum capacem. Non ²
 in hoc scilicet, ut ad speculum barbam faciemque
 velleremus, aut ut faciem viri poliremus. In nulla
 re illa negotium luxuriae concessit: sed primum
 omnium, quia imbecilli oculi ad sustinendum co-
 minus solem, ignoraturi erant formam eius, hebe-
 tato illum lumine ostendit. Quamvis enim eum ³
 orientem occidentemque contemplari liceat: tamen
 habitum eius, ipsum qui verus est, non rubentis,
 sed candida luce fulgentis, nesciremus, nisi in ali-
 quo nobis humore laevior et adspici facilior occur-
 reret. Praeterea duorum siderum occursum, ^b quo
 E 2 inter-

a. *quid sibi rerum natura voluerit.* Quum antecedit *red-*
datur et sequatur *pertinuerit*, etiam hic *voluerit* stare de-
 bet, ut in eadem oratione obliqua, non, *voluit*, quae est
 lectio vulgata. Mox *capacem* et omnibus editt. et codd.
 plerisque nititur. Muretus *potentem* cum uno palat. cod.
 Fortunati codd. *appotentem*.

b. *quo interpellari dies solet* emend. Gronov. et defendit in
 Obsf. III, 22 p. 479 sq. ed. Lips. Antea *interpolari d. f.*
 Mox

physica essent occupati, nul-
 lum fere in iis reperies, nullibi voluit, ut luxuria sibi
 quin hac de re exposue-
 rit. Democritum, Epicurum haec illave putaret creata,
 ideoque in illis sibi conci-
 eiusque affectas, Empedo-
 liandis vindicandisve labo-
 clem, Aristotelem etc. huic raret. *hebetato — lumine*
 rei explicandae operam de-
 sc. in speculo.
 disse constat. Cf. Schneideri

Eclog. phys. XVII. p. 329 sq. 3. *nisi in aliquo nobis hu-*
 et Animadv. p. 185 sq. *more — occurreret.* Haud

2. *In nulla re illa*, na-
 tura, opera sua instruxit, ut
 in favorem causamque luxu-
 ctus tolerari solis possit.

interpellari dies solet, non videremus, nec scire possemus, quid esset, nisi liberius humi solis lunae-
4 que imagines videremus. Inventa sunt specula, ut homo ipse se nosceret. ^c Multa ex hoc consequuta: primo sui notitia, deinde et ad quaedam consilium. Formosus, ut vitaret infamiam: deformis, ut sciret redimendum esse virtutibus, quidquid corpori deesset: iuvenis, ut flore aetatis admoneretur, illud tempus esse discendi, et fortia audendi: senex, ut indecora canis deponeret, et de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum natura facultatem nobis dedit, nosmetipsos videndi. Fons cuique perlucidus aut laeve saxum imaginem reddit.

— — *Nuper me in litore vidi,*

Quum placidum ventis stare mare. — —

Qualem fuisse cultum putas ad hoc speculum se
d cernentium? Aetas illa simplicior, et fortuitis

con-

Mox *liberius humi*. Omnium codd. et edd. lectionem hanc ingeniose quidem emendavit Pincianus, quamquam, ut Gruterus ait, ex supervacuo hercle. Legendum enim arbitrabatur: *nisi laevore huiusmodi solis*. Sed vulgata bene defenditur.

c. *Multa ex hoc consequuta: primo sui notitia*. Hanc Pinciani codd. lectionem praeferam cum Mureto alteri scripturae, quam haud pauci codd. exhibent, *multa ex hoc consequuntur: primo sui notitiam*. Nostrae favent sequentia: *vitaret, sciret* etc.

d. *cernentium*. Omnium codd. lectio, quae praeferat alteri a Mureto ex ora Erasmi edit. *comentium*. Enimvero

4. *Inventa — ex hoc retur. redimendi* i. e. *com-
consequuto — notitia*. Pri- pensandi, supplendi. Cf. Er-
mus huius sententiae, quan- nesti Clav. Cic. hac voce.
tum scimus, auctor Socrates 5. Versus Virgil. Eclog.
fuit. Cf. Diog. Laert. II, 33 II, 25 sq. est. Adduxit hunc
ibique Menagius, qui nec quoque versiculum Seneca
nostri loci immemor fuit. infra lib. V. princ., ubi ta-
Notissimus est locus Phaedri men argutantem magis quam
fab. III, 8, qui consuli me- vere explicantem inveneris.

contenta, nondum in vitium beneficium detorquebat, nec inventum naturae in libidinem luxumque rapiebat. Primo faciem suam cuique casus ostendit: deinde quum infitus sui mortalibus amor dulcem ad aspectum formae suae faceret, saepius ea despexere, in quibus prius effigies suas viderant. Postquam deterior populus e subijt in ipsas terras, effolurus obruenda, ferrum primo in usu fuit, et id homines impune eruerant, si solum eruissent. Tunc demum alia terrae mala, quorum laeuitas aliud agentibus speciem suam obtulit, quam hic in poculo, ille in aere ad aliquos usus comparato vidit: et mox proprius huic ministerio praeparatus est orbis,

E 3

non-

vero ad illud speculum homines se non comisisse statim dicit auctor. Mox nonnulli codd. habent, *nondum in vitia blanditias detorquebat*, parum tamen congrue huius loci sententiae: sunt simplicia atque fortuita, non blanditiae. Praestat *beneficium*. Tales autem *διτρογγαφίας* debemus doctis lectoribus antiquis vel explicantibus, vel similia apponentibus in ora codicum, unde librarios potius scribendi quam cogitandi peritos temere in textum invexisse satis constat. Sic statim haud pauci codd. *trahebat*, non, *rapiebat*: quorum alterum alterius interpretamento esse solet in glossis. e. *subijt in ipsas terras*. Sic codd. Gruteri, quum Erasmus, hac lectione prioris suae editionis reiecta, ex cod. brit. assumisset, *populus ipsas subijt terras*, sine praepositione hic tamen necessaria. Mox *aliquos usus*, non, *alios u.* praebent codd. Fortun. et Grut. *compara-*

6. *Postquam deterior* — rea, quas primus descripsit *eruisent*. Poetis, e. c. T. Hesiodus *Ἔργ. xxi* *Ἡυ.* 108 bullo 1, 10, magis quam philosopho haec digna esse videntur. Philosophus autem hunc sermonem decere patet: noster cogitasse videtur de quippe quibus placuit priores aetatibus illis decantatis quatuor invicem se ex poetarioribus fuisse meliores, nec rum figmento insequutis, nisi donis iis fruitas, quibus aurea, argentea, aerea, fer- natura, nulla arte adhibita, eas

nondum argenti nitor, sed fragilis vilisque materia. Tunc quoque quum antiqui illi viri incondite viverent, satis nitidi, si squalorem opere collectum adverso flumine eluerent, cura comere capillum fuit, 8 ac prominentem barbam depectere: et in hac re quisque sibi, alterique operam dabat invicem. Coniugum quidem manu crinis ille, quem effundere olim mos viris fuit, attrectabatur: sed illum sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam iubam generosa animalia. Postea rerum iam potente luxuria, specula totis paria corporibus auro argentoque caelata sunt, denique gemmis adornata: f et pluris unum ex his feminae constitit, quam antiquarum dos fuit illa, quae publice dabatur 9 imperatorum pauperum filiabus. An tu existimas, ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculum,

parato tamen ex Erasmica retinendum est. f. et pluris. Ita Erasmi. et Pinc. sed priores edd. et poculum, vel, et poculis, quae varietas e scribendi compendio orta: nam de

eas ditasset. Attigi haec ad nem reddi, auro appposito Epist. 90, 44, quae tota cum averfis. Ex hoc Plin. loco hoc capite contendi meretur. Cf. De benef. VII, 10. not. rato sequitur, Senecae tempore aurea specula fieri coepta esse.

7. *nondum argenti nitor* — *vilisque*. Plin. N. H. 9. *An tu existimas* — *aes XXX*; 9 ait: optima apud maiores fuerunt Brundisina, Consol. ad Helv. c. XII, 5, stanno et aere mistis. Prae- ubi vid. not. Valer. Max. IV, lata sunt argentea. Primus 10 explicat: Idem Senatus fuit Praxiteles Magni Pompeii aetate. Nuper credi que filias ab indotatis nuptiis coeptum, certiore[m] imagi- liberalitate sua vindicavit, quo-

culum, quum illis dos fuisset aes grave? O paupertas felix, quae tanto titulo locum fecit! Non fecisset illis Senatus dotem, si habuissent. At quisquis ille fuit, cui socreri loco senatus fuit, intellexit, se accepisse dotem, quam fas non esset reddere. Iam libertinorum virgunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam dedit s P. Ro. Scipioni. Pro-¹⁰ cessit enim molestius, paulatim opibus ipsis invitata, luxuria: et incrementum ingens vitia acceperunt.

E 4

Adeo-

de poculis fermo non est, *non illa q. p. d. sed impp. p. f.* Fortunati codd. ideoque et Erasmi. Pincianus tamen, Obsoepoens et Grut. in codd. suis *non* inveniebant, qui τῶν *sed* caruere. At negativa stare nequit, recte iudicante Pinc., et videtur ex compendio scribendi orta, quum *n.* significaret, nempe. Mox *ex auro nitidum* Erasmi. Muretus etc. Sed codd. variant, praepositionem *ex* omittentes, et *auro indicium*, vel *auro inclitum*, vel *auro inditum* praebentes. Fortasse fuit, *auro inductum.* g. P. Ro. *Scipioni.* Sic Ios. Scaliger in castigat. ad Festum legere
nos

quoniam paternae hereditati praeter opimam gloriam nihil erat, quod acceptum referrent. Antea Val. M. no-
taverat: Dotis modus XL
millia aeris fuit. *Aes grave.*
In tota doctrina numisma-
tica nihil fere difficilius ae-
re gravi, propter multas
pretii mutationes, quas re-
ductiones vocamus. Cf. Plin.
N. H. XXX, 5. Si tamen
cum Frid. Gronovio de pe-
cun. vet. III, 15 et Iacob.
Perizonio (Iac. Perizonii Disf.
VII. ed. I. G. Heinecc. Lugd.
Bat. 1740. 8. *de aere gra-*
vi contra Ludov. Küsterum, 99 sq.

pro certo ponere licet, de-
cem asses graves aequales
fuisse uni denario argenteo
(5 bon. gross. s. 75 centim.
gall.); XL millia aeris fa-
ciunt summam circiter 800
thal., s. paulo plus quam
3000 franc. Fromondus ae-
quat hos XL mill. aeris cir-
citer bis mille flor. belg.
Tenuitas igitur dotis aere
gravi declaratur. *Liberti-*
norum, quos saepe divitiis
affluxisse constat, inprimis
sub principibus. *etiam mi-*
litares. Bene laudat Fro-
mondus Iuvenalis Sat. II,

Adeoque omnia indiscreta sunt perverissimis artibus, ut quidquid mundus muliebris vocabatur, sarcinae viriles sint: minus dico, etiam militares. Iam speculum ornatus tantum causa adhibitum, nulli non vitio necessarium factum est.

nos iubet, codd. non multum abludentibus: hi enim cum Erasmi et superioribus edd. praestant: *quam dedit pro se Scipio*. Inde fecit Pinc. *quam dedit Po. Ro. filiae Scipionis*. Muretus temere dedit: *quam dedit Senatus pro Scipione*. Mox *molestus* plurimi codd. Muretus, *immodestus*. Denique *nulli non vitio*: addit Erasmus, *munerario*: codd. *numerario, nuario, num maior*. Gruterus, melius, ait; coniciat, cui propior visus Apollo.

L. ANNAEI SENECAE
 AD LUCILIUM
 NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER SECUNDUS.

Argumentum.

Doctrinam rei naturalis, in eam quae coelestia, meteora, et terrena pertractat, partitur. De aëre aliquid praemittit, quia meteororum et omnium sublimium locus communis est. Eum ex distantibus corpusculis, ut pulverem, constructum non esse. Divisio eius in tres regiones. In aëre fulgura, fulmina, tonitrua concipi. Anaxagoras refutatus, qui fulmina credit siderum emunctiones et distillationes esse. Aristotele etiam, Anaximene, Anaximandro, Diogene Apolloniate reiectis, sustinet nubium collisione fieri et elidi: maximam tamen eorum vim penes sidera esse, quorum ingens, ait, et confessa potentia est. Vi subterranei ignis, insulam maiorum aevo in mari Aegeo, et alteram sua memoria enatam esse. Tonitruorum et fulminum divisiones, tam ex physica ratione, quam vana disciplina Thuscorum. Fulminum et auguriorum significationes non averti sacrificiis, sed haec aegrae mentis solatia esse. fata enim nulla prece aut misericordia commoveri: quaedam tamen a Diis immortalibus ita suspensa relicta esse, ut in bonum vertant, si adnotae Diis preces fuerint, si vota suscepta. Quia vero melius fulmina non timere, quam nosse, ad contemptum fulminum et mortis digreditur. Hanc qui non timet, nec fulmina, nec naufragia, nec bella, nec feras metuet. Mortem autem cur tantopere metuamus? Omnes ad eam proditi sumus, et melius est ultroneum ire, quam invitum trahi.

CAPUT I.

OMNIS de universo quaestio in coelestia, sublimia, et terrena dividitur. Prima pars naturam siderum scrutatur, et magnitudinem, et formam ignium, quibus mundus includitur: solidumne sit coelum, ac firmae concretaeque materiae, an ex subtili tenuique nexum: agatur, an agat: et infra se sidera habeat, an in contextu sui fixa: a quemadmodum sol anni vices servet: an retro flectat: cetera deinceps his similia. Secunda pars tractat inter coelum terramque versantia. Haec sunt nebulae, imbres, nives, et humanas motura tonitrua mentes: quaecumque aër facit patiturve. Haec sublimia dicimus, quia editiora imis sunt. Tertia illa pars

- a. *quemadmodum anni vice servet solem, an retro flectat.* Dedit sic Gronov., τῶν vices vulgatae mutato in: *vice*. Nempe coelum, addit Gronov., quod in superioribus etiam intelligitur. Flectit, ubi pervenit ad tropicos. Muretus: *Quemadmodum sol anni vices servet.* Mox post mentes excidisse videntur, quae ad §. 3 spectant. Ibi verba: *Quomodo* — *dicurus* manifesto requirunt et *terram*, aut simile quid, quo terrae motus significetur. Sed codd. nihil eiusmodi memorant. Nisi per πρόληψιν haec intelligenda sunt.

Lib. II. C. I. Doctrinae nes constabat. Cf. Diog. rei naturalis divisio. 1. *Om-* Laert. VII, 39 sq. *Lip- nis — dividitur* i. e. Phy-Physiol. I, 2. sica in Astronomiam, Meteo- 2. *Haec sublimia, μετέω-* rologiam et Geographiam di- ρα. Cic. Acad. IV, 39 et 41 viditur. Et si de loco, quem vertit: supera, et sapienter tenere iuberent Stoici physica, dissentirent, Zenoni Stoeae praecepta, quae in enim secundo, aliis ultimo primis Posidonius in libro loco, Panaetio autem Posi- de sublimibus (περὶ μετέω- donioque primo tradendam ρων) exposuit. Diog. Laert. placuit, tamen de eius digni- VII, 135. 144. *ut iuriscon-* tate et praestantia inter om- sultorum — *utar*, qui di-

stin-

pars de agris, terris, arbutis, fatis quaerit, et, ut Iurisconsultorum verbo utar, de omnibus quae solo continentur. Quomodo, inquis, de terrarum motu 3 quaestionem eo posuisti loco, quo de tonitruis fulgoribusque dicturus? Quia, quum motus terrae fiat spiritu, spiritus autem sit aër agitated, etsi subeat terras, non ibi spectandus est: cogitetur in ea sede, in qua illum natura disposuit. Dicam, quod magis videbitur mirum: inter coelestia et de terra dicendum erit. Quare? inquis. quia quum propria 4 terrae excutimus suo loco, utrum lata sit, et inaequalis, et enormiter proiecta, an tota in formam pilae spectet, et in orbem partes suas cogat, alliget aquas, an aquis alligetur ipsa: animal sit an iners corpus, et sine sensu, plenum quidem spiritus, sed alieni; et cetera huiusmodi quoties in manus ve- 5 nerint, terram sequentur, et in imis collocabuntur. At ubi quaeretur, quis terrae sit situs, qua parte mun-

stinguebant inter res mobiles tias: alteram Homeri, Thae- et foli, e. c. Pandect. XIII, letis, Anaximenis, Anaxago- 3, 1. Solum inde pro praed- rae, Democriti, al., terram dio ponitur. cf. Ernesti Clav. indicantium esse latam; al- Cic. teram Aristotelis, Stoicorum,

3. *Dicam — erit.* Exem- al. rotundam s. sphaericam plum dedit Aristot. de Coe- eius formam statuentium. Cf. lo II, 13 sq., ubi quum de Aristot. de Coelo II, 13. astris dixisset, et de terra di- 14. *alliget aquas — ipsa,* 14. *alliget aquas — ipsa,* aquae pars terra sit, an vi-

4. *quia quum — suo loco.* ce versa. cf. Lipsii Physiol. Hunc locum in his Nat. Stoic. II, 16. *animal sit,* quae Pythagoreorum sen- 4. *alliget aquas — ipsa,* aquae pars terra sit, an vi- tate tamen exposuerat in tentia fuisse videtur. Ovid. libris nunc deperditis, de Metam. XV, 342.

natura rerum, aut, de for- 5. *At — superioribus i.* 5. *At — superioribus i.* ma mundi. *utrum lata — e. secundum, non imum lo-* e. secundum, non imum lo- *cogat.* Duas vides de ter- cum obtinet. *meliozem con-* cum obtinet. *meliozem con-* rae forma expressas senten- *ditionem, fortem, melius* *ditionem, fortem, melius* *jus.* *ditionem, fortem, melius* *jus.* *ditionem, fortem, melius* *jus.*

mundi subsederit, quomodo adversus sidera coelumque posita sit, haec quaestio cedit superioribus, et, ut ita dicam, meliorem conditionem sequitur.

II. Quoniam dixi de partibus, in quas omnis rerum naturae materia dividitur, quaedam in commune sunt dicenda, et hoc primum praesumendum, inter ea corpora, a quibus unitas est, aëra esse. Quid sit hoc et quare praecipendum fuerit, scies, si paulo altius repetiero, et dixero aliquid esse con-

tinuum, aliquid commissum. Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio. Unitas est sine commissura continuatio, et duorum inter se

con-

jus. Cf. Ernesti Clav. Cic. etc. disputatur, Heidelberg. *qua parte mundi subsederit*, fundamentine loco in 1810. qui comparari meretur. Stare putat Aristot. I. I. et omnes post eum usque ad recentiora tempora.

do — posita sit, stabilis an *moveatur*. Lipsi. Physiol. II, 19. Moveri statuisse videtur Plato in Timaeo T. IX. p. 323 bip. (Γῆν δὲ, τροφὸν μὲν ἡμετέραν, εἰλουμένην δὲ περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον — ἐμμηχανήσατο): nam de vero loci sensu ambigebant iam veteres, Aristot. de Coelo II, 13. Plut. Quaest. platon. p. 1006. Chalcid. ad Tim. §. 121, laudante Davisso ad Cic. Acad. IV, 32: cf. Ruhnken. et Hemsterhus. ad Timaei Lexic. pl. p. 69 sq. ed. II. Egregie nuper de hoc Plat. loco egit Boeckh. in programmate, in quo de platon. syst. coel. globorum C. 2. Proprietas partium universi est unitas Haec de continuo et commissio, s. de unitate doctrina mere fuit stoica. Cf. Sext. Empir. adv. Phys. I, 75. Antonin. VII, 13 ibique Gatacker. Originem haec opinio sumfisse videtur inde, quod quum omne, quod est, apud Stoicos σῶμα, corpus nomine-tur, a corpore initium erat faciendum; et quod, Anaxagorae, Democriti aliorumque decreto de atomis reiecto, clariorem de rerum ortu et continente natura explicandi modum reperi-tum ibant: qua re iis opus erat statuere, totam mate-riam

coniunctorum corporum ^a tactus. Numquid dubium est, quin ex his corporibus quae videmus tractamusque, quae aut sentiuntur aut sentiunt, quaedam sint composita? Illa constant aut nexu, aut acer-³vatione: ut puta funis, frumentum, nâvis. Rursus non composita: ut arbor, lapis. Ergo concedas oportet, ex his quoque quae sensum quidem effugiunt, ceterum ratione prenduntur, esse in quibusdam unitatem corporum. Vide, quomodo auribus tuis parcam. Expedire me poteram, si philosopho-⁴rum lingua uti voluissem, ut dicerem unita corpora: hoc quum tibi remittam, tu invicem mihi refer gratiam. Quare istud? si quando dixero unum, memineris me non ad numerum referre, sed ad naturam corporis, nulla ope externa, sed unitate sua cohaerentis. Ex hac nota corporum aër est.

III.

a. *tactus*. Fortunatus cum mss. suis malit, *tractus*: non enim, inquit, satis est ad unitatem duorum corporum, ut se tangant, sed requiritur quidam tractus ductusque permixtus et indiscretus. Pincianus transponi voluit haec ita: *continuatio — coniunctio*, et *duorum — tactus*. *Unitas — continuatio*. Sed non indigemus hac transpositione. Quae continuantur, eorum partes coniunctae quidem sunt, sed ita ut non necessario tangantur, quod tamen in unitate fieri debet ex sententia auctoris. Nec aliter sentit Aristotel. *Metaphyf.* IV, 6.

riam esse mutabilem et cor- ler f. v. Materie. Cohae-
pora se invicem pervadere, sion.
ideoque esse unita, ἡνωσθαι : 4. *unita corpora*, τὰ
τὸν κόσμον. Diog. Laert. VII, ἡνωμένα. In Digesta adeo
140. Accuratus noster Epist. transiit haec corporum di-
102 de hac re exposuit. visio in tria genera l. 41. tit.
Tria corporum genera attu- 3. leg. 30: quod nemini
lerunt: τὰ ἡνωμένα, τὰ δὲ mirum videbitur, qui repu-
ἐν συναπτομένων, τὰ δὲ ἐν taverit, Iureconsultis, quod
διεσώτων vocat ea Sext. Emp. notum est, stoicam inprimis
l. l. aequae ac Seneca. Cf. philosophiam placuisse. Ex
Tiedemann Syst. der stoisch. *hac nota — est*, quatenus
Phil. II, p. 173 sq. et Geh- premit, attrahit etc.

III. Omnia quae in notitiam nostram a cadunt vel cadere possunt, mundus complectitur. Ex his quaedam sunt partes, quaedam materiae loco relicta. Desiderat omnis natura materiam, sicut ars omnis
 2 quae manu constat. Quid si hoc apertius faciam? Pars est nostri, manus, ossa, nervi, oculi: materia, succus retenti cibi iturus in partes. Rursus, quasi pars nostri est sanguis, qui tamen et materia est. Praeparat enim et alia, et nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus efficitur.

IV. Sic mundi pars est aër, et quidem necessaria: hic est enim qui coelum terramque connectit, qui ima ac summa sic separat, ut tamen iungat. Separat, quia medius intervenit: iungit, quia utrique per hoc inter se consensus est. Supra se dat, quidquid accipit a terris. Rursus vim siderum in terrena transfundit. Quam sic partem mundi voco,
 2 ut animalia et arbuta. Nam genus animalium arbutorumque pars est universi, quia in consummationem totius assumptum, et quia non est sine hoc universum. Unum autem animal, et una arbor, quasi

a. *cadunt vel cadere possunt.* Sic editio Erasmi superioresque et codd. Grut. Pinciani tamen mss. codd. reserant *τὰ* vel *cadere possunt.*

C. 3. Mundus complectitur partes et materiae loco relicta. *1. Supra se dat* ad astra alenda. cf. c. V, 1: qua in re iam ante Stoicos discesserat, qui tamen, libris eius tunc temporis nondum foras editis, eius doctrina uti non poterant. Cf. Stob. Ecl. p. 450 (I, 22, 6) Heer.

1. Mundus et natura idem significant, a quibus tum materia nondum formata, tum eius partes iam formatae tractantur.

C. 4. Aer pars mundi, sive universi, necessaria. *2. Unum autem — totum est.* Genus, s. species manet,

quali pars est: quia quamvis perierit, tamen id ex quo perit, totum est. Aër autem, ut dicebam, et coelo et terris cohaeret. Utrique innatus est. Habet autem unitatem, quidquid alicuius rei nativa pars est. Nihil enim nascitur sine unitate.

V. Terra et pars est mundi et materia. Pars quare sit, non puto te interrogaturum, ^a aut aequè interrogas, quare coelum pars sit: quia scilicet non magis sine hoc, quam sine illa universum esse potest, quod cum his universum est, ex quibus, id est, tam ex illo, quam ex ista, àlimenta omnibus animalibus, omnibus satis, omnibus stellis dividuntur. Hinc quidquid est virium singulis, hinc ipsi mundo ² tam multa poscenti subministratur: hinc profertur quo

a. *aut aequè.* Illud *aut* est ex Pinciani coniectura profectum. Nam codd. mss. omnes et antiq. edd. habent *ut*: quod tamen stare nequit. Mox τὰ· *id est tam ex illo, quam ex ista*, codicum variatione τῆς νοστήτας arguuntur, unde Oblopoeus a glossatoribus esse putavit rescribendumque, *ex quibus alimenta omnibus*. Parum abest, quin adlentiar. Vim enim et elegantiam orationi illa verba non addunt, notumque est, hac fere nota, *id est*, prodi glossata. cf. Rubnken. ad Vellej. Paterc. II, 23, 6. p. 144.

net, etsi partes quaedam in- Fuisse hanc Stoaë sententierint. Exempli gratia tiam, cuius fundamentum quercus una perierit, genus est dogma, astra esse animam et species, cuius illa malia, docuit Lipsius Phylloquercus fuit pars, manebit. siol. II, 14 e Diog. Laert. Sic et aer pars mundi, etsi VII, 145, ubi Menagius viquaedam eius particulæ a deatur.

coelo et terris absorbentur, ^{2.} *hinc ipsi mundo* qui tamen totum est, quoniam ex his omnibus constat, id quod aer est unitatem (mundus enim et ipse animam suam retinet. Eandem sententiam habes in Aristot. Diog. Laert. VII, 141 sq. et Metaph. X, 1. *omnium quidem rerum natura*, deus Stoicorum. Diog.

C. 5. Terra pars mundi et materia. 1. *ex quibus* — Laert. VII, 147 sq. *invasit dividuntur.* cf. ad c. IV, 1. i. occupavit, complexus est.

quo sustineantur tot sidera, tam exercitata, tam avida, per diem noctemque, ut in opere, ita et in pastu; et omnium quidem rerum natura, quantum in nutrimentum sui satis sit, apprehendit. Mundus autem, quantum in aeternum desiderabat, invalit. Pusillum tibi exemplum magnae rei ponam. Ova tantum complectuntur humoris, quantum ad effectum animalis exituri satis est.

VI. Aër continuus terrae est, et sic appositus, ut statim ibi futurus sit, unde illa discessit. Pars est totius mundi: sed idem tamen, a quidquid terra in alimentum misit, recipit, ut scilicet materia, non pars intelligi debeat. Ex hoc omnis inconstantia eius tumultusque est. Hunc quidam ex distantibus corpusculis, ut pulverem, ferunt, plurimumque a 2 vero recedunt. Nunquam enim contexti nisi per uni-

a. *quidquid terra in alimentum misit* omnium edd. et codd. lectio est, et ea sanissima. Gron. tamen in cod. britannico invenit, *alimentum coelestium*, et probat. Sed non assentiar. Nam materia est, quatenus alimenta sua e terra accipit, secundum explicationem supra c. 3, 2 allatam. *Tò coelestium*, quo omnes codd. carent, in codicem brit. ab ora, ubi explicationis causa adscriptum erat, a librario parum docto invecum esse videtur. Optime abesse potest. Mox auctiores codd. praebent *inconstantia eius*. nam terrenus vapor siccus est et fumo similis, qui ventos, tonitrua et fulmina facit etc. cf. c. 13, 4. Deinde *ut pulverem ferunt*. Sic Fortunati codd. palat. brit. veneta editio et Erasmi: at unus palat. *esse ferunt*, i. e. dicunt. Sed τὸ esse carere possumus. Quidni haec scriptura bona est? Gronovius tamen legendum putabat, *terunt*, h. e. eo exponente, minutissime tritum et friabilem esse sentiunt. Quum de Epicureis sermo sit, τὸ *ferunt* praeferat. Muretus temere dedit *struunt*.

C. 6. Unitas, intensio, fructa statuisse constat. In spiritus sunt aeri propria. 1. primis autem Epicurus hoc *in alimentum* stellarum. dogma excoluit a Lucretio *Ex hoc — ferunt*. Demopro virili defensum et exprocritus, Epicurus et alii, quos litum. ex atomis omnia esse con-

unitatem corporis ^b nifus est, quam partes consentire ad intensiorem debeant, et conferre vires. Aër autem, si in atomos dividitur, sparsus est. Teneri vero disiecta non possunt. Intensionem aëris ostendent tibi inflata, nec ad ictum cedentia. Ostendent pondera, per magnum spatium ablata, gestante vento. Ostendent voces, quae remissae elataeque sunt, prout aër se concitavit. Quid enim est vox, nisi ³ intensio aëris, ut audiatur, linguae formata percussu? Quid cursus et motus omnis, nonne intenti spiritus opera sunt? Hic facit vim nervis, et velocitatem currentibus. Hic quum vehementer concitatus ipse se torsit, arbuta silvasque convellit, et aedificia tota corripens in altum frangit. Hic mare ⁴ per se languidum et iacens incitat. Ad minora veniamus. Quis enim sine intensione spiritus cantus est? cornua et tubae, ^c et quae aquarum pressura
maio-

b. *nifus*, i. intensio, conatus. Hanc Fortunati coniecturam Erasmus atque reliqui merito sequuti sunt, sensu postulante. Omnes codd. dant *visus*, i. aspectus, quae tamen vox nullum sensum idoneum exhibet. c. *et quae aquarum pressura maiorem sonitum formant*. Sic Obolopoei codd.: consentit unus palat. in eo, quod quoque habet, *et quae*, non, ut vulgata, *et ea quae*, et quod dat, *formant*. Recte pro-

2. *Intensionem* — ce- plum refert Simplicius ap.
dentia. Haec et sequentia Schneider. in Ecl. phys. p.
ad aeris proprietates, elasti- 203.
citatem, quam vocamus, et 4. *et quae aquarum pressura* — *formant* — *expli-*
gravitatem spectare in pro- *patulo* est. *Inflata*, e. c. *cant?* Spectant haec ad or-
tumidos utres coriaceos, qui- gana hydraulica, quorum
bus pontes jungere solebant descriptiones ex Herone,
hodieque jungere solent. cf. Vitruvio al. dedit Schnei-
Aristot. de Coelo IV, 4, qui der in Ecl. phys. p. 227 et
hac de re agens τοῦ περὶ φυσῆ- erudite explicavit in Anim.
μένου ἀσκού meminit. Exem- p. 121 sq.

maiolem sonitum formant, quam qui ore reddi potest, nonne aëris intensioe partes suas explicant?

5 Consideremus quam ingentem vim per occultum agant parvula admodum semina, et quorum exilitas in commissura d lapidum locum invenit: in tantum convalescunt, ut ingentia saxa distrahant, et monumenta disolvant: scopulos rupesque findunt ra-

6 dices minutissimae, ac tenuissimae. Hoc quid est aliud, quam intensio spiritus, sine qua nil validum, et contra quam nil validius est? Esse autem unitatem in aëre, vel ex hoc intelligi potest, quod corpora nostra inter se cohaerent. Quid enim aliud est quod tenet ea, quam spiritus? Quid est aliud

7 quo animus noster agitur? Quis est ille motus, nisi intensio? Quae intensio, nisi ex unitate? Quae unitas, nisi haec esset in aëre? quid autem aliud producit fruges et segetem imbecillam, ac virentes erigit

probat Oblopoëus membranarum Memmii scripturam, qua organa hydraulica (Wasservindorgeln) intelliguntur, de quibus cf. Schneider. ad Eclog. phys. p. 121 sq. Vulgata, quae nonnullis codd. firmatur, habet, *et ea, quae aliqua pressura maiorem sonitum reddunt.* Mox Fortunatus sequendus erat legens, *agat*, non, *agant.* d. *lapidum locum invenit: deinceps, et monumenta disolvant.* Hanc codd. optimorum scripturam Fortunato, Pinciano et Gronovio suasoribus exhibui: praeterquam quod prior *agat* praetulit fecitque *Parvula* initium sequentis coli, et quod Gronov. *semina: si quorum* maluit. Caeterum Muretus suo ipsius lubitu cudi iusserat, *lapidum vix inveniat.* Erasmus aliique editores *inveniat* et *in momenta.* Vulgatum corruerat quoque in sequentibus Muretus, qui, ut Seneca argutius loqueretur, reseleuit τὸ *findunt*, omnium quamquam codd. et edd. scripturam: *in terra minutissimae* Erasmus et codd. quidam: sed liber memmian. τὸ *in terra* caret.

6. *Esse — cohaerent.* dibus, contineri apparet ab Pressione haec fieri aeris aere id circumstante, atque constat. Exemplo est cor-cohaerere libris 33,250. pus humanum, quod, si eius Nam $15 \times 2216\frac{2}{3} = 33250$ superficies respondet 15 □pe- libr.

erigit arbores, ac distendit in ramos, aut in altum erigit, quam spiritus intensio et unitas?

VII. Quidam aëra discerpunt, et in particulas diducunt, ita ut illi inane permisceant. Argumentum autem existimant non pleni corporis, sed multum vacui habentis, quod avibus in illo tam facilis motus, quod maximis minimisque per illum transcursus est. Sed falluntur. Nam aquarum quoque² similis facilitas est: nec de unitate illarum dubium est, quae sic corpora accipiunt, ut semper in contrarium acceptis refluant. Hanc nostri circumstantiam, Graeci autem *περίσπασιν* appellant, quae in aëre quoque sicut in aqua fit. Circumstat enim omne corpus a quo impellitur. Nihil autem opus erit inani admixto. Sed hoc alias.

VIII. Nunc autem esse quandam in rerum natura vehementiam, magni impetus, est colligendum.

^a Nihil enim non intensioe vehementius est: et

F 2

tam

^a *Nihil enim non intensioe* optimis debetur codd. ap. Grut. et merito receptum a Gronovio. Antea, *nihil enim nisi*

C. 7. An vacuum permix- possit, tamen spatium ab tum aeri fit? 1. *Quidam* — aere vacuum non esse *permisceant*. Democritum stat, uti nunc vacuum Boy- et Epicurum dicit. Cf. Plut. leanum, Guerikianum et de Plac. Phil. I, 5. I, 18. Torricellianum docent. Lucret. I, 335 sq. Peripate- tici Stoicique horrorem s. 2. *nec de unitate — re- fugam vacui docebant. Ce- suant.*, Hic de cohaesione, terum quae hic afferuntur quam nos vocamus, cogitari contra hanc sententiam, ne- debet. — *Hanc — appel- scio an nemini harum re- lant.* Stephanns in Thef. rum perito se probaverint. L. Gr. T. I. p. 1784 D. lau- cf. Gehler s. v. Materie. dat Aristotelis Problem. II, Luft. Meliora dat Hero ap. 29. (T. II. p. 840 ed. lugd.) Schneider. Ecl. phys. p. 299. ubi Theod. Gaza vertit, ob- Et si vacuum spatium cogitari sistentiam.

tam mehercule quam nihil intendi ab alio poterit, nisi per semetipsum fuerit intentum. Dicimus enim, eodem modo non posse quidquam ab alio moveri, nisi aliquid fuerit mobile ex semetipso. Quid autem est, quod magis credatur ex semetipso habere 2 intentionem, quam spiritus? Hunc intendi quis negabit, quum viderit iactari terram cum montibus, tecta, murosque, ^b et turres, et magnas cum populis urbes, cum totis maria litoribus? Ostendit intentionem spiritus, velocitas eius et diductio. Oculus statim per multa millia aciem suam intendit: vox una totas urbes simul percutit: lumen non paulatim prorepat, sed simul universis infunditur rebus.

IX.

nisi intenf. Mox et tam mehercule quam nihil intendi ab alio poterit. Restituit, Grutero commendante, Gronovius e palat. tert. atque brit. codice ms. Erasmi, quam antea legeretur, et tamen mehercules per aliud nihil intendi poterit. Haec loquendi formula, tam mehercule, tam Hercules, tam Hercule Senecae et istius aevi scriptoribus admodum familiaris fuit: quod nunc post Gronovium notissimum est. ^{b. et turres, et magnas.} Recepti hanc Gronovii emendationem. Antea: murosque plures et magnas etc. Sed vox plures hic turbat, nec iuvat, eam cum voce urbes copulasse. Mox simul e pluribus codd. assumi pro vulg. semel.

C. 8. Intensio aeris et spiritus, eorumque vis. 1. nisi suum. Ceterum in his spiritibus — intentum. De potestate, tum et lucem non satis sed *δυνάμει* haec sunt accipiendae: quod enim iam intentum est, ab alio intendi nihil attinet: deinde statim sequitur explicationis causa motus, ubi τὸ *mobile* lumen addit verbo, *intentionem*. Intentionem itaque uti constat usque dum ad terminem perveniat. Cf. Gehler f. v. Licht. T. II. p. 887 sq.

2. per multa millia passuum. Recentiores, inprimis Bradleyus, docuerunt, luminis propagationem non fieri, ut Cartesii verbis utar, in instanti, sed esse successivam: sic solius lumen 8' 7½''

IX. Aqua autem sine spiritu quemadmodum posset intendi? Numquid dubitas, quin sparsio illa quae ex fundamentis mediae arenae crescens in summam altitudinem amphitheatri pervenit, cum intentione aquae fiat? ^a Atqui vero nec manus, nec ullum aliud tormentum aquam poterit mittere, aut agere, quam spiritus. Huic se commodat: hoc ² inserto et cogente attollitur, et contra naturam suam multa conatur, et ascendit, nata defluere.

F 3

Quid?

a. *Atqui vero nec manus, nec* etc. In hac lectione omnes codd. et edd. antiquiores conspirant, praeterquam quod nonnulli codd. lectionem e scribendi compendio natam exhibent: *atqui nec vero magis* s. *aut qui non magis*. Quam quidem scripturam nisi novandi studium aut sententiae incuria damnaverit, nescio cur non relinquamus Fortunati emendationem *Atqui nec tollo* s. *tolleno magis* nec etc. probantis. Neque manus nostra, ait, neque aliud instrumentum, quo ad mittendum utimur, tanta vi aquam mittere aut agere poterit, quam spiritus. Enimvero *tolleno*, quo aquam e puteo haurimus, hic nullum habet locum. Male itaque Fortunatum sequuti sunt Erasmus, Muretus et Gronovius. *Magis* autem post *manus* assumi debet propter sequens *quam*. Hic mos utriusque linguae est familiaris. Mox *nata defluere* non sollicitari debet: poetis e graeco fonte talia nactis has loquendi formulas debebant scriptores profarii huius aevi, quippe quos poeticas formulas saepe in profam invexisse constat. Iam Ovid. de Nuce vers. 113. sentes laedere natae: hinc hausere Seneca, Tacitus etc.

C. 9. Nec aqua etc. sine 26. et de Spectac. 3. Maffei eis est. 1. *Numquid dubitas — aquae fiat?* Vt aer et populus congregatus recrearetur, hae sparsiones in theatri et amphitheatris lin-

teo tectis inventae sunt, quae fistularum ope crocum dilutum, balsama, aliosque fragrantis liquores effundebant: unde *ὁ πρόνος βαινόμενος* dictus. Cf. Martial. V, degli amfiteatri e singolarmente del Veronese II, 15. p. 288. *intensio*, actus, quo aqua emittitur.

2. *nata defluere* est graeca loquendi ratio, *πέφυκε δειν*, natura eius ita constituta, ut defluere debeat. *Quid? navigia — sustineretur — referente?* Haec exempla etiam per se nota veraque

Quid? navigia farcinâ depressa, parum ostendant, non aquam sibi resistere quo minus mergantur, sed spiritum? Aqua enim cederet: nec posset pondera
 3 sustinere, nisi ipsa sustineretur. Discus ex loco superiore in piscinam missus, non descendit, sed resilit: quemadmodum, nisi spiritu referente? Vox autem qua ratione per parietum munimenta transmittitur, nisi quod solido quoque aër inest, qui sonum extrinsecus missum et accipit et remittit? scilicet spiritu non aperta tantum intendens, sed etiam
 4 abdita et inclusa. Quod illi facere expeditum est, quia nusquam divisus, sed per ipsa quibus separari videtur, coit secum. Interponas licet muros et mediam altitudinem montium, per omnia ista prohibetur nobis esse pervius, non sibi. id enim intercluditur tantum, per quod illum nos sequi possumus.

X. ^a Ipse quidem transit per ipsum quo scinditur, et media non circumfundit tantum, et utrimque

a. *Ipse quidem — quo scinditur — et utrimque cingit:* non quod sc., nec, sed u. cingit. Gronov. recte hic decimi capitis

raque sunt, tamen haud parum abest, ut probandi potestatem habeant, quam Seneca iis tribuit. Nam quum aqua aequè corpus sit ac aer, sequitur, ut eadem ei tribuendae sint proprietates generales, quae in aere, ut corpore, insunt, intensio et gravitas. Defendi forsitan potest auctor, quod subtilius quid ab aere diversum, et omnia corpora pervadens sibi cogitata esse videatur, ideoque praefuisse nostri aevi physici.

3. *Vox autem — inclusa.* Quod nos quidem vibratio- nibus, id Seneca et tota venustas doctior spiritu i. e. subtiliori aere et eo intenso explicare studebant. Aristot. de Anima II, 8: *Ψοφητικὸν μὲν ὄν, τὸ πνευματικὸν ἐνὸς αἵρος συνεχεῖς μέχρις ἀνοῆς.* Percussionem tamen solidorum inter se et aerem accedere oporteret, praemonet: hoc autem fit, quum permatasse videatur, ideoque praenat percussus aer et non dissipatur.

que cingit, sed permeat, ab aethere lucidissimo aër in terram usque diffusus: agilior quidem, tenuiorque et altior terris, nec minus aquis: ceterum aethere spissior graviorque, frigidus per se et obscurus. lumen illi calorque aliunde sunt; sed per omne spatium sui similis non est: mutatur enim a proximis. Summa pars eius est siccissima calidissimaque,² et ob hoc etiam tenuissima, propter viciniam aeternorum ignium, et illos tot motus siderum, assiduamque coeli circumactum. Illa pars ima et vicina terris, densa et caliginosa est: quia terrenas exhalationes receptat. Media pars temperatior, si summis

F 4

imis-

pitius initium posuit, quod antea erat: *Permeat* etc. Lectionem autem nostram vir egregius ille, Pincianum aliosque sequutus, britannicis Gruterique codicibus praeuentibus recte redhibuit, tum Fortunato tum Fromondo in eo assensus, quod scripsit: *quo scinditur*, quum antea esset, *quod sc.* Quod vero τὸ αἶρ damnavit, in eo assentiri nequeo. Mox *lumen illi calorque aliunde sunt* ex ora edit. Erasm. recte in textum admitta; nam codd. scriptura *ta-*
lorque.

C. 10. Qualitates aeris. Nam solis radii per se omni Pleraque, quae hoc capite calore carent, quem corpore aere disputantur, Aristot. ribus natura insitum excitant teles docuerat in Meteorol. nonnisi solidioribus: iam et multis aliis locis. Sic aequum aeri superiori haec rem permeare solida quae soliditas desit, calor quoque que exponit inquirendo in ei deesse debet. Aristot. Meteorol. I, 3. p. 732 F. hoc recte veteres supremum locum observavit docuitque. cum appellasse ait de Coelo Sed cf. Gehler s. v. Feuer. I, 3, ubi aerem discernit. Kälte. Wärme. cf. Meteorol. I, 3 sq. 8 sq. 2. propter viciniam — II, 4. Discedit tamen Seneca in eo ab Aristotele, quod omnia ambientis, ubi deum frigidum per se facit cum habitare, quin adeo deum Stoicis aerem: quum Aristot. ipsam esse statuebant Stoici. I. I. calidum esse eum statuit. In diversa enim eos ivisse Superiora autem esse frigida hac in re constat. cf. Lipsii diora nunc satis constat. Phys. I, 8. 21. II, 12.

imisque conferas, quantum ad siccitatem tenuitatemque pertinet: ceterum utraque parte frigidior.

3 Nam superiora eius calorem vicinorum siderum sentiunt: inferiora quoque tepent, primum terrarum halitu, qui multum secum calidi affert, deinde quia radii solis replicantur, et quousque redire poterunt, ^b duplicato calore benignius fovent: deinde etiam illo spiritu, qui omnibus animalibus, arbutiisque ac satis calidus est. Nihil enim viveret sine calore.

4 Adiice nunc ignes, non tantum manu factos et certos, sed opertos terris, quorum aliqui eruperunt, innumerabiles in abscondito flagrant et obscuro semper. Etiam nunc tot partes eius fertiles rerum habent aliquid teporis, quoniam sterile est frigidum, calor autem gignit. Media ergo pars aëris ab his submota in frigore suo manet. Natura enim aëris gelida est.

XI. Qui quum sic divisus sit, ima sui parte maxime varius et inconstans et mutabilis est. Circa
 terram

lorque alimentum sunt nihili est. b. *duplicato* reduxit Gronov. e cod. brit. Erasmi, duobusque palat. et Obfopoeo. Nam vulgat. *replicato* stare nequit. cf. IV, 8 med.

4. *quorum aliqui erupione efficiuntur, quod barunt, ut Aetna, Vesuvius etc. rometrum inprimis demonnumèrabiles — semper: strar, tum meteora spectari, de ignibus huiusmodi, quos quae in hac naturae magna Italia circa Neapolim, Asia officina quotidie nascuntur, et multae aliae regiones continent, cogitasse videtur. pluvia, nubes, nix etc., deinde arcus, fulgores etc.*

C. 11. Cur aer varius, turbidus et mutabilis? I. *Circa Causas — momenta sunt. terram — turbidus.* Facile Terrae et quotidianus et an- est intelligere, tum hic in- nuus motus, ideoque variae nui omnia illa phaenomena, eius positiones multum ad quae aeris gravitate ac pres- hasce mutationes conferunt,

quo

terram ^a plurimum audet, plurimum patitur, exagitat et exagitur: nec tamen eodem modo totus afficitur, sed aliter alibi, ac partibus inquietus est ac turbidus. Causas autem illius mutationis et inconstantiae alias terra praebet, cuius positiones huc aut illo versae, magna ad aëris temperiem momenta sunt: alias siderum cursus. Ex quibus soli plurimum imputes. Illum sequitur annus: ad illius flexum hiemes aestatesque vertuntur. Lunae proximum ius est. Sed et ceterae quoque stellae non minus terrena quam incumbentem spiritum terris afficiunt, et ortu suo occasive contrario, modo frigora, modo imbres, aliasque terrarum iniurias turbidae movent. Hoc necessarium fuit prae loqui, dicturo de tonitruo ac fulminibus et fulgurationibus. Nam quia in aëre fiunt, naturam eius explicare oportebat, quo facilius appareret, quid facere aut pati posset.

XII. Tria sunt ergo quae accidunt, fulgurationes, fulmina, et tonitrua: quae una facta serius

F 5 audiun-

a. *plurimum audet.* Vulgatam hanc omnium codd. et edd. lectionem mutavit coniectura Fortunatus in, *plurimum agit*, Grutero et Gronovio recte improbantibus. Mox *proprius* ferri potest: nec tamen Pinciani, qui *vis* in suis codd. invenerat, emendatio: *Lunae proxima vis est* sperni debet. *Ius* autem et *vis* confunduntur saepe in codd.

quo et zonae pertinent. *Ex ceterae — movent.* Haec quibus — *imputes* propter fuit opinio antiquitatis, quam eius radios, ideoque propter recentior aetas prorsus sepelisset aphelia et perihelia. fuit. Geminus tamen Elem. *ad illius flexum.* Copernici Astron. c. 14 iam veritatem canum systema sequentes perspexerat docueratque. docti sumus, dicendum esse, ad terrae flexum. C. 12. In aere fiunt ful-

2. *Lunae — est:* propter gurationes, fulmina et tonitruum et refluxum. *Sed et* trua. Egit de hac re Aristot. Meteor.

audiuntur. Fulguratio ostendit ignem: fulminatio emittit. Illa, ut ita dicam, comminatio est, et conatio sine ictu: ista, iaculatio cum ictu. Quaedam sunt ex his, de quibus inter omnes convenit: quaedam, in quibus diversae sententiae sunt. Convenit illis, omnia ista in nubibus et e nubibus fieri: etiam nunc convenit, et fulgurationes et fulminationes, aut igneas esse, aut ignea specie. Ad illa nunc transeamus, in quibus lis est. Quidam putant ignem esse in nubibus, quidam ad tempus fieri: nec prius esse, quam mitti. Nec inter illos quidem quid proferat ignem, convenit. ^a Alius enim a lumine illum colligit: quidam autem radios solis intercurrentis

- ^a. *Alius enim a lumine illum colligit.* Ita omnes codd. Sed quatenus differt hoc a solis radiis? Itaque Fortunatus magis convenire putans verbis Aristotelis Meteorol. II, 9, unde haec omnia conversa sunt, suadebat ut legeremus: *aliunde*. Sed non attendit Fortunatus, *lumine* idem h. l. esse, quod *aethere*, unde ignem oriri opinatus est Anaxagoras. Verba Aristotelis sunt: Ἀναξαγόρας δὲ τῷ ἀνωθεν αἰθέρος, ὃ δὴ ἐκεῖνος καλεῖ πῦρ, κατενεχθῆν ἀνωθεν κάτω etc. Alteram sententiam protulit Empedocles, de quo in

Meteor. II, 9. cf. Plut. de *dam fieri*. cf. Arist., qui Placit. phil. III, 3. ubi vid. illos confutatum ivit.

Intpp.

3. *Alius — colligit.* Huius

1. *Illā, ut ita dicam — ictu.* Aristoteles l. l. vocat hoc ἀπειλήν, s. ἡφαιστος γελᾷ, ἐστὶ γελᾷ. Aristoteles fuisse Clidemum, quem nemo praeter Aristot. quantum scimus, nominavit.

2. *Convenit — fieri.* cf. Aristot. l. l. *Quidam — putant — nubibus.* Haec fuit Anaxagorae sententia, quam infra exponit, et Empedoclis. (cf. Sturzii Empedocli. Eadem fere habet Arist. l. l. p. 339. ubi tamen Sturzii et Plut. l. l. Sed hanc sententiam irrationabilem (ἀλογοῦν) esse putat Arist.

rentis recurrentisque, sæpius in se relatos, ignem excitare dicit. Anaxagoras vero ait illum ex aethere distillari, et ex tanto ardore coeli multa decidere, quae nubes diu inclusa custodiant. Aristoteles multo ante ignem colligi non putat, sed eodem momento exfilire, quo fiat. Cuius sententia talis est: Duæ 4 mundi partes in imo iacent, terra et aqua: utraque ex se reddit aliquid. Terrenus vapor siccus est, et fumo similis, qui ventos, tonitrua, et fulmina facit: aquarum halitus humidus est, et imbres et nives creat. Sed siccus ille terrarum vapor, unde ventis origo est, quia coacervatus est, cum coitu nubium ^b vehementer a latere eliditur: deinde, ubi 5
latius

in his verbis: *Quidam* — dicit sermo est: quare non cum uno palat. *quidam aiunt r.*, sed cum pluribus: *Quidam autem radices* — dicit servanda sunt. Mox Anaxagoras vero ait omnium codd. et edd. scriptura est. Muretus autem illam transitus particulam, *vero*, omisit. *b. vehementer a latere eliditur.* Sic omnes codd. Erasmus tamen habet unus: *vehementer impactarum.* Hanc vocem e margine librarius imperitus in codicis, unde Erasmus hoc sumfit, textum immisisse videtur. Aristoteles l. l. nihil tale habet. Verba eius sunt: αὐτῆ (ξῆρὰ ἀναθυμιάσις) συνιόντων τῶν νεφῶν ἐκκρίνεται. Mox *latius fecit bonum esse* puto: nam Aristotel. l. l. ἡ τῆ πνεύματος ἐκκρίσις πρὸς τὴν πυκνότητα τῶν νεφῶν εἰσπίπτουσα. haec plaga cum sono inc. omnes codd. et edd. praeter Mureti, qui habet, *plaga et c.* Deinde: *Et ille spiritus* vulgata est. Muretus addit Pinciano suadente: *Et ut ille sp.* Qui in sequentibus Aristotelem Meteorol. II, 8. a nostro accurate expressum putaverit, ille vero cum Oblopoeo non, *ob dissimilem impactionem nubium*, sed, *ob dissimilitudinem nubium* maluerit. Praefero tandem cum Gron. codd. sequuto, *Quare? aliae maiorem sinum habent, aliae minorem*, etiam propter Aristotel. l. l., et Senecam infra c. 15 *denso compactosque nubium sinu dissipat.* Laudat Gronov. c. 57, 3. Antea: *nubium. Quare aliae m. sonitum* etc. Sensus quidem bonus et ipse est, si interrogatione careat textus, sed est in talibus Senecae familiaris.

4. Aristotelis sententia ex detur Seneca, et quidem ita, diversis libror. Meteorol. lo- ut magis sententiam redderis collectam composuisse vi- ret quam verba adnumeraret.

latius ferit nubes proximas, haec plaga cum sono incutitur, qualis in nostris ignibus redditur, quum flamma vitio lignorum virentium crepat. Et ille spiritus habens aliquid humidi secum, quum est conglobatus, rumpitur flamma: eodem modo spiritus ille, quem paulo ante exprimi collisis nubibus dixi, impactus aliis, nec rumpi nec exsilire silentio potest. Disimilis autem crepitus fit, ob disimilem impactionem nubium. Quare? aliae maiorem sinum habent, aliae minorem. Ceterum illa vis expressi spiritus ignis est, qui fulgurationis nomen habet, levi impetu accensus et varius. Ante autem videmus fulgurationem, quam sonum audiamus: quia oculorum velocior est sensus, et multum aures antecedit.

XIII. Falsam autem esse opinionem eorum, qui ignem in nubibus servant, per multa colligi potest. Si de coelo cadit, quomodo non quotidie fit, quum tantundem illic semper ardeat? Deinde nullam rationem reddiderunt, quare ignis, quem natura sursum vocat, defluat. Alia enim conditio nostrorum ignium est, ex quibus favillae cadunt, quae ponderis secum aliquid habent. Ita non descendit ignis, sed praecipitatur et deducitur. Huic simile nihil accidit in ^a illo igne purissimo, in quo nihil est quod

a. *illo* assumi ex uno palat., Grutero commendante. *Ille* autem de eximio dici constat. Mox *quod potest carpi* omnium codd. et edd. praeter Muretum, qui dedit, *quod potest carpium*, et Curionem subsequentesque, qui habent, *capi*. Carpi est, Gronovio recte observante, particulis minui.

C. 13. Ignes de coelo decidere in nubes docuerat. cidere non possunt in nubes. Ignem tamen Anaxagorae i. Similia Aristoteles quoque esse purissimum, monet Ari-Meteorol. II, 9 tradidit, *stot.*, τοῦ ἀνώθεν αἰθέρος, Anaxagoram refellens, quip- ὃ δὴ ἐκεῖνος καλεῖ πῦρ, κατ-
pe qui ignem de coelo de- *ενεχθὲν ἀνώθεν κάτω.*

quod deprimatur: aut si ulla pars eius deciderit, in periculo totus est: quia totum potest excidere, quod potest carpi. Deinde illud quod quotidie levitas cadere prohibet, si in abdito suo tenet grave, quomodo illic esse potuit, unde caderet? Quid ergo? Non aliqui ignes in inferiora ferri solent, sicut haec ipsa de quibus quaerimus fulmina?^b Fa-
 3
 teor. Non enim eunt, sed feruntur. Aliqua illos potentia deprimit, quae non est in aethere. Nihil enim iniuria illic cogitur, nihil rumpitur, nihil praeter solitum evenit. Ordo rerum est, et expurgatus ignis in custodia mundi, summas fortitus oras, operas pulcherrime circumit: hinc discedere non potest, sed ne ab externo quidem exprimi, quia in aethere nulli incerto corpori locus est. Certa enim est ordinata non pugnant.

XIV.

b. *Fateor. Non enim eunt, sed feruntur.* Ita libri mss. aliquot, Grutero et Gronovio probantibus. His magis acquiescamus, quam ut emendatione vel ingeniosa Gronovii utamur: *Iacta enim non eunt, s. s. Olim: Fato enim n. e. s. s.*

2. *Deinde — caderet?* clito ignem quidem mutua-
 Haec apposuit Seneca iis, ta est, sed expolivit ita, ut quae Aristoteles iam ad re-
 ignem artificialem a vulgari fellendum adhibuerat. Quo-
 discernendo, illius cum sole modo ignis ille purissimus, aliisque stellis communicati
 ait, ideoque levissimus, si sedem in aethere collocaret adhaec gravitas quoque ei mundum ambiente. Cf. Cic.
 addita fuerit, in superiore de N. D. II, 36. Stob. Ecl. coeli parte remaneret? Nam
 phys. I. p. 446. coll. p. 538. gravitas ei in locis inferioribus iam ab initio locum
 fixae tum errantes spectant suum tribuisset. Cf. Aristot. suntque divinae, ideoque
 de Coelo IV, 1 sq. ordinem semper custodiunt: quare Seneca ait, fulmina

3. Quae hic de igne aetheris praedicat, ea mere Stoica illum ignem aethereum *ire* sunt. Stoa enim ab Hera-
 ordinate.

XIV. Vos, ^a inquit, dicitis, quum causas stellarum transvolantium redditis, posse aliquas partes aëris ad se trahere ignem, ex his locis superioribus

et

a. *inquit.* Sic bene restituit Gronov. e cod. brit.: non enim Seneca haec dicit e sua mente. Olim, *inquam.* Mox insignem deplorato loco fecit medicinam Gronovius, *posse aliquas partes aëris ad se trahere ignem ex his locis superioribus et hoc ardore accendi.* Erasmus in priori edit. habuit: *ignem ex aethere decidentem ex his superioribus ardere ac sic accendi:* at in tertia edit. ann. 1557, qua quidem utor, Fortunatum, a se tamen correctum, sequens: *ignem ex aethere decidentem et ex eo superioribus locis ardore hoc accendi.* Hanc lectionem usque ad Gronovium omnes fere edd. sequutae sunt. Tamen Erasmus credit, τὰ· *ex locis superioribus* immissa esse ab interprete. Vnde Obsopoeus, recisis aliis omnibus, simpliciter legit: *ad se trahere ignem ex aethere et sic accendi.* Erasmo accedit Fromondus, qui et Obsopoei mutationem non omnino improbat. Sed etsi falcem hic immittamus oportet, non tamen tanta temeritate et crudelitate invadere licet! Lectio cod. regii, quam Gronov. habuit, erat: *ignem ex locis superioribus et sic incendi.* Fortunati codd. *ignem ex his locis superioribus ardere an sic accendi.* Brit. codex Erasmi: *ignem ex his locis superioribus et ex eo ardore sic accendi.* Memmianus: *ignem ex sup. loc. ardore et sic a.* Quibus quintum se iungit unus e palat.: omnes τῶν· *ex aethere decidentis* ignari, quae pro interpretamento habenda sunt. Nam Seneca prorsus negavit cap. procedente, ignem ex aethere decidere. Deinceps τὰ· *ac hic accendi* bona Gronovii emendatio est vulgati, *an hic accendi*, quod sic quidem conceptum nullo modo potest ferri: codd. tamen tacent; praeterquam quod quatuor et ii boni prorsus omittunt, et bene abesse possunt hae binae voces: quare Obsopoeus expunxit. Ceterum bene observat Gron.: *repetere, quod non potest fieri*, quum dictum esset, *quod natura non patitur*, est urgere ictum refutationis, non ταυτολογεῖν, quae erat Obsopoei opinio haec verba ei suspecta reddens.

C. 14. An ex aethere quidem dixerat αἴρος ἀνιγνῆς sublunares accendant- μένου Φαντασίαν. Sed pluritur? i. vos — *accendi.* No- rimum — *patitur.* Haec, ster haec in antegressis do- ut iam monuimus, Anaxagocuerat, I, c. 15. Boethus raq̄ fuit sententia. *ex ignea* (cf. Fabric. Bibl. Gr. lib. III, vi aetheris aut superiorum 10. Vol. III. p. 545 Harles.) locorum. *ac hic* i. e. in sub-

et hoc ardore accendi: Sed plurimum interest, utrum aliquis dicat ignem ex aethere decidere, quod natura non patitur: an dicat, ex ignea vi calorem in ea, quae subiecta sunt, transfilire, ac hic accendi. Non enim illinc ignis cadit, quod non potest fieri, sed hic nascitur. Videmus certe, apud nos late incendio pervagante, quasdam insulas, quae diu concaluerant, ex se concipere flammam. Itaque verisimile est, in aëre summo, qui naturam rapiendi ignis habet, aliquid accendi calore aetheris superpositi. Necessè est enim, ut et imus aether habeat aliquid aëri simile, et summus aër non sit dissimilis imo aetheri: quia non fit statim ^b ex diverso in diversum transitus. Paulatim ista confinio vim suam miscet ita, ut dubitare possis, an aër, an hic iam aether sit.

XV. Quidam ex nostris existimant, aëra, quum in ignem et aquam mutabilis sit, non trahere aliunde causas

b. *ex diverso in diversum*. Sic multi codd. Et verum est, addit Gronov., centies Seneca *diversum* usurpat pro *adverso*, et iam ei restituimus, de Ira II, 23. a. Erasmus et aliquot codd. habebant: *ex diverso in adversum*.

subiectis, in aeris inferiore rant, ideoque flammam du-
 parte. — 2. *quasdam insu-* cunct. Nonnulli recentio-
las, aedicularum complexum, rum affinitate aggregatorum,
 post domum hominis nobi- quae cohaesione fieri solet,
 lioris adiectum. Hic igno- haec explicatum eunt.
 biliores, pauperes, clientes, C. 15. An ex motu aeris
 servi domini insulae habitare ignis coelestis accendatur?
 consueverant. Cf. Adleri aus- 1. *Quidam ex nostris*, Stoi-
 führliche Beschreibung der cis. Egregia est haec obser-
 Stadt Rom p. 30 sq. Fieri vatio, quae recentioribus usui
 autem tale incendium vide- esse poterat, nisi revera fue-
 tur propterea, quod insulae rit, ad aeris, qui sub nomine
 hae calefactae ignem, quem *gas* celebrationem nactus est,
 aer vinctum tenebat, libe- naturam melius observan-
 dam

causas flammaram novas: ipse enim se movendo accendit, et quum densos compactosque nubium sinus dissipat, necessario vastum in tam magnorum corporum diruptione reddit sonum. Illa porro nubium difficulter cedentium pugna aliquid confert ad concitandum ignem: sic, quemadmodum ferro aliquid manus ad secandum confert: sed secare, ferri est.

XVI. Quid ergo inter fulgurationem et fulmen interest? dicam. Fulguratio, est late ignis explicitus: Fulmen, est coactus ignis, et impetu iactus. Solemus duabus manibus inter se iunctis aquam concipere, et compressa utrimque palma in modum siphonis exprimere. Simile quiddam et illic fieri puta. Nubium inter se compressarum angustiae medium spiritum ^a emittunt, et hoc ipso inflammant, et tormenti

a. *emittunt, et hoc ipso inflammant, et tormenti modo.* Haec verba Fortunatus in vetustis suis membranis inventa pro spuris habuit. Comparant tamen in aliis codd. atque omnibus edd. antiquis. Muretus habet: *eliciunt.* Sed tantum abest, ut quod Fortunatus pronuntiavit, esse putida, agrestia et inluavia, ut potius necessaria esse putem, nec quidquam in iis mutandum.

dam et cognoscendam. Nam mo obversatum fuisse vide- inde ab Helmontio primum tur. Ignis ipse in aere inest, suspicabantur, deinde de- qui pressione et attritu numonstrabant, igni et aquae bium, in quibus aer versa- partes suas in aere deberi, tur luctans, concitatur. et eum in illos eatenus mu- C. 16. Fulguratio et ful- tari, quatenus in aere con- men. Pressioni aeris fulgu- tinerentur vincti. *Ipsae enim* rationem et fulmen ut cau- *se movendo accendit:* fit sae tribuit, quod exemplum autem hoc pressione, qua aer siphonis (*διαβήτου*, cf. Schnei- cogitur vim suam ommittere cōgitur Ind. ad Scriptt. R. R. igneam: hac ipsa ratione h. voce) docet, et *balistae* fomitem accendi posse con- atque *scorpiones*, machi- stat. Tale quid auctoris ani- nae bellicae, instar arcuum con-

menti modo eiiciunt. Nam balistae quoque et scor-
piones tela cum sono expellunt.

XVII. Quidam existimant, ipsum spiritum per
frigida atque humida euntem, sonum reddere. Nam
ne ferrum quidem ardens silentio tingitur. Sed quem-
admodum, si in aquam fervens massa descendit, cum
multo murmure exstinguitur: ita, ut Anaximenes
ait, spiritus incidens nubibus tonitrua edit, et dum
luctatur, per obstantia et intercisa vadens, ipsa
ignem fuga accendit.

XVIII. Anaximander omnia ad spiritum retulit.
Tonitrua, inquit, sunt nubis ictae sonus. Quare
inaequalia sunt? quia et ipse ictus inaequalis est.
Quare et sereno tonat? quia nunc quoque ^a per
quassum

a. *per quassum et scissum.* Sic recte scripsit Gronov., par-
tum ex Nicotii cod. *per quassum aëre*, partim ex Mem-
miano *per crassum et scissum*, quicum consentit regius.
Etiam sudo concutitur ac scinditur, addit Gronov., aër,
quum spiritus e nubibus promicat, atque haec concussio
diruptioque violenta aëris causa est tonitrus. Nec crassus
aër est sereno, nec siccitas aëris proprie causa potest flatui
sonitus in tonitribus. Veritatem huius lectionis probat se-
quens caput. Sed *crassum* defendi potest e *πικρῶσει* Ana-
ximandri systemati propria. Vulgata erat: *per crassum et
siccum aëra.*

confectae, illae maiores lapi- mander, Anaximenes, Anaxa-
dibus, hae minores telis ia- goras etc. Cf. Brucker. I. p.
ciendis aptae, quarum cre- 457 sq. *Anaximenes* ita-
bra est mentio apud histo- que stridorem a lucta spiri-
ricos. Spiritus excretionem tus cum frigidis et humidis,
Aristoteles quoque Meteorol. in quibus accenditur et ex-
II, 9 in causa ponit huius stinguatur, deduxit, ut Em-
rei: utitur Meteor. I, 4 ex- pedocles ab extinctione so-
emplo nucleorum ex digitis lis radiorum, quos *σέξιν*, ebul-
propulsoforum. litionem ac stridorem, ait sa-
cere. Aristot. Meteorol. II, 9.

C. 17. Continuatio. *Qui-
dam*, Scholae ionicae a Tha-
lete conditae asseclae, Anaxi-

C. 18. Continuatio. *Ana-
ximander*, Thaletis disci-
pulus,

quassum et scissum aëra spiritus profilit. At quare aliquando non fulgurat et tonat? quia tenuior et infirmior spiritus, qui in flammam non valuit, in sonum valuit. Quid est ergo ipsa fulguratio? aëris diducentis se, corruentisque iactatio, languidum ignem, nec exiturum aperiens. Quid est fulmen? acrioris densiorisque spiritus cursus.

XIX. ^a Anaxagoras ait, omnia ista sic fieri, ut ex aethere aliqua vis in inferiora descendit. Ita ignis impactus nubibus frigidis sonat. At quum il-
las

- a. *Anaxagoras.* Opfopoeo assentior, qui quum in suis codd. miss. invenisset *Anaxandrus*, quae itidem scriptura est codd. Pinc. et Grut., vulgatum *Anaximandrus* deserendum et *Anaxagoras* restituendum putavit, quippe cui hanc opinionem ex Aristot. Meteorol. II, 9. iam cap. 13. et a Plut. III, 3. de placitis Philos. attributam legimus.

pulus, cuius sententias sine 3. et Jo. Stob. Ecl. phys. p. mutatione propagasse docuit 590 Heer. Sed quae Stob. Bruckerus l. l. Hic eatenus l. l. Anaximeni tribuit, 'Ανα- ab Anaximenis sententia dis- ξιμένης ταυτὰ τέτω προστι- cessit, ut nubis ictum ab θεϊς τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, spiritu excitatum dicat esse ἢ τις σχιζομένη ταῖς κόπαις tonitru, fulgurationem au- παρασιλβει, ea, si Senecam tem atque fulmen a spiritu sequaris, potius Anaximan- eodem, qui flammam in nu- dro tribueris, quippe quae be edat, gigni. In eo distat omnia ad spiritum et fulgo- Anaximenes, quod sonum et rem nubium retulit, quum fulgurationem spiritus edat, Anaximenes ignem e spiritus quia in frigidis atque humi- fuga oriri existimaverit. dis, per quae eat, exstingua-

tur: Anaximander, quia spi- C. 19. Continuatio. *Ana- ritus nubem pulset et eam xagoras fulmina.* Senten- diducendo flammam prodat, tiam Anaxagorae attulit Ari- sed splendor sic ortus, δια- stot. Meteorol. II, 9. ubi eius γασμός, nubibus scissis et rur- et Empedoclis haec meteora sus corruentibus proprius sit. a solis radiis sive calore in Eadem tradit de Anaximan- nubibus intercepto derivan- dro Plut. de plac. Phil. III, tis sententias confutatum ivit.

las interfcindit, fulget: et minor vis ignium, fulgurationes facit, maior fulmina.

XX. Diogenes Apolloniates ait, quaedam tonitrua igne, quaedam spiritu fieri. Illa ignis facit, quae ipse antecedit et nuntiat: illa spiritus, quae sine splendore crepuerunt. Utrumque sine altero fieri, et esse aliquando, concedo: ita tamen, ut non discreta illis potestas sit, sed utrumque ab utroque effici possit. Quis enim negabit spiritum magno impetu latum, quum efficit sonum, effecturum et ignem? Quis et hoc non concedet, aliquando **2** ignem quoque rumpere posse nubes, et non exillire, si plurimarum acervo nubium, quum paucas percussisset, oppressus est? Ergo et ignis ibit in spiritum, perdetque fulgorem et speciem, ^a dum secta intra incendit. Adice nunc, quod necesse est, ut impetus fulminis et praemittat spiritus, et agat ante se, et a tergo trahat ventum, quum tam vasto ictu aëra inciderit. Itaque omnia, antequam ferian-

G 2

tur,

a. *dum secta intra incendit.* Feci hoc ex eo quod Fortunati codd. habebant: *dum secta infra incendit.* Alii *dum secata* s. *secuta infra in terra incendit* s. *incendit.* Hinc Gron. *dum secta interim incendit.* Secta sunt quae ante dixit scissum aërem, et hic, quum paucas percussisset nubes.

C. 20. Vtraque sententia esse videntur. Vid. Fabric. coniungitur. 1. *Diogenes* Bibl. Gr. lib. II. c. 23 etc. *Apolloniates.* Diogenes Na- Vol. II. p. 656 Harles. Hic chytennus fil., Apolloniates ionicae scholae assecla pro-Cretensis, physicus, Anaxibe intelligens, ope spiritus menis auditor fuit, teste Dio- unius hoc meteoron expli- gene Laert., qui initium eius cari non posse, ignem etiam operis adduxit VI, 81, et assumendum putavit, quem IX, 57, ubi cf. intpp. Plu- tamen non e spiritu ortum, res scripserat libros *περὶ Φύ-* sed per se agentem animo *σεως*, unde haec desumpta concepit.

tur, intremiscunt vibrata vento, quem ignis ante se pressit.

XXI. Dimissis nunc praeceptoribus, incipiamus per nos moveri, et a confessis transeamus ad dubia. Quid enim confessi est? Fulmen ignem esse: aequae fulgurationem, quae nihil aliud est, quam flamma, futura fulmen, si plus virium habuisset. Non natura ista, sed impetu distant. Esse illum ignem, calor ostendit: qui si non esset, ostendit effectus. Magnorum enim saepe incendiorum causa fulmen a fuit. Silvae illo crematae, et urbium partes: etiam quae non percussa sunt, tamen adusta cernuntur: quaedam vero velut fuligine colorantur. Quid, quod omnibus a fulguratis odor sulphureus est?

Ergo

a. *fulguratis*. Sic omnes codd. praeter unum brit. alterum Gronovii, qui habet *fulginatis*, quod se non posse non, ait, magnopere probare: est quidem verbum incognitum a substantivo aequae incognito *fulgen* perinde deducendum ac turbinatus a voce turben. Sed quum *fulgurare* in usu sit, non clarum est, quidni hoc illi praeferatur. *Fulguritis* i. e. Festo et Nonio Marc. interpretibus, fulmine tactis vel exustis, Fortunatus legendum coniecit: quare in editiones recentiores perperam propagatum est.

C. 21. Senecae sententia ut fulguratio existat, radiis de fulguratione et fulmine. ex nube, quae electricitate
 1. Quod hic exponit; fulmen et fulgurationem non adscribere solemus. Cf. Reinatura sed impetu solummodo distare, iam ab Aristotele observatum est, quem noster sequitur. Cf. Meteorol. II, 9. fin. III, 1. init. Ex quo tempore electricitatis vires detectae sunt, nos intelleximus quidem, recte statuisse, utrumque eodem fonte fluere, sed latuisse veram causam, quam
 2. *Silvae illo crematae*: unde ignis usum et metallifodinas primis hominibus comperta esse, fama erat. Lucret. V, 1091 sq. 1243. VI, 220. *Quid — sulphureus est?* Eandem observationem fecit Lucret. VI, 218 sq.: Quod superest, quali natura prae-

Ergo et utramque rem ignem esse constat, et utramque rem inter se meando distare. Fulguratio est fulmen, non in terras usque perlatum. Et rursus licet dicas, fulmen esse fulgurationem, usque in terras perductam. Non ad exercendum verba haec diutius pertracto, sed ut ista cognata esse, et eiusdem notae ac naturae, probem. Fulmen est quidam plus, quam fulguratio. Vertamus istud. Fulguratio est paene fulmen.

XXII. Quoniam constat esse utramque rem ignem, videamus quemadmodum apud nos fieri soleat ignis. Eadem enim ratione et supra fit. Duobus modis: uno, si excitatur ^a sicut ex lapide: altero,

G 3 tero,

a. *sicut ex lapide*. Sic omnes codd. At Erasmus dedit: *sicut ex lapide percusso*. Fortasse ideo, quod mox sequitur — *nubes* — vel, *percussae*, vel, *attritae*. Sed auctario hoc supersedeamus.

praedita consient Fulmina, princeps, certi quid afferre declarant ictus et inusta vapores Signa, notaeque graves halantes fulfuris auras. Cf. Plin. N. H. XXXV, 15. Plut. Symp. IV, 2, 3. Vide infra c. LIII, 2. Ex hac tam obvia experientia factum est, ut fulmen a poetis sulphure aethereo sulphure ignifere- tur, e. c. a Lucan. VII, 160. Pers. II, 24. Hunc tamen sulphuris odorem toties observatum nemo veterum, quod mireris, explicatum dedit: sed, ut videtur, ex evaporatione sicca et ea ignea deduxerunt. Nec recentiores physici, e. c. Reimarus, vir in hac doctrina facile

potuerunt. Opinantur autem, fulmen non e vaporibus ac- censis explicandum esse, sed odorem sulphureum, fulmen quod fulmen gignat, profi- cifci, sive ab acoris in ae- re per inflammationem orti unione cum materia ustibili. *inter se meando distare*, id quod antea dixit, non natura sed impetu distare.

C. 22. Ignis in nubibus eadem origo atque apud nos in terra.

1. *Duobus modis — sunt.*

Muretus notavit, iam Thucydidem II, 77. Lucret. V,

tero, si attritu invenitur, sicut quum duo ligna inter se diutius trita sunt. Non omnis hoc tibi materia praestabit, sed idonea eliciendis ignibus: sicut laurus, hederæ, et alia in hunc usum nota pastoribus. Potest ergo fieri, ut nubes quoque ignem eodem modo vel percussæ reddant, vel attritæ.

2^b Videamus quantis procellæ viribus ruant, quanto vertantur impetu turbines. Id in quod tormentum obvium fit, dissipatur, et rapitur, et longe a loco suo proiicitur. Quid ergo mirum, si tanta vis ignem excutit, vel aliunde, vel sibi? Vides enim quantum fervorem sensura^c corpora sunt horum transitu

b. *Videamus.* Recte defendit Gronov. Iubet enim Seneca videri h. e. observari, attendi. Exempla præbere possunt procellæ. Gruterus male accepit, quasi dixisset S.: nunc videamus hoc in procellis. *Id in quod tormentum obvium fit* omnes codd. dabant, non, *id tormentum in quod obvium fit.* c. *corpora sunt horum transitu trita.* Sic dedi

1099 sq. Vitruv. II, 1. narrasset, lignorum attritu excitari ignem. Sed hæc per se docta et bona observatio ad ignis inventionem proprie spectat, non ad explanationem huius rei, quæ in notissimis est. Præstat eisdem Mureti observatio, Plinius N. H. XVI, 40. ducit Theophrasto, docere, quæ igniaria (*πυρρα*) ex qua materia optime parentur. Laurus eundem usum præbuit Mercurio in Hy. Hom. in Mercur. 109, unde vetustas etiam observationis huius, sive Hymnus ille antiquus sit a Cynaetho, sive ab alio profectus, manifesto apparet. Firmat hoc Theophrastus quoque Hist. plant. V, 10, quippe qui omnes arbores præter oleam huic rei idoneas esse putat. — 2. *Quid ergo — sibi* i. e. ex se aut ex aliis aetheris partibus, quæ originem habent a sideribus. cf. c. XIV. Si *tormenta*, e. c. balistæ et scorpiones, suo transitu tantum fervorem gignant, qualis esse debet is, qui a siderum vi exoritur, quippe quæ vim suam in ea quæ subiecta sunt, transmittunt? Nubes sunt ergo partes quæ teruntur, (*σφοδρῆς, ἐσχαρραὶ*) sidera autem terunt (*τρούπανα*).

itu trita. Nihil tamen tantum in his debet credi, ac in vi siderum, quorum ingens et confessa potentia est.

XXIII. Sed fortasse nubes quoque in nubes incitatae, fremente vento, et leviter urgente, ignem evocabunt, qui exsplendescat, nec exiliat. Minore enim vi ad fulgurandum opus est, quam ad fulminandum. Superioribus collegimus, in quantum fervorem quaedam attrita perducerentur. Quum autem aër mutabilis in ignem, maximis viribus suis in ignem conversus, atteratur, credibile est et verisimile, ignem caducum excuti, et cito interiturum, quia non ex solida materia oritur, nec in qua pos-

G 4 fit

dedi codd. Pinc. Fortunati et Obsopoei suadentibus. Seneca ipse c. 23 suadet, ubi ad τὸ· trita spectat. Vulgatum erat: *horum transitu trita exanimata*. Τὰ· trita, vel *vita exanimata* alii codices exhibent, alii omittunt. Codex palat. tert., qui διτρογγαφίας amat (nam II, 35 extr. habet, *rotat vel repit*. III, 16, 1 *omnibus vel singulis reddere*. In graecis codd. similem quoque morem observavit amiciff. Jacobs Additam. Animadv. ad Athenae. p. 87.) haec habet, *horum transitu trita, alias vita exanimata*, quae scriptura clare glossema ostendit: accedunt Pinc. et Fort. codd., qui utrumque transmittunt. Nec codex brit. alter opem fert: *sensura sunt corporum vita horum transitu vita exanimata*. Attamen Gronov. hinc exsculpsit hanc lectionem: *Vides enim? quantum fervorem sensura sunt corporum ictu horum transituve exanimata*. Corpora, addit, exanimata dicit *corporum exanimata*, ut nigrae lanarum. Poetis quidem hanc loquendi formulam esse familiarem probe scio, Senecam tamen ea nusquam uti. Relinquamus itaque hanc emendationem viro praestantissimo, cui tantopere de his literis merito condonemus partum ingenii invita Minerva proditum.

C. 23. Continuatio. 1. *Su-* Convertitur aer in ignem
perioribus — perduceren- et utriusque partis attritio-
tur cf. c. XXI. XXII. inpr. ne facta, ignis expellitur.
§. 2. 2. *Quum — in ign. caducum,* ut in terram de-
Supra c. XIV sq. iam expli- orsum feratur. *quia non ex*
cavit, hanc esse Stoaе sen- *solida mat.* non ex aetheris
tentiam, quam Aristoteles partibus, ut c. XXII.
quoque amplexus fuerat.

sit consistere. Transit itaque, tantumque habet morae, quantum ^a itineris et cursus; sine alimento coniectus est.

XXIV. „Quomodo, inquis, quum dicatis hanc ignis esse naturam, ut petat superiora, fulmen tamen terram petit? an falsum est, quod de igne dixistis? Est enim illi aequae sursum iter, atque deorsum.“ Utrumque verum potest esse. Ignis enim natura in verticem surgit, et si nihil illum prohibet, ascendit. Sicut aqua natura defertur: si tamen aliqua vis accessit, quae illam in contrarium ^a circumageret, illo intenditur, unde imbre deiecta est. Fulmen autem cadit eadem necessitate, qua excutitur. Id his ignibus accidit quod arboribus: quarum

a. *itineris et cursus.* Egregie locum interpunctione post *cursus* posita sanavit Gronov., ideoque Fromondi mutatione τὸ *cursus* in *curtus* liberavit. Antea enim interpungebatur: *itineris: et cursus* etc.

a. *circumageret.* Sic britann. alter f. Gronovii, et duo palatini: nam et ipsa in verticem volvitur, ait Gronov., ubi obstaculum invenit. Neque aliter vetus veneta et Erasmi editio. Mox *cadit* deest in Fortun. et Grut. codd.: britann. etiam eodem quidem caret, sed post *excutitur* addit *decidat*. Erasmus habet *cadit*, et Pinc. quoque invenisse videtur in suis codd. Nec carere ea voce hic possumus. Mox *permiseris* bene habet. Gronovius tamen emendat *remiseris*, quod in tali quidem re elegantius, tamen illud non damnat. Statim quoque repetit: *Si ignem permittis* etc. Fromondus malit in fine capitis non *servitus eius*, sed *servituti* vel *servitutis iure*: at quidni vulgata aequae bona est, quam haec duplicitas?

C. 24. Cur fulmen, con- stoteles l. l. exemplo nucleotra ignis naturam, terram rum utitur, qui quum propetat? Cf. Aristoteles Me- pter gravitatem deorsum ca- teorol. II, 9, qui hanc obie- dant, tamen e dig itisex- ctionem iam eodem fere cussi sursum volitant.

modo explicaverat. 1. *Sic- 2. Id his — exsiliunt*: non, *ut aqua — deiecta est*, i. quasi etiam fulmini elastici- sursum, aeris pressione et tatem tribuat, hoc adducit, ipsius aquae gravitate. Ari- sed ut vim ignibus his illa-

tam

rum cacumina si tenera sunt, ita deorsum trahi possunt, ut etiam terram attingant, sed quum permiseris, in locum suum exsiliunt. Itaque non est, quod eum spectes cuiusque rei habitum, qui illi non ex voluntate est. Si ignem permittis ire quo velit, coelum, id est, levissimi cuiusque sedem repetet: ubi est aliquid, quod eum ferat, et ab impetu suo avertat, id non natura, sed servitus eius fit.

XXV. Dicitis, inquit, nubes attritas edere ignem, quum sint humidae, immo udae: quomodo ergo possunt gignere ignem, quem non magis verisimile est ex nube, quam ex aqua generari?

XXVI. Ignis qui nascitur, primum in nubibus non est aqua, sed aër spissus, ad gignendam aquam

G 5

prae-

tam esse doceat. Ignem, lere studet: etiam ex ionicis omnes philosophi statuebant, eam movere potuissent: cf. ut levissimum elementorum, c. XVI sq. Ceterum obser- obtinere summam mundi ves discrimen inter *humi-* partem, coelum. Explicat *dae*, quae naturae aquosae, Aristot. de Coelo IV, 3 et 4. sic enim ipse cap. seq. expli- *Itaque — est.* Fulmen proprie non cadere deberet, conceptis aquis plenam, i. e. quia ignis natura sursum ire materiae, quae ad aquam debet: sed cedit necessitati, gignendam necessaria sit, re- assumitque habitum, qui illi pletam; et *udae*, quae aqua non ex voluntate, i. e. non iam vera impletae sunt. Sic naturalis est. Moneo haec, ligna viridia et humida Cic. ne quis illud: *non ex vo-* Verr. I, 17. et pomaria uda *luntate* suspectum habeat. mobilibus rivis, Horat. Carm. Ceterum facile est intelli- I, 7, 13 dicuntur. *non ma-* gere, nostro h. l. de purissi- *gis*, non aequae — : non *mo*, liberoque igne sermo- solum non ex nube — , nem esse. quam — .

C. 25. At ignis ex humi- do gigni nequit. Hanc ob- iectionem Aristotelicis et Stoicis oppositam mox refel-

C. 26. Refellitur ista ob- iectio: 1. Ex aere spisso et ignem illi insitum separari et produci ait. Posuit hoc

ut

praeparatus, nondum in illam mutatus, sed iam pronus et vergens. Non est quod eam existimes tunc colligi, ^a dein effundi. Simul et fit, et cadit. Deinde si concessero humidam esse nubem, conceptis aquis plenam: nihil tamen prohibet, ignem ex humido quoque educi, immo ex ipso, quod ² magis mireris, humore. Quidam negaverunt, in ignem quidquam posse mutari, priusquam mutatum esset in aquam. Potest ergo nubes, salva, quam continet, aqua, ignem parte aliqua sui reddere: ut saepe alia pars ligni ardet, alia sudat. Nec hoc dico, non contraria inter se ista esse, et alterum altero perimi: sed ubi valentior ignis, quam humor est, vincit. Rursus ubi copia humoris exsuperat, tunc ignis sine effectu est. Itaque non ardent ³ virentia. Refert ergo, quantum aquae sit. Exigua enim non resistit, nec ignem impedit. Quidni? Maiorum nostrorum memoria, ut Posidonius tradit,

a. *dein.* Gronovii hic necessariam emendationem assumpti. Olim: *sed.*

ut rem confellem. Aristoteles enim humor ignis alimentes enim, quem Stoici in tum. Ex observatione per multis physicis exprimere quam vulgari, vaporem oriri non dubitabant, saepius hoc ex flamma, et vice versa, exposuerat, e. c. De Gener. totam hanc sententiam deridet Corrupt. II, 4. Quare vasse videntur primi physici uberiore explicatione recte aëris species variae, tum vinctum superfedere poterat Seneca. aëris species variae, tum vinctum — 2. *Quidam — aquam.* Sic cula quibus ignis in corporibus coeretur, ideoque et Zeno et Chrysippus senserunt. Stob. Ecl. phys. T. I. in aere atque aqua, innotuissent, aliter statuendum ait: Theophrastus quidem fuisset.

diserte scribit, ἀνευ ὑγρότητος οὐδὲν εἶναι κανόν. Est ^{3.} *Maiorum — Posidonius tradit.* Saepe huius praes-

dit, quum infula in Aegeo mari surgeret, spumabat
 b ante diu mare, et fumus ex alto ferebatur. Nam
 demum prodebat ignem, non continuum, sed ex
 intervallis emicantem, fulminum more, quoties ar-
 dor inferius iacentis superum pondus evicerat.
 Deinde saxa revoluta, rupesque partim illaesa, 4
 quas spiritus, antequam verterentur, expulerat, par-
 tim exesa, et in levitatem pumicis versa: novis-
 sime cacumen exusti montis emicuit. Postea altitu-
 dini adiectum, et saxum illud in magnitudinem in-
 sulae

b. *ante diu* Gronovii emendatio est vulgatae, *interdiu*. Sta-
 tim *Nunc demum* legendum puto: sed vulgata, *Nam
 demum*, habet quoque quo se tueatur: quamquam *nunc
 cum demum* saepe coniungatur. Pincian. voluit *Interdum
 prodebat ignem*: Gruterus *Iam pridem ignem prod.* Om-
 nes tamen mss. et edd. *Nam demum*. Recte. *Nam* saepe
 transitui ad contraria infervit: ut sit sensus: Contra prode-
 bat sc. mare denique ignem. Cf. Heusinger. ad Cic. de
 offic. III, 21, 13. Mox *verterentur* Erasmi bene habet.
 Pincianus tamen *ureretur* non negat legi posse, quod Ob-
 sopoecus quoque probat. Vtrumque habet, quo defendatur.
 Palatinus tertius, quippe quem *διπτογοραφίας* amare obser-
 vavi, utrumque coniungit: *verterentur vel urerentur*. Sed
 vulga-

praestantissimi Stoici, cuius vel in opere praestantissimo
 libri, quos multos compo- historico, τὰ μετὰ τὸν Πο-
 fuerat, omnes praeter frag- λύβιον inscripto, in quo
 menta, si quae alia, perquam Polybii historiam inde a Car-
 digna, ut colligantur, inter- thaginis Corinthique excidio
 ierunt, mentio a nostro fa- usque ad mortem Mithrida-
 cta est. Ciceronis et Pom- tis magni (ab anno 146, ol.
 peii magni fuit familiaris, 158, 3, usque ad annum 64
 Apameensis, Syrus, qui Rho- ante Chr.) continuaverat.
 dius quoque vocari solet, Ortus insulae Therae s. The-
 quia Rhodi vixit. cf. ad I, rasiae incidit in ol. 135, 4,
 5, 9. Unde haec, quae Se- v. Strabo I. p. 154 Lips. Epis-
 neca h. l. attulit, sumta sint, odii loco itaque hanc nar-
 non constat: verisimile ta- rationem inseruisse videtur.
 men est, vel in eius libris Sed praestat prior sententia.
περὶ μετεώρων occurrisse, cf. VII, 21, 2.

fulae crevit. Idem nostra memoria, Valerio Asiatico consule, iterum accidit. Quorsus haec retuli? ut apparet, nec extinctum ignem mari superfuso, nec impetum eius, gravitate ingentis undae prohibitum exire. Ducentorum passuum fuisse altitudinem Asclepiodotus Posidonii auditor tradidit, per quam, diruptis aquis, ignis emerfit. Quod si immensa aquarum vis subeuntem ex imo flammaram vim non potuit opprimere: quanto minus ^c in aëre extinguere ignem poterit nubium tenuis humor et Groschidus? Adeo res ista non habet ullam moram, quae

vulgatum omnes praeserunt codd. ^{c. in aëre.} Ita Fortun. ingenio suo adiutus, quum in mss. invenisset *in re ext.* in olim culis *in ea ext.* Tres codd. Grut. servabant, *in ea ext.* Mox §. 7 *terrarum tumor* a Seneca esse nequit: praefat, nisi fallor, *humor.* Gronov. tamen Obfl. I, 9. p. 66.

4. *Idem — accidit.* C. librum eius, in quo haec Val. Asiaticus consul iterum memorasse videtur, quaestio fuit a. 799 u. c.: antea consulum naturalium causas, lusus suffectus fuisse videtur, cramur, quarum alicunde quare prior consulatus in nullum vestigium ad nos factis non reperitur. Mentio Valerii occurrit ap. Tacit. Ann. XI, 1 sq. ubi interrem-
αἰτία τῶν προβλημάτων φυσικῶν. Vixisse eum Augusti tempore inde patet, quod inhabat, expoluit. Sed de Posidonii auditor vocatur: re, quam tangit Seneca, nemo, quod sciam, retulit. Plin. N. H. II, 87 assensit Senecae: debet, quippe qui posterior haud multum abludit Diorem non amplius vivendo Cass. LX, 29. qui in an. 800 attigisse videtur.

Coff. Claudio IV et L. Vitellio confert: sed vide, si tantum humor nihil solidi habet, ut originem ignium delere possit. *impendente coelo, nubilo.* Quid ergo —

5. *Asclepiodotus.* Meminit eius infra VI, 17, 4, ubi *fulgu-*

quae contra causas ignium sit; quos non videmus emicare, nisi impendente coelo. Serenum sine fulmine est. Non habet istos metus dies purus, nec nox quidem, nisi obfcura nubibus. Quid ergo? Non aliquando etiam apparentibus stellis, et nocte tranquilla fulgurat? Sed scias licet nubes illic esse, 7 unde splendor effertur: quas videri a nobis terrarum tumor non finit. Adiace nunc, quod fieri potest, ut nubes ^d imae et humiles attritu suo ignem reddant: qui in superiora expressus, in parte sincera puraque coeli vilatur: sed fit in fordida.

XXVII. Tonitrua distinxere quidam ita, ut dicerent, unum esse genus, cuius sit grave murmur, quale

66. ed. Lips. tuetur vulgatam. d. *imae et humiles*. Sic optime coniecit Gronov. Codd. dabant, et nubes *summae et humiles*, male. Pinc. emendabat *judae et h.* Enimvero sermo est de humilibus et iis sordidis nubibus, quae ignem attritu suo redditum tunc demum ostendant, si in fuda coeli parte videatur. Proinde Gronov. recte *imae* emendavit.

fulgurat? Iam Homero non item tumor collesque. Odyss. V, 113. observatum. Illae enim semper terram cineres in ostentis numerabatur. gunt. cf. Aristot. Meteorol. cf. Virgil. Ge. 487. Lucan. II, 4. *nubes imae* i. nubium I, 530. Rationem expediendi, quam noster tradit, iam *imae partes. sed fit in fordida* parte, ubi multa humida. Epicurei attulerant. Lucret. VI, 98.

Ceterum fulminis C. 27. Tonitruorum diversam originem cum terrae motibus et explosionibus conpita eduntur causae de sono fundi patet: qui error totius antiquitatis fuit. — Aristoteles nostro praebuit, 7. *quas videri* — *finit*. quippe quas Stoici ab eo Clarior est sententia, si non mutuati magis expoliverunt. de *tumore*, sed de *humore* Cf. Aristot. Meteorol. II, 9. cogitasse auctorem putamus. Stob. Ecl. phys. I. c. 30. p. Exhalationes (*ἀτμίδες*) e terra 596 sq. *Itaque ubi* — *claura* impedire hoc poterant, *dit*. Duo enim exhalationum

quale terrarum motum antecedit, clauso vento et fremente. Hoc quomodo illis videatur fieri, dicam. Quum spiritum intra se claufere nubes, in concavis partibus earum volutatus aër, similem agit mugitibus sonum, raucum et aequalem, et continuum. Itaque etiam ubi illa regio humida est, exitum claudit. Ideo huiusmodi tonitrua venturi praenuntia imbris sunt. Aliud genus est acre, quod acerbum magis dixerim, quam sonorum: qualem audire solemus, quum super caput alicuius dirupta vesica est. Talia eduntur tonitrua, quum globata dissolvitur nubes, et spiritum, quo distenta fuerat, emittit. Hoc proprie fragor dicitur, subitus et vehemens: quo edito concidunt homines, et exanimantur, quidam vero vivi stupent, et in totum sibi excidunt, quos vocamus attonitos, quorum mentes sonus ille coelestis loco pepulit. Hic fieri illo quoque modo potest, ut inclusus aër cava nube et motu ipso extenuatus diffundatur. Deinde quum maiorem sibi locum quaerit, a quibus involutus est, sonum patitur. Quid autem? non quemadmodum illifae manus inter se plausum edunt, sic illifarum inter se

nu-

num genera statuebant cum Firmat Xenoph. Hellen. IV, Aristotele Stoici, siccum et humidum. Cf. Lucret. VI, 95 sq., qui ab Aristoteleis in hac re non abhorrens nostros facem praetulisse videri potest. *Itaque — sunt.* Lucret. VI, 284 sq.

2. *qualem audire — vesica est.* Idem Lucret. VI, 129.: Nec mirum, quum animae vesicula parva saepe ita dat pariter sonitum dissoluta repente. *quidam vero vivi stupent — pepulit.*

7, 7. πίπτει κεραυνὸς εἰς τὸ
 7, 7. πρῶτόπεδον· καὶ οἱ μὲν τινες
 πληγέντες, οἱ δὲ καὶ ἐμβρον-
 τηθέντες ἀπέθανον. Hi vo-
 cabantur etiam ἐμβρόντητοι,
 de quibus Pausan. III, 5, 8.
 Fac. καὶ τινες καὶ ἀπώλοντο
 τῶν σρατιωτῶν καραυναθέν-
 τες, τοὺς δὲ καὶ ἐμφρονας
 ἐποίησαν αἱ βρονταί. Quae
 loca debeo Hemsterhusio ad
 Lucian. I. p. 323 bip., qui
 alia multa et ea egregia ibi
 attulit.

nubium sonus potest esse magnus, quia magna concurrunt * inter se?

XXVIII. Videmus, inquit, nubes impingi montibus, nec sonum fieri. Primum omnium non quocumque modo illis sunt, sonant, sed si apte sunt compositae ad sonum edendum. Averisae inter se manus collisae non plaudunt, sed palma cum palma collata plausum facit. Et plurimum interest, utrum cavae concutiantur, an planae et extentae. Deinde non tantum nubes ire oportet, sed agi magna vi, et procellosa. Etiam mons non scindit nubem, sed ² * digerit, et primam quamque partem eius solvit. Ne vesica quidem, quocumque modo spiritum emittit, sonat. Si ferro divisa est, sine ullo aurium sensu exit. Rumpi illam oportet, ut sonet, non secari. Idem de nubibus dico: nisi multo impetu disolutae, non sonant. Adhaec nunc, quod nubes in montem actae non franguntur, sed circumfunduntur in aliquas partes montis, arboris ramos, frutices, aspera saxa et eminentia. Et ita discutiuntur, et si quem habent

inter se. Deleverat has binas voces Muretus, quae tamen in omnibus codd. et edd. existant.

- a. *digerit.* Sic Fortunatus in codd. mss. invenit, habent antiquiores edd. probatque Gronovius, qui explicat: ordinat et dispensat, et ut quaeque pars ad se venit, explicat. Sic VII, 22, 2: nubesque modo congregantur, modo digeruntur, numquam immotae iacent. Mox *disolutae* omnes codd. et edd. praeter Muretianam, ubi est, *disiluire*, exhibent. Statim e pal. tert. et veteri edit. revocavi *in montem*, quum esset *in monte actae*.

C. 28. At nubes monti-interdum vix labi videamus bus impactae sonitum non et fragorem inde cooriri, taedunt. Refutatio huius obmen hoc aliis causis tribuentionis bene processit audum est. Plerumque magna ctori, quatenus ex concessis eas et procellosa vi in monargumentatur. 1. *Deinde* — tes ferri videmus, nullo tamen sonitu inde animad-*procellosa.* Haud dubie vera sunt. Nam etiam si nubes verso.

habent spiritum, multifariam emittunt: qui nisi univ⁴ersus erumpit, nec crepat. Hoc ut scias, ventus qui circa arborem funditur, sibilat, non tonat. Lato, ut ita dicam, ictu, et totum globum semel dissipante opus est, ut sonitus erumpat, qualis auditur quum tonat.

XXIX. Praeter haec natura aptus est aër ad voces. Quidni? quum vox nihil aliud sit, quam ictus aër. Debent ergo nubes utrimque dissecari, et caevae et intentae. Vides enim quanto vocaliora sunt vacua quam plena, quanto intenta quam remissa. Ita tympana et cymbala sonant, quia illa repugnentem ex ulteriore parte spiritum pullant, haec ad ipsum aërem acta, nisi concavo, non tinniunt!

XXX. „Quidam, inter quos Asclepiodotus est, iudicant sic, quorundam quoque corporum concursu tonitrua et fulmina excuti posse. Aetna aliquando multo

C. 29. Continuatio. Quidni? quum vox — aer. Vocem et sonum h. l. confundi C. 30. Asclepiodoti de *καταχρησμός*, apparet. Stob. causa tonitruum et fulmi-
Ecl. phys. p. 1112 sq. Stoic- num sententia. 1. De *Ascle-*
cis haec definitio adscribi- *piodoto* supra mentio est
tur ut propria, etsi nec Ari- facta c. XXVI, 5. Aristote-
stoteli aliena erat. Cf. Diog. les Meteorol. II, 9. spiritus
Laert. VII, 55. not. Menag. solummodo excretionem in
Sed parum distincte enun- spissitudinem nubium inci-
tatum est, quum ventus dentem facere tonitrua sta-
quoque aer ictus sit, five tuebat, quem noster maxime
vis aeris in unam partem sequutus est. Sed quum e
euntis: vid. V, 1, 3. Aristo- terra quoque (cf. c. XLV.)
teles melius distinxit: in li- tonitrua surgant, ubi tamen
bro enim de Anima II, 8. nubium concursus esse ne-
ait: ἡ δὲ Φωνὴ ψόφος τις quit, ad corporum aridorum
ἐστὶν ἐμψύχου. Sed cf. de concursum et attritum, un-
tota hac re Schneider. in de tonitrua oriantur, confu-
animadv. ad Eclog. phys. p. gerunt Stoicorum quidam,
in

multo igne abundavit: ingentem vim arenae urentis effudit. Involutus est dies pulvere, populosque subita nox terruit. Illo tempore aiunt plurima fuisse tonitrua et fulmina, quae concursu aridorum corporum facta sunt, non nubium: quas verisimile est, in tanto fervore aëris, nullas fuisse. Aliquando 2. Cambyfes ad Ammonem misit exercitum: quem arena Austro mota, et more nivis incidens, texit, deinde obruit. Tunc quoque verisimile est fuisse tonitrua fulminaque, attritu arenae sese affricantis.“ Non repugnat proposito nostro ista opinio. Dixi- 3 mus enim, utriusque naturae corpora efflare terras, et sicci aliquid et humidi in toto aëre vagari. Itaque si quid tale intervenit, nubem facit solidiorem crassiolemque, quam si tantum simplici spiritu in-
 texe-

in quibus fuit Asclepiodotus. nullave spissitudo aeris crassi. *Arenam Aetnae urentem*, Sic Aristot. Meteorol. I, 3. quam nos Lava vocamus, p. 732 sq., quem sequutus Asclepiodotus *μύδρον, τέ-* est Asclepiodotus.

Φρον και βύανα appellasse 2. *Aliquando Cambyfes* videtur. *populos Aetnae vi-* — *obruit.* Narrat Herodocinos, ut ap. Horat. Carm. I, tus III, 25. 26 e traditione 2. Pater — terruit urbem, Ter Ammoniorum. Asclepiodotus, austris mentione facta, cuius Herod. quoque meminit, se Herodotum sequi invenit, qui tamen nivis comparisonem omiserat. Ceterum parum nobis verisimile est, quod Asclepiodotus perquam verisimile videtur. *Arida corpora* tus, ausri mentione facta, cuius Herod. quoque meminit, se Herodotum sequi invenit, qui tamen nivis comparisonem omiserat. Ceterum parum nobis verisimile est, quod Asclepiodotus perquam verisimile videtur. *quas verisimile — fuisse:* nam nisi exhalationes variae adsint, nubes nec existere nec formari possunt, quippe quae ibi tantum congregantur ex opinione veterum, ubi radii solis vim maximam amittunt. Ubi itaque omnia fervore flagrant, nullae nubium congregationes fieri possunt, quae annotare nihil attinet.

3. *Diximus — vagari.* Dixerat hoc c. X auctore Aristotele Meteorol. I, 9. II, 4 et 9. et multis aliis locis, quae annotare nihil attinet.

4 texeretur. Illa frangi potest, et edere sonum: ista quae dixi, sive incendiis vaporantibus aëra repleverunt, sive ventis terras verrentibus, necesse est nubem faciant antequam sonum. Nubem autem tam arida quam humida conferunt. Est autem nubes, ut diximus, spissitudo aëris crassi.

XXXI. Ceterum mira fulminis, si intueri velis, opera sunt, nec quidquam dubii relinquentia, quin divina insit illis et subtilis potentia. Loculis integris ac illaesis conflatur argentum. Manente vagina, gladius liquefcit. Et inviolato ligno, circa pila ferum omne distillat. ^a Stat fracto dolio vinum, nec ultra

a. *Stat fracto dolio — durat.* Noli de lectionis veritate dubitare. Respicit huc infra c. 53, 1.

C. 31. Fulminis mira opera. circa Alpes ligneis vasis con-
 1. Miram fulminis potentiam di solita gelaescere interdum
 mature observatam constat. retulit. Plut. Symp. II, 2, 3.
 Cf. Plin. Nat. Hist. II, 51 not. p. 173. T. XI. Hutt. similia
 Egregie de ea exposuit Reimar- refert, et in iis addit: vi-
 marus et Gehler s. v. Blitz. num ex doliis extraxit ful-
 Quam veteres hanc fulminis men, dolio non laeso. De
 mirificam vim explicare non vinis imbecillis nullarumve
 possent, accessit superstitio virium, de quibus Plinius
 atque effectus eius in osten- retulit, fama haec valere
 tis prodigiisque numeraban- videtur, extracto per ful-
 tur, sacrificiis ac cerimoniis men acido gazio, quod vo-
 procurabantur. *Stat — du- cant: unde factum est, ut*
rat. Repetit haec et expli- vinum rigorem contraheret.
 cat c. LIII. Quum dolia vinis Haud scio an nemo recen-
 repleta veterum plerumque tiorum in hanc eandem ob-
 in superioribus aedium par- servationem inciderit. Quos
 tibus conservarentur, non de ea consului vel libros vel
 mirum, eo etiam pervasisse intelligentes, seu tacentes
 fulmina. De vino quasi ge seu male credulos, quin
 lato sermo est; sic enim *ri- adeo omnem fidem auctori*
gor intelligas, coll. c. LIII. abrogantes habui.
 et Plin. XIV, 21. Hic vina

ultra triduum rigor ille durat. Illud aequè inter 2
annotanda ponas licet, quod et hominum, et cete-
rorum animalium quae icta sunt, caput spectat ad
exitum fulminis: quod omnium percussarum arbo-
rum contra fulmina ^b hastulae surgunt. Quid, quod
malorum serpentium, et aliorum animalium, quibus
mortifera vis inest, cum fulmine icta sunt, venenum
omne consumitur? Unde, inquit, scis? in venena-
tis corporibus vermibus non nascitur. Fulmine icta
intra paucos dies verminant.

XXXII. Quid, quod futura portendunt: nec
unius tantum aut alterius rei signa dant, sed saepe
totum fatorum sequentium ordinem nuntiant, et
quidem decretis evidentibus, longeque clarioribus,
quam si scriberentur? Hoc autem inter nos et Tus-
cos, quibus summa persequendorum fulminum est

H 2

scien-

b. *hastulae*, i. e. ramuli. Haec est omnium codd. lectio,
quam Fortunatus in *assulae* mutaturus Pinciani assensum
nactus est. Sed utrumque stare potest: illud tamen ob
codd. praeferam.

2. *Illud aequè* — *sur-* docent fairy-circles in Anglia,
gunt. Si haec vera sunt, de f. plagae pratorum fulmine
quo tamen dubitem, expli- ictae, quae messae egregium
canda sunt e discrimine cor- granum praebent. Cf. Geh-
porum electricorum et non ler f. v. Blitz p. 377 sq.
electricorum, quae fulmen C. 32. An portendant ali-
vel conducunt, vel non con- quid? 1. Stoici divinationo-
ducunt. *Quid? quod* — nem tuiti sunt, (cf. Cic. de
consumitur. Similia tradit Div. I, 3. Acad. IV, 33.)
Plut. Symp. IV, 2, 3. Nonne ideoque et fulmini, cuius
hoc potius morti tribuendum divinam et subitam poten-
est? omnia enim animalia tiam venerabantur, vim fu-
venenata post mortem ve- tura portendendi tribuerunt.
neno carere dicuntur. *Ful-* *Tuscos*, quos divinationum
mine — *verminant.* Ful- explicandarum inde a Tagete
men fecunditatem afferre, auctores peritissimos fuisse
con-

- 2 scientia, interest. Nos putamus, quod nubes collisae sunt, ideo fulmina emitti. Ipsi existimant, nubes collidi, ut fulmina emittantur. Nam quum omnia ad Deum referant, in ea sunt opinione, tanquam, non quia facta sunt, significant; sed quia significatura sunt, fiant. Eadem tamen ratione fiunt, sive illis significare propositum est, sive consequens. Quomodo ergo significant, nisi a Deo mittantur?
- 3 Quomodo aves non in hoc motae, ut nobis occurrerent, dextrum auspiciam, sinistrumve fecerunt. Et illas, inquit, Deus movit. Nimis illum otiosum, et

constat, et a quibus propterea Romani auspicia, auguria etc. mutuati sunt, ita tamen ut haruspices Romae semper etrusci essent, quamquam romani; quare semper etrusci haruspices memorantur. Sic quoque Cic. Divin. I, 41, 92. Val. Maxim. I, 1. principum filii de etruscorum non de romanorum filiis capiendi sunt, quod egregie docuit Goerenzius ad Cic. de Legg. 2, 9. p. 134. Etruscorum libros fulgurales et tonitruales (Cic. Divin. I, 33) sive βρουτοσκοπιαν Tageti tributam Nigidius Figulus verterat. Ciceronis vero, qui in libris de Divin. totum hoc Stoeae dogma refutavit, nullam rationem a Seneca esse habitam, mirari licet. Ceterum cf. Cic. de Divin. II, 23. Ernesti Ind. hist. Cic. f. v. Tages. Columella X, 345 et Schneider. Index f. v. Tages.

2. Nam quum omnia — referant. Discrepant autem in eo Tusci a Stoicis, quod hi libertatem statuunt, illi tollunt: illi fatum agnoscunt, hi non item. Eadem tamen — consequens. Origo fulminum non mutatur, sive ideo orientur, ut significant, sive quod significatio est consequens. De modo existendi inter Stoicos et Tuscos convenit.

3. Et illas, inquit adversarius — movit. Tuscorum haec sententia est: Deum ista facere, quippe ad quem omnia referunt. Respondet Seneca: *Nimis — vox est* etc. Divina quidem operuntur ista omnia, sed factorum serie ita iubente, in iis rebus quibus ordo inest et ratio firma. Omnia cum animalia tum astra significant futurum, sed nondum omnia in artem sunt redacta.

et pusillae rei ministrum facis, si aliis ^a somnia, aliis exta disponit. Ista nihilominus divina ope geruntur, sed non a Deo pennae avium reguntur, nec pecudum viscera sub ipsa securi formantur. Alia ratione fatorum series explicatur, indicia venturi ubique praemittens, ex quibus nobis quaedam familiaria, quaedam ignota sunt. Quidquid fit, alicuius rei futurae signum est: fortuita, et sine ratione vaga, divinationem non recipiunt. Cuius rei ordo est, etiam praedictio est. Cur ergo aquilae hic honor datus est, ut magnarum rerum faceret auspicia: aut corvo, aut paucissimis avibus: ceterarum sine praefagis vox est? Quia quaedam in artem nondum redacta sunt, quaedam vero ne redigi quidem possunt, ob nimium remotam conversationem. Ceterum nullum animal est, quod non motu et cursu suo praedicat aliquid. Non omnia scilicet, sed quaedam notantur. Auspiciis est observantis. Ad eum itaque pertinet, qui in ea direxerit animum. Ceterum et illa quae pereunt. Quinque stellarum potestatem Chaldaeorum observatio exceptit. Quid tu? tot millia siderum iudicas otiosa lucere? Quid est porro aliud, quod errorem incutiat peritis natalium, quam quod paucis nos sideribus

H 3

bus

a. *omina*. Sic Gronovius putat legendum esse. Non somnia, ait, sed omina ex avibus captantur. Olim: *somnia*. At perperam. Nam τὸ σ adhaesit τῷ ὄ. *omnia*, quod plerum-

6. *Quinque — exceptit*. nibus avertendi etc. Pro Chaldaei apud Assyrios idem astrologo quocumque nomen sunt, quod magi apud Per-Chaldaeorum tandem invasas. Astrologiae studebant fuisse constat. Cf. Brucker et arti horoscopi faciendi, Hist. crit. phil. I. p. 106 sq. divinatione praedicendi fura, auguriis, sacris et in- cantationibus mala ab homi- uxor.

bus assignant: quum omnia quae supra nos sunt, partem sibi nostri vindicent? Submissiora forsitan in nos propius vim suam dirigunt; et ea quae frequentius mota, aliter nos, aliter cetera animalia prospiciunt. Ceterum et illa quae aut immota sunt, aut propter velocitatem universo mundo parem immotis similia, non extra ius dominiumque nostri sunt. ^b Aliud aspice, et distributis rem officiis, tractas. Non magis autem facile est, scire quid possint, quam dubitari debet, an possint.

XXXIII. Nunc ad fulmina revertamur, quorum ars in tria dividitur: quemadmodum exploremus, quemadmodum interpretemur, quemadmodum exoremus. Prima pars ad formulam spectat; secunda, ad divinationem; tertia, ad propitiandos deos, quos

rumque cum *omnia* confundi solet a librariis. ^b *Aliud aspice, et distributis rem officiis, tractas.* Veteres libri h. l. nos destitunt. In regio cod. erat, *alius*. Succurrit: *Aliter adsunt, et distributis rem officiis tractant.* Nempe illa aut immota, aut immotis similia sidera, quorum nondum potestatem observatio exceptit, haud dubie ditione in nos non carent, sed aliter atque illa per vim suam rebus humanis interfunt, et descriptis atque partitis vicibus funguntur. Gronovius. Palat. tert. habet, non, *efficiis*, quae est vulgata lectio, sed *officiis*, quod Fabro debetur. Sed caetera, ait Gron., quomodo cohaerent? Fromondus: *Illud adspice et distributis rem officiis tracta.* Sed hoc quoque per se sensum habet: coniunctum illis, quae praecedunt et sequuntur, nihil habet appositum. Sensem egregie tetigisse, verba non praestituisse videtur. Eodem enim sensu scripserunt quoque potuit Seneca: *Aliud adspiciunt, et distributis rem officiis tractant.* Meliores itaque codices sunt expectandi: nisi aliunde haec verba in textum inducta statuere malis.

C. 53. Divisio artis fulguris. Plin. II, 53, qui adeo narrat, *in tria*. Alii quartum hoc quoque ad Tuscorum addiderant, artem fulmi- artem pertinuisse. *Primum* eliciendorum. Sic — *formulam spectat* i. ad Ovid. Fast. III, 317 sq. et genus et naturam.

quos bona rogare oportet, mala deprecari. Rogare, ut promissa firment: deprecari, ut remittant minas.

XXXIV. Summam esse vim fulminum iudicant, quia quidquid alia portendunt, interventus fulminis tollit. Quidquid ab hoc portenditur, fixum est, nec alterius ostenti significatione ^a minuitur. Quidquid exta, quidquid aves minabuntur, secundo fulmine abolebitur. Quidquid fulmine denuntiatum est, nec extis, nec ave contraria refellitur. In quo mihi falli videntur. Quare? quia vero verius nihil ² est. Si aves futura cecinerunt, non potest hoc auspiciam fulmine irritum fieri: aut, si potest, non futura cecinere. Non enim nunc avem comparo et fulmen, sed duo veri signa: ^b quae si verum significant, paria sunt. Itaque si fulminis interventus

H 4

sub-

^a. *minuitur*. Omnium codd. et edd. antiq. lectio est. In recentiores edd. *mutatur* irrepsit ex ora Erasimicae. Sed *minuitur* eodem quo *mutatur* sensu elegantius est, cuius glossa habenda *mutatur*. Vim verbi bene docuit Gronov., quae nunc e bonis Lexicis peti potest.

^b. *quae si verum significant* loco vulgatae, *quae si unum s.* Gronovius e brit. praetulit. Mox editione Erasmi codiceque Casauboni adiutus egregie reposuit Gron., *si utraque res veri attulit signum*. Muretus e mss. Fortunat., *sed utra vim attulit*: sed negat Seneca, ullam vim fieri, et frustra esse illos, qui fulmini in auguriis maiorem potentiam

C. 34. Tolluntne fulmina qua exempla huius significationis nota sunt. auguriorum et extispiciorum tionis nota sunt.
 vim? — 1. *quia quidquid* 2. *Quia vero — est*. Stoicalia ostenta, exta, aves etc. cum hoc est dogma: quum
In quo — videntur Tulci, enim ἡ ἀλήθεια virtus sit, et illi Stoici, qui cum illis quae semper sibi constet nesciunt. *minuitur* minor, cesse est, ita ut veritas altera inferior sit, ideoque valor non verior altera sit, sequi-rem perdit. Gronovius la-
 tur, ut unum tantummodo
 dat Cic. de Off. I, 22, 1, ubi verum, et id non verius al-
 minuenda est haec opinio, tero sit. Bona sunt paria. Cf.
 interprete I. M. Heusingero, Senecae Ep. LXVI, 8. Bru-
 signif. restringenda. Reli-cker. I. p. 916.

submovet extorum vel augurum iudicia, male inspecta exta, male observata auguria sunt. Non enim refert, utrius rei maior potentiorve natura sit: si utraque res veri attulit signum, quantum ad hoc, par est. Si dicas, flammae vim maiorem esse, quam fumi, non mentieris: sed ad indicandum ignem, idem valet flamma, quod fumus. Itaque si hoc dicunt, quoties exta aliud significabunt, aliud fulmina, fulminum erit auctoritas maior, fortasse consentiam: sed si hoc dicunt, quamvis altera signa verum praedixerint, fulminis ictus priora delevit, et ad se fidem traxit, falsum est. Quare? quia nihil interest, quam multa auspicia sint. fatum unum est: quod si bene primo auspicio intellectum est, secundo non interit: idem est. Ita dico, non refert, idem an aliud sit, per quod quaerimus: quoniam, de quo quaerimus, idem est.

XXXV. Fatum fulmine mutari non potest. Quidni? Nam fulmen ipsum fati pars est. Quid ergo? expiationes, procurationesque, quo pertinent, si immutabilia sunt fata? Permite mihi illam rigidam sectam tueri eorum, ^a qui excipiunt ista, et nihil aliud

tiam adscribant, quam avibus etc. Recte pro futili lectione declarat Gron. Erasmi editio habet, *sed utra res veri attulit signum, quantum ad hoc, par est.* Neque aliter prior veneta, nisi quod lapsu typographi, *uter.*

a. *qui excipiunt ista, et nihil aliud esse existimant vota — solatia. Aliter ius etc.* Partim ex emend. Gronovii assumfi. Quum enim omnes codd. et edd. habeant, *et nihil existimant fata,* quae tamen Stoeae repugnant, fati quippe

C. 35. Vota sunt irrita Vetustiores, s. primi Stoeae propter fatum. 1. *Nam fatum — est:* quatenus a fato auctores hoc iurati sunt. Re- mittitur et fati aeternam se- cessere. Cf. Tiedemann Syst. riam atque ordinem nuntiat. der stoischen Phil. II. p. 129 *Permite — rigidam s. t. sq. qui excipiunt tollunt illas*

aliud esse existimant vota, quam aegrae mentis solatia. Aliter ius suum peragunt, nec ulla commoventur prece, non misericordia flectuntur, non gratia. Servant cursum irrevocabilem: ingesta ex destinato fluunt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superveniens praecipitat: sic ordinem rerum fati aeterna series rotat, cuius haec prima lex est, stare decreto.

XXXVI. Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificiis, et capite niveae agnae, exorari iudicas: divina non nosti. Sapientis quoque viri sententiam negatis posse mutari.

H 5

Quan-

quippe numquam obtrectanti, ex illo, *fata*, recte fecit *vota*, i. e. expiationes et procuraciones, velut c. 37. init. In eo tamen, quod scribendum putat: *Illa vero* (intell. *fata*, ait, ex superioribus) *ius suum peragunt*, non assentior. Illud, *Aliter*, offendisse iam olim virum quendam doctum videtur: nam Erasimus narrat, in quodam codice ms. repertum: *Irrevocabiliter ius suum p.* Deinceps Gronov. addit, quia iidem omnes codd. *ingesta ex destinato fluunt*, legendum forte: *incerta ex destinato fluunt*, i. e. certo ordine, ut statutum est. Vereor tamen, ne haec Gron. emendatio, quamvis ingeniosa, otiosi quid inferre videatur: vix enim differunt, *incerta* et *ex destinato fl.* Retineamus *ingesta* i. e. simulatque cursum inceperint. *Ingeri* autem esse, ostendi, apparere cum vehementia quadam, constat. Mox *series regit*. Sic editi omnes et duo libri mss. pal. Tertius, qui dittographias interdum habet, dat: *rotat vel regit*. Hoc *regit* praefendum est alteri lectioni, quam Muretus et Grut. maluerunt, *rotat*, quoniam de certo et destinato cursu fati sermo est.

illas expiationes et procuraciones. *Aliter* — *gratia*: autem Stoa haud multum ad quorum exemplar sapiens aberat ab illo, quod Leibnizius formatus est. necessitate hypothetica

C. 36. Quid sit fatum? De expressum ivit (cf. Ej. Essay fato Stoicorum egit quidem sur la bonté de Dieu et la Tiedemannus l. l. et Geist liberté de l'homme §. 37. 53. der Spek. Phil. sed ita ut af- 67). *Sapientis* — *mutari*.

Man-

2 Quanto magis Dei? quum sapiens quid sit optimum in praesentia sciat, illius divinitati omne praesens sit. Agere tamen nunc eorum volo causam, qui procuranda existimant fulmina, et expiationes non dubitant prodesse, aliquando ad submovenda pericula, aliquando ad levanda, aliquando ad differenda.

XXXVII. Quid sit quod sequitur, paulo post prosequar. Interim hoc habent commune nobiscum, quod nos quoque existimamus vota proficere, salva vi ac potestate fatorum. quaedam enim a diis immortalibus ita suspenfa relicta sunt, ut in bonum ver- tant, si admotae diis preces fuerint, si vota suscepta. Ita non est hoc contra fatum, sed ipsum quoque in 2 fato est. Aut futurum, inquit, est, aut non. Si fu- turum est, etiamsi non susceperis vota, fiet. Si non est futurum, etiamsi susceperis vota, non fiet. Falsa a est ista interrogatio: quia illam mediam inter ista exce-

a. est ista interrogatio. Palät. tert. habet, est illa interro- gatio vel illatio. Amat ille codex, haud dubie recentio- rum e numero, annotare tales observationes, a librario se- dulo quidem sed parum docto in textum immittas. At prius manifesto a Seneca est, hoc vero magis Appulejo dignum interpretamentum.

Manabat haec praeceptio da, cum iis statuimus, qui Stoeae ex apathia, quae rur- ista non reiiciunt: hi enim sus in dogmate, praeter ho- necessitatem hypotheticam nestum nihil in bonis, nite- admittere non dubitant, qua- batur. Cf. Cic. Acad. IV, lem e Chryssippi libro IV 44 sq. Tiedemann System *περι προνοίας* (de providen- d. st. Phil. III. p. 191 sq. tia) Aul. Gell. VI, 2 adstru- C. 37. Vota et preces xit.

profunt. 1. Interim — fa- 2. Aut futurum etc. Aca- torum. Nos quidem nunc demici, inprimis Carneades, eorum causam acturi fulmi- ut e Cicer. libello egregio na existimantium procuran- illo quidem, sed lacere ad

exceptionem praeteris. Futurum, inquam, hoc est, sed si vota suscepta fuerint. Hoc quoque necesse, inquit, est, fato comprehensum sit, aut suscipias vota, aut non.

XXXVIII. Puta me tibi manus dare, et fateri, hoc quoque fato esse comprehensum, ut utique fiant vota. Ideo fient. Fatum est, ut hic disertus sit, sed si literas didicerit: ab eodem fato continetur, ut literas discat: ideo discet. Hic dives erit, sed si navigaverit. At in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque a protinus ad fatum est, ut naviget: ideo navigabit. Idem 2 dico

a. *protinus ad fatum est.* Sic omnes codd. et edd. Rectissime. Quis enim nesciat, ad voluntatem meam hoc est, dici? Fortunatus tamen maluit, *protinus fatum est*, quod recepit Erasmus, ubi tamen sphalmate typograph. est, *factum*: nec Muretus dubitavit recipere. Gronovius *adfatum*,

nos perlato, de fato, ap- Hippol. p. 190., et multa paret, qui fatum Stoicorum alia e Chryssippi libris sum-impugnabant. *Interrogatio*, ἐρώτησις, syllogismus. posuerunt, hinc sequi, ut Cf. ad Epist. LXXXII, 7 not. libertas hominum nulla sit. *quia — praeteris*, illam Quod quidem Chryssippus conditionem, *sed si vota* evitaturus iis respondet, *suscepta fuerint.* fatum quidem manere, sed ita

C. 38. Continuatio. 1. ingenia nostra esse natura Quum Stoici, inque iis praecipue Chryssippus, docuissent, fatum esse sempiternam libera et in nostra potestate, quandam et indeclinabilem Illustrat hoc notissimo exemplorum seriem et catenam plo cylindri et turbinis, quae volventem semetipsam et implicantem per aeternos non possunt, suapte natura sequentiae ordines, ex quibus volvi et versari. Cf. Cic. de bus apta connexaque sit (cf. fato 18 sq. et Lipsium de Aul. Gell. VI, 2. Cic. Divin. Phys. Stoic. I, 12 sq. qui multus est in toto de fato dogmate explicando.

dico tibi de expiationibus. Effugiet pericula, si expiaverit praedictas divinitus minas. At hoc quoque in fato est, ut expiet: ideo expiabit. Ista nobis opponi solent, ut probetur nihil voluntati nostrae relictum, et omne ius fato traditum. Quum de ista re agetur, dicam, quemadmodum, manente fato, aliquid sit in hominis arbitrio. Nunc vero id de quo agitur, explicavi, quomodo si fati certus est ordo, expiationes procurationesque prodigiorum, pericula avertant: quia cum fato non pugnant, ^b sed ipsa lege fati fiunt. Quid ergo, inquis, aruspex mihi prodest? Utique enim expiare, etiam non suadente illo, mihi necesse est. Hoc prodest, quod fati minister est. Sic quum sanitas videatur esse de fato, debetur et medico, quia ad nos beneficium fati per huius manus venit.

XXXIX. Genera fulminum tria esse ait Caecinna: Consiliarium, Auctoritatis, et quod Status dicitur. Consiliarium ante rem sit, sed post cogitatione-

tum, tamquam adiectivum, cum Ciceron. de fato c. 13 *res confatalis* conferens, probatum ivit. *b. sed ipsa lege fati fiunt.* Sic optime cod. ms. Calauboni ap. Grut. Antea: *Sed ipsa in lege data sunt.*

2. *Quum de ista re* — ris, qui eius filium A. Caecinnam defendit. Ejus epistolae Moralium dicit, in quibus sitola ad Ciceronem superest. de omni materia ad philosophiam morum fusius disputaverat, ideoque de libertate hominum. Cf. Ep. CVIII. CIX. Lactantius Instit. I, 16. II, 2. VI, 7.

C. 39. De tribus fulminum generibus. 1. *Caecinna*. Aulus Caecinna, volterranus, Ciceronis familiaris. Praeter eum composuerunt Nigidius Figulus et L. Tarquitius, Attalus (cap. L.) et Appulejus de hac re libros nunc

tionem: quum aliquid in animo versantibus, aut suadetur fulminis ictu, aut disuadetur. Auctoritatis est, ubi post rem factam venit, ^a quam bonam fortunam malamve significat. Status est, ubi quietis, ² nec agentibus quidquam, nec cogitantibus quidem, fulmen intervenit. Hoc aut minatur, aut promittit, aut monet. Hoc monitorium vocat: sed nescio quare non idem sit, quod consiliarium. Nam et qui monet, consilium dat: sed habet aliquam distinctionem. Ideoque separatur a consiliario, quia illud suadet disuadetque, hoc solum impendentis periculi evitacionem continet: ut, quum timemus ignem ³ aut fraudem a proximis, aut insidias a servis. Etiam nunc tamen aliam distinctionem utriusque video: Consiliarium est, quod cogitanti factum est: monitorium, quod nihil cogitanti. Habet autem utraque res suam proprietatem. Suadetur deliberantibus, at ultro monentur.

XL. Primo omnium non sunt fulminum genera, sed significationum. Nam fulminum genera sunt illa, quod

a. *quam bonam fortunam malamve significat.* Sic omnes edd. et codd. Muretus tamen, *quam futuram bono malove sign.*

nunc deperditos. Cf. Har- igne veniunt, sed ideo di-
duin. ad Plin. l. l. et Schnei- stinguenda sunt, quod signi-
der. in Indic. ad Scriptt. R. ficatione differunt. Ceterum
R. sub v. Tages p. 358. — haec quidem a recentioribus
Senecam exscripsit Servius ad quoque observata sunt, sed
Virgil. Aen. VIII, 524. quoniam vis electrica ful-
mini originem praebet, ideo-

C. 40. Fulminum genera que refert, quanta sit haec
naturalia. 1. *Primo — signi-* materia et qualia sint cor-
ficationum. Inprimis, ait, pora, vel conducentia vel
hoc observandum est, non non conducentia etc., has
fulmina per se distingui de- distinctiones generum nostri
bere, quae numquam sine recte neglexerunt.

quod terebrat, quod discutit, quod urit. Quod terebrat, subtile est et flammeum, cui per angustissimum fuga est, ob sinceram et puram flammae tenuitatem. Quod dissipat, conglobatum est, et habet admixtam vim spiritus coacti et procellosi. Itaque illud fulmen per id foramen, quod ingressum est, redit et evadit. Huius late sparsa vis, rumpit icta, non perforat. Tertium illud genus, quod urit, multum terreni habet, et igneum magis est quam flammeum. Itaque relinquit magnas ignium notas, quae percussis inhaereant. Nullum quidem sine igni fulmen venit: sed hoc proprie igneum dicimus, quod manifesta ardoris vestigia imprimit. ^a Quod aut urit, aut fulcat. Tribus modis urit: aut enim afflat, et leni iniuria laedit, aut comburit, aut accendit. Omnia ista urunt, sed genere et modo differunt. Quodcumque combustum est, utique et ustum est. At non omne quod ustum, utique et combustum est. Item quod accensum est. potest enim illud ipso transitu ignis ussisse. ^b Quis nescit uri quid, nec ardere,

a. *Quod aut urit, aut fulcat. Tribus etc.* Sic, maximo puncto post *fulcat*posito, distinguendo locum sanavit palat. quart. Primum describit Seneca modos urendi, deinde cap. seq. ad fulmen, quo res fulcantur, procedit.
b. *Quis nescit uri quid, nec ardere.* Sic omnes codd. et edd. praeter Muretum, qui dedit, *Quis nescit quaedam uri quidem, nec a.?* Mox potest ante *ardere quod etc.* codd. Grut. suadentibus delevi.

2. *Quod — accendit.* Tullii ap. Liv. I, 39. coll. Recte haec sunt observata. XXV, 39. Virg. Aen. II, Sed omisit hic unum genus, 680 sq. Spectant huc forquod afflat nullaue iniuria tasse αἰ διαμεριζόμεναι γλώσσεvanescit, et quidem nullo σαι ὡσεὶ πυρός Actor. Apost. aut exiguo sono. Haud du- II, 3. Meminit noster I, 15, bie tale fulminis genus lene 3 not. de fulmine non cogifuit illud, quod capita inter- tans.
dum lambit, e. c. Servii

ardere, nihil autem ardere, quod non uratur? Unum hoc adiciam. Potest aliquid esse combustum, quod non sit accensum. potest accensum esse, nec combustum.

XLI. Nunc ad id transeo genus fulminis, quo icta fuscantur. Hoc aut decolorat, aut colorat. Utrique distinctionem suam reddam. Decoloratur id, cuius color vitiatur, non mutatur. Coloratur id, cuius alia fit quam fuit facies: tanquam caerulea, vel nigra, vel pallida. Haec adhuc Etruscis et philosophis communia sunt. In illo dissentiunt, quod fulmina dicunt a Iove mitti, et tres illi manubias dant. Prima, ut aiunt, monet, et placata^a est, et ipsius consilio Iovis mittitur. Secundam mittit quidem Iupiter, sed ex consilii sententia: duodecim enim^a deos advocat: quae prodest quidem, sed

^a. *deos advocat: quae prodest quidem, sed non impune.* Haec est codd. scriptura, quam Fortunato et Grutero iudicibus servandam duxi: et sic edidit Erasmus alique: Muretus tamen dedit, *deos advocat. Hoc fulmen boni aliquid*

C. 41. Tria fulminum ge- originatione adiecta. Iactus nera a Iove missa iuxta au- fulminum designari constat. gures. 1. *Haec adhuc* — Trifulcum hinc fulmen non- *communis sunt.* Philoso- nulli deducunt. Cf. Adr. Iu- phos, inprimis Stoicos, hic nii Animadv. V, 16. (in Gru- comparat cum Etruscis: sic- teri Lamp. IV p. 446 sq.) ut cap. XXXII, 1. Cf. cap. Terminus artificialis in hac XLVIII, 2. Etrusci, enim βροντοσκηπτα fuisse apparet, hanc sibi disciplinam omni et etruscae, puto, originis tempore servarunt. manu- vocabulum, de quo Lanzi *bis.* Festus has tres manu- in Saggi suis doctissimis quae- bias etiam attulit, et cum dam, nisi fallor, monuit. Seneca sentit, Valerio Flac- 2. Quinam sint *dii invo- luti*, dicere non habeo. Fue- dem forte Caecinnae libro runt tamen haud dubie dii haurientibus: nulla tamen etrusci, de quibus nobis pau- cissima

sed non impune. Tertiam manubiam idem Iupiter mittit: sed adhibitis in consilium diis, quos superiores et involutos vocant. Quae vastat et includit, et inique mutat statum privatum et publicum, quem invenit. Ignis enim nihil esse, quod sit, patitur.

XLII. In his, prima specie si intueri velis, errat antiquitas. Quid enim tam imperitum est, quam credere fulmina e nubibus Iovem mittere, columnas, arbores, statuas suas nonnunquam petere, ut, impunitis sacrilegis, percussis ovibus, incensis aris, pecudes innoxias feriat, et ad suum consilium a Iove deos, quasi in ipso parum consilii sit, advocari: illa laeta et placata esse fulmina, quae solus excutiat: perniciofa, quibus mittendis maior numinum turba ² interfuit? Si quaeris a me, quid sentiam, non existimo tam hebetes fuisse, ut crederent Iovem, aut
non

quid aliquando facit, sed tunc quoque non aliter, quam ut noceat. Ne prodest quidem impure. Mox eieci Mureti inventum, et mutat statum privatum utique et publicum. Nam codd. et edd. habent, et inique mutat statum privatum et publicum.

cissima nota sunt. Quum autem antiquissimi eorum dii sint, hi dii involuti, et ii superiores; omni caret ducta fingebatur: cf. Virgilio, antiquissima ideoque sanctissima eos et quidem Dianam ephesiam et ipsam rudi atque aspera arte formaque esse effictos, ideoque involutos, i. e. veste totos amictos tectosque. Ianus C. 42. Iupiter fulminans v. c. qui haud dubie in antiquissimis Italiae, forsitan etiam Etruriae diis numerandus est, eadem ratione repraesentatur: eo quoque cinctus sponfi loco. cf. Lucret. VI, Aen. VII, 612 ibique expli-

cat Servius, pertinere videtur. Vesta quoque velata et ab hominum adpectu intacta fingebatur: cf. Virgilio, Aen. V, 744. Quis ignorat Dianam ephesiam et ipsam involutam, et deos nonnullos aegyptios involutos? C. 42. Iupiter fulminans cur? I. Quid enim — ad vocari. Similia ab Epicureis, Academicis rel. opposita sunt Stoeae asseclis Boetho, Chrylippo, Posidonio al. 416 sq.

non aequae voluntatis, aut certe minus paratum esse.
 a Utrum enim, vel tunc quum emisit ignes, quibus
 innoxia capita percuteret, scelerata transiret, aut
 noluit iustius mittere, aut non successit? Quid ergo
 secuti sunt, quum hoc dicerent? Ad coërcendos
 animos imperitorum, sapientissimi viri iudicaverunt
 inevitabilem metum, ut supra nos aliquid timere-
 mus. Utile erat in tanta audacia scelerum aliquid
 esse, adversum quod nemo sibi satis potens videretur.
 Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput vindicem, et quidem armatum.

XLIII. Quare ergo id fulmen quod solus Iupiter mittit, placabile est: perniciosum id, de quo deliberavit, et quod aliis quoque diis auctoribus misit? Quia Iovem, id est, regem, prodesse etiam
 solum

a. *Utrum enim, vel tunc quum* etc. Sic Fortunat. in suis codd. invenit, sequutus est Erasmus, aliique fere accedunt. Rhetorica amplificatio est enuntiati praecedentis. Alio, *Utrum enim, quum* etc.

2. *Quid ergo secuti* — extulit, amplexi et perfererent? sc. antiqui. In quibus sunt, e. c. Homius et iis qui hanc sententiam tuiti Humius, ille in *Essays*, ubi sunt, primum locum tenet naturalis religionis historiam Critias, Prodicus aequalis: attigit, hic in *History of* cf. Sext. Emp. adv. Mathem. mankind Vol. II. p. 352. 409. IX, 54. Assensu sunt Demo- 412. Multis locis Heynius critus (Sext. Emp. IX, 24), praestantissimus haec expo- Cleanthes (Cic. Nat. Deor. fuit illustravitque.

II, 5), a quo Seneca haec C. 43. Continuatio. Spectat mutuatus videri potest. Ere- haec explicatio ad morem centioribus haud pauci hanc Stoaë notum, ubique ratio- sententiam, quam Petronius nabilia reddendi quae reli- versiculo: Primus in orbe gio et mythologia antiquita- Deos fecit timor (Wernsdorf. tis per manus quasi tradidit. Poet. min. lat. IV p. 305 not.) set, verbo, allegorice sive

solum oportet, nocere non, nisi quum pluribus visum est. ^a Discant ii, quicumque magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio nec fulmen quidem mitti: advocent, confiderent multorum sententias, placita temperent, et hoc sibi proponant, ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem suum satis esse consilium.

XLIV. In hoc quoque tam imperiti non fuere, ut Iovem existimarent tela mutare: poetica ista licentiam decent.

*Est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopi
Saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae.
Tela secunda vocant superi. — —*

2 Illos vero altissimos viros error iste non tenuit, ut existimarent, Iovem modo levioribus fulminibus et ^a Iuliorum telis uti: sed voluerunt admonere eos quibus adversus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda: ^b quaedam frangi debere, quaedam allidi et destrungi, quaedam admoveri.

XLV.

a. *Discant ii —*. Sic omnes codd. et edd. Muretus, *Discant hoc ii.*

a. *Iuliorum telis*. Sic Erasmus et primitus cula editio etc. Alii, ut Muretus, omittunt τὸ *telis*.

b. *quaedam frangi debere, quaedam allidi et destrungi, quaedam admoveri*. Sic Gronov. legendum suavit, quum antea

symbolice explicandi. Phitias multiplices degenerasse Iosopho displicet in hoc studio constat.

Ad prava consuetudo petitionis, quam vocamus, principii. *Discant — consilium*. III, 305 sq. 2. *Illos —* Ad Neronem respexisse videtur potest, quippe quem hoc ipso tempore, quo Seneca has naturales quaestiones componebat, in nequissimo studio egregium apponerem, nisi brevitas studendum esset.

XLV. Ne hoc quidem crediderunt, Iovem, qualem in Capitolio et in ceteris aedibus colimus, mittere manu fulmina, sed eundem quem nos Iovem intelligunt, custodem rectoremque universi, animum ac spiritum, mundani huius operis dominum et artificem, cui nomen omne convenit. Vis illum factum vocare? non errabis. Hic est, ex quo suspensa sunt omnia, ^a ex quo sunt omnes causae causarum. Vis illum providentiam dicere? recte dices. Est ² enim, cuius consilio huic mundo providetur, ut in-

I 2

con-

antea esset *elidi* ap. Muretum. Nam vulgata, ab Erasmo quoque repraesentata, erat, *quaedam eligi et distingui*. Summam autem et capitalem poenam (*frangi*) sequitur mitior (*allidi et destringi*) cum sensu aliquo supplicii, tertia fit terrore etc. Ceterum notum est, *allidi* et *elidi* saepe confundi. Cf. ad Columell. IV, 20, 2. Schneiderus, qui exempla nonnulla attulit, discrimine tamen verborum non exposito. *Allidere* autem minus valet quam *elidere*: illud laesionem minorem significat, quam hoc: alliditur dominus ap. Columell. I, 3, 9, cuius res atteruntur: elisos vero exanimatosque coniunxit Sueton. Iul. 39. cf. Senec. Ep. 8, 4. Nat. Quaest. VI, 28, 1. Elegans quidem est Fromondi emendatio *admoneri*, attamen haud necessaria.

a. *ex quo sunt omnes causae causarum*. Hanc vulgatam suoapte ingenio fecit Muretus argutam, *omnia*, exhibens, *causa causarum*. Mox variant *inconfusus*, *inconcussus*, *inoffensus*. Prius praestat.

C. 45. Continuatio. Egre praesertim p. 180 sq. ubi magie de Deo hic disputatum esse clarum est. Stoici autem inprimis studebant, doctrinam de Deo in clara luce ponere, quippe qui multis et iis maximam partem bonis argumentis docuerunt, Deum esse, custodire et regere mundum, atque providere clementissime hominibus. Cf. Tiedemann System d. stoisch. Phil. II. p. 166 sq., qui nimis abripi passus est, praesertim p. 180 sq. ubi magiae eos originem, auctum atque ordinem tribuisse statuit, nullis tamen idoneis argumentis adductis. -- Ceterum fuere, qui ex hoc loco colligerent, Etruscos eundem Iovem, quem Seneca nominat, ac Romanos veneratos esse: sed quam lubrica sit haec collectio, facile est ad intelligendum. Quare Lanzi in opere supra laudato sapienter ab hac opinione alienus ostendit.

confusus eat, et actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? non peccabis. Est enim, ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu vivimus. Vis illum vocare mundum? non falleris. Ipse enim est, totum quod vides, totus suis partibus inditus, et se sustinens vi sua. Idem Etruscis quoque visum est: et ideo fulmina a Iove mitti dixerunt, quia sine illo nihil geritur.

XLVI. At quare Iupiter aut ferienda transit, aut innoxia ferit? In maiorem me quaestionem vocas: cui suus locus, suus dies dandus est. Interim hoc dico, fulmina non mitti a Iove, sed sic omnia disposita, ut ea etiam quae ab illo non fiunt, tamen sine ratione non fiant, quae illius est. Vis eorum illius permissio est. Nam etsi Iupiter illa nunc non facit, fecit ut fierent. Singulis non adest: sed signum, et vim, et causam dedit omnibus.

XLVII. Huic illorum divisioni non accedo: aiunt aut perpetua, aut finita esse fulmina, aut prorogativa. Perpetua, quorum significatio in totam vitam pertinet; nec unam rem id enuntiat, sed contextum rerum per omnem deinceps aetatem futurarum complectitur. Haec sunt fulmina, quae prima ac-
cepto

C. 46. Continuatio. Ne de Fato c. 18 sq. Leges nascimus, in libris moralium turae itaque semel constituta hanc quaestionem pertractata fixasque in causa esse verit, an in alio opere et putabant, ut omnia haec ipso deperdito. Chryssippi evenirent: assensionem tamen distinctione utitur Seneca. men manere in nostra potestate. Ille enim causarum genera distinxerat, ut et necessitatem effugeret et retineret

C. 47. Vanitas divisionis fatum. Causerum enim, statuebat, aliae sunt perfectae fulminum. Huic illorum scilicet Etruscorum. Ex libro Caeset principales, aliae adiuvantibus et proximae. cf. Cic. esse non dubitem.

cepto patrimonio, et in novo hominis aut urbis statu fiunt. Finita ad diem utique respondent. Prorogativa sunt, quorum minae differri possunt, averti tollique non possunt.

XLVIII. Dicam quid sit, quare huic divisioni non consentiam. Nam et quod perpetuum vocant fulmen, finitum est. Aequae enim talia ad diem respondent. Nec ideo finita non sunt, quia multum tempus significant. Et quod prorogativum videtur, finitum est. Nam illorum quoque confessione certum est, quousque impetretur dilatio. Privata enim fulmina negant ultra decimum annum, publica ultratricessimum posse deferri. Hoc modo et ista finita sunt, quia ultra quod non prorogentur, inclusum est. Omnium ergo fulminum et omnis eventus dies ² statuta est. Non potest enim ulla incerti esse comprehensio. Quae inspicienda sint in fulgure, passim et vage dicunt, quum possint sic dividere, quemadmodum ab Attalo philosopho, qui se huic disciplinae dederat, divisa sunt, ut inspiciatur ubi factum sit, quando, cui, in qua re, quale, quantum. Haec si

I 3

dige-

C. 48. Continuatio. 1. 45. p. 170. De Attalo, qui Etrusci tamen habebant, quo sub Tiberio in exilium mittebatur, cf. Epist. IX, 5 not. per se ridiculam, tuerentur. CVIII, 3 not. Sequutus itaque erat magnos Stoaefactores etiam in hoc, ut his ineptiis operam ferret, et praeprocrastinationem pateretur, admodum adeo admoveret. ideoque ad diem constitutum non responderet. 2. Ejus opera omnia ita perditata sunt, ut fortuna iniuria-
Comprehensio est κατάληψις que temporum titulos adeo Stoaefactores, i. e. clara et distincta eius librorum plene nobis alicuius rei notio, scientia. inviderit deleveritque.
 Cf. Heynium ad Epicet. c.

digerere in partes suas voluero, quid postea faciam, nisi in immensum procedam?

XLIX. Nunc nomina fulminum, quae a Caecinna ponuntur, perstringam, et quid de his sentiam, exponam. Ait esse postulatoria, quibus sacrificia intermissa, aut non rite facta repetuntur. Monitoria, quibus docetur, quid cavendum sit. Pestifera, quae mortem exiliumque portendunt. Fallacia, quae per speciem alicuius boni nocent. Dant consulatum, malo futurum gerentibus; et hereditatem, cuius compendium magno sit luendum incommodo. Deprecanea, quae speciem periculi sine periculo afferunt. Peremptalia, quibus tolluntur priorum fulminum minae. Attestata, quae prioribus consentiunt. Atterranea, quae in incluso fiunt. Obruta, quibus iam prius percussa nec procurata feriuntur. Regalia, quorum vi tangitur vel comitium, vel principalia urbis liberae loca: quorum significatio regnum civitati minatur. Inferna, quum e terra exsiliunt ignes. Hospitalia, quae sacrificiis ad nos Iovem arcessiunt, et, ut verbo eorum molliori utar, invitant: sed si ^a irascentem domino invitant, tunc venire cum magno invitantium periculo affirmat. Auxiliaria,

a. *irascentem*. Sic probante Gronovio emendationem juvenis cuiusdam docti recepi. Nam Iovem male invocatum irasci quandoque invitatori significat, et id expertum Tullum Hosti-

C. 49. Nomina fulminum nibus hoc esse fulminibus a Caecinna posita. 3. *inproprium*. Interdum a *inferna* — *ignes*. Observationibus, sed perquam raro iusta est et confirmata, hoc fulminis genus prodigii fulmina interdum e terra loco annotatum est. Apud exsilire, qua tamen Maffei Iulium Obsequentem 103. (della formazione dei fulmini, Verona 1747. 4.) ab- occurrit flamma e terra orta et coelum visa contingere, usus est ad docendum, omnquam huc referre licet.

liaria, quae advocata, sed advocantium bono veniunt.

L. Quanto simplicior divisio est, qua utebatur Attalus noster, egregius vir, qui Etruscorum disciplinam Graeca subtilitate miscuerat. Ex fulminibus quaedam sunt, quae significant id quod ad nos pertinet: quaedam aut nihil significant, aut id cuius intellectus ad nos non pervenit. Ex his quae significant, quaedam sunt laeta, quaedam adversa, quaedam nec adversa nec laeta. Adversorum hae species sunt. Aut inevitabilia mala portendunt, aut evitabilia, aut quae minui possunt, aut quae prorogari. Laeta aut mansura significant, aut caduca. Mixta aut partem habent boni, partem mali; aut mala in bonum, aut bona in malum vertunt. Nec adversa nec laeta sunt, quae aliquam nobis actionem significant, qua nec terreri nec laetari debemus: ut peregrinationem in qua nec metus, nec spei quidquam sit.

LI. Revertar ad ea fulmina, quae significant quidem aliquid, sed quod ad nos non pertineat: tanquam, utrum eodem anno idem futurum sit fulmen,

I 4

quod

Hosilium cum regia conflagrasse putabant. Olim: *irascen- te*: perperam. Recte autem Gronov. ait, neque dominum dici nisi qui invitasset, nec iratum Diis haberi posse, qui eos, ut Hyginus loquitur, adhospitalaret sibi.

C. 50. Simplicior fulmi- ille hoc mutuatus esse vide- num divisio 1. *Attalus*. cf. tur. 2. *aut quae minui* i. ad c. XLVIII, 2. *Graeca sub-* tolli s. mutari, restringi. cf. *til.* qua Boethus, Chrysip- ad c. XXXIV, 1.

pus al. in his ineptiis iam an- C. 51. Continuatio. *tan-* tea usi fuerant. Stoici enim, *quam*, exempli causa. Usum si qui alii, subtilitate in voculae hunc scriptoribus ar- omni sua philosophandi ra- genteae sic dictae aetatis pro- tione abusi sunt, a quibus prium imprimis apud Senecam

quod factum est. Nihil significant fulmina, aut id cuius notitia nos effugit: ut illa quae in vastum mare sparguntur, aut in desertas solitudines: quorum significatio vel nulla est, vel perit.

LII. Pauca adhuc adiciam ad enarrandam vim fulminis, quae non eodem modo omnem materiam vexat. Valentiora, quia resistunt, vehementius dissipat: cedentia nonnunquam sine iniuria transit. Cum lapide ferroque, et durissimis quibusque, confligit: quia viam necesse est per illa impetu quaerat. Itaque facit viam qua effugiat: teneris et rarioribus parcit, quanquam et flammis opportuna videantur, quia transitu patente minus saevit. Loculis itaque, ut dixi, integris, pecunia quae in his fuerat, conflata reperitur: quia ignis tenuissimus per occulta foramina transcurrit. Quidquid autem in tigno solidum invenit, ut contumax vincit. Non uno autem, ut dixi, modo saevit: sed quid quaeque vis fecerit, ex ipso genere iniuriae intelligis, et fulmen opere cognoscis. Interdum in eadem materia, multa diversa, eiusdem vis fulminis facit: sicut in arbore, quod aridissimum est, urit: quod solidissimum et durissimum est, terebrat et frangit: fumos

cam iuvaluisse iam Erasmus roni Caecinnae librum non in Praefatione Opp. Senecae praemissa observavit. ut ut in quo istarum obiectionum ratio haberi coepta est. Inde petiverunt omnis divinationis inimici ansam satis validam C. 52. Vis ac potentia eius reprehendendae: cuius fulminum. Omnes fulminis evitandi causa hac explicatione usi esse videntur Etrusci. Occurrit haec irratio sunt etiam a recentioribus: iam apud Lucret. VI, 395 et Ciceron. de Divin. II, 19, unde forsitan apparet, Cicebant. cf. ad c. XXXI, I.

mos cortices dislipat, interiores libros interioris arboris rumpit ac scindit, folia a pertundit ac stringit: vinum gelat, ferrum et aes fundit.

LIII. Illud est mirum, quod vinum fulmine gelatum, quum ad priorem habitum redit, potum aut exanimat, aut dementes facit. Quare id accidat quaerenti mihi, illud occurrit. Inest fulmini vis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore quem coëgit gelavitque, verisimile est. Nec enim alligari potuisset, nisi aliquod illi esset additum vinculum. Praeterea olei quoque, et omnis unguenti, taeter post fulmen odor est. Ex quo apparet, inesse quandam subtilissimo igni, et contra naturam acto, pestilentem potentiam, quo non tantum icta cadunt, sed etiam afflata. Praeterea quocumque decidit fulmen, ibi odorem sulphuris esse

I 5

cer-

a. *pertundit ac stringit.* Omnium codd. et edd. lectio est, praeter Muret., qui habet *perstringit ac tundi.*

C. 53. Continuatio. 1. derivatam: spiritum vero in *Illud est mirum — facit. humore* i. e. vino relictum Cf. ad c. XXXI. Ceterum vinculo alligatum, efficere vinum congelascere notum gelu: eo spectat forsan Theophrastus Plutarchi T. XIII. XVII, 8: at de gelu a fulmine in vino orto hic sermo est, quod ii quos consului intelligentes magistraditioni s. famae temere creditae quam observationibus accuratis atque veritati originem suam debere credebant. Equidem nihil definiam. Deinde putat noster, fulmini vim *pestiferam* inesse, remanere cavernulas spiritus quam a sulphure maxime s. aeris repletas. — 2. *praeconflatam* existimat atque *terea — certum est.* Cf. ad

c.

certum est: qui quia natura gravis est, saepius haustus alienat. Sed ad hoc vacui revertemur. Fortasse enim libebit ostendere, ^a quantum omnia ista a philosophia artium parente fluxere. Illa primum et quaesivit causas rerum, et observavit effectus: et quod fulminis inspectione longe melius est, initiis rerum exitus contulit.

LIV. Nunc ad opinionem Posidonii revertar. E terra terrenisque omnibus pars humida efflatur, ^a pars sicca et fumida. Remanet haec, fulminibus alimentum est: illa imbribus. Quidquid in aëra ficci fumosique pervenit, id includi se nubibus non fert, sed rumpit claudencia. Inde est sonus, quem
nos

a. *quantum omnia ista a philosophia artium parente fluxere.*

Gronovius conii.: Fortasse: libebit ostendere, omnia ista a philosophia artium parente fluxisse. Offendit, ut videtur, Criticum praestantissimum indicativus, quo Cicero hic non usus fuisset. Sed scriptores huius aevi non fastidiunt. Sic VI, 12 init. huius operis. Vitium, quod Livium 31, 7 dehonestabat, dico *quantum vel vir viro vel gens genti praestat*, emendatione felicissima: *Aequabitur dico? quantum* etc. exemit Iacobs Additam. Anim. ad Athen. p. 128.

a. *pars sicca et fumida remanet.* Sic omnes codd.: Pincianus tamen τὸ *remanet* delendum existimat. Alias, inquit, quo pacto tolerari posset, quod statim subtexitur: *quicquid in aëre ficci fumosique pervenit*, et aliquanto post, *Ergo ubi calidi* etc. Sed hac critice urente ac secante recte supersedeamus, retinenda illa voce, et cum sequente *haec* committenda. Convenit c. 57, 3.

c. XXI, 2. *Sed ad hoc* — C. 54. Revertitur ad Posidonii opinionem. Exposue- haec tractasse verisimile est, rat de hac *Posidonii* sententia, quam ille ab Aristoteli idoneus facile inveniri tele mutuatus erat, c. XII. poterat: nisi sententiam *Remanet — alimentum est*. suam mutaverit: nam in Repetit haec c. LVII, 3, ubi epistola XC. contra Posidonium ostensum ibat, philosophiam artium parentem lutari non fuisse.

nos tonitruum vocamus. In ipso quoque aëre quidquid attenuatur, simul siccatur et calet. Hoc quoque si inclusum est, aequè fugam quaerit, et cum sono evadit. Et modo universam eruptionem facit, eoque vehementius intonat: modo per partes et minutatim. Ergo tonitrua hic spiritus exprimit, dum aut rumpit nubes, aut pervolat. Volutatio autem spiritus, in nube conclusi, valentissimum est accendendi genus.

LV. Tonitrua nihil aliud sunt, quam sicci aëris sonitus, qui fieri, nisi dum aut terit, aut rumpitur, non potest. Et si colliduntur, inquit, nubes inter se, fit is quem desideras ictus, sed non universus. Neque enim tota totis concurrunt, sed partibus partes. Nec sonant mollia, nisi illisa duris sint. Itaque non auditur fluctus, nisi impactus. Ignis, inquit, missus in aquam, sonat, dum exstinguitur. Puta ita esse. pro me est. Non enim ignis tunc sonum efficit, sed spiritus per exstinguentia effugiens. Ut dem tibi, et fieri ignem in nube, et exstingui, e spiritu nascitur et attritu. Quid ergo? inquit, non potest aliqua ex his transcurrentibus stellis incidere in nubem, et exstingui? Existimemus posse aliquando et hoc fieri. Nunc naturalem causam quaerimus et assiduam, non raram et fortuitam. Puta me confiteri verum esse, quod dicis, aliquando post tonitrua emicare ignes, stellis transversis et cadentibus similes. Non ob hoc tonitrua facta sunt, sed quum hoc fieret, tonitrua facta sunt. Clidemus ait, fulgurationem speciem inanem esse, non

C. 55. Fulminane ex stellis transcurrentibus oriuntur? 3. Clidemus ait — *effugiens, ait — videri.* Desumpta haec sunt ex Aristotelis Meteorol. II,

non ignem. Sic enim per noctem splendorem motu remorum videri. Dissimile est exemplum. illic enim splendor intra ipsam aquam apparet: hic qui fit in aëre, erumpit et exsilit.

LVI. Heraclitus existimat fulgurationem esse velut apud nos incipientium ignium conatus, et primum flammam incertam, modo intereuntem, modo resurgentem. Haec antiqui fulgetra dicebant: tonitrua nos pluraliter dicimus. Antiqui aut tonitruum dixerunt, aut tonum. Hoc apud Caecinnam invenio, facundum virum; qui habuisset aliquod in eloquentia nomen, nisi illum Ciceronis umbra pressisset. Etiamnunc illo verbo utebantur antiqui correpto, quo nos, producta una syllaba, utimur. Dicimus enim ut splendēre, sic fulgēre. At illis ad significandum hanc e nubibus subitae lucis eruptionem mos erat, media syllaba correpta, ut dicerent fulgēre.

LVII. Quid ipse existimem, quaeris? Adhuc enim alienis opinionibus accommodavi manum. Dicam: Ful-

II, 9. p. 788. E. lugd. Verba apponere lubet. Eισι δέ τινες, οἱ τὴν ἀσραπήν, ὡς-
θεoriam de radorum re- fractione suam nondum in-

περ καὶ Κλειδήμος, οὐκ εἶναι Φασιν, ἀλλὰ φαίνε-
ται, παρειμάζοντες ὡς τὸ πάθος ὅμοιον ὄν καὶ ὅταν τὴν θάλατταν τις ῥάβδω τύπη. Addit: ἔτοιμὲν οὐπω. συνήθεις ἦσαν ταῖς περὶ τῆς ἀνακλάσεως δόξαις. Quisnam hic Clidemus, et unde natus fuerit, nemo dixerit. Sed ante Aristotelem vixisse facilis est coniectura; Aristoteles enim dicit, Clidemo

C. 56. Heracliti sententia. 1. Heraclitus. De eo cf. Schleyermacheri disputatio, quae libro a Wolf. et Buttmann. edito, Museum der Alterthumswissensch. I, 3. inserta est. 2. Hoc sc. monitum de voc. fulgētra. Fulgēre occurrit ap. Lucret. V, 1094. VI, 159 et al. Etiamnunc, praeterea. C. 57. Senecae sententia, nubium attritu fieri fulmina atque

Fulgurat, quum repentinum late lumen emicuit. Id evenit, ubi in ignem ^a extenuatis nubibus aër vertitur, nec vires, quibus longius profiliat, invenit. Non miraris, puto, si aëra aut motus extenuat, aut extenuatio incendit. Sic liquefcit excussa glans fundâ, et attritu aëris velut igne distillat. Ideo aestate ^a plurima fiunt fulmina, quia plurimum calidi est. Facilius autem attritu ^b calidiore ignis existit. Eodem modo fit fulgor qui tantum splendet, et fulmen quod mittitur. Sed illi levior vis, alimentique est minus. Et, ut breviter dicam quod sentio: Fulmen est fulgur intentum. Ergo ubi calidi fumi- ³ dique natura, emissa terris, in nubes incidit, et diu in illarum sinu volutata est, novissime erumpit. Et quia vires non habet, splendor est. At ubi fulgura plus habuere materiae, et maiore impetu arserunt, non apparent tantum, sed decidunt.

LVIII. Quidam utique existimant fulmen reverti: quidam subsidere, ubi alimenta praegravaverunt, et

- a. *extenuatis nubibus aër*. Sic omnes codd. et edd. praeter Mureium, qui dedit, *extenuatus in nubibus*. Si nubes extenuantur, et aer extenuatur. Cave itaque quidquam innoves.
 b. *calidiore*. Hanc vulgatam mutavit Muretus in *calidiorem*.

atque fulgura. 1. Posidonius quibus nos utimur, fidem nium itaque sequitur c. LIV huic narrationi abrogemus fin. *Sic liquefcit -- distillat*. Aristoteles haec ut rem lyb. IV. p. 37. vers. german. certam ac confessam protulit de Coelo II, 7. Meteorol. 1759. 4.) pro figmento habet, I, 3. Nec poetae romani dubitarunt pro vero venditare, quum nostrae glandes torbitarunt pro vero venditare, mentis nostris excussae numquam liquefcant. Formam Lucret. VI, 176—305. Virgil. Aen. IX, 588. Ovid. Metam. XIV, 825. Nisi statua- repraesentavit Lipsius Poliorcet. IV, 3.
 C. 58. An fulmen revertatur?

et fulmen ictu languidiore delatum est. At quare fulmen. subitum apparet, nec continuatur assiduus ignis? Quia celerrimi motus est: simul et nubes rumpit, et aëra incendit. Deinde definit flamma 2 quiescente motu. Non enim est assiduus spiritus curfus, ut ignis possit extendi, sed quoties fortius ipsa iactatione se accendit, fugiendi impetum capit. Deinde quum evasit, et pugna desit, ex eadem causa modo usque ad terram profertur, modo dissolvitur, si minore vi depressus est. Quare oblique 3 fertur? Quia spiritu constat. Spiritus obliquus est, flexuosusque. Et quia natura ignem sursum vocat, iniuria deorsum premit, incipit obliquus esse. Interdum dum neutra vis alteri cedit, et ignis in superiora nititur, et in inferiora deprimitur. Quare frequenter cacumina montium feriuntur? Quia opposita sunt nubibus, et e coelo cadentibus per haec transeundum est.

LIX. Intellego quid iam dudum desideres, quid efflagites. Malo, inquis, fulmina non timere, quam nosse. Itaque alios doce, quemadmodum fiant. Ego mihi metum illorum ^a excuti volo, quam naturam indi-

a. *excuti volo*. Sic Mff., edd. veneta et erasm. A Mureto est *excuti malo*. τὸ *quam*, more toties tradito, est idem quod *magis*

tur? 2. *Quare oblique fer-* ferri deberent. 3. *Quare — tur?* Causam eandem pro- est. Loca haec de coelo ta- fert Aristoteles Meteorol. II, cta sacra fuisse constat. Grae- 9 qui spiritum calidum in- ci hydriam cum operculo ibi iuria, βίλα, vi, pressione, e collocabant vocabantque nubibus extrusum cum nu- ἐνγλύσσα, Romani bidental- cleis comparat, qui e digitis Cf. Intpp. ad Ammian. Mar- expulsi saepe sursum ferun- cell. XXIII, 5, 13 ed. Wa- tur, quamvis propter gravi- gner. tatem iis insitam deorsum

indicari. Sequar quo vocas: omnibus enim rebus, omnibusque sermonibus aliquid salutare miscendum est. Quum imus per occulta naturae, quum divina tractamus, vindicandus est a malis suis animus, ac subinde firmandus: quod etiam eruditis, et hoc unum agentibus, necessarium est: non ut effugiamus ictus rerum: undique enim tela in nos iaciuntur: sed ut fortiter constanterque patiamur. Invicti esse possumus, inconcussi non possumus: quanquam interim spes subit, inconcussos quoque esse nos posse. Quemadmodum, inquis? Contemne mortem; 3 et omnia quae ad mortem ducunt, contempta sunt: sive illa bella sint, sive naufragia, seu morsus ferarum, seu ruinarum subito lapsu procidentium pondera. Numquid amplius facere possunt, quam ut corpus ab anima resolvant? Haec nulla diligentia evitat, nulla felicitas ^b donat, nulla potentia evincit.

magis quam. Recte Gronov. restituit. *b. donat.* Sic omnes codd. et ed. veneta. Erasmus tamen aliique *domat.* Multo melius, ait Gron.: nulla felicitas, inquit Seneca, remittit mortem et quae ad mortem ducunt. Sic mox §. 10. *casus iste donat metum*, quem locum Fortunatus, Erasmus et Pincianus vitiarunt suo *demat.* Cf. Gronov. Obs. III, 23 p. 489. Lips., ubi docet, vim verbi esse, condonare, remittere, tollere, non uti, excludere, et verbum Annaeis, Marco et nostro Lucio, perquam gratum fuisse.

C. 59. Remedia contra me- Epist. LXXVI. — 2. *vindictum fulminum.* 1. *omnibus candus est a malis*, affectibus *rebus — est.* Huc spectat nimis. *eruditis* i. philoso- Horatianum illud, Omne tu- phiae operam dantibus. *ictus* lit punctum qui utile miscuit *rerum* externarum, quae non dulci. Unum enim id bo- sunt in nostra potestate, e. c. num et salutare est, quo ani- vulnere in bello, morbi. vid. mus efficitur melior. Sed Ep. LXVI. LXXIV. de vita hoc plerumque sine doctri- beat. 15. — 3. *Quemadmo- na*, numquam sine animi *dum — sunt.* Saepe hunc cultura recte efficitur. Cf. mortis contemptum inculcat, e. c.

4 cit. ^c Alia varia forte disponuntur: mors omnes aequae vocat. Iratis diis propitiisque moriendum est: animus ex ipsa desperatione sumatur. Ignavissima animalia, quae natura ad fugam genuit, ubi exitus non patet, tentant fugam corpore imbelli. Nullus ^d perniciosior hostis est, quam quem audacem angustiae faciunt: longaeque violentius semper ex necessitate, 5 quam ex virtute corruiitur. Majora, aut certe paria, conatur animus magnus ac perditus. Cogitemus, nos, quantum ad mortem, proditos esse: et fumus. Ita est, Lucili. Omnes reservamur ad mortem. Totum hunc quem vides populum, quos usquam cogitas esse, cito natura revocabit et condet: nec de re,

c. *Alia varia forte disponuntur.* A Gronovio est, qui haec habet: *Veneta, talia varia fortitudine disponuntur.* Erasmus, *t. vera f. d.*, id quod post vulgatae, et potuit Gruteri placere. Mss. ut veneta fere. Obsopoeus emendat: *Alia varie fortuna disponit.* Egregie mox idem Gronov. emendat *pugnam corpore imbelli*; nam vulgata erat, *fugam*: recte enim observat: hoc quidem (tentare fugam) etiam faciunt, ubi patet exitus.

d. *perniciosior.* Sic optimaed. veneta, Erasmica etc. recte revocante Gronov. et damnante vulgat. *perniciosior*, qui etiam mox lectionem unius cod. pal. et Casaubon. *quam ex virtute corruiitur vulgatae corrigitur* praetulit. Deinde *quos usquam cogitas esse* e cod. regio brit. assumit, quum antea esset, *quousque cogitas esse*. Tacita est *ἐνανόρθωσις*, ait Gron., hunc quem cernis populum: quid dixi, hunc populum? immo, quos usquam esse mente concipere potes.

e. c. Ep. XXIV. Omnibus tur, quippe quae non nisi naturae propriae fuit, mortis sit. Cf. Gatack. ad M. Antonin. l. l. 4. *Alia — disciendam esse.* Firmat M. *ponuntur.* De aliis rebus disciendam esse. Antonin. quoque IX, 3. versum consilium inire licet, Quatenus mors bonis obesse vel appetere, vel fugere, sed possit, eius contemptus commende morte, non valet. Palli-
 parte cavent, ne contempta- pede pauperum tabernas Re-
 gum-

re, sed de die queritur. Eodem citius tardiusve
 veniendum est. Quid ergo? Non tibi timidissimus 6
 omnium videtur, et insipientissimus, qui magno
 ambitu rogat moram mortis? Nonne contemneres
 eum, qui inter perituros constitutus, beneficii loco
 peteret, ut ultimus cervicem praeberet? Idem faci-
 mus. Magno aestimamus, mori tardius. In omnes
 constitutum est capitale supplicium, et quidem con-
 stitutione iustissima. Nam, quod maximum solet esse 7
 solatium extrema passuris, e quorum eadem causa,
 fors eadem est. Sequeremur traditi a iudice aut
 magistratu, et carnifici nostro praestaremus obse-
 quium: quid interest, utrum ad mortem iussi ea-
 mus, an ultronei? O te dementem, et oblitum fra-
 gilitatis tuae, si tunc mortem times, quum tonat!
 Itane salus tua in hoc vertitur? Vives, si fulmen 8
 effugeris? Petet te gladius, petet lapis, petet fe-
 bris. Non maximum ex periculis, sed speciosissi-
 mum fulmen est. Male scilicet erit actum tecum,
 si sensum mortis tuae celeritas infinita praevenerit, si
 mors tua procurabitur, si ne tunc quidem quum ex-
 spiras, supervacuum, sed alicuius magnae rei signum
 es. Male scilicet tecum agitur, si cum fulmine con- 9
 deris.

e. quorum eadem causa, fors eadem est. Gronovius sic
 emendat lectionem ante vulgatam, *omnium causa eadem
 est*. Multum hoc loco variatum: cf. Gruter. Quatuor bo-
 nae notae codd. habent, *quorum enim causa, fors eadem
 est*: unde Gron. nostram lectionem egregie reſinxit.

gumque turres (Horat. Carm. homo de coelo tactus s. ful-
 l, 4, 10 sq.). *corrui* vita guritus eo loco sepeliretur,
 amittitur. — 7. *Nam* id est ubi animam expirasset, ove
 solatium, quod —. *magi-* bidente mactata. Ita locus
stratu e. c. praetore. 8. *Male* iste bidental vocatus conse-
scilicet — *si* — *conderis*. crabatur, muro inclusus ne-
 Illustrantur haec, si mine- minique adeundus. Cf. Perf.
 ris moris inpr. romani, ut Sat. II, 27. Fusius rem ex-
 Vol. V. K posuit

deris. Sed pavescis ad cœli fragorem, et ad inane nubilum trepidas, et quoties aliquid effulsit, exspiras. Quid ergo? honestius iudicas deiectione animi perire quam fulmine? Eo itaque fortior adversus coeli minas surge, et quum mundus undique exarserit, cogita te nihil habere de tanta mole perendum. Quod si tibi parari credis illam coeli confusionem, illam tempestatum discordiam, si propter te ingestæ illisæque nubes strepunt, si in tuum exitium tanta vis ignium excutitur: at tu solatii loco numerata tantæ esse mortem tuam! Sed non erit huic cogitationi locus. ^f Casus iste donat metum. Est inter cetera quoque hoc commodum eius, quod expectationem tuam antecedit. Nemo unquam fulmen timuit, nisi qui effugit.

f. *Casus iste donat metum.* cf. supra not. b.

posuit Salmaf. ad Solin. p. lantque. In artibus rhetorum fuit estque etiam tali
799. 9. *et quum mundus* rum fuit estque etiam tali
— *exarserit.* Expressit *ἐκ-* modo oculos praestringere.
πύρωσιν Stoaæ, qua statue- Vera est quidem sententia,
batur, mundum, ut ex igne quatenus, qui fulmen eiusque
profectus sit, ita in ignem potentiam ignorat, utrum-
reversurum esse. Dogma que nec timere nec fugere
haud dubie e systemate he- potest: ideoque tum de-
raclitico, ut alia, ortum: mum timere incipit, quum
Clemens certe Alexandriu. norit et effugerit. Sed falsa
Strom. V. p. 599. ed. Sylb. est, quod multi fulmen ti-
adferere nullus dubitat. cf. ment, etiam si proprie in pe-
Tiedemann System d. stoisch. riculo nondum versati fue-
Phil. II. p. 99 sq. — 10. *Ne-* rint. Ambiguitas igitur sen-
mo unquam — *effugit.* tentiæ inest quoque in ver-
iis sententiis hæc est, quæ bo *effugit.* Sed talia ad vi-
multifariam carpi possunt, vum rescare lectoris est
quia nimis generaliter effe- attendenti, nec nisi in locis dif-
runtur, ut acumine animos ficilioribus interprete opus
legentium advertant percel- fuerit.

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER TERTIUS.
QUI EST DE AQUIS.

Argumentum.

Initio dolet tam sero ad studium naturae accessisse, quum satius sit Dei opera, quam Philippi aut Alexandri latrocinia celebrare. Aquarum deinde tractationem, a divisione in dulces et medicatas, instituit. Negat fontes et flumina ex imbribus nasci, quia experimento proprio didicit maximas pluviarum non ultra decem pedes terram madefacere. Terram igitur potius in aquas mutabilem facit. Thaletem, qui terram aqua, more navigii vehit, ineptire dicit: sed telluris corpus instar humani esse, in quo venae aquarum, seu sanguinis, arteriae spiritus sint conceptacula. Quidam etiam fontes implentur aut deplentur certis horis aut mensibus, quomodo quartana ad horam venit, aut podagra ad tempus respondet. Ab aquis ad pisces transit, et aliquantulum circa mullos adhaeret; quos luxuria Romana Euripis sub mensas fluentibus exemptos, et vitreis ollis inclusos, vario et maculoso colore, id est, picta et formosa morte expirantes spectabat, oculosque pascebat ante gulam. Redit dein ad aquas, et de earum medicaminibus et miraculis plurima ex Aristotele et aliunde permiscet. Ad diluvia postremo et fatales aquarum inundationes gressum movet. Ea evenire, quum mare, flumina, coelum in exitium humani generis conspiraverint. Oceanus deinde et omnis aquarum illa eluvies in sedes suas revocatur, redditurque iterum terris homo inscius scelerum; qui tamen in innocentia sua non diurnat, et cito redit in nequitiam.

P R A E F A T I O.

NON praeterit me, Lucili virorum optime, quam magnarum rerum fundamenta ponam senex, qui mundum circuire constitui, et causas secretaque eius eruere, atque aliis noscenda prodere. Quando tam multa consequar, tam sparsa colligam, tam occulta perspiciam? ^a *Premitt a tergo senectus, et obiicit annos inter vana studia consumptos: tanto magis urgeamus, et damna aetatis male exemptae labor faciat.*

- a.** *Premitt a tergo.* Elegans est Erasmi divinatio, quum prius legeretur in edd. *praetermittat*, in codd. *praemittat*, *praemittit*, in utrisque *ergo senectus*. Mox *exemptae* omnium codd. et edd. est. Pincianus, eximere diem, tempus, idem esse quod deripere et abstrahere negotiis quacunque de causa, immemor, legendum putavit, *exactae*. Gronov. usum loquendi bene probavit, nunc satis notum, vel ex Ernesti Clav. Cic. h. v. *Saltem in ipso fugae impetu*. Sic omnes codd. Gothofredi coniectura Grutero memorata *saltem ipso in portu resp.* non opus est. Animus fugit corpus moriturus.

Lib. III. Quam male mundum esse ἐξ ἔρανοῦ καὶ πῦρος καὶ γῆς καὶ θαλάττης quam egregie agitur, si iacturam vel senes reparare *Circuire* autem vult mundum, ut quem cum urbe et philosophiae operam dare non dubitamus! Inprimis oppido comparare solebant philosophiae morali principatus tribuatur, qua nos Stoici. Cic. de Legg. I, 7. noscere et in vicinitatem Dei cf. Lipsii Physiol. stoic. II, 6 venire discimus. Sed via ad et 7. *aetatis male exemptae* ea est studium philosophiae optimis studiis detractae et naturalis. vanis tractatae: vid. Var. Lect. *Vana studia*, qui-

1. *mundum* compositum bus distrahebatur ante in hoc e quatuor elementis factum. Haec enim notio in aula Neronis, sive dialecticis primis Stoeae propria fuit. Caio actis. Cf. Ep. XLIX. — Sic Posidonius Eusebii Praep. **2.** *occupationes*. Quominus evang. XV, 15. *σύνεργα* ait haec occupationes ad munus quod-

ciat. Nox ad diem accedat: occupationes recidan-
 tur: patrimonii longe a domino iacentis cura sol-
 vatur: sibi totus animus vacet, et ad contemplatio-
 nem sui saltem in ipso fugae impetu respiciat! Fa-
 ciet, ac sibi instabit, et quotidie brevitatem tempo-
 ris metietur. Quidquid amissum est, id diligenti usu
 praesentis vitae recolliget. Fidelissimus est ad hon-
 nesta ex poenitentia transitus. Libet mihi exclamare
 illum poetae inclyti versum:

*Tollimus ingentes animos, et maxima parvo
 Tempore molimur. — —*

Hoc dicerem, si puer iuvenisque molirer. Nullum
 enim non tam magnis rebus tempus angustum est.
 Nunc vero ad rem seriam, gravem, immensam, post
 meridianas horas accessimus. Faciamus quod in iti-

K 3 nere

quoddam publicum, quo secundum computum Romii,
 apud Neronem fungebatur, ad I, 16, 1, tres million.
 referri possit, impediunt tum Frideric. aur.) paravisse. —
 sequentia, *patrimonii* etc., 3. Quis ille *poeta inclytus*
 tum secessio ab officiis publi- sit, non succurrit. E deper-
 cis. Divitiarum itaque cura ditis sumta arbitrer. *post*
 exemptum se esse dicit, ani- *meridianas horas* vitae.
 mumque *sibi instare*, se ad Non infrequens est haec
 divina illa scrutanda adhor- distinctio temporis ad vitam
 tari debere. *Patrimonii* humanam tum ap. Romanos
longe — iacentis explicat (cf. Adr. Iunii Adag. 136,
 Fromondus, patrimonium et quod habet, in meridie vi-
 opes Senecae longe ab ipso tae philosophantes) tum apud
 et ultra mare, non minima Graecos. Sic Plato IV de
 pars in Aegypto aut Britan- Legg. p. 287. Vol. VIII bip.,
 nia iacebant: atque adeo qui ab Empedocle, notante
 dives, ut Suillius ap. Tacit. Aristotele Poet. §. 21. coll.
 Annal. XIII. obiiciat, intra Sturzii Empedocle p. 603.
 quadriennium regiae (Nero- mutuatus est: *ἡμεῖς ἐν δυ-*
 nis) amicitiae ter millies H. *σμαῖς τοῦ βίου* —: vide He-
 S. (id est, fere noveindecim sych. *δυσμαῖς βίε* ibiq. Al-
 milliones florenorum, sive berti. Recentioribus linguis
 laud

nere fieri solet. Qui tardius exierunt, velocitate pensant moram. Festinemus, et opus nescio an superabile, magnum certe, sine aetatis excusatione tractemus. Crescit animus, quoties coepti magnitudinem attendit, et cogitat, quantum proposito, 5 non quantum sibi superfit. Consumere se quidam, dum acta regum externorum componunt, quaeque passi invicem ausique sunt populi. Quanto satius est, sua mala extinguere, quam aliena posteris tradere? Quanto potius deorum opera celebrare, quam Philippi aut Alexandri latrocinia, ceterorumque, qui exitio gentium clari, non minores fuere pestes mortalium, quam inundatio, qua planum omne perfusum est, quam conflagratio, qua magna pars animantium exaruit? Quemadmodum Hannibal superaverit Alpes, scribunt: quemadmodum confirmatum Hispaniae cladibus bellum Italiae inopinatus intulerit:

haud aliena loquendi ratio. lis aliisque generis humani — 5. *Consumere se quidam* etc. Indulgit sibi bonus Seneca interdum in loquacitate facere, et, dum mala sua ca communia incidens, ut ea rhetorice explicet ornateque, quod ex consuetudine priorum annorum sive aevi 6. *Quemadmodum* etc. Polybium, Livius ei adhaesit, ideoque condonetur, sed non imitatione exprimitur. Ceterum Theopompum, Clitarchum, Livium, Trogonum Pompeium, qui vitam suam historiae colligendae et scribendae consumserunt, spectasse videtur. *Quanto satius — tradere?* Recte sic statuit Seneca, quandoquidem historia bel-

calamitatibus cumulata esse solet. At quidni quis utrumque facere, et, dum mala sua extinguat, aliena in aliorum commodum posteris tradere possit? 6. *Quemadmodum* etc. Polybium, Livium aliosque haec tradidisse constat, ut de Philippo et Alexandro Theopompus, Clitarchus alique exposuerant. *Hispaniae cladibus*, Hispaniae gentibus devictis, Saguntoque expugnato, consilium belli Italiae inferendum ad maturitatem perductum animum eius confirmatum erat.

rit: fractisque rebus etiam post Carthaginem perti-
 nax, reges pererraverit, contra Romanos ^b ducem
 se promittens, exercitum petens: quemadmodum
 non desierit senex omnibus angulis bellum quaerere.
 Adeo sine patria esse pati poterat, sine hoste non
 poterat. Quanto satius, quid faciendum sit, quam ⁷
 quid factum sit, quaerere, ac docere eos, qui sua
 permisere Fortunae, nihil stabile ab illa datum
 esse, eius omnia fluere aura mobilius? nescit enim
 quiescere, gaudet laetis tristitia ^c sustinere, et utra-
 que miscere. Itaque in secundis nemo confidat, in
 adversis nemo deficiat: alternae sunt vices rerum.
 Quid exultas? Ista quibus veheris in summum, ne- ⁸
 scis ubi te relictura sint: habebunt suum, non tuum,

K 4

finem.

b. *ducem se promittens, exercitum petens.* Sic tres et ii
 optimi codd. ap. Grut. Alii codd. et edd. *ducem se prom.*
etiam, vel, et sine exercitu. Gronovio probante reduxi.
 Statim *senex omnibus angulis b. q.* boni Grut. codd.
 Erasmusque: alii τὰ *omnibus angulis* omittunt.

c. *sustinere.* Britannicus, veneta, Erasmi, *sustinere.* Et
 male mutatum in *substituere* cenfeo. Gronov. τὸ *Gaudet*
 in ed. Gronov. errore typographi excidit.

erat. *post Carthaginem* a ritoque vocat magiftram vi-
 Romanis devictam atque fra-
 ctam, nondum tamen tunc I, 35. III, 32 etc. *ἐναργεστά-*
expugnata et excisam. Nam *την καὶ μόνην διδάσκαλον*
 Hannibale demum mortuo *τοῦ δύνασθαι τὰς τῆς τύχης*
 (ante Chr. nat. 183) Car-
 μεταβολὰς γενναίως ὑποφέ-
 thago deleta est ante Chr. *ρειν* etc. *nescit — rerum.*
 nat. 146. — 7. *Quanto sa-* Multa in hanc sententiam
tius etc. At quidni haec
 dicta Homeri, Hesiodi, He-
 quoque historia duce discas? rodoti, al. collegit Anton.
 Non cogitavit Seneca de lau-
 Muretus Var. Lect. XVI, 15.
 dibus historiae ap. Ciceron. (Grut. Lampad. II, p. 1171).
 de Orat. II, 9, Polybium et Noster haec ipsa, ut philoso-
 Diodor. Sicul. in praefat. phum decet, exsequutus est
 Opp. Cicero eam iure me-
 de providentia c. 5 etc. de
 Benef.

finem. Quid iaces? ad imum delatus es: nunc est relurgendi locus. In melius adversa, in deterius optata flectuntur. ^d Ista concipienda est animo varietas, non privatarum tantum domuum, quas levis calus impellit, sed etiam publicarum. Regna ex in-
 9 limo coorta supra imperantes constiterunt. Vetera imperia in ipso flore cecidere. Iniri non potest numerus, quam multa ab aliis fracta sint: nunc cum maxime Deus alia exaltat, alia submittit, nec molli-
 liter ponit, sed ex fastigio suo nullas habitura reliquias iactat. Magna ista, quia parvi sumus, credimus. Multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate nostra, magnitudo est. Quid praecipuum
 10 in rebus humanis est? Non classibus maria compleisse, nec in rubri maris litore signa fixisse, nec
 .defi-

d. *Ista concipienda.* Sic egregie emendat Gronov. vulgata: *Ita concipienda* —.

Benef. VI, 23 etc. — 8. *Re.* Mitscherlich., qui nec *nogna* — *constiterunt*. Ipsa stri loci immemor fuit. *nunc* Roma exemplo sit, et multa *cummaxime*, hoc eodem alia tum antiqua, tum re- tempore *alia* imperia exal- centiora. — *Vetera* — *ce-* tantur, alia submittuntur, *cidere* — *iactat*. Historia minuuntur. Hoc saepe uno exemplorum referta est, ipsa eodemque tempore fieri so- Roma, imperium byzanti- let. Cf. Ernesti Clav. Cic. in num etc.: quorum calus ex- cummaxime: coll. Spalding. altationi aliorum occasionem ad Quintil. VI, 1, 23. — dedit eodem tempore. Si- 10. *Non classibus* — *quae-* milia sunt Horatii Carm. I, *rentem*. Recte observat Fro- 34, 15. Valet ima summis mondus, Alexandrum tangi Mutare et insignem attenuat et Nearchi in Oceano navi- deus, Obscura promens. gationem et errores. Cf. Ar- Hinc apicem rapax Fortuna riani Indica (ex ed. Frid. cum stridore acuto Sustulit, Schmieder. Halis Magdeb. hic posuisse gaudet. Cf. ibi 1798. 8.) quibus Nearchi
 peri-

deficiente terra ad iniurias aliorum errasse in Oceano, ignota quaerentem: sed animo omne vidisse, et qua nulla est maior victoria, vitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate: paucissimi, qui se. Quid est praecipuum? Erigere animum supra minas et promissa fortunae. Nihil dignum putare quod speres. Quid enim habet dignum, quod concupiscas? qui a divinorum conversatione quoties ad humana recideris, non aliter caligabis, quam quorum oculi in densam umbram ex claro sole rediere. Quid est praecipuum? Posse laeto animo adversa tolerare: quidquid acciderit, sic ferre, quasi tibi volueris accidere. Debuisses enim velle, si scisses omnia ex decreto Dei fieri. Flere, queri, ingemere, desciscere est. Quid est praecipuum? Animus contra calamitates fortis et contumax, luxuriae non adversus tantum, sed et infestus, nec avidus periculi, nec fugax, qui sciat

K. 5

for-

periplus continetur. — 11. CVII, a Socratis et Euripidis *Nihil — speres.* Spes enim dictis non abludentes, inter affectus, s. perturbationes, appetitus vehementiores a Stoicis refertur, id eoque reiicienda est, Apathia hoc postulante. Tiedemann System der stoisch. Phil. III. p. 191 sq. *Posse laeto — desciscere est.* Egregium hoc praeceptum Stoeae ab omnibus qui eam sectantur, inculcatur, e. c. ab Epicteto Enchirid. c. 31. Noster de vit. beat. 15. hanc sententiam praeclare exposuit. Spectant eo iambi Cleanthis eximii a Seneca conversi Ep.

quid — accidero: docet Epictet. quoque c. 8. μή ζητεί τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις ἀλλὰ θέλε γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, καὶ εὐροῦσεις. — 12. *Animus contra — percussus.* Saep-

pe hoc Stoici, Socratem sequuti, inculcarunt, e. c. noster Epist. XC. CVII. Epictet. c. 5. Ταράσσει τὰς ἀνθρώπους ἔ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα etc. c. 21 etc.

fortu-

fortunam non expectare, sed facere: et adversus utramque intrepidus inconfususque prodire, nec il-
 13lius tumultu, nec huius fulgore percussus. Quid est praecipuum? non admittere in animum mala consilia, puras ad coelum manus tollere: nullum petere bonum, quod ut ad te transeat, aliquis dare debet, aliquis amittere: optare, quod sine adversario optatur, bonam mentem: cetera magno aestimata mortalibus, etiamsi quis domum casus attule-
 14rit, sic intueri, quasi exitura, qua venerint. Quid est praecipuum? Altos supra fortuita spiritus attollere: hominis meminisse, ut, sive felix eris, scias hoc non futurum diu; sive infelix, scias hoc te non esse, si non putes. Quid est praecipuum? in primis labris animam habere. Haec res efficit non e iure Quiritium liberum, sed e iure naturae. Liber autem est, qui servitutem effugit sui. Haec est assidua servitus, et ineluctabilis, et per diem ac noctem aequaliter premens, sine intervallo, sine com meatu.
 15Sibi servire, gravissima servitus est, quam discutere facile est, si desieris multa te poscere, si desieris tibi

fortunam Stoicus *facit* non fuisse constat e Cic. de fin. tionibus de iis quae afferre III, 8. M. Antonin. V, 29. potest aut solet. — 14. *Al-* ibiq. Menag. etc. *Ius Qui-* tos — *attollere: fortuita ritium* i. e. civile, quod pro- quae non in nostra potestate prium est iis civibus, qui ius sunt, τὰ ἐν εἰρήνῃ. *ho-* civitatis habent iure optimo. *minis* — *diu: itaque de re-* cf. Ernesti Clav. Cic. sub rum mutabilitate cogitare. voce Ius. — 15. *Si desie-* sive — *putes*, quatenus res *ris tibi referre mercedem,* nobis ita apparent, sicut a fructum actionum tuarum nobis conspiciuntur. *in pri-* tibi annumerare, quum de- *mis* — *habere*, ut, quando- beas Deo, naturae, patriae, cunque libuerit, e vita emi- civibus: te respicere, et grære possis. Stoa dogma actiones tuas tunc demum uti-

tibi referre mercedem, si ante oculos et naturam tuam posueris et aetatem, licet prima sit; ac tibi ipse dixeris: Quid insanio? quid anhelio? quid sudo? quid terram verso? quid forum viso? Nec multo opus est, nec diu. — Ad hoc proderit nobis inspicere rerum naturam: primo discedemus a sordidis, deinde animum ipsum, quo magno summoque opus est, seducemus a corpore. Deinde in occultis exercitata subtilitas, non erit in aperto deterior. Nihil autem est apertius his salutaribus, quae contra nequitiam nostram furoremque discuntur, quae damnamus, nec ponimus.

C A P U T I.

QUAERAMUS ergo de aquis, et investigemus, qua ratione fiant: sive, ut ait Ovidius,

Fons erat illimis nitidis argenteus undis:

sive, ut ait Virgilius,

*Unde per ora novem vasto cum murmure montis
It mare praeruptum, et pelago premit arva sonanti:*

sive,

utiles putare, si ipse ex illis *amnis*. Lucilium nomen s. magis quam quisquam alius cognomen habuisse *Iunioris*, commoda percipias. Sic non infrequens ap. Romanos, Gronovius, qui etiam monet, translationem esse a servis, quorum operas locabant domini. Plaut. *Asinar.* II, 4. Exceptis M. Senecae X, 4.

cf. Plin. *Epist.* VII, 25. VIII, 15. IX, 12. ex hoc loco et praefat. libri IV nat. quae. apparet, quod Lipsius praefat. ad *Epistolas* negabat. Videmus quidem, Lucilium

C. I. *Causae et origo aquarum ac fontium.* 1. *Ovidius* *Metamorph.* III, 407. *Virgilius* *Aen.* I, 245. *Sive ut* — poesin amasse et versus fecisse, sed, qua de re, nondum liquet: videtur tamen hic versiculus ex poemate fuisse, cuius

five, ut apud te, Iunior carissime, invenio,
Eleus Siculis de fontibus exsilit amnis.

2^a quae ratio aquas subministret: quomodo tot flumina ingentia per diem noctemque decurrant: quare alia hibernis aquis intumescant, alia in defectu ceterorum amnium crescant. Nilum interim seponamus a turba, propriae naturae et singularis: illi diem suum dabimus, nunc vulgares aquas proficemur, tam frigidas quam calentes. In quibus quaerendum erit, utrum calidae nascantur, an fiant. De ceteris quoque disceremus, quas insignes aut sa-
 3° por, aut aliqua reddit utilitas. Quaedam enim oculos, quaedam nervos iuvant, quaedam inveterata et desperata a medicis vitia percurant. Quaedam medentur ulceribus, quaedam interiora fovent potu, et pulmonis ac viscerum querelas levant. Quaedam supprimunt sanguinem: tam varius singulis usus, quam gustus est.

II. Aut stant omnes aquae, aut^a fluunt; aut colliguntur, aut varias habent venas. Aliae sunt dulces,

a. *quae ratio aquas subministret.* Restituit Gronov. e brit. suo. Olim: *si qua ratio aquas subm.* In causam, non in rem inquirat Seneca.

a. *fluunt.* Bona haec quorundam codd. scriptura, quae confirmatur initio cap. 3. Alii, *eunt.* Mox *leves et graves sunt*

cuius infra c. XXVI, 5 mentione fit, in quo Siciliae memorabilia exposuerat. Cf. *dabimus*, locutione e foro praefationem nostram ad petita. Egit de Nilo IV, 1 sqq. Epistolas. *Eleus — amnis utrum — nascantur an est Alpheus*, qui sub mare *fiant*, i. e. utrum iam calimediterraneum cursum suum dae prodeant, an calorem agens cum fonte Arethusa accipiant prodeundo.

iuxta Syracusas *exsilire* prodire putabatur: *Siculis de versitas.* — 1. *Aut stant — fluunt.*

dulces, aliae variae: asperae quippe interveniunt, salsae amaraeque aut medicatae: ex quibus sulphuratas dicimus, ferratas, aluminosas. Indicat vim sapor. Habent praeterea multa discrimina. Primum tactus: frigidae calidaeque sunt. deinde ponderis: 2 leves et graves sunt. deinde coloris: purae sunt et turbidae, caeruleae, lucidae. deinde salubritatis: sunt enim salubres et utiles, sunt mortiferae, sunt quae cogantur in lapidem. Quaedam tenues, quaedam pingues: quaedam alunt, quaedam sine ulla bibentis ope transeunt, quaedam haustae foecunditatem ^b afferunt.

III. Ut stet aqua, aut fluat, loci positio efficit: in devexo fluit, in plano continetur et stagnat, et aliquando in adversum spiritu impellitur: tunc cogitur, non fluit. Colligitur ex imbribus: ex suo fonte nativa est. Nihil tamen prohibet, eodem loco aquam colligi, et nasci: quod in Fucino videmus, in

sunt est omnium codd. et edd. scriptura. Erasmus, Fortunati coniecturam sequens, habet, *omnes leves aut graves s.* Sed si hic *omnes* et *aut* posueris, quidni et in ceteris distinctionibus? ^b *afferunt.* Vulgata et ea bona est. *Auferunt* codicum Pinc. locum non habet: opponitur enim τοῖς *sine ulla bibentis ope.*

fluunt. Similia habet Aramicisque suis, quos multos stot. Meteorol. II, 1. *aliae* habuit, morte ereptus, in *sunt variae* i. e. varii saporibus, quoniam asperae, salsae etc. miscentur. *salsae amaraeque:* Flor. IV, 10, 8 salinacidus vocat, ubi cf. Duker. *aluminosas* i. e. vitriolatas. Alumen enim veterum nostrum vitriolum meique amantissimus, literis

C. 3. Continuatio. *quod*
173

^a in quem montis circumiecti, quicquid fudit, fluvii derivantur. Sed et magnae latentesque in ipso venae sunt. itaque etiam quum hiberni defluxere torrentes, faciem suam servat.

IV. Primum ergo quaeramus, quomodo ad continuandos fluminum cursus terra sufficiat, unde tantum aquarum exeat. Miramur, quod accessionem
flu-

a. *in quem montis circumiecti, quicquid fudit, fluvii derivantur*: Sic fere veneta et codd. Erasmus et Pincian. τὰ quicquid fudit omitunt. Obfopoeus non dubitavit legere: *in quem montes circumiecti quicquid fudit pluvia derivant*. Gronovius: *in quem montis circumiecti quicquid fundunt eluvia, derivatur*. At vocis *eluvium*, quam h. l., Epistol. 90, 15, ubi nunc *et pluviis* recte habetur, et Solin.

in Fucino videmus. Nunc *cus* exsiccandus esset, non vocatur Lago di Celano in suffecit canales per montem regni neapolitani provincia, circumiectum duxisse, nisi quae Abruzzo ultra vocatur. fossae quoque in ipso lacu Cf. Büfching. Geograph. T. foderentur aut effossae conservarentur ad aquas sponte in ipso scaturientes excipiendas atque in canales praecipuos derivandas. Quo quidem intermisso, malo non medebatur Claudii emissarium, quod insuper neglectum est. Quapropter Nervam deinceps, Vespasianum et Hadrianum lacum rursus emisisse legimus. cf. Ernesti Excurf. XXIII. ad Sueton. et commentationem doctam mensruo: die Horen anni 1796 n. XI insertam.

C. 4. Unde tanta aquarum abundantia. — Has quaestiones iam apud antiquiores nostro ventilatas esse docent Arillo-

fluminum maria non sentiant. Aequè mirandum est, quod detrimenta exeuntium terra non sentit. Quid est, quod illam sic ^a impleverit, ut praebere tantum ex recondito possit, ac subinde sic suppleat? Quamcunque rationem reddiderimus de flumine, eadem erit rivorum ac fontium.

V. Quidam iudicant, terram, quidquid aquarum emisit, rursus accipere, et ob hoc maria non crescere, quia quod influxit, non in suum vertunt, sed protinus reddunt. Occulto enim itinere subit terras, et palam venit, secreto revertitur, colaturque in transitu mare: quod per multiplices anfractus terrarum verberatum, amaritudinem ponit, et pravitatem saporis in tanta soli varietate exuit, et in sinceram aquam transit.

VI.

Solin. c. 18. inferre voluit vir praestantissimus, auctoritatem non confirmatam video. Sed lacus Fucini natura (Strab. V, 3, 13. p. 180 Lips.) confutat has emendationes. Mox *venae* e cod. memmian. recepi, Grutero probante: quum ceteri codd. et edd. perpèram *undae* habeant, *servat* sc. Fucinus. Dilerte sic uterque palat. Etiam sic legendum censebat Fortunat. Consentit Strabo l. 1. Alii: *servant*.

a. *impleverit* — *sic suppleat*? Sic optimi codd., non, ut Muretus habet, *supplevit*. Tò *sic*, quo Pinciani codd. carent, plurimi ceteri habent, idque bene.

Aristoteles Meteorol. II, 2. ἀπορῶν). Nec recentioribus aliique. Sic Lucret. V, 262 hae quaestiones inobservatae, quamquam Epicurus in taetae manserunt. Cf. Gehler causas harum rerum non satis accurate inquisivisse videtur, quippe cui Aristotelis est in causa rei. Sententia commentationes hasce non hoc capite allata ab Aristot. dum legendo exsequi licuit, Meteorol. II, 2. memorata tunc adhuc apud Nelei haereses in Troade delitescentes. Aristoteles certe l. 1. quoque multi fuere et hodieque sunt, qui idem ambidubitationem (τὴν ἀρχαίαν) plexi sunt. Cf. Gehler l. 1.

VI. Quidam existimant, quidquid ex imbris terra concipit, in flumina rursus emitti. Et hoc argumenti loco ponunt, quod paucissima flumina sunt in his locis, in quibus rarus est imber. Ideo siccas esse aiunt Aethiopiae solitudines, paucosque inveniri in interiore Africa fontes, quia fervida coeli natura sit, et paene semper aestiva. Squalidae itaque sine arbore, sine cultore arenae iacent, raris imbris sparsae, quos statim combibunt. At contra constat, Germaniam Galliamque, et proxime ab his Italiam, abundare rivis et fluminibus, quia coelo humido utuntur, et ne aestas quidem imbris caret.

VII. Adversus haec multa dici posse vides. Primum ego tibi vinearum diligens fossor affirmo, nullam pluviam esse tam magnam, quae terram ultra decem pedes in altitudinem madefaciat. Omnis humor intra primam crustam consumitur, nec in inferiora

C. 6. Alii deducunt ex exeunte usque ad Aprilem pluviis et imbris. Nec ineuntem nusquam pluere hoc Aristoteles Meteorol. I, 13. afferre praetermisit tamquam opinionem quorundam: elevatam quippe a sole aquam iterum pluviis congregari et sub terra ex

C. 7. Obiectiones adversus hanc opinionem. 1. *Primum ego — madefaciat.* Veritatem observationis confirmant Ferraltius (Oeuvres diverses T. II. p. 787 sq.) et Delahire (Mém. de l'Acad. roy. de Paris 1703. p. 68 sq.): Mariotte tamen aliique assensum recusant, diversam quippe soli naturam respiciendam esse

feriora descendit. Quomodo ergo potest imber suggerere annibus vires, qui summam humum tingit? Pars maior eius per fluminum alveos in mare auferatur. Exiguum est quod sorbet terra, nec id servat. Aut enim arida est, et absorbit quidquid in se 2 fufum est: aut satiata, si quid supra desiderium cecidit, excludit. Et ideo primis imbribus non augentur amnes: quia totos in se sitiens terra trahit. Quid, quod quaedam flumina erumpunt saxis et montibus? His quid conferent pluviae, quae per nudas rupes deferuntur, nec habent terram cui insideant? Adice, quod in siccissimis locis putei in 3 altum acti, per ducenum aut trecenum pedum spatia, inveniunt aquarum uberes venas, in ea altitudine, in quam aqua non penetret: ut scias illic non coelestem esse, nec collectitium humorem, sed quod dici solet, vivam aquam. Illo quoque argumento haec opinio refellitur, quod quidam fontes in summo montis cacumine redundant. Apparet ergo, illos sursum agi, aut ibi concipi, quum omnis aqua pluvialis decurrat.

VIII. Quidam existimant, quemadmodum in exteriori parte terrarum vastae paludes iacent, magni et navigabiles lacus, quemadmodum ingenti spatio terrae

esse contententes. 2. *Quid, lem.* Ideo qui puteus aquam quod — *insideant?* Quem vivam habet, eleganter a Cinnosier sequitur, Aristoteles cerone iugis puteus dicitur: Meteorol. I, 13. hac ipsa ratione usus est ad istam sententiam refellendam: recentiores haud pauci idem amplexi sunt, utrumque iungentes. Cf. Gehler s. v. Quelle. Voss. ad Virgilio Ge. IV. p. 287 sq.

terrae maria porrecta sunt, infusa vallibus: sic interiora terrarum abundare aquis dulcibus, nec minus illas stagnare, quam apud nos Oceanum, et sinus eius: immo eo latius, quo plus terra in altum patet. Ergo ex illa profunda copia isti amnes egeruntur: quos quid miraris si terra detractos non sentiat, quum adiectos maria non sentiant?

IX. Quibusdam haec placet causa. Aiunt habere terram intra se cavos recessus, et multum spiritus: qui necessario frigescit, umbra gravi pressus. Deinde piger et immotus, in aquam, quum se desit ferre, convertitur. Quemadmodum supra nos mutatio aëris imbrem facit, ita infra terras flumen aut rivum agit. Supra nos stare non potest segnis diu et gravis. Aliquando enim sole tenuatur, aliquando ventis expanditur. Itaque intervalla magna imbris sunt. Sub terra vero quidquid est, quod illum in aquam convertat, idem semper est, umbra perpetua, frigus aeternum, inexercitata densitas: semper ergo praebebit fonti aut flumini causas. — Placet nobis ter-

C. 8. Aquae dulces sub ἀδύνατόν ἐστὶ etc. cf. Gehler terra. Ex hac opinione re- f. v. Quelle.

centiores quidam lucrati esse

videntur ad suam, quae ab illa haud multum abhorret, aedificandam, v. c. Woodwardus, in quo refutando multus est Deluc in libro de Atmosphaera I, 155. vers. germ. Ergo ex illa — sentiant? Socrati tribuit hanc similemve opinionem Plato in Phaedone, quam memorat Aristoteles Meteorol. II, 2. sed reiicit. Τὸ δ' ἐν Φαιδῶνι, ait, γεγραμμένον περὶ τε τῶν ποταμῶν καὶ τῆς θαλάττης

C. 9. Spiritus sub terra frigescens et segnis in aquam convertitur. Etiam haec hypothesis amicos inter recentiores invenit, inprimis Cartesianum (Princip. Philos. P. IV. §. 64 sq.) aliosque. Cf. Gehler f. v. Quelle. Placet — convertitur. Iam haec opinio non omnino, ait, reiicienda est, quandoquidem nos Stoici quoque statuimus, terram esse mutabilem in aliud elementum.

terram esse mutabilem. Hoc quoque quidquid efflavit, quia non aëre libero concipitur, crassescit, et protinus in humorem convertitur.

X. Habes primam aquarum sub terra nascentium causam. Adicias etiam licet, quod fiant omnia ex omnibus. Ex aqua aër: Ex aëre aqua: Ignis ex aëre: Ex igne aër. Quare ergo non terra fiat ex aqua, et ex terra aqua? quae si in alia mutabilis est, et in aquam: immo maxime in hanc. Utraque cognata res est, utraque gravis, utraque densa, utraque in extremum mundi compulsa. Ex aqua terra fit. Cur non aqua fiat e terra? At magna flumina sunt. Quum videris, quanta sunt, rursus, ex quanto prodeant, adspice. Miraris, quum labantur assidue, 2 quaedam vero concitata rapiantur, quae praesto sit illis semper aqua nova? Quid si mireris, quod quum venti totum aëra impellant, non deficit spiritus, sed per dies noctesque aequaliter fluit, nec, ut flumina, certo alveo fertur, sed per vastum coeli spatium lato impetu vadit? Quid si ullam undam superesse mireris, quae superveniat tot fluctibus fractis? Ni- 3 hil deficit quod in se redit. Omnium elementorum alterni recursus sunt. Quidquid alteri perit, in alterum transit. Et natura partes suas velut in ponderibus constitutas examinat: ne portionum aequi-

L 2

tate

C. 10. Terra ex aqua, et Philos. II. p. 67 sqq. ubi et rursus aqua ex terra fit. iam nostri loci memor fuit. Anaxagoreum hoc esse dogma Sed alii quoque philosophi, constat. Cf. Valcken. Dia- e. c. Aristoteles de Gener. trib. p. 4. et Intpp. ad Pla- et corrupt. II, 4. tuentur illud ton. Phaedon. §. 17. Gorg. Anaxagoreum: Πᾶν ἐν παντί 46. Stoeae quoque dogma μέμικται. vid. Plut. de Pla- fuit, omnia ex omnibus fieri. cit. Phil. I, 17. not. in ex- Tiedemann System d. stoisch. tremum ultimum locum, quate-

tate turbata, mundus praeponderet. Omnia in omnibus sunt. Non tantum aër in ignem transit, sed nunquam sine igne est. Detrahe illi calorem: rigescet, stabit, durabitur. Transit aër in humorem: 4 sed nihilominus non sine humore. Et aëra et aquam facit terra: sed non magis unquam sine aqua est, quam sine aëre. Et ideo facilius invicem transitus est, quia illis, in quae transeundum est, iam mixta est. Habet ergo terra humorem: hunc exprimit. Habet aëra: hunc umbra hiberni frigoris densat, ut faciat humorem. Ipsa quoque mutabilis est in humorem: natura sua utitur.

XI. „Quid ergo? inquis, si perpetuae sunt causae, quibus flumina oriuntur, ac fontes: quare aliquando siccantur, aliquando quibus non fuere locis exeunt?“ Saepe motu terrarum itinera turbantur, et ruina interseindit aquas, quae retentae novos exitus quaerunt, et aliquo impetu faciunt, aut ipsius quassatione terrae aliunde alio transferuntur.

Apud

quatenus levitas maior aeris non dubitabant, ipsis vide-ignisque in causa est, ut hoc batur commutatio: qui er-utrumque elementum super-rior facillimus et vix evitabi-riorem locum, illud utrum-lis, instrumentis aliisque re-que inferiorem teneat. 3. bus deficientibus. Quare il-*Omnia in omnibus sunt.* In lud Anaxagoreum modo lau-hanc sententiam facile erat datum, Πάν ἐν παντί μέ- incidere primis in rerum na- μικται, originem duxisse vi-turam inquirentibus, quippe detur.

qui elementa, quae assume- C. 11. At cur flumina fon- bant, illa quatuor ita inter tesque exarescunt? 1. *Iti- fese iuncta et connexa vide- nera fluminum ac fontium.* bant, ut unum ex altero Exempla quaedam attulit nasci videri posset. Coniun- Aristoteles Meteorol. I, 14. ctio illa et ortus, quem post- Sic Rhodanum inter Gene- ea in mythis scilicet invenire vam et Lugdunum ruina mon-

Apud nos evenire solet, ut amisso canali suo flumina primum refundantur: deinde quia perdiderrunt viam, faciant. Hoc accidisse ait Theophrastus 2 in Coryco monte, in quo post terrarum tremorem nova vis fontium emerfit. Sed et alios quoque casus intervenire quidam opinantur, qui aliter evocent aquas, aut a cursu suo deiciant, atque avertant. Fuit aliquando aquarum inops Haemus: sed quum Gallorum gens a Cassandro obfessa in illum se contulisset, et silvas cecidisset, ingens aquarum copia apparuit, quas videlicet in alimentum suum nemora ducebant; quibus ^a excisis, humor, qui de-

L 3 fiit

a. *excisis*. Sic omnes codd. et edd. Sed palat. ap. Grut. habet *emerfis*. Signat digito, quod in regio exstat britannico: *quibus everfis*. Neque spernendum est. Gron. Exempla a Gronov. allata docent, *evertere pinum* bene dici: sed alia satis obvia et nota monstrant quoque, silvas, pinum excidere aequè bene dici. In vulgata itaque acquiescamus.

montium delapsorum inter- *Haemus*, nunc *Tschengje*, scissum sub terra aliquamdiu in Thracia, nunc Rum-lli. fluere constat. — 2. Locus cf. Bälching Geograph. T. *Theophrasti*, nisi fallor, per- II. p. 663. ed. oct. *Gallo-* rit. Fortasse occurrit in eius *rum*. Hi Galli Pannoniae et libro *περὶ ὑδάτων* nunc de Illyriae incolae ter patria perditio. Cf. Fabric. Bibl. relictæ invaserunt Thraciam Gr. III, 7. p. 455. Harles. et Macedoniam ante ol. CXX. Rem Plinius N. H. XXX, 4 Cambaule duce, deinde ol. et 5. etiam memoravit, haud CXXIV. variis ducibus, qui, dubie ex Theophrasto. *Corycus mons* Ciliciae: mon- rege Macedoniae Ptolemaeo Cerauno victo in proelio et tes cognomines in pluribus interemto, mox a Sosthene fugati sunt. Tertii agminis regionibus siti commemo- pars altera Brenno quodam rantur; plerumque tamen duce, sive nomen proprium mons cilicius intelligitur, ducis fuit, sive ducem in- nulla quippe regionis nota signavit, vicit Sosthenem, addita. Mela I, 13. ibiq. sed postea deleta est, altera Voss. Mannert VI, 3. p. 319. parte

3 sit in arbuta consumi, superflus est. Idem ait et circa Magnesium accidisse. Sed pace Theophrasti dixisse liceat, non hoc est simile veri: quia fere aquosissima sunt, quaecunque umbrosissima. Quod non eveniret, si aquas arbuta sicarent, quibus alimentum ex proximo est: fluminum vero vis ex intimo manat, utraque excipitur, quam radicibus evagari licet. Deinde succisae arbores plus humoris desiderant. Non enim tantum id quo vivant, sed et id quo crescant, trahunt. Idem ait, circa Arcadium, quae urbs in Creta insula fuit, ^b fontes et lacus

b. fontes et lacus substituisse. Sic multi codd. et edd. Sed f. et rivus pal. tert. probante Grut. et Obsepoeo. Enimvero

parte in Asiam migrante ibique Gallograeciam condente. Ex his quidem primum agmen, quod ante ol. CXX. irruperat in Thraciam, a *Cassandra* obsessum fuerit necesse est: nam Cassander rex Macedoniae mortuus est ol. CXX, 3, ante Chr. nat. 298. Pausanias huius rei nullam mentionem fecit X, 19. p. 212 Fac. Metu Graecorum, i. e. Cassandri, in patriam recessisse tradit. Cf. Gottl. Wernsdorf de republ. Galatarum. Norimberg. 1743. 4. *Magnesium*: incertum, fueritne Magnesia ad Sipylum, an M. Lydiae: de illa cf. Mannert VI, 372, de hac ibid. p. 267.

3. Senecae assentiuntur recentiores quidam, Rusli de

Pensylvania, Jefferson de Virginia, Williams de Nova Anglia, Calms, Liancourt, Volney de Americae septentr. partibus, Olivier de Persia siccitate nunc quidem laborante, quoniam montes arboribus carent, uberius exponentes. Ubi enim silvae caesae fuerint, ibi multas et eas insignes mutationes evenisse memorant. Ut praeterea quae de quatuor anni aetatibus mutatis et rel. referunt, imprimis docent, fluvios exiguos vel exsiccatos esse, vel perquam decrevisse. Fieri autem hoc verisimile est propterea, quod nubes electricitatem suam alioqui in silvas demittentes aquas suas ibi relinquere solent. Cessante autem causa cessat

lacus substitisse, quia defierit coli terra, diruta urbe: postea vero quam cultores receperit, aquas quoque recepisse. Causam siccitatis hanc ponit, quod obduruerit constricta tellus, nec potuerit imbres inagitata transmittere. Quomodo ergo plurimos videmus in locis desertissimis fontes? Plura denique invenimus, quae propter aquas coli coeperunt, quam quae aquas habere coeperint, quia colebantur. Non enim esse pluvialem hanc aquam, quae vastissima flumina a fonte statim, magnis apta navigiis defert, ex hoc intelligas licet, quod per hiemem aestatemque par est a capite deiectus. Pluvia potest facere torrentem: non potest autem aequali inter ripas suas tenere labentem aquam: non faciunt imbres, sed incitant.

XII. Paulo repetamus hoc altius, si videtur: et scies non habere quod quaeras, quum ad veram

L 4

amnum

vero illa lectio, praeterquam quod vulgata est, difficilior est, et mutata videtur in *rivos* a librariis, qui τὸ *lacus* h. l. non concoquerent.

c. *non potest autem — labentem aquam: non f.* Sic distinguere malui, quam emendationem Gronovii quamvis ingeniosam recipere. Requirebatur autem post *labentem*, ubi edd. habent punctum, nomen aliquod substantivum, quod *torrentem* esse non potest. Quare emendabat Gron.: *non potest amnem aequali* etc. Olim: *non — labentem. Aquam n. f.* Mox *incitant* e pluribus codd. bene reposuit Gronovius, qui 4, 2. 5, 11. Colum. 3, 21. laudat. Antea: *excitant.*

cessat effectus. Eadem ratione explices etiam, quae De urbe cf. Stephan. byz. mox de urbe Arcadiae narrantur. *Deinde succisae arbores* quae novos furculos agunt. retulit Plin. N. H. XXXI, 4. De urbe cf. Stephan. byz. ibiq. intpp. *Substitisse* Plin. l. l. explicat, cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi erant. Theophrastum

4. De Arcadia, Ἀρκάδια, quoque ex hoc loco videmus fontium causam in imbribus posuisse. *Ἀρκάδες*, urbe insulae Cretae, idem ex eodem fonte

amnum originem accesseris. Flumen nempe fecit copia ^a cuiusque aquae perennis. Ergo si quaeris a me, quomodo aqua fiat: interrogabo invicem, quomodo aër fiat, aut terra. Si rerum elementa sunt quatuor, non potes interrogare unde aqua sit: **2** quarta enim pars est naturae. Quid ergo miraris, si rerum naturae portio tam magna potest ex se semper aliquid effundere? Quomodo aër, et ipse quarta pars mundi, ventus et auras movet, sic aqua rivos et flumina. Si ventus est fluens aër, et flumen est fluens aqua. Satis multum illi virium dedi, quum dixi, elementum est. Intelligis, quod ab illo profiscitur, non posse deficere.

XII. Aqua, ait Thales, valentissimum elementum est: hoc fuisse primum putat, ex hoc surrexisse omnia. Sed et nos quoque aut in eadem sententia, ^a aut in ultima sumus. Dicimus enim ignem esse, qui

a. *cuiusque*. Sic Fortunatus, quocum fere consentit Erasmus et duo codd. Grut. Muretus: *curfusque*. Sed *curfusque* non requiritur, notione currendi et profluendi iam in voce *perennis* expressa. Sufficit, copiam aquae perennis facere flumen.

a. *aut in ultima*. Haec omnium codd. et edd. scriptura, in qua noli quidquam mutare. Dudum quidem, ait Grut., suspi-

C. 12. Continuatio. 1. *Si* C. 13. Aqua rerum principium et quomodo iuxta i. e. mundus qui elementis Thaletem et Stoicos. — 1. quatuor continetur. Cf. Tie- *Aqua — est*. Quomodo demann Syft. der ft. Phil. II. haec Thales intellexerit, non p. 67 sq., qui tamen non eo extra omnem dubitationis iudicio, quo haec exigi et exaleam positum est. Certe poni debent, rem expediisse Aristoteles Metaphyf. I, 3. dicendus est. *Quomodo* To. II. p. 1229. mythicis de *aer — mundi*: nam omnia mundi ortu notionibus totam Thaletis sententiam tribuit, eo minus ad liquidum ducen-

qui occupet mundum, et in se cuncta convertat. Hunc evanidum confidere, et nihil relinqui aliud in rerum natura, igne restincto, quam humorem: in hoc futuri mundi spem latere. Ita ignis exitus mundi est, humor primordium. Miraris amnes ex hoc posse exire semper, qui pro omnibus fuit, et ex quo sunt omnia? Hic humor in diductione rerum ad quartas redactus est, sic positus, ut fluminibus edendis sufficere, ut rivis, ut fontibus posset. Quae sequitur, Thaletis inepta sententia est. Ait

L 5

enim,

suspicabar clarius: *aut in vicina sumus*: nunc nihil tento contra manuscriptos, neque vero opus est.

ducendam, quoniam nullum fincte exposita, eo ducen-
Thaletis librum exstitisse con- te, quamquam rudi. Ex
stat. Ceterum non miran- aqua enim observasse sibi
dum est, quod primis philo- videbantur omnia formari,
sophiae auctoribus cosmogo- in eamque resolvi mutatione
nias condere placuit: nam et motu, materia tamen ma-
quum hominis de rebus co- nente. *Sic et nos* Stoici.
gitantis, praesertim philoso- Habet similia Stob. Eclog.
phi sit, rerum cognoscere phys. I. p. 370 sq. et Diog.
causas, et in iis indagandis, Laert. VII, 142. cf. Tiede-
quantum licet, prodire, non mann Syst. der st. Phil. II.
potuere quin omnia quae p. 87 sq. qui tamen nostro
sub sensus mentemque ve- loco non usus est. — 2. *Quae*
niunt, ideoque etiam rerum — est sq. Huius sententiae
mundique originem matur- meminit uno verbo Aristot.
rime inquirerent. Hoc in Metaphys. I, 3. l. 1. Verba
humanae mentis ratione si- eius sunt haecce: *Θαλῆς*
tum est. Ratio itaque quae- *μὲν — ὕδωρ Φησὶν εἶναι* (sc.
sionem hanc peperit, quam *τὴν ἀρχὴν)* διὸ καὶ τὴν γῆν
phantasiae ope solvere stu- *ἐφ' ὕδατος ἀπεφῆνυτο εἶναι.*
duit, et quidem Thales ita, cf. infra VI, 6. Ceterum ex
ut rerum principium *ὑδῶρ*, his Senecae locis forma
aquam interpretatur Seneca, rae, qualem sibi Thales co-
statueret, observatione quo- gitaverit, colligi non debere
que, ab Aristot. l. l. satis di- videtur, quum potius aliae
ratio-

enim, terrarum orbem aqua sustineri, et vehi more navigii, mobilitateque eius fluctuare, tunc quum dicitur tremere. Non est ergo mirum, si abundat humor ad flumina fundenda, quum mundus in humore sit totus. Hanc veterem et rudem sententiam explode. Nec est quod credas, in hunc orbem aquam subire per rimas et facere sentinam.

XIV. Aegyptii quatuor elementa fecere: deinde ex singulis bina, marem et feminam. Aërem marem indicant, qua ventus est: feminam, qua nebulosus et iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem vocant masculum, qua ardet flamma: et feminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, saxa cautesque: a feminae nomen assignant huic tractabili ad culturam.

XV.

a. *feminae nomen assignant.* Tacent omnes, nee cur spernam quidquam est caulae. Sed unde in optimo britannico, *nomen imponunt?* An interpretatio est? Tamen sic loquitur auctor et lib. VII, 19, esse quidem, sed non, quibus siderum nomen imponat. Gron.

rationes, quas Koelerus (Allgemeine Geographie der Alten T. I. p. 91 sq.) perspicacissime attulit, suadeant formam terrae globatam animo suo concepisse Thaletem. Sed veteres ipsi de hac re sibi non constant.

C. 14. Elementorum diuisio iuxta Aegyptios. — Quum Seneca in Aegypto aliquamdiu vixerit, ibi hanc quoque sententiam, cuius tamen nullum aliud vestigium sic expressum invenio, hauris s. venti, Phthas, symbolum

XV. ^a Mare unum est, ab initio scilicet ita constitutum: habet suas venas, quibus impellitur atque aestuat. Quomodo maris, sic et huius aquae mitioris vasta in occulto via est, quam nullius fluminis cursus exhauriet. Abdita est virium eius ratio. Tantum ex illa, quantum superfluum sit, emittitur. Quaedam ex istis sunt, quibus assentire possumus: ² sed hoc amplius censeo. Placet natura regi terram, et quidem ad nostrorum corporum exemplar, in quibus et venae sunt et arteriae: illae sanguinis, hae spiritus receptacula. In terra quoque sunt alia itinera, per quae aqua; et alia, per quae spiritus currit: adeoque illam ad similitudinem humanorum corporum natura formavit, ut maiores quoque nostri aqua-

a. *Mare unum est, ab initio* etc. Hoc vulgatum male corruptit Muretus edendo: *Mare unde est? ab initio* —. Non intellexerat vir alioquin acutissimus atque doctissimus, hanc Aegyptiorum sententiae continuationem esse,

lum ignis, Isis, symbolum terrae fecundatae etc. illustrant auctorem. Similia invenire licet ap. Plut. de Isid. et Osiride c. XXXII sq. XL etc. T. IX. Hutt.

C. 15. Terra corpori humano similis suas venas etc. habet. 1. *Mare — emittitur.* Haec cohaerent cum iis, quae cap. praeced. attulerat. Aegyptiorum itaque refert esse hanc sententiam: mare quoque esse elementum. 2. *Sed hoc amplius censeo.* Senatorium loquendi genus: quum qui dicitur erat, probabat quidem quae ab aliis dicta erant,

sed addebat aliquid etiam de suo. Muretus. Cf. Seneca de vita beat. c. III, 2 not. *Placet.* Pythagorae tribuit Ovid. Metam. XV, 342 sq. Stoicis placuit quidem secundum Diog. Laert. VII, 149 sq. ἡνώσθαι τὸν κόσμον, i. e. Cicerone de N. D. II, 32. interprete, continentem mundi esse unamque naturam; sed inde non sequitur, esse idem mundum et terram revera animal nostro sensu. Comparatur tantummodo cum animali, quatenus mens divina eum penetret, impleat atque moveat. — 3. *ut maiores — venas:* e. c. Iulius

Cae.

aquarum appellaverint venas. Sed quemadmodum in nobis non tantum sanguis est; sed multa genera humoris, alia necessarii, alia corrupti, ac paulo pinguioris, in capite cerebrum, in ossibus medullae, mucii, salivaeque et lacrimae, et quiddam additum articulis, per quod citius flectantur ex lubrico: sic in terra quoque sunt humoris genera complura.

4 Quaedam quae matura durentur. Hinc est omnis metallorum humus, ex quibus aurum argentumque petit avaritia: et quae in lapidem ex liquore vertuntur. In quibusdam vero locis terra humorque liquescit, sicut bitumen, et cetera huic similia. Haec est causa aquarum secundum legem naturae

5 voluntatemque nascentium. Ceterum ut in nostris corporibus, ita in illa saepe humores vitia concipiunt: aut ictus, aut quassatio aliqua, aut loci senium, aut frigus, aut aestus, corrumpere naturam; et sulphuratio contraxit humorem, qui modo diuturnus est, modo brevis. Ergo ut in corporibus nostris sanguis, quum percussa vena est, tamdiu manat, donec omnis effluxit, aut donec venae scissura subsedit, atque interclusit, vel aliqua alia causa retro dedit sanguinem: ita in terra, solutis ac patefactis

Caesar, Cicero etc. Sic artificialia, quae fluere fiunt, Graeci has venas *Φλέβας*, fuloria, e. c. rubini fulorii etc. sic omnes fere gentes eadem *Haec est causa aquarum* — analogia utuntur. *corrupti* vis terrae in aquam mutabilis e. c. mucum, pituitam, *κόλις* est. *voluntatemque nascentium*, *κρίσιν*, *μύξιν*. et quiddam *scientium*, i. e. inclinatio — *lubrico*: succum dicit, qui nem, quam nos affinitatem e medulla separatur ad hunc physicam appellare solemus. usum. 4. *metallorum* i. e. 5. *aut ictus* — *naturam metallifodinarum*. et quae humorum. *ictus* quatenus *in lapidem* — *vertuntur*, comprimitur eius via. *loci* ut *crystallus*, *stalactitae*, et *senium* situs et quae inde sequi-

tefactis venis, rivus aut flumen effunditur. Inter-6
 est, quantum aperta sit vena, ^b quomodo consumpta
 aqua sit. Modo exsiccatur aliquo impedimento,
 modo coit velut in cicatricem, comprimitque quam
 fecerat viam: modo illa vis terrae, quam esse mu-
 tabilem diximus, definit posse alimenta in humorem
 convertere: aliquando autem exhausta replentur,
 modo per se viribus recollectis, modo aliunde trans-
 latis. Saepe enim inania apposita plenis humorem
 in se attrahunt. ^c Saepe transire facilis in aliud 7
 ipsa terra in tabem resolvitur, et humescit. Idem
 evenit sub terra, quod in nubibus, ut spissetur,
 graviorque quam ut manere in natura sua possit,
 gignat humorem. Saepe colligitur roris modo, te-
 nuis et dispersus liquor, qui ex multis in unum lo-
 cis confluit. Sudorem aquileges vocant: quia gut-
 tae

b. *quomodo consumpta aqua sit.* Ita antiqua lectio codd. Fortun. Sed prius cusi et codd. Grut., atque Obsopoei *aqua deficit.* Gruter. emendabat non male: *quomodo consumpta aqua. Deficit modo et exsiccatur.* Verum illa particula et omnibus abest libris.

c. *Saepe transire facilis in aliud ipsa terra in tabem r.* Sic codd. Fortun., confirmat codex brit. Gronovii, qui recipiendum suavit. Edd. et haud pauci codd. *Saepe terra si facilis est ipsa in tabem resolvitur et humescit.* Mox *graviorque* mss. et Gron. suadentibus reduxi.

sequitur, aeris corruptio. Sic aeri rosco expofita. 7. *ut*
γῆρας καὶ ἀκμήν tribuit Ari- *spissetur — humorem.* ut
 stot. Meteorol. I, 14. p. 754. quasi turgescat ipsa terra in-
 terrae. *et sulphuratio*, vena sito vapore et humiditate,
 sulphurea. 6. *Modo exsic-* ut nubes spissantur ante plu-
catur terra subito dehiscen- viam, atque eadem terra
 te, aut igneo tractu eam con- iam *gravior*, quam ut susti-
 fumente — *modo coit* terra nere se possit, relevetur
 iter obstruente: *aliquando* emisso humore, ut gravidus
 — *translatis* ut in lacu circni- uterus fuso partu. Grono-
 zio fit. *Saepe — attrahunt* vius. *Sudorem aquileges*
 e. c. spongia, aut terra sicca *vocant.* Et si aliam hic se-
 quitur

tae quaedam vel pressura loci eliduntur, vel aestu evocantur. Haec tenuis unda vix fonti sufficit. At ex magnis causis, magnisque conceptibus excidunt amnes: nonnunquam leviter, si aqua pondere suo se tantum detulit; nonnunquam vehementer et cum sono suo, si illam spiritus intermixtus eiecit.

XVI. Sed quare quidam fontes senis horis pleni, senisque ficci sunt? Supervacuum est nominare singula flumina, quae certis mensibus magna, certis angu-

quitur interpretationem, tamen sudor etiam humor esse potest, quae sudoris quidem prima vis fuisse videtur. Sic Lucretius II, 464 usurpat. Varro de Ling. lat. IV, 5. p. 11. bip.: Hinc sudor quivis deorsum in terram humber. *Aquileges* sunt scrutatores et repertores aquarum, οἱ τὰ ὑδραγωγεία ἐργάζομενοι, ὑδροσκόποι secundum Vet. Gloss. De his opificibus egit Theodoricus rex Gothor. in epistola ap. Casiodor. Var. III, 53.

C. 16. Quomodo fontes etc. e terra prodeant. — *Sed quare — sunt?* Huic simile quiddam de Dodoneo fonte scriptum reliquit Plin. N. H. II, 103. Meridie, inquit, semper deficit: qua de causa anapauomenon vocant. Mox increfcens ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. Paulo post addit, fontes esse calidos contra Timavum au-

nem, qui pariter cum aestu maris crescunt minuunturve. Vide quae de fonte Comensi scribit Plinius Caecilian. epist. ult. libri IV. quae eadem et Plinius avunculus, sed brevius, tradiderat. Muretus. Quum fontes vel perennes vel periodici, et hi rursus vel intermittentes vel reciproci sint, intermittentes ex his quaestioni a nostro propositae ansam dederunt. Illum fontem, cuius Plin. meminit, etiam nunc existare, et nomen antiquum habere, Io.

Maria Catanaeus, qui epistolas Mediolani 1596. fol. edit, testatum reliquit. Alios huius generis fontes memorat Astrucius in histoire naturelle de Languedoc, Scheuchzerus in itineribus alpinis aliique. Causam autem eorum melius in canalibus siphonum instar a natura excavatis atque collocatis ponimus (cf. Segneri explicationem a Gesnero ad Epist. Plin. IV, ult. al-
latam),

angusta sunt, et occasionem singulis quaerere, quum
 pollim eandem causam omnibus reddere. Quem-
 admodum quartana ad horam venit, quemadmodum
 podagra ad tempus respondet, quemadmodum pur-
 gatio, si nihil obstitit, statum diem servat, quem-
 admodum praesto est ad mensem suum partus: sic
 aquae intervalla habent, quibus se retrahant, et
 quibus reddant. Quaedam autem intervalla minora ²
 sunt, et ideo notabilia: quaedam maiora, nec mi-
 nus certa. Et quid hoc mirum est, quum videas
 ordinem rerum et naturam per constituta procedere?
 Hiems nunquam aberravit, Aestas suo tempore in-
 canduit. Autumnus, verisque, ut solet, facta muta-
 tio est. Tam solstitium, quam aequinoctium, suos
 dies retulit. Sunt et sub terra minus nota nobis
 iura naturae, sed non minus certa. Crede infra,
 quidquid vides supra. Sunt et illic specus vasti,
 sunt ingentes recessus, et spatia suspensis hinc et
 inde montibus laxa. Sunt abrupti in infinitum hia- ³
 tus, qui saepe illapas urbes receperunt, et ingen-
 tem

latam), quam veteres, Seneca testis, Kircherus al. usi sunt
 h. l. et Plin. l. l. Noster, ad fontium originem expli-
 cat Stoicus, pergit in compa-
 ratione terrae cum corpore Quellen. — 3. *Sunt abru-*
humano, quo referuntur *pti — condiderunt*: hoc
quartanae febris etc.: sed ni-
 hil inde et e spiritu con-
 constat. *Spiritum*, aerem
 iuncto lucreris, nisi qualita-
 tem quandam occultam. —
 2. *Quaedam — minora sunt*,
 ut illi fontes: *quaedam ma-*
iora — certa, e. c. Nili au-
 ctus. *Sunt et illis — laxa*.
 His specubus vastis recentio-
 res etiam nonnulli, e. c. Car-
 invicem solvi posse opinatus
 est:

tem in alto ruinam condiderunt. Haec spiritu plena sunt, nihil enim usquam inane est, et stagna obfessa tenebris et locis amplis. Animalia quoque illis in-nascuntur, sed tarda et informia: ut in aëre caeco pinguique concepta, et in aquis torpentibus situ: pleraque ex his caeca, ut talpae et subterranei mures, quibus deest lumen, quia supervacuum est. Inde ut Theophrastus affirmat, pisces quibusdam locis eruuntur.

XVII. Multa hoc loco tibi in mentem venient, ^a quae urbane in re incredibili fabulam dicas: non

a. *quae urbane in re incredibili fabulam.* Quum Gronov. in cod. brit. *credibili* invenisset, nullam vulgatae: *quae urbane*

est: qua quidem opinione *phraſtus* — *eruantur*. Hunc hac in re non uſi neque ipſum, ut opinor, Theophrastus Aristot., neque Plinius. *ut* ſi locum citat Athenaeus *talpae et ſubterranei mures*. In antiquitate haec opinio invaluit, talpam et mures ſubterraneos, i. e. mures musculos et eos albos, coecitate laborare: ſed non uſquequaque veram eſſe nunc conſtat. Cf. Io. Beckmann. ad Aristot. auſcultat. mir. p. 363. Murem tamen typhum, quem Ariſtoteles *ἀσπάλανα* vocat Hiſt. Anim. I, 9. IV, 8. VIII, 28. et oculis carere ait, revera eſſe coecum docuit Olivier Itiner. II. p. 519 ſq. verſ. germ. Ceterum Plinius N. H. II, 37. Ariſtotelem perperam intellectum exſcripſit: nam Ariſtot. non de omnibus talpis, ſed de *ἀσπάλαξι* loquitur, quae vera ſunt. *Inde ut Theophrastus* — *eruantur*. Hunc hac in re non uſi neque ipſum, ut opinor, Theophrastus Aristot., neque Plinius. *ut* ſi locum citat Athenaeus princ. libri octavi (p. 331. C. Caſaub.): Plinius copioſius IX, 57. Locus Theophrasti ſuperest in Ej. fragm. de Piſcibus p. 469. ed. Heinf. Ceterum cf. Intpp. ad Athen. I. I., ubi Io. Beckmann. ad Arist. de mirab. auſc. c. 74 ſq. et Herrmann. ad Polyb. T. VIII. p. 718. laudantur. Alexandrum quoque de Humboldt, ornamentum et decus Germaniae literariae, apud Limam piſces terrenos, quos Plin. vocat, eiectos eſſe terrae motu narraſſe notum eſt, quos Lacepedius generi Silurorum adſcribit, Humboldtus autem Pimelodes Cyclo-*pum* appellat. Cf. Strab. IV. p. 17. liſt. Is. Voff. ad Pompon. Melam p. 181 ſq.

non cum retibus aliquem, aut cum hamis, sed cum dolabra ire piscatum. Exspecto ut aliquis in mari venetur. Quid est autem, quare pisces in terram non transeant, si nos maria transimus? Permutabimus sedes. Hoc miraris accidere: quanto incredibiliora sunt opera luxuriae, quoties naturam aut mentitur, aut vincit? In cubili natant pisces, et sub ipsa mensa capitur, qui statim transferatur in mensam. Parum videtur recens nullus, nisi qui in convivae
 2
 manu

bane in re incredibili fabulam sententiam videns, eleganti oxymoro conditam lectionem commendat. Seneca, ait Gron., hanc opinionem ipse c. 19. confirmat, ideoque non incredibilis vocari poterat. Appellat autem *fabulam*, quae primo ad spectu fabulosa videtur, quum tamen rem credibilem contineat. Enimvero etiam vulgatae bonus sensus inest. Nam clara sunt omnia, si fabulam pro narratione quacunque accipias, quae vocabuli vis non rara est. Accedit, quod Lucilio res esset incredibilis, non item nostro Senecae, quippe qui narrationem hanc non pro mere incredibili fabulosaque habuit. *Incredibili* autem veram esse lectionem, docent sequentia: *Quanto incredibiliora* etc. Itaque sensus est: in re quae tibi incredibilis videtur, quamque tu fabulis adnumerat, fabulam dicis. Nullam ideo causam vidi, cur vulgatam desererem. Mox *venetur* ab hariolatione Pinciani perquam ingeniosa profectum est: vulgata et ea admodum elumbis erat: *versetur*.

C. 17. Investiva in luxum me piscari in aere, Venari Romanorum, occasione pi- autem reteiaculo apros in scium. — 1. *Non cum re-* medio mari. *In cubili* — *tibus* — *sedes*. Sunt Lucii urbane dicta. *dolabra*, vel fistulas aquarias e castel-
αυη, instrumentum fossorium, lis (bassins), in quae aquae-
 une pale à fer, un lochet, ductus eam portaverant, in-
 Grabscheit, Spade. cf. Pal-
 lad. febr. 21, 2. *In mari* — rum, ut quaecunque loca
venetur. Mentior, ait Fro-
 usum quemvis praebèrent. cf.
 mondus, nisi Libanum, ser-
 supra praef. lib. I. §. 6. de-
 vum Plautinum in Asinaria rivata in domos flumina.
 (I, 1, 86 sq. ed. Brunck.) Varro de R. R. III, 5, 14.
 aspexit: Iubens una opera lucem dat accipitque. —

manu moritur. Vitreis ollis inclusi offeruntur, et observatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante spiritu vertit: alios necant in garo, et condiunt vivos. ^b Hi sunt qui fabulas putant, piscem vivere posse sub terra, et effodi, non capi! Quam incredibile illis videretur, si audirent natate in garo piscem, nec coenae causa occisum esse super coenam, quum multum in deliciis fuit, et oculos, antequam gulam, pavit!

XVIII. Permite mihi, quaestione seposita, castigare luxuriam! Nihil est, ^a inquit, nullo expirante for-

b. *Hi sunt — capi!* Est vulgata, quam Pinc. coniectura mutavit in: *Et sunt qui — capi.*

a. *inquit* e palat. tert. restitui. Olim *inquis*. Mox *animam efflanti* e Fortunati codd. recepi. Erasmus e codd. non nullis *afficienti*. Muretus proprio Marte dedit, *animam agentis*. Deinceps vulgata *et in ceteras facies* tuenda est a Pinciani divinatione, *et incerta facies — coloris est*. At *ceterae facies coloris* sunt multae mutationes, quas in cap. praeced. habuimus. *Est* ad sequentia manifesto pertinet. *Est vacatio longa — luxuriae!* Codd. scriptura *vagatio* non magis deserenda est, quippe ex prava librarii pronuntiatione orta, quam distinctio. Aspectus hic otium longum praebet luxuriae. Fieri tamen potuit, ut non *Est*, sed *Ecce* scriptum sit, hoc sensu: O quam diu otiosa fuit luxuria

2. *Vitreis ollis — vertit.* thynnis confieri solita, quae Idem dicit Plin. N. H. IX, 17: variis opsoniorum generibus Mullum expirantem versicondiendis inserviebat. Concolori quadam et numerosa pares cum eo nostrum ius varietate spectari proceres encrasicholinum (la sauce de gulae narrant etc. *alios necant — vivos*. Plin. l. l. Manil. V, 670 sq. et Cornar. Apicius, tradit, ad omne ad Galeni compos. med. sec. luxus ingenium mirus, in loca p. 363. Gesner Th. L. Sociorum garo, nam ea quoque res cognomen invenit, C. 18. Continuatio. 1. *in-* necari eos praecellens putavit etc. *Garum*, muria optima e diversis piscibus, e. c. *bart*, *τρίγλις*, cf. post Aristot.

quis aliquis ex his convivis. De *mullis*, Seebarbe, Rothbart, *τρίγλις*, cf. post Aristot.

formosius. Ipsa colluctatione animam efflanti rubor primum, deinde pallor suffunditur: quam aequae variatur et in ceteras facies inter vitam et mortem coloris! Est vacatio longa somniculosae inertisque luxuriae. Qua sero expressa, sero circumscribi se et fraudari tanto bono sensit! Hoc adhuc tanto ² spectaculo et tam pulchro piscatores fruebantur. Quo coctum piscem? quo exanimem? in ipso ferculo exspiret. Mirabamur tantum in illis esse fastidium, ut nolent attingere, nisi eodem die captum piscem, qui, ut aiunt, saperet ipsum mare. Ideo cursu advehebatur, ideo gerulis cum anhelitu et clamore properantibus dabatur via. Quo pervenere ³ deliciae? ^b Iam pro putrido his est piscis hodie occi-

M 2 cilus.

ria in invenienda hac voluptate nova! *Quam sero expectata circumscribi etc.*: est Erasmi coniectura, quum eius omnesque codd. mss. haberent: *quam sero expressero circumscribi etc.* Facilem quidem sensum praebet Erasmi coniectura ingeniosa, sed nimis a vocum apicibus recedit. Itaque feci et in textum admisi: *Qua sero expressa* (i. e. remota, eiecta vacatione) *sero circumscribi etc.* In his admittendis nemo audaciae me infirmulaverit; lectio enim est vocularum apicibus vicinior, simplicior sensus atque Seneca non indignus. Vulgata *expressero* omni sensu caret. Erasmus saepe audacior in textu tractando fuit. Aldus Manutius avus Fortunati emendationem expressit: *hoc tam sero experiri; sero enim circumscribi* —. Mox *Quo coctum piscem? quo exanimem? in ipso ferculo exspiret!* Pincian. e mss. suis restituit, quum Erasmus haberet, *Qui coctum piscem et exanimem in ipso ferculo etiam experirentur.* Vix opus est, ut Pinciani lectionem commendem. *b. Iam pro putrido his est piscis hodie occisus. Hodie edu-*

stot. et Aelian. Athenae. VII. mullos. *quo — exanimem?* c. 125 sq. Schweigh. Plin. N. cui bono est videre, cui tan- H. IX, 17. — 2. *Hoc adhuc* dem rei adhibeam — *coctum* i. e. hactenus, usque ad hoc piscem. cf. ad Ep. VII, 3. tempus: vides tempore Sene- *in ipso ferculo*; in ipsa cae institutum, ut in conviviis lance. *Ideo cursu — via.* ad voluptatem sic necarent Similis est Petronii querela de

cifus. Hodie eductus est. Nescio de re magna tibi credere. Ipse oportet mihi credam: huc afferatur, coram me animam agat! Ad hunc factum pervenere ventres delicatorum, ut gustare non possint piscem, nisi quem in ipso convivio natantem palpitantem-
 4 que viderint. ^c Quantum ad solertiam luxuriae pereuntis accedit, tanto subtilius quotidie et elegantius aliquid excogitat furor, usitata contemnens. Illa audiebamus, Nihil esse melius saxatili nullo. At nunc audimus: Nihil est moriente formosius. Da mihi in manus vas vitreum, in quo exsultet, in
 5 quo trepidet. ^d Ubi multum diuque laudatus est, ex illo

eductus est. Nescio etc. Sic Gron. e codd., et memmiano, et aliis a se inspectis, quos tamen non nominat, recte restituit. Prius tamen *hodie*, quod omnes fere edd. et codd. praestant, reduxi, a Gronovio omissum. Vulg., cui assentiunt nonnulli codd. Grut., *Is pro putrido iam piscis affertur; qui non hodie eductus, hodie occisus est.* Quae tamen lectio se ipsa iugulat. Quomodo enim qui hodie occisus est, coram convivis animam efflare dicatur? ^{c.} *Quantum ad solertiam luxuriae pereuntis accedit, tanto etc.* Ita Muretus et codex memmian. Erasmus aliaeque edd. *Quanto a. s. l. plures eunt, tanto.* Prius cusi libri: *Quanti ad s. l. pereunt? His accedit, tantoque etc.* Ita quoque codd. mss. Fort. et Grut. tres. At egregie Gronov. docuit, istam codicis memmian. scripturam esse unice sequendam. Si enim cum Fromondo legeris: *Quantum solertiae ad luxuriam pereuntem*, id parum iuaret, quum tautologia existeret. Debebant autem diversa dici: veluti, quo magis crescat improbitas luxuriae et copia, tanto ingeniosorem fieri et exquisitius perire. ^{d.} *Ubi multum diuque laudatus est.* Ita scribit ex suis Pincian., nec aliter Grut. tres. Erasmo aberat vocula *est*, quae tamen et in Fortunati editione comparet. Admirationi fuit in isto vivario perlucido: sequitur peritorum monstratio pulcritudinis. Sic omnia bene se habent. Attamen Trillero Obss. p. 316 sq. locus corruptus esse videbatur, et emendandus: *Ubi multum diuque luctatus est*: sed quae attulit loca e capit.

de Mutat. Reip. Rom. 33. in est. Siculo scarus aequore Wernsdorf. Poet. min. lat. mersus Ad mensam vivus T. III. p. 31.: Ingeniosa gula perducitur etc. cf. Iuvenalis Sat.

illo perlucido vivario extrahitur: tunc ut quisque peritior est, monstrat. Vide quomodo exarserit rubor, omni acrior minio: vide quas per latera venas agat: ecce sanguineum putes ventrem: quam lucidum quiddam, caeruleumque sub ipso tempore effulsit! iam porrigitur et pallet, et in unum colorem componitur! Ex his nemo morienti amico allidet, nemo videre mortem patris sui sustinet, quam optavit. Quotusquisque funus domesticum ad ro- 6
gum profequitur? Fratrum propinquorumque extrema hora deseritur: ad mortem nulli concurritur. Nihil enim est illo formosius. Non tempero mihi, quin utar interdum temerariis verbis, et proprietatis modum excedam: non sunt ad popinam dentibus, et ventre, et ore contenti: oculis quoque gulosi sunt.

XIX. Sed ut ad propositum revertar, accipe argumentum: magnam vim aquarum in subterraneis oculi, fertilem foedorum situ piscium. Si quando
M 3 erupit,

capit. 17, 2. et ex hoc ipso cap. „Nihil est moriente formosius: emendationem magis iugulant, quam confirmant.“ Recte itaque hoc loco usus est Gronov. Obsl. III, 14. p. 423 ed. lipf.

Sat. IV. — 5. *sub ipso tempore* i. e. *πρωτάφω*. Recte Orat. III, 37; opponuntur observat Fromondus, pro iis ea, quae transferuntur et illa capitis parte interdum quasi in alieno loco collocetiam tempus in singulari cantur, aut ea quae novantur. 6. *Proprietatis modum* s. finem excedit, quatenus adiectiv. *gulosi* nomen *oculis* adiungit, quod s. terreni sunt noxii. — 1. ab eo alienum est. Nam Unde haec sumserit Seneca, quum propria verba sint dicere non habeo. Nam certa quasi vocabula rerum, quae Plin. N. H. IX, 57. e paene una nata cum rebus Theophrasto affert, non om-
nino

erupit, affert secum immensam animalium turbam, horridam adspici, et turpem ac noxiam gustu. Certe quum in Caria circa ^a Hydissum urbem talis exsiliisset unda, periire quicumque illos ederant pisces, quos ignoto ante eum diem coelo novus amnis ostendit. Nec id mirum. Erant enim pingua et dif-
 ferta, ut ex longo otio, corpora: ceterum inexercitata, et in tenebris saginata, et lucis expertia, ex qua salubritas ducitur. Nasci autem posse pisces in illo terrarum profundo, sit indicium, quod anguillae quoque latebrosis locis nascuntur, gravis et ipse ci-
 bus ob ignaviam, utique si altitudo illas luti penitus abscondit. Habet ergo non tantum venas aquarum terra, ex quibus corrivatis flumina effici possunt, sed et amnes magnitudinis vastae: quorum aliis semper in occulto cursus est, donec aliquo sinu devorentur: alii sub aliquo lacu emergunt. Iam quis ignorat, esse quaedam stagna sine fundo? Quorsus hoc pertinet? Ut appareat, hanc magnis amnibus aeternam esse materiam, cuius non tanguntur extrema, sicut fluminum et fontium,

XX.

a. *Hydissum*. Est coniectura Pinciani, quae propior abest a scriptura codd. *Hydinium*, *Hydivium*, *Ydivium*, et a lectione edd. antiquar. *Idimum*, quam Fortunati lectio, qui e scriptura codd. suorum *Nydum* fecit *Myndum*, ab Erasmo recept.; et Mureti, qui e codice suo *Lotuna* dante exsculpsit (Var. Lectt. XII, 7.) *Lorymam*. Sed quum fons, unde Seneca haec hauriebat, inaruerit, tantum verisimile, non certum praestare possumus.

nino consentiunt cum his, anguillarum hoc esse, plurae hic legimus. Multos rimas aqua pura et sincera autem fuisse de his rebus frui tradit. Iam Hippocra- auctores, et in ipsis stoicis, tes de intern. affect. Sect. V. patet vel ex Athen. VIII. init. p. 534, 20 (ed. Genev. 1657. 2. *Nasci — autem — abs-* fol.) pinguēdinem (ἐγγέλεων) *condit*. Aristot. Hist. Anim, anguillarum hominis natu- VIII, 2, quem Plin. l. l. ex- rae maxime infensam esse scripsit, nonnullarum tantum observavit.

XX. At quare aquis sapor varius? propter quatuor causas. Ex solo prima est, per quod feruntur. ^a Secunda ex eodem, si mutatione eius nascitur. Tertia ex spiritu, qui in aquam transfiguratus est. Quarta ex vitio, quod saepe concipiunt corruptae per iniuriam. Hae causae saporem dant aquis varium: hae medicatam potentiam: hae gravem spiritum, odoremque pestiferum: hae levitatem gravitatemque, aut calorem, aut nimium rigorem. Interest, utrum per loca sulphure, an nitro, an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptae, cum vitae periculo bibuntur. Hinc illud, de quo Ovidius ait:

*Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.*

M 4

Medi-

a. *Secunda ex eodem, si mutatione eius nascitur.* Sic emendat Gronov. egregie vulgatam: *Secunda ex eadem similitudine eius n.* cf. not. Mox *medicatam potentiam* e codd. optimis assumit Grut. et Gronov.: alii, *medicaminum*, et *medicativam*. Deinceps §. 3. *Medicatum est* e codd. recipiendum duxi, quae ante Muretum adeo vulgata erat scriptio, confirmata quoque codd. quibusdam.

C. 20. Quare aquis sa- iniurias sentire. — *nitro.* por varius? — 1. *Ex solo.* Nitrum est nostrum natrum, Multis antiquorum physiolo- sal alcalinus terrestris, *λίτρον*, gorum hanc fuisse opinio- *λίτρον*. cf. Plin. N. H. XXXI, nem tradit Aristot. De sen- 10. Egit de hoc nitro post su c. IV. p. 1456 sq. *Quarta* I. D. Michaellem, qui in na- causa in corruptione con- turam nitri egregie inquisi- sistit, quae e stagnatione et verat in Commentat. Soc. quisquiliis in aquam immis- VI et VII. collect., accuratissime Io. Beckmannus ad Senecam, Florum etc. hoc Aristot. mirab. Auscult. p. sensu occurrit, e. c. infra 111. et ad Antig. Caryst. p. VI, 18, 32. VII, 31, 11. Flo- 216, tandem ad Geschichte rus II, 16. Plin. N. H. XIX, der Erfind. V, 4. Versus 12. init. raphani — desinunt sunt Ovidii Metam. X, 2 sq.

De

- 3 Medicatum est, et eius naturae habet limum, ut corpora et agglutinet et induret. Quemadmodum Puteolanus pulvis, si aquam attigit, laxum est: sic e contrario, haec aqua si solidum tetigit, haeret et affigitur. Inde est, quod res abiectae in eundem lacum, lapideae subinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis evenit, sive virgam, sive frondem demerferis, lapidem post paucos dies extrahis.
- 4 Circumfunditur enim corpori limus, alliniturque paulatim. Hoc minus videbitur tibi mirum, si notaveris, Albulam, et fere sulphuratam aquam, circa canales suos^b rivosque durari. Aliquam harum habent causam illi lacus, quos quisquis faucibus hausit, ut idem poëta ait,

Aut furit, aut patitur mirum gravitate soporem.

Simi-

b. *rivosque* Fortunati eodd. praestabant. Gronovius Fortunato praeunte probavit. Prima editio *tymbasque*, Muretus *tubosque*. Duo Grut. *cimbosque*: at quartus palat. *canales suos rivos cymbosque*, ubi interpretamentum cum vera lectione coniunctum vides a librario parum docto, qui hoc posterius ex ora in textum temere immisit. *Rivi* autem h. l. et alias sunt aquaeductus.

De *Silaro* Campaniae fluvio H. II, 103. cuius verba haec cf. Sil. Ital. VIII, 583.: Nunc sunt: In Ciconum flumine Silarus quos nutrit aquis, et in Piceno lacu Velino quo gurgite tradunt Duri- lignum deiectum lapideo tiem lapidum merfis inole- cortice obducitur, et in Surio scere ruinis. *Puteolanus* Colchidis flumine adeo, ut *pulvis* saepe ap. veteres me- lapidem plerumque durans moratur, e. c. Virgil. Aen. IX, adhuc integat cortex. Simi- 710. Vitruv. II, 6. Plin. N. liter in flumine Sylaro ultra H. XXX, 13: proprietas Surrentum non virgulta mo- eius mira adhucdum nota do immersa, verum et folia est. cf. Meyeri Darstellun- lapidescunt, alias salubri po- gen von Italien p. 452 sq. tu eius aquae. — 4. *Albula* 3. *Quod in Italia* — *extra-* circa Tibur (Tivoli). No- *his*. Idem tradit Plin. N. men huius Albulae nunc est

Lago

Similem habet vim mero, sed vehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas, donec exsiccetur, dementia est, et nimia gravitate defertur in somnum: sic aquae huius sulphurea vis habet quoddam acrius ex aëre noxio virus, quod mentem aut in furorem movet, aut sopore opprimit. Hoc habet mali et Lyncestius amnis:

*Quem quicumque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.*

XXI. In quosdam specus qui despexere, moriuntur: tam velox malum est, ut transvolantes aves deiiciat: talis est aër, talis locus, ex quo letalis aqua destillat. Quod si remissior fuerit aëris et loci pestis, ipsa quoque temperatior noxa, nihil amplius quam tentat nervos, velut ebrietate torpentes. Nec miror, si locus atque aër quas inficit, similesque regionibus reddit, per quas, et ex quibus veniunt.

M 5

Pabuli

Lago di Tartari, e quo manant Albulae aquae (nunc Epiri regionem perfluens. Acqua zolfo, vel Solfatara Cf. Schweighäuf. ad Athen. di Tivoli) in Tiberim. Ars I. I. Causam temulentiae in humana hoc *Φαινόμενον* etiam nunc utitur ad varia artificia conficienda, sub de aquae acidae virtute horum influviorum quaerendam esse nunc constat. Hinc Plin. II, nomine Confetti di Tivoli nota. Cf. La Lande voyage d'Italie T. V. p. 338 sq. Versus Ovidii Metam. XV, 321 est. Haec ipsa narrat Aristot. mirab. auscult. p. 356. ed. Beckm. not. de fluvio Sybari, et Strabo VI. p. 404. — 5. Versus Ovidii Metam. XV, 330 sq. sunt. Refert ex Theopompo haec eadem Athen. II. p. 43. d. *Lyncestius amnis* est Erigon, fluvius Macedo-

niae et Epiri, Lyncestidem regionem perfluens. Cf. Schweighäuf. ad Athen. di Tivoli) in Tiberim. Ars I. I. Causam temulentiae in humana hoc *Φαινόμενον* etiam nunc utitur ad varia artificia conficienda, sub de aquae acidae virtute horum influviorum quaerendam esse nunc constat. Hinc Plin. II, nomine Confetti di Tivoli nota. Cf. La Lande voyage d'Italie T. V. p. 338 sq. Versus Ovidii Metam. XV, 321 est. Haec ipsa narrat Aristot. mirab. auscult. p. 356. ed. Beckm. not. de fluvio Sybari, et Strabo VI. p. 404. — 5. Versus Ovidii Metam. XV, 330 sq. sunt. Refert ex Theopompo haec eadem Athen. II. p. 43. d. *Lyncestius amnis* est Erigon, fluvius Macedo-

C. 21. Specus letales. Res eadem memoratur Plinio N. I. Muretus Virgilii Aen. verbari, et Strabo VI. p. 404. — sus VI, 237 sq. quo Seneca respexisse videtur. Cf. Io. Beckmann. ad Aristot. mirab. auscult. p. 219 sq. Odorem gravem, mephiticum inde exsurgere notum est.

Pabuli sapor apparet in lacte, et vini vis existit etiam in aceto. nulla res est, quae non eius a quo nascitur, notas reddat.

XXII. Aliud est etiam aquarum genus, quod nobis placet coepisse cum mundo. Sive ille aeternus est, hoc quoque fuit semper: sive initium aliquod est illi, hoc quoque cum toto dispositum est. Quid sit hoc, quaeris? ^a Oceanus, et quodcumque ex illo mare terras interluit. Iudicant quidam flumina quoque, quorum inenarrabilis natura est, cum ipso mundo traxisse principia, ut Istrum, ut Nilum, vastos amnes, magisque insignes, quam ut dici possit, eandem illis originem, quam ceteris esse.

XXIII. Haec est ergo aquarum divisio, ut quibusdam videtur. Post illam coelestes, quas ex superioribus nubila eiciunt. Ex terrenis aliae sunt, ut ita dicam, supernatantes, quae in summa humo repunt: aliae abditae, quarum reddita est ratio.

XXIV. Quare quaedam aquae caleant, quaedam etiam ferveant in tantum, ut non possint esse usui, nisi aut in aperto evanuerent, aut mixtura frigidae

a. *Oceanus* vulgata est, quam Gronov. unice codic. brit. fultus in *Oceanum* mutavit. Noster N. Q. III, 30 fin. *Oceanus* habet, non, *Oceanum*. Exempla quidem a Gronov. laudata et alia, nunc e lexicis petenda, docent, *Oceanum* adiective poni, sed non evincunt, et Senecam sic scripisse. Vulgatum itaque reduxi.

C. 22. Aquarum genus nul cum mundo existerint, cum mundo natum. — *Novel* aeterni cum mundo *estis*, Stoicis, qui *Oceanum* sent. Attigit Lipsius in *Phys.* ex antiquissima poetarum *notione* omnis aquae *principium* statuebant, terram *cingentem*, et ex se omnes *fluvios* emittentem: ita tamen *ex opinione* quorundam *Stoicorum*, ut *Ister* et *Nilus* si-

C. 23. Aquae coelestes e nubibus. *Haec est* — *videtur* sc. Stoicis. Sequuntur *pluviae*, *ros* etc. *Ex terrenis* — *repunt* rivi, fluvii.

gidae intepuere, plures causae redduntur. Empedocles existimat ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, aquam calefcere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcurfus est. Facere solemus dracones et miliaria et complures formas, in quibus aere tenui fistulas struimus, per declive circumdatis: ut saepe eundem ignem ambiens aqua per tantum fluat spatii, quantum efficiendo calori sat est. Frigida itaque intrat, effluit calida. Idem sub 2 terra Empedocles existimat fieri: quem non falli credent ii, quibus balnearia sine igne calefiunt. Spiritus in illa fervens loco aestuanti infunditur. ^a Hic per rivos lapsus, non aliter quam igne subdito, parietes

a. *Hic per rivos lapsus.* Sic Erasmus et prius editi et duo palat.: quo spectant ceterae lectiones corruptae, *per imos, per unos.* Rivos autem pro canalibus s. tubis poni, supra ad

C. 24. Causae aquarum primis in usu fuisse patet, calidarum et fervidarum. e. c. e Palladio de Re Rust. 1. *Empedocles.* Hoc philosopho et eo poeta siculo Schneider. Nomen iis haud egregio, Agrigentino, qui circa ol. LXXXIV. floruit, inprimis Stoici saepe duce quibus continebantur. Anusi sunt: quid, quod eius dogmata, praesertim physica, interpretari et in usum suum convertere non dedignati sunt, e. c. Chrysippus. Quare et Seneca eum ad partes vocavit. Locum hic allatum uni Senecae acceptum referimus. Cf. praestantissimum opus, Sturzii Empedoclem p. 311 sq. *Facere solemus dracones et miliaria* etc. In balneis haec vascula in-

lib. I. tit. 41. p. 56. ed. Schneider. Nomen iis haud dubie a flexibus, spiribus for- misque fistularum veniebat, quibus continebantur. Antheptae, scutrae, cucumia (Arrian. Diff. Epict. III, 22. p. 461. Schweighäuf.) huc pertinent. Superiori autem parti vasculi aqua frigida infusa per tubos s. fistulas pertenues manavit, donec ex epistomio deflueret calida. Attigit Is. Voss. ad Capitolium, p. 318 sq. et Schneider. ad Pallad. l. l., ubi observat, Vitruvio esse ahenum calidarium. Formam designat Palla-

rietes et vasa balnei calefacit. Omnis denique frigida transitu mutatur in calidam, nec trahit saporem evaporatio, quia clausa perlabitur. Quidam existimant, per loca sulphure plena exeuntes vel introeuntes aquas, calorem beneficio materiae, per quam fluunt, trahere: quod ipso odore gustuque testantur. Reddunt enim qualitatem eius, qua caluerunt, materiae. Quod ne accidere mireris, vivae calci aquam infunde, fervebit.

XXV. Quaedam aquae mortiferae sunt, nec odore notabiles, nec sapore. Circa Nonacrin in Arca-

ad cap. XX. 6. dictum est. Miror, quod Gronov. studio codicis brit. tantopere abripi se passus sit, ut eius scripturae *pertuso* duritiem non sentiens, eam commendaret et in textum acciperet. Pertusa vasa etc. in usu sunt, sed *pertusum* pro fenestellis s. foraminibus in pavimento pertuso nemo dixerit. *Per tubos*, Mureti, nisi fallor, emendatio, certe coniectura recentior est. Mox vel *evaporatione* vel *trahit* legendum esse, putat Gronov.: sensum enim postulare

Palladius V. extr. Cf. Casaubon. ad Theophrast. p. 120 sq. Aqua, ait, frigida transiens tubos vasorum fit calida, sa- Fisch., ubi nostrum locum porem tamen sulphureum ad Aristotel. de spiritu 5. p. non tradit ille spiritus cale- 1078. A. To. II. explican- factus, *evaporatio* aquae. dum bene admovit. Verba Sic optime Gronovius. Cf. Aristotelis sunt haecce: τὰς Var. lect.

δὲ Φλέβας ἔχειν πόρους, ἐν 2. *Quidam existimant* — αἷς τὸ θερμὸν ὄν, ὥσπερ ἐν *testantur*. Cf. Vitruv. VIII, χαλκείοις (balneorum ahe- 3. Causam hanc exposuit nis), θερμαίνειν τὸ αἷμα. etiam Paulus Silentarius in Φύσει γὰρ ἐν εἶναι θερμὸν, thermas pyth. 19 — 25. ἀλλ' ὥσπερ ταύτη καταδια- (Brunck. Anal. III. p. 94 sq. χεῖσθαι. Miliarii meminit ubi Iacobs nostri loci me- quoque Nicarchus in Anal. mor fuit).

Brunck. To. II. p. 357. n. C. 25. Aquarum proprie- 35, ubi vid. Iacobs Animadv. tates quaedam insignes. — II, 3. p. 43. *Omnis deni- 1. Circa Nonacrin — est. que — clausa perlabitur*. Laudat Muretus Vitruvii VIII,

Arcadia Styx appellata ab incolis, advenas fallit, quia non facie, non odore suspecta est: qualia sunt magnorum artificum venena, quae deprehendi nisi morte non possunt. Haec autem, de qua paulo ante retuli, aqua, summa celeritate corrumpit, nec remedio locus est, quia protinus hausta duratur; nec aliter quam gypsum sub humore constringitur, et alligat viscera. Est autem noxia aqua in Thessalia circa Tempe, quam et ferae et pecus omne devitat: per ferrum et aes exit: tanta vis illi inest, ^a etiam dura molliendi: nec arbuta quidem ulla alit, et herbas necat. Quibusdam fluminibus vis inest mira. Alia enim sunt, quae pota inficiunt gre-

lare ait: aqua non trahit saporem ab evaporatione quae lambit et perlabitur clausa vasa, in quibus est aqua. Sed iunges, *Omnis evaporatio.*

- a. *etiam dura molliendi.* Sic omnes edd. et codd. praeter Gronovii brit. qui habet, *etiam dura mordendi.* Scitum est,

VIII, 3. Collegit autem locum, sed desilire et dissipari, ca veterum de hac Stygis conservari autem et contineri non nisi mulina ungula, aqua amiciff. Buhle, professor philof. olim Gottingae, prudens noster omisit. — nunc Moscoviae, in Aristotelis vita per annos digesta *artificum* e. c. Locustae ap. Tacit. Annal. XII, 66. XIII, Opp. Arist. Volum. I. praefixa p. 99. post P. Leopardi 15. Recentiores simile venenum, quod nomine aqua Emendatt. IV, 8 (in I. Gruteri Lampad. f. face artium liberal. Tom. III. p. 71 sq.) constat. *nec aliter — viscer-* aliosque, quorum recensum *ra.* Observavit haec Plinius dat Iacobs amiciff. ad N. H. quoque XXXVI, 24. Brunck. Anal. III. p. 182. — 2. *Est autem — Tempe.* (Anim. III, 1. p. 378.) Fabulosa quae Vitruv. l. l. cum Meminit huius rei etiam Vitruv. VIII, 3 et Plin. N. H. aliis narrat, eam neque argenteo, neque aeneo, neque XXXI, 2. Muretus. *Alia enim sunt* etc. Vitruv. l. l. que ferreo vase sustineri possunt Boeotiae flumina Cephus

ges ovium, intraque breve tempus, quae fuere nigrae, albam ferunt lanam: quae albae venerant, nigrae abeunt. Hoc etiam in Boeotia amnes duo efficiunt: quorum alteri ab effectu Melas nomen est: **3** uterque ex eodem lacu exeunt, diversa facturi. In Macedonia quoque, ut ait Theophrastus, est flumen, ad quod qui facere albas oves volunt, adducunt. Quod ut diutius potavere, non aliter quam infecta mutantur. At si illis lana opus fuerit pulla, paratus gratuitus infector est: ad ^b Peneum eundem

est, iudice Gronovio. Plin. H. N. 31, 2. de eadem aqua ait: traduntque etiam aes et ferrum erodi illa aqua. Vulgata tamen quoque bene habet. ^b *Peneum*. Hanc vulgatam temere Muretus e Plin. l. l. mutavit in *Ceronem*, quamvis Plinius ex Eudico, non, ut noster, ex Theophrasto sua habet. Vulgatum tuetur Plin. H. N. II, 103. Cephissus, ait, ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius. — Mox *Auctores novos* omnium edd. et codd. est lectio, quam cur deseramus, equidem non video. *Bonos* tamen coniecit Gronovius. Novi auctores, i. e. recentiores, e. c. M. Varro, Theophrasto aliisque vetustioribus opponuntur. Novam autem scriptorum latinorum aetatem incipere a principatu Augusti constat, et bene animadvertendum est a V. Cl. Hulchke in Commentat. de Orphei Argonautis p. 1. sq. *Omnibus* aequè bonum est: intell. feris et in omni pecore. Quod Galatae flumen in omnibus facit, id Cappadociae flumen tantum in equis efficit.

phissus et Melas, Lucaniae *Φόδιος καὶ Θεόφραστος Φασι*, Crathis, Troiae Xanthus, τοῦ Κράθιδος τὸ ὕδωρ ξανθὸν inque agris Clazomeniorum *Ἰζείν* ap. Schol. Theocrit. et Erythraeorum et Laodicensium fontes ac flumina: 103. XXXI, 2. De Xantho cum pecora suis temporibus idem ab Aristot. traditur lib. III, 12. Hist. Anim., nisi quod pro Xantho Scamandrum vocat. Haec Muretus. Cf. Beckmann ad Aristot. alba, procreant aliis locis mirab. auscult. c. 184. Releucophaea, aliis locis pulla, centioribus haec se non probarunt. In talibus regnat Metam. XV, 315 sq. *Νυμ*. saepe vis phantasiae, accedente

dem gregem appellunt. Auctores novos habeo, esse in Galatia flumen, quod idem in omnibus efficiat: esse in Cappadocia, quo poto equis, nec ulli praeterea animali, color mutatur, et spargitur albo cutis. Quosdam lacus esse, qui nandi imperitos fe-⁴ rant, notum est. Erat in Sicilia, est adhuc in Syria stagnum, in quo natant lateres, et mergi proiecta non possunt, licet gravia sint. Huius rei palam causa est. quamcunque vis rem expende, et contra aquam statue, dummodo utriusque par sit modus:
 li

dente philosophandi ratione et quantitas, uti nunc loqui-
 haud accurata, cuius prin- mur, pares esse debent, et
 cipium est: post hoc, ergo ob comparatio bene instituta,
 hoc. — 4. *Erat in Sicilia* qua res solida aut gravis
 — *sint*. De lacu siculo nihil, aut levis appellatur, estque
 de fonte Phinthia haec Plin. comparata cum humido, in
 N. H. XXXI, 2. tradit: Ni- quo demergitur, aut a quo
 hil mergitur in Siciliae fon- sustentatur: gravitate, ut
 te Phinthia, ut Appion tra- constat, in corporibus se-
 dit. Fortasse de lacu Palico- quente densitatem, levitate
 rum Seneca cogitavit, de raritatem, definiente iam
 quo videndus est Macrobius Aristot. Phys. VIII, 7. Se-
 Saturn. V, 19. et quos Hey- neca autem in his Archime-
 nius ad Virgil. Aen. IX, 585. dem in libro *περι τῶν ὄχου-*
 laudat. *In Syria stagnum,* μένων, de iis, quae insident
 lacus est Asphaltites s. ma- aut vehuntur humido, se-
 re mortuum: propter salis quutus est, bene observante
 et bituminis copiam hanc Fromondo, cuius doctum
 habet proprietatem. Cf. excursum adeant, qui hy-
 Diod. Sic. XIX, 98. Plin. drostatices non sunt satis pe-
 N. H. II, 103. V, 16. Bü- riti. Mireris non sine causa,
 sching Geogr. T. XI. p. 397 legem hydrostaticam hic non
 sq. ed. III. Vid. Beckmann allatam esse, quodvis cor-
 ad Aristot. mir. ausc. c. 139. pus solidum aquae immis-
Huius rei palam etc. Ve- ponderis sui diminutionem
 rissima haec esse, quae Se- pati tantam, quanta sit aquae
 neca tradit, in propatulo copia ab ipso pulsae loco.
 est. *Modus* i. e. magnitudo Ceterum ex his, quae h. l.
 legun-

si aqua gravior est, levio- rem rem, quam ipsa est, feret, et tanto supra se extollet, quanto erit levior: 5 graviora descendunt. At si aquae, et eius rei quam contra pensabis, par pondus erit: nec pessum ibit, nec exstabit, sed aequabitur aquae: et natabit quidem, sed paene versa, ac nulla eminens parte. Hoc est cur quaedam tigna supra aquam, paene tota efferantur: quaedam ad medium submersa sint: quaedam ad aequilibrium aquae descendant. Namque quum utriusque pondus par est, neutraque res alteri cedit, graviora descendunt, leviora gestantur. 6 Grave autem et leve est, non aestimatione nostra, sed comparatione eius quo vehi debet. Itaque ubi aqua gravior est hominis corpore, aut saxi, non finit id quo non vincitur, mergi. Sic evenit, ut in quibusdam stagnis ne lapides quidem pessum eant. de solidis et duris loquor. Sunt enim multi pumicoli

leguntur, facile est intelligere, Senecae usum hydroscopii, τῆ βαρυλλίᾳ (Setzwage, Wasserwage) nondum innotuisse, quippe quod post Plutarchi Athenaeique tempora demum inventum esse videtur. Primus enim eius meminit Synesius Epist. XV. et describit Priscianus in Carmine de ponderibus et mensuris 103 sq. (Wernsdorf. Poet. Lat. min. Vol. V. P. I. p. 511 sq.) Cf. Io. Beckmann Geschichte der Erfind. IV. p. 265. — 6. *Sunt enim — natant.* Plin. N. H. II, 95. ait: In Lydia quae vocantur Calaminae, non ventis solum, sed etiam contis quo libeat impulsae, multorum civium Mithridatico bello salus. Cf. Ez. Spanhem. ad Callim. Hy. in Del. 36. p. 407 sq. Schneider ad Varron. de Re rust. III, 17, 4. ubi Sotionis locus iam a Dalecampio ad Plin. N. H. l. l. allatus rem optime illustrat. Ἐν Λυδίᾳ ἐστὶν λίμνη καλαμίνη καλουμένη, ἱερά δ' οὕσα Νυμφῶν, ἣ φέρει καλάμων πλῆθος καὶ μέσον αὐτῶν ἕνα, ὃν βασιλέα προσαγορεύουσιν οἱ ἐπιχώριοι, θυσίας δὲ καὶ ἑορτάς ἐπιτελούντες ἐνιαυσίους ἐξιλιάσκονται. Τούτων δὲ ἐπιτελεμένων ἐπειδὴν ἐπὶ τῆς ἡίδονος κτύπος συμφωνίας γένηται, πάντες οἱ κάλαμοι

cofi et leves, ex quibus quae constiant infulae, c in Lydia natant. Theophrastus est auctor. Ipse ad Cutilias natantem infulam vidi. Alia in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Statoniensi. Cutiliarum 7 infula et arbores habet, et herbas nutrit, tamen aqua

c. in Lydia. Sic probabiliter emendat Hermol. Barbarus ad Plin. N. H. II, 95. vulgatam lectionem, in India. Cf. M. Varro de Re rust. III, 17, 4. ubi tamen post Fulv. Vrfinum Schneiderus V. Cl. nostri loci immemor fuit. Locus Theophrasti periit: ubi enim πλωάδες νῆσοι, natantes infulae, memorantur Hist. Plant. IV, 13, nulla neque Indiae neque Lydiae infularum natantium mentio sit. Sed illa: Theophrastus est auctor, pro suspectis habeo. Seneca enim tali modo testes suos adducere non solet. Nec opus erat, ut res tam pervulgata testimonio confirmaretur. Codices tamen silent: quare cum nemine contenderim.

λαμοι χορεύουσιν, και ὁ βα- quae tamen arbores habeat, et in qua et pecudes et ar-
σιλεύς συν αὐτοῖς παραγίνεται et in qua et pecudes et ar-
ἐπὶ τὴν ἡϊόνα. Ex quo So- menta pascantur, in via
tionis loco Strabo XIII. p. burtina saepe magna cum
469. ed. lipf. corruptus voluptate se spectasse monuit
emendari debet. Verba Muretus. Multa talium in-
enim: Φασὶ δ' ἐν ταῦτα χο- sularum sit mentio tum apud
ρεύειν καλὰ θους κατὰ τὰς veteres, e. c. Herodot. II,
ἐορτάς, facilem admittunt me- 156. (cf. Valcken. Opusc. I.
dicinam Φ. δ' ἐ. χ. καλὰ p. 42. et Creuzer Hist. graec.
μους κ. τ. ἐ., quod alibi fragm. I. p. 26.), Plin. l. I.
nuper uberius docui. Theo- tum apud recentiores de
phrastus — suā hausisse vi- lacu Vadimonis (Lago di
detur e Xantho lydio (cf. Bassano) et Statoniensi (La-
Creuzeri Histor. Graec. ant. go de bagni s. solfatara).
fragm. I. p. 170. not. 14.) Büsching. Geogr. IV. p. 353.
Theophrastus, qui Hist. pl. 363. ed. oct. Alexand. de
II, 4. et IV, 13. de infu- Humboldt hortos infulasque
lis eiusmodi natantibus ex- natantes in America meri-
ponit, sed has infulas Ly- dion. vidit descripsitque: ut
diae calaminas s. πλωτάς, exemplis coacervandis, quo-
πλωάδας, χορεύσας, vel rum magna copia apud me-
ὄρχέσας, ὄρχήστριδας nus est, non diutius immorer.
quam memorat. Talem in- Basis earum non male h. l.
fulam parvam quidein, sed describitur. Nunc scimus,
Vol. V. N turbi

aqua fustinetur: et in hanc atque illam partem non tantum vento impellitur, sed et aura. Nec unquam illi per diem et noctem in uno loco statio est: adeo movetur levi flatu. Huic duplex causa est. Aquae gravitas medicatae, et ob hoc ponderosae; et ipsius insulae materia vectabilis, quae non est corporis solidi, quamvis arbores alat. Fortasse enim leves truncos, frondesque in lacu sparsas, pinguis humor apprehendit, ac vinxit. Itaque etiam si qua in illa saxa sunt, invenies exesa et fistulosa: qualia sunt quae duratus humor efficit, utique circa medicatorum fontium rivos: quae ubi purgamenta aquarum coaluerunt, ex spuma solidantur. Necessario leve est, quod ex ventoso inanique concretum est. Quorundam causa non potest reddi, quare aqua Nilotica foecundiores feminas faciat, adeo ut quarundam viscera longa sterilitate praecclusa, ad conceptum relaxaverit: quare quaedam in Lycia aquae conceptum feminarum custodiant, quas solent petere, quibus parum tenax vulva est. Quod ad me attinet, pono ista inter temere vulgata. Creditum est, quasdam aquas scabiem asferre corporibus, quasdam vitiliginem,

turbi quem vocant generi, — 9. *Quorundam* — vulgata. Quae Nilo et Lyciae aquis tribuuntur, pro fabulis palustribus composito ortum suum has insulas plerumque debere. *Saxa* — solvendi duritatem, his roborandi infirmitatem inesse voluerit. Gangi quoque, Indiae celeberrimo fluvio, eandem inesse potestatem, omnes Indiae incolae, qui Hindu vocantur, uno ore celebrant. De pluribus fluviiis idem

nem, et foedam ex albo varietatem, sive infusa sive pota sit. quod vitium dicunt habere aquam ex rore collectam. Quis non gravissimas esse aquas credat, 10 quae in crystallum coeunt? Contra autem est: tenuissimis enim hoc evenit, quas frigus ob ipsam tenuitatem facillime gelat. Unde autem fiat eiusmodi lapis, apud Graecos ex ipso nomine apparet: κρύσταλλον enim appellant aequae hunc perlucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri lapis creditur. Aqua enim coelestis minimum in se terreni habens, quum induruit, longioris frigoris pertinacia spissatur magis ac magis: donec omni aëre excluso in se tota compressa est, et humor qui fuerat, lapis effectus est.

XXVI. Aestate quaedam flumina augentur, ut Nilus: cuius alias ratio reddetur. Theophrastus est
 N 2 auctor,

idem tradit Plin. N. H. Stoicis propria fuit, quam XXXI, 2. — 10. Fidem de quam Aristoteles quartam *il-crySTALLI* lapidis origine, iam ab Heraclito inventam quam Seneca affert, penes deriserat refutaveratque Me-auctorem esse per se patet. teorol. II, 2: qua in re Ze-Praestat enim haud dubie no et eius proximi successe-credere, eadem ratione il-fores haud culpandi sunt, lum oriri, qua lapides reli-quippe qui cum Aristotelis qui nascuntur. Κρύσταλλος tum Theophrasti libris, tunc est nostrum crystal de roche, apud Nelei haeredes Scepfi-edler Quarz, Bergcrystal, de, urbe Troadis, adhuc despecies terrae filiceae. Cf. litescentibus, caruerunt: non Blumenbach. Handbuch der item posteriores Stoaе asse-Naturgesch. ed. VIII. p.551. clae, qui his libris uti pote-

C. 26. Cur aestate flu-
 mina quaedam augentur? dum rationes perquam in-
 1. cuius — reddetur. Li- eptas et haud raro recte de-
 bro proxime sequente. Theo- rillas firmiter tenuerunt. Ce-
 phraasti liber, e quo Seneca terum mirari licet, quod gra-
 haec sumit, in deperditis vissimam causam crescentium
 est. Prima et quarta causa aestate amnium Ponti, e. c.

auctor, in Ponto quoque quosdam amnes crescere tempore aestivo: quatuor autem esse iudicant causas. Aut quia tunc maxime in humorem mutabilis terra est: aut quia maiores in remoto imbres sunt, quorum aqua per secretos cuniculos reddita, tacite suffunditur. Tertia, si crebrioribus ventis ostium caeditur, ^a et reverberatur fluctu, amnis refilit: qui crescere videtur, quia non effunditur. Quarta ² ratio est siderum. Haec enim quibusdam mensibus magis urgent, et exhauriunt flumina: quum longius recesserunt, minus consumunt atque trahunt. Itaque quod impendio solebat, id incremento accedit. Quaedam flumina palam in aliquem specum decidunt, et sic ex oculis auferuntur: quaedam consumuntur paulatim, et intercidunt: eadem ex intervallo revertuntur, recipiuntque et nomen et cursum.

^a. *et reverberatur fluctu, amnis refilit.* Sic Erasmus et omnes codd., nisi quod nonnulli *refilit* habent. Optime annotat Gronovius, Senecam intellexisse fluctum maris, qui reverberet ostium fluvii, non reverberetur: et confert IV, 2, 20. Itaque et Pinciani emendat. *et reverberato fluctu maris refilit*, et Gruteri, *et reverberatus fluctu amnis refilit* superledeamus. Mox *impendio* a Pinciani libris est, duobusque Gruteri: at Erasmus *impendere*: pal. quart. *impedire*. Acutior est recepta lectio.

Sagaris, Parthenii, quae nivis *que quod impendio*, diminonte Caucaso Tauroque, nutione fluviorum accedere unde fluvii Ponti oriuntur, *solebat, id* etc. *Quaedam* liquatione constat, omiserit. — *auferuntur*, e. c. Rhoda-Scire autem eam poterat, nus, Polyb. XVI, 17. Oxus quum esset notissima. *Ter-* Polyb. X, 48 etc. *quaedam* *tia* — *refilit*, ut Tiberis — *intercidunt*, e. c. Rhenus. Horat. Carm. I, 2, 9. *retor-* *eadem*, quae palam in alitis litore Etrusco violenter quem specum decidunt. — undis. ². *Haec etiam quibusdam mensibus*, ut sol, XV, 276. *Lycus* Phrygiae Junio, Julio, Augusto. *Ita-* fluvius, Strabo XII. p. 237. lipf.

sum. Causa manifesta est, sub terra vacat locus. 3
 Omnis autem humor natura ad inferius, et ad in-
 ane defertur. Illo itaque recepta flumina cursus
 egere secreto: sed quum primum aliquid solidi,
 quod obstaret, occurrit, perrupta parte, quae minus
 ad exitum repugnabat, repetiere cursum suum.

Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,

Exsistit procul hinc, alioque renascitur ore.

Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapsus,

Redditur Argolicis ingens Erasinus in undis.

Idem et in Oriente Tigris facit: absorbetur, et de- 4
 sideratus diu, tandem longe remoto loco, non ta-
 men dubius an idem sit, emergit. Quidam fontes
 certo tempore purgamenta eiectione: ut Arethusa in
 Sicilia, quinta quaque aestate per Olympia. Inde
 opinio est, Alphaeon ex Achaia eo usque penetrare,
 et agere sub mare cursum, nec ante quam in Sy-
 racusano litore emergere. Ideoque iis diebus qui-
 bus Olympia sunt, victimarum stercus secundo tra-
 ditum flumini illic redundare. Hoc et a te tradi- 5

N 3

tum

lipf. *Erasinus* fluvius Arca- tempore, quo ludi Olympici
 diae, Strab. VIII. p. 222 sq. — celebrabantur: fiebat autem
 4. 5. *Idem in Oriente Ti-* hoc quinto quoque anno,
gris facit. Cf. Plin. N. H. men- se Julio. Cf. Scaliger
 VI, 27, ubi de flumine Ti- de emendat. temp. p. 37.
 gri ex professo exponit, et Versus *Virgilii* est Eclog. X,
 eruditissimus Danvillii liber 4. not. *secundo traditum*
 L'Euphrate et le Tigre p. *flumini*, Alpheo. Haec pur-
 73 — 109 (Paris. 1781. 8.), *gamenta* fontium, fluviorum
 qui doctissimum censorem et lacuum nostri quoque
 nactus est in Ephemerid. lit. *physici* observarunt, naturali
 Gottingens. anni 1782 Ad- tamen adiecta explicatione.
 ditam. nr. VI. De *Arethusa* Nam *plantis* palustribus, e. c.
 idem narrat Aristotel. mir. *confervis*, emortuis et putre-
 ausc. c. 186. *ibiq.* Io. Beck- *scenibus* aqua turbatur for-
 mann. *per Olympia* i. e. co *detque*, donec in litus eii-
 ciuntur,

tum est ^b in poëmate, Lucili carissime, et a Virgilio, qui alloquitur Arethusam:

Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,

Doris amara suam non intermisceat undam.

Est in Chersoneso Rhodiorum fons, qui post magnum intervallum temporis, foeda quaedam turbidus ex intimo fundat, donec liberatus eliquatusque est. 6 Hoc quibusdam locis fontes faciunt, ut non tantum lutum, sed folia, testasque, et quidquid putre iacuit, expellant: ubique autem facit mare: cui haec natura est, ut omne immundum stercoreosumque litoribus impingat. Quaedam vero partes maris id certis temporibus faciunt: ^c ut circa Messanam et Mylas

b. in poëmate. Sic Mureti editio, ex ingenio editoris profecta: nam codd. et edd. habent, *Et hoc etiam s. et a te traditum s. creditum est, ut in prima parte Lucili carissime.* Titulus itaque poematis periisse videtur, qui in voce *Lucili* fortasse latet. Forfan fuerit: *parte Siciliae, carissime.* Pluribus autem poematis haec memoraverit: quare noster posuit *ut*, i. e. exempli causa. Sic lucraremur poema Lucilii, *Sicilia* inscriptum, in quo, quod aliunde scimus, de Siciliae memorabilibus agere instituerat, cf. Ep. 79 init. et praefat. Tom. II. praemissam nostrae edit. Legendum itaque esse videtur: *Et hoc etiam a te traditum est, ut, in prima parte Siciliae, carissime, et a Virg.* Hinc efficeretur, carmen illud, quod Ep. 79, 5. memoravit, revera compositum esse. Ceterum L et S a librariis confundi solere constat. In talibus locis Gronovium semper fere tacuisse merito mireris. Nam etiam si nullam huius vulneris medicinam excogitasset, tamen emblema illud Mureti suppositivum eum indicasse oportuit.

c. *ut circa Messanam et Mylas s. quoddam simile turbulentum in litus mare profert.* Ita Erasmus e coniectura

ciuntur, quibus stercoreis loco *foedo*. Cf. de hoc loco Var. utuntur. Nostrates dicunt: Lect. Fere eadem verba lacus floret. *Et in cherso-* habet Plin. N. H. II, 98: *neso Rhodiorum*, in oppo- Circa Messanam et Mylas sita Caria: cuius memine- mo similia exspuuntur: un- runt alii veteres, e. c. Plin. de fabula, Solis boves ibi XXXI, 2. fin. — 6. *ut cir-* stabulari. *ca Messanam et Mylas* —

Mylas fimo quiddam simile, turbulentum in litus mare profert, fervetque et aestuat, non sine odore foedo. Unde illic stabulare Solis boves, fabula est. Sed difficilis ratio est quorundam: utique ubi tempus eius rei, de qua quaeritur, inobservatum et incertum est. Itaque proxima quidem inveniri et 7 vicina non potest causa, ceterum publica est illa: Omnis aquarum stantium clausurarumque natura se purgat. Nam in his quibus cursus est, non possunt vitia consistere, quae sua vis defert et exportat. Illae quae non emittunt quidquid infedit, magis minusve aestuant. Mare vero cadavera, stramenta, et naufragorum reliquiis similia, ex intimo trahit, nec tantum tempestate fluctuque, sed tranquillum quoque placidumque purgatur.

XXVII. Sed monet me locus, ut quaeram, quum fatalis dies diluvii venerit, quemadmodum magna

N 4

pars

ctura haud improbabili Fortunati, qui e lectione codd. *fimum quidem file*, vel, *similem turbulentum*, vel, *turbulentae luis*, vel, *avis m. p.*, Plinii N. H. II, 98. attendens nostram lectionem exculpserit. Pincianus emendaverat: *fimum quendam similem purgamentis m. p.* Temporis definitionem hic expectares positam. Nec Strabo VI, 2, 3 Lips. opem ferre potest: de opposito Tauromenitani litore simile quid commemoravit. Sed locus noster, si tamen a Senecae manu est, iam mature tam deturpatus est, ut cod. pal. quart. verba, *fimo — aestuat*, prorsus omittat. Nec video, cur hae voces interpositae magnopere desiderentur, in praegressis quippe satis clare expositae. Quin, si quae sentiam libere profiteri licet, parum abest, quin credam, totam hanc *ἡσεν* e Plin. N. H. II, 98. huc translata esse ex ora codicis antiquissimi, ubi vir doctus quidam eam adnotasset. Mox *quae sua vis* omnium codd. et edd. est scriptura, praeter Mureti, qui dedit, *secunda vis d.*

C. 27. Causae diluviorum eorum recentiorum, Plato et exundationum. Quae de nem De Legg. III. init. Tim. *diluvio* s. cataclysmo, quo passim, (coll. Aristot. Meteoram aliquando obrutum rol. I, 14. Cic. in Somn. iri docet, hic leguntur, Stoi- Scip. c. 7. ibique Macro-

II,

pars terrarum undis obruatur. Utrum Oceani viribus fiat, et externum in nos pelagus exfurgat: an crebri sine intermissione imbres, et, elisa aestate, hiems pertinax immensam vim aquarum ruptis nubibus ^a deruat: an flumina tellus largius fundat, aperiatque fontes novos: aut non sit una tanto malo causa, sed omnis ratio consentiat, et simul imbres cadant, flumina incrementum, maria sedibus suis

a. *deruat*. Sic omnes codd. et Erasmus, qui tamen alias legi notavit, *deiciat*.

II, 10. Lucret. V, 340 (sq.) Stoicismi egregie disputavit imitantium, dogma fuisse Conzium, professor literar. credere licet. Veteres enim bonarum Tubingae, in Ab- Stoa tum conditores tum handlungen für die Gesch. affectae igne omnia interi- und das Eigenthümliche der- tura statuerunt, Heraclitum spätern stoischen Philoso- haud dubie sequuti. Senfim phie. Tubingae 1794. 8. — autem posteriorum Stoico- 1. *Utrum Oceani* etc. Quae- rum haud paucos ab anti- sub Oceano intelligat au- quiore Zenonis Chrysippive ctor, memineris ex cap. disciplina descivisse et mox XXII, 1. huius libri. *hiems*, alia ex aliis philosophorum de anni tempore cogites ve- scholis mutuatos esse et Stoi- sum, quo in regionibus au- cismo immiscuisse constat, in stralibus loco glaciei et ni- quibus et hic cataclysmus vis pluviae continuae ca- fuit. Quare mirari merito dunt, ipsa etymologia iuvan- licet, quod Tiedemannus, te, quae ab *üw* vocem deri- egregius nuper tum auctor vare iubet. — 2. *aut non* historiae philosophiae, tum *sit* etc. Coniunctio *aut* hic et ipse philosophus haud locum suum tuetur: in sup- spernendus, dubitavit, utrum positionibus enim, aut dis- hoc dogma Stoa proprium iunctis oppositionibus post fuisset (Geist der stoischen utrum, an, sequi non potest Philos. II. p. 467.). Brucke- autem, vel, *sed an*. Cf. rus autem, qui etiam hoc Drakenborch. ad Liv. II, 40, dogma Zenoni tribuit, Hist. 6. II, 8, 8. V, 3, 7. Spal- crit. phil. I. p. 945. non au- ding. ad Quintil. I, 5, 49. diendus est. De mutatione Spectant haec ad c. XXVI, 1.

Ad

luis excita percurrant, et omnia uno agmine ad exitium humani generis incumbant. Ita est. Nihil difficile est naturae, utique ubi in finem sui properat. Ad originem rerum parce utitur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus: subito ad ruinam toto impetu venit. Quam longo tempore³ opus est, ut conceptus ad puerperium^b perduret infans, quantis laboribus tener educatur? quam diligenti nutrimento obnoxium novissime corpus adolescit? at quam nullo negotio solvitur? Urbes constituit aetas: hora dissolvit. Momento fit cinis: diu silva. Magna tutela stant ac vigent omnia: cito ac repente dissiliunt. Quidquid ex hoc statu⁴ rerum natura flexerit, in exitium mortalium satis. Ergo quum affuerit illa necessitas temporis, multa simul fata causas movent: nec sine concussione mundi tanta mutatio est, ut quidam putant, inter quos Fabianus est. Primo immodici cadunt imbres,

N 5

et

b. *perduret*. Omnes fere sic codd. Reduxi Grutero praecedente. Olim vulgata et Erasmi: *perducatur*.

Ad originem — dispensat- studeant leges naturae co-
que sui curam habet. *fall-* gnoscere, iisque se resque
lentibus clandestinis — ven- suas accommodare! Loca
 nit. Argutius haec quam hoc dogma Stoaе probantia
 verius dicta esse videntur: collegit Tiedemannus Geist
 nam ut deleat aliquid natura, aequae praeparatione
 opus est ei, ac ut procreet. 543 sq., quem tamen mire-
 Natura autem sapientissima ut quae alio loco probet,
 gradatim in omnibus quae alio refutet, e. c. p. 449. —
 providet procedere, saltum- 4. Serv. Flav. Papius *Fa-*
 que quem dicimus mortu- *bianus* inter Senecae docto-
 lem, evitare amat. Caveant res insignis Stoicus, quem
 modo homines, ne vim affe- summo loco habebat, et
 rant rebus, sibi aliisque, et propter philosophiae atque
 elo-

et sine ullis folibus triste nubilo coelum est; nebulaque continua, et ex humido spissa ^c caligo, nunquam exsiccantibus ventis. Inde vitium satis, et segetum sine fruge surgentium marcor. Tunc corruptis quae feruntur manu, palustris omnibus campis herba succrescit: mox iniuriam et validiora sensere. Solutis quippe radicibus, arbuta procumbunt et vitis; atque omne virgultum non tenetur solo, quod molle fluidumque est: iam nec gramina aut pabula laeta aquis sustinet, fame laboratur, et manus ad antiqua alimenta porrigitur; quare ilex et quercus excutitur, et quaecunque in his arduis arbor commissura astricta lapidum stetit. Labant ac madent tecta, et in imum usque receptis aquis fundamen-

c. caligo. Sic optimi codd. Grut., non, *caligine*. Proba-verat Gruterus. Alii, *exsiccantibus venis*: sed *ventis* praefat. Deinde, *mox iniuriam et validiora sensere* vulgata est et bona. Cod. Colon. *mox in ruinam et valetudinaria senescere*: adscripserat Grut., probante postea Gronovio, nihil elegantius, si modo scribamus *validiora*: quam Gruteri coniecturam pro lectione Cod. Col. habuit Gron.

eloquentiae studium et famam saepe celebrabat. Quae hic laudantur, ea in Fabiani libris Naturalium causarum, unde Plinius quoque multa antiores sunt species non haussit, occurrisse videntur. cf. ad Consolat. ad Marciam c. XXIII, 3. — 5. *et manus ad antiqua — stetit.* Loca veterum hac Glandibus quercus, fagorum, de re collegit Meursii ad Lycastanearum, nucum (*δρυσι*, *ἀκροδρύοις*) velci (*βαλανηΦαγεῖν*) solitos esse homines, priusquam politiores culturae agri reperissent, ideoque ante aevum heroicum, Vitruv. II, 1. Virgil. Ge. I,

damenta defidunt, ac tota humus stagnat: frustra titubantium fulcra tentantur. Omne enim fundamentum in lubrico figitur, et lutosa humo nihil stabile est. Postquam magis magisque nimbi ingruunt, et congeftae feculis tabuerunt nives, devolutus torrens altissimis montibus rapit filvas male haerentes, et saxa ^d revolutis remissa compagibus rotat. Abluit villas, et intermixtos ovium greges devehit; 7 vulsisque minoribus tectis, quae in transitu abduxit, tandem in maiora violentus oberrat. Urbes, et implicitos trahit mocnibus suis populos, ruinam an naufragium querantur, incertos: adeo simul, et quod opprimeret, et quod mergeret, venit. Auctus deinde processu aliquo in se torrentibus raptis plana passim populatur. Novissime ruina magna gentium clarus onustusque diffunditur. Flumina vero suapte 8 natura vasta, et tempestatibus rapta, alveos reliquerunt. Quid tu esse Rhodanum, quid putas Rhenum,

d. *revolutis*. Gronov. emend. *resolutis*. Lib. IV, 2. signorum coagmenta solvuntur. Sed vulgata habet quo defendatur. Mox *Auctus deinde processu aliquot in se t.* legere nos iubet: quamquam et vulgata bona est. Denique malit, *latissima velut per angustum aquis implet*. Ingeniosa sunt haec conamina, sed non ita necessaria, ut vulgatam lectionem deseramus. Librarii sunt emendandi et in ordinem cogendi, non auctores, quorum scripta edimus atque tractamus.

148. Ceterum cuilibet patris sufficisset. Ingenium tere puto, Senecam uti alias in his cum Quintiliano adita hic rhetorem agere malle miramur, iudicium desideramus. — 7. *auctus* sc. torrens. *plana* opponuntur urbis, agros: quamquam libenter immobilibus, iam in antegressis memorati calamitatis designatio consistunt. Sed copia superflua lio auctoris et desiderio letotam hanc descriptionem laborare

num, atque Danubium, quibus torrens etiam in canali suo curfus est, quum superflui novas sibi fecere ripas, ac scissa humo simul excessere alveo? Quanta cum praecipitatione volvuntur, ubi per campeftria fluens Rhenus, ne spatio quidem languidus, sed latissime velut per angustum aquas implet?

9 Quumque Danubius non iam radices nec media montium stringit, sed iuga ipsa sollicitat, ferens secum madefacta montium latera, rupesque deiectas, et magnarum promontoria regionum, quae fundamentis laborantibus a continente recesserunt? Deinde non inveniens exitum, omnia enim sibi ipse praeculerat, in orbem redit, ingentemque terrarum ambitum atque urbium uno vortice involvit. Interim permanent imbres, fit coelum gravius, ac sic

10 diu malum ex malo colligit. Quod olim fuerat nubilum, nox est: et quidem horrida et terribilis, intercussu luminis diri. crebra enim micant fulmina, procellae quatiunt mare: tunc primum auctum fluminum accessu, et sibi angustum, iam promovet litus: non continetur suis finibus, sed prohibent exire torrentes, aguntque fluctus retro: pars tamen maior, ut maligno ostio retenta, restagnat, et agros in formam unius lacus redigit. Iam omnia, quae

11 prospici possunt, aquis obsidentur. Omnis tumulus in profundo latet, et immensa ubique altitudo est. tantum in summis montium iugis vada sunt. In ea
 excel-

borare apparet. — 9. *Quumque Danubius.* Nam vix fieri potest, ut sine terrae tremoribus, et qui eos comitari solent, ignibus cuius supra §. 4. meminit, e terra propulsis, tales ruinae existant. Quo recte mentionem fieri, ut maiorem spexit Ovidius Metam. I, 283. descriptioni fidem faceret. Humidam autem siccamque
 viam,

excellissima cum liberis coniugibusque fugere, actis ante se gregibus: diremtum inter miseros commercium ac transitus: quoniam quidquid submissius erat, id unda complevit. Editissimis quibusque adhaerebant reliquiae generis humani: quibus in extrema perductis, hoc unum solatio fuit, quod transierat in stuporem metus. non vacabat timere mirantibus: ne dolor quidem habebat locum. Quippe¹² vim suam perdit in eo, qui ultra sensum mali miser est. Ergo insularum modo eminent montes, et sparsas Cycladas augent, ut ait ille poetarum ingeniosissimus egregie, sicut illud pro magnitudine rei dixit:

Omnia pontus erat: deerant quoque litora ponto.
nisi tantum impetum ingenii et materiae ad pueriles ineptias reduxisset.

Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones.
Non est res satis sobria, lascivire devorato orbe terrarum. Dixit ingentia, et tantae confusionis imaginem cepit, quum dixit:

Exspatiata ruunt per apertos flumina campos.

— — *Pressaeque labant sub gurgite turres.*

Magnifice hoc, si non curavit, quid oves et lupi faciant. Natari autem in diluvio et in illa rapina potest? aut non eodem impetu pecus omne, quo raptum erat,mersum est? Concepisti imaginem quantam debebas, obrutis omnibus terris, coelo ipso in terram ruente. Perfer. Scies quid deceat, si cogita-

viam, ut recentiores Geologi Versus reprehensus est ibi loquuntur, coniungi solere a 304. Sequens est 285. 290. natura constiat, si quas mu- Eadem ratione Horatium tationes eiusmodi violentas progignere voluerit. — esse a Porphyrio vituperatum 12. ut ait ille poetarum — constat: cf. ibi Mitscherlich. dixit Ovid. Metam. I, 292. amiciss.

gitaveris orbem terrarum natate. Nunc ad propositum revertamur.

XXVIII. Sunt qui existiment, immodicis imbribus vexari terras posse, non obrui. Magno impetu magna ferienda sunt. Faciet pluvia segetes malas, fructum grando decutiet, intumescunt rivis flumina: sed resident. Quibusdam placet moveri mare, et illinc causam tantae cladis arcessi. Non potest torrentium, aut imbrium, aut fluminum iniuria fieri **2** tam grande naufragium. Ubi instat illa pernicietas, mutarique genus humanum placuit, fluere assiduos imbres, et non esse modum pluviis concesserim, suppressis aquilonibus, et flatu sicciore: austris nubes et imbres et amnes abundare.

— — *Sed adhuc in damna profectum est.*

Sternuntur segetes, et deplorata colonis

Vota iacent, longique perit labor irritus anni.

Non laedi debent terrae, sed abscondi. Denique quum per ista proflusum est, crescunt maria, sed super solitum, et fluctum ultra extremum tempestatis maximae vestigium mittunt. Deinde a tergo ventis ^a urgentibus, ingens aequor evolvunt, quod longe a conspectu interioris litoris frangitur. Deinde ubi litus his prolatum est, et pelagus in alieno

con-

a. *urgentibus*. Hanc praeclaram Gronovii emendationem recipiendam duxi. Nam venti non *surgere* poterant, quum iam antea

C. 28. Continuatio. 1. Duas duas esse sententias haud duobus opinionibus de origine huius dicitur. — 2. Versus Ovidii Metam. 1, 273 sq. Prioris versus non sufficere huic calamitati: secunda obiicit, mare — 3. *Deinde ubi litus* — adhuc moveri ad hanc tantam cladem efficiendam. Re- *recessu maris*. Quod cap. XXII. oceanum vocabat, hic centiorum Stoicorum has aestum ex ino recessu maris pro-

constitit, velut admoto malo cominus procurrit aestus ex imo recessu maris. Nam ut aëris, ut aetheris, sic huius elementi larga materia est, multoque in abdito plenior. Haec fatis mota, non aestu, nam aestus fati ministerium est, attollit vasto sinu fretum, agitque ante se. Deinde in miram altitudinem erigitur: et illis tutis hominum receptaculis supereft. Nec id aquis arduum est, quoniam aequo terris fastigio ^b ascenderent, si quis excelsa perlibret. Maria paria sunt. Nam par undique sibi ipsa tellus est. Cava et plana undique inferiora sunt. Sed istis adeo in rotundum orbis aequatus est, in parte autem eius et maria sunt, quae in unius aequalitatem pilae coeunt. Sed quemadmodum campos intuentem, quae paulatim devexa sunt, fallunt, sic non intelligimus curvaturas maris, et videtur planum

antea *austri*s dixisset nubes et imbres et amnes abundare. Sed *urgere* debent. Mox *Deinde ubi litus his prolatum e*. Sic omnes codd. et edd. praeter Muretum, qui dedit, *bis terque*. ^b. *ascenderent e* cod. Col. assumfi, suadente quoque sententiae nexu, quo quidem permotus punctum post *ascenderent* iustuli, et post *perlibret* posui. Antea *ascenderet*. Gron. emend. *ascendunt*.

procurrentem appellat: aliud de I, 10. et Strabone passim aquarum genus, quod Stoici ex Eratosthene observantistatuebant coepisse cum munitibus, Plinio autem N. H. 11, do. — 4. *Nec id — ascen-* 64, ultra quam decebat classis praefectum et mathematicae non imperitum, hanc primis dioptris et gnomone: rem in dubitationem vocantales altitudinum mensurationes nunc fieri solere batetiam sint maria, sequitur, ea quoque esse paria. Sphaera pilae similis sit, eam sibi ricam porro maris esse forundique parem esse oportet: nam Aristoteles de Coelo II, nec cava et plana terrae 4. aliique observaverant. Cf. quidquam ex illa rotunditate Schneider ad Eclog. phys. demunt, recte iam Cleome- p. 157 sq. et Koeleri Allgemeine

num quidquid apparet: at illud aequale terris est. Ideoque ut effluat, non magna mole se tollet: dum satis est illi, ut supra paria veniat, leviter exurgere: nec a litore ubi inferius est, sed a medio, ubi 6 ille cumulus est, defluit. Ergo ut solet aestus aequinoctialis, sub ipsum lunae solisque coitum, omnibus aliis maior undare: sic hic qui ad occupandas terras mittitur, solitis maximisque violentior, plus aquarum trahit: nec antequam supra cacumina eorum, quos perfufurus est, montium crevit, devolvitur. Per centena millia quibusdam locis aestus excurrit innoxius, et ordinem servat. Ad mensu- 7 ram enim crescit, iterumque decrescit. At illo tempore solutus legibus, sine modo fertur. Qua ratione, inquis? Eadem, qua conflagratio futura est. Utrumque fit, quum Deo visum ordiri meliora, vetera finire. Aqua et ignis terrenis dominantur. Ex his ortus, et ex his interitus est. Ergo quandoque placuere res novae mundo, sic in nos mare

meine Geograph. der Alten *coitum*, nos vocamus con- I. p. 145 sq. -- 6. *Ergo ut* iunctionem, Graeci *συσυ- solet — undare.* Romani in *νίαν*, novilunii tempus, luna observando maris aestu ma- in solis radiis delitescente. — iores quam Graeci progressus 7. *Eadem — futura est.* Antiqui Stoici ex igne et fecere, quippe qui praeter per ignem omnia creata cre- dentes Heraclito suo fideles, aestus effectus neque sunt sa- etiam igne, *ἐκπυρώσει*, omnia tis regulares, neque magni, deletum iri statuerunt: po- etiam mare atlanticum s. Oceanum noverant. Egregia steriores s. recentiores aquae est huius rei descriptio apud quoque magnum in terram Plin. II, 97. Ibi ait: paribus imperii momentum adscri- intervallis reciproci (aestus pisse constat. Cf. Brucker I, maris) senisque semper horis p. 945. Tiedemann Geist der non cuiusque diei aut noctis spec. Philos. II, p. 466 sq. aut loci, sed aequinoctiali- Lipsii Phys. stoic. II, 22. bus etc. *sub lunae solisque*

mare emittitur defuper, ut fervor ignis, quum aliud genus exitii placuit.

XXIX. Quidam existimant terram quoque concuti, et dirupto solo nova fluminum capita detegere, quae amplius ut e pleno profundant. Berofus, qui Belum interpretatus est, ait cursu ista siderum fieri: et adeo quidem affirmat, ut conflagrationi, atque diluvio, tempus assignet: arsura enim terrena contendit, quando omnia sidera, quae nunc diversos agunt cursus, in Cancrum convenerint, sic sub eodem posita vestigio, ut recta linea exire per orbem omnium possit: inundationem futuram, quum eadem siderum turba in Capricornum convenerit. Illic solstitium, hic bruma conficitur. Magnae potentiae signa: quando in ipsa mutatione anni momenta

C. 29. Continuatio. 1. *Quidam* — *profundant.* His fragmentum ex eius astrologis peti- tum esse videtur, annumerat Fabianum c. XXVII, 4. ideoque Stoico- rum recentiorum, non unius Senecae haec sententia fuit. *quando omnia — cursus,* planetarum, *in Cancrum,* cuius partem *Berosus* (Βηρωσσός) Chaldaeus, qui Alexandri magni borealem maxime et australem aestuosam et igneam, ut tempore ex annalibus in *Capricorni* humentem et *Beli,* cuius dei Babyloniorum, sideralis doctrinae, ut Cf. Manil. III, 625 sq. 637 sq. perhibebant, auctoris, sacerdotis dicitur, templo consecratae historiam Chaldaeae et in aprico est. *per orbem omnium,* i. e. Fromondo Babylonis scripsit (ὁ τὰ χαλδαϊκὰ καὶ βαβυλωνιακὰ συγγραψάμενος) et astrologica, sphaerica Planetarum: quod si in eodem perpendicularo et semidiametro mundi disponantur. 2. *quando in ipsa mutatione anni,* i. e. Fromondo interprete, quando virtutes causarum circa

Vol. V. O Tro-

menta sunt. Et istas ego receperim causas: neque enim ex uno est tanta perniciēs: et illam quae in conflagratione nostris placet, huc quoque transferendam puto, sive anima est mundus, sive corpus, natura gubernante, ut arbores, ut fata; ab initio eius usque ad exitum quidquid facere, quidquid pati debeat, inclusum est: ut in semine omnis futuri ratio hominis comprehensa est. Et legem barbae et canorum nondum natus infans habet: totius enim corporis, et sequentis aetatis in parvo occultoque lineamenta sunt. Sic origo mundi, non minus solem et lunam, et vices siderum, et animalium ortus, quam quibus mutarentur terrena, continuit. In his fuit inundatio, quae non secus quam hiems, quam aestas, lege mundi venit. Itaque non pluvia istud fiet, sed pluvia quoque: non incurfu maris, sed maris quoque incurfu: non terrae motu, sed

Tropicos confluerint, ubi imprimis physiologiam expositis termini sunt, et unde lire studuerunt, et incidere reciprocatur mutaturque direxerunt in nihil formativum, ctum anni cursum. *sive* quem Blumenbachius egregie exposuit. Perpicacissime recentiores et nostrum dubitantes huius doctrinae fundamenta videmus. Ignis quum duplici sensu ap. Stoicos caperetur, primum pro intelligentia summa, s. deo, natura, omnia penetrante, deinde pro elemento ipso: confusio notionum quaedam inde ortum duxit, quae illam dubitationem creasse videtur. *natura gubernante mundum.* — 3. *canorum* capillorum. *occultoque semine.* Vides hic dogma Stoicorum haud spernendum: pore et ordine eveniant.

sed terrae quoque motu. Omnia adiuvabunt naturam, ut naturae constituta peragantur. Maximam tamen causam, ad se inundandam, terra ipsa praestabit: quam diximus esse mutabilem, et solvi in humorem. Ergo quandoque erit terminus rebus 5 humanis: quum partes eius interire debuerint, abolerive funditus totae, ut de integro totae, rudes innoxiaeque generentur, nec supersit in deteriora magister: plus humoris, quam semper fuit, fiet. Nunc enim elementa ad id, quod debetur, pensa sunt. Aliquid oportet alteri accedat, ut quae libramento stant, inaequalitas turbet: accedet humori. Nunc enim habet quo ambiat terras, non quo obruat. Quidquid illi accesserit, necesse est in alienum locum exundet. ^a Undae ergo et terra non minus debet, ut validiori infirma succumbat. In-6 cipiet ergo putrescere, dehinc laxata ire in humorem, et assidua tabe defluere. Tunc exsiliunt sub

O 2 mon-

^a. Undae ergo et terra non minus debet etc. Sic rescribendum fualit Gron. In veneta est: *vide ergo ne terra debeat minus*. Accedit Erasmi edit. sec. sed tertia habet Fortunati emendationem: *unde ergo terra habeat, minus ut validioribus infirma succumbat*. At codd. mss.: *vide ergo ut terra non debeat minus*.

5. Ergo quandoque, ali- nulla causa supersit, quae quando, olim. Si quando doceat quasi elementa, in- hic terminus terrenis accide- nocentia iam et intra men- rit, tunc lege naturae plus suram et libramentum suum humoris ex terra resolutum redacta, ferocire et aliis se fuerit, quam semper fuit, hostiliter superfundere. Fro- aequalitate mixtionis ele- mondus. At nihil hic ele- mentorum, quae nunc con- menta, sed hominum mores situta est, cessante. Cete- respicit Seneca; auctorem et rum hanc terrae resolutio- exemplum sceleris intelligit. nem in aquam nostris chemi- Gronovius. Recte. cf. c. XXX, cis haud probari constat. 6 et 7. ubi homo inscius scelerum etc. locum nostrum il-

montibus flumina, ipsosque impetu quatient: inde aura tacita manabunt. Solum omne aquas reddet, summi scaturient montes, quemadmodum in morbum transeunt sana, et ulceri vicina consentiunt: ut quaeque proxima terris fluentibus fuerint, eluentur, stillabunt, et deinde current, et hiante pluribus locis saxo, per fretum salient, et maria inter 7 se component. Nihil erunt Hadriatici, nihil Siculi aequoris fauces, nihil Charybdis, nihil Scylla. Omnes novum mare fabulas obruet, et hic qui terras cingit Oceanus extremas, veniet in medium. Quid ergo est? nihilominus tenebit alienos menses hiems, aestas prohibebitur, et quodcunque terras sidus exsiccat, compresso ardore cessabit. Peribunt tot nomina, Caspium et Rubrum mare, Ambracii 8 et Cretici sinus, Propontis et Pontus. Peribit omne discrimen. Confundetur quidquid in suas partes natura digessit. Non muri quenquam, non turres tuebuntur. Non proderunt templa supplicibus, nec urbium summa: quippe fugientes unda praeveniet, et ex ipsis arcibus deferet. Alia ab oc-
casu,

lustrant. 6. *aura tacita*, lae inde ab initiis fere tem-
leni, fluxa, quatenus aurae poris mythici fictae narra-
flatus tacitus est mollis. Fro- bantur. Ibi enim fabularum
mondus. *et hiante — saxo*, conditores incredibilia atque
quod terra in aquam resolu- mirabilia locum habuisse fin-
ta, relictum est, ideoque gebant, ut ex Persei, Cir-
spatium aquis currentibus fe- ces, Ulyssis etc. historia fa-
cit. Ex hoc loco aliisque bulari notum est. *Siculum*
veterum sequitur, eos fun- *aequor*, h. l. mare quod a
damentum quo terra nitatur, Miseno promontorio versus
saxum esse credidisse: a qua insulam Siciliam patet. Hi-
opinionem nec nostri abhor- storici aliique siculum mare
rent physici. 7. *Omnes —* vocare solent omnem illum
fabulas obruet: quatenus aquarum tractum, qui in Si-
de his adriatici siculique ma- ciliam vergit. Cf. Burmann.
ris faucibus etc. multae fabu- ad Phaedri fab. II, 5, 10.

casu, alia ab oriente concurrent: unus humanum genus condet dies. Quidquid tam longa fortunae indulgentia excoluit, quidquid supra ceteros extulit, nobilia pariter atque adornata, magnarumque gentium regna pessumdabit.

XXX. Sunt omnia, ut dixi, facilia naturae: utique quae a primo facere constituit; ad quae non subito, sed ex denunciato venit. Iam autem a primo die mundi, quum in hunc habitum ex informi unitate discederet, quando mergerentur terrena, decretum est: et ne sit quandoque velut in novo opere dura molitio, olim ad haec maria se exercent. Non vides, ut fluctus in litora, tanquam exiturus, incurrat? Non vides, ut aestus fines suos transeat, et in possessionem terrarum mare inducat? Non vides, ut illi perpetua cum claustris suis pugna sit? Quis porro istine, unde tantum tumultum vides, metus est e mari, et magno impetu erumpentibus fluviis? Ubi non humorem natura disposuit, ut undique nos, quum voluisset, aggredi posset? Mentior, nisi eruentibus terram humor

O 3 occur-

C. 30. Fatorum et naturae necessitate his diluviis et inundationibus factis re-
 1. Sunt — ut dixi, c. XXVII, decreta esse, et ubique hu-
 2. et aliis multis locis. ex informi unitate, i. e. (ex solvi possit, nos cingere? Mentior nisi, formula affir-
 ta coagmentata ideoque uni-
 ta, nondum separata iace-
 bant. 2. Quis — fluviis? Quis
 porro, i. e. igitur, tandem
 ex illa regione, e mari et e

Se-

occurrit, et quoties nos avaritia aut defodit, aut aliqua causa penetrare altius cogit, eruendi finis 3unda est. Adice nunc, quod immanes sunt in ab-
 dito lacus, et multum maris conditi, multum flu-
 minum per operta labentium. Undique ergo erunt
 caulæ diluvio, quum aliae aquæ subinfluunt terras,
 aliae circumfluunt, quae diu coërcitae vincent, et
 amnes amnibus iungent, paludibus stagna. Omnium
 tunc mare ora fontium implebit, et maiore hiatu
 4solvet. Quemadmodum corpora nostra ad egestum
 venter exhaurit, quemadmodum eunt in sudorem
 vires: ita tellus liquefiet, et aliis causis quiescenti-
 bus, intra se, quo mergatur, inveniet. ^a Sic magna
 omnia coitura crediderim. Nec erit longa mora
 exitii. Tentatur divelliturque concordia, quum se-
 mel aliquid ex hac idonea diligentia remiserit mun-
 dus: statim undique ex aperto, ex abdito, superne,
 5ab imo aquarum fiet irruptio. Nihil est tam vio-
 lentum et incontinentis sui, tam contumax, infe-
 stumque retinentibus, quam magna vis undae: ute-
 tur libertate permessa, et iubente natura, quae scin-
 dit circuitque, complebit. Ut ignis diversis locis
 ortus, cito miscet incendium, flammis coire prope-
 rantibus: sic momento redundantia maria se com-
 6mittent. Nec ea semper licentia undis erit: sed
 peracto exitio generis humani, extinctisque pariter
 feris,

a. *Sic magna omnia coitura.* Bene se habet haec lectio.
 At Gron. emendabat vel, *maria*, vel, *magna omnia rui-
 tura*. Mox cum Gron. vocum traiectionem Pinciani reieci,
 et *superne* post *ex abdito*, non, quod ille volebat, ante
 collocavi.

Seneca: non, quo ille hu- tum maxime recentiorum
 ius sententiae auctor sit ha- Stoicorum fuisse credere li-
 bendus, sed quod hoc dog- cet. Omnia elementa co-
 ma cum omnis Stoaë turbae, ibunt ad naturae istud de-
 cre-

feris, in quarum homines ingenia transierant, iterum aquas terra sorbebit: natura pelagus stare, aut intra terminos suos furere coget: et reiectus e nostris sedibus, in sua secreta pelletur Oceanus: et antiquus ordo revocabitur. Omne ex integro animal generabitur, dabiturque terris homo infcius scelerum, et melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque innocentia non durabit, nisi dum novi sunt. Cito nequitia subrepat: virtus difficilis inventu est, rectorem ducemque desiderat. Etiam sine magistro vitia discuntur.

cretum explendum: unitas ad suum quisque morem dividellectur etc. 7. *Omne ex* gide et, ut dicam, moraliter *integro* etc. Vides hic eandem diluvii et exitii generis stat. *virtus difficilis* — humani causam afferri a *discuntur*. Rigido Stoico Stoico, qua sub initio Geneseos Mosicae deum permotum legimus, ut genus humanum perderet novumque prodire iuberet. Saepius ad hoc remedium ab austeris et iis prave, ad suam ipsorum que deletis. Hanc esse rudem cogitandi rationem, de deo sentientibus ingeniis inventum redierunt cosmologi veteres. Exemplo sit diluvium deucalionium Apollodor. III, 8, 1 sq. Mythis vero, in quos mutationes physicae conversae erant, Stoicos inprimis, allegoriarum et nostram adhuc mythologiam saepe deformantium auctores amantissimos,

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER QUARTUS.

IN QUO DE NIVE, GRANDINE, ET
PLUVIA AGITUR.

Argumentum.

In Praefatione gratulatur Lucilio de otiosa Siciliae procuratione, quae Musis et literis eius spatium daret. Monet praeterea, ne adulatoribus praebeat latus. Laudes deinde Gallionis fratris interiectae, et Siciliae adiectae.

Cap. I. statim ab origine Nili incipit, et multa de Nilo docta et amoena interspargit. Inde ad grandinem, nivem, glaciem, pluviam abscedit: et occasione tam bella et oblatata, adversus nivatas et glaciatas potiones, ac Romanam luxuriam litigare incipit, nec litigium ante librum finit.

PRAE-

P R A E F A T I O.

DELECTAT te, quemadmodum scribis, Lucili viro-
rum optime, Sicilia, et officium procurationis otio-
sae. Delectabit, si continere id intra fines suos vo-
lueris, nec efficere imperium, quod est procuratio.
Facturum te hoc, non dubito. Scio quam sis am-
bitioni alienus, quam familiaris otio et literis. Tur-
bam rerum hominumque desiderant, qui se pati ne-
sciunt! Tibi tecum optime convenit. Nec mirum
paucis istud contingere: imperiosi nobis ipsis et
molesti sumus: a modo amore nostri, modo taedio

O 5 labo-

a, modo amore nostri. Coniectura Pinciani est; nam codd:
eius et reliqui habent, si more, amore. Unde Gruterus;
scilicet amore. Forlan: molesti sumus: interim amore
nostri,

Lib. IV. Exordium ad 20. Moneo, ne putes, eo
amicum Lucilium est, quo missum esse Lucilium tan-
monet, quomodo se prae- tummodo, ut tamquam Cae-
ses Provinciae otiosae ge- saris procurator res fisci cu-
rere debeat: a turba hortararet, quod officium alias
tur secedat, ab adulatoribus quidem procuratorum fuisse
caveat, et in virtutibus boni constat. Cf. Lipsii Exc. B. ad
et perfecti viri acquirendis Taciti Annal. XII, 60 (To.
strenue pergat. 1. et offi- II. p. 811. ed. Oberlin.). Ex
cium — otiosae, liberae a hac procuratione facile im-
bello tumultuque. Regebat perium fieri poterat, quod
enim Lucilius Siciliam prae- innuitur ambitione, hono-
fidis aut procuratoris loco, ris et potentiae studio. qui
procuratoris nomine. Par- se pati nesciunt: graece
vae autem provinciae et eae hoc dictum est pro frui, ut
securae procuratoribus re- πάσχειν. Qui se pati ne-
gebantur, ita ut sub prae- sciunt, se continere in recto
fide essent, e. c. Pontius Pi- mentis statu, sibi vivere ne-
latus, cui praeses Syriae prae- queunt, οὐκ εὔ πάσχειν δύ-
positus erat. Noster Lucilius ναυται: accedit, quod pati
ipse praeses fuit. Videas §. et bonum et malum quis di-
citur,

laboramus: infelicem animum nunc superbia inflamus, nunc cupiditate distendimus: alias voluptate laxamus, alias sollicitudine exurimus. Quod est mihi ³ ferrimum, nunquam sumus singuli. Necessè est itaque assidua utamur, in tam magno vitiorum contubernio, rixa. Fac ergo, mi Lucili, quod facere consuesti. A turba, quantum potes, te separa, nec adulatoribus latus praebeas; artifices sunt ad captandos superiores. Par illis, etiamsi bene caveris, non eris. Mihi crede, ^b proditioni, si capteris, ipse te trades.

Ha-

nostri, modo taedio laboramus. Interim, interdum. Gronovius. Mihi tamen Pinciani lectio perplacet, ideoque retineo. Mox utamur ex edd. antiq. reposui et e codd. Muretus assidua sit in etc. dederat. Eadem de causa magnorum, pro quo Muretus, in iam magno v.

b. proditioni, si capteris, ipse etc. Haec est omnium edd. et codd. scriptura, praeterquam quod Muretus dedit, Mihi crede, capieris, si proditioni ipse te trades. Frigus sententiae

citur, unde manat vis verbi ictus pateat: cui contrarium tum durandi et vivendi, est tectum latus, quae sunt tum acquirendi, fruendi. verba Dukeri ad Flor. III, Attigit Gronov. Obsl. 1, 14. 5, 4. quem ibi vide. *artificis — superiores. Sollicitudinis laus saepe a veteribus Plutarchus quoque De bus memoratur, haud raro adulat. et amici discrim. p. a Cicerone, inprimis loco 49. B. ἔτι δ' ὡσπερ ὁ Σιμωνίδης τὴν ἵπποτροφίαν Φησὶν οὐ λακύνθῳ (regionem oliviferam confectari) ὄπαδειν, αἰὲν ἀρούραισι πυροφόροις ἔτω τὴν κολαιεῖαν ὀρώμεν οὐ πένησιν, εἰδὲ ἀδόξοις, εἰδὲ ἀδυνατοῖς ἀκολοῦθῶσαν, ἀλλ' οἴκων τε καὶ πραγμάτων μεγάλων ὀλισθημα καὶ νόσημα γινόμενην, πολλάκις δὲ καὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας ἀνατρέπουσαν. Sed locus totus*

con-

Habent hoc in se naturale blanditiae: etiam quum 4
 reiiciuntur, placent: saepe exclusae, novissime reci-
 piuntur. Hoc enim ipsum imputant, quod repel-
 luntur, et subigi ne contumelia quidem possunt.
 Incredibile est, quod dicturus sum, sed tamen ve-
 rum. Ea maxime quisque patet, qua petitur. For- 5
 tasse enim ideo; quia patet, petitur. Sic ergo for-
 mare, ut scias non posse te consequi, ut sis impe-
 netrabilis. quum omnia caveris, per ornamenta fe-
 riet. Alius adulatione clam utetur, parce: alius
 ex aperto, palam, rusticitate simulata, quasi simpli-
 citas illa, non ars sit. Plancus artifex ante c Vitel-
 lium maximus, aiebat non esse occulte, nec ex dis-
 simu-

rentiae hanc lectionem iam damnaret, nisi alia obstarent.
 Egregie vidit Gronov., *capteris*, non, *capieris*, legendum
 esse, i. e. si latus praebeas, si des te captandum, nimis
 confusus prudentiae tuae. Nec de illo, qui capitur, sed
 qui captatur, sermo est. Mox Gronov., quia codd. ha-
 bent, *idem qui patet p.*, emendat: *fortasse enim idem*
quod patet petitur. Vulgata est: *Fortasse ideo quia p. p.:*
qua equidem acquiescam. c. *Vitellium.* Sic emendavit
 doctissime Lipsius ad Tacit. Annal. VI, 32. coll. Sueton.
 Vitell. c. 2. Dio Cass. 59, 27. Vulgata erat: *Vellejum*,
 prorsus ignotum hac in re nomen. Nam Vellejum Pater-
 culum hic adulatorem notari, cum Mureto non credam,
 quia

conferri meretur. Exempla diatorem aut militem. cf. ad
 autem adulatorum, si quae Ep. XIV, 14. L. Munatius
 quaesiveris, multa adnotata *Plancus*, summis honoribus
 reperies ap. Athenae. VI, 13. functus, pravissimo fuit ani-
 XIV, 14. Cal., et descriptionem mo, desultor bellorum civi-
 adulatoris apud Theophrast. lium, ignavus in bello, de-
 Char. II. ubi cf. intpp. 5. *Uicite luxuriosus, maximus*
quum omnia caveris — fe- adulationis artifex, at re-
riet. Ornamenta sunt galea, cto et eleganti ingenio. Cf.
 lorica, thorax, scutum, ver- Ruhnken. ad Vellei. Paterc.
 bo, arma quae corpus con- II, 63, 3. p. 283 sq. De C.
 tra vulnera tegunt, ideoque *Vitellio* et ipso summis ho-
ornant, i. e. instruunt gla- noribus functo sub imp.
 Cali-

simulato blandiendum. Perit, inquit, procari, si
 6 latet. Plurimum adulator, quum deprehensus est,
 proficit: plus etiam nunc, si obiurgatus est, si erubuit.
 Futuros multos in persona tua Plancos cogita: et
 hoc non esse remedium tanti mali, nolle laudari.
 Crispus Passienus, quo ego nil cognovi subtilius in
 omnibus rebus, maxime in distinguendis et curan-
 dis vitiis, saepe dicebat, ^d adulationi nos opponere,
 non claudere ostium, et quidem sic, quemadmo-
 dum

quia de hoc adulationis genere, quo eum uti in Tiberium
 accusant, sermo non est. Mox Lipsius ad Tacit. Annal.
 XII, 6. *distingendus* omnino legendum censuit, nulla ta-
 men ratione apposita. Enimvero vulgata bene habet. Non
 de videndis vitiis sermo est, sed de subtilitate, qua vitia
 distinguit curavitque. ^d *adulationi nos opponere, non
 claudere ostium*. Sic Muretus dederat, Bentleio ad Horat.
 Od. III, 15, 9. et Gronovio probantibus. Erasm. aliaque
 seqq. *ad opus non claudere ostium, sed aperire*, putabat-
 que Lipsius ad Tacit. Ann. XII, 6. reponendum, *ad opus
 esse n. cl. o. sed operire*. Sed *operire* est, sera et obice
 claudere, non, ut ille vult, leviter obducere. Fortun. codd.
adulationibus non cl. o. sed aperire: quomodo et pal-
 tert. et quart. item colon. sine illis: *opus aut opus esse*.
 At haec voc. *opus esse* sensum turbant: nam distinguit vitia
 Crispus Passienus, nosque comparavit cum iis, qui amicos
 exspectant, sed detrectare videri volunt. Hinc neque *ape-
 rire* neque *operire* locum habet. Sed in illis: *opus esse*,
 latuit *opponere*, quod Muretus nescio unde in textum im-
 misit. Nicolaus tamen Heinsius ad Tacit. Annal. XI, 37.
 (ed. Oberlin. T. II. p. 899.) locum pro mendoso habuit.
 Gronovius ad Tacit. Ann. XII, 6. sententiam loci bene in-
 tellexit, et quum mss. habeant *adulationibus non claudere
 ostium, sed aperire*, a Mureto haud multum dislenfit:
 scribendum enim ait: *adulationi nos non claudere ostium,
 sed*

Caligula et Claudio, cf. not. orator, Agrippinae matrimo-
 crit. *Perit — latet — fru-* nio et Nerone privigno cla-
 stra procaris: nullus enim rior. Plin. N. H. XVI, 44.
 procreationis fructus, si amata Obiit sub initio Claudii. Suet.
 five amatus se amari nesciat. Ner. 6. Cf. de eo Lipsius ad
 6. *in persona tua*, circa ho- Tacit. Annal. XII, 6 et Exc.
 minem tuae dignitatis. Cri- A. *quemadmodum — so-*
spus Passienus bis Consul, *let*: exemplum habes apud
 Horat.

dum opponi amicae solet. Quae si impulit, grata est: gratior, si effregit. Demetrium egregium virum memini dicere cuidam libertino potenti, facilem sibi esse ad divitias viam, quo die poenitisset bonae mentis. Nec invidebo, inquit, vobis hanc artem, sed docebo eos quibus quaesito opus est, quemadmodum non dubiam fortunam maris, non emendi vendendique e litem lubeant, non incertam fidem ruris, incertiore fori tentent, quemadmodum

sed opponere: et quidem etc. Hoc est, non oblerare aut repagulis firmare, sed sine sera, dempto obice, manibus tantummodo obtendere, vel obiectum sustinere ac praetendere. e. *litem*. Sic omnes codd. et edd. praeter Muret., qui habet: *aleam*. Sed cur mutaverit, non video. Forlan *aleam* in *litem* mutasset, si illud in textu invenisset. Sicco pede haec et multa alia praeteriisse Gronovium, est quod mireris. Muretus autem *aleam* praetulisse videtur, quia in voc. *fori* litem iam inesse crederet. Sed *lis* de privatis causis in usu est, et sumere licet. Mox §. 8. *Threcis cum Threce comp.* est Liplii (II, 9 Saturnal. Serm.) emendatio, quum eius codex praeferreret: *Threcisum trece compositi*, alii, *Thetisi in Threce, Thitesum Th.*, *Thetisum Threce*. Erasmus Fortunati emendationem assumpsit: *Thetisi Threciae incompositi*. Mox *malles*, non *mallet*, a Seneca profectum. Nam in hoc verbo *malles* Lucilii inest admiratio.

Horat. Carm. III, 15, 9. ubi *Libertino*: potentium, Palmitscherlich. locum nostrum ladis, Narcissi, facile memi- ad partes vocare non omisit. neris. *non emendi — litem* Egregie huc facit Plaut. Mil. iudices corrumpendo. *inglorios*. IV, 6. ubi meretrix *certiorem fori*, ubi num- ait: oclusae sunt fores. Ef- mularii, argentarii tabernas fringam-. Per amorem si quid suas habebant: fidem de fo- fecero, clementi mi animo ro sustulisses, ait Cicero: si- ignoscet. *quae si impulit*, des hinc in re pecuniaria aperit ostium leviter oppo- situm. 7. *Demetrium cy-* h. v. Incertior autem fori nicae institutionis doctorem, sides fuit propter improbita- ut cum Tacit. Annal. XVI, tem negotiatorum, qui foro 34. loquar. Seneca eius cedere, mergi tamen non saepe cum laude meminit, verebantur. Omnia haec e. c. de Benef. VII, 1, 3 not. verba Demetrii sunt osten- dentis,

dum non solum facili, sed etiam hilari via pecuniam faciant, gaudentesque dispolient. Te, inquit, longiorem Fido Annaeo iurabo, et Apollonio Pycta, quamvis staturam habeas Threcis cum Threce compositi. Hominem quidem non esse ullum liberaliorem, non mentiar, quum possis videri omnibus donasse, quidquid dereliquisti. Ita est, mi Iunior, quo apertior est adulatio, quo improbior, quo magis frontem suam perfricuit, cecidit alienam, hoc citius expugnat. Eo enim iam dementiae venimus, ut qui parce adulatur, pro maligno sit. Solebam tibi dicere, Gallionem fratrem meum, quem nemo non parum amat, etiam qui amare plus non potest, alia vitia non nosse, hoc etiam odisse: ab omni illum parte tentasti. Ingenium suspicere coepisti, omnium maximum et dignissimum, quod consecrari malles, quam

dentis, observante Grono- attollunt se, nunc desidunt
vio, adulationem esse cer- et in parmam suam totos se
tissimam viam perveniendi colligunt. De iis vide Lipsii
ad pecuniam. Et certe cap- Saturn. II, 9. *quidquid de-*
tatorum, haeredipetarum, *reliquisti*, quidquid non rap-
gnathonum, quod mire doc- puisti. — 9. *Gallionem fra-*
cet ille Terentianus, haec ars *trēm m.* Priusquam a Iunio
erat. cf. Horat. Serm. II, 5. Gallione adoptatus sub Clau-
Sermo autem totus est cyni- dio in nomen eius, de more,
cus, aliud agendo turpissi- et familiam transiit, hic Se-
mam corporis faciem et prae- necae nostri frater senior di-
datoriam rapacitatem diviti- cebatur M. Annaeus Nova-
isti libertino exprobrantis. tus. Senator fuit et decla-
Haud dubie ex Claudianis mator egregius. cf. ad Epist.
fuit iste libertinus potens. CIV, 1. Tacit. Annal. VI, 3.
8. *Fidum Annaeum et Apol- quod consecrari — conte-*
lonium Pyctam, forsan gla- *ri*: quum quae usui homi-
diatores, ignoramus. *Thre-* num vulgari eximantur, *con-*
ces, Thraces, genus quod- *secrari* dicantur, ad divi-
dam gladiatorum fuit, qui niora aptum significat, *con-*
in arena compugnantes nunc *teri* usui vulgari aptum esse.
pedes

quam conteri: pedes abstulit. Frugalitatem laudare coepisti, ^f qua sic a nummis resiliit, ut illos nec habere nec damnare videatur: prima statim verba praecidit. Coepisti mirari comitatem et incompo-¹⁰ sitam suavitatem, quae illos quoque, quos transit, abducit, gratuitum etiam in obvios meritum. Nemo enim mortalium uni tam dulcis est, quam hic omnibus: quum interim tanta naturalis boni vis est, uti artem simulationemque non redolet. Nemo non imputari sibi bonitatem publicam patitur: hoc quoque loco blanditiis tuis restitit, ut exclamares, invenisse te inexpugnabilem virum adversus insidias, quas nemo non in sinum recipit. Eo quidem ma-¹¹gis hanc eius prudentiam, et in evitando inevitabili malo pertinaciam te suspicere confessus es, quia speraveras posse apertis auribus recipi, quamvis blan-

f. *qua sic a nummis resiliit, u. i. nec habere nec damnare videatur.* His vocibus Mureti editio caret: sunt tamen in omnibus codd. et edd.: sed *a nobis*, quae codd. dant, egregie emendavit Turnebus XXI. Advers. 19. *a nummis*, et prius *nec* sustulit: quo tamen carere nequit orationis nexus. Mox Gronov. ingeniose emendat, *et repulit*: id est, Non tu illi te prodidisti, non te ille deprehendit adulantem, quum vera diceres, et tamen te reiecit: quamvis vera, quia blanda non admittit. Vulgatam tamen tuar hoc sensu: non promissit, ut totum mimum perageres, itaque te adulantem non deprehendit, sed, ne adulareris, repulit.

pedes abstulit: Luctatorum vitando, *nec damnare*, di- enim est ὑφέλκειν τὰς πό- ligenter et liberaliter uten-
δας, τὰ σκέλη, ut adversa- do. Animum itaque praefti-
rios in terram deiciant. Cur- tisse liberum ab amore et
tius IX, 7. subducere pedes, imperio pecuniae, laudi Gal-
ὑποσκέλιζεν, ὑποσύρειν τὰ lioni ducebat Lucilius. 10.
σκέλη. Saepius hac meta- *Nemo non — patitur.* Il-
phora usi sunt veteres, in- lam ipsam animi bonitatem,
primis patres eccles., quare quae omnibus approbaretur
vid. Suicer. Thes. *ut illos* laudareturque, qua omnes
nec habere, nempe luxum sibi conciliaret, laudavit Lu-
cilius:

blanda diceres, quia vera dicebas. Sed eo magis intellexit obstandum. Semper enim falsis a vero petitur veritas. Nolo tamen tibi displiceas, quasi male egeris mimum, et quasi ille aliquid iocorum aut doli suspicatus sit. Non reprehendit te, sed 12repulit. Ad hoc exemplar componere. Quum quis ad te adulator accesserit, dicito: « Vis tu ista verba, quae iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeunt, ferre ad aliquem, qui paria facturus, vult quidquid dixeris, audire? Ego nec decipere volo, nec decipi possum. Laudari me a vobis, nisi laudaretis etiam malos, vellem. Quid autem necesse est in hoc descendere, ut te petere cominus possint? Longum inter vos intervallum sit. Quum cupieris bene laudari, quare hoc ulli debeas? Ipse te lauda. Dic: Liberalibus me studiis tradidi, quanquam paupertas alia suaderet, et ingenium eo abdu-

g. *Vis tu ista verba — ferre ad aliquem.* Hanc vulgatam Pincian. mutaverat e codd. nonnullis: *I tu ista verba — ferto ad al.* comprobante Grutero. At optime confutavit Gronovius, docuitque vulgatam esse auctoris, si quid uspiam, germanam. *Vis tu* Senecae est familiaris loquendi ratio, i. e. *visne tu?* Cf. ad III. de Ira 38. a. Epist. 58, 21 etc. Ingeniosam tamen Pinciani esse conjecturam et Seneca dignam, nemo negaverit.

cilius: sed frustra. *Semper* dam vulgari, plerumque *ob-*
enim falsis rebus a vero, a scaeno, et eo risum moven-
parte veri *p. v.* ita ut falsitas te, e. c. hominis adulteri,
dictorum vero sit mixta. avari etc. cerneretur. Cf. De
quasi male egeris mimum, Benef. I, 14, 1. not. 12. *Pau-*
personam adulatoris induen- *pertas* inter egestatem et di-
do. *et quasi — sit.* Nam vitias medium tenet. Sic
mimus non sine iocis dolo- Manlius pauper fuit, habuit
que facile cogitari poterat: enim aedículas in Carinis et
quippe in quo dramatum ge- fundum in Labicano. Cic.
nere hoc praecipuum fuisse Paradox. VI, 3. Frugalitas
constat, ut comica virtus in Romanorum est ap. Horat.
exprimendo characterè quo- Od. III, 2, 1. pauperies, apud
Lu-

abduceret, ubi praesens studii pretium est. Ad gratuita carmina deflexi me, et ad salutare philosophiae studium contuli. Ostendi in omne pectus cadere virtutem: et eluctatus natalium angustias, nec forte me, sed animo mensus, par maximis steti. ^h Non mihi amicitia Gaetulici Caii fidem eripuit, non in aliorum personam infeliciter amatorum, Messala et Nar-

h. *Non mihi amicitia.* Immo amici Gaetulici suspecti fuere cum ipso fidem erga principem mutasse. Videtur igitur *amicitia* scribendum. Gronovius. Olim: *inimicitia*. Mox *opposui* restituendum duxi: sic enim, praeter Muretum, omnes edd. et codd., non, *opposui*. Illud est, praebui, dedi cervicem.

Lucan. I, 166. paupertas fecunda virorum. Haec Lucilii ingenium ad militiam, mercaturam, res forenses, aliique, ut hominis egregii, unde quaestus praesens colligi poterat, adducere voluit. — 13. *Ad gratuita*, praesens studii, lectionis pretium non praeslantia, *carmina*, ut Theocriti XVI. Musae, univeree, poësin. Ab Homeri, gnomi- lyricorum, dramaticorum studia ad elegantiam atque philosophiam procedebant, qui animum excolere studebant literarum studiis, natura ipsa duce. Sic Graeci instituti. Romani eandem sequuti sunt viam, sed bonis literis etiam inter eos invalescentibus poëtae, tum alii scriptores exorti sunt domesticis, in quibus tum legendis tum imitandis operam studiumque collocaverunt. Cf. Sueton. de illustr.

gramm. et de claris rhet. Cn. Lentuli *Gaetulici* minerunt Tacitus, Suetonius historici et poetae, (cf. Lipsium ad Tacit. Ann. IV, 44.) quem *Caius* Caligula, quum Germaniae decem annos praesuisset, interfici a. u. c. 792 (cuius anni historia e Taciti annalibus pro dolor interiit) iussit, quoniam milium legionum amorem adsequutus erat. cf. Dio Cass. LIX, 22: *infeliciter amatorum* a Gaetulico et Lucilio. *Messala*. Quaerit, quis hic sit, Fromondus. Puto, qui Statilius Corvinus Suetonio, aliquando *Narcissi*, Claudii libertini celeberrimi, ut apparet, socius in puniendis Messalinae adulteris, postea insidiatus Claudio. Sueton. c. 13. Claud. narrat: Conspiraverunt autem ad res novas Gallus Asinius et Statilius

Narcissus, diu publici hostes, antequam sui, propo-
 14 situm meum potuerunt evertere. Cervicem pro fide
 apposui. Nullum verbum mihi, quod non salva
 conscientia procederet, excussum est. Pro amicis
 omnia timui, pro me nihil: nisi ne parum bonus
 amicus fuisset. Non mihi muliebres fluxere lacri-
 mae, non e manibus ullius supplex pependi. Nihil
 indecorum nec bono, nec viro feci. Periculis meis
 maior, paratus ire in ea quae minabantur, egi gra-
 tias fortunae, quod experiri voluisset, quanti aesti-
 15 mare[m] fidem. Non debebat mihi parvo res tanta
 constare. Nec examinavit me quidem diu: neque
 enim paria pendebant, utrum satius esset me perire
 pro fide, an fidem pro me. Non praecipiti impetu
 in ultimum consilium, quo me eriperem furori po-
 tentium, misi. Videbam apud Caium tormenta, vi-
 debam ignes. Sciebam olim sub illo in eum statum
 res humanas decidisse, ut inter misericordiae opera
 16 haberetur, occidi. Non tamen ferro incubui, nec
 in mare aperto ore desilui, ne viderer pro fide
 tan-

tilius Corvinus, Pollionis ac dera. *potentium* inimico-
 Messallae oratorum nepotes. rum Gaetulici et Lucilii.
 Gronovius. Quae de tota *Videbam — ignes*, ad quae-
 hac re scimus, non sufficiunt siones faciendas per equu-
 ad singula intelligenda. *Diu* leum, laminas candentes,
Messalla et Narcissus publi- forcipes etc.; fortasse et ro-
ci hostes in rempublicam, gos, in quos damnati con-
 quomodo *sui* inter se inimici iecti. Nam etsi lege cautum
 facti sint, non clarum est, erat, ne cives torquerentur,
 nisi ponamus e Suet. l. l. Cic. Verr. V, 63. tamen ab
 Messallam et in Narcissum imperatoribus etiam in cives
 conspirasse. Taciti liber VII, quaestiones versae. Cf. Dio
 in quo haec occurrerunt, per- Cass. LVII, 19. Ciceronis lo-
 iit. 15. *examinavit — diu*, cus est hicce: Quid, quum
 suspensum tenuit, ut examen ignes ardentisque laminae
 in libra, ubi paria sunt pon- ceterique cruciatus admove-
 ban-

tantum mori posse. Adhuc nunc invictum muneribus animum, et in tanto avaritiae certamine nunquam suppositam manum lucro. Adhuc nunc victus parsimoniam, sermonis modestiam, adversus minores humanitatem, adversus maiores reverentiam. Post hoc ipse te consule, verane an falsa memoreris. Si vera sunt, coram magno teste laudatus es: si falsa, sine teste derisus es. Possum et ipse nunc videri te aut captare, aut experiri. Utrum libet crede, et omnes timere a me incipe. Virgilianum illud excute:

Nusquam tuta fides.

Aut Ovidianum:

— — *Qua terra patet, fera regnat Erinnyis.*

In facinus iurasse putes. — —

Aut illud Menandri: (quis enim non in hoc magnitudinem ingenii sui concitavit, detestatus consensum humani generis, tendentis ad vitia?) Omnes, ait, malos vivere: et in scenam, velut rusticus, poeta

P 2 pro-

i. excute. Sic Muretus dedit. Haud dubie factum hoc est satis feliciter ex illo, quod edd. antiq. et codd. praeferrunt: *excludi*. Erasmus Fortunatum sequens dedit: *excude*. Gruteri amicus quidam, *exaudi*, Gruterus ipse, *excludi*, i. e. pensiculatorius et penitius examina: quatenus dicitur, excludere gallinam ova sua.

bantur. 16. *Adhuc nunc* ius CV dramata invidia et *invictum* — *lucro*. Cor- iniuria temporum nobis eripuit, ut nil nisi fragmenta a et Claudio conditionem de Clerico collecta, Amstelodasignat haec, quae a Tacito mi 1709. supersint. Cf. Fa- etc. saepissime confirmantur. bricii Bibl. Graec. lib. II. c. 22. 17. *Virgilianum* Aeneid. Vol. II. p. 454 sq. Harles. IV, 373. *Ovidianum* Metam. Hoc fragmentum Menandri I, 241 sq. *Menandri* poetae uni Senecae acceptum refecomici celeberrimi Athen. rimus, a Clerico praetermissum. Verba *velut rusticus* que ex aevo alexandrino, cu- h. e. praedii possessor et in agris,

profiluit. Non senem excipit, non puerum, non feminam, non virum: et adiicit, non singulos peccare, nec paucos, sed iam scelus esse contextum. Fugiendum ergo, et in se redeundum est, immo etiam a se recedendum. Hoc tibi, etsi dividimur mari, praestare tentabo, ut dubium viae, iniecta manu, ad meliora perducam. Et ne solitudinem sentias, hinc tecum miscebo sermones. Erimus una, qua parte optimi sumus: dabimus invicem consilia, ^k et ex vultu audientis pendentem longe te ab ista provincia abducam, ne forte magnam historiis esse fidem credas, et placere tibi incipias, quoties cogitaveris: hanc ego habeo sub meo iure provinciam, quae maximarum urbium exercitus et sustinuit et fregit, quum inter Carthaginem et Romam ingentis belli pretium iacuit, quum quatuor Romanorum prin-

k. *et ex vultu audientis pendentem longe te etc.* Sic correxit Pinc., quum codd. habeant, *et ex v. a. pendentia. Longe te.* Muretus, *non ex v. a. pendentia.* Simplicior et magis conveniens est haec Pinciani emendatio, quam illa Mureti. Lucilius erat dubius viae, bene itaque is ex vultu audientis pendere dicebatur. *Audientis* est ille, quocum Lucilius confabulatur, et a quo se abduci patitur.

agris, ruri, degens, fortasse *cuit*. Fromondus apposite permittunt colligere, locum laudat Flor. II, 2, 3: Affe- hunc (cuius sententiam a So- ctabat ut Romanus ita Poe- lone fragm. VI. in Brunckii nus Siciliam et eodem tem- Anal. gnom. poet. graec. pore, paribus uterque votis p. 76. expressam vides: οὐδὲ ac viribus imperium orbis μάκαρ οὐδεὶς πέλεται βροτός: agitabat. *quum quatuor Ro- ἀλλὰ πόνηροι Πάντες, ὅσους manorum — cepit.* Qua- *Ἰννητοὺς ἡέλιος καθορᾶ*) in tuor sunt Augustus, Antonius, comoedia *ὑποβολιμαῖος* s. Lepidus, triumviri, et Sex- *ἄγροικος* inscripta occurrisse. tus Pompeius, qui altero post *contextum*, nulla virtute di- Iulii Caesaris mortem (a. u. stinctum, mixtum. 20. *quum* 710.) anno Sicilia potitus *inter Carthaginem — ia-* hanc insulam per foederis leges

principum, id est, totius imperii vires contractas in unum locum vidit, altamque Pompeii fortunam erexit, Caesaris fatigavit, Lepidi transtulit, omniumque cepit: quae illi ingenti spectaculo interfuit, ex quo liquere mortalibus posset, quam velox foret ad imum lapsus ex summo, quamque diversa via magnam potentiam fortuna destrueret. Uno enim tempore vidit Pompeium Lepidumque, ex maximo fastigio aliter ad extrema deiectos, quum Pompeius alienum exercitum fugeret, Lepidus suum.

C A P U T I.

ITAQUE ut ^a totum mente abducam, quamvis multa habeat Sicilia in se, circaque se mirabilia, omnes interim provinciae tuae quaestiones praeteribo, et
 P 3 in

a. *totum mente.* Sic omnes codd. et Erasmi. Nec video, cur Muretus mutaverit: *te tota mente.* Pincian. legendum arbitrabatur: *Itaque ut totum mihi te a.* Sed vulgata lectio bona est.

leges (715.) obtinuerat. Mox Caesarem turbam latens gevero bellum inter Sextum nibus eius advolveretur: impompe. triumvirosque exorperio se abdicavit et usquetum illum in tantum fortuna ad mortem Romae togatusnae fastigium evexit Octavianovixit, fortuna eius copiisni victorem, ut Neptuni filique ad victorem translatis.lius appellaretur. *Lepidi 21. Sext. Pompeius — futranstulit:* Lepidus adiuvetgeret. Ad Naulochum (nuncrat Octavianum in bello Casale) in freto siculo pugna siculo et totam victoriam ut navali victus ab Octaviano in suam interpretatus aususque Asiam fugere coactus est, ubi erat Caesari denuntiare, ex Antonii aut Planci iussu acederet Sicilia: qui tamen Titio a. u. c. 719. Mileti inillum a militibus et a fortuna terfectus est. Cf. de tota hac desertum mox eo redegit, ut re Vellei. Pat. II, 79 sq. Appullo velatus amiculo inter pian. de Bell. Civ. IV, 83 sq. ultimam confluentium ad V, 66 sq. 97 sq.

in diversum cogitationes tuas abstraham. Quaeram enim tecum id quod libro superiore distuli: Quid ita Nilus aestivis mensibus abundet. Cui Danubium similem natura philosophi tradiderunt, quod et fontis ignoti, et aestate quam hieme maior sit. Utrumque apparuit falsum. Nam et caput eius in Germania esse comperimus: et aestate quidem incipit crescere, sed adhuc manente intra mensuram suam Nilo, primis caloribus, quum sol vehementior inter extrema veris nives emollit, quas ante consumit, quam

C. 1. Cur Nilus aestivo *nubium* etc. e. c. Herodotus tempore exundet? 1. *in* IV, 48. 50. ubi Istrum cum *diversum*, locum remotum Nilo comparat, observatque, ab illis Siciliae memorabilibus. *Quid ita Nilus — abundet?* Haec quaestio, ex fluere, aestate tamen quam hieme maiorem esse. Fontem pater historiae venerandus ignoravit. 2. *Nam et caput* etc. Caput esse in iugis montis Abnobae Plinius opinionibus diversis infra IV, 12. ex M. Agrippae commentariis narrat. Haud diu ante Senecam haec de Danubii ortu innotuerant. *et aestate — incipiat.* Sensere hoc Francogalli apud Vindebonam, ut saltem narrabant, mense Iunio medio anni 1809, Danubio intumescente pontemque ingentem aliaque opera destruentem. Intumescit autem Danubius, nive in montibus Tiroliae vicinisque liquecente, atque Oenum, Lechum, Illaram aliosque fluvios ita augente, ut Danubius, iis receptis, auctum sentiat ac abundet. *cui Da-*

quam intumescere Nilus incipiat. Reliquo vero aestatis minuitur, et ad hibernam magnitudinem redit, atque ex ea dimittitur.

II. At Nilus ^a ante ortum Caniculae augetur mediis aestibus, ultra aequinoctium. Hunc nobilissimum annem natura extulit ante humani generis oculos, et ita disposuit, ut eo tempore inundaret Aegyptum, quo maxime usita fervoribus terra undam altius traheret, tantum hausura, quantum siccitati annuae sufficere possit. Nam in ea parte, quae in Aethiopiam vergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, et qui inluetam aquis coelestibus terram non adiuvent. Unam, ut scis, Aegyptus in hoc 2

P 4 spem

a. ante ortum. Sic omnes impressi et mss. Exortum a Mureto esse videtur.

C. 2. Mira Nili natura. Nile and its effects etc. 1800.)
 I. At Nilus — aequinoctium. Eadem narrat Plin. N. H. V, 9. loco memorabili, inprimis vero Herodot. II, 17 sq., quem Plinius ante oculos habuit. Ad quartum Nonas Iulii exoritur *Canicula* in Aegypto. Fromondus observat: Statim enim post solstitium inflari incipit circa diem 27. Iunii, ut narrant qui hodie ex Aegypto redeunt peregrini. Plin. XVIII, 28 et 29. Confirmantur quum omniū recentiorum, qui illas regiones adierunt, tum vero maxime Antefii observatis et narrationibus (John Antes's observations on the manners and customs of Egyptians, the overflowing of the Nile and its effects etc. 1800.) atque Gallofrancorum, inprimis Denonis (Vivant Denon voyage dans la haute et la basse Egypte pendant les campagnes du Gen. Bonaparte 1802.). Nili auctus, tradunt et hi, incipit die XVII. Iunii, exundat Nilus medio Augusto trans ripas suas, decrescit Septembre. *Nam in ea — adiuvent:* vocantur pluviae tropicae, quae, Antefio referente, quotidie Maio et Iunio horis quatuor continuis cadunt, ideoque *rarae* vocari possunt. Ista pars Aegypti occidentalis fabulosis collibus continetur, orientalis cauti-
 bus. 2. Unam, ut scis — *habet.* Quare Aegyptii Ni-

spem suam habet. Proinde aut sterilis annus, aut fertilis est, prout ille magnus influxit, aut parcior. *Nemo aratorum adspicit coelum.* Quare non cum poëta meo iocor, et illi Ovidium suum impingo? qui ait:

— — *Nec pluvio supplicat herba Iovi,*

3 Unde crescere incipiat, si comprehendi posset, causae quoque incrementi invenirentur. Nunc vero magnas solitudines pervagatus, et in paludes diffusus, gentibus sparsus, circa Philas primum ex vago et errante colligitur. Philae insula est aspera et undique praerupta: duobus in unum coituris amnibus cingitur, qui Nilo mutantur, et eius nomen ferunt. ^b Urbem totam complectitur hanc Nilus, magnus ma-

b. *Urbem totam complectitur hanc Nils* etc. Sic distinctione iuvare locum malui, quam sequi mutationem Fortunati, *Urbs totam complectitur*, cui assensus est Pincian., Aristidis oratione Aegypt. motus, qui ait, par est magnitudo (huius insulae

lo suo ab antiquissimis inde ba Lucilii, quem ideo *poet-*
temporibus honores detulere *tam meum* vocat, e poemadivinos, sanctissimum vocante quodam deperdito. *Ovi-*
tes flumen, patrem adhaec *dium*, memoriae lapsu. *Ti-*
et servatorem suae regionis *bullum*, apud quem I, 7, 23
ac Osiridis defluxum, ut ver-
bis utar Iablonskii in Panthei
debut. Iablonsky IV, 1. p.
IV, 1, 14. p. 168. ubi haec
140. simili memoriae lapsu
pluribus adstruxit. *Proinde* Propertium Tibulli loco lau-
aut — parcior. Bene Plin. davit. 3. *Unde* e quo loco.
V, 9. N. H. In duodecim At quum haec nunc per Ie-
cubitis famem sentit, in tre-
decim etiam nunc esurit, qua-
tuordecim cubiti hilaritatem
afferunt, quindecim securi-
tatem, sedecim (= 29' 3"
ped. mens. gallic.) delicias.
Nemo aratorum adspicit
coelum: manifesto sunt ver-
tum insula una est, Plinio V,

magis quam violentus, egressus Aethiopiam, arenasque, per quas iter ad commercia Indici maris est, praelabatur. Excipiunt eum Cataractae, nobilis in-4 signi spectaculo locus. Ibi per arduas excisasque pluribus locis rupes Nilus infurgit, et vires suas concitat. Frangitur enim occurrentibus saxis, et per angusta eluctatus, ubicunque vincit, aut vincitur, fluctuat: et illic excitatis primum aquis, quas, sine tumultu, leni alveo duxerat, violentus, et torrens per malignos transitus profilit, dissimilis sibi. Quippe ad id lutosus et turbidus fluit. ° At ubi in 5

P 5

scop-

fulae Philes) cum magnitudine urbis in ea sitae. Delevi itaque punctum post *complectitur*, relata voce ad *urbem*; ut τὰ *complectitur* — *arenasque* — *praelabatur* coniungantur. c. *At ubi in scopulos faucium intravit, spumat.* Sic feci ex ea lectione, quam Erasmus et Fortunati codd.: *at ubi in scopulos cautium intr.*, praebebant. Antiquae tamen add. et duo codd. mss. ap. Gruter. habent, *at ubi in scopulos cautium liberavit*: unde Gruterus *libravit* facere mallet:

9. quatuor et quidem sex Ideen I. p.306 sq. ed. i. dis-
mill. pass. a Nili fissura, Del-
ta. Cognominis est urbs huic
insulae, haud procul ab Ele-
phantine sita. Nunc Phileh
f. El Heiff secundum Denon.
arenasque — *praelabatur*:
dicit deserta, per quae ad
mare arabicum proficiscebantur
mercatores aethiopici, ut
merces indicas et arabicas
suis mutarent emerentve. De
commercio autem, quod inter
Azab, Axum et Meroen
ad merces illas mutandas
emendasve intercesserit, h. l.
sermonem esse, nemo atten-
te legens dubitaverit post
egregiam Heerenii amiciff. stat: quare vasa fictilia ex
putationem. 4. *Cataractae*
occurrunt quoque apud Plin.
V, 9., qui ait: Nilus postre-
mo inclusus montibus, nec
alibi torrentior, vectis aquis
properantibus ad locum Ae-
thiopum, qui Catadupi vo-
cantur, novissimo Cataracte
inter occurfantes scopulos
non fluere immenso fragore
creditur, sed ruere. *Quippe*
ad id loci lutosus — *fluit.*
Semper postea quoque has
angustias eluctatum fluere
lutosum et turbidum, limum
quippe ex Aethiopum terris
secum vehentem Nilum, con-
ter-

scopulos faucium intravit, spumat: et illi non ex natura sua, sed ex iniuria loci color est. Tandemque eluctatus obstantia, in vastam altitudinem subito destitutus cadit, cum ingenti circumiacentium regionum strepitu. Quem perferre gens ibi asperis collocata non potuit, obtusis assiduo fragore auribus, et ob hoc sedibus translati sunt. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi.

let: Gronovius liberavit hoc sensu agnovit, quo Petronius *liberare limen*, Frontinus et Hyginus liberare flumen, liberare angustias (i. e. traicere) dixerunt: cf. Cl. Salmaf. ad Solin. p. 9. Vereor tamen, ut bonae latinitatis sit illud *liberare* hoc sensu. Codicibus itaque Fortunati, quorum, quod miror, Gronovius nullam mentionem fecit, maiorem habeo fidem etiam propterea, quod non traiecit scopulis solum spumare dicitur, sed statim in ipsos scopulos intrans, iisque adhuc adhaerescens, ideoque in ipsa cum obstantibus lucta. Gronovius emendavit: *At ubi scopulorum fauces liberavit*. Fauces autem, quod bene observavit Gron., quaevis angustiae sunt Latinis. Muretus dedit, nescio unde: *At ubi scopulos verberaverit, spumat*. Mox §. 5. *Quem perferre gens ibi asperis* (sc. locis) *collocata*. Omnium codd. et antiq. edd. lectio est, quae conjecturae margini ed. Erasmi appictae cedere non debebat: *ibi a Persis coll.* Nullum huius rei a Persis effectae vestigium occurrit: nam Herodot. II, 30. huc non spectat. Rem attingit Cicero in Somnio Scip. c. 5. sed accolae ad quietiora sedes suas transtulisse ignorat aequae ac a Persis ibi collocatos. Alii tamen tradunt, nulla Persarum mentione iniecta, e. c. Ammian. Marcellin. XXII, 15, 9. ubi cf. nott. Statim, *sedibus translati sunt*. Omnium codd. et edd. haec lectio est, quam Fortunatus ex ingenio mutavit, fortasse memor Ammian. Marcell. l. l., qui ait, Atos olim accolae — necessitas vertere solum ad quietiora coëgit. Sed mutatione nulla opus est.

terra porosa conficiunt Aegyptii, ut aqua percolata quam maxime pura reddatur: Aristot. de gener. anim. II, 6. *ὡπὰ κεράμια* vocat: cf. Schneider ad Eclog. phys. p. 98 sq. Ez. Spanhem. ad Callim. Hy. in Dian. 101. et Maillet descript. de l'Égypte Part. I. p. 21 fin. 5. *ex iniuria loci*, asperitate et angustia. *subito destitutus*, dimissus ex angustis, liberatus. *Quem perferre translatis*: sub quonam Persarum rege hoc factum sit, non succurrit. Fortassis lux accedit ex Herodot. II, 39. cf. Ammian. Marcell. XXII, 15, 9. *ibiq. not*, *Inter miracu-*

cepi. Bini parvula navigia conscendunt, quorum alter navem regit, alter exhaurit. Deinde multum 6 inter rapidam insaniam Nili, et reciprocos fluctus volutati, tandem tenuissimos canales tenent, per quos angusta rupium effugiunt: et cum toto flumine effusi, navigium ruens manu temperant, magnoque spectantium metu in caput d nixi, quum iam adploraveris, merfosque atque obrutos tanta mole credideris, longe ab eo, in quem ceciderant, loco navigant, tormenti modo milli. Nec mergit cadens unda, sed planis aquis tradit. Primum incremen- 7 tum Nili circa insulam quam modo retuli, Philas, noscitur. Exiguo ab hac spatio' petra dividitur, ἄβατον Graeci vocant: nec illam ulli, nisi antistites calcant: e illa primum saxa auctum fluminis sentiunt.

d. nixi. Mureti est lectio, nescio unde hausta. *missi* omnes codd. et edd. *Nixi* tamen haud dubie praefiat, et facile *missi*, quae vox cum *nixi*, emerfi, nisi laepe confunditur, a librario immitti in textum potuit, praesertim quum mox occurrat. Deinde *noscutur* Pinciani est emendatio propter sequentia, auctum fluminis sentiunt. Codd. et edd. *nascitur*. *illa primum saxa auctum fluminis sentiunt*. Sic codd. et Erasm. Quum tamen Pincian. in codd. suis invenisset, *illa primum saxum* etc. hinc coniecit, *illud primo saxum — sentit*. Ingeniosae sunt semper emendat. Pinciani, etiam si nobis non probantur.

racula — accipi. Traditum, Diis consecratione, auditu itaque acceptum: oppos. βέβηλον, prorat, ipse non viderat: quod fanum. Cf. Spanhem. ad rei fidem minuit. Nam qui Callim. Hy. in Apoll. 2. *Antistites Nili*, cui ut Deo templum erecta et sacerdotes consecrati, ideoque in eius honorem festa solennia celebrantur. Cf. Iablonsk. Panth. IV, Negat etiam Strabo I. p. 101. *τα. Cf. Iablonsk. Panth. IV, 1, 14sq.* Heliodorus p. 110. *εἴτε τοῦ Νείλου τοὺς καταβράντας ἢν διελθεῖν ναυσί. 7. ἄβατον* i. e. inaccessum, ideoque sanctum et *ἐν Καταδόποις ἱερέων τῶν Νείλου.*

tiunt. Post magnum deinde spatium duo eminent scopuli; Nili venas vocant incolae; ex quibus magna vis funditur, non tamen quanta operire posset Aegyptum. In haec ora stipem sacerdotes, et aurea dona praefecti, quum solenne venit sacrum, iasciunt. Hinc iam manifestus novarum virium Nilus, alto ac profundo alveo fertur, ne in latitudinem excedat, obiectu montium pressus. Circa Memphim demum liber, et per campestria vagus, in plura scinditur flumina; manumque canalibus factis, ut sit modus in derivantium potestate, per totam discurrit Aegyptum. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciem lati ac turbidi maris stagnat: cursum illi violentiamque eripit latitudo regionum, in quas extenditur, dextra laevaue totam amplexus Aegyptum. Quantum crevit Nilus, tantum spei in annum est. Nec computatio fallit agricolam: adeo ad

λου. Nili venas. Memorat II, 8. 97. Latitudo regionum Aristides quoque in Orat. Aegypt. Incolae vocant has πηγάς Crophii et Mophii, noster *venas*. Cf. Herodot. II, 28. *Solenne sacrum*, τὰ Νιλῶα vocatum et eo tempore celebratum, quum Nili ascensus iam observari poterat. Describit Heliodorus, haud dubie antiquiores sententioses auctores, IX. p. 443 sq. hoc festum. 8. *Initio diducitur — Aegyptum.* Cycladibus insulis similes urbes et vicus eminuisse, Graecosque Aegyptum per hos tres menses, in quibus ab undaret Nilus, mari Aegaeo comparasse tradit Herodotus

summa respondet fere quatuor milliar. german., non amplius CC stad. Herod. II, 8. *Quantum crevit — est.* Usque ad sedecim cubitos (= 27 ped. 4 digit. mensur. gall.) crescere et ultra, conlstat vel ex Herodot. II, 13. Plin. V, 9. quibuscum re- centiores conspirant: hoc ta- men valet nonnisi de Aegy- pto superiore, nam in in- feriore non tantum crescit. 9. *Nec computatio — Nilus respondet* sc. terra, Aegy- ptus. Moneo, ne cum Gesn. ad Chrest. Cic. p. 454. *ferti- litatem* emendes. Sermonem esse de Nilometris (Νειλο-

ad mensuram fluminis respondet, quam fertilem facit Nilus. Is arenoso et sitienti solo et aquam inducit et terram. Nam quum turbulentus fluat, omnem in ficcis atque hiantibus locis faecem relinquit, et quidquid pingue fecum tulit, arenis locis allinit: iuvatque agros duabus ex causis, et quod inundat, et quod oblimat. Ita quidquid non adiit, sterile ac squalidum iacet. Si crevit super debitum,¹⁰ nocuit. Mira aeque natura fluminis, quod quum ceteri amnes abluant terras et eviscerent, Nilus tanto ceteris maior, adeo nihil exedit, nec abradit, ut contra adiiciat vires, minimumque in eo sit quod solum temperet. Illato enim limo, f arenas saturat ac iungit. Debetque illi Aegyptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. Illa facies pulcherrima est, quum iam se in agros Nilus ingessit.

Latent

f. *arenas saturat ac iungit.* Tingit multo verius, nisi si *iungit* ad sequentia censeas referendum, inquit Schottus. Neutrum: nam *iungit* est alligat, inter se cohaerere facit. Lucanus lib. X. *ne terras dissipet ignis, Nilus adest mundo.* Duo haec *saturat* et *iungit*, dicas licet, *pinguiter densas reddit.* Columell. lib. 2, 11. Nam *saturare* dicit Nilum, ut ager *saturatur* stercoreatione. Gronov.

σκοπελοισ) apparet. Auctus quam urbes vicique nimia Nili per puteos mensurae notis deprehenduntur, ait Plin. tamen rarissima fuisse videtur propter situs altitudinem, Iablonsk. Panth. Aegypt. IV, partim de nimia mora, quam aquae cubitis sedecim maiores faciunt. Plin. V, 9 ait: Aegypti pars Nilo fertilitatem suam debet: reliquae tres partes sunt steriles. Cf. Heeren l. l. — 10. *Si crederes detinent, tardius recedendo. Illa facies — inde noxa intelligi potest, gessit.* Fit hoc Augusto in-
eunte.

11 Latent campi, opertaque sunt valles: oppida insularum modo exstant. Nullum in mediterraneis, nisi per navigia commercium est. Maiorque est laetitia gentibus, quo minus terrarum suarum vident. Sic quoque quum se ripis continet Nilus, per septena ostia in mare emittitur: quodcunque elegeris ex his, mare est. Multos nihilominus ignobiles ramos in aliud atque aliud litus porrrigit. Ceterum belluas, marinis vel magnitudine vel noxa pares, educat. Et ex eo quantus sit, aestimari potest, quod ingentia animalia, et pabulo sufficienti, et ad vagandum loco, continet. § Balbillus, virorum optimus, in omni literarum genere rarissimus, auctor est, quum ipse praefectus obtineret Aegyptum, Heraclaeotico ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum a mari occurrentium, et crocodilorum a flumine adversum agmen agentium, velut pro partibus proelium: crocodilos ab anima-

g. *Balbillus*. Sic legendum coniecerat Lipsius ad Tacit. Annal. XIII, 22: quam scripturam firmat Memmian. cod.: Gruteriani servant vulg. *Babillus* cum cufis.

eunte. 11. *Oppida insularum belluas — educat*. *Crocodyli — exstant*. Idem iam crocodilos et Hippopotamos. Herodot. II, 97. Herodot. II, 68 sq. 71. Plin. *αἱ πόλεις μόναι φαίνονται* VIII, 26. — 12. Cai. *Balbillus* sub imperat. Nerone rector Aegypti fuit. Tacit. Ann. XIII, 22. ibique Lipsius. Ipsum de rebus ad Aegyptum pertinentibus quaedam scripsisse verisimile est. Ceterum eadem retulit Plin. VIII, 25, quae hic Balbillo auctore septem fuisse refert: consentaneum Seneca narrat. — 13. De *Crocodylo* Herodot. II, 68.

animalibus placidis morsuque innoxii victos. His superior pars corporis dura et impenetrabilis est etiam maiorum animalium dentibus, at inferior mollis ac tenera: hanc delphini spinis, quas dorso eminentes gerunt, submersi vulnerabant, et in adversum enixi dividebant. Recis hoc modo pluribus,¹⁴ ceteri velut acie versa refugerunt: fugax animal audaci, audacissimum timido! Nec illos Tentyritae generis aut sanguinis proprietate superant, sed contentu et temeritate. Ultro enim insequuntur, fugientesque iniecto trahunt laqueo: plerique pereunt, quibus minus praesens animus ad persequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detulisse, Theophrastus est auctor. Biennio continuo,¹⁵ regnante Cleopatra, non ascendisse, decimo regni anno et undecimo, constat. Significatam aiunt duobus rerum potentibus defectionem. Antonii enim Cleo-

conferri meretur. *divide* Nat. Anim. X, 21. Apollonopolitanos, Tentyritarum mi viatores observant, nunc partem, Crocodilorum odio Crocodilos non amplius in insignes fuisse tradit Plin. mare prodire. Cf. Biblioth. VIII, 25, qui idem refert, der alten Literat. und Kunst olfactu hominum huius stir. VII. p. 36 sq. — 14. *Tentyritae*. Infula Nili Tentyra, nunc Denderah, haud procul a Thebis sita, ubi post multos alios Denon quoque nuper haud paucas antiquitatis reliquias vidit delineavitque in opere supra laudato. Tentyritae Crocodilorum acerrimi semper fuere inimici, iisque tanto fuerunt terrori, cum Ptolemaeo puero reut vocem adeo eorum fugnare coepit a. u. 702. Aegerent Crocodili, referente Plin. XXVIII, 3. Aelian. Appian. Bell. Civ. IV, 61. 63.

Cleopatraeque defecit imperium. Per novem annos non ascendisse Nilum superioribus seculis, Callimachus est auctor. Sed nunc ad inspiciendas causas, propter quas aestate Nilus crescat, accedam, et ab antiquissimis incipiam. Anaxagoras ait, ex Aethiopiae iugis solutas nives ad Nilum usque decurrere. In eadem opinione omnis vetustas fuit. Hoc Aeschylus, Sophocles, Euripides, tradunt. Sed falsum esse, argumentis plurimis patet. Primo Aethiopiaem

63. 108. *Per novem — auctor.* Huc spectat Callimachi fragm. quod Etymol. M. servavit in voce Πόλα Ἰγυπτος προπάροιθεν ἐν ἐννέα κάρφετο ποταίς, h. e. Aegyptus olim per novem annos exarescebat. (Πόλα enim annum quoque designat, H. Stephano in Thes. L. G. Vol. V. p. 1681. erudite docente: accedat Anal. poet. Graec. Bruno. II. p. 187. n. IX.) cf. Callimachi Hymn. etc. ed. Ernest. Vol. I. p. 357 et 509. Fragmentum hoc fortasse desumptum est ex Callim. libro De fluviis, quae est Io. Meursii opinio ad Hellad. p. 45. — 16. *Sed nunc — incipiam.* Iam antiquissimos naturae scrutatores in Nili adscensum inquisivisse patet, cum ex omnibus qui de hac re exposuere auctoribus, tam ex nostro. Herodotus multus est in hac lite dirimenda II, 20 sq. Collegit omnia vet. loca de Nilo post Gesner. ad Claud. p. 648. Hen- nike in Commentat. de Geograph. Africae Herodotea (Gotting. 1788). cf. Heeren Ideen I. p. 337 sq. Mirum tamen est, quod Seneca tres tantum opiniones de Nili incrementis affert, optimam autem omittit, qua haec quaestio ad liquidum perducitur, iam ab Herodoto prolatam et probatam, postea vero ab Eratosthene et Agatharchide (cf. Diodor. Sic. I.) exornatam: quae nunc vulgata est de hac re sententia. *Anaxagoras — tradunt.* Huius opinionis Herodotus quoque II, 22. meminit. *Hoc Aeschylus — tradunt.* In eorum tragicodiis nobis servatis, ubi huius rei mentio sit, eadem occurrat opinio, e. g. Aeschyl. Suppl. 574 sq. ubi λειμῶνα χιονόβοσκον memorat, Euripid. Helen. 3. cf. Valcken. Diatrib. p. 30 sq. et Hen- nike commentat. laud. 17. Argumenta, quibus falsam esse hanc Anaxagorae opinionem

piam ferventissimam esse, indicat hominum adustus color, et Troglodytae, quibus subterraneae domus sunt. Saxa velut igni fervere, non tantum medio, sed inclinato quoque die: ardens pulvis, nec humani vestigii patiens: argentum replumbatur: signorum coagumenta solvuntur: nullum materiae superadornatae manet operimentum. Auster quo-18 que, qui ex illo tractu venit, ventorum calidissimus est. Nullum ex his animalibus, quae latent bruma, unquam reconditur. Etiam per hiemem in summo et aperto serpens est. ^h Alexandria quoque longe ab huiusmodi immodicis caloribus est posita: nives non cadunt: superiora pluvia carent. Quemadmodum ergo regio tantis subiecta fervoribus duraturas per totam aestatem nives recipit? Quas sane ali-19 qui montes illic quoque excipiant: nunquam magis quam Alpes, quam Thraciae iuga aut Caucasus:

h. *Alexandria quoque longe — posita: n. n. c.* Sic omnes codd. et edd. Fortunatus tamen emendabat, *Alexandriae quoque, quae* etc. Sed vulgata nec opus habet hac mutatione, nec illa, qua Fortunat. mutavit: *superiora etiam p. c.* Mox *numquam magis e* codd. rescripti, qui tamen excludunt. Deinceps, *Quippe vernis temporibus* vulg. emen-

nionem evictum it Seneca, accuratius doctis satisfaci-
ferme sunt eadem, quae He- Situs contra istius regionis,
rodot. II, 22. contra eam mot- montibus altissimis ad nivem
vit. Fortasse ex iis, quos Ne- excipiendam aptis carentis,
ro ad illas regiones explo- atque coeli temperies do-
randas miserat, haec eadem cent, nivem ibi locum ha-
rescivisse poterat, quae He- bere non posse ad Nili ad-
rodoti argumentationem no- scensum vel gignendum vel
stro non incognitam confir- iuvandum. *argentum re-*
mabant. Omnino quidem *plumbatur* i. plumbum ar-
falsa ea est, sed argumenta dore solis ab argento sepa-
ad illam refutandam adhibi- ratur. Nemo tamen, quod
ta non usquequaque nobis sciam, praeter nostrum hanc

casus. Atqui horum montium flumina vere et prima aestate intumescunt, deinde hibernis minora sunt. Quippe vernis temporibus imbres nivem diluunt: reliquias eius primus calor dissipat. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister, nec Caystrus ⁱ subiacent malo: aestate proveniunt. Altissimae sunt ²⁰et in illis septemtrionalibus iugis nives. Phasis quoque per id tempus et Borysthenes cresceret, si nives flumina possent contra aestatem magna producere. Praeterea si haec causa attolleret Nilum, aestate prima plenissimus flueret. Tunc enim maximae et integrae adhuc nives, ex mollissimoque tabes est. Nilus autem per menses quatuor liquitur, et ²¹illi aequalis accessio est. Si Thaleti credis, Etesiae descen-

emendat Gronov., *Q. vernis teporibus*. Sed sequens *primus calor* non favet. *i. subiacent malo: aestate proveniunt. Altissimae sunt et in illis septemtrionalibus iugis nives*. Sic Muretus. Differunt tamen primae edd., et codd. pars omittit *proveniunt*, exhibetque *aestate*. *Sunt et illis altissimae in sept. iugiter nives; pars, proveniunt et illis altissimae in sept. iugis nives sunt*. Illud, *Caystrus*, quod omnes codd. exhibent, vix sanum puto. Cilbiana iuga, unde Plinio auctore N. H. V, 29. oritur Caystrus (cf. Mannert. VI, 3. p. 305 l.) nec sunt septemtrionalia, nec Caystrus tantus est fluvius, ut cum praegressis con-

famam prodidit parum veri- nec septemtrionalia satis be- similem. — 19. *Caystrus*, ne dici possint. *subiacent* fluvius Ioniae in Cilbianis *malo*, ut scil. hiberno tempore intumescant. — 20. satis ex II. Hom. β, 461. *Phasis* Armeniae (Strab. XI. p. 583.) et Colchidos fluvius, qui in Pontum Euxinum in- XIV. p. 540. lipf. cf. Mannert fluit. *Borysthenes*, quem nunc VI, 3. p. 305 sq. At quo- Dnepr vocamus, Bűsching modo Caystri h. l. mentio I. p. 774. *contra aestatem* iniiciatur, haud video, quum circa aestatis tempus. 21. iuga Cilbiana, unde ortum Altera sententia, quae *Ete-* suum habet, nec altissima sint, *sis* adscensum Nili tribuit, nar-

* descendenti Nilo resistunt, et cursus eius acto contra ostia mari sustinent: ita reverberatus in se recurrit: nec crescit, sed exitu prohibitus resistit, et quacunquē mox potuit, inconcessus erumpit. Euthymenes Massiliensis testimonium dicit: „Navigavi, inquit, Atlanticum mare. Inde Nilus fluit maior, quamdiu Etesiae tempus observant: tunc enim eicitur mare instantibus ventis. Quum resederint, et²² pelagus conquiescit, minorque descendenti inde vis

Q 2

Nilo

coniungi recte possit. Mox *adhuc nives* Pinc. emend. a. *nivis.* k. *descendenti* et §. 22. *descendenti* optimi codd. praestant. Sic infra §. 23. *Nilus descendit*, ubi nulla lectionis varietas notatur. Olim *discedenti*.

narratur et confutatur: eodem fere modo, quo Herodotus eam refellit II, 20. Omittit noster argumentum herodoteum: si Etesiae in causa essent, cur Nilus adscenderet, etiam alios fluvios idem cum Nilo pati oportebat eo magis, quo maiores sunt in Syria, Libya, in quibus tamen nihil tale observatur. *Thaletis* fuisse hanc opinionem certum est. Cf. Wesseling. ad Diod. Sic. I. p. 38, 46. Anal. Brunck. III. p. 130. nr. 7. not. Diog. Laert. I, 37. Fortasse sumit noster haec e libro Thaleti tributo De principiis. Cf. Fabric. Bibl. Gr. lib. I. c. 35, 3. Ceterum verbo monemus, Etesias (i. e. annuos) ventos, *τούς ἐτησίαις ἀνέμους* Herodot. l. l., bonobis innotuit. Artemido-

continuos flare in mari mediterraneo, a Julio medio incipientes, les vents alifés, the monsoons. Aristot. Meteorol. II, 5. flare, ait, eos incipere *μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς καὶ κυνὸς ἐπιτολῆν* — *καὶ τὰς μὲν ἡμέρας πνέουσι, τὰς δὲ νύκτας παύονται*: quocum Plin. l. l. consentit. *Euthymenes Massiliensis.* Eadem assert Plut. Plac. Phil. IV, 1. p. 459. Vol. XII. Hutt.: *Εὐθύμηνης ὁ Μασσαλιώτης ἐν τοῦ ὠκεανῶ καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης γλυκειὰς κατ' αὐτὸν οὔσης νομίζει πληρῆσθαι τὸν ποταμὸν*: ubi, obiter moneo, posteriora verba *γλυκ.* — *οὔσ.* male pro spuriiis haberi, locus pro spuriiis haberi, locus e nostro docet. Ceterum de hoc Euthymene Mass. nihil nobis innotuit. Artemidorum Ephesium, modo scimus e Mar-

e Mar-

Nilo est. Ceterum dulcis maris sapor est, et similes Niloticis belluae.“ Quare ergo, si Nilum Etesiae provocant, et ante illos incipit incrementum eius, et post eos durat? Praeterea non fit maior, quo illi flavere vehementius. Nec remittitur incitaturque, prout illis impetus fuit: quod fieret, si 23 illorum viribus cresceret. Quid, quod Etesiae litus Aegyptium verberant, et contra illos Nilus descendit, inde venturus, unde illi, si origo ab illis esset? Praeterea ex mari purus et caeruleus efflueret, non ut nunc turbidus venit. Adde, quod testimonium eius testium turbâ coarguitur. Tunc erat mendacio locus, quum ignota essent externa. Licebat illis fabulas mittere. Nunc vero tota exteri maris ora mercatorum navibus stringitur: quorum nemo narrat ¹ nunc caeruleum Nilum, aut mare saporis alterius.

1. *nunc caeruleum Nilum*, est ex emendatione Fortun., cuius codd. habebant, *nunc Zeum Nilum*, ut et reliqui. Vetusstae edd. *mincium Nilum*. Praegressa confirmant Fortun. emendationem.

e Marciano, eius epitoma- 20. Si omnia Massiliensium
tore, Euthymenis fuisse epi- itineraria his duobus fue-
tomatorem. Marciani verba rint similia, quae nobis in-
attulit Fabric. Bibl. Gr. lib. notuerunt, (Pytheas enim
IV, 2, 10. p. 614. Vol. IV. etiam Massiliensis fuit) fide
ed. Harles. Is autem Arte- haud digna fuerint necesse
midorus vixit ol. 169. i. e. est. 22. *Quare — durat?*
circiter C annis ante Chr. Idem iam obiecerat huic
nat. Fragmentum autem hoc opinioni Herodotus II, 20.
unicum ex Euthymene, qui 23. *Tunc erat — mittere.*
apud Marcian. Εὐθυμάνης ὁ Poetas et itinerariorum au-
Μασσιλιώτης audit, nemo, ctiores Pytheam, nuper a
quod miretis, adduxit, quod Gosselino male exceptum,
tamen eo mirabilius est, quia Damasten, similesque, quos
inde videmus, opus hoc Strabo I. p. 126 lipf. per-
Euthymenis fuisse περιπλουν strinxit, Senecae animo ob-
τοῦ πελάγους τοῦ ἀτλαντι- versatos fuisse apparet. —
24. *quod*

terius. quod et natura credi vetat, quia dulcissi-²⁴
 mum quodque et levissimum sol trahit. Praeterea
 quare hieme non crescit? et tunc potest ventis con-
 citari mare, aliquando quidem maioribus. Nam Ete-
 siae temperati sunt. Quod si e mari ferretur Atlan-
 tico, semel oppleret Aegyptum. At nunc per gra-
 dus crescit. Oenopides Chius ait, hieme calorem²⁵
 sub terris contineri: ideo et specus calidos esse, et
 tepidiorem puteis aquam: itaque venas interno ca-
 lore ficcari. Sed in aliis terris augentur imbris
 flumina. Nilum, quia nullo imbri adiuvetur, te-
 nuari, deinde crescere per aestatem: quo tempore
 frigent interiora terrarum, et redit rigor fontibus.
 Quod si verum esset, aestate flumina crescerent,²⁶
 omnesque putei aestate abundarent. Deinde non
 calorem hieme sub terris esse maiorem. Aqua et
 specus et putei tepent, quia aëra rigentem extrin-
 secus non recipiunt. Ita non calorem habent, sed
 frigus excludunt. Ex eadem causa aestate refrige-
 scunt, quia illo remotus seductusque aër cale-

Q 3

factus

24. *quod et — trahit.* Hoc eum vixit. Plato certe in
 argumentum levissimum e *Ἐρασμῆς* Vol. II. p. 30 bip.
 schola Stoaë est. *et tunc —* eum cum Anaxagora con-
temperati sunt. Hieme ma- iungit: etiam Proclus ap.
 re ventis aliquando vehe- Fabric. Bibl. Gr. lib. III, 19.
 mentioribus concitari potest, Vol. IV. p. 85. Cur Pytha-
 quam Etesias, quippe qui goreis adscribamus, nulla cau-
 temperati sunt. Aristot. ta- sa est. Ceterum mireris, Oe-
 men Meteorol. II, 5. post nopidem, quem et ipsum ad-
 Etesias flare ait incipere Or- iisse Aegyptum tradunt, hanc
 nithias, quos debiles vocat opinionem tam facilem re-
 Etesias. 25. *Oenopides Chius* futatu excogitare maluisse,
 in antiquissimis naturae scru- quam ex Aegyptiorum sacer-
 tatoribus celebritatem ade- dotibus aliisque peritioribus,
 ptus vel Anaxagorae fuit ae- quibus vera adscensus Nili
 qualis, vel non multum post causa non latuit, veritatem di-
 scere.

27factus non pervenit. Diogenes Apolloniates ait:
 „Sol humorem ad se rapit: hunc exsiccata tellus
 tum ex mari ducit, tum ex ceteris aquis. Fieri au-
 tem non potest, ut una sicca sit tellus, alia abun-
 det. Sunt enim perforata omnia, ^m et in itinera
 pervia. Sicca ab humidis fumunt aliquando. Nisi
 aliquid terra acciperet, exaruisset. Ergo undas sol
 trahit: sed ex his, quae premunt, maxime haec me-
 28ridiana sunt. Terra quum exaruit, plus ad se hu-
 moris adducit: ut in lucernis oleum illo fluit, ubi
 exuritur; sic aqua illo incumbit, quo vis caloris et
 terrae aestuantis arcessit. Unde ergo trahitur? ex
 illis scilicet partibus semper hibernis, Septemtriona-
 29glibus, unde exundat. Ob hoc Pontus in infernum
 mare assidue fluit rapidus, non ut cetera maria, al-
 terna-

m. et in itinera. Sic emend. Gronov. e mss. qui dabant, *in itinere.* Omnia, inquit, terrae sunt perforata et pervia in itinera. Confert III, 5. 15, 3. VI, 20, 4. Itinera sunt spiramenta, foramina. Pinc. emendabat *et invicem pervia.*

sceré. — 27. *Diogenes* Na- doto placuit II, 24 sq., et chytennus fil. *Apolloniates* postea ab Eratosthene, Aga-Anaximenis auditor, ideotharchide et aliis probata que ionicae scholae affecta, est. *Sed ex his locis, quae* plures de rerum natura li- *premunt*, vexant, insiant, bros composuit, unde haec ideoque exsugunt undas. — defumta esse videntur. Sen- 29. *Ob hoc Pontus* — tor- tentiam eius de Nili incre- *rens.* Confirmat haec Stramento memorat auctor quo- bo I. p. 148. qui tamen ex que incertus libri de Nilo Hipparcho refert, hunc es- Aristoteli adscripti. Brucker. fluxum e pontico mari, s. e I. p. 514. Fabric. Bibl. Gr. ponto euxino per bospo- III. p. 280. Ceterum ioni- rum thracicum in Proponti- cam scholam haec sapere dem aliquando etiam substi- patet. Cf. Aristot. Meteorol. tisse (*μονάς ποτε έποιείτο*). II, 7. Seneca infra VI, 9. Diogenes autem nec reputa- Toto autem coelo ab ista vit, pontum euxinum non- sententia distat, quae Hero- nisi id undarum in Propontidem

ternatis ultro citro aestibus, in unam partem semper pronus et torrens. Quod nisi faceret, hisque itineribus, quod cuique deest, redderetur, quod cuique superest, emitteretur; iam aut siccata essent omnia, aut inundata.“ — Interrogare Diogenem li-30
bet, quare, quum pontus et amnes cuncti invicem commeent, non omnibus locis aestate maiora sunt flumina? Aegyptum sol magis percoquit. Itaque Nilus magis crescit. Sed in ceteris quoque terris aliqua fluminibus fit adiectio. Deinde quare ulla pars terrae sine humore est, quum omnis, ad se ex aliis regionibus trahit, eoque magis, quo calidior est? Deinde quare Nilus dulcis est, si illi e mari unda est? Nec enim ulli fluminum dulcior gustus.

Q 4

III.

tidem et mare mediterraneum effundere posse, quantum ad id per fluvios influentes sufficiat, nec observavimus. — 30. *Aegyptum* — vavit, aut observatis uti non *adiectio*. Diogenes respondit, refluere amnes per bosporum thracicum in pontum euxinum: quod Plin. II, 97. extr. negavit, Margilius (Histoire physiq. de la mer. Amstelod. 1725. fol.) autem egregie observavit atque demonstravit, hydraulices, quam vocant, legibus non vetantibus. Ceterum in causis explorandis, quo fiat, ut tot tantisque fluviis pluviisque e. c. in mare mediterraneum cadentibus, illud tamen non ultra mensuram solitam ascendat, itinera quoque subterranea a viris

doctis quibusdam, e. c. a Kirchero assumpta sunt: quibus tamen bene superfederimus. — 30. *Aegyptum* — *adiectio*. Diogenes respondet: *sed in ceteris* — *adiectio*: quae tamen liquefcenti nivi tribuenda sit. *Deinde quare Nilus* — *est?* Eadem auctoritate erat Nili aqua in antiquitate, et hodieque apud Aegyptios, Persas aliosque, qua Gangis aquam etiam nunc in India orientali esse perhibent. Sic ad Persarum reges Nili aquam et salem Ammonium ex Aegypto mitti oportebat, Diogene auctore ap. Athenae. II. p. 67. b. cf. Iablonsk. Pantheum Aegypt. IV, 1. p. 164 sq.

III. Grandinem hoc modo fieri, si tibi affirmavero, quo apud nos glacies fit, gelata nube tota, nimis audacem rem fecero. Itaque ex his me testibus ^a numero secundae notae, qui vidisse quidem se negant, sed audisse. Aut quod historici faciunt, et ipse faciam. Illi quum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere, ² sed adiiciunt: Penes auctores fides erit. Ergo si mihi parum credis, Posidonius tibi auctoritatem promittet, tam in illo quod praeteriit, quam in hoc quod secuturum est. Grandinem enim fieri ex nube aquosa, et iam in humorem versa, sic affirmabit, tanquam inter-

a. *numero*. Sic omnes codd. et edd. praeter Mureti, qui dedit *numera*.

C. 3. ¹ Grandinis origo. taphora sumpta de modo an-
Egit de grandine Aristot. phoras signandi. Cf. Duker.
Meteorol. I, 12. qui unius ad Flor. II, 16. p. 403. *Aut*
Anaxagorae de ea exponen- *quod historici — fides erit.*
tis mentionem fecit. Noster Sic Herodotus, Ctesias, Hel-
sequitur *Posidonium*, Stoi- lanicus, Indicarum rerum
cum, qui in Meteorologicis scriptores et ipse Theopom-
f. in octavo de natura rerum pus fabulas inferuerant suis
libro (Diog. Laert. VII, 153.) historiis, addito saepe dicto,
ad Aristotelis exemplum penes auctores etc. sed fig-
compositis, etiam de gran- menta ac mendacia ab ipsis
dine egerat. Phaenomenon sponte efficta esse noli cre-
hoc etiamnunc non usque- dere. Scimus hoc ex ipsa
quaque explicatum esse no- Herodotilectione: confirmat
tum est. Cf. Gehler sub voc. de ceteris Strabo I. p. 116.
Hagel. — 1. *Grandinem* — Exemplum praebet Sallust.
fecero. Anaxagorae senten- Bell. Jug. 17. extr. 2. Posi-
tia haec fuisse videtur, si Ari- donii sententia de grandinis
stotelem l. l. recte interpre- origine haud multum distat
tor, qui hoc capite Anaxa- ab ea, quam Aristoteles pro-
goram eiusque affectas con- tulit, sive eadem est. Nam
futatum it. *secundae no-* Aristot. l. l. aquam, ait, in
tae, pretii, dignitatis. Me- superiore coeli parte esse
non

interfuerit. Quare autem rotunda sit grando, etiam sine magistro scire potes, quum adnotaveris, stillicidium omne conglomerari. Quod et in speculis apparet, quae humorem halitu colligunt, et in poculis sparsis, aliaque omni laevitate: nam et in herbarum vel arborum foliis, si quae guttae adhaeserunt, in rotundum iacent.

Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?

Dura tamen molli saxa cavantur aqua.

aut, ut alius poeta ait:

Stillicidii casus lapidem cavat.

et haec ipsa excavatio rotunda fit. Ex quo apparet, illud huic quoque simile esse quod cavat. Locum enim sibi ad formam et habitum suum exsculpat. Praeterea potest, etiam si non fuerit grando talis, quum defertur, corrotundari, et toties per spatium aëris denli devoluta aequabiliter atque in orbem teri. Quod nix pati non potest: quia non est tam solida, immo quia tam fusa est, et non per magnam altitudinem cadit, sed circa terras initium eius est. Ita non longius illi per aëra, sed ex proximo lapsus est. Quare non et ego idem mihi permittam, quod Anaxagoras, quum inter nullos magis quam inter philosophos esse debeat aequa libertas? Grando

Q 5

nihil

non posse, nubem aquosam cretici I, 314. 5. Quare — verti in humorem, id est, libertas? Discedenti ab Anaxagoras, et tali modo gelari. Quare — autem rotunda — trarium statuerat, sed haud conglomerari. Plerumque semel etiam a Thalete et rotunda est, sed saepe in Anaximene praecipiente dis alias formas vertitur: quod cesserat, sententia, haec in iam Aristoteles l. l. observat. 3. Versus sunt Ovidii Art. am. I, 475 sq. et Lucretii I, 11. idem ferme docuit.

nihil aliud est quam suspensa glacies. ^b Nix, in pruina pendens congelatio. Illud enim iam diximus, quod inter aquam et rorem interest, hoc inter pruina et glaciem, nec non inter nivem et grandinem interesse.

IV. Poteram me, peracta quaestione, dimittere: sed bene emensum dabo: et quoniam coepi tibi molestus esse, quidquid in hoc loco quaeritur, dicam. Quaeritur autem, quare hieme ningat, non grandinet: et vere, iam frigore infracto, grando cadat. Nam ut fallar tibi, verum mihi quidem persuadetur, qui me usque ad mendacia haec leviora, in quibus os ^a praecidi, non oculi erui solent, credulum praesto. Hieme aër riget: et ideo nondum
in

b. *Nix, in pruina p. c.* Hanc ab omnibus codd. et edd. firmatam lectionem emendabat Pinc. qui mallet, *Nix et pruina pendens cong.*, quia sequatur, *hoc inter pruina et glaciem* etc. Ergo, inquit, iungit Seneca nivem et pruina. Sed vulgata bene se habet, qua explicatio nivis continetur.

a. *praecidi.* Tres Grut. codd. *percidi*, quod probat Gruterus, qui ita ap. Martial. 2, 72. cum Turnebo Adversar. VII, 12. legi vult. Ubique *perc.* et *praec.* os dubia est lectio, os obturare, ad silentium redigere. *Percidi* tamen praetulerim cum Gesnero in Thes. L. L. voc. *Percido*.

C. 4. Nivis causa. 1. *Be-* Cal. II, 6, 52. praecide os, *ne emensum* vocat ἐπίμειτρον, i. e. pulsa os, ut taceat. Mutauctarium, corollarium: ut, retus notavit haecce ad hunc quin multis modis tritici pulverem: Praecidere, aut forgillos aliquot pro cumulo adtassis praeccludere os audientium. Muretus. *Quaeritur* — *cadat.* Aristot. Mentuntur, ut contradici non teorol. I. I. has quaestiones facile possit: at oculos erue iam peregit. *Nam ut fallar* re, qui non verentur ea pro tibi. Nam licet in gratiam veris affirmare, quae ad spectuam fallar. Fromondus sentu ipso mendacii coargui sum hunc inesse putabat: Lippus. Excaecare enim eos qui audiunt, quantum in ram. *Os praecidi.* Plaut. ipsis est, videntur. 2. *Hieme*
me

in aquam vertitur, sed in nivem, cui aër propior est. Quum ver coepit, maior inclinatio aëris sequitur, et calidior coelo maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait Virgilius noster,

— — *quum ruit imbriferum ver,*

vehementior immutatio est aëris, undique patefacti et solventis se, ^b ipso tepore adiuvente. Ob hoc nimbi graves magis vastique quam pertinaces deferuntur. Bruma lentas pluvias habet et tenues: quales saepe solent intervenire, quum pluvia rara et minuta nivem quoque admixtam habet. Dicimus nivalem diem, quum altum frigus, et triste coelum est. Praeterea Aquilone flante, et suum coelum habente, minutae pluviae sunt: Austro imber improbius est, et guttae pleniores sunt.

V. Rem a nostris positam nec dicere audeo, quia infirma videtur, nec praeterire. Quid enim mali est, aliquid et faciliori iudici scribere? Immo si omnia argumenta ad obrussam coeperimus exigere,

b. ipso tepore adiuvente. Sic dedi e codd. Nicot. et Memm. ap. Obfopocum: probaverat Gronovius quoque in nota ad c. 2. not. i., et maguus Bentleius ad Horat. Od. 4, 4, 7. sic coniecerat. Olim: *tempore.*

me — est. Hanc eandem explicatione recentiores. Cf. sententiam habet Aristot. Meteorol. I, 11. ὅταν γὰρ παγῆ τὸ νέφος, χιών ἐστὶ. Hoc sensus h. l. cogitandum esse, quum etiam est auctor libri De Mundo Aristoteli falso nos in his rebus haud exadscribi soliti, quem Io. Stob. quam diversitatem esse con- Ecl. phyl. p. 666. exscripsit. fiat.

Ait enim: χιών δὲ γίνεσθαι κατὰ νεφῶν πεπυκνωμένων ἀπὸ θραυστῶν πρὸ τῆς εἰς ὕδωρ μεταβολῆς ἀνακοπέωντων. Haud severe examinentur, quasi multum distant ab hac nivis aurum *ad obrussam* explores,

C. 5. Continuatio. 1. *Rem a nostris, stoicis. Immo si*

— *indicetur.* Si omnia tam

re, silentium indicetur. Pauca enim admodum sunt sine adversario. Cetera etiam si vincunt, litigant. Aiunt, quidquid circa Scythiam et Pontum et Septemtrionalem plagam glaciatum et adstrictum est, vere relaxari: tunc flumina gelata discedere, tunc obrutos montes nivem solvere. Credibile est ergo, frigidus spiritus inde fieri, ^a et verno coelo remisceri. Illud quoque adiiciunt, quod nec sum expertus, nec experiri cogito. Tu quoque, censeo, si volueris verum exquirere, nivem ^b ita cave experiaris.

- a. *et verno coelo rem.* Sic optimo sensu omnes codd. et edd. Britannicus tamen codex exhibet, *et imo coelo remisceri*, probante Gronovio, qui ait: Recte, nempe in quo tumultus et inconstantia temperiei. Addit hoc vocabulum, quia dicturus erat non *aëri*, sed *coelo*. Nam *vere* id fieri satis ex præcedentibus intelligitur. Verbum autem sic formant et Pal. unus et Gallici. Horatius: *sic veris falsa remiscet*. Huic Gronov. argumentationi lubenter accederem, nisi me hic retineret, quod causa redditur, cur ver frigidus habeat spiritus, atque adeo de imo coelo sermonem esse non posse putandum sit. b. *ita cave exp.* Sic Erasmus, Muretus alique. Codices discedunt. Palat. tert. *nivem in cane exp.* quart. et Col. *incave exp.* Gronovius in brit. et casaubon. invenerat, *in cane*. Scribe, ait, *nivem*

res, i. e. ad auri experimentum, quod igne admoto fiebat et hodieque fit: cf. Salmaf. ad Solin. p. 1079 sq., qui testotelem nullum eius vestigare a βρύζειν, ebullire, deduxit: nullas causas satis sufficientes proferre possumus. frigore e. c. de Gener. et Quam recte haec dicta sint, Corrupt. II, 3. dixit, compraesertim isto, quo vivebat, paraveris. Nostri quidem Seneca, tempore, quivis haerum rerum peritior intelligit. *Pauca — litigant.* Pauca argumenta certissima sunt, cetera adhuc sub iudicium solis reflexione, aëne iacent, etiam si vim perisque natura diversa etc. ni- fisionis habeant. *Aiunt — tuntur, non praetermittendas cen-*

ris. Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam et duram nivem calcant, quam eorum, qui teneram et labefactam. Ergo, si non mentiuntur, quidquid ex illis Septemtrionalibus locis, iam disturbata nive, et glacie frangente se fertur, id meridianae partis tepentem iam humidumque aëra alligat, et perstringit. Itaque quum pluvia futura erat, grando fit, iniuria frigoris.

VI. Non tempero mihi, quo minus omnes nostrorum ineptias proferam. Quosdam peritos observandarum nubium esse affirmant, et praedicere, quum grando futura sit, ^a et hoc intelligere usu ipso,

ven in Care experiaris. Intellexit vilissimum mancipium, et alludit proverbium Graecum, ἐν Καρὶ τὴν πείραν. Enimvero illud: quoque non ad mancipium vilissimum, quo in hac re experienda utatur, mentem admovet, sed ad experimentum hocce aequè devitandum, ac noster devitallet. Magis itaque inclino ad Erasmi lectionem amplectendam, quamquam mallem, ut Erasmus lectionis originem docuisset. Mox *disturbata* e cod. brit. et cafaubon. restituit Gronov., quum antea esset, *distributa*, sine sensu.

^{a.} *et hoc intelligere usu ipso.* Sic cum Grutero scribendum duxi. E Fortunati coniect. dederat Erasmus, *ipso potuisse*, quum

censeant. 2. *Minus algere* pend. phys. §. 736. docuit, — *labefactam.* Vereor, ut ad grandinem gignendam haec observatio omnibus placitura sit. Nam fixam et duram nivem frigus, teneram et labefactam tepor aëris comitari solet. Attamen illud dici pro ea potest, quod nivem liquescentem exhalatio s. evaporatio comitatur, quae raro sine frigore esse solet. Ceterum ingeniosius quam verius grandinis origo explicatur. Vix dubitari potest, quin, quod egregie b. Lichtenbergius ad Erxleben. com-

pend. phys. §. 736. docuit, electricitas, quam vocant, necessaria sit. Aquosae itaque particulas, quae pluviae modo cadere debuissent, processu illo chemico ita affectas esse credas, ut in grandinem versae decidant in terram.

C. 6. De praedictione grandinis et tempestatis. 1. *Non tempero — proferam.* Itaque et illam, quam cap. praeced. dederat de ortu grandinis explicationem, in- eptiis adnumerat? *Quosdam —*

ipso, quum colorem nubium notassent, quam grandido toties insequabatur. Illud incredibile, Cleonis fuisse publice praepositos χαλαροφύλακας, speculatores futurae grandinis. Hi quum signum dedissent, adesse iam grandinem, quid exspectas? ut homines ad penulas discurrerent, aut b ad scortecas? Immo pro se quisque alius agnum immolabat, alius pul- lum. Protinus autem illae nubes alio declinabant, quum aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? Accipe, quod rideas magis. Si quis nec agnum nec pul-

quum alii codd. haberent, *potuerunt*, alii, *potere*, qua quidem voce bene caremus.

- b. *ad scortecas*. Sic Erasmus et edd. vett. At Fortunati mss. *Scorti*. Recte tamen Salmasius ad Scriptt. Hist. Aug. To. I. p. 26. (ad Ael. Spart. Adrian. c. 3.) vulgatam lectionem tuetur. Mox Erasmus e coniect. Fortun. habet, *imo pro se quisque album agnum* etc. Sed omnes codd. agnoscunt *alius agnum* —. Etiam sequentia docent, τὸ *album* locum non habere. Fortun. e Virgiliti versu, Nigram hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam, nostrum proticisse putabat.

dam — insequabatur. In gito effusione populum in his nullum ineptiarum vestigium inest. Nam nubes grandinis adventum indicare posse et folere, neminem latet. — *Illud incredibile — grandinis*. Horum speculatorum futurae grandinis meminit et Plutarchus lib. VII. Symposiorum cap. 2. Et ne tota res, quae alioqui primo adspectu ridicula est, fabulosa existimetur, gravis et sanctus scriptor, Clemens Alexandrinus, putat magos fuisse, qui longa eorum, quae in sublimi fierent, observatione grandinem imminentem praenoscerent, et illis impiis sacrificiis aut sanguinis e di-

impietate ac superstitione retinerent. Vide eum lib. VI. p. 631. Stromatum. Muretus. Pausaniae adhuc tempore hoc in usu ibi erat. Ait enim II, 34. χαλαζάν γε ἤδη θυσίαις εἶδον καὶ ἐπρωταῖς ἀνθρώπου ἀποτρέποντας. Cf. Hesych. Ἀνεμοκοίτας. *Cleonae* (Κλεωναί) urbs Peloponnesi in Argolide, cuius iam Homerus II. β. 570. meminit. Strabo VIII. p. 256 sq. *Paenulis scortecisque* utebantur vestibus superiniiciendis adversus inbrem et coeli iniurias se munientes. Egit de his nuper Mongesius Comment. Insitut. nat.

pullum habebat, quod sine damno fieri poterat, manus sibi afferebat. Et ne tu avidas aut crudeles existimes nubes, digitum suum bene acuto graphio pungebat, et hoc sanguine litabat. Nec minus ab huius agello grando se avertebat, quam ab illo, in quo maioribus hostiis exorata erat.

VII. Rationem huius rei quidam quaerunt. Alteri, ut homines sapientissimos decet, negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur, et tempestates munusculis redimat, quamvis munera etiam deos vincant. Alteri suspicari ipsos aiunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem avertendae nubis, ac repellendae. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, ut in altum penetret, et eam sentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, Mendacium et fabula est? At ^a Cleonae iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendae tempestatis: quod negligentia eorum

a. *Cleoniae*. Sic optimis codd. et edd. postulantibus cum Erasino rescripti. Antea *Cleonis*.

C. 7. Continuatio. 1. *Qui* adsumta causas exquisitum *dam*, stoici: nam c. 5. rem irent: vera haec fuit petitio, a nostris positam notare vo- ut aiunt, principii. Sed hoc luit. *Alteri ut — fieri*. In proh dolor vereor, ne in omni his Horat. Od. III, 29. extr. cum hominum, tum philo- *quamvis — vincant*. Nam sophorum turba acciderit. Tempestates Deorum nume- Stoicos autem inprimis hoc ro adscriptas esse constiat vel vitio interdum laborasse, do- ex Horat. Epod. X. extr. cet, ut reliqua mittam, stu- Respicit ad illud Homeri- dium eorum allegorice s. cum: Δῶρα θεῶς κείθει, δῶρ' symbolice mythos explicandi αἰδοίους βασιλῆας. Muretus. notissimum. — 2. *quibus Alteri suspicari — repel- delegata — tempestatis, oi lendae*. Fuere in stoicis χαλαροφύλακες. quod ne- hand pauci, qui re non in- gligentia — procidissent. quisita, sed statim pro vero Spectant huc quae Pausan. 1.

l. nar-

rum vineae vapulassent, aut segetes prœcidissent. Et apud nos in duodecim tabulis cavetur, ne quis alienos fructus excantassit. Rudis adhuc antiquitas credebat et attrahi imbres cantibus, et repelli: quorum nihil posse fieri, tam palam est, ut huius rei causa nullius philosophi schola intranda sit.

VIII. Unam rem adhuc adiiciam, et favere ac plaudere te iuvabit. Aiunt nivem in ea parte aëris fieri, quae prope terras est. Hanc enim plus habere caloris ex tribus causis. Una, quod omnis terrarum evaporatio, quum multum intra se fervidi aridique habeat, hoc est calidior, quo recentior. Altera, quod radii solis a terra resiliunt, et in se recurrunt. Horum duplicatio proxima quaeque a terris calefacit, quae ideo plus habent teporis, quia solem bis sentiunt. Tertia causa est, quod magis superiora perflantur: at quaecunque depressa sunt, minus ventis verberantur.

IX.

I. narrat de oppido Methonis in isthmo Troezeniorum Africo flatu e sinu saronico ingruente vineis duos viros gallum gallinaceum albis alis discerptum circa vineas currendo circumtulisse, et ubi excurrissent, infodisse. Superstitiones huius generis in toto illo tractu eadem viguisse videntur, et fortasse, quum incolae Dores essent, etiam in Thessalia, unde eorum maiores in Peloponnesum migravisse constat. 2. *Et apud — excantassit.* Cf. Plin. N. H. XXVIII, 2. *επωδῶς*, s. incantationes, quasvis nationes viguisse noli mirari, si reputaveris, ignorantiam naturae rerum coniunctam cum rudioribus de Diis notionibus ansam huic superstitioni dedisse. Sed de tota hac re egregie exposuit Tiedemannus in Disput. de quaestione: quae fuerit artium magicarum origo, 1788. C. 8. In qua regione aëris nix oriatur. Haec Stoici ab Aristot. Meteorol. I, 3. 9. 11. acceperant. Nam rem ipse ita posuit, nec causas addere neglexit. *minus ventis verberantur.* Nubes enim agi non raro videmus, nullo apud nos flatu.

IX. Accedit his ratio Democriti. Omne corpus quo solidius est, hoc calorem citius concipit, et diutius servat. Itaque si in sole posueris aeneum vas et vitreum et argenteum, aeneo citius calor accedet, diutius haerebit. Adice deinde, quare hoc existimet fieri. His, inquit, corporibus, quae duriora, et pressiora densioraque sunt, necesse est minora foramina esse, et tenuiorem in singulis spiritum. Sequitur ut quemadmodum minora balnearia et minora miliaria citius calefiunt, sic haec foramina occulta et oculos effugientia, et celerius fervorem sentiant, et propter easdem angustias quidquid receperunt, tardius reddant.

X.

C. 9. Continuatio. *Democriti*. Spectant haec ad *Leucippii* Abderitae, qui floruit circa ol. 70, in signi naturae studio, mortuus ol. 94, 1, porositas continebatur. Cf. nonagenarius senex. Cic. de Bayle et Brucker I. p. 1177 N. D. 1, 43. ait: Democritus vir magnus in primis, cuius fontibus Epicurus hortulos suos irrigavit. Similibus laudibus eum extulit Aristotel. De Gener. et Corrupt. 1, 2. Multa scripsit Democritus, omnia nunc deperdita, praeter multa et ea egregia fragmenta, quae colligementur. Cf. Fabric. Bibl. Graec. lib. II, 24. Vol. II. p. 628 sq. Harles. Ceterum Democriti sententiam fecit suam Aristot. de Part. Anim. II, 4. Τα δὲ σερεὰ θερμανθέντα μάλλον θερμαίνει τῶν ὑγρῶν. Problem. Sect. I, 36. ἐν τοῖς σερεωτέροις πλείων ἢ θερμότης. *His inquit — spiritum.*

Vol. V. R prae-

X. Haec longe praeparata ad id perducunt, de quo nunc quaeritur. Omnis aër quo propior est terris, hoc crassior. Quemadmodum in aqua et in omni humore faex ima est: ita in aëre spississima quaeque desidunt. Iam autem probatum est, omnia quo crassioris solidiorisque materiae sunt, hoc fidelius custodire calorem receptum: sed quo editior est aër, et quo longius a terrarum colluvie recessit, hoc sincerior puriorque est. Itaque solem non retinet, sed velut per inane transmittit: ideo minus calefit.

XI. Contra autem quidam aiunt, cacumina montium hoc calidiora esse debere, quo soli propiora sunt. Qui mihi videntur errare, quod Apeninum, et Alpes, et alios notos ob eximiam altitudinem montes in tantum putant crescere, ut illorum magnitudo sentire solis viciniam possit. Excelsa sunt ista, quamdiu nobis comparantur; at vero ubi univèrsum respexeris, manifesta est omnium humi-

praestare in calore propa-
gando: quare explicamus,
cur metalla hoc ipso a De-
mocrito observato ordine ci-
tius calefiant et frigescant,
quam ligna, vitra et bitu-
mina.

C. 10. Continuatio. *Iam
autem — receptum — Re-
centiorum experimenta et
obfl. docent, non om̄ino
referre, qua densitate et so-
lilitate corpus sit, sed quam
facultatem aut capacitatem
di. Lana, e. c., lecti plu-*

mei calcitaeque calorem ma-
le conducunt, qui propter
ea in his corporibus cumula-
tur. *sed quo — puriorque
est.* Hoc haud dubie verum
est: quamquam Saussurii
(Voyages dans les Alpes II.
p. 517.) eudiometri ope con-
trarium reperisse sibi visus
est.

C. 11. Continuatio. 1. *Con-
tra — sunt.* Hoc Anaxago-
ras et eius affectae putasse
videntur, quippe qui (Ari-
stot. de Coelo I, 3 extr. Me-
teorol. I, 3. teste) contene-
rant,

militas. Inter se vincuntur, et vincunt. Ceterum ² in tantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla sit vel maximis portio: quod nisi esset, non dicere-
 mus, totum orbem terrarum pilam esse. Pilae pro-
 prietas est, cum aequalitate quadam rotunditas: ae-
 qualitatem autem hanc accipe, quam vides in luso-
 ria pila. Non multum illi commissurae et rimae ea-
 rum nocent, quo minus par sibi ab omni parte di-
 catur. Quomodo in hac pila, nihil illa intervalla ³
 efficiunt ad speciem rotundi, sic nec in universo
 quidem orbe terrarum editi montes, quorum alti-
 tudo totius mundi collatione consumitur. Qui di-
 cit altiorem montem, quia solem propius excipiat,
 magis calere debere: idem dicere potest, longiorem
 hominem citius quam pusillum debere calefieri, et
 citius caput eius quam pedes. At quisquis mundum ⁴
 mensura sua aestimaverit, et terram cogitaverit te-
 nere puncti locum, intelliget nihil in illa posse ita
 eminere, ut coelestia magis sentiat, velut in propin-
 quum illis accesserit. Montes isti quos suspicimus,
 et vertices aeterna nive obfessi, nihilominus in imo
 sunt: et propius quidem soli est mons, quam cam-
 pus aut vallis, sed sic, quo modo est pilus pilo
 R 2 craf-

runt, superiora igne plena comprehendantur ambitu,
 esse. 2. Ceterum in tan- figuram absoluti orbis effice-
 tum etc. Hanc eandem ra- re. 4. At quisquis mun-
 tionem a recentioribus quo- dum mensura sua, propria,
 que adhiberi solere ad orbis iusta et vera, absoluta quam
 terrarum rotunditatem et ae- vocamus, non relativa, ae-
 qualitatem tuendam constat. stim. Mundus h. l. omnes
 Plinius tamen II. N. H. 64. planetas aliasque stellas com-
 absoluti orbis formam negat plectitur, quae in sensum ca-
 in tanta montium excelitate, dunt et observantur, itaque
 tanta camporum planitie; systemata omnia, quae vo-
 addit interim terrae ample- camus coelestia.
 xum, si capita linearum

^a crassior, arbor arbore, et mons monte maior esse dicitur. Isto enim modo, et arbor alia magis quam alia dicitur vicina coelo: quod falsum est: quia inter pusilla non potest esse magnum discrimen, nisi dum inter se comparantur. Ubi ad collationem immensi corporis ventum est, nihil interest, quanto alterum altero sit maius: quia etiam si magno discrimine, tamen minima vincuntur.

XII. Sed ut ad propositum revertar, propter has quas retuli causas, plerisque placuit, in ea parte aëris nivem concipi, quae vicina terris est: et ideo minus alligari, quia minore frigore coit. Nam vicinus aër et plus habet frigoris, quam ut in aquam et imbrem transeat, et minus, quam ut duretur in grandinem. Hoc medio frigore non nimis intento nives fiunt coactis aquis.

XIII. Quid istas, inquis, ineptias, ^a quibus nec literatior sit quisquam, nec melior, tam operose per-

a. *crassior, arbor arbore, et mons monte maior esse dicitur.* Sic cum codd. mss., Erasmo et Fortunato reposui. Muretus enim temere illa, *arbor — dicitur*, resecurat, quippe haud sincera esse autumans: qua in opinione fuit Gruterus quoque, sine ulla tamen causa luculenta.

a. *quibus nec literatior sit quisquam, nec m.* Duo palatini hac vulgata repudiata dant, *quibus literatior est quisque, non m.* Quae quidem lectio specie sua non caret, quum haud dubie, qui his quaestionibus occupetur, doctior fiat necesse sit, melior non item. Sed vulgata defendi potest: qui enim ineptias scit, non est literatus. Mox Erasmus, *Ha, ha! iubesne cum l.?* mss. tamen refragantibus, qui illud, *ha, ha*, omittunt, et *mentem*, non, *me*, praestant, compendio τὸ ἴδιον moti.

C. 12. Continuatio. *Ple-* Haec parum conveniunt cum *risque*, imprimis stoicis et iis, quae de magna harum disquisitionum dignitate saepe in his libris iam exsequutionem dat invectivae in lusus est. Nec esse eas revera xuriam Roman. orationi. 1. ineptias cuique rem recte ae-

Quid istas — persequeris? stimanti facile est intellectu, modo

perfequeris? Quomodo fiant nivēs, dicis: quum multo magis ad nos dici a te pertineat, quare emendae non sint nives. Iubes me cum luxuria litigare. Quotidianum istud et sine effectu iurgium est. Litigemus tamen: etiamsi superior futura est, pugnantes ac reluctantes vincat. Quid porro? Hanc ipsam inspectionem naturae nihil iudicas ad id, quod vis, conferre? Quum quaerimus, quomodo nix fiat, et dicimus illam pruinae similem habere naturam, plus illi spiritus quam aquae inesse, non putas exprobrari illis, quum emere aquam turpe sit, si nec aquam quidem emunt? Nos vero quaeramus potius, quomodo fiant nives, quam quomodo ferventur: quoniam non contenti vina diffundere ve-

R 3 terana,

modo rite pertractentur. Aristoteles certe Meteorol. I, 12. non pro ineptiis habuit. Sed ipse auctoris haec non fuit sententia: recte autem eam adscribit homini, qui bonorum morum amantissimus omnia ad ethicam, quam nos vocamus practicam, refert, omniaque susque deque ducant. Tales fuerunt suntque etiam nunc inter nos, qui bonis adeo literis atque scientiis in contemptum revocatis nihil nisi religionem bonosque mores crepent, non reputantes, sine iis ad suas delicias, quas tamen, ut quisque est optime eruditus, ita maximi facit, haud recto limite perveniri posse. Nec tamen negandum est, Senecae hoc quoque esse, ut quamcunque occasionem libentissime arripiat morales, ut ita dicam, excursus inferendi, in quibus temporis sui ineptias traducat. Ut proposito non usquequaque conveniant, tamen est laudanda voluntas optima. — 2. si nec aquam quidem emunt! quandoquidem plus illi spiritus s. aëris inest. Ne aqua quidem pura est secundum nostrum, cap. sup. *vina diffundere veterana* h. e. ex doliis, quando vinum defebuerat et defaecatum erat, in amphoras et cados transfundere ad veterascendum, *veterana* (cf. Ep. CXIV, 25): vina enim sapore, a loco aut anno felice et uvas percoquente, praecipua sive intactas i. e. amphoras cadosque sive in utres, quorum locum

terana, et per saporis aetatesque disponere, invenimus quomodo stiparemus nivem, ut ea aestatem evinceret, et contra anni fervorem defenderetur loci frigore. Quid hac diligentia consecuti sumus? Nempe ut gratuitam mercemur aquam. Nobis dolet, quod spiritum, quod solem emere non possumus, quod hic aër etiam delicatis divitibusque ex facili nec emtus venit. O quam nobis male est, quod quidquam a rerum natura in medio relictum est! Hoc quod illa fluere et patere omnibus voluit, cuius haustum vitae publicum fecit; hoc quod tam homini, quam feris avibusque, et inertissimis animalibus, in usum large ac beate profudit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad pretium. Adeo nihil

locum apud nos lagenae obtinent, perfusa, in plurimos ap. Athenae. III. p. 123 f. annos fervare solent vinitores Plutarch. Sympos. VI, 6. p. et nostri, uti veteres. Sed 259. Vol. XI. Hutt. paleis et nota sunt haec e Plin. XIV. vestibus (*ἀχύροις καὶ ἱματίοις* Scriptorib. de Re Rust. etc. *ἀγνάπτοις*) nivem intactam *invenimus* — *loci frigore.* conservasse narrat, Seneca Mos nivem potandi, ut Pli- infra §. 8. confirmante. Si- nii N. H. XIX, 4, verbo utar, mili ratione hodieque in fo- apud antiquos aequae viguit veis glaciei servandae apud ac apud eorum posteros nos paratis nix stipata habet- etiam nunc viget. Primum tur. Cf. Burmann. ad Pe- quidem huius luxuriae vestigi- tron. c. 31. et Io. Beckmann Beyträge zur Geschichte der in Prodiaci eleganti narratione Erfindungen IV, 2. p. 161 sq. ne de Hercule apud Xenoph. Colo autem nivario, s. sacco Xenoph. Memor. II, 1. In Si- nivario usos esse, quod etiam- cilia, Italia, insulis mature nunc fit, ad paleas seponen- hic mos obtinuisse videtur, das, natura docuit. vid. Ste- ubi et etiam nunc floret. Ale- phani Thes. L. L. voc. niva- xander M. in India foveas rius. — 3. *nempe ut* — nive impleri, et ut confer- *aquam*, ut aquam etiam, varetur, ramis querceis, qui- gratis alioqui habendam, ve- bus aër arceretur, tegi iussit, nalem faciamus et pretiosam.

hil potest illi placere, nisi carum! Unum hoc erat, quod divites in aequum turbae deduceret, quo non possent antecedere pauperrimum. Illi cui divitiae molestae sunt, excogitatum est, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam. Unde ad hoc perventum sit, ut nulla nobis aqua satis frigida videretur quae flueret, dicam. Quamdiu sanus et salubris cibi capax stomachus est, impleturque, non premitur, naturalibus fomentis contentus est. Ubi quotidianis cruditatibus non temporis aestus, sed suos sentit, ubi ebrietas continua visceribus infedit, et praecordia bile, in quam vertitur, torret, aliquid necessario quaeritur, quo aestus ille frangatur, qui ipsi aquis incalescit, remediis incitat vitium. Itaque non aestate tantum, sed et media hieme nivem hac causa bibunt. Quae huius rei causa est, nisi intestinum malum, et luxu corrupta praecordia, quibus nullum intervallum unquam quo interquiescerent, datum est, sed prandia coenis usque in lucem perductis ingesta sunt, et distentos copia ferculorum ac varietate comissatio altius merfit? Deinde nun-

R 4 quam

4. *fomentis*, alimentis, quae vel decima diei hora (Horat. et sovent, exhilarant re- Epp. I, 7, 71.) usque ad lu-
creantque, non solum alunt. cem perductas, antelucanas,
Cf. Ep. LI, 5. CII, 26. De intempestivas, male audisse
Benef. III, 29, 5. E quibus constat, v. c. e Senecae De
locis Horatius Epist. I, 2, 52. Ira II, 28. et multis Cicero-
Ut lippum pictae tabulae, nis locis: quo spectat epula-
fomenta podagrum — con- ri vel vivere de die, et co-
tra Buharium ad Anthol. Lat. messatio post coenam (Cic.
Burmann. II. p. 485. *tomen- Clav.*), *ἀφ' ἡμέ-*
ta emendantem, et Wake- *ρας πίπειν* ap. Polyb. VIII,
fieldium, bene defenditur. 29, 6. Schweigh. Cf. Io. Toup.
Podagricum enim abstinen- Emendatt. Suid. P. 3. p. 495.
tia decet. — 5. *coenis* — ed. angl. (Vol. II. p. 267 Lips.)
perductis: coenas a nona — 6. *Deinde numquam* —
accen-

quam intermissa intemperantia, quidquid ante decoxerat, effervavit, et in desiderium semper novi rigoris accendit. Itaque quamvis coenationem velis ac specularibus muniant, et igne multo doment hie- mem, nihilominus stomachus ille solutus, et aestu suo languidus, quaerit aliquid quo erigatur. Nam sicut animo relictos stupentesque frigidâ spargimus, ut ad sensum sui redeant: ita viscera istorum vitiis torpentia nihil sentiunt, nisi frigore illa vehemen-
 7 tiore ^b perusseris. Inde est, inquam, quod nec ni- ve contenti sunt, sed glaciem, velut certior illi ex solido rigor sit, exquirunt, ac saepe repetitis aquis diluunt: quae non e summo tollitur, sed ut vim maiorem habeat, et pertinacius frigus, ex abdito effoditur. Itaque ne unum quidem est pretium: sed habet insitiores aqua, et annonam, pro pudor! variam.

b. *perusseris*. Ita Erasmus aliique. Fortunati tamen mss. *perfuderis*, et Pinciani mss. *percusseris*. Sed prius est magis proprium rei et doctius. Mox *quidem* post verba, *nec nive*, Muretus ex ingenio intulit.

accendit. Cibos antea in ri Sabina p. 327. ed. i. *Spe-* stomachum demissos novi *ex-* *cularibus* loco nostrarum fe-
 citant et ita fervefaciunt, ut nestrarum, s. vitrearum. Cf. infrigidatione nova egeant. De Providentia IV, 9. not. — Sic fit, ut languor stoma-
 7. *quae glacies ex abdito* i. chum occupet, qui frigore e. ex infima fovea glaciei erigendus est. *coenatio* i. conservandae destinata. *sed* coenaculum, diaeta, *velis* *habet insitiores* —. Aqua ianuarum loco: nam cubicu-
 adeo, sic e diluta glacie fa- la interiora in domibus no-
 cta, diverso pretio venditur. *Insitiores* enim, qui proprie-
 bant, velis plerumque pre- negotio gerendo instabant, tiosis et, frigori arcendo, aut servi aut homines vilioris
 densis instructa. Hinc servi conditionis fuere, qualis C. ostiarii et velarii memoran-
 Tur Terentius Varro ap. Livium tur. Cf. post Lipsium ad Ta-
 XXII, 25. ad merces singulas cit. Annal. XIII, 5. Boettige-
 vendendas a mercatoribus ad-

patiens. Non intelligis, omnia consuetudine vim suam perdere? ^c Itaque nix ista, in qua etiamnunc natatis, eo pervenit usu, et quotidiana stomachi servitute, ut aquae locum obtineat. Aliquid adhuc quaerite illi frigidius, quia pro nihilo est familiaris rigor!

c. *Itaque nix ista, in qua etiamnunc natatis, eo pervenit etc.* Sic Erasim. e Fortun. coniectura. Olim impressi: *Itaque etc. etiam iam natatis:* assentientibus palatinis codd. Sed codd. Fortun. *Nix inquam ista eo assiduitate pervenit usu etc.* Et in seqq. magna varietas est: alii, *usu ad quotidianam stomachi consuetudinem:* alii, *eo perv. usque ad cotidiana stomachi servitute s. eo assiduitate perv. usu et quotidiana stomachi servitute.* Sed nostrum est ex divinatione Fortunati, a qua non abit codex bonae notae, coloniensis. Gruterus locum non sanum esse putat, sed, ut mihi quidem videtur, sine ratione. Vulgata haud dubie omnibus se probabit. Non diversae codicum familiae h. l. deprehendendae sunt, sed varietates satis vulgares, ut in libro quacunq; aetate a doctis, discipulisque teri manibus solito atque multoties describi. Denique *quaerite illi* praeferendum est haud dubie lectioni s. coniecturae *illa.* Illi sc. stomacho.

molles et fluxi, sed duri tamen ac pertinaces adversus ita natabant in piscinis sive medicinam et remedia, qui in balneis nivatis. Sucton. Ner. 17. tem non sinunt. Fromondus.

L. ANNAEI SENECAE
 AD LUCILIUM
 NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER QUINTUS.

IN QUO DE VENTIS ET AERIS
 MOTU AGITUR.

Argumentum.

Disserit, quid ventus. Democritum refellit, qui censet ventum esse, cum multae et confertae atomi in angusto inani ita se comprimunt, ut superfundantur. Igitur ventum fieri potius, partim aëre a sole extenuato ac diffuso, partim, quia aër animal est, et vim se movendi ac flabellandi habet. Tota deinde doctrina ventorum, tam communium XII, quam provincialium. Declinat denique sub finem suo more in hominum mores, qui ventis ad custodiendam coeli terrarumque temperiem, ad prudentiam comparandam et noscenda transmarina a Deo datis, ad bella, ambitionem, et avaritiam abutimur. Unde in incerto ponit, an nasci magis ventos, quam non nasci, profuerit: quod de Iulio Caesare Livius olim dixit.

CAPUT I.

VENTUS est fluens aër. Quidam ita definierunt: Ventus est aër fluens in unam partem. Haec definitio videtur diligentior: quia nunquam aër tam immobilis est, ut non in aliqua sit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, quum leviter commovetur, nec in unam partem inclinatur. Itaque si legeris,

Quum placidum ventis stare mare:

2 scito illud non stare, sed succuti leviter: et ^a dici tranquillum, quia nec huc nec illo impetum capiat. Idem et de aëre iudicandum est, non esse unquam immobilem, etiam si quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet. Quum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpuscula minima in adversum ferri, alia sursum, alia deorsum, varie concursantia. Ergo parum diligenter comprehendet quod 3 vult, qui dixerit, Fluctus est maris agitatio: quia tranquillum quoque agitur. At ille abunde sibi caverit, cuius haec definitio fuerit: Fluctus est maris in unam partem agitatio. Sic in hac quoque re, de qua cum maxime quaerimus, non circumscribetur, quia ita se gesserit, ut dicat: Ventus est
fluens

a. *dici*. Sic boni codd. At antiquiss. edd. et duo palat. exhibent, et *duci tr.* Utrumque bonum est: nec multum refert, mare dicas tranquillum, an pro tranquillo habeas.

Lib. V. C. I. Quid est I, 6. init. Ventus, ait, est ventus? 1. *Ventus est fluens* aeris fluens unda, cum in-aer. Sic primus Anaximander ventum definivit, auctore Versus est Virgil. Ecl. II, 26. Plutarch. Placit. Phil. III, 7. ubi recte argutantur philosophi. XII. Hutten. Sesepti sequentia verba esse quae eum sunt omnes re-declarat Heynius. 2. *Quum liqui*, Aristoteles Meteorol. *sol — concursantia*. Simile II, 4—6, Stoici etc. Vitruv. exemplum Lucret. II, 24 sq. habet.

fluens aër in unam partem: aut, Ventus aër est fluens impetu, aut vis aëris in unam partem euntis, aut cursus aëris aliquo concitior. Scio quid responderi pro definitione altera possit. Quid necesse est adiciere te, in unam partem fluens aër? Utrique enim quod fluit, in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantum intra se movetur, sed si aliquo fertur. Potest ergo aliquid moveri, et non fluere: at e contrario non potest fluere, nisi in unam partem. Sed si ve haec brevitatis satis a calumnia tuta est, hac utamur: si ve aliquis circumspicior est, verbo non parcat, cuius adiectio cavillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam rem accedamus, quoniam satis de formula disputatum est.

II. Democritus ait, quum in angusto inani multa sunt corpuscula, quae ille atomos vocat, sequi ventum. At contra, quietum et placidum aëris statum esse, quum in multo inani pauca sunt corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut vico quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur: ubi turba

habet. — 4. *formula*, definitione; definiendi ratione. Leucippus et Democritus, Sic utuntur et Iurisconsulti ab Aristotele passim sub nomine e. c. ap. Cic. de off. III, mine physiologorum, e. c. 13. formulae Aquillii de dolo malo sunt definitiones et verborum sollemnium praescriptiones.

C. 2. Continuatio. Democriti sententia exponitur. *Democriti* hoc fragmentum infigne uni Senecae acceptum referimus, servatum ex atomistico, quod vocant, monstratum iverunt, tam infelici

systemate, cuius inventores, Leucippus et Democritus, ab Aristotele passim sub nomine e. c. ap. Cic. de off. III, mine physiologorum, e. c. 13. formulae Aquillii de dolo malo sunt definitiones et verborum sollemnium praescriptiones. Epicurum autem hanc doctrinam atomis s. figuris (Aristot. de Gener. et Corrupt. I, 6. *σώματα ἀδιάσπαρα* vocat) nixam imitatum esse constat, Lucretio apud Romanos interprete. Pulsu, mixtura, situ et positione atomorum ventos oriri demonstratum iverunt, tam infelici

I, 6. *σώματα ἀδιάσπαρα* vocat) nixam imitatum esse constat, Lucretio apud Romanos interprete. Pulsu, mixtura, situ et positione atomorum ventos oriri demonstratum iverunt, tam infelici

turba in angustum concurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in hoc quo circumdati sumus spatio, quum exiguum locum multa corpora impleverint, necesse est alia aliis incidant, et impellantur ac repellantur, implicenturque et comprimantur, ex quibus nascitur ventus, quum illa quae colluctabantur, incubuere, et diu fluctuata ac dubia inclinavere se. At ubi in magna laxitate corpora pauca versantur, nec arietare possunt, nec impelli.

III. Hoc falsum esse, vel ex eo colligas licet, quod tunc interim minime ventus est, quum aër nubilo gravis est. Atqui tunc plurima corpora se in angustum

felici tamen successu, ut Aristot. ne verbo quidem opinionis absurdae meminisse opera dignum censuerit, ubi de ventis l. I. exposuit. Ceterum *Cartesii* verticibus praelusisse iam Leucippum eiusque affectas, monuere Huetius et Baelius, observante Bruckero Hist. cr. phil. I. p. 1176. In refutatione huius sententiae non alienum fuerit, monere, Democritum saepe male intellectum esse; quapropter cautio non est dimittenda. Quam infeliciter et iniuste, ut hoc utar, Plinius N. H. VII, 55. Democritum exagitarit, notatum est: quum in eo esset Plin., ut Democriti dogma, corpora quae secundum formam externam, formaliter, ut nunc loquuntur, perierint, reviviscere, irrideret: quum tamen de atomis nulli corruptioni et deletioni expositis sermonem fuisse in loco nunc deperdito, totum Democriti systema docere debuisset. Similiter videndum est, ne Seneca subtilitatem Democriti non recte ceperit, quippe qui non solum motum, sed situm quoque et positionem (*θέσειν καὶ τάξις*) suis atomis tribuerit. Aristot. de Gener. et Corrupt. I, 1. Phys. I, 5. Respondere forsitan potuisset Democritus, at in nebula etiam motum aliquem observari, quem quidni ventum vocare velis? et similia. — 2. *corporibus*, istis atomis, *σώμασι ἀδιαίρετοις*. Vix dubitari potest, hanc Democritum refutandi rationem e Posidonii, aut certe Stoicorum Meteorologia sumtam esse, ut pote quos plus minus cum Peripateticis sensisse constiat.

gustum ^a contulere, et inde spissatarum nubium gravitas est. Adiace nunc, quod circa flumina et lacus frequens nebula est, arctatis congestisque corporibus, nec tamen ventus est. Interdum vero tanta caligo effunditur, ut conspectum in vicino stantium eripiat: quod non eveniret, nisi in parvum locum corpora se multa compellerent. Atqui nullum tem-²pus magis, quam nebulosum, caret vento. Adiace nunc, quod e contrario venit, ut sol matutinum aëra spissum et humidum ortu suo tenuet. Tunc surgit aura, quum datum est laxamentum corporibus, et stipatio illorum, ac turba resoluta est.

IV. Quomodo, inquis, ergo venti fiunt, quos non negas fieri? Non uno modo. Alias enim terra ipsa magnam vim aëris eiicit, et ex abdito spirat: alias quum magna et continua ex imo evaporatio ^a in altum egit quae emiserat, immutatio ipsa halitus

a. *contulere*. Vulgata est, et ea haud mala. Fuit quum arbitraretur legendum esse, *contudere*; nam de impetu, quo illa corpora coarctantur, sermo est. *Se conferre* occurrit c. 12 fin., et quidem sine impetu. Sed vulgatum bene tenebimus. Mox *spissatarum* e cod. Fortun. receptum est, Gronovio comprobante. Alii *spissarum*. Deinceps mutat Gronov. vulgatam *effunditur* in *offunditur*. Sed quidni *caligo effunditur*, sc. ex ista frequenti nebula, dici possit, quum *tenebras effundere* in usu fuerit, v. c. ap. Valer. Flacc. VII, 566, ubi Heinsius quoque titillatione critica motus vulgat. *effudere* mutatum ibat in *offudere*, Burmanno tamen recte refragante.

a. *in altum egit quae emiserat*. Sic codd. obtemperans probavit Gronovius. Vetustae edd. *in a. agit quae merferat*. Pin-

C. 4. Continuatio, de ventorum origine. *1. Alias enim* *spirat*. Iam supra III, (in Aristot. Opp. T. II. p. 20 sq. vidimus, terram aequamque ac aquam ventis esse perviam, et magnas specus ab iis occupari. *Ἀναφύση*. *μυρα* vocat hos ventos Actor anonymus De mundo 1209. E. lugd.) cap. IV. *alias — vertitur*: haec est Aristotelis Meteorol. II, 4—6. *halitus mixti*, humidi

tus mixti in ventum vertitur. Illud enim nec ut credam, mihi persuaderi potest, nec ut taceam: quomodo in nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quae non sine magna narium iniuria emittitur, et ventrem interdum cum sono exonerat, interdum le-
 2 cretius: sic putant et hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Bene nobiscum agitur, quod semper concoquit: alioquin immundius aliquid timeremus. Numquid ergo hoc verius est, dicere, multa ex omni parte terrarum et assidua ferri corpuscula: quae, quum coacervata sint, deinde extenuari sole coeperint, quia omne quod in angusto dilatatur, spatium maius desiderat, ventus existit?

V. Quid ergo? hanc solam esse causam venti existimas, aquarum terrarumque evaporationes? Ex his gravitatem aëris fieri, deinde solvi impetu, quum quae densa a stent, ut est necesse, extenuata nituntur in ampliorem locum? Ego vero et hanc iudico. Ceterum illa est longe verior causa, valentiorque,

Pincian. emendabat, *quae mersa erant*. In his vocibus saepe librariorum calamos vagari constat.

- a. *stent*. Reducendum hoc e codd. putavi cum Grutero, qui recte improbat, quod Fortunatus *steterat* ex ingenio mutaverat: unde *steterant* omnes edd. invalerat. Mox et
inagi-

midi et ficci, sed ita, ut co- pinat. 2. *Nunquid — ven-*
 pia ficci maior sit: hanc ex- *tus — existit?* Sic opina-
 halationem siccam ventorum *tus est Aristoteles quoque*
 principium esse putabat Ari- *Meteorol. II, 6. quae ven-*
 stoteles, Stoicis sequacibus. *tus existit*, ex quibus ven-
Illud — taceam: Stoaë sen- *tus fit.*

sentia est: secundum quam C. 5. Continuatio. Aer
 rerum naturam pro animali naturalem vim movendi se
 habebat: Seneca autem de- *habet.* 1. *Ceterum illa —*
 ridendam Lucilio recte pro- *potentiam.* Aer enim est
 elemen-

que, habere aëra naturalem vim movendi se: nec aliunde concipere, sed inesse illi ut aliarum rerum, ita huius potentiam. An hoc existimas, nobis quidem datas vires esse, quibus nos moveremus, aëra autem inertem et inagitabilem relictum esse? quum aqua motum suum habeat, etiam ventis quiescentibus: nec enim aliter animalia edere possent. Muscum quoque innasce aquis, et herbosa quaedam videmus, summo innatantia.

VI. Est ergo aliquid in aqua vitale. De aqua dico? Ignis qui omnia consumit, quaedam etiam creat: et quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generari. Habet ergo aliquam vim talem aër, et ideo modo spissat se,

inagitabilem Grutero suadente e codd. palat. aliisque restitui, quum alibi copula neglecta esset.

a. *generari* omnes codd. mss. et primae edd., non, *generantur*, quae est vulgata, quam Erasm. e Fortunati libris assumpsit. Infinitivus pendet a *verum est*. Ibi *sed tamen* sollicitari non debet.

elementum. Cicero, ut Stoici hodieque non desint, qui cus, Academ. I, 7. Aer et tueantur, e. c. generatione ignis, ait, movendi vim habent et efficiendi: reliquae vermium, quae sub nomine hydatidum veniunt, in cerepartes accipiendi et quasi bro. Sed nemini harum repatiendi, aquam dico et terram perito, opinor, persuaram —. cf. Lipsii Manuduct. serunt.

II, II. 15. 16. — 2. *Muscum*
— *innatantia*. Vides hic

C. 6. Continuatio. Aeri generationem quam vocant hanc qualitatem, *ποιότητα*, aequivocam aquae vi adiut esse tribuendam docet. *et tam: quae tamen recentioribus observatis, atque ad quod videri — generari: probat Plin. N. H. VIII, 36, nostris tamen historiae naturalis auctoribus talia, e. c. in regnum fabularum dimittere possimus, quamquam fabulas reiicientibus.*

se, modo expandit et purgat: alias contrahit, alias diducit, ac differt. Hoc ergo interest inter aëra et ventum, quod inter lacum et flumen. Aliquando per se ipse sol causa venti est, fundens rigentem aëra, et ex denso coactoque explicans.

VII. In universum de ventis diximus: nunc viritim incipiemus illos excutere. Fortasse apparebit quemadmodum fiant, si apparuerit, quando et unde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex convallibus, aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam sole: nec fertur ultra terrarum adspectum. Hoc ventorum genus incipit vere, nec ultra aestatem durat. Et inde maxime venit, ubi aquarum plurimum et montium est. Plana licet abundant aquis, tamen carent aura: hac dico, quae pro vento valet.

VIII. Quomodo ergo talis flatus concipitur, quem Graeci ^a ἐγκολπίαν vocant? Quidquid ex se paludes et flumina emittunt, id autem et multum est, et assiduum, per diem solis alimentum est: nocte

a. ἐγκολπίαν. Sic Fortunatus primus restituit, h. e. ventus qui e sinibus flat, quem sinualem dicas. Codd. mss. *eurolpian*, *eucolpian* latinis literis praestant. Prius publicabatur

C. 7. Varii venti, eorum- nino, tum vero maxime de que causae. *Antelucanos* his ventis Muschenbroekius *flatus*, qui in meridiem du- Introd. ad Philosoph. nat. rant, auctor opusculi De T. II. §. 2558 sq. et Dalem- Mundo c. 4. p. 1208. memo- bertus in Reflexions sur la rat, vocatque ventos, qui e cause générale des vents etc. terra uliginosa et humefacta *Plane licet — valet.* Idem (ἐκ νενοτισμένης γῆς) prod- observavit iam Herodot. de eunt, *Apogaeos*, qui e fini- Nilo II, 27. bus profiliunt, *Encolpias* etc. C. 8. Ventus encolpias. Egerunt cum de ventis om- 1. *per diem solis alimen- tum*

cte non exhauritur, sed montibus inclusum, in unam regionem colligitur. Quum illam implevit, et iam se non capit, sed exprimitur aliquo, et in unam partem procedit: hic ventus est. Itaque eo incumbit, quo liberior exitus invitat, et loci laxitas, in quam coacervata incurrant. Huius rei argumentum est, quod prima noctis parte non spirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quae circa lucem iam plena est, et onerata quaerit quo defluat: et eo potissimum exit, ubi plurimum vacui est, et magna ac patens area. Adicit autem ei stimulos ortus solis, feriens gelidum aëra. Nam etiam antequam appareat, lumine ipso valet: et nondum quidem aëra radiis impellit, iam tamen lacellit et irritat, luce praemissa. Nam quum ipse processit, alia superius rapiuntur, alia diffunduntur tepore. Ideo non ultra matutinum illis datur fluere. omnis illorum vis conspectu solis extin-

S 2

gui-

tur *εὐκοπίαν* eo imperitius, quo apertius tam auctor incertus opusculi de Mundo c. 4. Tom. II. p. 1208. F. ed. Laemar. Opp. Aristotelis, quam qui hoc opusculum in latinum sermonem converterat, Appuleius de Mundo To. II. p. 258. bip. eius meminerunt. b. *fluere* ex omnibus eodd. reduxi prob. Grutero. Fortunatus suo periculo posuerat *flare*. De ventis in usu fuisse docet e. c. Lucret. l. 281: venti fluunt.

tum est. Stoaë hanc sententiam fuisse heracliteam iam calore et solis radiis libra supra ab Aristotele derivatum aëris tollitur, sive propinatam vidimus. Cf. Meteorol. II, 2. Arist. Ibi ait: coacervati per noctem *ἰδιὸ καὶ γελοῖοι πάντες, ὅσοι τῶν προτέρων ὑπέλαβον, τὸν ἥλιον τρέφουσιν τῷ ὑγρῷ* etc. Ceterum rationem, qua illud Aristoteles, a quo Stoici tantorum genus explicat, naturae convenire, etiam recentiores harum rerum ar-

bitri existimant. Solis enim existit loci laxitas, in quem spectant, depromserunt, nonnullis

guitur: etiamsi violentiores flavere, circa medium tamen diem relanguescunt: nec unquam usque in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior ac brevior est, prout valentioribus minoribusve collecta causis est.

IX. Quare tamen tales venti vere et aestate validiores sunt? Levissimi enim cetera parte anni, nec qui vela impleant, surgunt. Quia ver aquosius est, et ex plurimis aquis, locisve ob humidam coeli naturam saturis et redundantibus, maior evaporatio est. At quare aestate profunditur? Quia post occasum solis remanet diurnus calor, et magna noctis parte perdurat: qui evocat exeuntia, ac vehementius trahit, quidquid ex his sponte reddi solet: deinde non tantum habet virium, ut quod evocavit, absumat. Ob hoc diutius corpuscula, emanare solita et efflari, terra ex se atque humor emittit. Facit autem ventum sol ortus, non calore tantum, sed etiam ictu. Lux enim, ut dixi, quae solem antecedit, nondum aëra calefacit, sed percutit tantum: percussus autem in latus cedit. Quanquam ego ne illud quidem concefferim, lucem ipsam sine calore esse, quum ex calore fiat. Non habet forsit

tan

nullis tamen, quorum systema fuit tenacius, firmiter obtentis atque defensis, quamquam Aristoteli haud placere postea intelligebant.

Iam solis lux calorve dilatant loca adiacentia, unde ventus existit. Sic Aristoteles quoque Meteorol. II, 4. p. 770. D., ubi ait, evaporationem (τὴν ἀναθυμιάσιν) a sole et caliditate, quae terrae insit, differri (διαφέρεται) etiam sicca, quae fumo (σθαι). qui evocat exeuntia corpuscula, i. e. evaporationes. — 2. Quamquam ατμίζει aquam, ut voce — ex calore fiat. Vides Diog. Laert. VII, 152. utar. hic, nisi fallor, primum vestigium

fligium

tan tantum teporis, quantum actu appareat. Opus tamen suum facit, et densa diducit ac tenuat. Prae-³ terea loca, quae aliqua iniquitate naturae ita clausa sunt, ut solem accipere non possint, illa quoque nubila et tristi luce calefiunt, et per diem minus quam noctibus rigent. Etiam nunc natura calor omnis abigit nebulas, et a se repellit. Ergo, sol quoque idem facit. Et ideo quibusdam videtur, inde flatus esse, unde sol. Hoc falsum esse ex eo apparet, quod aura in omnem partem vehit, et contra ortum plenis a ventis navigatur. Quod non eveniret, si semper ventus ferretur a sole.

S 3

X.

a. *ventis*. Sic reposui codd. omnibus suadentibus. Fortunatus autem, qui non meminisset forsitan, dici quoque ventis et iis plenis navigare, coniecit *velis*, quippe quod usitatus est. Sed plenis ventis melius est h. l. quam plenis velis.

stigma opinionis de affinitate lucis et caloris; quae de Arist. II, 4 sq. Nec infitiantur etiam recentiores physici dum est, primo obtutu, Seferere omnes Senecae assentiantur. Aristoteles de Anima II, 7, loco perquam memorabili, lumen et ignem accurate distinguit separate. Fortasse tamen lucem tantum a solis radiis Seneca separaverit, etsi actu idem valent: hoc colligas e frigidiores, ut aequilibras quentibus, ubi ait, loca quae solem, i. e. solis radios, accipere non possint, tamen luce, i. e. calore solis disseminato ac propagato cale fieri. 3. *Et ideo quibusdam* — *sol*. Haec fuit Aristotelis, quem fortasse Stoici quidam sequuti sunt, sententia, si sequitur etiam ex iis, quae Diogeni Laert. VII, 152. fin-

dema habeas. Cf. Meteorol. dum est, primo obtutu, Senecae rationem esse praefertendam: sed si reputes, atmosphaeram a sole in regione tropica ab oriente ad occidentem currente calefieri, et inprimis eum que aërem inferiorem et eum que aërem inferiorem et eum frigidiores, ut aequilibras quentibus, ubi ait, loca quae solem, i. e. solis radios, accipere non possint, tamen vix ab Halleio (An historical account of the Tradewinds and Monsoons) discedas, quum doceat, necessario sic tis navigari etc. Hoc ipsum noster cap. X. docuerat.

X. Etesiae quoque, qui in argumentum a quibusdam advocantur, non nimis propositum adjuvant. Dicam primum, quid illis placeat: deinde, cur displiceat mihi. Etesiae, inquit, hieme non sunt: quia brevissimis diebus sol desinit, priusquam frigus evincatur. Itaque nives et ponuntur et durantur. Aestate incipiunt flare, quum et longius extenditur dies, et recti in nos radii diriguntur. Veri ergo simile est, concussas calore magno nives plus humidi efflare. Item terras exoneratas nive, ² resectasque spirare liberius. Itaque plura ex septentrionali parte coeli corpora exire, et in haec loca, quae submissiora ac tepidiora sunt, deferri. Sic impetum Etesias sumere: ^a et ob hoc a solstitio illis ini-

a. *et ob hoc a solstitio illis initium est.* Recedit ab haec vulgata codex brit. Gronovii et exhibet: *et ob hoc solstitium*

C. 10. Etesiae. Hi venti antecedunt, quos prodromi (*οι ἐρησιαί άνεμοι*), quorum mos appellant. Columella Herodotus II, 20. primus meminit, in ventorum numero tamen auctore l. l. hi prodromi sexto Id. Iul. (10. Iul.) sunt, motiones vocat Mus flare incipiunt. Post biduum schenbroekius l. l. les vents autem exortus (d. 20. Iul.) alifés, the monsoons, tradewinds, Passatwinde, qui iidem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, e certa coeli plaga per annos quos Etesias vocant. Differentiam, quae apud Herodotum l. l. est, vix in censum veniunt. Etesiae igitur flare Caniculae exortum, sole primam Leonis partem ingrediente, qui dies XV. ante incipiunt Ornithiae, s. *Αευ- Calend. Aug. est* (d. 18. Iulii), *νόνοτοι*, quo tempore desecundum Plin. N. H. II, 47. nunt Etesiae. Cf. Aristotel. coll. XVIII, 28. 31., sed secundum Columell. XI, 2, 52. firmante Iac. Brucio in itineris descriptione ad Aethiopiae II, c. 4. — 2. corpora, evapo-

initium est, utraque ortum Caniculae non valent: quia iam multum e frigida coeli parte in hanc egestum est. At sol mutato cursu in nostram rector tenditur: et alteram partem aëris attrahit, aliam vero impellit. Sic ille Etesiarum flatus aestatem frangit: et a mensium ferventissimorum gravitate defendit.

XI. Nunc, quod promisi, dicendum est, quare Etesiae illos non adiuvent, nec quidquam huic conferant causae. Dicimus autem luce auram incitari, tandem subsidere, quum illam sol attingit. Atqui Etesiae ob hoc somniculosi a nautis, et delicati vocantur, quod, ut ait Gallio, mane nesciunt surgere: eo tempore incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura est. quod non accideret, si ut auras,

S 4 ita

tium illis initium est, probante ut multo elegantius Gronovio. Sensus est idem. In seqq. At sol mutato cursu in nostram rector tenditur. Pincianus queritur, vitiosissimum esse locum, putatque igitur castigandum: at sol mutato cursu nostra regione cedit. Sed vulgata bene habet. Cf. not.

evaporationes. *utraque ortum — non valent.* Septimo Ca. Aug. Canicula apparet (d. 26. Iul.) teste Columell. XI, 2, 53. Idem refert §. 56. Calendis Augustis Etesiae flant. Addit §. 58. Etesiae desinunt flare. Hinc et ex locis Plin. laudatis apparet, ultra Caniculae ortum, *qua re Aristotelis l. l. expressisse videtur.* C. 11. Continuat. *Dicimus autem — sol attingit.* A tertia diei hora oriri Etesias tradit Plinius N. H. II, 47. *Gallio*, frater Senecae, fortasse ille, cuius mentio facta est libr. IV. praef. §. 9., ubi cf. not. *quo ne — auro omnino valere. Quid igitur Senecae faciamus? Respon-* dendum esse videtur, laxius sit aër gelidus. Cf. c. VIII. haec eius verba interpretanda esse: non ultra ortum Caniculae vim Etesiarum tantam esse, quam antea: in cant. Cf. ad cap. IX, 5. Cete-

ita illos sol comminueret. Adiice nunc, quod si causa illis flatus est spatium diei ac longitudo, etiam ante solstitium flarent, quum longissimi dies sunt, et cum maxime nives tabescunt. Iulio enim mense iam dispoliata sunt omnia, aut certe admodum pauca iacent adhuc sub nive.

XII. Sunt quaedam genera ventorum, quae ruptae nubes et in pronum solutae emittunt. Hos Graeci ventos *ἐκνεφίας* vocant. Qui hoc, ut puto, modo fiunt. Quum magna inaequalitas ac dissimilitudo corporum, quae vapor terrenus emittit, in sublimis eat, et alia ex his corporibus sicca sint, alia humida: ex tanta discordia corporum inter se pugnantium, quum in unum conglobata sunt, verisimile

Ceterum obiectio a Seneca dicit: *ἐκκρίνεται συνιόντων* h. l. proposita haud indigna *τῶν νεφῶν*. Cf. III. Meteorol. I. init. Addit praeterea

C. 12. Venti e nubibus l. l. gigni maxime autumnno, ruptis emergentes. *Hos* tum vere, et inprimis ap-
Graeci — *vocant*. Aristot. ctiam, thrafciam et argesten:
Meteorol. II, 6. fin. eorum illos boreales, hunc auftra-
meminit. Putat autem, eva- lem. Theophrastus idem
porationes, partim siccas, docuit. Eandem cum Seneca
partim humidas, ex Aristote- ca habet sententiam auctor
lis praecepto, conglobatas, anonymus, stoicus, ut mihi
sed secum luctantes, primum quidem videtur, De Mundo
spatia, sive intercapedines, c. 4. p. 1208 sq. *οἱ δὲ κατὰ*
intervalla creare: spiritu sive *ῥῆξιν νέφους γινόμενοι καὶ*
aëre haec spatia impleta esse *ἀνάλυσιν τοῦ πάχους πρὸς*
conveniat, quia, quum va- *ἑαυτοῦς ποικίμενοι ἐκνεφίαι*
cuum non statuat, nulla alia *καλεῖνται*. Plin. N. H. II,
re compleri possint. Iam 48. consentit. Ceterum vim
quum lucta illa continetur, electricam his ventis procel-
adeoque aër ille inclusus losis non deesse, verbo mo-
frictionem patiat, tum in- nendum esse videtur, quare
calescit, tum erumpit: un- ipse auctor, cui haec quidem
de ventus procellosus, aliis vis nondum innotuerat, ad-
accedentibus, oriri debet. Si- dit, eos aliquando non sine
militar Aristoteles rem expe- igne ac coeli sono venire.

simile est quasdam cavas effici nubes, et intervalla inter illas relinqui fistulosa, et in modum tibiae angusta. His intervallis tenuis includitur spiritus, 2 qui maius desiderat spatium, quum everberatus cursu parum libero incaluit: et ob hoc amplior fit, scinditque cingentia, et erumpit in ventum, qui fere procellosus est, quia superne demittitur, et in nos cadit vehemens et acer: quod non fusus, nec per apertum venit, sed laborat, et iter sibi vi ac pugna parat. Hic fere brevis flatus est. Quia re- 3 ceptacula nubium per quae ferebatur, ac munimenta perrumpit; ideo tumultuosus venit aliquando non sine igne ac sono coeli. Hi venti multo maiores diuturnioresque sunt, si alios quoque flatus ex eadem causa ruentes in se abstulere, et in unum confluxere plures: sicut torrentes modicae magnitudinis eunt, quamdiu separatis suis cursus est: quum 4 vero plures in se aquas convertere, fluminum iustorum ac perennium magnitudinem excedunt. Idem credibile est fieri et in procellis, ut sint breves quamdiu singulae sunt: ubi vero sociavere vires, et ex pluribus coeli partibus elisus spiritus eodem se contulit, et impetus illis accedit, et mora.

XIII. Facit ergo ventum resoluta nubes: quae pluribus modis solvitur. Nonnunquam conglobationem illam spiritus rumpit, inclusi et in exitum nitentis luctatio: nonnunquam calor, quem modo sol fecit, modo ipsa arietatio ^a magnorum inter se

S 5

corpo-

a. *magnorum*. Sic Gruteri codd., et Gronovii britann., qui vocula *ut* carent, quam edd. ante *magnorum* habent.

C. 13. Turbinis et vortis origo. Addit causam al- attritus *magna corpora* i. e. nubes disrumpunt. Vicina teram antea non memora- quae est de turbine, qui tam, solem, cuius calor et ab Aristot. Meteorol. III, 1.

corporum, et attritus. Hoc loco, si tibi videtur, quaeri potest, cur turbo fiat. Evenire in fluminibus solet, ut, quam diu sine impedimento feruntur, 2 simplex et rectum illis iter sit: ubi incurrere in aliquod saxum ad latus ripae prominens, retorqueantur, et in orbem aquas sine exitu flectant, ita ut circumlatae in se forbeantur, et vorticem efficiant. Sic ventus, quamdiu nihil obstitit, vires suas effundit. Ubi aliquo promontorio repercussus est, aut vi locorum coëuntium in canalem devexum tenuemque collectus: saepius in se volutatur, similemque illis, quas diximus converti, aquis facit vorticem. 3 Hic ventus circumactus, et eundem ambiens locum, et se ipsa vertigine concitans, turbo est. Qui si pugnacior est, ac diutius volutatur, inflammatur, et efficit quem *πρηστῆρα* Graeci vocant. Hic est igneus turbo. ^b Hi fere omnia pericula venti erupti de

b. *Hi fere.* Ita ex suis Fortunatus, ut praeteras intelligamus. Alii, *Hic fere, haec vere, hoc fere, haec fere, hinc fere.* Vetustae edd., *Sed fere.* Quae varietas Fortunati coniecturam probare videtur, fuisse hic vocem graecam, e. c. Typhones. Nam praeteris mentionem statim subsequitur apud alios Typho quoque, quem praecipuam navium pestem nominat Plin. N. H. II, 48. Cf. Aristoteli tributum opusc. de Mundo p. 1210. B. et Appulei. de Mundo p. 262. Vol. II. bip. Accedit, quod praeteris non est armamenta rapere etc.

ὁ τυφὼν vocatur, et *ὁ πρη-* Clarior est Aristot. I. I. in *σῆρ*; quos utrosque explicat describenda turbinis natura eodem fere modo, quem et effectione: quaedam etiam noster sequutus est. 3. *Tur-* huc spectantia in libro De *bo* etiam est *ἐνεστλας*, sed Mundo c. 4. reperiuntur. quoniam nubes, in quibus *Hic est igneus turbo.* Cf. inclusus tenetur, perrumpe- Aristot. Meteorol. III, 1. et re non potest, circum- Gehler sub vocc. *Wind, Was-* agitur in nubibus illis eun- *serhoje, Typhon.* Etiam- demque semper ambit locum, *nunc*, praeterea. — Obser- dum in terram descendat. vavit haec iam Aristoteles et Theo-

de nubibus produnt, quibus armamenta rapiantur, et totae naves in sublime tollantur. Etiam nunc quidam venti diversos ex se generant, et impulsam aëra in alias quoque partes, quam in quas inclinaverunt, dispergunt. Illud quoque dicam, quod mihi 4 occurrit, quemadmodum stillicidia, quamvis iam inclinent se et labantur, nondum tamen effecere lapsum, sed ubi plura coiere et turba vires dedit, tunc fluere et ire dicuntur: sic quamdiu leves sunt aëris motus, agitati pluribus locis, nondum ventus est; tunc esse incipit, quum omnes illos miscuit, et in unum impetum contulit. Spiritum a vento modus separat. vehementior enim spiritus ventus est; invicem spiritus leviter fluens aër.

XIV. Repetam nunc quod ^a in primo dixeram, edi e specu ventos, recessuque interiore terrarum. ^b Non tota solido contextu terra in imum usque fundatur, sed multis partibus cava,

— — *et caecis suspensa latebris.*

a. in primo. Optime Gronov. praepositionem in reposuit e tribus codd. Grut., et veneta editione. Erasmus et sequentiae edd. male omiserant. Cf. ad Epist. 108. §. 26. not. i.

b. Non tota sol. cont. ter. in imum usque f. Grutero commendante recepi, quum sic quoque codd. Pinciani et Colou.

Theophrastus: poetas sub pore humano, addensque, imagine luctae rem extulisse terram esse *σομφήν καὶ ὑπαν-
constat. τροπὸν.* Sed priscum illud,

C. 14. Venti subterranei. philosophema dicam an in-
1. *Repetam — terrarum.* ventum, de magna in terrae Antiquissimos homines hoc visceribus abyssu et aquarum una cum recentissimis obser-
receptaculo, de quo Plato vasse constat, de illis qui-
To. I. p. 253 sq. bip. secundum ex Homero aliisque dum antiquiores exposuit, poetis subsequitis. Etiam Aristoteles non agnovit Me-
Aristot. Meteorol. II, 8. ali-
teorol. II, 2. Versum Ovi-
quatenus assensus est, terram dii Metamorph. I, 388. *coe-
quippe comparans cum cor-
cis obscura latebris* consilio suo

alicubi habet inania sine humore. Ibi etiam si nulla lux discrimen aëris monstrat, dicam tamen nubes
 2 nebulasque in obscuro consistere. Nam ne hae quidem supra terras, quia videntur, sunt: sed quia sunt, videntur. Illic quoque nihilominus ob id sunt, quod non videntur. Flumina illic scias licet, nostris paria, sublabi: alia leviter ducta, alia in confragosis locis praecipitando sonantia. Quid ergo? non illud aequae dabis, esse aliquos et sub terra la-
 3 cus, et quasdam aquas sine exitu stagnare? Quae si ita sunt, necesse est et illud, aëra onerari, oneratumque incumbere, et ventum propulsu suo concitare. Ex illis ergo subterraneis nubibus sciemus nutriri inter obscura flatus, quum tantum virium fecerint, quanto aut terrae obstantia auferant, aut aliquod apertum ad hos efflatus iter occupent, et
 4 per hanc cavernam in nostras sedes efferantur. Illud vero manifestum est, magnam esse sub terris vim sulphuris, et aliorum non minus ignem alentium. Per haec loca quum se, exitum quaerens, spiritus torfit, accendat flammam ipso affricu necesse est. Deinde flammis latius fuis, etiam si quid ignavi aëris erat, extenuatum moveri, et viam cum fremitu vasto atque impetu quaerere. Sed hoc diligentius persequar, quum quaeram de motibus terrae.

XV.

lon. habeant. Erasmus: *Non t. f. c. t. in unum u. f.* Illud, *in unum*, ne auctor continuo idem repetat, stare nequit. Optimum est haud dubie *in inum*, quocum et *usque* et *fundatur* conveniunt.

suo accommodasse videtur sententia passim. — 4. *Sed Seneca.* — 2. *Flumina — hoc — terrae.* Fecit hoc *li-sonantia.* Cf. III, 8 sq. Nec bro VII. satis accurate. abhorret Aristoteles ab hac

XV. Nunc mihi permittite narrare fabulam! Asclepiodotus auctor est, demissos quam plurimos a Philippo in metallum antiquum olim destitutum, ut explorarent quae ubertas eius esset, qui status, an aliquid futuris reliquisset vetus avaritia: descendisse illos cum multo lumine, ^a et multos duraturos dies: deinde longa via fatigatos, vidisse flumina ingen-

a. *et multos duraturos dies.* Sic feci ex illo, quod Gronovii britanni. opportune obtulit *duraturo*, quod Gron. adeo in

C. 15. Confirmatur nar- p. 453 lipf. Diodor. Sic. XVI, ratione ex Asclepiodoto pe- 88. Wessel. ad ol. 105, 3. tita. Metallifodinae veterum Iustin. VIII, 3., ubi Pomp. reclusae. 1. Narrat *fabulam* Trogius cum Diodoro eun- i. e. traditionem, fando ac- dem confectatus auctorem ceptam, Asclepiodoti. Fal- Theopompum melius cum- sam aut fictam eam esse ne- Diodoro conciliari potest, que credidit, neque dicere quam b. Meiners Geschichte voluit. Asclepiodotus autem der Wissensch. II. p. 577. opi- fide dignus fuit auctor, et nabatur. Ceterum Asclepio- res ipsa fide non indigna. dotum illud philosophema Cf. ad II, 26, 5. Sine his platonium l. l. ab Aristotele et reliquis duobus Senecae l. l. refutatum ante oculos locis ne sciremus quidem, habuisse, recte statuit Hey- Asclepiodotum has *αἰτίας* nius ad Virgil. T. I. p. 552. *Φυσικάς*, e quibus Seneca ed. II., quamquam vera illi hanc narrationem hausit, exploratores retulerint. Nam composuisse. *a Philippo*, quum maiores Philippi mea- Alexandri M. patre, quippe tus satis altos et longos de- quem scimus *metallis*, auri pressisse in his metallis ap- argentique fodinis antea tum pareat, et iis destitutis deser- destitutis tum recens inven- tisque omnes machinas et tis magnam sibi vim pecu- corrugos s. canales, quibus niae parasse ad bella geren- aquae deducebantur, ne- da et consilia sua incepta- glexisse, facile est ad intel- que exsequenda Graecorum ligendum, exploratores om- subiugandorum, verbo ad nia sic invenisse, uti postea magnum imperii fastigium reduces traderent. *Lumen* adscendendi. Cf. Strabo VI, illud, cuius meminit, fuere **haud**

ingentia, et conceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terra superimminente, sed liberae laxitatis, non sine horrore visos. Cum magna haec legi voluptate: intellexi enim seculum nostrum, non novis vitiis, sed iam inde antiquitus traditis laborare: nec nostra aetate primum avaritiam, venas terrarum lapidumque rimatam, in tenebris male abstrusa quaesisse. Illi quoque maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles querimur nos esse, spe ducti montes
ceci-

in textum recipi iussit. Duo codd. Grut. habebant *durām*. Facile autem est intelligere, τὸ *lumine* nulla amplius adiectione indigere, homines vero apprime dici, iussos esse multos dies durare, i. e. in hoc metallo commorari tantisper, dum explorassent eius ubertatem etc. Sane putidum est, adiacere, multum eos olei secum tulisse, quum *multo lumine* iam dixisset. Sic intellexit locum Erasmus quoque et alii, quippe qui ex illo siglo perperam fecerunt, *durasse*. Quum haec scripisssem, vidi Vincent. bellovacens. in Spec. Historial. V, 20. etiam *duraturos* exhibuisse. Bene mox correxit Gron. *superinminente* pro *supereminente*, h. e. et quidem, quibus terra non de proximo incumberet, sed ingenti et alto fornice super suspenderetur. Recepti.
b. et

haud dubie lampades per tatem exagitandam: quam-
tori aut fronti, sicut hodie- quam haud pauca adsint,
que fit, adaptatae. Cf. Flo- quibus hac quidem in re de-
rencourt über die Berg- fendi homines possint. Sed
werke der Alten, Götting. noster abusum taxat, usum
1785. sub init., qui tamen non damnat. *Illi quoque*
Philippi nullam fecit men- *maiores — nos esse*. Iam
tionem. 2. Senem nostrum ex Homero Il. ε, 304. ubi
Senecam rursus in vitia ho- vid. Heynii Obss. scimus,
minum invehentem videmus, hanc opinionem fuisse anti-
quum alia omnia, quae ad quissimam, priores homines
quaestiones naturales pro- excelluisse posteros omni vir-
pius spectant, expectasses. tutum genere et corporis et
Sed quaevis occasio ei suffi- animi: testatur quoque illa
cit ut stoico ethices amantis- apud Hesiodum et insequen-
simo ad hominum improbi- tos poetas celebratissima qua-
tor

ceciderunt, et supra lucrum sub ruina steterunt. Ante Philippum Macedonem reges fuere, qui pecuniam in altissimis usque latebris sequerentur, ^b et relicto spiritu libero in illos se demitterent specus, in quos nullum noctium dierumque perveniret discrimen, et a tergo lucem relinquerent. Quae tanta spes fuit? Quae tanta necessitas hominem ad sidera erectum incurvavit, et defodit, et in fundum telluris intimae merisit, ut erueret aurum, non minore periculo quaerendum, quam possidendum? Propter ⁴ hoc cuniculos egit, et circa praedam lutulentam incertamque reptavit, oblitus dierum, oblitus naturae melioris, a qua se avertit. Nulli ergo mortuo terra tam gravis est, quam istis, supra quos avaritia urgens terrarum pondus iniecit, quibus abstulit coelum, quos in imo, ubi illud malum virus latitat, infodit. Illo descendere ausi sunt, ubi novam rerum positionem, terrarumque pendentium habitus, ventosque per coelum inane experirentur, et aquarum nulli fluentium horridos fontes, et altam perpetuam-

b. *et relicto spiritu libero.* Sic recte reposuit Fortunatus, quem Erasmus aliique sequuti sunt. Nam primae edd. et omnes Gruteri codd. exhibebant, *et recto spiritu liberoque*, ubi non sine duritie supplendum erat, a recto, i. e. post. Recto in codd. est relicto. Nec sequentia, *et a tergo lucem relinquerent*, impediunt. Mox §. 4. *et aquarum nulli fluentium*, i. e. in nullius commodum fluentium, amplexus sum cum Gronovio scriptam lectionem apud Gruterum, olim probatam doctis. cf. VI, 7, 5.

tuor aetatum generis humani est. Spectant haec ad illa fictio. Nec infitias ire pos- celebrata: sit tibi terra lesumus, non usquequaque vis, sepulchris communia. *et falsa esse, quae eo spectent, aquarum nulli fluentium*, falsis tamen, ut sit, multis i. e. neminis usui fl. Laudat adiunctis. Sed confer. Wie- Gronovius VI, 7, 5. Nec land. Opp. T. XIV. p. 351 sq. enim video, quid prohibeat ubi egregie de hac re ex- vel obftet, quo minus illie posuit. 4. *Nulli — gravis* habeatur etc.

petuamque noctem. Deinde quum ista fecerint, inferos metuunt!

XVI. Sed ut ad id, de quo agitur, revertar, venti quatuor sunt, in ortum, occasum, meridiem, septemtrionemque divisi. Ceteri, quos variis nominibus appellamus, his applicantur.

*Eurus ad auroram Nabathaeaque regna recessit,
Persidaque, et radiis iuga subdita matutinis.
Vesper et occiduo quae litora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro. Scythiam septemque
triones*

*Horrifer invasit Boreas. contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.*

2 Vel, si brevius illos complecti mavis, in unam tempestatem, ^a quod fieri nullo modo potest, congregentur.

*Una Eurusque Notusque ruunt, creberque pro-
cellis*

Africus: — — —

et

a. quod fieri nullo modo potest. Sic omnes codd. et edd. Heynius tamen, praeceptor olim meus, quem parentis carissimi loco veneror, Exc. III. ad Virgil. Aen. I. p. 133. ed. II. veretur, ne haec verba ab alio assuta sint.

C. 16. Venti cardinales et flare nequeunt. Confirmat principales. 1. Versus sunt Aristoteles quoque Meteorol. Ovid. Metamorph. I, 61 sq. II, 6. p. 778. B. δῆλον ὅτι ἅ- Virgilii Aen. I, 85. ubi cf. μα πνεῖν τοὺς μὲν ἐναντίους Heynii Excursum doctissimi οὐχ οἶόν τε κατὰ διάμετρον mum. 2. quod fieri nullo γὰρ ἄτερος οὖν παύσεται modo potest. Si verba haec ἀποβιασθεῖς. Poetae tamen a Seneca sunt, sensus est: in hanc regulam non curant, unam tempestatem congregari non possunt illi quatuor subitis ventorum conversio- venti, quippe qui ut contra- nibus ac procellarum ab rii in eadem regione simul omnibus plagis circumagen- tium

et qui locum in illa rixa non habuit, Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim coeli partes in ternas dividunt, et singulis ventis binos suffectos dant. Hac arte Varro, vir diligens, illos 3 ordinat: nec sine causa. Non enim eodem semper loco sol oritur, aut occidit. Sed alius est ortus occasusque aequinoctialis, bis autem aequinoctium est, alius solstitialis, alius hibernus. Qui surgit ab oriente aequinoctiali, subsolanus apud nos dicitur: Graeci illum ἀφελιώτην vocant. Ab oriente hiberno Eurus exit: quem nostri vocavere Vulturum. Et Livius hoc illum nomine appellat, in illa pugna 4 Romanis parum prospera, in qua Hannibal et contra solem orientem exercitum nostrum, et contra ventum constituit: quum venti adiutorio ac fulgoris praestringentis oculos hostium vicit. Varro quoque hoc nomen usurpat. Sed et Eurus iam civitate donatus est, et nostro sermoni non tanquam alienus

tium se vicissitudine ibi consider. de vita et scriptis M. gitandum est, recte observante Heynio. *et qui locum — Aquilo* i. e. cui poeta in isto quem describit ventorum concursu locum dare neglexit. *Quidam faciunt* e. c. Aristoteles Meteorol. II, 6, quem Varro et Seneca sequuti sunt. cf. Koeleri Allgemeine Geographie der Alten I. p. 286, ubi loca class. collecta exhibentur, addita tabula, ubi venti duodecim designati sunt. M. Terent. Varro. Optime haec posita esse videntur in eius libris navalibus. Cf. Schnei-
 der. de vita et scriptis M. Terent. Varronis in Scriptor. Rei Rust. Tom. II. p. 226 sq. 3. *Subsolanus* ap. Aristot. l. l. et Aul. Gell. II, 22. ἀπην-
 λιότης audit: Εὐρος est etiam ap. Aristot. Vulturum. 4. *Livius* XX, 43 et 46. extr. Nos vocamus Südost. Fa-
 vorinus Gellii l. l. ait, plerique Graeci mixto nomine, quod inter Notum et Eurum sit, Εὐρόνοτον appellant. *in illa* celeberrima pugna ad Cannas a Livio l. l. descripta. *fulgoris* solis: hoc nomen Livius non memorat, quippe qui solem ait per-

5 nus intervenit. Ab oriente solstitiali excitatum, Graeci *Kamlay* appellant: apud nos sine nomine est. Aequinoctialis occidens Favonium mittit, quem Zephyrum esse dicent tibi, etiam qui Graece nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Argestes dicitur. Mihi non videtur: quia Cori violenta vis est, et in unam partem rapax; Argestes fere mollis est, et tam eunti-

6 bus communis, quam redeuntibus. Ab occidente hiberno Africus furibundus et ruens, apud Graecos *λψ* dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo, medius Septemtrio, imus Thracias. Huic deest apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est. deinde Notus, Latine Auster. deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.

XVII. Placet autem duodecim ventos esse: non quia ubique tot sint, quosdam enim inclinatio terrarum excludit, sed quoniam plures nusquam sunt.

Sic

opportune utrique parti ob- placebant, non refragante
liquum fuisse. 5. *Ab oriente* ap. Aul. Gell. II, 22: quam-
te — est. In villa Albana quam octo venti plerisque
marmor vetus habetur duo- placuisse videantur. Cf. Vi-
decim laterum, nominum- truv. I, 6. Plin. II, 47. *quos-*
que XII ventorum, in qui- *dam enim inclinatio — ex-*
bus et *Kamlay* est, qui Vul- *cludit:* climata s. plagae
turnus ibi vocatur, sed per- quatuor non eundem vento-
peram, si Livium contende- rum numerum habent: ex-
ris. *Argestes — redeunti-* ortus enim et occasus sex
bus, quatenus serenitatem habent, meridies et septem-
affert. Si tamen frigidi si- triones tantummodo duos:
mul sunt, serenitatem secum illi mobiles et varii sunt, hi
non habent, teste Aristo- flatu perpetuo stant et man-
tele l. l. nent Favorino iudice. Aliam

C. 17. Venti duodecim. rationem affert Aristot. Me-
I. *Placet* Stoicis mihi que. teorol. II, 6. p. 777. extr. Ar-
Hi et posteris haud paucis gumentum, tamen quo pro-
placuerunt, Favorino, cui octo batum it Seneca, plures nus-

quam

dianus circulus, qui in horizonta incurrit, regiones
 4 duas adiicit. Sic duodecim aër discrimina accipit,
 et totidem facit ventos. Quidam sunt quorundam
 locorum proprii, qui non transmittunt, sed in pro-
 ximum ferunt. Non est illis a latere univèrſi mun-
 di impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam
 Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Cataegis, Gal-
 liam Circius: cui aedificia quassanti, tamen incolae
 gratias agunt, tanquam salubritatem coeli sui de-
 beant ei. Divus certe Augustus templum illi, quum
 in Gallia moraretur, et vovit et fecit. Infinitum
 est, si singulos velim persequi. Nulla enim prope-
 modum regio est, quae non habeat aliquem flatum
 ex se nascentem, et circa se cadentem.

XVIII. Inter cetera itaque Providentiae opera
 hoc quoque aliquis, ut dignum admiratione, suspexe-
 rit. Non enim ex una causa ventos, aut invenit,
 aut

in coelo constat, haecque valiflat. Idem est apud Atti-
 figmenta non spectare ad ticos *Sciron* Aristot. l. l. *Iapyx*
 aeris discrimina, sed ad ra- quoque est occidentalis, quem
 tiones astronomicas et geo- cum Cauro comparat Aul.
 graphicas, quibus nihil com- Gell. II, 22. *Cataegis*, κα-
 mune est cum istis. Latitu- ταιγίς, flatus ingruens subito
 do enim et longitudo loco- superne ap. Auctorem De
 rum, adeoque eorum situs Mundo c. 4. p. 1209 D. Ap-
 proprie his circulis consti- pulei. II. p. 259. bip. qui
 tuuntur. — 4. *Non est illis* graeca in latinum sermonem
 — *impetus* i. e. non ab or- vertit. *Circius* ab occidenti
 tu etc. proficiscuntur. *Ata-* brumali flat. cf. A. Gell. l. l.
bulus, ferventissimus, cala- ibique Henr. Vales. Plin.
 mitosus ap. Horat. Sat. I, 5, II, 47.
 78. vocatur. cf. Plin. XVII, C. 18. Ventorum usus et
 25. ubi eum coniungit cum abusus in rebus humanis.
 Euboeae vento Olympia. Hic Eodem fere modo etiam
 Olympias auctore Aristotele Chrysoſtomus in Psalm.
 Met. II, 6. ab occidente aesti- CXXXIII. p. 362. de hac re
 expo-

aut per diversa disposuit: sed primum ut aëra non linerent pigrescere, sed assidua vexatione utilem redderent, vitalemque tracturis. Deinde ut imbres terris subministrarent, iidemque nimios compescerent. Nam modo adducunt nubes, modo diducunt, ut² per totum orbem pluviae dividi possent. In Italiam Auster impellit, Aquilo in Africam reiiicit: Etesiae non patiuntur apud nos nubes consistere. Iidem totam Indiam et Aethiopiam continuis per id tempus aquis irrigant. Quid, quod fruges percipi non possunt, nisi flatu supervacua admixta servandis ventilarentur, nisi esset quod segetem excitaret, et latentem frugem, ruptis velamentis suis, quae folliculos agricolae vocant, adaperiret? Quid, quod³ omnibus inter se populis commercium dedit, et gentes dissipatas locis miscuit? Ingens naturae beneficium, si illud in iniuriam suam non vertat hominum furor! Nunc quod^a de Caesare maiore

T 3

vulgo

a. *de Caesare maiore*. Sic optimi codd. Antea: *de Caesare olim maiore*. Cur enim illud *olim* repetatur, quum T. Livii

exposuit. 1. *aut per diversa* est *Aquilo*, ad quem Etesiae loca, ut ex quaque coeli pertinent Aristot. Meteorol. regione flarent: *invenit* II, 5. *Iidem totam* — ir- quasi iam materiae proprios *rigant*. Herodotus verisimil- providentia nacta est, ita- lius hoc tribuit austro et africae que creari non oportuit hos co II, 25. Molas autem ventos. 2. *Auster* quare pneumatics ignorasse Seneca aetatem ex silentio col- I, 66. vocatur. Ab Horatio Igitur Io. Beckmann in Gesch. I. Od. 7, 16. imbres perpetuos parturire dicitur. Ili- quamquam talis collectio ex dor. Origg. XIII, 11. auster silentio alioqui haud magni ab haerendo aquas vocatus, pretii esse solet. 3. *Nunc* unde et crassum aërem facit *quod de Caesare maiore* — et nubila nutrit. Oppositus *positum*. Locus hic solum a nostro

vulgo dictatum est, et a Tito Livio positum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reipublicae profuerit, an non nasci; dici etiam de ventis potest: adeo quidquid ex illis utile et necessarium est, non potest his repensari, quae in perniciem suam generis humani dementia excogitat. Sed non ideo non sunt ista natura sua bona, si vitio male utentium nocent. Nimirum in hoc Providentia, ac dispositor ille mundi Deus, aëra ventis exercendum dedit, et illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit: non ut nos classes partem freti occupaturas compleremus milite armato, et hostem in mari aut post mare inquireremus. Quae nos dementia
 5 exagitat, et in mutuum^b componit exitium? Vela ventis damus bellum petitori, et periclitamur periculi causa. Incertam fortunam experimur: vim tempesta-

Livii mentio fiat? b. *componit* e duobus palat. et Obfopoei codd., Grutero suadentiae, recepi. Antea: *compellit*.

nostro servatus est, libro Hi- et conditorem et disposito-
 stor. Titi Livii CXVI, nisi fal- rem potentissimum et bel-
 lor, quo haec contineban- nignissimum esse docuerunt.
 tur, nunc deperdito. Freins- Cf. Cic. de N. D. II, 30 sq.
 hemium hic locus in Supple- Diog. Laert. VII, 138. Egre-
 mentis fugisse videtur. Gro- gie de hoc Stoaë dogmate
 novii nota ad verba: *Nasci* exposuit D. Lennep. ad Pha-
reipublicae — nasci, haec larid. Epist. XL. p. 142 sq.
 est: Hoc ob oppressam li- *Non ut nos classes* etc. Non
 bertatem, illud ob auctum ad bellum exercendum. —
 Gallia imperium: non enim, *post mare*, in litore, conti-
 quod sub eo occasio fuerit nenti. — 5. *periculi ta-*
 rempublicam transferendi in *men — causa*: argute di-
 monarchiam pacatiorem (si ctum est. Periculi, quod
 Diis placet) et feliciorem, ut experimur in mari, iam satis
 loquitur Fromondus. 4. *Pro-* est, sed hoc ipso periculo
videntia ac Deus non sepa- utimur, ut aliud incurra-
 rantur a Stoicis, sed deum mus, hostem in terra peti-
 turi.

pestatum nulla ope humana superabilem, mortem sine spe sepulturae. Non erat tanti, si ad pacem per ista veheremur. Nunc autem quum evaserimus tot scopulos latentes, et infidias vadosi maris; quum effugerimus procellosos desuper montes, in quos praeceps navigantes ventus impingit; quum involu- 6
tos nubilo dies, et nimbis ac tonitruis horrendas noctes, quum turbinibus divulsa navigia: quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellum scilicet, et obvius in litore hostis, et trucidandae gentes tracturae magna ex parte victorem, et antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? quid exercitus scribimus, directuros aciem in mediis fluctibus? quid maria inquietamus? Parum videlicet 7
ad mortes nostras terra late patet! Nimis delicate fortuna nos tractat: nimis dura dedit nobis corpora, felicem valetudinem. Non depopulatur nos casus incurrens: emetiri cuique annos suos ex commo-
modo licet, et ad senectutem decurrere. Itaque eamus in pelagus, et vocemus in nos fata cessantia. Miseri, quid quaeritis? mortem, quae ubique superest? Petet illa vos et ex lectulo; sed utique

T 4

inno-

turi. Caeterum ingeniosius everfae! 7. Quamvis nobis quam verius haec dicta esse tam felicibus esse licet, ut apparet: quis enim finis mor- bona semper valetudine utadusque alius bellicorum pe- mur, tamen pericula apper- rorum et ipsorum bello- tumus. *ex commodo*, i. e. rum fuerit quam pax, quam commode. Proprium enim tamen istorum ope tandem est Senecae et sequenti *fae-*
expugnari oportet? — 6. *culo adverbiorum loco usur-*
Bellum scilicet — flamma. pare adiectiva cum praepo-
Bella Romanorum in Africa, sitionibus, praesertim *ex*,
Hispania etc. gesta exemplis composita. Sic *ex facili*, *ex*
sint, Carthago, Corinthus etc. aequo, *ex assilenti*, *ex con-*
trario,

innocentes petat: occupabit vos in vestra domo; sed occupet nullum molientes malum. Hoc vero quid aliud quis dixerit, quam insaniam, circumferre pericula, et ruere in ignotos iratum, sine iniuria occurrentia devastantem, ac ferarum more occidere, quem non oderis? Illis tamen in ultionem, aut ex fame morsus est: nos sine ulla parsi-
 monia nostri alienique sanguinis, movemus maria, et navigia deducimus, salutem committimus fluctibus, secundos optamus ventos, quorum felicitas est ad bella perferri. Quousque nos malos mala no-
 9 lira rapuere? Parum est, intra orbem suum furere. Sic Persarum rex stolidissimus in Graeciam traiecit, quam exercitus non vicit, quum impleverit. Sic Alexander ulterior Bactris et Indis volet quaerere, quid sit ultra magnum mare, et indignabitur aliquid esse ultimum sibi. Sic Parthis avaritia Crassum da-
 bit. Non horrebit revocantis diras tribuni, non tempestates longissimi maris, non circa Euphratem
 10 praesaga fulmina, et deos resistentes. Per hominum deorumque iras ad aurum ibitur. Ergo non imme-
 rito

trario, ex diverso, ex ini-
 suffitibusque iniectis factis-
 quo etc. utuntur, graeca for-
 que libaminibus diras capiti
 ma loquendi. — 9. Sic eius atroces et horrendas im-
 Perfarum — impleverit. precatus est. Plutarch. T.
 Xerxis copiae, quas secum III. p. 447 sq. Reisk., qui
 duxisset in Graeciam, nume-
 nec prodigia ominaque omi-
 rum fecerunt decies septies sit, quae postea evenisse di-
 centenorum millium militum, cebantur, e. c. fulmen deie-
 auctore Herodot. VII, 60. cit pontem, quo Crassus Eu-
 Sic Alexander sibi. Cf. ad phratem iunxerat. Ceterum
 VII. De Benef. 2, 6. Non avaritia Crassum ductum
 horrebit etc. Trib. pl. At-
 teius Metellus retinendi Cras-
 li causa ab hac expeditione tarcho. — 10. Ergo —
 focum ante portam incendit, nasceretur. Has ὑπερβολὰς
 Stoi-

rito quis dixerit, rerum naturam melius acturam fuisse nobiscum, si ventos flare vetuisset, et inhibito discursu furentium, in sua quemque terra stare iussisset. Si nihil aliud, certe suo quisque tantum ac suorum malo nasceretur. Nunc parum ^c mihi domestica, externis quoque laborandum est. Nulla terra tam longe remota est, quae non emittere aliquo suum malum possit. Unde scio, an nunc alius quis magnae gentis in abdito dominus, fortunae indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, an paret classes ignota moliens? Unde scio, hic mihi, an ille ventus bellum invehet? Magna pars erat pacis humanae, maria praeccludi. Non tamen, ut paulo ante dicebam, queri possumus de auctore nostri Deo, si beneficia eius corrumpimus, et ut essent contraria, efficimus. Dedit ille ventos ¹² ad custodiendam coeli terrarumque temperiem, ad evocandas suppressendasque aquas, ad alendos factorum atque arborum fructus: quos ad maturitatem cum aliis caulis adducit ipsa iactatio, attrahens ci-

T 5 bum

c. *mih*. Sic primae edd. et codd. quidam: et hoc convenit orationi Senecae. Muretus alique: *Nunc parum vi domestica*. Mox *emittere* optimi dant codices, non, *mittere*.

Stoico nostro Senecae auste- de populis aliquando migra-
ro corruptelaque hominum turis, quod tribus quatuorve
sui aevi praesertim iracundo, saeculis post expletum, erue-
magis honori quam dedeco- ris. Haec autem migratio
ri esse apparet. *Nulla ter-* Senecae tempore non magis
ra — aliquo malum suum, evenire potuisset, quam illa,
i. e. avaritiam, cupiditatem quae Hunnorum motibus a
alienas nationes invadendi, saeculo tertio quartove us-
praedandi ac sub iugum mit- que ad saeculum sextum me-
tendi, quin adeo iis ipsis ad dium, Alarico, Genferico,
alias ex aliis bello subiugan- Attalo al. ducibus orbem ter-
das. 11. *Unde scio — mo-* rarum occidentalem inquiet-
liens? Facile hinc vaticinium tabat devastabatque. 12. *at-*
trahens

bum in summa, et ne torpeant, movens. Dedit ventos ad ulteriora noscenda. fuisset enim imperitum animal, et sine magna experientia rerum homino, si circumscriberetur natalis soli sine. Dedit ventos, ut commoda cuiusque regionis fierent communia: non ut legiones equitemque gestarent, nec ut pernicioſa ^d gentium arma transveherent. Si beneficia naturae utentium pravitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus. Cui videre expedit? cui loqui? Cui non vita tormentum est? Nihil invenies tam manifestae utilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Sic ventos quoque natura ^e bono futuros invenerat: ipsi illos contrarios fecimus. Omnes in aliquod nos malum ducunt. Non eadem est his et illis causa solvendi: sed

^d. *gentium*. Sic omnes codd. et edd. praeter Mureti, qui dedit, *gentibus*. Gronovius observat, in codd. brit. haberi, *civium*, quod verum esse putat. Mihi quidem glossema *τῶν gentium* esse videtur. Univerſe loquitur b. l. Seneca, nullo ad res patrias et in primis ad bellum siculum et achaicum respectu habito. ^e. *bono futuros* est ex emendatione

trahens cibum in summa, non valet consequentia. Sic aristas in summis culmis collocando cibus, *σίτοις* deinde Plato T. IX. p. 248. bip. adaptandas. — 13. *Si beneficia* — *accepimus*. Notionem hanc, quae Senecae animo in primis obverſabatur, recurrere et repeti (§. 3. extr.) *ἐκ ἐν δίκῃ διανέμουσαν τὸν αὐτῶν βίον*. — 14. *Omnes* quam vereor, ut, vel ipsa venti — *ducunt*. Verum multorum (nam de omnibus est, omnes in aliquod malum quis hoc contenderit?) ab utentium pravitate concessa, auctor posuisset, sententia haec sententia cuiquam se sit fuisset tritior: quin potius probatura. Ab uno paucisque ad omnes plurimosve los, ut qui navigatione ven-

to-

sed iusta nulli. diversis enim irritamentis ad tentandum iter impellimur. Utique alicui vitio navigatur. Egregie Plato dicit, qui nobis circa exitum iam tertium loco dandus est: f minima esse quae homines emant vitâ. Immo, Lucili carissime, si bene furorem illorum aestimaveris, id est, nostrum, in eadem enim turba volutamur, magis ridebis, quum cogitaveris, vitae parari, in quae vita consumitur.

datione Gronovii, quum antea esset, *bonos f. f. minima.* Gronovius emendat *minimi.* Ingeniose quidem, et egregie, sed vulgata ferri potest. Sensus tamen idem manet. Bene fecisset, si locum Platonis indicasset: nam nisi hunc attuleris, cave emendes. Mox, *vitae parari, in quae vita consumitur.* Sic codex Nicot. apud Oblopoeum, et sic iam antea Pincianus egregie coniecerat. Haud multum abludit codex Colon. Antea: *vita parari ea, quibus vita consumitur.*

torum ope utantur, suo id riora noscenda, ad commo-
faciant malo. *sed iusta nul-* da cuiusque regionis explo-
li. Abusus cogitatio tanto- randa bono publico solveret
pere animum Senecae occu- etc. 14. *Egregie Plato —*
pavit, ut videre negligeret, *vita.* Sententia haec saepe
multas esse navigandi causas ap. Platonem occurrit: sed
iustas, e. c. si quis ad officii verba ista, quae Seneca lau-
sui munera obeunda, quae dat, nondum reperi, bonas
multa sunt, mittatur et na- licet aliquot horulas iis quae-
viget, si quis, quod ipse su- rendis infuserim.
pra §. 13. posuit, ad ulte-

L. ANNAEI SENECAE
 AD LUCILIUM
 NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER SEXTUS.

IN QUO DE TERRAE MOTU
 AGITUR.

Argumentum.

Naturam et causas terrae motus docte et explicate enarrat. Ipso iam sene sub Imperio Neronis, Pompeii celebre Campaniae oppidum terrae motu defedit; in iuventute eius et Imperio Tiberii, XII urbes Asiae perditae. Non metuentus tamen terrae motus; quia magnificum a tam magna causa perire. In causas deinde terrae motus inquirat. Thales terram, ceu navigium, aqua ferri et fluctuari, alii aquarum sub terra latentium fluctu agitari crediderunt. Hac occasione ad quaestionem famosam digreditur, de Origine Nili. Aristoteles, Theophrastus, Callisthenes (aeternum Alexandri crimen, a quo iniuriose necatus) spiritum terrae motorem faciunt: quibus noster accedit. Ex motu Campano pestilentia orta, quae ovium ibi greges exanimavit: quidam etiam terrore lymphatici erravere. Denique in mores relapsus, non terrae motus, non fluctus, non arma metuenda docet; quia rem pusillam, hominis vitam tantum petunt, quam auriculae dolor, aut pes leviter offensus, auferre potest.

CAPUT

CAPUT I.

POMPEIOS, celebrem Campaniae urbem, in quam ab altera parte Surrentinum ^a Stabianumque litus, ab altera Herculanenſe conveniunt, mareque ex aperto ^b reductum amoeno ſinu cingunt, deſeſiſſe terrae motu, vexatis quaecunq; adiacebant regionibus, Lucili virorum optime, audivimus: et quidem diebus hibernis: quos vacare a tali periculo maiores noſtri ſolebant promittere. Nonis Febr. ² fuit motus hic, Regulo et Virginio Conſulibus, qui Campaniam nunquam ſecuram huius mali, indemnem tamen, et toties deſunctam metu, magna ſtra-
ge

a. *Stabianumque*. Hanc vulgatam et eam optimam lectionem corruerat Muretus, *Sabianumque*, etiam contra Plin. N. H. 32, 2. b. *reductum*. Sic omnes codd. mſſ. Sed Fortun. coniecit, *ex aperto conductum am.*, quia *conductum* magis convenire putabat, ut ingenii, non naturae opus intelligeremus. Optime tamen Gronovius veterem lectionem reſoluit. *Reductus* eſt ſinuatus, interior, abditus etc. Sed haec nunc vel e Virgilio nota ſunt. Cf. Lexica.

C. I. *Pompeios* — *pro*-Herculanum et Stabias, et *mittere*. Factum hoc eſt a. harum urbium antiquitates u. 817., poſt Chr. nat. 64. ſub titulo Pitture d'Ercolano Sed ſi Taciti Annal. XV, 22. inde ab a. 1757 edi coeptas ſequaris, factum eſt a. 816. eſſe conſtat. Winkelmanni Is ait: Et motu terrae cele- enim literae ad Comit. de bre Campaniae oppidum, Brühl, Murr, Martini, Ha- Pompeii, magna ex parte milton, Barthelemy al. uber- proruit. — Funditus autem tim de iis expoſuerunt. — ſedecim annis poſt (a. 79 poſt Muretus notat: Ariſtoteles Chriſt. nat.) merſum eſſe re- quidem auctor eſt (Meteorol. petito terrae motu novimus II, 8. p. 782. init.), vere, et e Dione Caſſ. LXVI, 23. ubi autumnno ſaepius terram mo- cf. not. Noſtro demum ae- veri, aeſtate et hieme rarius: vo ex alta voragine, inquam ſed tamen nullam eſſe anni motus terrae conſiderant, partem ab hoc mali genere reſuſcitatos eſſe Pompeios, tutam, experimenta docue- runt.

ge vastavit. Nam et Herculanenſis oppidi pars ruit, dubieque ſtant etiam quae relicta ſunt. Et Nucerinorum colonia, ut ſine clade, ita non ſine querela eſt. Neapolis quoque privatim multa, publice nihil ꝑamiſit, leviter ingenti malo perſtricta. Villae vero praeruptae paſſim ſine iniuria tremuere. Adiciunt his ſexcentarum ovium gregem exanimatum, et diſiſas ſtatuas: motae poſt hoc mentis aliquos atque c impotentes ſui erraſſe. Quorum ut cauſas excutiamus, et propoſiti operis contextus exigit, et ipſe in hoc tempus congruens caſus. Quaerenda ſunt trepidiſ ſolatia, et demendus ingens timor. Quid enim cuiquam ſatis tutum videri poteſt, ſi mundus ipſe concutitur, et partes eius ſolidiſſimae labant?

4 Si, quod unum immobile eſt in illo fixumque, ut cuncta in ſe intenta ſuſtineat, fluctuat: ſi quod pro-

c. *impotentes* reduxi ex antiqq. edd. et omnibus codd. mſſ. Fortunatus e coniectura, *impotes*. Impos eſt antiquior ſed mox obſoleta forma vocis, melioribus ling. lat. auctoribus *impotens* praeferebantur. Hoc mutandi ſtudium debetur amori archaiſmorum, qui multos et eos egregios viros doctos ſaeculi decimi quinti et ſexti invalerat: nec Gronovium ipſum hoc vitio caruiſſe ſcimus. Sed Senecam parum

runt. — 3. *Villae* — *tre* ex Poſidonio. — 4. *Si quod muere*. In vicinia Neapolis, — *fluctuat*, i. e. terra, circa haud dubie propter regionis quam ſtantem omnes ſtellas amoenitates, multas fuiſſe aſtraque moveri credebant. villas in collibus aedificatas Infra c. VII, 2. dubius noſter apparet: hinc Strabo V. p. eſt. Sequitur ergo Ariſtote- 197 ſq. liſſ. lucem accipit. lem Stoa, quippe qui de *Adiciunt* — *exanimatum*, Coelo II, 14. demonſtratum haud dubie halitu teterrimo. it, terram non habere motum, ſed ſtare, μένειν. Pyſtatuas. *motae* — *erraiſſe*. thagorei tamen et Plato opoſitam tenuere opinionem, tu inſularum liparaearum terram non ſtare, ſed volvi narrat Strabo VI. p. 281 ſq. et moveri circum axem pro-

ten-

proprium habet terra, perdidit, stare: ubi tandem resident metus nostri? Quod corpora receptaculum invenient? quo sollicita confugient, si ab imo metus nascitur, et funditus trahitur? Confernatio omnium est, ubi tecta crepuere, et ruina signum dedit: tunc praeceps quisque se proripit, et penates suos deserit, ^d ac se publico credit. Quam latebram prospicimus, quod auxilium, si orbis ipse ruinas agitet? si hoc, quod nos tuetur ac sustinet, supra quod urbes sitae sunt, quod fundamentum quidam orbis esse dixerunt; discedit ac titubat? Quid tibi esse non dico auxilii, sed solatii potest, ubi timor fugam perdidit? Quid est, inquam, salis munitum? quid ad tutelam alterius ac sui firimum? Hostem muro repellam: praeruptae altitudinis

rum aut nihil dum his archaismis, quibus A. Gellii et Apuleii opera abundant, tribuisse constat. ^d ac se publico credit. Delicata imprimis lectio britannici regii, ac se publico condit. Quasi diceret, coelum habet pro suffugio. Tale est illud, coelo tegitur, qui non habet urnam. Gronov. Elegantiā lectionis lubenter agnosco, sed aberrationi calami librarii tribuere priorior sum, quam Senecae. Nec locum Lucani VII, 819. a Gron. adductum huc traxerim: non enim de inhumato funere sermo est, sed de studio vitam conservandi fuga. Vulgatam itaque non deram.

tensum, quod Aristot. docet *fundamentum* — *dixerunt*. de Coelo II, 13. spectans ad Haec omnium, qui terram Platon. Tim. IX. p. 323. bip. stare, et locum universi mecf. Ruhnk. ad Lexic. plat. dium fixumque tenere statimaci p. 69 sq. ed. II. Sed tuerent, sententia fuit: quod Boeckh. in programmate de colligas v. c. ex Aristot. de platonico systemate coele. Coelo II, 13 et 14. de Gestium globorum, 1810. doner. Anim. I, 2. coll. Aucto-ctissime explanatum ivit, Plare de mundo, quem exscripsit tonem quoque docuisse, ter- Io. Stobaeus p. 642. Heer. ram stare. Sed Aristotelis Stoaē hoc quoque placuisse testimonium gravissimum est patet e Cic. de N. D. II, 36. obstaculum. — 5. quod Diog. Laert. VII, 155. not. — 6. Ignis

dinis castella vel magnos exercitus difficultate adi-
 6 tus morabuntur. A tempestate nos vindicant por-
 tus: nimborum vim effulam, et sine fine cadentes
 aquas tecta propellunt: fugientes non sequitur in-
 cendium: adversus tonitrua et minas coeli, subter-
 raneae domus, et defossi in altum specus, remedia
 sunt. Ignis ille coelestis non transverberat terram,
 sed exiguo eius obiectu retunditur. In pestilentia
 mutare sedes licet. Nullum malum sine effugio est.
 Nunquam fulmina populos perusserunt. Pestilens
 7 coelum exhaustit urbes, non abstulit. Hoc malum
 latissime patet, inevitabile, avidum, publice noxium.
 Non enim domos solum, aut familias, aut urbes
 singulas haurit, sed gentes totas, regionesque sub-
 vertit: et modo ruinis operit, modo in altam vora-
 ginem condit: ac ne id quidem relinquit, ex quo
 appareat, quod non est, saltem fuisse: sed supra
 nobilissimas urbes, sine ullo vestigio prioris habitus,
 solum extenditur. Nec desunt qui hoc genus mor-
 tis magis timeant, quo in abruptum cum sedibus
 suis eunt, et e vivorum numero vivi auferuntur,
 tanquam non omne fatum ad eundem terminum ve-
 8 niat. Hoc habet inter cetera iustitiae suae natura
 praecipuum, quod quum ad exitum ventum est,
 omnes

6. *Ignis — retunditur.* Re- *malum*, sc. terrae motus.
 ce observarunt veteres, ter- *sed supra nobilissimas ur-*
 ram aquamve ultimam fulgu- *bes.* Exempla sunt hae ipsae
 ris metam esse, ultra quam urbes, quae huic disputatio-
 non penetret, omni quippe ni ansam dederunt, Pom-
 eii effectum tunc cessante, peii, Herculaneum, Stabiae
 quandoquidem fulgur, uti et duodecim Asiae urbes Ti-
 recentiores, docente inpr- berii Caesaris principatu una
 mis Reimaro, exponunt, hu- nocte prostratae (Plin. N.H.
 more conducente, clam sen- II, 84.): nostro aevo Lima,
 limque dissipatur. 7. *Hoc* Lisboa, Guatimala etc. Cf.
 Gata-

omnes in aequo sumus. Nihil itaque interest, utrum me lapis unus elidat, an monte toto premar: utrum supra me domus unius onus veniat, et sub exiguo eius tumulo ac ^e pulvere exspirem, an totus caput meum terrarum orbis abscondat: in luce hunc et in aperto spiritum reddam, an in vasto terrarum dehiscentium sinu: solus in illud profundum, an cum magno comitatu populorum concidentium ferar. Nihil interest mea, quantus circa mortem meam tumultus sit: ipsa ubique tantundem est. Proinde magnum fumamus animum adversus istam cladem, quae nec evitari, nec provideri potest. Desinamus audire istos, qui Campaniae renuntiavere, qui-

6. *pulvere.* Omnes codd. et edd. praeter Gronov., qui in brit. regio suo inventum, *sub exiguo eius tumulo ac pulvere* in textum immittere non dubitavit. Hinc Londinenses, qui Stephani Thef. L. L. anno 1735 auctum edidere, perperam loco laudato VIII, 1, operi isti intulerunt: unde etiam Gesnerus sumfit, qui tamen locum nostrum reperire non potuit. Sed primum vox *complanatio*, etsi analogia defendit, quandoquidem *complanare* et *complanator* bonae latinitatis sunt, nusquam tamen occurrit nisi in hoc codice: deinde *tumulus* et *complanatio* ibi non tam bene sibi respondent, quam *tumul.* et *pulvis*, quin adeo sibi adversantur. E margine itaque, ubi haec explicandi gratia appicta fuerint, perperam in textum immigrasse potius putaverim. Quidquid sit, nulla causa satis luculenta adest, cur vulgatam deseram. Reduxi proinde *pulvere*, voce *complanatione* expulsa, unde pedem intulerit. — Mox *se ipsos* cum Erasmo et plerisque codd. amplexus sum; Mureto Curionem perperam sequuto, vocem *ipsos* expellente.

Gatacker ad M. Antonin. IV, praesertim illius, undique ad 48. — 8. *Omnes in aequo* inferos tantundem viae est. loco *sumus.* Mors omnes — 9. *ipsa ubique tantum-* aequat. Exitu aequamur. *dem est*, ubique eiusdem est Cf. Ep. XCIX. et multis aliis pretii. *Desinamus* — *ac-* locis. Spectant huc Anaxa- *cessuros*: spectant haec for- gorae et Diogenis Sinopenfis tasse ad illos, qui in his re- dicta celeberrima, quorum gionibus aestivare et otio Cic. Tusc. I, 43. meminit: frui volebant solebantque in
Vol. V. U villis

quique post hunc casum emigraverunt, negantque se ipsos unquam ipsam regionem accessuros! Quis enim illis promittet melioribus fundamentis hoc roaut illud solum stare? Omnia eiusdem fortis sunt, et, si nondum mota, tamen mobilia: hunc fortasse in quo securius consistis locum, haec nox, aut hic ante noctem dies scindet. Unde scies, an melior eorum locorum conditio sit, in quibus iam vires suas fortuna consumsit, ^f an quae in futuram ruinam suam fulta sunt? Erramus enim, si ullam terrarum partem exceptam immunemque ab hoc periculo credimus. Omnes sub eadem iacent lege. **11** Nihil ita, ut immobile esset, natura concepit. Alia temporibus aliis cadunt. Et quemadmodum in urbibus magnis, nunc haec domus, nunc illa suspenditur:

f. *an quae in futuram ruinam suam fulta sunt?* Recepti hanc optimam cod. brit. regii lectionem, Gronovio egregie prodente et probante, nec codice pal. quarto olimque impressis, qui habent, *et quae in futuram ruinam suam f. f.*, multum abludentibus: quum Fortun. et alii codd. haberent, *et quae in futurum ruina sua f. f.*? Postulat nostram lectionem sententiarum quoque nexus. Indicatum enim it Seneca, nec illa loca, quae terrae motum nondum passa sint, securitatem praebere. Neque loca malum hoc passa, neque adhuc consistentia, meliore gaudent conditione. Fortasse praestitisset, si Seneca posteriorem enuntiationem priore loco posuisset, sed hoc naturalem loquendi ordinem invertendi more noster interdum uti solet. Mox §. 12. *Nos tamen vulgata et bona est lectio, quam tamen Gron. prae amore codicis brit., qui dabat, Quo ergo nobis, relinquentiam duxit. Idem codex mox habet: Neque Campaniae, neque*

villis suis, aut Neapoli Tarentive. Etenim indigenas neque istis neque nostris multo minus esse expositas, temporibus ex ista regione quam continentem (ἐν δὲ hoc malo afflictata emigrasse, ταῖς νήσοις-ταῖς κοντιαῖς ἦτ- nemo, quod sciam, tradi- τον γίνεται σεισμὸς πῶν dit. — 10. Refellit in his προσγέγων). — 11. *Et quem- opinionem eorum, e. c. Ari- admodum — suspenditur,*
i. ex-

ditur: ita in hoc orbe terrarum nunc haec pars facit vitium, nunc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit. Asia duodecim urbes simul perdidit. Anno priore Achaïam et Macedoniam quaecunque est ista vis mali, quæ incurrit, nunc Campaniam laesit. Circuit fatum, et si quid diu præteriit, repetit. Quaedam rarius sollicitat, saepius quaedam.¹² Nihil immune esse et innoxium finit. Non homines tantum, qui brevis et caduca res nascimur; urbes oraeque terrarum et litora, et ipsum mare in servitutem fati venit. Nos tamen nobis permanfura promittimus bona fortunæ, et felicitatem, cuius ex omnibus rebus humanis velocissima est levitas, habituram in aliquo pondus ac moram credimus! Perpetua sibi omnia promittentibus in mentem non¹³ venit, id ipsum, supra quod stamus, stabile non esse. Neque enim Campaniæ istud, neque Tyri, nec Achaïæ, sed omnis soli vitium est, male cohaerere, et ex causis pluribus resolvi; ^s et summâ manere, partibus ruere.

U 2

II.

neque Tyri, nec Achaïæ, sed omnis soli vitium hoc est, male cohaerere. Recepti, Gronovio quoque probante. — g. et summâ. Sic omnes codd. et prisca edd. summam invexerat Curio, sequaci Mureto, al.

i. extra perpendicularum in res Syriae non infrequentes. clinata in ruinam. *Tyros* Cf. Iustin. XL, 2, 1. Curtii — *ruinis fuit*. Crebris enim IV, 4, 20. ibique Rader. et terrae motibus cultores istius Freinshem. Diu tamen hoc regionis ita fatigati esse tra- malum ibi desuisse videtur, duntur, ut nova et ea ex- quia addit *aliquando*. *Asia* terna domicilia armis sibi — *perdidit*. Memorat Ta- quaerere cogentur. Ac- citus quoque Ann. II, 47. cessit, quod propter aedium res anni 770 narrans, ibique altitudinem ex terrae motu Inrpp. Gatacker ad M. An- maximam labem acceperit tonin. l. l. et Schneider Anal. oportet Tyrus: nam tremo- crit. p. 17. *Achaïa et Ma- cedo-*

II. Quid ago? Solatium adversus pericula dare promiseram: ecce undique timenda denuntio. Nego quidquam esse quietis aeternae, ^a quod perire possit, et perdere. Ego vero hoc ipsum solatii loco pono, et quidem valentissimi, quandoquidem sine remedio timor stultus est. Ratio terrorem prudentibus excutit: imperitis sit magna ex desperatione securitas. Hoc itaque generi humano dictum puta, quod illis subita captivitate inter ignes et hostem stupentibus dictum est,

Una salus victis, nullam sperare salutem.

- 2 Si vultis nihil timere, cogitate omnia esse timenda: circumspicite, quam levibus causis discutiamur. Non cibus nobis, non humor, non vigilia, non somnus, sine mensura quadam, salubria sunt. Iam intelligetis nugatoria nos esse corpuscula, et imbecilla, fluida, non magna molitione perdenda. Sine dubio id unum periculi satis esset, quod tremunt terrae, quod subito dissipantur, ac superposita diducunt. Magni se aestimat, qui fulmina et motus terrarum hiatusque formidat: ^b vult ille imbecillitatis

a. *quod perire possit, et perdere.* Hanc omnium codd. et edd. lectionem mutavit Muretus: *quod et perire non possit et p.* Mox magna in vitii suspicionem vocabat Gruterus, pronior in *magis.* b. *vult ille.* Fromondus scribi

cedonia saepe huic malo ex-mundum terramque, qui-positae, iam observantē Ari-bus est etiam facultas per-
stot. Meteorol. II, 8. p. 785. dendi, tum homines om-
E. Senec. Epist. XCI, 9. not. nesque in mundo res.

C. 2. Sed quum huma-Verfus est Virgilio Aen. I, 354,
nae res sint incertae, mors ubi sermo est de Aenea ti-
viro forti et sapienti non est mente, ne subito captivus
extimescenda. — 1. *Nego* fiat, et eo quidem cum Tro-
quidquam — *perdere.* Mo-ianis in Graecos Troiam te-
bilia esse omnia aio, cum neates irruente. 3. *vult*
ille

tis suae sibi conficius timere pituitam? ita videlicet nati sumus, tam felicia sortiti membra, et in hanc magnitudinem crevimus, et ob hoc nisi mundi partibus motis, nisi coelum intonuerit, nisi terra subfederit, perire non possumus! Unguiculi nos, et ne 4 totius quidem dolor, sed aliqua a latere eius scissura conficit: et ego timeam terrastremes, quem crassior saliva suffocat? Ego extimescam emotum sedibus suis mare, et ne aestus, maiore quam solet cursu, plus aquarum trahens superveniat; quum quosdam strangulaverit potio, male lapsa per fauces. Quam stultum est, mare horrere, quum scias, stillicidio perire te posse! Nullum est maius solatium mortis, 5 quam ipsa mortalitas: nullum autem omnium istorum quae extrinsecus terrent, quam quod innume-

U 3

rabilia

scribi iubet: *non vult*, sensu tamen refragante, qui quidem est: potestne ille induci, potestne recordari, sibi pituitam esse pertimescendam? Scilicet ille nescit, multo minora mala sibi perniciofa et formidanda esse. Nam per apostrophem dixisset: Vis tu imbecillitatis tuae tibi conficius timere pituitam? Haec Gronov., qui laudat Horat. II. Sat. 6, 92, in nota ad IV praef. §. 12. egregie observavit.

ille — pituitam? Κατὰ ῥῆσος Plutarch. Sympof. VII, 1 sq. innuitur. Destillationes vo- Vol. XI. Hutt. — *Quam* cantur Epist. LXXVIII, 1. *stultum — te posse.* Gutta Graecorum medici distinxere unica, seu modico humore κόρυζαν, ἀντιάδας, βρόγχους, in fauces deciduo. Et ut σαφουλός: de quibus cf. Foë- intelligeremus, quam ex lesii Oecon. Hipp. his vocc. vibus causis exanimari possi- 4. *quum quosdam — fau-* mus, Fabius senator praetoces. Si nempe contraria via rius, ait lib. VII, 7. Plinius in asperam arteriam, inter N. H., in lactis haustu uno edendum bibendumve epipilo strangulatus est, Anaglottide (apposita lingula) creon poeta acino uvae pasopertam atque protectam, sae (Val. Max. IX, 12. Extr. praeterlabatur, quum in ven- 8.), Niger nobilis in Galatriculum potius labi debuif- tia orator tempore Plutarchi set. cf. Aul. Gell. XVII, 11. (VII. p. 393. Hutt.) spina piscis

rabilia pericula in ipso sinu sunt. Quid enim de-
 mentius, quam ad tonitrua succidere, et sub ter-
 5 ram correpere fulminum metu? Quid stultius, quam
 timere nutationem aut subitos montium lapsus, ir-
 ruptiones maris extra litus eiecti, quum mors ubi-
 que praesto sit, et undique occurrat; nihilque sit
 tam exiguum, quod non in perniciem generis hu-
 mani fatis valeat? Adeo non debent nos ista con-
 fundere, tanquam plus in se mali habeant, quam
 vulgaris mors: ut contra, quum sit necessarium e
 vita exire, et aliquando emittere animam, maiore
 6 perire ratione iuuet. Necesse est mori ubicunque,
 quandoque. Stet licet ista humus, et se teneat suis
 finibus, nec ulla iactetur iniuria: supra me quan-
 doque erit. Interest ergo, illam ego mihi, an ipsa
 se mihi imponat? Diducitur ingenti potentia, ne-
 scio cuius mali: rumpitur, et me in immensam al-
 titudinem abducit. Quid porro? Mors levior in
 plano est? Quid habeo quod querar, si rerum na-
 tura non vult me iacere in ignobili loco? si mihi
 7 iniicit sui partem? ^c Egregie vero Vagellius meus
 in illo inelyto carmine:

*Si cadendum est, inquit, mihi, coelo cecidisse
 velim.*

Idem

^c. *Egregie vero.* Rescripsi e cod. Nicotiano, ceteris *τὸ vero* omittentibus. Ille *Vagellius meus* non eadem ratione a codd. mss. exhibetur: nonnullis *Vagellius*, et *Vagellis*, aliis *Nagellius*, Nicotiano autem *Agellius* praestantibus.
 Sed

piscis unica et tenui suffoca- men ista non eiusmodi, ut
 tus. — 5. *ut contra* — iu- nos debeant possintque *con-*
vet. Maior ratio est, e. c. *fundere*, turbare. 7. *Egre-*
 illa nutatio subitusque mon- *gie vero Vagellius meus* etc.
 tium lapsus, terrae motus, Quis hic Vagellius sit, ex-
 quo quis intereat. Sunt ta- putare non possum. Cf. Var.
 Lect.

Idem licet dicere. Si cadendum est, cadam orbe concusso: non quia fas est optare publicam cladem, sed quia ingens mortis solatium est, terram quoque videre mortalem.

III. Illud quoque proderit praesumere animo, nihil horum deos facere, nec irâ numinum aut coelum ^a converti, aut terram. Suas ista causas habent: nec ex imperio saeviunt, sed ex quibusdam vitiis, ut corpora nostra, turbantur: et tunc, quum facere videntur iniuriam, accipiunt. Nobis

U 4 autem

Sed in poetis istius aevi, qui inclytum carmen scripserint, neque Vagellius, neque Nagellius, nec Agellius splendet. Proinde in suspicionem vitii locus merito vocandus est. An fuit T. Valgius, cuius Tibull. IV, 1, 180. ubi cf. Heynius, meminit? Is T. Valgius Rufus celeberrimus aevi Augustei fuit poeta, ab Horatio quoque Sat. I, 10, 82. cum laude memoratus. Etiam de Saleio Ballo cogitavi, de quo multus est Wernsdorf. P. L. M. Vol. IV, 1. p. 43 sq. aliisque locis Indice III. Operis p. 772 sq. indicatis. Sed multo prior sum ad suspicandum, in corrupta lectione Vagellius s. Agellius latere nomen fratris Annaei Gallionis, quem quidem doctum et eo ipso poetam celebravit Marcialis. Facile autem ex A. Gallio fieri potuit Agellius, si quidem Agellii nomen librariis, qui ita auctorem Noct. Attic. nominare solebant (cf. Fabric. Bibl. Lat. libr. III. c. 1. init.) notius erat, quam A. Gallionis. Fortasse e particula quoque vero in plurimis codd. omissa depravatio nominis ortum duxisse potuit. Sed meliores codd. expectandi sunt. Mox variant codd. quandoque et quoque: posterius praetuli.

a. *converti*. Omnium codd. et edd. lectio est, a Fortunato tamen mutata in *concuti*. Sed vulgata bene habet. Zeugmate ad terram trahitur verbum, quod proprie ad coelum spectat.

Lect. Nullum aliud eius carminis inclyti vestigium mihi reperire licuit. Similis sententia est ap. Horat. Od. III, 3, 7. *Sed quia — mortantur*. Ut mundus, sic terra animalis modo omnes habet affectus, quibus corpora censentur. Cf. III, 15, 2.

Egre-

autem ignorantibus verum, omnia terribilia sunt,
 2 utpote quorum metum raritas auget. Levius acci-
 dunt familiaria: ex insolito formido est maior.
 Quare autem quidquam nobis insolitum est? quia
 naturam oculis, non ratione comprehendimus: nec
 cogitamus, quid illa facere possit, sed tantum, quid
 fecerit. Damus itaque huius negligentiae poenas,
 tanquam novis territi: quum illa non sint nova,
 sed insolita. Quid ergo? Non religionem incutit
 mentibus, et quidem publice, sive deficere sol vi-
 sus est, sive luna, cuius obscuratio frequentior, aut
 3 parte sui, aut tota, delituit? longeque magis illae
 actae in transversum faces, et coeli magna pars ar-
 dens, et crinita sidera, et plures solis orbes, et
 stellae per diem visae, subitque transcursus ignium,
 multam post se lucem trahentium? Nihil horum
 sine timore miramur: et quum timendi sit causa
 nescire; non est tanti scire, ne timeas. Quanto
 satius est, causas inquirere, et quidem toto in hoc
 intentum animo? Neque enim illo quidquam in-
 veniri

Egregie haec dicta esse, unus- rae religionem, metum ter-
 quisque fatebitur: e sequen- roremque creare, incutere
 tibus intelliges, haec fieri solent, et non solum huic
 ideoque emendari a natura, i. illive, sed adeo publice,
 e. providentia divina, quippe omnibus, magistratibus. Cf.
 quae nihil quoad materiam Plin. II, 9 sq. intpp. 3. lon-
 interire finit; sed si nostra geque — trahentium. De
 opinione pereunt, in aliam his meteoris, cometis etc.
 transeunt formam. Perire dixerat noster libro primo,
 enim est mutari, ἀλλοιοῦσθαι. qui est de Ignibus. et quum
 Cf. Cic. de N. D. III, 39. — timeas, et quum igno-
 Gatack. ad M. Antonin. X, rantia timoris superstitionis-
 7. XI, 35. — 2. non reli- que mater sit, nonne scien-
 gionem — delituit. Quid, tia res est gravissima, qua
 quod apparitiones haud ra- timorem dimoveas deleas-
 que

veniri dignius potest, cui se non tantum commo-
det, sed impendat.

IV. Quaeramus ergo, quid sit quod terram ab
infimo moveat, quid tanti molem ponderis impel-
lat, quid sit illa valentius, quid tantum onus vi sua
labefactet: cur modo tremat, modo ^a laxata sub-
fidat, nunc in partes divisa discedat: et alias inter-
vallum ruinae suae diu fervet, alias cito compri-
mat: nunc annes magnitudinis notae convertat in-
trorsus, nunc novos exprimat: aperiat aliquando
aquarum calentium venas, aliquando refrigeret:
ignesque nonnunquam per aliquod ignotum antea
montis aut rupis foramen emittat, aliquando notos
et per secula nobiles comprimat. Mille miracula
movet, faciemque mutat locis, et ^b defert montes,
subrigit plana, valles extuberat, novas in profundo
insulas erigit. Haec ex quibus causis accidant, digna
res est excuti. Quod, inquis, erit pretium operae?
quo nullum maius est, nosse naturam. Neque enim ³

U 5

quid-

- a. *laxata* e pluribus codd. praetuli lectioni, quam Erasmus
dedit, *luxata*. Illud magis convenit τῶ· *subfidat*.
b. *defert*. Sic plurimi codd. Nicotianus codex praestat *dis-*
fert, quod et ipsum defendi potest, non tamen assumen-
dum est in textum. Noster τῶ· *differr* alio sensu utitur,
e. g. cap. 9. extr. Confusio horum verborum facilis est.

que funditus? *cui rei* — *im-* gulos rectos iactant terram,
pendat animus. *χασματῖαι*, hiatus in terra

C. 4. Causae terraemotus. *ἀσσεινται*, qui hiatus
1. Varia terraemotus genera aperiunt, terram eructando,
afferuntur, quorum nomina *ἀσσεινται*, qui uno obnixu sub-
servavit Auctor de Mundo vertunt, quod impulerunt,
c. 4. p. 1211. D. sq. Enu- *παλματῖαι*, qui quassabundi
merantur ibi *ἐπικλίνονται*, qui atque utroque declinantes
ad angulos acutos in obli- *ἀσσεινται*, qui quassabundi
vibrantesque, quod move-
quum quatiunt, *βράσσεινται*, qui rint, semper erigunt, *μνη-*
fursam deorsumque ad an- *ταῖαι*, terram cum mugitu qua-
tientes.

quidquam habet in se huius materiae tractatio pulchrius, quum multa habeat futura usui, quam quod hominem magnificentia sui detinet, nec mercede, sed miraculo colitur. Inspiciamus ergo, quid sit, propter quod accidant haec: quorum est adeo mihi dulcis inspectio, ut quamvis aliquando de motu terrarum volumen iuvenis ediderim, tamen tentare me voluerim, et experiri, an aetas aliquid nobis aut ad scientiam, aut certe ad diligentiam adiecerit.

V. Causam, qua terra concutitur, alii in aqua esse, alii in ignibus, alii in ipsa terra, alii in spiritu putavere: alii in pluribus, alii in omnibus his. Quidam liquere ipsis aliquam ex istis causam esse dixerunt; sed non liquere, quae esset. Nunc singula persequamur. Illud ante omnia mihi dicendum est, opiniones veteres parum exactas esse, et rudes. Circa verum adhuc errabatur. Nova omnia erant primo tentantibus, post eadem illa limata sunt: et si quid inventum est, illis nihilominus referri

c. *inspectio*. Sic Fortunati codd. et Gruteri. Occurrit II, 53. extr. *inspectio fulminis*. Reduxi. Erasmus: *inspectatio*.

tientes. De reliquis vide dam, Platonis optimis dialo-
Plin. N. H. II, 79 sq. — 3. *ut* gis, Apollonii Rhodii Ar-
quamvis — *ediderim*. Vo- gonauticis, Ciceronis non-
lumen illud quidem periit, nullis libris etc. merito an-
sed quum auctor secundis numerari meretur. Cf. Val-
curis correctum et expoli- cken. Praef. ad Eurip. Hip-
tum servaverit posteritati, pol. p. XVIII. et Wolfii Pro-
iactura prioris facile ferri legom. ad Homer. p. CLII.
potest. Ceterum hunc li- n. 14.
brum in iis esse, qui retra- C. 5. Continuatio. 1. *alii*
ctati et secundis curis elabo- *in pluribus* h. e. uno altero-
rati s. *δισκευασμένοι* dice- ve ex his quatuor causis con-
bantur, in propatulo est: iunctis, e. c. aqua cum igne.
qua re dramatis quibus- cf. infra c. XI. Persequitur
has

ferri debet acceptum. Magni animi res fuit, re-
rum naturae latebras dimovere, nec contentum ex-
teriori eius conspectu, introspicere, et in deorum
secreta descendere. Plurimum ad inveniendum con-
tulit, qui speravit posse reperiri. Cum excusatione
itaque veteres audiendi sunt. Nulla res consum-
mata est, dum incipit. Nec in hac tantum re om-
nium maxima atque involutissima, in qua etiam
quum multum actum erit, omnis tamen aetas quod
agat inveniet; sed in omni alio negotio longe sem-
per a perfecto fuere principia.

VI. In aqua causam esse, nec ab uno dictum
est, nec uno modo. Thales Milesius totam terram
subiecto iudicat humore portari et innatare: sive
illud oceanum vocas, sive magnum mare, sive alte-
rius naturae simplicem adhuc aquam et humidum
elementum. Hac, inquit, unda sustinetur orbis, vel-
ut aliquod grande navigium et grave his aquis, quas
premit. Supervacuum est reddere causas, propter
quas existimat, gravissimam partem mundi non posse
spiritu

has causas in sequentibus. iam apud illum scriptorem,
2. *et in deorum secreta* unde hanc Thaletis senten-
descendere: nam mundus, tiam hauserit, invenisse: Tha-
qui est divinus, habet men- letem enim nullum librum
tem. Cic. Acad. IV, 34. Tie- scripsisse constat, etsi fue-
demann System der floisch. runt, qui tribuerant. Aristo-
Phil. II. p. 116 sq. teles semper ait *Φασι*, de

C. 6. An in aqua causa eius systemate loquens. Stoi-
terraemotus sit? 1. *Thales* cis autem fuit familiaris haec
Milesius — *premit*. Eadem sententia. Docuit, ex aqua
iam occupavit Seneca supra aut humore (*ὑδωρ* hoc prin-
III, 13, 2. ubi cf. not. 2. *su-* cipium vocavit) omnia ce-
pervacuum — *gestari*. Hinc tera elementa, aerem, ignem,
patet, Senecam eandem ele- terram, orta esse, rarefactio-
mentorum consecutionem, et, nis et condensationis ope.
ut ita dicam, gradationem, Quae sententia, etsi parum-
per

Spiritu tam tenui fugacique gestari: non enim nunc de situ terrarum, sed de motu agitur. Illud argumenti loco ponit, aquas esse in causa, quibus hic orbis agitur, quod in omni maiore motu erumpunt fere novi fontes: sicut in navigiis quoque evenit, ut, si inclinata sunt et abiere in latus, aquam forbeant, quae in omni onere eorum quae vehit, si immodice depressa ^a sunt, aut superfunditur, aut **3** certe dextra sinistraque solito magis surgit. Hanc opinionem falsam esse, non est diu colligendum. Nam si terram aqua sustineret, ^b et eam aliquando concuteretur; semper moveretur, nec agitari illam miraremur, sed manere. Tum tota concuteretur, non ex parte: nunquam enim navis dimidia iactatur. nunc vero non terrarum universarum, sed ex parte motus est. Quomodo ergo fieri potest, ut quod totum vehitur, totum non agitur, si eo quo **4** vehitur, agitur est? At quare aquae erumpunt?

Pri-

- a. *sunt*. Recte se habet. Noli fuerit depravare. Coniungas: quae aqua in omni — sunt navigia, aut superfunditur.
 b. et eam a. Sic omnes codd. et edd. Fortunatus tamen coniicit: tota aliq. c. Recte vulgata habet. Sermo est de concussione: qua quidem facta aliquando, sempiternus foret motus. Hinc demum colligit, totam concuti. Mox restitui, Grutero iam monente, vulgatam Muræti licentiosa manu mutatam, eo quo vehitur. Murætus: id quo v.

per mutata, ionicae philosophot. I. I. Thales comparat sophiae propria fuit. De motum terrae; cui ovi formocritus discessit, quippe mam tribuebat, cum navigii qui sententiam a Thaletere motu. 3. Aristotelem I. I. futatam tuitus est. Cf. Ariston inspexisse videtur, qui stot. de Coelo II, 13. ubi alio modo hanc opinionem tum hanc Thaletis opinio- falsam esse collegit. Aqua, nem, tum illam Democriti, ait, levior est quam terra, quae et Anaximeni Anaxa- itaque eam gestare nequit, goraeque placuit, memorat. nec videmus, quidni tota refutatque. non enim — terra immergatur. agitur. Idem observat Ari-

Primum omnium saepe tremuit terra, et nihil humoris novi fluxit. Deinde si ex hac causa unda prorumperet, a lateribus terrae circumfunderetur: sicut in fluminibus ac mari videmus accidere, ut incrementum aquarum, quoties navigia desidunt, in lateribus maxime appareat. Ad ultimum non tam exigua fieret quam dicit eruptio, nec velut per rimam sentina subreperet, sed fieret ingens inundatio, ut ex infinito liquore, et ferente universa.

VII. Quidam motum terrarum aquae imputare: sed non ex eadem causa. Per omnem, inquit, terram multa aquarum genera decurrunt. Alicubi perpetui amnes, quorum navigabilis etiam sine adiutorio imbrium magnitudo est. Hinc Nilus per aestatem ingentes aquas invehit: hinc qui medius inter pacata et hostilia fluit, Danubius ac Rhenus, alter Sarmaticos impetus cohibens, ^a et Europam Asiamque disterminans, alter Germanos, avidam

a. et Europam Asiamque disterminans. Haec verba aliena et adulterina, esse suspicabatur Gruterus atque Fromondus. Sed cf. not.

C. 7. Continuatio. An aqua ab Africa, Nilo Africam ab subterranea causa sit terrae Asia, ex adverso latere Asiam motus? 1. *Quidam* — *causa* ab Europa Tanaide dispelci: *sa.* Auctor huius opinionis vide Lucan. III, 273 sq.: fuit Democritus Abderita. quid, quod vix credam, eum Cf. Aristot. Meteorol. II, 7. et alteram orbis terrarum Seneca coniunxit illam Anaximenes sententiam, ab Aristot. l. l. relatam. Nili, Danubii et Rheni exempla parum valent; sibi tamen constat. Cf. IV, 2, 1. 19. *et Europam* — *disterminans.* Seneca probe quidem noverat, mari mediterraneo Europam Uti Germanos coerceri dixit Rheno,

2 dam gentem belli, repellens. Adiace nunc patentif-
 fimos lacus, et stagna populis inter se ignotis cir-
 cumdata, et ineluctabiles navigio paludes, nec ipsis
 quidem inter se pervias, quibus incoluntur. Deinde
 tot fontes, tot capita fluminum, subitos, et ex
 occulto amnes vomentia. Tot deinde ad tempus
 collectos torrentium impetus: quorum vires quam
 repentinae, tam breves. Omnis haec aquarum, et
 3 iam intra terram, natura faciesque est. Illic quo-
 que aliae vasto cursu deferuntur, et in praecipua
 volutae cadunt: aliae languidiores in vadis refun-
 duntur, et leniter ac quiete fluunt. Quis autem
 neget, vastis illas receptaculis concipi, et cessare
 multis inertes locis? Non est diu probandum, ibi
 multas aquas esse, ubi ^b omnes sunt. Neque enim
 sufficeret tellus ad tot flumina edenda, nisi ex re-
 4posito multoque funderet. Si hoc verum est, ne-
 cesse est aliquando illic amnis excresecat, et relictis
 ripis violentus in obstantia incurrat. Sic fiet motus
 alicuius partis, in quam flumen impetum dedit, et
 quam,

b. *omnes*. Sic omnes edd. et codd., evincitque lectionis ve-
 ritatem Stoa dogma. Noli proinde ex Auctore carmi-
 nis Aetna inscripti vers. 120. colligere, h. l. esse legendum,
amnes.

Rheno, ita Sarmatas ab Eu-
 ropa humanitatis cultu ex-
 polita propelli ait Danubio,
 qui eatenus utramque orbis
 terrarum partem dividat. Ce-
 terum ex hoc loco colligas,
 nullas dum Germaniae pos-
 sessiones retinuisse Romanos:
 consentit Tacit. Mor. Germ.
 c. XXXIII. Dio Cass. LX,
 30. — 2. *Adiace* — *inco-*
 luntur. Fortasse de palude
 maeotica, mari caspio, sta-
 gnis aethiopicis (c. VIII, 4.)
 et simil. noster cogitavit.
Deinde tot fontes — *vo-*
mentia: exemplo est Tima-
 tus. cf. Heynii Excurs. VII.
 ad Virgii. Aen. I. — 3. *quis*
autem — *sunt*. Quatenus
 aqua alimentorum unum est.
 Cf. III, 26. Idem expressit
 auctor Aetnae 115 sq. in
 Werns-

quam, donec decrefcatur, verberabit. Potest fieri, ut aliquam regionem rivus affluens exeat, ac fecum trahat aliquam molem: qua lapsa, superposita quantantur. Iam vero nimis oculis permittit, nec ultra 5 illos scit producere animum, qui non credit esse in abscondito terrae sinus maris vasti. Nec enim video, quid prohibeat vel obstet, quo minus illic habeatur aliquod etiam in abscondito litus, et per occultos aditus receptum mare, quod illic quoque tantundem loci tenet, aut fortassis hoc amplius, quod superiora cum tot animalibus erant dividenda: abstracta enim, et sine possessore deserta, liberius undis vacant. Quas quis vetat illic fluctuare, et 6 ventis, quos omne intervallum terrarum, et omnis aër creat, impelli? Potest ergo maior solito exorta tempestas aliquam partem terrarum impulsam vehementius movere. Nam apud nos quoque multa, quae procul a mari fuerant, subito eius accessu vapulavere; et villas in conspectu collocatas, fluctus, qui longe audiebatur, invasit. Illic quoque potest accedere pelagus infernum: quorum neutrum sit sine motu superstantium.

VIII. Non quidem existimo diu te haesitaturum, an credas esse subterraneos amnes et mare absconditum. Unde enim ista ^a prorumpunt, unde ad

a. *prorumpunt.* E brit. reg. Gronovius ut suavius praefert *prorepunt.* Sed lectio nostra sana est; nam praeter consen-

Wernsdorf. Poet. min. lat. confirmant et testantur, ta-
IV, 1. p. 112 sq. — 4. *Potest* men nunc illa aquae nimia
fieri — *quantantur.* Haec copia, litus sinusque nemini
fuit Anaximenis opinio, re se probaturi sint. *quod su-*
ferente Aristot. Meteorol. 1. *periora* — *dividenda*, mul-
1. — 5. *Iam vero* — *vasti.* tae enim lacuum partes ex-
Etsi non negandum est, esse siccae et habitationibus ho-
aquam in abscondito terrae, minum aptatae sunt.
quandoquidem metalla hoc

ad nos veniunt, nisi quod origo humoris inclusa est? Age, quum vides interruptum Tigrim in medio itineris sicari, et non univcrsum averti, sed paulatim, non apparentibus damnis, minui primum, deinde consumi: quo illum putas abire nisi in obscura terrarum; utique quum videas emergere iterum, non minorem eo, qui prior fluxerat? Quid quum vides Alpheum, celebratum poëtis, in Achaia mergi, et in Sicilia rursus transiecto mari effundere amoenissimum fontem Arethufam? Nescis autem, inter opiniones, quibus narratur Nili aestiva inundatio, et hanc asse, a terra illum erumpere, et augeri non supernis aquis, sed ex intimo redditus? Ego quidem centuriones duos, quos Nero Caesar, aut aliarum virtutum, ita veritatis in primis amantissimus, ad investigandum caput Nili miserat, audiivi narrantes, longum illos iter peregisse, quum

sensum omnium reliq. codd. et edd., nosser hac in re semper hoc verbo utitur. Sic statim de Nilo §. 2. extr. habes, a terra illum erumpere: Cap. 6, 4. At quare aquae violenter in conspectum prodeunt, ut h. l. Tigris etc.

C. 8. Continuatio. 1. De eo missos (haud dubie ex Aegypti cf. III, 26, 2. ibique gypto) a Nerone tradit, innot. Plin. II, 103. 2. Quid ter reliqua bella et Aethiopicum cogitante. Laus autem III, 26, 4. et ibi not. Quod h. l. Neroni tributa ad illud ibi tantummodo opinionis tempus, quo hanc explorationem iusserit fieri, referri affirmari merito mireris. par est: quamquam eo quidem tempore, quo Seneca cf. IV, 11, 1. not. — 3. Primus Seneca huius legationis ante mortem suam annis, a Nerone Caesare missae ad Nero non eo licentiae et corruptionis progressus erat, ut hac laude omnino indignus, ideoque Seneca VI, 29. rem retulit, qui milites praetorianos cum tribuno adulationis infimulandus esset.

quum a rege Aethiopiae instructi auxilio, commendatque proximis regibus, ^b penetrassent ad ulteriora. Equidem, aiebant, pervenimus ad immensas paludes, quarum exitum nec incolae noverant, nec sperare quisquam potest, ita implicitae aquis herbae sunt, et aquae nec pediti eluctabiles, nec, navi-

b. *penetrassent ad ulteriora. Equidem etc.* Una quidem literula addita, nullo quamvis codice iuvante, manum auctoris restituisse spero. Olim enim omnes edd. lectio haud latina et ea salebrosa invaserat: *penetrassent. Ad ulteriora quidem etc.* Quum enim τὸ penetrare numquam nisi loco atque persona, quo pertineat, additis, in usu fuerit, quam quidem regulam Seneca quoque religiose observat; etiam hoc loco sequentia *ad ulteriora cum τῶ penetrassent* coniuncta fuerint necesse est. Deinde salebrosam quidem orationem nemini obscuram fore confido. Itaque e vocula *quidem feci: equidem*, cuius cum prima pluralis numeri persona coniunctionis nunc quidem satis notae ignoratio librarios ad corrumpendum locum perpulisse videtur. Sed nunc demum, his scriptis, video, Gronovium iam eidem vitio ingenium adhibuisse. In eo tamen discedit, quod observat, *Qui, dein, aiebant*, emendandum esse. Mox emendat, *ita implicitae aquis herbae sunt et herbis aquae*: ingeniose quidem, sed non necessarie.

set. Ceterum Plinius in libro de rebus Neronis deperdito uberius haectractaverit, quae Tacitus tamen commemorare omisit. Expeditionis igitur praetextus fuit exploratio Nili capitis, vera causa belli cogitatio, si Pliniam sequaris. Sed hanc h. l. evulgasse nihil attinuit. *Reges Aethiopum XLV* hodieque traduntur, ait Plin. N. H. II, 29. extr. Plura et ea optima de Aethiopia dedit Heeren amiciff. in *Ideen I. p. 225 sqq. ed. I. 4. Equidem, aiebant etc.* Imensas quidem paludes esse in *Vol. V. X (τῶν*

his regionibus nonnisi tempore pluvioso et haud multo post, nunc satis constat: sed ultra nullae a quoquam recentiorum memorantur. Herodotus tamen II, 29 et 32. paludum et stagnorum Africae mentionem ab aliis acceptam repetivit. Consentit quoque Agatharchides (Hudson. Geograph. minor. I. p. 37 sq.) et Strabo p. 1134. Almelov., qui narrat, e duobus lacubus Nilum prodire. Penetrarunt itaque hi exploratores ultra Meroen ad ulteriora, ubi et Nasamones paludum

navigio, quod nisi parvum et unius capax, limosa et oblita palus non ferat. Ibi, inquit, vidimus duas 5 petras, ex quibus ingens vis fluminis excidebat. Sed sive caput illa, sive accessio est Nili, sive tunc nascitur, sive in terras ex priore recepta cursu redit: nonne tu credis, illam, quidquid est, ex magno terrarum lacu ascendere? Habeant enim oportet pluribus locis sparsum humorem, et in imo coactum, ut eructare tanto impetu possint.

IX. Ignem causam motus quidam, et quidem non eandem iudicant. Inprimis Anaxagoras, qui exillimat, simili paene ex causa et aëra concuti, et terram, quum in inferiore parte spiritus crassum aëra, et in nubes coactum, eadem vi, qua apud nos

(τῶν ἐλῶν) meminerant. stoteles Meteorol. II, 7. tali *Duas petras* memoravit Seneca IV, 2, 7., sed diversas ab his, quarum centuriones mentionem fecissent: illae enim in Aegypto, hae in Aethiopia eminebant. Nec Iacus hic ex I, 3. p. 731 E. et cob. Brucium has petras memorare memini. Comparavit autem hanc exploratorum narrationem Iablonsk. in Panth. Aeg. P. II. p. 162. cum narrationibus Petri Pais, Lusitani, et Gregorii Habessinii. — 5. *sive in terras redit.* h. e. sive illa ingens vis fluminis e vastis illis receptaculis infernis, ubi diu in abscondito fluxerit, in terras, in lucem prodiit.

C. 9. An ignis causa terrae motuum? 1. *Anaxagorae* sententiam exposuit Aristot. l. l. hisce verbis:

bis:

nos quoque nubila frangi solent, rumpit, et ignis ex hoc collisu nubium, cursuque elisi aëris, emicuit. Hic ipse in obvia incurrit, exitum quaerens,² ac divellit repugnantia: donec per angusta aut nactus est viam exeundi ad coelum, aut vi atque iniuria fecit. Alii in igne causam quidem esse, sed non ob hoc, iudicant: sed quia pluribus^a obvis locis ardeat, et proxima quaeque consumat. Quae si quando exesa ceciderint, tunc sequi motum earum partium, quae subiectis adminiculis destitutae labant, donec corruere: nullo occurrente, quod onus exciperet. Tunc chasmata, tunc hiatus vasti³ aperiuntur: aut quum diu dubitaverunt, super ea se, quae supersunt stantque, componunt. Hoc apud nos quoque videmus accidere, quoties incendio pars civitatis laborat: quum exustae trabes sunt, aut corrupta quae superioribus firmamentum dabant; tunc diu agitata fastigia concidunt, et tam diu differuntur atque incerta sunt, donec in solido resederunt.

X. Anaximenes ait, terram ipsam sibi esse causam motus, nec extrinsecus incurrere quod illam

X 2 im-

a. *obvis*. Sic omnes codd. et edd. praeter Fortun., qui *obrutus* ex ingenio invenit: perperam. Ignis, aiunt, multis locis adest, ibique ardet, donec omnia consumta sunt. *Obrutus* quidem defendi potest, intrudi tamen non debet, quum vulgata multo melior sit.

his: τὸν αἰθέρα πεφουότα *consumunt*. Fortasse Epicurus etc. *Hic ipse — fecit*. Ignem curi haec fuit opinio. Cf. Lucret. VI, 680 sq. — 3. cum aëre coniunctum, ne- *quae supersunt stantque*, i. dum usquequaque liberum *e. quae igne nondum sunt* animo sibi informasse Anaxagoram hinc patet. *iniuria*, correpta. damno et iactura. Receptit C. 10. An terra ipsa sibi haec Epicurus. Cf. Lucret. causa motus sit? 1. *Anaximenes*. Memorat haec Aristot.

impellat: sed intra ipsam et ex ipsa quasdam partes eius decidere, quas aut humor solverit, aut ignis exederit, aut spiritus violentia excusserit. Sed his quoque cessantibus non deesse, propter quod aliquid abscedat aut revellatur. Nam primum omnia vetustate labuntur, nec quidquam tutum a senectute est. Haec solida quoque et magni roboris carpit. Itaque quemadmodum in aedificiis veteribus quaedam non percussa tamen decidunt, quum plus ponderis habuere quam virium: ita in hoc universo terrae corpore evenit, ut partes eius vetustate solvantur, solutae cadant, et tremorem superioribus afferant: primum dum abscedunt, nihil enim utique magnum sine motu eius, cui haesit, abscinditur, deinde quum deciderunt, solido exceptae resiliant, pilae more; quae quum cecidit, exsultat, ac saepius pellitur, toties a solo in novum impetum missa. Si vero in stagnantibus aquis delata sunt, hic ipse casus vicina concutit fluctu, quem subitum vastumque illisum ex alto pondus eiicit.

XI. Quidam ignibus quidem assignant hunc tremorem, sed aliter. Nam quum pluribus locis fer-
veant,

stot. quoque Meteorol. II, 7. repetita, quam Aristot. attulit. *Ἀναξιμένης δὲ Φησι, βρεχόμενην τὴν γῆν καὶ ξηραίνουμένην βῆγνυσθαι καὶ ὑπὸ τούτων τῶν ἀποβῆγνυμένων κολωνῶν ἐμπιπτόντων σειεσθαι.* Unde patet, ex Aristotele Senecam illa Anaximenes hypothesis sua non desumpsisse. De vetustate enim nullum ap. Aristot. l. l. apparet vestigium, est, Anaximenes solummodo neque de spiritus violentia. motum terrae innotuisse, igne tamen omni liberum. Epicurus hac Anax. ratione usus est. Cf. Lucret. VI, 542 sq. — 2. Explicasse videtur rem tamen omni liberum. Epicurus hac Anax. ratione usus est. Cf. Lucret. VI, 542 sq. — 2. Explicasse videtur rem tamen omni liberum. Epicurus hac Anax. ratione usus est. Cf. Lucret. VI, 542 sq.

veant, necesse est ingentem vaporem sine exitu volant, qui vi sua spiritum intendit: et si acrius insitit, opposita diffundit: si vero remissior fuit, nihil amplius quam movet. Videmus aquam spumare, igne subiecto. Quod in hac aqua facit inclusa et angusta, multo magis illum facere credamus, quum violentus ac vastus ingentes aquas excitat. Tunc ille vaporazione inundantium aquarum, quidquid pulsaverit, agit.

XII. Spiritum esse qui moveat, et plurimis et maximis auctoribus placet. Archelaus, antiquitatis diligens, ait ita: Venti in concava terrarum dese-

X 3

run-

C. 11. An spiritus inclusus? Quibus haec sententia tribui debeat, non succurrit. Sed cur *antiquitatis diligens*, i. e. historiae antiquae eam desitutam esse, quivis accuratus scrutator dicatur, animadvertet. Fromondus ait: Omnium probabilissimi sunt, et exemplis ac rationibus affirmavimus lib. 4. cap. ult. art. 1 et 3. Meteorol. Nulla enim loca saepius moventur et tremunt, quam ubi montes ignivomi, et suppositi solo ignes.

C. 12. Continuatio. 1. *Archelaus*. An Ionicae philosophiae assecla, patria Milesius, discipulus Anaxagorae, et praeceptor Socratis, qui a magistri disciplina haud discessisse videtur? Cf. Fabric. Bibl. graec. lib. II. c. 24, 10. Vol. II. p. 652 sq. Harles. Haec Archelai opinio fuit eadem, quam magistri Anaxagorae fuisse vidimus supra

c. IX.: praeterquam quod Archelaus ignem exclusit. *antiquitatis diligens*, i. e. historiae antiquae accuratus scrutator dicatur, difficile est ad dicendum. Nam hunc Archelaum — plures autem eiusdem nominis Archelaos fuisse vel e Baelio notum est — historicum fuisse, nemo, quod sciam, prodidit memoriae: quare non illum Ionicum, sed illum, qui, Harpocratio- ne teste, Euboica scripsit, h. l. esse intelligendum putem, quippe quem in ista insula describenda facillimam et opportunissimam huius rei occasionem nactum de ter- rae motibus, quibus Euboeam laborasse constat, cf. e. c. Aristot. Meteorol. II, 8., exposuisse par est. Post Aristotelem autem hunc vixisse vel inde patet, quod Meteorol.

runtur: deinde ubi iam omnia spatia plena sunt, et in quantum aër potuit, densatus est, is qui supervenit spiritus, priorem premit et elidit, ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. Tunc ille quaerens locum, omnes ^a angustias dimovet, et claustra sua conatur effringere. Sic evenit, ut terrae, spiritu luctante, et fugam quaerente, moveantur. Itaque quum terrae motus futurus est, praecedit aëris tranquillitas et quies: videlicet, quia vis spiritus, quae concitare ventos solet, in inferna sede detinetur. Nunc quoque quum hic motus in Campania fuit, quamvis hiberno tempore, ^b tamen quietus per superiores dies a coelo aër stetit. Quid ergo? Nunquam flante vento terra concussa est? Admodum raro duo flare simul venti. Fieri tamen et potest, et solet. quod si recipimus, et constat duos ventos rem simul gerere: quidni accidere possit, ut alter superiorem aëra agitet, alter inferum?

a. *angustias*. Silent alii. Britann. cod.: *omnia obstacula dimovet*. Gronov. Equidem pro glossemate vulgatae lectionis, quam omnes reliq. codd. et edd. custodiunt, habuerim. b. *tamen quietus per superiores dies a coelo aër stetit*. Sic Fortunatum sequutus edere malim, quam corruptam Mureti lectionem, *et inquieto per s. dies aër stetit*, redhibere. Erasmus, *inquieto — dies a coelo a. st.* In margine tamen probavit Fortunati emendationem. Nisi forte Fortunatus verba sincera exculpserit, sententiam tamen bene expressit, quae in Erasmi et Mureti lectione non apparet.

rol. II, 7. ait, ante se tantummodo tres, Anaximem, Anaxagoram et Democritum de terrae motu interdum plures ventos flare, sententias suas evulgasse. Cf. Voss. de histor. Graec. p. 528 sq. 2. *Spiritus* h. l. est evaporatio, ἀναθυμίασις, unde existit aër: sic definit Aristot. Meteor. II, 8. Sunt autem,

quae hoc capite sequuntur, maxime ab Aristot. l. l. mutata. Videmus, ait Aristot., quorum si alter in terram penetrat, erit terrae motus, sed exiguus, quoniam motus principium et causa separatur et dirimitur.

XIII. In hac sententia licet ponas Aristotelem, et discipulum eius Theophrastum, non, ut Graecis visum est, divini, tamen et dulcis eloquii virum, et nitidi sine labore. Quid utrique placeat, exponam. Semper aliqua evaporatio est e terra, quae modo arida est, modo humido mixta. Haec ab infimo edita, et in quantum potuit, elata, quum ulteriorem locum in quem exeat non habet, retro fertur, atque in se revolvitur: dumque rixa spiritus reciprocantis iactat obstantia, et sive interclusus, sive per angusta enisus est, motum ac tumultum ciet. Straton ex eadem schola est, qui hanc partem phi- 2

X 4

loso-

C. 13. Continuatio. 1. componit scribitque, nec ni-
Aristoteles Meteorol. II, 7. mitum laborem adhibet osten-
 8. hanc sententiam suam la- ditque, ut oratio fiat comior
 tius exposuit. Locus *Theo-* et politior. *Evaporatio*,
phrastr perit: de hoc insigni ἀναθυμίασις, illa ab infimo
 philosopho, Aristotelis disci- loco terrae ad solem usque
 pulo et amico, cf. Fabricii si prodire non potest, in se
 Bibl. gr. lib. III. c. 7. Vol. *revolvitur*, reprimitur a sole,
 III. p. 408. Harles. Eius ut in terram redire cogatur
 nomen fuit Tyrtamus, dein- (ὁ γὰρ ἥλιος, ὅταν μάλιθα
 de ad facundiam eius de- κρατῆ, κατακλείει τὴν ἀναθυ-
 signandam Theophrastus ab μίασιν εἰς τὴν γῆν etc. Me-
 Aristot. nominatus est. Cic. in teorol. Arist. II, 8. p. 781. D.)
 Orat. c. 19. Theophrastus, unde vis spiritus, aëris mo-
 ait, divinitate loquendi no- tus exoritur, evaporationi-
 men invenit: quocum con- bus humidis et aridis secum
 sentiunt Plin. Nat. Hist. praef. luctantibus. — 2. *Straton*,
 libri I. Quintil. Instit. orat. Lampfacenus, Theophrasto
 X, 1, 83., qui eius nitorem successit anno circa ante
 divinum eloquendi laudat. Christ. nat. 281., et Ptole-
 Talia loca respiciens Seneca, maei Philadelphi praeceptor
 suum sensum sequutus dixit fuit. Illa parte philosophiae,
non — labore. Nitidus au- quae posita est in virtute et
 tem sine multo labore est in moribus, relicta, totum se
 εὐπινής, πεπινωμένος: qui ad investigandam naturam
 prisca cum elegantia et docte contulit, et in ea ipsa pluri-
 mum

lofophiae maxime coluit, et rerum naturae inquisitor fuit. Huius tale decretum est: Frigidum et calidum semper in contraria abeunt, et una esse non possunt: eo frigidum confluit, unde vis calida discessit: et invicem ibi calidum est, unde frigus expulsum est. Hoc quod dico verum est: sed utrum-
 3 que in contrarium agi, ex hoc tibi appareat. Hi-berno tempore, quum supra terram frigus est, calent putei, nec minus specus, atque omnes sub terra recessus: quia eo se calor contulit, superiora possidenti frigori cedens: qui quum in inferiora pervenit, et eo se quantum poterat ingessit, quod densior, hoc validior est: huic alius supervenit, cui necessario congregatus ille iam et in angustum pressus, loco cedit. Idem e contrario evenit, quum
 4 vis maior frigidi illata in cavernis est. Quidquid illic calidi latet, frigori cedens abit in angustum, et magno impetu agitur: quia non patitur utriusque natura concordiam, nec in uno moram. Fugiens ergo, et omni modo cupiens excedere, proxima quaeque remolitur ac iactat. Ideoque antequam
 terra

num discedit a suis. In hac demann et Tennemann in fuisse magnum, consentiunt (Histor. philos.), neque ad veteres, e. c. Cic. De finib. fontes, unde haec Seneca V, 5. cf. Fabric. Bibl. gr. lib. hauserit, indicandos. Hoc III. c. 8. Vol. III. p. 506. tamen decretum non multum Harl. Stratonis principia discedet ab illo Archelai, et physica fuere frigus, calor, Aristotelis: in eo differunt, gravitas et levitas, e quibus quod Straton clarius exposuit omnia, Deo non operante, illam evaporationem, quod effecta putabat. Sed quae mox premens sit vis frigida, veteres de eius dogmatibus pressum autem vis calida, memoriae prodiderunt, sive mox vice versa. — 3. Hi- ad nos pervenerunt, ea ne-berno etc. Simili hoc argu- que sufficiunt ad eius doctri-mento, quamquam alia in nam expediendam (cf. Tie- re, utuntur Cleanthes Cicero- nis

terra moveatur, solet mugitus audiri, ventis in ab-
dito tumultuantibus. nec enim aliter posset, ut ait
noster Virgilius:

Sub pedibus mugire solum, et iuga celsa moveri: 5
nisi hoc esset ventorum opus. Vices deinde huius
pugnae sunt: definit calidi congregatio, ac rursus
eruptio. Tunc frigida compescuntur et succedunt,
mox futura potentiora. Dum ergo alterna vis cur-
sat, et ultro citroque spiritus com meat, concu-
titur.

XIV. Sunt qui existiment, spiritu quidem, et
nulla alia ratione tremere terram, sed ex alia cau-
sa, quam Aristoteli placuit. Quid sit quod ab his
dicatur, audi. Corpus nostrum et sanguine irriga-
tur, et spiritu, qui per sua itinera discurrit. Ha-
bemus autem quaedam angustiora animae recepta-
cula, per quae nihil amplius quam meat: quaedam

X 5 paten-

nis De Nat. D. II, 9. etc. — 1. *Sunt qui — placuit.* Ari-
5. *Virgilii* versus exstat Aen. stoteles quidem comparat
VI, 256. Stratonem tantum Meteorol. II, 8. terram cum
ad terrae motum respexisse, corpore ita, ut tremores fe-
omni reliquarum rerum, quae bris et pulsus corporis, quos
eum haud raro comitari so- a spiritu derivat, convenient
lent, mentione neglecta, in cum terrae motibus, quos
aprico est. et ipsos ventis acceptos re-

C. 14. Spiritu terra con- fert. Discedunt tamen hu-
cutitur, quomodo? Com- ius sententiae auctores in eo,
paratio a Stoicis inprimis in- quod et in terra meatus, qua-
stitui coepta terrae cum cor- si dicas venas, statuunt, per
pore nostro hanc opinionem quas aqua et spiritus, quem-
creasse videtur, quae, nisi admodum sanguis et spiritus
statueris, terram esse animal, per corporis venas, permeet:
omni fundamento suo priva- quorum meatus si turbatus
tur et concidit. Auctorem fuerit, sequitur terrae mo-
opinionis ignoramus: stoi- tus. *Angustiora animae*
cum fuisse vix dubitaverim. *receptacula* sunt venae et
arte-

patientiora, in quibus colligitur, et unde dividitur in partes. Sic hoc totum terrarum omnium corpus, et aquis, quae vicem sanguinis tenent, et ventis, quos nihil aliud quis, quam animam vocaverit, pervium est. Haec duo alicubi concurrunt, alicubi consistunt. Sed quemadmodum in corpore nostro, dum bona valetudo est, venarum quoque imperturbata mobilitas modum servat; ubi aliquid adversi est, micat crebrius, et suspiria atque anhelitus laborantis ac fessii signa sunt: ita terrae quoque, dum illis positio naturalis est, inconcussae manent. Quum aliquid peccatur, tunc velut aegri corporis motus est, spiritu illo, qui modestius perfluebat, icto vehementius, et quassante venas suas: nec, ut illi paulo ante dicebant, quibus animal placet esse terram. nam si hoc est quemadmodum animal, tota vexationem ^a parem sentiet. Neque enim in nobis febris alias partes moratius impellit, sed per omnes pari aequalitate discurrit. Vide ergo, numquid intret in illam spiritus ex circumfuso aëre: qui quamdiu habet exitum, sine iniuria labitur: si offendit aliquid, et incidit quod viam claudat, tunc oneratur primo infundente se a tergo aëre. Deinde per aliquam rimam maligne fugit, et hoc acrius fertur, quo

a. *parem* assumpsi e cod. brit. apud Gronovium. Quod sequitur *moratius* edd. vet. et codd. quidam ap. Grut. dabant. Quod, si displicuit, ait Gronov., Fortunato et Mureto, patiantur aequo animo Senecae placuisse, quod ipsis displicuit. Nempe quidquid vi et cum tumultu repentino fit, antiquis dicitur fieri *sine more*, οὐ κατὰ κόσμον. Antea: *moderatius*.

arteriae. *patientiora*, v. c. attigit tamen in antegressis, e. pectus, pulmones etc. 3. c. III, 15. 4. *Vide — in nec, ut — terram*. In hoc *illam* terram. *Si offendit* libro nondum hanc Stoico- etc. Concinunt cum his quae rum opinionem memoravit: iam aliquoties vidimus in his-

quo angustius. Id sine pugna non potest fieri, nec pugna sine motu. At si nec rimam quidem per 5 quam effluat invenit, conglobatus ille furit, et huc atque illo circumagitur, aliaque deiicit, alia intercidit: quum tenuissimus, idemque fortissimus, et irrepit quamvis in obstructa, et quidquid intravit, vi sua diducat et dissipet; tunc terra iactatur. Aut enim datura vento locum discedit; aut quum dedit, in ipsam, qua illum emisit, cavernam fundamento spoliata confidit.

XV. Quidam ita existimant. Terra multis locis perforata est, nec tantum primos illos aditus habet, quos velut spiramenta ab initio sui recepit, sed multos illic casus imposuit. Alicubi^a deduxit, quidquid superne terreni erat, aqua: alia torrentes exedère, illa aestibus magnis dirupta patuere. Per haec intervalla intrat spiritus: quem si inclusit mare, et altius adegit, nec fluctus retro abire permittit,

a. *deduxit*. Sic omnes codd. et edd. Sed Pincian. mutaverat, *diduxit*: sine causa. Confundi quidem haec verba constat: sed h. l. quidni vulgata bene habeat? Mox *torrentes exedère* e coniectura Pinciani est, quum omnes codd. et edd. haberent, *cecidere*, nullo sensu, etiamsi a *caedo* ducas. Molestum tamen est, antegressa iam aquae mentione. Ultimam capitis vocem *diverberat* e bonis codd. brit. et memmiano reposuit Gronovius, pulso verbo, *reerberat*.

ce hypothefibus, e. c. cap. clususque motum terrae ex XIII. 5. *Quum tenuissimus* citat. *Quidam — imposuit. — iactatur*. Haec in hanc Ionicos, e. c. Diogenem hypothefin derivata sunt ex Apolloniatem IV, 2, 27. in Aristot. Meteorol. II, 8. init. nuit, a quibus Stoici hoc *Aut — aut — confidit*. mutuati esse videntur. Hi Aut disruptione aut casu quidem coniunxerunt Anaxipartium disruptarum facit menis et Anaxagorae opi terram motum et tremorem. nionem. Quibus accessit

C. 15. Continuatio. Per Epicurus Lucretii VI, 551 sq. foramina spiritus intrat, in *imposuit*, addidit.

fit, tunc ille, exitu simul redituque praeccluso, voluntatur. Et quia in rectum non potest tendere, quod illi naturale est, in sublime se intendit,* et terram prementem diverberat.

XVI. Etiamnunc dicendum est, quod plerisque auctoribus placet, et in quod fortasse fiet discussio. Non esse terram sine spiritu, palam est. Non tantum illo dico, quo se tenet, ac partes sui iungit, qui inest etiam faxis mortuisque corporibus: sed illo dico vitali, et vegeto, et alente omnia. Hunc nisi haberet, quomodo tot arbutis spiritum in-

C. 16. Terra spiritu vitali gaudet moveturque. Re-ve in senatu romano ferentiores hinc finxisse videntur Archaeum, naturam plasticam et spiritum materialem, verbo, qualitatem occultam. Cf. Buffon Hist. ventis, rei motae et movibinat. gener. T. I. p. 77 sq. lis, interdum motus ipsius. 1. Etiamnunc, praeterea. Hoc loco intelligit, ut Stoicis, quos multa ad physicas res spectantia Heraclito accepta retulisse constat: Aristotelis quippe libris acromaticis Zenonis tempore Sceptidae adhuc latentibus, quibus itaque nondum uti poterat. Nec postea, his dogmatibus toti systemati crescere possint, interpretarctius aptis nexisque, rixatur spiritum Seneca. Ex que cum Peripateticis Stoicorum mentibus nimis alienatis, Aristotelem sequi placuit. et in quod — discussio, i. e. quod fortassis plurimi amplectentur ut suum. Locutionem autem a ratione suffragia sententias-ve in senatu romano ferendi desumptam esse apparet. Non esse — est. Spiritus diversa vi apud vet. occurrit aëris, flatus, potentiae motus, rei motae et movibilis, interdum motus ipsius. Hoc loco intelligit, ut Stoicis, mentem mundi omnia pervadentem, τὴν τῶν ὅλων ψυχὴν, cuius partes sunt spiritus, qui omnes mundi partes animasse putantur. Cleanthes Ciceron. De Nat. D. II, g. per vim caloris, qua omnia alantur et crescant, et sine qua neque ali neque spiritum Seneca. Ex quo, deinde addit, intelligi debet, eam caloris naturam habere in se vim vitalem per omnem mundum pertinentem. Hunc nisi haberet mam, quod nunc spiritum nomi-

infunderet, non aliunde viventibus, et tot satis? Quemadmodum tam diversas radices, aliter atque ² aliter in se varias foveret, quasdam summa receptas parte, quasdam altius tractas, nisi multum haberet animae, tam multa, tam varia generantis, et haustu atque alimento suo educantis? Levibus adhuc argumentis ago. Totum hoc coelum, quod igneus aether, mundi summa pars, claudit, omnes hae stellae, quarum iniri non potest numerus, omnis hic coelestium coetus, et, ut alia praeteream, hic tam prope a nobis agens cursum sol, omni terrarum ambitu non semel maior, alimentum ex terreno trahunt, et inter se partiuntur, nec ullo alio scilicet, quam halitu terrarum sustinentur. Hoc ³ illis alimentum, hic passus est. Non posset autem tam multa, tantaque, et seipsa maiora, terra nutrire, nisi plena esset animae, quam per diem et noctem ab omnibus partibus suis fundit. Fieri enim non potest, ut non multum illi superfit, ex qua tantum petitur ac sumitur: et ad tempus quidem, quod exeat, nascitur. Nec enim esset, perennis illi ⁴ copia suffecturi in tot coelestia spiritus, nisi invicem ista excurrerent, et in aliud alia solverentur. Sed

nominavit. 2. Haec pure 1, 3. — 3. Fieri — nascita esse, proprie ab Heracleitico. Fromondus locum pro raclito inventa, saepe iam corrupto habet. Sed sensus monuimus. Memorare quod bonus est: nascitur ex terra que meminimus Aristotelis Meteorol. II, 2. p. 761. A. tantum satis est ad exeundum. vituperationem Heraclitici 4. Nec — solverentur. Sic istius dogmatis, a Zenone tamen propter libros Aristotelis acroamaticos tunc non astra quoque evaporationes dum editos non in usum emittunt, secumque commutata. sol — non semel pluries maior. Cf. VII,

Sed tamen necesse est abundet ac plena sit, et ex condito proferat. Non est ergo dubium, quin multum spiritus interlateat, et caeca sub terra spatia aër latus obtineat. Quod si verum est, necesse est id saepe moveatur, quod re mobilissima plenum est. Numquid enim dubium esse potest cuiquam, quin nihil sit tam inquietum quam aër, et tam versabile et agitatione gaudens?

XVII. Sequitur ergo, ut naturam suam exerceat, et quod semper moveri vult, aliquando et alia moveat. Id quando fit? Quando illi cursus interdictus est. Nam quamdiu non impeditur, placide fluit: quum offenditur et retinetur, insanit, et moras suas abrumpit, non aliter, quam ille

— — *Pontem indignatus Araxes.*

- 2 Quamdiu illi facilis et liber est alveus, primas quasque aquas explicat. Ubi saxa manu vel casu illata pressere venientem, tunc impetum mora quaerit: et quo plura opposita sunt, plus invenit virium. Omnis enim illa unda quae a tergo supervenit, et in se crescit, quum onus suum sustinere non potuit, vim ruinâ parat, et prona cum ipsis quae ob-
- 3 iacebant fugit. Idem spiritu fit: qui quo valentior agiliorque est, a eo citius rapitur, et vehementius septus omnes disturbat. Ex quo motus fit scilicet eius partis, sub qua pugnatum est. Quod dicitur, verum esse ex illo probatur: saepe enim quum ter-
- rae

a. *eo citius rapitur.* Sic Fortunati codd. Alii omittunt *rapitur*, alii edunt *eripitur*. Erasmus line *eo* edidit: *citius rapitur*. Mox in *his ipsis quaestionum*. Grutero monente reduxi e codd. duobus palat. τὸ *his*. Aesclepiodotus similes quaestiones iis, quas Seneca componebat, scripserat, fortasse sub titulo: τὰ αἰτία τῶν φυσικῶν ζητημάτων.

C. 17. Continuatio. 1. 2. *Ubi — pressere v.*, im- Versus Virgil. Aen. VIII, 728. pedire, morari solent cursum huius

rae motus fuit, si modo pars eius aliqua dirupta est, inde ventus per multos dies fluxit: ut traditur factum eo terrae motu, quo Chalcis laboravit: quod apud Asclepiodotum invenies, auditorem Posidonii, in his ipsis quaestionum naturalium causis. Invenies et apud alios auctores, hiasse uno loco terram, et inde non exiguo tempore spirasse ventum: qui scilicet illud iter ipse sibi fecerat, per quod ferebatur.

XVIII. Maxima ergo causa est, propter quam terra moveatur, spiritus natura citus, et locum e loco mutans. Hic quamdiu non impellitur, et in vacanti spatio latet, iacet innoxius, nec circumiectis molestus est. Ubi illum extrinsecus superveniens causa sollicitat, compellitque et in arctum agit, scilicet, adhuc cedit tantum, et vagatur. ^a Ubi erepta discedendi facultas est, et undique obsistitur, tunc

— — magno cum murmure montis
Circum claustra fremit, — —

quae

^a. *Ubi erepta.* Sprevit hanc omnium codd. et edd. scripturam Gronov. prae ea lectione, quam codex brit. praestabat, *exempta*. Sed non opus mutatione. Utrumque bene poni

huius fluvii Armeniae. 4. ut *Asclepiodoto* cf. ad II, 26, traditur — laboravit. Chal- 5. V, 15, 1. De terrae motis, primaria Euboeae urbs, tibus eum egisse in illis *αι- τίας Φυσικαίς*, quem quimodo fuit, narrante Strabodem libri huius titulum fuisse X. p. 23., qui p. 26. ad se credam, ex hoc quoque dit, Euboeam esse terrae loco clarum est. *Invenies* motibus obnoxiam (*ἔσι δὲ et apud — auctores: e. c. και ἅπαντα μὲν ἢ Εὐβοια εὖ- Aristotel. Meteorol. II, 8. p. σειρος, μάλιστα δ' ἢ περὶ τὸν 782. F. etc. πορθμὸν*). Sed de Chalci- C. 18. Continuatio. 1. dis motu nihil attulit. De *Ubi — scilicet, adhuc — vaga-*

2 quae diu pullata convellit ac iactat: eo acrior, quocum valentiore mora luctatus est. Deinde quum circa perlustravit omne quo tenebatur, nec potuit evadere, inde quo maxime impactus est, resilit: et aut per occulta dividitur, ipso terrae motu raritate facta, aut per novum vulnus emicuit. Ita eius vis tanta non potest cohiberi, nec ventum tenet ulla compages: solvit enim quodcunque vinculum, et omne onus fert secum, infususque per minima laxamentum ^b superat, indomita naturae potentia liber, utique concitatus, sibi ius suum vindicat. Spiritus vero invicta res est: nihil enim erit quod

Luctantes ventos, tempestatesque sonoras

Imperio premat, ac vinclis et carcere fraenet.

Sine dubio poëtae hunc voluerant videri carcerem, in quo sub terra clausi laterent. Sed hoc non intellexerunt, nec id quod clausum est, esse adhuc ventum: nec id quod ventus est, posse iam claudi. Nam quod in clauso est, quiescit, et aëris statio ⁴ est. omnis in fuga ventus est. Etiamnunc et illud
acce-

poni potuit: illud posuisse nostrum, omnium librorum, praeter brit., consensus monet. b. *superat*. Hanc omnium codd. lectionem, mutavit Pincian.: *sibi parat*. At non viderat vir egregius, *illa minima* esse *laxamentum*, quod superet. Nec Scaliger ad Aetnae vers. 381. haec verba laudans a vulgata discedere conatus est.

vagatur. Scilicet, i.e. hoc Aen. I, 53. 54. A poëta Setunc scito, vel hoc scias lincena, qui tamen nunc poëscet. Cf. Gronov. Obsf. III, relicta philosophum agit, 9. p. 388. lipf. Versus Virhanc in poëtas iaci potuisse gil. Aen. I, 55. 56. — 2. *ipso* vituperationem refutatu fatterrae motu raritate facta, cillimam, noli mirari. Hoc quum aëris subtilitas aucta saepe fieri solet. Mirationis sit, ideoque facilius evadere tamen h. l. causa non iniusta possit per occulta, per terra est, quum Seneca ipse aërem rae rimas. 3. Versus Virgil. sic inclusum haud semel ventum

accedit his argumentis, per quod appareat, motum effici spiritu, quod corpora quoque nostra non aliter tremunt, quam si spiritum aliqua causa conturbat: cum timore contractus est, cum senectute languescit, et venis torpentibus marcet, cum frigore inhibetur, aut sub accessionem cursu suo deiicitur. Nam quamdiu sine iniuria perfluit, et ex more procedit, nullus est tremor corpori. quum aliquid occurrit quod inhibeat eius officium, tunc parum potens perferendis his quae sub vigore tenebat, deficiens concutit, quidquid integer tulerat.

XIX. Metrodorum Chium necesse est audiamus, quod vult sententiae loco dicentem. Non enim permitto mihi nec eas quidem opiniones praeterire, quas improbo: quum satius sit omnium copiam fieri, et quae improbamus, damnare potius, quam praeterire. Quid ergo dicit? * Quomodo 2
in

a. *Quomodo in dolio cantantis vox per totum.* Ita codd. Fortunati. Prius impressi: *Q. cum in dolio causatur vox illa per t.*, ut et est in pal. quart. et Colon. At tert. *Q. c. i. d. c. vox illa p. t.* Laudat illam lect. var. Claud. Salmaf. ad Scriptt. H. A. Vol. II. p. 821., qui emendat: *Q. q. in d. cantatur etc.* Schneiderus Vir Cl. inde legendum esse censuit (Anmerk. zu den Eclogis phys. p. 182.): *Q. quum in dolio clauditur vox, illa: quo retulit sequentia: quo inclusa est.* Sed vulgata bona est. E cantantis librarii compendiorum scribendi fortasse haud gnari fecere *causatur*. Τῷ· illa tamen carere nolumus.

tum vocaverit. 4. *aut sub* Quae hic afferuntur, ea de-
accessionem febris. Nisi spi- sumta sunt ex eius libro De
ritum h. l. de illa vi caloris Natura (Περὶ Φύσεως), cuius
aërea intelligas, vix bonum Cicero Acad. IV, 23. memi-
sensum extundas. nit. *Quomodo — sonue-*

C. 19. Metrodori Chii *runt.* Locum per se haud
sententia. 1. *Metrodorum* difficilem explicavit Salma-
Chium fuisse Democriti disci- sius ad Scriptt. Hist. Aug.
pulum constat. Cf. Fabric. Vol. II. p. 821. Observave-
Bibl. Graec. lib. II. cap. 24, rat hoc quoque, Metrodoro
22. Vol. II. p. 660. Harles. praeunte, Aristoteles Pro-
Vol. V. Y *blemat.*

in dolio cantantis vox illa per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat, et tam leviter mota, tamen circuit, non sine tactu eius tumultuque, quo inclusa est: sic speluncarum sub terra pendentium vastitas habet aëra suam; quem simul alius superne incidens percussit, agitatur non aliter, quam illa, de quibus paulo ante retuli, inania indito clamore sonuerunt.

XX. Veniamus nunc ad eos, qui omnia ista quae retuli, in causa esse dixerunt, aut ex his plura. Democritus plura putat. Ait enim, motum aliquando spiritu fieri, aliquando aqua, aliquando utroque: et id hoc modo profequitur. Aliqua pars terrae concava est, et in hanc aquae magna vis confluit. Ex hac est aliquid tenue, et ceteris liquidius. Hoc quum superveniente gravitate reiectum est, terris illiditur, et illas movet. Nec enim fluctuari potest

blemat. XXV, 2., ubi tumuluncarum alio insuper incitum infernum, qui βούμυκοι dente agitatur, tumultum appellabatur, explicaturus, que excitat.

ait: κλυζόμενον τὸ ὕδωρ ἀπωθεῖται τὸν ἀέρα διὰ ξενοῦ εἰς εὐρυτέραν κοιλίαν· οἷον εἴ τις εἰς ἀμφορέα κενὸν κατὰ τὸ εὐρόμιον ποιεῖ ψόφον, μυκήματι ὁμοιον γίνεται. C. 20. Democriti et Epicuri sententiae. 1. *Democritum*, narrat Aristot. Meteorol. II, 7. p. 780. B. C. hanc solummodo opinionem fovisse, quam Seneca primo tamen corrupta sunt. Cf. loco posuit. De spiritu filet. Schneideri Anim. ad Eclog. Epicurus tamen, qui, vel phys. p. 182 sq. Male Metrodori sententiam exposuit que physica sua sumsit a Democrito, plura ex his in causa terrae motuum esse contendit. Cf. Lucret. VI, 534 sq. *Ex hac est* — liqui in doliis est, voce, *inliquidius*. Aristoteles explicat l. 1. Δημόκριτος δὲ Φησι, πλήρη τὴν γῆν ὕδατος οὖσαν καὶ

potest sine motu eius, in quod impingitur. Etiam-²
nunc quod modo de spiritu dicebamus, de aqua
quoque dicendum est. Ubi in unum locum con-
gesta est, et capere se desit, aliquo incumbit, et
primo viam pondere aperit, deinde impetu. Nec
enim exire nisi per devexum potest, diu inclusa;
nec in directum cadere moderate, aut sine concus-
sione eorum, per quae et in quae cadit. Si vero,³
quum iam rapi coeperit, aliquo loco substitit, et
illa vis fluminis in se revoluta est, in occurrentem
terram repellitur, et illam, qua parte maxime pen-
det, exagitat. Praeterea aliquando madefacta tel-
lus, liquore penitus accepto altius fidit, et fundus
ipse vitiatur: tunc ea pars premitur, in quam ma-
xime aquarum vergentium pondus inclinat. Spiri-
tus vero nonnunquam impellit undas; et si vehe-
mentius insitit, eam ^a scilicet terrae partem movet,
in quam coactas aquas intulit. Nonnunquam in ter-⁴
rena itinera coniectus, et exitum quaerens, movet
omnia: terra autem penetrabilis ventis est, et spi-

Y 2

ritus

a. *scilicet terrae.* Gruterus monuit, se haec verba cum Ob-
sopoeo esse ab interprete putare. Fieri tamen potest, utrum-
que vim particulae, quae non semper explicat, nondum
recte perspexisse, quippe qui et cap. 18, 1. τὸ *scilicet* de-
lebant. Significat autem, hoc scito, vel hoc scias licet.
Cf. Gronovii Obsf. III, 9. p. 387 sq. Ceterum omnes codd.
et edd. exhibent.

καὶ πολὺ δεχομένην ἕτερον ὄμ- διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δέχε-
βριον ὕδωρ, ὑπὸ τούτου κινεῖ- σθαι, quia abundat. 3. *Si*
θαι. Liquidior itaque est aqua *vero, quum* — *coeperit*, si
pluvialis quae supervenit, *vero, quum* impetum iam ce-
2. *Etiamnunc*, adhaec, dein- perit, progredi impeditur.
de. *quod modo.* cap. XVIII. Auget deinde vim aquae spi-
et capere se desit vertit De- ritus. 4. *terrena itinera*
mocriteam locutionem, qua sunt meatus, per quos venti
etiam Aristot. l. 1, utitur: spirare solent, in terra ipsa:
cana-

ritus subtilior est, quam ut possit excludi, et vehementior, quam ut sustineri concitatus ac rapidus. Omnes istas esse posse causas Epicurus ait, pluresque alias tentat: et alios, qui aliquid unum ex istis esse affirmaverunt, corripit, quum sit arduum, de iis quae coniectura sequenda sunt, aliquid certi
 5 promittere. Ergo, ut ait, potest terram movere aqua, si partes aliquas eluit, et abrasit, quibus desit posse extenuatis sustineri, quod integris ferebatur. Potest terram movere impressio spiritus. Fortasse enim aër extrinsecus alio intrante aëre agitur. Fortasse aliqua parte subito decidente percutitur, et inde motum capit. Fortasse aliqua parte terrae velut columnis quibusdam ac pilis sustinetur: quibus vitatis ac recedentibus, tremit pondus im-
 6 positum. Fortasse calida vis spiritus in ignem versa, et fulmini similis, cum magna strage obstantium fertur. Fortasse palustres et iacentes aquas aliquis flatus impellit, et inde aut ictus terram quatit, aut spiritus agitatio, ipso motu crescens, et se incitans, ab imo in summa usque perfertur: nullam tamen illi placet causam motus esse maiorem, quam spiritum.

XXI.

canales subterranei. Con- literis lucique redditi sint, sentit Gronov. *Omnes istas* tum in Epistola ad Pytho- a Democrito aliisque prola- clem apud Diogen. Laert. X, tas et hisce libris pertracta- 105. 106. Quum tamen Epi- *causas Epicurus ait.* curus nihil novi attulerit, cf. Lucret. VI, 534 sq. Epi- qui quidem eius mos fuit, curum haec dixisse sine du- antiquis quippe semper mix- bio est, tum in libris De na- tis invicem, concesseritque, tura nunc deperditis, nisi omnes illas causas non reii- forte, quod narrant, ex la- ciendas esse, parum utilita- tebris herculanensibus nunc tis ex eius probatione red- cum maxime ad lucem ab undat.
 Anglo Haitero denuo bonis

XXI. Nobis quoque placet, hunc spiritum esse, qui tanta possit conari, quo nihil est in rerum natura potentius, nihil acrius, sine quo nec illa quidem, quae vehementissima sunt, valent. Ignem spiritus concitat: aquae, si ventum detrahas, inertes sunt. Tunc demum impetum sumunt, quum illas agit flatus: qui potest dissipare magna spatia terrarum, et novos montes ^a subiectos extollere, et insulas non ante visas in medio mari ponere. Theren, et Therasiam, et hanc nostrae aetatis insulam, spectantibus nobis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat, quin in lucem spiritus vexerit? Duo genera sunt, ut Posidonio placet, quibus movetur

Y 3. terra:

a. *subiectos*. Sic omnes codd. Erasmus tamen et reliqui eum sequuti editores, *subrectos*. Illud restitui. Mox egregie restituit Fortunatus et eum sequutus Gronovius, *Theren et Therasiam et hanc nostrae aetatis*, codd. addicentibus, qui praestant, *Theren et Themam*, alii, *Therriam*, cod. memmian. *Therytheraam et hanc n. ae.* Recte iudicat Gronov. ex compendiosa scriptura *Therāam* reliquas varietates ortas esse. Tertia insula est *Thia*, quae tamen nomine non expressa est a Seneca: proinde non est in textum immittenda, non magis quam τὸ *spectantibus nautis*, quae fuit Pinciani coniectura, recepta a Mureto, et si codd. dabant *sp. nobis*. Erasmus ediderat, *Theren et Therream hanc nostrae ae.*, in margine tamen notaverat: *forte Therasiam sive Thiam*. Muretus: *Ponere. Therasiam n. ae.*,

C. 21. Stoicorum sententia. 1. *Nobis* i. Stoicis: Automate, eadem Hieram, et quos omnino hac in re Ari- in nostro aevo Thia iuxta stoteli et Theophrasto ad- eandem Hieram nata. *Spehaerere* constat. Ille docuit *stantibus* nobis, nostra mententiam suam in Meteorol. moria, spectantibus nostri II, 8. integro. 2. *Theren* saeculi, aevi, hominibus. — *insulam*. Rem noscas e *Posidonius*, cuius egregii, Plin. N. H. II, 87. Accedit Stoici saepe mentio facta est IV, 12. Thera quum pri- in his libris, duo tantum gemum emerit, Calliste dicta. nera terrae motus agnovit, Ex ea avulsa postea Therasia τὸς βράσας et ἐπιπλύντας. Cf.

terra: utrique nomen est proprium. Altera succussio est, quum terra quatitur, et sursum ac deorsum movetur: altera inclinatio, qua in latera nutat navigii more. Ego et tertium illud existimo, quod nostro vocabulo signatum est: non enim sine causa tremorem terrae dixere maiores, qui utrique dissimilis est. nam nec succutiuntur tunc omnia, nec inclinantur, ^b nec vibrantur. Res minime in huiusmodi casu noxia, sicut longe perniciosior est inclinatio concussione. Nam nisi celeriter et ex altera parte properabit motus, qui inclinata restituat, ruina necessario sequitur. Quum dissimiles ii motus inter se sint, causae quoque eorum diversae sunt.

XXII. Prius ergo de motu quatiente dicamus. Si quando magna onera ^a per vices vehiculorum plurium tracta sunt, et rotae maiore nisu in salebras inciderunt, terram concuti senties. Asclepiodotus tradit, quum petra e latere montis abrupta ceci-

ae., sed legendum coniecit: *Inter Theram et Therasiam hanc n. ae.* ^b *nec vibrantur.* Immo *sed vibrantur.* Gronovius. Vulgata tamen defendi potest. Vibratio a motu differt, sive species motus est: quare bene cum antecessis iungitur. In fine capitis *causae quoque eorum* ex Gronov. coniectura dedi: brit. reg. enim exhibebat, *causaeque eorum.*

^a *per vices.* Bene se habet haec lectio vulgata, nec opus est, ut cum Th. Creechio ad Lucret. VI, 547. emendemus, *per vicos*

Cf. ad cap. IV, 1. et Schneider. C. 22. Motus terrae quader. ad Eclog. phys. Annotiens. *Prius — dicamus.* tatt. p. III sq. — *Ego et βρασμὸν, σεισμὸν βράσην, tertium etc.* Iam Aristoteles βρασματίαν intelligit: comles Meteorol. II, 8. indigitavit hunc terrae tremorem, σφυγμῶν s. venae pulsu in quum eum compararet cum carpo. *Si quando — sentιες.* Cf. Lucret. VI, 547. servavit haec Schneiderus qui eodem exemplo in eadem re utitur. *Asclepiodotus.*

cecidisset, aedificia vicina tremore collapsa ^b sunt. Idem sub terris fieri potest, ut ex his quae impendent rupibus aliqua resoluta, magno pondere ac sono in subiacentem cavernam cadat, eo vehementius, quo aut plus ponderis venit, aut altius. Et sic commovetur omne tectum cavatae vallis. Nec ² tantum pondere suo abscindi laxa credibile est, sed quum flumina supra ferantur, assiduus humor commissuras lapidis extenuat, et quotidie his ad quae religatus est aufert, et illam, ut ita dicam, cutem qua continetur, abradit. Deinde longa per aevum diminutio usque eo infirmit illa, quae quotidie attrivit, ut desinant esse oneri ferendo. Tunc laxa ³ vasti ponderis decidunt, tunc illa praecipitata rupes, quidquid ab imo repercussit, non passura consistere,

— *sonitu venit, et ruere omnia visa repente:* ut ait Virgilius noster. Huius motus succutientis terras haec erit causa. Ad alteram transeo.

XXIII. Rara terrae natura est, multumque habens vacui. per has raritates spiritus fertur: qui ubi maior influxit, nec emittitur, concutit terram. Haec placet et aliis, ut paulo ante retuli, causa: si quid apud te profectura testium turba est. Hanc

Y 4

etiam

vicos veh. plurium ordine tracta f. cf. not. ^{b. sunt}
addunt omnes mss. et edd. praeter Muret. qui demisit.

dotus. cf. ad II, 26, 5. *per* ad inclinationem, ἐκτινωγμὸν
vices vehicul. i. e. per or- Posidonii.

dinem se deinceps sequen- C. 23. Continuatio. Cal-
tium vehiculorum. Sic pu- lishenis et Posidonii senten-
gnae vices VI, 13, 5. sunt tia. 1. *Rara — natura est,*
quae sequuntur in pugna. multas habens cavitates spe-
3. *Virgilius* Aen. VIII, 525. luncasque, quae multum ha-
Ad alterum — transeo i. e. bent *vacui*, quatenus non
implen-

etiam Callisthenes probat, non contemptus vir. Fuit enim illi nobile ingenium, et furibundi regis impatiens. Hoc est Alexandri crimen aeternum, quod ^a nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimet. Nam quoties quis dixerit, Occidit Persarum multa millia: opponetur, Et Callisthenem. Quoties dictum erit, Occidit Darium, penes quem tunc magnum regnum erat; opponetur, Et Callisthenem. Quoties dictum erit, Omnia Oceano tenuis vicit, ipsum quoque tentavit novis classibus, et imperium ex angulo Thraciae usque ad Orientis terminos protulit: dicetur, ³ Sed Callisthenem occidit. Omnia licet antiqua dum regumque exempla transierit, ex his quae fecit, nihil tam magnum erit, ^a quam scelus Callisthenis.

a. *quam scelus Callisthenis.* Sic Erasmus. Retineo hoc, ut sit, scelus contra Callisthenem. Haud pauci codd. excludunt vocem *Callisthenis*. Mox *Burisque* omnium codd. et edd. est lectio, quamquam apud reliquos auctores tum romanos

implentur terra saxisque, sed composuit, cf. Fabric. Bibl. canales meatusque praestant Gr. III. p. 36. Harles. Conspiritui. *Callisthenes* olynthius adoptavit hanc sententiam haud dubie ab Aristotele, cuius consobrinus fuit. *Callisthenis* in Mémoir. de l'Acad. des Inscript. T. VIII. p. 126 sq. convers. in Hiffmann. Magazin. I. p. 277 sq. — 2. Excursus hic rhetoricus in Alexandri iram et ingenio ac iudicio non item, quippe qui iusto longius peritus nec suo loco collocatus. Ceterum hic locus in-ter nos celebritatem adeptus est, egregie ab historico nationis germanicae in Palmii morte

nis. Hic Callisthenes in libris, quibus describit quemadmodum Helice Burisque merfae sunt, quis illas casus in mare, vel in illas mare immiserit, dicit id quod in priore parte dictum est. Spiritus intrat terram per occulta foramina, quemadmodum ubique, ita et sub mari. Deinde quum est obstructus ille trames, per quem descenderat, reditum autem illi a tergo resistens aqua abstulit, huc et illuc fertur, et sibi ipse occurrens terram labefactat. Ideo frequentissime mari opposita vexantur, et inde Neptuno haec assignata est ^b maris movendi potentia.

Y 5

tia.

manos tum graecos *Bura*, Βούρα vocatur. Cf. Ez. Spanhem. ad Callim. in Del. 100. p. 463. et Gatack. ad M. Antonin. IV. p. 131. Nisi memoriam haec Senecae fugisse credamus, statueret licet duplicem nominis terminationem fuisse.

b. *maris movendi potentia*. Sic Fortun. et boni alii codd. Erasmus tamen aliique omittunt vocem *maris*. Mox brit. et alter gallicus: *graecorum didicit*. Sic interdum amare Latinos probavit Gronov. Porro, ait Gronov., et britannicus: *scit illum apud eos Mesiptone vocari*, sine mentione Homeri. Apparet autem Graecam vocem esse debere *σεισθησθονα*. Reliqui codd. praestant, *sibithona*, *sibichana*, *sibiphthona*, *μεσιπτονα*, *mesiptone*. Iam quum *σεισθησθων* apud Homerum non occurrat, monente iam Mose Solano ad Lucian. Vol. IX. p. 511. bip., haec autem vox sine controversia a Seneca profecta sit, lectionem a brit. cod. oblatam et a Gronovio commendatam recipere non dubitavi. Antea: *Quisquis pr. literas Graecas didicit, scit illum apud Homerum εννοσησθων vocari*.

morte exponenda atrocissimi. Ez. Spanhem. ad Callim. Hy. ma adhibitus. 3. *Hic Callisthenes* — dictum est. Oc- Rudera harum urbium in currebant haec in Hellenicis, mari conspici licebat Ovidii opere eius historico, ubi ha- tempe Metamorph. XV, rum urbium in Achaia ad 294. et adhuc ostendere suum Corinthiacum Pelonaetae Inclinata solent cum ponnesi sitarum interitum, moenibus oppida. Confen- qui biennio (Strab. VIII. p. tiunt recentiores, qui illa 294.) ante cladem leuctri- loca adierunt, e. c. Scrofani cam i. e. ante ol. 102, 4. aliique. 4. *Ideo frequen-* accidit, memoraverat. Cf. *tissime — potentia*. De- sumta

tia. Quisquis primas literas Graecorum didicit, scit illum apud eos *σεισίχθονα* vocari.

XXIV. Spiritum esse huius mali causam, et ipse consentio: de illo disputabo, quomodo intret hic spiritus: utrum per tenuia foramina, nec oculis comprehensibilia; an per maiora ac patentiora: et utrum ab imo, an etiam per summa terrarum. Hoc incredibile est. Nam in nostris quoque corporibus cutis spiritum respuit: nec est illi introitus, nisi per quem trahitur: nec consistere quidem a nobis 2 receptus potest, nisi in laxiore corporis parte. Non enim

sumta haec esse videntur ex his resorbentibus in cute la- Aristot. Meteorol. II, 8. p. tentibus nulladum dubitatio 781. E. F. *Antiquis* — vo- est. Vasa enim exsorbentia cari. Cf. Ez. Spanhem. ad *ἐξατμιζοντα, ἐξιμαζόμενα* Callim. Hy. in Del. 31. p. vocat Aristot. Hist. Anim. III, 403 sq. qui uberius hoc ex- 11. De Gener. Anim. V, 3. posuit, et locis vett. poett. p. 1337. D. De part. Animal. confirmavit. Rem attigit Aul. IV, 4: sed de vasis resor- Gell. II, 28. Agathias Hist. bentibus nullam apud vete- II. p. 52. eadem in re ait: res mentionem reperire li- Aegyptios *ἔ γαιθόχου, ἀλλὰ* cuit, etsi Hippocrates exsor- *ἐνοσίχθονος πειρᾶσθαι τοῦ* bentia et resorbentia vasa in- *Ποσειδῶνος.* tra corpus memoravit, qui

C. 24. Senecae sententia, quidem una cum Galeno in- huius mali praecipuam cau- halationem et exhalationem sam esse spiritum. 1. *Hoc* spiritus per totum corpus *incredibile est.* Discedit ita- (*ἅλον τὸ σῶμα*) crediderunt. que Seneca ab Aristot. II, 8. cf. Cruikshank Geschichte Meteorol., quippe qui et- und Beschreibung der ein- iam per summa terrarum in- saugenden Gefäße p. 13 sq. trare putabat spiritum. Nec (vers. germ. Ludwig. Lips. causa, quam noster addit de 1789). Si recentiores Leeu- cute corporis humani spiri- wenhoekii specillis caruis- tum respuente, deque pul- sent, nec illis tam felicibus monibus tantummodo spiri- esse licuisset, ut haec vasa, tum trahentibus; satis firma quae facillima repertu vi- et idonea intelligentibus visa dentur, invenirent: unde fuerit: quippe quibus de va- veteres excusari debent. —

enim inter nervos pulpasve, sed in visceribus et patulo interioris partis recessu commoratur. Idem de terra suspicari licet, vel ex hoc, quod motus non in summo terrae, circave summa est, sed subter et ab imo. Huius indicium est, quod altitudinis profundae maria iactantur, motis scilicet his, supra quae fusa sunt. Ergo verisimile est, terram ³ ex alto moveri, et illic spiritum in cavernis ingentibus concipi. Immo, inquit, ceu quum frigore inhorruimus, tremor sequitur, sic terras quoque spiritus extrinsecus accidens quassat. Quod nullo modo potest fieri. Algere enim debet, ut idem illi accidat, quod nobis, quos externa causa in horrorem agit. Accidere autem terrae simile quiddam nostrae ⁴ affectionis, sed non ex simili causa, concesserim. Illam interior et altior iniuria debet impellere: cuius rei argumentum vel maximum hoc potest esse, quod quum vehementi motu adaperit ingenti ruina solum est, totas nonnunquam urbes et recipit hiatus ille, et abscondit. Thucydides ait, circa Pelopon- ⁵ nesiaci belli tempus, Atalantam insulam aut totam, aut certe maxima ex parte ^a suppressam. Idem Sidoni

a. *suppressam*. Sic omnes codd. et a Pinciano revocatum. Tamen nescio, cur editores tantum sibi permiserint, ut hac sincera lectione omissa *superfusam* praetulerint. Sequentia autem

2. *pulpasve*, quos musculos ³. *Immo, inquit*, e. c. Aristovocamus. Omnes itaque motes, qui terrae motum cum tus, quos saepe in summa τρύμα et σφυγμῶ, tremore corporis parte observare li- hoc et pulsu comparavit l. l. cet, ab imo profectos esse ⁵. *Thucydides* III, 89. Faputavit. Etiam si quae de ctum hoc est anno sexto terrae marisve motibus af- belli peloponn. ol. 88 $\frac{2}{3}$. cf. fert, concedantur, tamen de ibi not. *Idem Sidoni* — corporis motibus haud fa- *crede*, qui in libris De Na- cile quisquam concesserit. tura hoc ipsum narrasse videtur.

doni accidisse, Posidonio crede. Nec ad hoc testibus opus est. Meminimus enim, terris interno motu divulsis, loca disiecta, et campos interisse. Quod iam dicam, quemadmodum existimem, fieri.

XXV. Quum spiritus magnum et vacuum terrarum locum penitus opplevit, coepitque rixari, et de exitu cogitare; latera ipsa intra quae latet, saepius percutit, supra quae urbes interdum sitae sunt: haec nonnunquam adeo concutiuntur, ut aedificia superposita procumbant: nonnunquam in tantum, ut parietes quibus fertur omne tegimen cavi, decident in illum subtervacantem locum, totaeque urbes in
2 immensam altitudinem vergant. Si velis credere, aiunt, aliquando Ossam Olympo cohaesisse, deinde terrarum motu recessisse, et scissam unius magnitudinem

autem docent, nostram lectionem esse sinceram. Mox *Sidon* a Pinc. est: at mss. Fortunati *Sidone*, quod confirmat unus pal. Caeteri et edd. veteres, *Sidoniae*. Eadem varietas apud Iustin. II, 10, ubi inter *Sidoniae* et *Sidone* fluctuant codd. Gronovius iudicat posterius utrobique esse forte restituendum. Equidem nihil decedam.

detur. Strabo I, 3. p. 155. 120 sq. 2. aiunt poetae. — lipf. Posidonium ait nar- *Ossam* — *aquis*. Idem nar- rasse, in Phoenicia terrae mo- rat ex traditione Thessalo- tu facto urbem absorptam rum Xerxi de hac re expo- fuisse supra Sidonem sitam, nentium Herodot. VII, 129. ipsiusque Sidonis corruisse not., unde Strabo IX, 5, 2. duas fere partes etc. *Me-* p. 576. lipf. hausisse videtur *minimus* — *interisse*: for- idem tradens. Thessaliam tasse de Campaniae clade enim cingunt quatuor quin- cogitavit. queve montes, Pelium, Ossa,

C. 25. Quomodo spiritus Olympus, et Pindus Othry- repercutio fiat. 1. *Quum spi-* que, ut craterem, in quem ritus — *vergant*. Hanc ean- ex illis fluvii quinque de- dem sententiam amplexus est, fluunt, Peneus, Apidanus, praeter caeteros, auctor Aet- Onochonus, Enipeus et Pa- nae poematis apud Werns- misus, qui terrae motu olim dorf. Poet. min. lat. IV. p. facto per Tempe in mare con-

dinem montis in duas partes. tunc effugisse Penem, qui paludes quibus laborabat Theſſalia, ſiccavit, abductis in ſe quae ſine exitu ſtagnaverant aquis. ^a Ladon flumen inter Elim et Megalenopolin medius eſt, quem terrarum motus effudit. Per hoc quid probo? In laxos ſpecus, quid enim aliud appellem ³ loca vacua ſub terris? ſpiritum convenire. Quod niſi eſſet, magna terrarum ſpatia commoverentur, et una multa titubarent. Nunc exiguae partes laborant, nec unquam per ducenta milliaria motus extenditur. Ecce hic qui implevit fabulis orbem, non tranſcendit Campaniam. Quid dicam, quum Chalcis tremuit, ⁴ Thebas ſtetiſſe? quum laboravit ^b Aegium, tam propinquas

a. *Ladon flumen inter Elim et Megalenopolin medius eſt, quem terrarum motus effudit.* Sic omnes libri et ſcripti et editi praefant. Sed dubito de lectionis ſinceritate. Quenam ſingularis fluvii Ladonis declaratio eſt, quum Megalopolis tanto discrimine diſtet ab Elide! Deinde quae- nam barbara nominis urbis Megalopoleos formatio, quae ferenda eſſet, ſi haberemus Megalenopolin, nam ſic quoque ap. Graecos haec urbs interdum ſcribitur: cf. Tzſchucke ad Strabon. IX. p. 316 ſq. Tum ſenſus haud clarus eſt. Nam ſi Strabonem IX. p. 322. liſt. audias, terrae motus uſque ad fontes fluvium obſtruxit, non effudit: quamquam huius mali facilis occurrit medicina, *offudit.* Sed totus locus emblematis habet ſpeciem.

b. *Aegium.* Ita egregie emendavit Pincian., Mureto probante. Eſt autem urbs Peloponneſi haud procul remota Patriſ.

coniuncti ſub Penei nomine man. Recentiores tamen obſervationes hanc ſententiam relictis duobus lacubus, Neſſonide et Boebeide. ſatis refutarunt, quippe qui *Ladon* fluvius eſt Arcadiae, bus docemur, per multo de quo Strabo IX. p. 322 ſq. amplius terrae ſpatium exidem tradit, ſed dubitanter. MDCCLVII. die V Nov. per totam fere Europam terrae quoties meminit, rem igno- raffe videtur. Sed cf. Lect. motus qui Liſboam tam atrov. 3. *per ducenta mil-* ci clade proſtravit, ſentien- *liaria* i. e. per L. mill. ger- batur. 4. *Chalcis* urbs Eu- boeae;

pinquas illi Patras de motu solum audisse? Illa vasta concussio, quae duas suppressit urbes Helicen et Burin, citra Aegium constitit. Apparet ergo, in tantum spatium motum protendere, quantum illa sub terris vacantis loci inanitas pateat.

XXVI. Poteram ad hoc probandum abuti auctoritate magnorum virorum, qui Aegyptum nunquam tremuisse tradunt. Rationem autem huius rei hanc reddunt, quod ex limo tota concreverit. Tantum enim, si Homero fides est, aberat a continenti Pharos, quantum navis diurno cursu metiri plenis lata velis potest: sed continenti admota est. Turbidus enim defluens Nilus, multumque secum limum trahens, et eum subinde apponens prioribus terris, Aegyptum annuo incremento semper ultra tulit. Inde pinguis et limosi soli est, nec ulla intervalla in se habet, sed crevit in solidum arescente limo: cuius pressa erat et sedens structura, quum partes glutinarentur, nec quidquam inane intervenire poterat, quum solido liquidum ac molle semper accederet.

Sed

tris. *Aegina* vero, uti antea legebatur, insula in sinu saronico sita est. *de motu solum* (antea: *nihil*) *audisse* e cod. brit. Gronovius merito reduxit: i. e. non sensitse, sed ex narratione percepisse.

boeae: e regione sunt *Thebae* Boeotiae. *Aegium* in Achaia ad sinum Corinth. quoniam hic aestatis causa obstat, illic hyemis. *Tantum — est.* Homerus Odyss. IV, 354 sq. His Senecae clari-

C. 26. Aegyptus numquam tremuit. I. *Poteram* nostra memoria egregie in — *tradunt.* Hanc eandem stitisse, fidemque Homeri, vulgarem opinionem affert quam tum veteres tum re- Agathias quoque Histor. II. centiores interpretes in dup. 52. et refutat. Plin. N. bium vocaverant, vindicasse H. II, 80. Galliae ait et Aegyptus minime quatiuntur, nius of Homer p. 120 sq. vers.

ruit: sic nobilis et huic iam familiaris malo Nicopolis. Cyprum ambit altum mare, et agitur. Tyros et ipsa tam movetur, quam diluitur. — Hae fere causae redduntur, propter quas tremit terra.

XXVII. Quaedam tamen propria in hoc Campano motu accidisse narrantur, quorum ratio reddenda est. Aiunt enim sexcentarum ovium gregem exanimatum in Pompeiana regione. Non est quare hoc putes ovibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri. Nec id mirum est: multa enim mortifera in alto latent. At aër ipse, qui vel terrarum culpa vel pigritia, et aeterna nocte torpescit, gravis haurientibus est: vel corruptus internorum ignium vitio, quum est longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum, affert nova genera morborum. Quid, quod aquae quoque inutiles pestilentesque in abdito latent, ut quas nunquam usus exerceat, nunquam
3 aura liberior^a everberet? Crassae itaque, et gravi cali-

^a. everberet. Melius, ait Gronov., britannicus: *numquam liberior aura everberat.* Lib. V, 12 etc. Mox §. 4. *correptas* habet brit. quoque, non, *corruptas*.

Cypri. Senec. Epist. XCI, 9. *ne*. cf. c. I, 3. *Diximus* — Cyprum quoties vastavit haec *fieri*. Nunc demum dicit. clades? quoties in se Paphos 2. *At aër — est*. Corruptum corrui? Dio Cass. LIV, 23. eum dicit vel partibus tercf. Meursii Cyprus c. XVIII. rae noxiis in eum resolutis, *Nicopolis* urbs Epiri satis vel quiete situque proprio. celebris ab Augusto condita Recte causas affert, quibus et Epicteto ibi commorato no- oves absumentas putet. Eas-bilitata. *Tyros — agitur*. dem similesve rationes allavid. c. I, 11. not. XXIV, 5. tas videmus ab iis, qui do-

C. 27. Propria quaedam cturi sunt, cur lues animalia in Campaniae motu expli- domestica occupare soleat, cantur. 1. *Aiunt — regio-* quarumque usus est in expli-

caligine sempiternaque tectae, nihil nisi pestiferum in se et corporibus nostris contrarium habent. Aër quoque qui admixtus est illis, quique inter illas paludes iacet, quum emerfit, late vitium suum spargit, et haurientes necat. Facilius autem pecora sentiunt, in quae pestilentia incurrere solet, quo avidiora sunt: aperto coelo plurimum utuntur, et aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oves vero mollioris naturae, quo propiora terris 4 ferunt capita, correptas esse non miror, quum afflatus diri aëris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille et hominibus, si maior exiisset: sed illum copia aëris sinceri extinxit, antequam, ut ab homine posset trahi, surgeret.

XXVIII. Multa autem terras habere mortifera, vel ex hoc intellige, quod tot venena nascuntur, non manu sparfa, sed sponte: solo scilicet habente, ut boni, ita mali semina. Quid, quod pluribus Italiae locis per quaedam foramina pestilens exhalatur vapor, quem non homini ducere, non ferae tutum est? Aves quoque si in illum inciderint, antequam coelo

plicando loco satis celebri Notus est fons Latii Albunea, Hom. II. α, 50. cf. Ovid. quae saevam exhalat opaca Metam. VII, 536 sq. 4. Nomenphitum, Amfanti valles, cuiisset — exiisset. Sic innunc Lago di Muffeti dicti, teremit haud ita longe post ap. Virgil. Aen. VII, 84. 563 Senecam illa causa C. Plin. sq. ibique Heyn. Cf. Plin. nium Secundum. Cf. Plinii N. H. II, 93. Lacus Averjun. Epist. VI, 16. nus eandem mephitum exha-

C. 28. Continuatio. 1. lasse dicebatur: cf. Virg. Venena, ut in herbis, e. c. Aen. VI, 237 sq. qui tamen aconitum, Plin. XXIV, 5. antiquiorem de eo traditionem sequebatur, e. c. de Sic in quolibet naturae regno res se habet. Egregius avibus, quae volantes super Plinii II, 63. N. H. locus contendit illi mortuae deciderent: illud meretur. Quid — est. nam Strabo V. p. 191 sq. lipf.

coelo meliore leniatur, in ipso volatu cadunt, li-
 ventque corpora, et non aliter quam per vim eli-
 2 sae fauces tument. Hic spiritus quamdiu terris con-
 tinetur, tenui foramine fluens, non plus potentiae
 habet, quam ut despectantia et ultro sibi illata con-
 fiat. Ubi per secula conditis tenebris ac tristitia
 loci crevit in vitium, ipsa ingravescit morâ; peior,
 quo segnior. Quum autem exitum nactus est, ae-
 ternum illud umbrosi frigoris malum, et infernam
 noctem solvit, ac regionis nostrae aëra infuscat.
 3 Vincuntur enim meliora peioribus. Tunc etiam
 ille

narrat, nunc, i. e. Strabo- Recentiores de aëre eiusque
 nis tempore, silva ab Agrip- speciebus melius instructos,
 pa excisa circa Avernum lo- quam veteres, in hoc spiritu
 cisque istis aedificiis occupa- diversas aëris species illas,
 tis, omnes illas narrationes quae sub nomine gas ve-
 apparere fabulas esse. Cete- niunt, detexisse, et hinc ef-
 rum cf. Heynii Excurs. II. ad fectus hos spiritus egregie
 Aeneid. Virg. (ed. 1787.) ubi declarasse constat. Sic no-
 tamen Strabonis nulla est xios effectus cavernae, quae
 habita ratio, nec Ephorus nomen a cane gerit, circa
 ad partes vocari debebat, Neapolin (la grotta del ca-
 quippe cuius auctoritas de ne) recte ab illo spiritu di-
 hisce regionibus *nulla* fuit. versimode nato, mutato, di-
 — Spectant eo etiam campi luto iunctoque deduxerunt.
 phlegraei et cavernae ac spi- Seneca autem, si nostri aevi
 ramenta huius generis circa hac de re luce uti licuisset,
 Neapolin. Cf. Büfching. IV. mephitim s. aërem inflamma-
 p. 450 sq. 2. *Hic spiritus* bilem hic facile agnovisset,
 — *ex tenui for. fluens, ter-* quippe qui modice aëri at-
 ram relinquens — *despe-* mosphaerico admixtus exhi-
ctantia — *illata* animalcula, larat, nimium ei additus de-
 e. c. oves. — 3. *Vincuntur* liquium animi aut mortem
enim tum meliora, melius affert, morbosve gignere so-
coelum, melior aër, peiori- let. Hinc illa morborum
bus, malo hoc aëre, nisi ven- genera haud temere aëris at-
 tus disturbat, secernit, et mosphaerici in peius mutati
 meliorem adiungit aërem. naturae interdum adscribi
 vide-

ille spiritus purior transit in noxium. Inde subitae continuaequae mortes, et monstrosa genera morborum, ut ex novis orta causis. Brevis aut longa clades est, prout vitia valere. Nec prius pestilentia definit, quam spiritum illum gravem exercuit laxitas coeli, ventorumque iactatio.

XXIX. Nam quod aliquot, insanis attonitisque similes, discurrere fecit metus, qui excutit mentes, ubi privatus ac modicus est: ^a qui, ubi publice terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur; quid mirum est, animos inter dolorem et metum destitutos aberrasse? Non est facile, inter magna mala non delipere. Itaque lenissima fere ingenia in tantum venire formidinis, ut sibi exciderent. Nemo quidem sine aliqua iactura sanitatis ex-² pavit; similisque furenti, quisquis timet: sed alios cito timor sibi reddit, alios vehementius perturbat, et in dementiam transfert. Inde inter bella errave-

Z 2 re

a. *qui, ubi.* Obsopoeum sequor e veteri libro gall. restituentem. Repetas, excutit mentes. Antea: *quid ubi.* Mox inter magna mala non desipere omnes fere codd. praestant, quos sequi malo, quam ex uno gall., qui habet *mala concipere*, aut ex brit. Gron. *mala concipere*, lectionem quae Gronovio comprobata est exsculpere, *mala consipere*: archaismorum tamen Senecam haud tenacem fuisse constat.

videmus, quibus genus hu- quae fomite pestilenti ex ab-
manum saepe scimus affe- dito loco in aërem protracto
ctum, e.c. pestilentiam a Thu- labem in Parthos vulga-
cydide et Lucretio descriptam verat.

et contagiosam febrem s. luem C. 29. Continuatio. 1.
quae totam fere Europam Nam quod — aberrasse.
sub nomine l'influenza anno Cf. I, 3. ubi exemplum, quod
1782 contristavit etc. Exem- Strabo de Liparaeorum in-
pla quaedam ex aëre malo fularum incolis ex Posidonio
spiritu infecto factorum vide attulit, conferri meretur.
in Heynii Opusc. acad. III. 2. Inde inter — percussit.
p. 108 sq. 121. de Babylone, Exempla dedit Vespasiani

et

re lymphatici: nec usquam plura exempla vaticinantium invenies, quam ubi formido mentes religione mixta percussit. Statuam ^b divisam non miror, quum dixerim montes a montibus recessisse, et ipsum disruptum esse ab imo solum.

- 3 *Haec loca, vi quondam et vasta convulsa ruina,
Tantum aevi longinqua valet mutare vetustas,
Dissiluisse ferunt, quum protinus utraque tellus
Una foret, venit medio vi pontus, et undis
Hesperium Siculo latus abscidit, arvaeque et urbes
Litore diductas, angusto interluit aestu.*

Vides totas regiones a suis sedibus revelli, et trans mare iacere, quod in confinio fuerat: vides et urbium fieri gentiumque dilcidium, ^c quum pars naturae

- b. *divisam*. Britann. *diffusam*, unde parum aberat quin Gronov. faceret, *diffissam*: et sic quoque legendum esset cap. 1. §. 3., ubi tamen nulla lectionis varietas notatur, et *diffissas* statuas. Horatius: *diffissa* rate. Tolerari tamen potest vulgata, ipso Gron. iudice. c. *quum pars naturae concita est de se, vel aliquo mare, ignis, spiritus im-*

et Titi oppugnatio Hierosolymorum, referente Iosepho, quod cogitarunt nonnulli, et ipsa historia romana tempore belli punici II. cf. Liv. XXV, 1. 3. Versus sunt motu defedisse, atque vim Virgilii Aen. III, 414 — 419. aquae viam sibi munisse, ut, Nemo ex veteribus de veritate huius a Virgil. relatae tate mare s. fretum pateret. Excludis dubitavit: eorum loca emplo sit bosporus thracicus, vid. ap. Cluver. Sicil. I, 1. propontis et Hellespontus, e. c. Plin. N.H. II, 88. Aveltum ille canalis, qui nunc lit Siciliam Italiae, Cyprum Britanniam et Galliam, tum Syriae, Euboeam Boeotiae, ille, qui Hispaniam et Africam Euboea Atalantam et Macam disterminat, fortasse crin etc. coll. IV, 12. Ceterum per se manifestum est, olim continentes etc. *quum* totas has regiones non e se *pars naturae* — se terrae pars

turae concita est de se, vel aliquo mare, ighis, spiritus impegit, quorum mira, ut ex toto, vis est. Quamvis enim parte laeviat, mundi tamen vi- 4
ribus laevit. Sic et Hispanias a contextu Africae mare eripuit. Sic hac inundatione, quam poëtarum maximi celebrant, ab Italia Sicilia resecta est. Aliquanto autem plus impetus habent, quae ex infimo veniunt. Acriora enim sunt, quibus nisus est per angusta. Quantas res ii terrarum tremores, quamque mira spectacula ediderint, satis dictum est.

XXX. Cur ergo aliquis ad hoc stupet, quod aes unius statuae, ne solidum quidem, sed concavum ac tenue, diruptum est; quum fortasse in illud

Z 3

se

impegit. Sic Gronov. veterum librorum ductus sequens restituit. Quas nonnulli singulas agnoscunt, eas agnoscit Seneca omnes tremoris causas. Antea: — *excitata ex se vel aliquod mare ingens spiritus impegit.* Aliquo *impegit*, ad aliquam terrarum partem offendit, eam obstantem lenit et dimovere conatur, explicante Gronovio. d. *Aliquanto.* Meliorem hanc lectionem esse quam alteram, *Aliquando*, a Curione Secundo primum inventam, facile quivis intelliget, qui sententiam auctoris reminiscitur, et vim τοῦ *aliquanto*, i. e. multo, longe, v. c. e Clave Cic. Ernest. probe tenuerit. Mox delevi praepositionem *in* ante *quibus nisus*, auctoritate codd. memmian. et nicot. ap. Obsopoeum.

pars defedit motu. Mundum litae in forma, λιγδω, ut autem esse animal, quod se cavitatem haberent. Ad ex- a se moveat, Stoici credunt. emplar enim pictum artifex Fromondus. — 4. *poëta-* fabricabat opus figlinum, *rum maximi*, Aeschylus quod cera obductum instru- Strabonis VI. p. 229. lipf. xit obtexitque forma (λιγδω Virgil. l. l. Ovid. Metam. XV, s. χώνω) perforata, per quam 290 sq. Cf. Gesner. ad Clau- cerae illius liquefactae locum dian. p. 532 sq. obtenturum aes deinde fun-

C. 3o. Continuatio. 1. debatur, ut statua fieret. *quod aes — tenue.* Omnes Tali modo statuae recentio- enim statuae ita conflari so- res quoque Ludovici XIV., XV.,

se spiritus, quaerens fugam, incluserit? Illud vero quis nescit? Diductis aedificia angulis vidimus moveri, iterumque componi. Quaedam vero parum aptata positu suo, et a fabris negligentius solutiusque composita, terrae motus saepius agitata compegit. Quod si totos parietes et totas findit domos, et latera magnarum turrium, quae solida sunt, scindit, et pilas operibus subditas dissipat; quid est, quare quisquam dignum adnotari putet, sectam esse aequaliter ab imo ad caput in partes duas statuat?

3 Quare tamen per plures dies motus fuit? Non desit enim assidue tremere Campania, clementius quidem, sed ingenti damno, quia pressa et quassa quatiebat: quibus ad cadendum male stantibus, non erat impelli, sed agitari. Nondum videlicet spiritus omnis exierat, sed adhuc ommissa parte maiore oberrabat.

XXXI. Inter argumenta quibus probatur, spiritu ista fieri, non est quod dubites et hoc ponere.

Quum

XV., regum Daniae, Sue- substructionibus satis amplis, ciae, Petri M., Iosephi al. quarum usus in aedificiis confectae sunt. Cf. Nicolai marinis, v. c. ad Baias ex Vir-Beschreibung von Berlin etc. gili Aeneid. IX, 711. et Se-2. B. Append. IV. p. 75. ed. nec. Ep. LXXVII, 1. notus 2. (nam tertia editio hac ap- est. Vitruv. V, 12. vocat eas pendice caret). Una quidem pilas in arca; et Francogalli fusura constabat statua, sed les encaissements, quibus in propterea non erat solida, portu Caesaris Burgi (Cher- quod cavitatem et tenuita- bourg) restaurando usos esse tem habebat. 2. *pilas* qui- constat anno 1786. 3. *cle- mentius quidem* quam ini- crorum loco uti solebant, in- tio. *non erat* sc. opus, ne- terpretari licet, sed addita cesse. Cf. ad libr. I. praef. vox *operibus* hanc interpreta- 3. Var. lect.

tationem reddit dubiam: C. 31. Spiritu terrae mo- quare magis inclino, ut cre- tus fieri, aliter demonstrat. dam, esse h. l. sermonem de 1. Si semel posueris pro ve- ro,

Quum maximus editus tremor est, quo in urbes terrasque saevitum est, non potest par illi sublequi alius, sed post maximum leves motus sunt, quia^a vehementius exitum ventis luctantibus fecit. Reliquiae deinde residui spiritus non idem possunt, nec illis pugna opus est: quum iam viam invenerint, sequanturque ea qua prima vis ac maxima evasit. Hoc quoque dignum memoria iudico, ab³ eruditissimo et gravissimo viro cognitum; forte enim quum hoc evenit, lavabatur. Vidisse se affirmabat in balneo tessellas, quibus solum erat stratum, alteram ab altera separari, iterumque committi: et aquam modo recipi in commissuras, pavimento recedente; modo, compresso, bullire et elidi. Eun-

Z 4 dem

a. *vehementius* — *fecit*. sc. maximus motus. Igitur nec Pinciani *vehementissimus*, nec Fromondi *vehementior* desideratur. Mox e multis codd. addidi *opus* post: *nec illis pugna*, ne auctor idem statim repetere videatur. Residui spiritus, ait, nec luctantur, nec pugna hac iis opus est. Mox, *ab eruditissimo* — *viro*: noli putare hic nomen viri cuiusdam, quem coniectando reperire nihil attinet, excidisse: non posuisse videtur ideo, ut eius etiam viventis parceret modestiae.

ro, spiritum solum in causa non aequalem isti celeberrimae ab Archimede factae iticoncedas necesse est, quod deum in balneo, qua gravi-Seneca inter argumenta vatarem specificam cuiuslibet lida hic memorat. Sed saecorporis invenit. Vitruv. IX, pe observatum est, terrae 3. *tessellas* i. crustas marmotum satis magnum haud moreas et laminas aut lapita longe post alium sublequi dum secturas, plerumque haud debiliorem, unde colquadratas, quibus diversae ligi licet, spiritui aliud quid formae et figurae exprimeaccedere et iungi, cuius in bantur: quare Graeci ψη-hac terrae motus explicandi Φολόγητον ἔδαφος vocabant. ratione nulla mentio facta Cf. Intpp. ad Sueton. Caes. est. 2. Vides hic observa- 46. cum Ernest. Excurf. et tionem haud contemnendam Salmaf. ad Scriptt. H. Aug. in balneo factam esse, est I. p. 657 sqq.

dem audivi narrantem, vidisse se, molles materias mollius crebriusque tremere, quam natura duras.

XXXII. Haec, Lucili virorum optime, quantum ad ipsas causas. Illa nunc quae ad confirmationem animorum pertinent, quos magis refert ^a nostra, fortiores fieri, quam doctiores! Sed alterum sine altero non fit. Non enim aliunde animo venit robur, quam a bonis artibus, quam a contemplatione naturae. Quem enim non hic ipse ² casus adversus omnes firmaverit et erexerit? Quid est enim, cur ego hominem aut feram, quid est, cur sagittam aut lanceam tremam? maiora me pericula

a. *nostra*. Haud dubie sincera est lectio: nec *vestra* codd. Fortun., nec *natura* priscaurum edd. et codd. Grut. expellere eam valent. *Natura* recte indicat Grut. a compendiaris scribendi ratione ortum duxisse. Mox, *fulminibus*, lectionem memmian. cod. praefero vulgatae: *fluminibus*, etiam propter §. 9. Hic omnia ista dilatat, terrarum motus et fulmina: et deinceps *magnis* quorundam codd. scripturae, *magnae*. Omnes vel minimae res sunt partes magnae naturae, sed non sunt magnae quoque partes, de quibus tamen hic sermo est. §. 3. *contentus animae*. Vincent. Bellov. Spec. Hist. 9, 110. habet: *cont. vitae*, ex interpret.

C. 32. Cohortatio ad fortibus literisque bellum indititudinem et constantiam concendum ducebant, nihilque tra mortis metum. 1. *Sed nisi quod praesentis ad reli-*
alterum — fit. Veriore gionem bonosque mores, aut enim rectioreve caularum ad utilitatem praesentem morerum scientia, quae sine menti esset, in bonis numerum animi cultura ideoque sine rabant! *bonas artes*: intel- doctrina quadam fieri ue- ligit studium omne literarum, quit, fortitudo illa animi inprimis philosophiae. Cf. comparatur, quam commen- Senec. Epist. LXXIII, 4. not- dat noster. Utinam hoc sibi *Quem enim — erexerit*, si dictum putassent putarentve, qui talem casum perpessus qui liberiore omni doctrina aequo fortive animo fuerit. abiecta cum literis omnibus Reliqui enim casus sunt mi- tum vero maxime bonis arti- nini ad illum momenti.

ricula expectant. Fulminibus et terris, et magnis naturae partibus petimur. Ingenti itaque animo mors provocanda est, siue nos aequo vastoque impetu aggreditur, siue quotidiano et vulgari exitu: nihil refert, quam minax veniat, quantumque sit, quod in nos trahat: quod a nobis petit, minimum est. Hoc senectus a nobis ablatura est, hoc auricularum dolor, hoc in nobis humoris corrupti abundantia, hoc cibus parum obsequens stomacho, hoc pes leviter offensus. Pulilla res est hominis anima: sed ingens res est contemptus animae. Hanc qui contemserit, securus videbit maria turbari: etiamsi illa omnes excitaverint venti, etiamsi aestus, aliqua perturbatione mundi, totum in terras verterit oceanum. Securus adspiciet fulminantis coeli truce⁴ et horridam faciem; frangatur licet coelum, et ignes suos in exitium omnium, in primis suum, misceat. Securus adspiciet ruptis compagibus dehiscens solum. Illa licet inferorum regna retegantur, stabit super illam voraginem intrepidus: et fortasse quo debet cadere, desiliet. Quid ad me, quam sint magna quibus pereor? Ipsum perire non est magnum. Proinde si volumus esse felices, si nec⁵ hominum, nec deorum, nec rerum timore vexari,

Z 5 si

2. *magnae naturae partes* Horatii carmen conferris merito hic nominantur, quippe natura unum totum consistit, ubi Mitscherlich. nomine natura unum totum consistit comparare non oblitus sit. *exitu e vita. quod* est. 4. *Illam licet* — *intrepidus*. Egregia hac imagine ruat. 3. *Hoc* i. e. vitam, post Homerum Il. XX, 60 seq. animam. Sapientis notio Senecae animo hic obversatur. Virgil. Aen. VIII, 243. Nec tur, de quo Horat. Od. III, noster hoc phantasmate mater, 7. illud: illabatur orbis le usus esse dicendus est, etc. celeberrimum est. Hoc quamquam Plato de Rep. III. princ.

si despiciere Fortunam supervacua promittentem, levitia minitantem, si volumus tranquille degere, et ipsis Diis de felicitate controversiam facere, anima in expedito est habenda. Sive illam insidiae, sive morbi petent, sive hostium gladii, sive insularum cadentium fragor, sive ipsarum ruina terrarum, sive vasta vis ignium, urbes agrosque pari clade complexa, ^b qui volet, illam accipiat. Quid aliud debeo, quam exeuntem hortari, et cum bonis omnibus emittere: *Vade fortiter, Vade feliciter!* Nichil

b. *qui volet, illam accipiat.* Sic omnes fere codd. Mutabat tamen Muretus: *quum libet illi, eam accipiat.* Quoniam duo codd. praelibant, *illam eam ac.*, Gruterus maluit, *qui volet illam, a me accipiat.* Sed non opus est emendatione. Mox, *cum bonis omnibus*, quae est Fortunati lectio, praeferranda est alteri, *cum bonis omnibus.* Formula illi in hac re sollennis est. Ceterum, *omnia, omina, omnibus, omnibus* saepe confundi in codd. notissima est res, vel e Tibull. III, 4, 9. ubi cf. Heynii Obsl.

princ. haud usquequaque tura et conditione gaudere, probaturus fuisset. 5, Omnia sed uno corpore, cui inest, haec stoica esse constat. Sic impediri, quominus praestantia debita, i. e. illa felicitate non fortunae, sed virtuti vendendum esse docebant, divina potitur fruaturque: fortunam quippe ut volubilem quippe qua nonnisi sapientem atque fallacem repraesentantes (M. Antonin. III, 6, 2, 17.) CII. 21 sq. not. *insularum,* Horatio Od. III, 29, 41 sq. *νήσων*: moneo, ne de aedibus pluribus Romae iunctis unius domini et ab omni parte seiunctis liberisque cogites: nam de insulis (Aristot. saepe vocat τὰς νήσους τὰς ποντίας) marinis, s. in alto mari sitis, h. l. sermo esse debet, tum quia in eas inprimis terrarum motus cadit, tum quia ipsarum terrarum ruina hoc suadet. 6. *Quid — exeuntem*

hil dubitaveris reddere. Non de re, sed de tempore est quaestio. Facis quod quandoque faciendum est. Nec rogaveris, nec timueris, nec te velut in aliquod malum exiturum tuleris retro. Rerum natura te, quae genuit, exspectat, et locus melior ac tutior. Illic non tremunt terrae, nec inter 7 se venti cum magno nubium fragore concurrunt, non incendia regiones urbesque vastant, non naufragiorum totas classes sorbentium metus est, non arma contrariis disposita vexillis, et in mutuam perniciem multorum millium par furor, non pestilentia, et ardentes promiscue, communes populis cadentibus rogi. Istud leve est: quid timemus? Grave est: potius semel incidat, quam semper impendeat. Ego autem perire timeam, quum terra ante 8 me pereat, quum ista quatiuntur quae quatiunt, et in iniuriam nostram non sine sua veniunt? Helicen Buringue totas mare accepit: ego de uno corpusculo timeam? Supra oppida duo navigatur: duo autem, quae novimus, quae in nostram notitiam memo-

tem animum *hortari* facis esse, historia, quantum quinnunc, *quod quandoque* i. e. dem sciam, non memorat. aliquando. *Rerum natura* — Sed rhetorice hoc malum extutior. Animae immortalitatem, saltem continuatam — 8. *Helicen* — *accepit*. vitam hinc colligere licet: Cf. c. XXIII, 3. not. *Supra* quamquam non satis expositam sententiam vides. Perideo, quod veteres naviganmanebitne animus, ex hac do oras legere solebant. *duo* sententia, separato loco, an *autem*. Particula transitus redibit ad divinitatem, unest τὸ *autem*, interdum de profecta erat? Nihil Seneca definit. 7. *non pestilentia* — *rogi*. Pestilentia adhaec. Attigit hanc vocuquadam populos extinctos lae vim Goerenzius ad Cic.

memoria literis servata perduxit. Quam multa alia aliis locis merfa sunt? quot populos aut terra, aut 9° intra se mare inclufit? Ego reculem mei finem, quum fciam me fine fine non efle? immo quum fciam omnia efle finita? Ego ultimum fufpirium timeam? Quantum potes itaque, ipfe te cohortare, Lucili, contra metum mortis. Hic eft qui nos humiles facit: hic eft qui ipfam vitam, cui parcit, inquietat ac perdit. Hic omnia ifta dilatat, terrarum motus, et fulmina. Quae omnia feres conftanter, fi cogitaveris nihil interefle inter exiguum rotempus et longum. Horae funt quas perdimus. Puta dies efle, puta menses, puta annos: ^d perdimus illos nempe perituros. Quid, oro te, refert, nunc perveniam ad illos? fluit tempus, et avidiffimos fui defert. Nec quod futurum eft meum eft, nec quod fuit. In puncto fugientis temporis pendeo:

- c. *intra fe* optimis codd. fuadentibus atque Grutero probante reduxi. Antea: *aut terra in fe aut mare inclufit?*
 d. *perdimus illos nempe perituros.* Ita e fuis codd. Pincianus: confentiunt duo pal., nec difcedunt Erasmus cum Fortunato, nifi in eo, quod dant, *perdidimus.* Unus dedit, *perdituros.* Hoc ufus eft Gronovius, cuius codex brit. reg. praebebat: *perituri funt*, ut hanc lectionem, viro ingeniouffimo digniffimam, extunderet: *perdidimus illos nempe, perdituri.* Si citius, addit, moriamur, horae funt, quas perdimus. Fac tamen dies efle, fac menses, fac annos: nihil novi eft: nempe iam ante perdidimus illos (five fit, confumimus, folum, five potius, male confumimus) et perdituri fumus, etiamfi novos nancifcamur. Eninvero vulgata codicum fide nifa bonum fenfum exhibet. Perdimus illos: at manifefto (nempe) illi quoque nobis dati erant, ut perirent. Mox *amiffos* egregie refituit Gronov. ex edd. venet. et Erasm., quum aliae vulgares edd. haberent, *omiffos.*

De Legg. I, 17. p. 75. ratione fermo effet. Etiam *Quam multa — inclufit?* noftrae tum hiftoriae tum Hoc factum efle fupra con- obfervationes geologicae ta- clufimus, quum de maris les rerum converfiones in eruptione et terrarum feпа- qualibet ora fuiffe docent.

deo: et magni est, modicum fuisse. Eleganter Laelius ille sapiens dicenti cuidam, Sexaginta annos habeo: Hos, inquit, dicis sexaginta, quos non habes? Ne ex hoc quidem intelligimus incomprehensibilis vitae conditionem et sortem temporis semper alieni, quod annos annumeramus amissos. Hoc affligamus animo, hoc nobis subinde dicamus: Moriendum est. Quando? Quid tua? Mors naturae lex est, mors tributum officiumque mortalium, malorumque omnium remedium est. Optabit illam, quisquis timet. Omnibus omissis, hoc unum, Lucili, meditare, ne mortis nomen reformides: effice illam tibi cogitatione multa familiarem: ut, si ita tulerit, possis illi vel obviam exire.

10. *C. Laelius*, fil. C. Laelii auctore iam Africani mortis focii rerum gestarum ab Africano maiore: vel e Cicero- Fannius ait: unum te sapientem et appellant et existimant. Cf. Cic. De offic. II, III, 4 etc. Plut. in Gracch. Sic Cicerone De amicit. c. 2.

L. ANNAEI SENECAE
AD LUCILIUM
NATURALIUM QUAESTIONUM

LIBER SEPTIMUS.

IN QUO AGITUR DE COMETIS.

Argumentum.

Liber hic totus in Cometarum pertractatione consumitur, pleraque ab Aristotele mutuatus. Sententiam tamen eius, uti Democriti, Epigenis, Apollonii Myndii, Callisthenis, Artemidori, Ephori, immo Zenonis sui refellit: ac tandem in opinionem veterum Chaldaeorum discedit. Cometam verum Jidus esse ex illis aeternis, ex altitudine aetheris ingenti in oculos mortalium submitti, deinde rursus recipi. Motus quidem Cometarum nondum satis certos et comprehensos esse, sed futurum olim auguratur tempus, quo posterius tam aperta maiores suos nescivisse mirentur. Quaedam etiam ex duobus aevi sui Cometis discit, quorum prior sub Claudio, alter sub Nerone effulsit. Denique solemni more cum vitiiis in rixam descendit. Non mirum ista et plura alia nesciri, cum nemo nisi libidini, ganeis, histrionibus et pantomimis studeat, vacuis et desertis philosophorum scholis.

CAPUT I.

NEMO usque eo tardus, et hebes, et demissus in terram est, ut ad divina non erigatur, ac tota mente confurgat: utique ubi novum aliquod e coelo miraculum fulsit. Nam quamdiu solita decurrunt, magnitudinem rerum consuetudo subducit. Ita enim compositi fumus, ut nos quotidiana, etiamsi admiratione digna sunt, transeant: contra minimarum quoque rerum, si insolitae prodierunt, spectaculum dulce fiat. Hic itaque coetus astrorum, quibus immensi corporis pulchritudo distinguitur, populum non convocat. At quum aliquid ex more ^a mutatum

a. *mutatum e.* Gronovius e cod. brit. reg. laudat lectionem *var. innovatum est*, cuius illud scholion putat. Neque

C. I. Nova et insolita; posteriores autem res humanae magna et quotidiana non miras. Cf. Ernesti Clav. Cic. ramur, licet mira. 1. *Divinus. solita astra*, quae *vina* sunt opposita humanis, miraculorum quoque loco et inprimis apud Stoicos sunt, sed nos non adverteoelum et quae in coelo apparent. *Ita enim — dulce parent, astra etc.; quid fuit.* Idem iam Cic. De N. multa? omnia physica, quae D. II, 38. bene observaverat. sub sensus cadunt, designare solent. Hinc notam philosophiae definitionem fluximus, Stoici docebant, *εἶναι εἶναι τὸν κόσμον καὶ τοῦτον πεπερασμένον καὶ ἡνωσθαι* (Diog. Laert. VII, 140.): explicatius Cic. De N. D. II, 52. continentem mundi unamque naturam appellat. Proinde facilis erat transitus ad declarationem, mundum efficiendi: tandem de moribus, se animal, corpus. Cf. supra f. ethicam. Pars itaque prior III, 15, 2. — *At quum aliquid ex more mutatum est,*

i. e.

tum est, omnium vultus in coelo est. Sol spectato-
rem, nisi quum deficit, non habet. Nemo obser-
vat lunam, nisi laborantem. Tunc urbes concla-
mant, tunc pro se quisque superstitione vana tre-
pidat. Quanto illa maiora sunt, quod sol totidem,
ut ita dicam, gradus, quot dies habet, et annum
circuitu suo claudit: ^b quod a solstitio ad minuen-
dos dies vertitur, quod a solstitio statum inclinatur,
et dat spatium noctibus: quod sidera abscondit:
quod terras, quum tanto maior sit illis, non urit,
sed calorem suum intensioribus ac remissionibus
temperando fovet: quod lunam nunquam implet,
nisi adversam sibi, nec obscurat. Haec tamen non
anno-

que enim *novare* tantum est, ait, instaurare, sed et mu-
tare; et *nova* non modo recentia, integra, sed etiam in-
solita. Probat hoc exemplis probis. Attamen a vulgata
discedere non ausus sum. ^b quod a solstitio ad mi-
nuendos dies vertitur, quod a solstitio statum incl. Sic
omnes edd. et codd. mss. Muretus tamen pro lubitu Se-
necam mutans aut, ut ipse credebat, emendans, non libra-
rium, multas rescidit voces, et edidit: quod a solstitio
statim inclinatur: in quo temerario conatu omnes post eum
editores affectu habuit. Enimvero hic non de eo agitur, annon
brevior esse potuerit auctor, sed an sententiam suam his
verbis extulerit. Miror, Gronovium hanc Mureti licentiam
ne verbo quidem tetigisse. Reduxi veterem lectionem, pro-
be quidem intelligens, quasdam voces hic deesse posse,
sed meum non esse, auctorem in ordinem cogere.

i. e. non solito, sed quum ali se constat. 3. Sol totidem,
quid morem, consuetudinem ut ita dicam, gradus ha-
deseruit, a more discessit. *bet.* Sol enim movetur, se-
Mutare enim proprie est se-
cundum Stoam, circa terram,
movere, dimoveri. Alias
ascendit itaque facitque gra-
autem ex more est solito,
dum quotidie, donec terram
vulgo, e. c. ap. Horat. Sat.
circumierit. *solstitium ae-*
II, 3, 280. *Sol — laboran-*
tem. De populo hic sermo-
nem esse per se patet: nam
astronomis etiam aliis tempori-
bus haec astra observata es-
tudi-

annotamus, quamdiu ordo servatur. Si quid turbatum est, aut praeter consuetudinem emicuit, spectamus, interrogamus, ostendimus. Adeo naturale est, magis nova, quam magna mirari. Idem in *Cometis* fit. Si rarus et insolitae figurae ignis apparuit, nemo non scire quid sit, cupit: et oblitus aliorum, de adventu quaerit; ignarus, utrum debeat mirari, an timere. Non enim desunt qui ter-⁵reant, qui significationes eius graves praedicent. Sciscitantur itaque, et cognoscere volunt, prodigium sit, an sidus. At mehercules non aliud quis aut magnificentius quaesierit, aut didicerit utilius, quam de stellarum siderumque natura: utrum flamma contracta, quod et visus noster affirmat, et ipsum ab aliis fluens lumen, et calor inde descendens: an non sint flammee orbes, sed solida quae-⁶dam terrenaque corpora, quae per igneos tractus labentia inde splendorem trahant, coloremque, non de suo clara. In qua opinione magni fuere viri, qui sidera crediderunt ex duro concreta, et ignem alienum pascentia. Nam per se, inquiunt, flamma diffugeret, nisi aliquid haberet quod teneret, et a

quo

tudinem solis numquam de- cf. Meiners Geschichte der
finit. 5. *Non enim — prae-* Willf. I. p. 618 sq. 627 sq.
dicent. Antiqua haec fuit Nec multum dissentit ab his
persuasio superstitiosa, quae Aristot. Meteorol. I, 7. Posi-
ne nostris quidem temporibus cessavit: quamquam mul-
ti post Baelium alia et qui-^{152.} don. ap. Diog. Laert. VII,
6. *an non sint — cla-*
ra. Hanc sententiam in-
dem meliora docuerant. choaverant Pythagorei: cf.
utrum flamma. Hanc sen- Aristot. Meteorol. I, 6. expo-
tentiam invenisse et fovisse lit Diogenes Apollonides.
Heraclitus et Xenophanes Plut. De placit. phil. III, 2.
dicuntur apud Plutarch. De Olympiod. ad Arist. Meteor.
placit. Philof. II, 20, 24 etc. p. 11. a.
Diog. Laert. IX, 9 sq. Sed

quo teneretur; conglobatamque nec stabili inditam corpori profecto iam mundus turbine suo dissipasset.

II. Ad haec investiganda proderit quaerere, num Cometae eius conditionis sint, cuius superiora. Videntur enim cum illis quaedam habere communia, ortus et occasus, ipsam quoque, quamvis spargantur et longius exeant, faciem. aequae enim ignei splendidiq; sunt. Itaque si omnia terrena sidera sunt, his quoque eadem fors erit. Si vero nihil aliud sunt quam purus ignis, manentque mensibus senis, nec illos conversio mundi solvit et velocitas: illa quoque possunt et tenui constare materia, nec hoc discuti assiduo coeli circumactu. Illo quoque pertinebit hoc excussisse, ut sciamus, utrum mundus terra stante circumeat, an mundo stante terra vertatur. Fuerunt enim qui dicerent, nos esse, quos rerum natura nescientes ferat, nec coeli motu fieri ortus et occasus, ^a ipsos oriri et occidere.

a. *ipsos oriri.* Sic restituendum ratus Gronov. e membranarum britannicis. et illud *sed* saepe allitum esse ab iis constat, qui Senecam more suo hanc particulam intellectam velle ignorarunt. Alii: *sed ipsos oriri.* Lipsius emendaverat: *sed ipsos nos or.* At Gronoviana ratio sine controversia est tuenda.

C. 2. Quae ad hanc de etc. Stob. Ecl. phys. I, 15. Cometis quaestionem pertinent. Plut. de Plac. phil. II, 14. *superiora astra Illo — vertatur:* utrum stellaeque. *quamvis spargantur — exeant.* Spectantur statuas, mundo i. e. haec ad radiorum sparsionem et ad crines nucleum circumeunte, an vice versa comitantes. 2. *Si vero nihil — velocitas.* Hoc multum opinati sunt, e. c. Ionici alii sententiae nunc post Coquot, Anaximander, Anaximenes, tum Xenophanes res fuisse constat. Cf. Koeleri

dere. Digna res est contemplatione, ut sciamus, in 3 quo rerum statu simus: pigerrimam fortiti, an velocissimam sedem: circa nos Deus omnia, an nos agat. Necessarium est autem, veteres ortus Cometarum habere collectos. Deprehendi enim propter raritatem eorum cursus adhuc non potest, nec explorari, an vices servent, et illos ad suum diem certus ordo producat. Nova haec coelestium observatio est, et nuper in Graeciam invecta.

A a 2

III.

leri Allgem. Geograph. der ra probe observata sint, re-
 Alten. Th. I. p. 412 sq. — grediantur: sic Halleius, ut
 3. *Necessarium* — *produ-* hoc exemplo utar, cometae,
cat. Recentioribus erat ser- qui anno 1607 et 1682 appa-
 vatum hanc veterum nonnul- ruerat, reditum in annum
 lorum ortuum cometarum 1759 praesagivit: eventus
 collectionem facere, quam egregie respondit. Ipsa ob-
 apud Pingreum (Cométogra- servandi ratio haud dubie in
 phie, à Paris 1785. II. Voll. dies perfectior est reddita,
 4.) reperire licet. Ex quo docentibus astronomis, qui
 enim Keppelius, Dörfelius, proximum cometam anni
 Neutonium alique haud pau- 1807 et 1808 observarunt,
 ci tum de meatu tum de na- imprimis Besselio, astronomo
 tura atque conditione come- regiomontano. *Nova haec*
 tarum observationes leges- — *invecta.* Fortasse haec
 que fecerunt notas, accidit, ad Posidonium aliosque Stoi-
 ut etiam illos veteres come- cos recentiores spectant, quos
 tas animadversione dignos in cometas inquisivisse con-
 iudicarent. Ceterum come- fiat e Diog. Laert. VII, 1. 81.
 tarum raritas aliaque mani- Nam ante Aristotelem iam
 festo impediunt observatio- fuere, qui de cometarum
 nes, etsi nunc nemo post meatu observando cogita-
 Lambertum negaverit, mul- rent, e. c. Hippocrates Chius,
 to plures per coelum eclipti- eiusque discipulus Aeschylus,
 ca sua itinera emetiri come- Pythagorei, ipso Ari-
 tas, quam a nobis observen- stotele Meteorol. 1, 6. teste:
 tur. Etiam in eo profece- fortasse haec quoque ad Cha-
 runt recentiores, quod adeo rimandrum spectant c. IV.
 accurate indicari possit tem- De Democrito autem et Ana-
 pus, quo ii, quorum itine- xagora cogitasse, cum Fro-
 mondo

III. Democritus quoque, subtilissimus antiquorum omnium, suspicari ait se, plures stellas esse quae currant: sed nec numerum illarum posuit, nec nomina, nondum comprehensis quinque siderum curribus. Eudoxus primus ab Aegypto hos motus in Graeciam transtulit. Hic tamen de Cometis nihil dicit. Ex quo apparet, ne apud Aegyptios quidem, quibus maior coeli cura fuit, hanc 2 partem elaboratam. Conon postea diligens et ipse in-

mondo haud statuerim. Il- sequutus est, teste Aristot. lud: *nuper* tunc spatium an- Meteorol. 1, 6. in it. Come- norum quingentorum com- tas, aiebant, esse coniunctio- plecteretur: quod fieri non nem planetarum, si quando potest, quamquam probe propter appropinquationem sciam etiam de tempore re- videantur tangere sese invi- motiori sumi posse: nec cem (εἶναι τὰς κομήτας σύμ- mentio Democriti statim se- Φασιν τῶν πλανητῶν ἀσέρων, quens hoc permittit. Sed ὅταν διὰ τὸ πλησίον ἐλθεῖν Fromondus in idem incidit. δόξωσι θιγγάνειν ἀλλήλων). Rudimenta illos, putat recte, Accuratius haec exposuit Ari- tantum et primas lineas du- stoteles quam Seneca. *Eu-* xisse. Vultque Seneca, ad- *doxus* Cnido in Caria oriun- dit, exactiorem quamdam, dus, auditor et amicus Pla- opinor, observationem no- tonis, cui in Aegyptum pro- vam et nuperam esse. At ficiscenti comes fuit. Floruit nulli dubitationi expositum circa ol. CIII. ante Christ. esse videtur, quin ad Apol- nat. 360. Cf. Fabric. Bibl. lonium Myndium respexerit, Graec. lib. III. c. 5. Vol. IV. quem ait a Chaldaeis, apud p. 10 sq. *Hos motus* quin- quos studuerit, illam doctri- que stellarum s. planetarum, nam de Cometis retulisse motuum hypotheses. Cf. adeoque *invexisse*, ut alie- Koeler Allgemeine Geogr. num quid importasse in Grae- der Alten. I. p. 432 sq. — ciam, capite seq. 2. *Conon* famius, haud in-

C. 3. Democriti, Epige- celebris Mathematicus, vixit nis et Apollonii Myndii de Alexandriae ol. CXXX. ante cometis sententiae. 1. *De* Chr. 252. Is fuit, qui co- *mocritus* abderita eandem mam Berenices reginae inter cum Anaxagora sententiam sidera referret. Cf. Fabric. Bibl.

inquisitor, defectiones quidem solis servatas ab Aegyptiis collegit, nullam autem mentionem fecit Cometarum: non praetermissurus, si quid explorati apud illos comperisset. Duo certe, qui apud Chaldaeos studuisse se dicunt, Epigenes et Apollonius Myndius, peritissimus inspiciendorum ^a natalium, inter se disident. Hic enim ait, Cometas in 3 numero stellarum errantium poni a Chaldaeis, ternerique cursus eorum. Epigenes contra ait, Chaldaeos nihil de Cometis habere comprehensi, sed videri illos accendi turbine quodam aëris concitati et intorti.

IV. Primum ergo, si tibi videtur, opiniones huius ponamus, ac refellamus. Huic videtur plurimum

A a 3 virium

a. *natalium*. Sic egregie emendavit Schottus, probante Gronovio, quum ante legeretur, *naturalium*. Gronovius laudat Marc Senecae Suafor. 4.: Qui vero in media se, ut praedicant, fatorum misere pignora, natales inquirunt. Accedit, quod de Chaldaeorum, qui natalium inspiciendorum et stellis earumque ortu, progressu et ordine eliciendorum studio occupabantur, discipulis h. l. sermo sit. Fabricio quoque una cum Harlesio hanc Schotti emendationem placuisse video, Fabric. Bibl. Gr. Vol. IV. p. 152.

Bibl. Graec. lib. III. c. 5. Vol. IV. p. 25. *Epigenes et Apollonius Myndius*. Si verum est, quod supra ad cap. II. fin. monuimus, uterque haud multo ante Senecae tempora vixit, quin eius aequalis fuit, cf. c. XVII. aliunde enim nihil de iis constat. Fuisse autem astronomos, inprimis vero astrologos, quippe qui apud Chaldaeos, i. astrologos illos, γενεθλιακούς, studuisse eorum discipulos fuisse habebant, exploratum habemus. 3. Disfidium Chaldaeorum illud fortasse ita componi potest, ut ponamus, ut Chaldaeis inter se ipsos discipulis, eorum scholae aliae alia dogmata de cometis docuerint. Epigenis memor fuit Plin. N. H. VII, 56: Epigenes, ait, apud Babylonios observationes siderum coctilibus laeterculis inscriptas docet, gravis auctor inprimis.

C. 4. Epigenis opinio ponitur. I. *Huius*, Epigenis. Haec

citus vellit, et quocunque incubuit, solum nudat: filvas interim et tecta corripuens, inferior fere nubibus, utique nunquam altior. At contra trabes editior coeli pars ostentat. Ita nunquam nubibus obliiterunt. Praeterea turbo omni nube velocior rapitur, et in orbem vertitur. Super ista velociter 2 definit, et ipse se sua vi rumpit. Trabes autem non transcurrunt, nec praetervolant, ut faces, sed commorantur, et in eadem parte coeli collucent. Charimander quoque, in eo libro quem de Cometis composuit, ait, Anaxagorae visum grande insolitumque coelo lumen magnitudine amplae trabis, et id per multos dies fulsisse. Talem effigiem ignis longi fuisse, Callisthenes tradit, antequam Burin et Helicen mare absconderet. Aristoteles ait, non trabem 3 illam, sed Cometam fuisse: ceterum ob nimium ar-

A a 4 dorem

sed transcurrere debent. Sed Fortasse ex hoc loco appa- cf. I, 15, 4. ubi docet, tra- ret, *Anaxagorae* librum Se- bes interdum commorari, necae aetate non amplius raro tamen visas. Recentio- existitisse. De *Callisthene*, res bolidibus s. globis arden- *Buri et Helice* cf. supra ad tibus, quos editior coeli pars VI, 23, 2. — 3. *Aristoteles* ostentat, annumerant et di- Meteorol. I, 6. p. 738 sq. ὁ, versimode explicant. Cf. Geh- τε γὰρ μέγας κομήτης ὁ γε- ler s. v. Feuerkugel. 2. *Cha- νόμενος περὶ τὸν ἐν Ἀχαΐα rimander*. Nihil de eo con- σεισμὸν καὶ τὴν τοῦ κύμα- fiat. Pappus lib. VII. p. 247 τος ἔφοδον. Globos arden- etiam eius meminit, nulla tes, et eos in editiore coeli tamen aetatis mentione ad- parte visos, interdum tantae iecta. Ex hoc loco discimus magnitudinis esse constat, ut eum de cometis scripsisse, cometis similes appareant: et quidem post Aristotelem; quare confundi cum come- quin etiam post Sullam, ut- tis facile possunt: id quod pote quem Aristotelis libros a recentioribus quibusdam fecum in Italiam retulisse et philosophis factum est, e. c. publici iuris fecisse constat ab Hartfoekero et Pringlio. e Strabone et Plutarcho. Cf. Gehler l. l. *Ceterum — faciem.*

dorem non apparuisse sparsum ignem, sed procedente tempore, quum iam minus flagraret, redditam suam Cometae faciem. In quo igne multa quidem fuerunt digna quae notarentur: nihil tamen magis, quam quod, ut ille fulsit in coelo, statim supra Burin et Helicen mare fuit. Numquid ergo Aristoteles non illam tantum, sed omnes trabes Cometas esse credebat? Hanc habet is differentiam, quod iis continuus ignis est, ceteris sparsum. Trabes enim flammam aequalem habent, nec ullo loco intermissam aut languidam, in ultimis vero partibus coactam, qualem fuisse illam, quam modo retuli, Callisthenes tradit.

VI. Duo, inquit Epigenes, Cometarum genera sunt. Alii ardorem undique effundunt, nec locum mutant: alii in unam partem ignem vagum, in modum comae, porrigunt, et stellas praetermeant: quales duo aetate nostra visi sunt. Illi priores criniti undique ^a et immoti, humiles fere sunt, et eisdem causis

a. et immoti. Sic optimi codd. Grut., non, etiam imm. Mox *refluat rursus* pal. tert. dedit, qui confirmat Erasmi, qui in textu cum aliis *curfus* habet, coniecturam.

faciem. Aristotelis quidem per iter aliorum planetarum haec est sententia (Meteor. dirigunt, splendore a sole I, 6.) sed de hac clade lo- accepto in unam partem quens ista non attulit. 4. misso, non sparsum. Quo- *Numquid — credebat?* Si niam de Epigenis aetate non accuratius perpenderit Ari- satis certo constat, nec de stot. Meteor. I. c. 7. cum c. 4. illis duobus cometis obser- vationes supersunt, quales quaeestionem affirmare. Apianus recentioribus facere

C. 6. Epigenis cometa- poterat temporibus, in illos rum distinctio. 1. *alii in* nemo inquirere potest. *illi unam — praetermeant:* hi *priores — versantis.* Epi- veri et ingenui cometae stel- genes globos ardentis cum las alias tegunt, cursum suum cometis confudit: illos enim
ita

causis quibus trabes facesque conflantur, et ex intemperie aëris turbidi, multa secum arida humidaque terris exhalata versantis. Potest enim spiritus per angusta elifus accendere supra se positum aëra, plenum alimentis idoneis igni: deinde propellere ex nitido, ne ex aliqua causa refluat rursus, ac remittatur: deinde iterum proximo die ac sequentibus confurgere, et eundem locum inflammare. Videmus enim ventos per complures dies ad constitutum redire. Pluviae quoque, et alia tempestatum genera, ad praescriptum revertuntur. Ut breviter autem voluntatem eius exprimam, eadem fere ratione hos fieri Cometas existimat, qua fiunt ignes turbine eiecti. Hoc unum interest, quod illi turbines ex superiori parte in terras deprimuntur, hi de terra in superiora elevantur.

VII. Adversus haec multa dicuntur. Primum si ventus in causa esset, nunquam Cometes sine vento appareret. nunc autem et quietissimo aëre apparet. Deinde si vento fieret, cum vento caderet: et si vento inciperet, cresceret vento; eoque esset ardentior, quo ille incitator. His accedit illud quoque. Ventus multas aëris partes impellit, Cometes in uno loco apparet: ventus in sublime non per-

A a 5 venit,

ita comparatos esse, uti h. l. C. 7. Refutatio. 1. Deinde describuntur, notum est. — de si — incitator. Hoc ar- 2. Potest enim spiritus, non gumentum non omnino ve- quilibet, sed qui inflamman- rum esse satis constat. Nam di habet potestatem. ex ni- incendium illud etiam vento tido loco, ubi aer nitorem factum eo incitatus conti- et splendorem incensus pe- nuari potest, quo magis ali- perit. Evanescit autem hic mentum igni idoneum est: aer incensus, materia sive nec cessare nisi materia ab alimento idoneo igni cessan- sumta. Fortasse Epigenes, te atque absumto. quem graece scripserit nullus dubi-

venit, Cometae autem visuntur supra quam ventis
 2 ire licet. Transit deinde ad illos, quos ait certio-
 rem habere stellarum speciem, qui et procedunt, et
 signa praetereunt. Hos ait ex iisdem causis fieri,
 quibus illos, quos dixit humiliores. hoc tantum in-
 teresse, quod terrarum exhalationes multa secum
 arida ferentes, celsiorem petant partem, et in edi-
 tiora coeli aquilone pellantur. Deinde si illos aquilo
 propelleret, ad meridiem semper agerentur, quo ven-
 3 tus hic nititur. Atqui varie concurrunt, alii in or-
 tum, alii in occasum, omnes in flexum: quod iter
 non daret ventus. Deinde si aquilones illos impe-
 tus a terris in altum levaret, aliis ventis non ori-
 rentur Cometae. atqui oriuntur.

VIII. Illam nunc rationem eius, utraque enim
 uitur, refellamus: Quidquid humidi aridique terra
 efflavit, quum in unum coit, ipsâ discordiâ corpo-
 rum, spiritum versat in turbinem. Tunc illa vis
 venti circumeuntis quidquid intra se comprehendit,
 cursu suo accendit, et levat in altum: ac tam diu
 manet splendor ignis expressi, quamdiu alimenta
 2 sufficiunt: quibus definentibus, et ipse subsidit. Qui
 hoc dicit, non notat, qualis sit turbinum cursus, et
 qualis

dubito, voce *πνεῦμα* usus haec inde nata est, quod,
 est, quam noster vento ver- antiquis physiologis, e. c.
 terit, quamquam illa signifi- Empedocle (cf. Empedocles
 cantior est. — 2. *Aquilone*. Sturzii p. 338.) iam obser-
 Haec fuit Aristotelis l. l. sen- vantibus, ventus e pugna
 tentia, quam Epigenes ab corporum seu atomorum ori-
 illo mutuatus esse videtur. ginem ducere putabatur:
Deinde si. Refellentis Se- animadvertisse enim viden-
 necae sunt. Quodsi autem, tur, lignum viride ab igne
 enimvero si. correptum cremare et cum

C. 8. Continuatio. 1. *Quid-* sonitu spiritum emittere. Nec
quid — turbinem. Regula Aristoteles ab hac regula dis-
 cessit,

qualis Cometarum. Illorum rapidus ac violentus, et ipsis ventis citator est: Cometarum lenis: ^a et qui, per diem et noctem quantum transierint, abscondat. Deinde turbinum motus vagus est et disiectus, et, ut Sallustii utar verbo, verticosus: Cometarum autem compositus, et destinatum iter carpens. Num quis nostrum crederet, aut lunam, aut quinque sidera rapi vento, aut turbine rotari? Non, ³ ut puto. Quare? quia non est illis perturbatus et impotens cursus. Ad Cometas idem transferamus. Non confuse nec tumultuose eunt, ut aliquis credat illos causis turbulentis et inconstantibus pelli. Deinde etiamsi vertices isti comprehendere terrena humidaque, et ex humili in altum exprimere possent: non tamen supra lunam efferrent. Omnis illis usque in nubilum vis est. Cometas autem imixtos stellis videmus per superiora labentes. Ergo verisimile non est, in tantum spatium perseverare

a. et qui, per diem noctemque quantum transierint, abscondat. Cod. col. non habet, quod: memmianus, et qui. Brit. Gronov. et per quem d. n. quum transieris, abscondit. Emendavit Gron. et quo, vel, et qui — transierint, abscondant, vel, absconditur. Equidem his Viri praestantissimi vestigiis insistens dedi: et qui — transierint, abscondat. Cursus cometarum est lenis, ut is — abscondat. Mox Nicotian. codicem sequor, ut Sallustii utar verbo, quum antea vulgaretur, verbis.

cessit, Meteorol. II, 9. quem magis aestimabantur, Seneca Epigenes sequutus est. 2. cae quidem aevo, quam Cicero Sallustii, cuius praecipuus ceteronis. Sic loquutio, cum liber, Historia romana, per cura, a nostro aliquoties ut iit, auctoritas etiam in Lin Sallustiana laudata est. Utroguae romanae proprietate que in genere clarus fuit tuenda apud multos (cf. Sallustius, tum archaismo Epist. CXIV.), qui antiquiorum amore, tum novandora amabant, Φιλαρχαίους, rum verborum studio. Cf. haud exigua fuit. Quin etiam eius formulae loquendi Aul. Gell. I, 15.

rare turbinem: qui quo maior est, maturius corrumpitur.

IX. Utrumlibet itaque eligat: ^a aut vis levis tam alte pervenire non poterit, aut magna et concitata citius ipsa se franget. Praeterea humiliores illi Cometae ob hoc, ut putant, non exeunt altius, quia plus terreni habent. Gravitas illos sua in proximo tenet. Atqui necesse est, his Cometis diuturnioribus et celsioribus, plenior materia sit. Neque enim diutius apparerent, nisi maioribus nutrimentis sustentinerentur. Dicebam modo, non posse diu verticem permanere, nec supra lunam, aut usque in stellarum locum crescere. Nempe efficit turbinem plurimum ventorum inter ipsos luctatio. Haec diu non potest esse. Nam quum vagus et incertus spiritus ^b convolutatus est, novissime uni vis omnium cedit.

3 Nulla autem tempestas magna perdurat. Procellae quanto plus habent virium, tanto minus temporis. Venti quum ad summum venerunt, remittuntur omni violentia. Necesse est ista concitatione in exitium sui tendant. Nemo itaque turbinem toto die vidit, ne hora quidem. Mira velocitas eius, et mira brevitas

a. *aut vis levis tam alte p.* Ita ed. rom. Mureti: at aliae, ut Erasmus in tert. editione, *aut vis levis inde p.* Palat. tert. *aut levis vis tm p.* Unde vulgata nostra venerit, e manuscr. an ex ingenio Mureti, nondum liquet. Optima tamen est, et nisi a Seneca fuerit, digna tamen est, quae ab illo profecta sit. b. *convolutatus.* Sic Muretus, nescio, unde. Nam prius cusi libri et nonnulli codd.: *spiritus certi volatus est.* At Fortunati codd. et pal. tert., *certi volutatus est.* Unde non male Fortunatus fecit: *cum ceteris volutatus est.* Requiritur autem hic verbum luctationi proprium.

C. 9. Continuatio. 1. *eli- usque — locum crescere.* gat Epigenes. Praeterea — Exprimat haec postea §. 4. *habent.* cf. c. VI, 1. *ple-* ubi sideribus iter est. Terra *nior materia* i. e. multa enim hic in centro cogitatur, arida. c. VII, 2. — 2. *aut* circaque eam sidera volvi.

vitae est. Praeterea violentius celeriusque in terra 4
circaque eam volvitur: quo celtior, eo solutior,
laxiorque est, et ob hoc diffunditur. Adice nunc,
quod etiam si in summum pertenderet, ubi sideribus
iter est, utique ab eo motu, qui universum trahit,
solveretur. Quid enim est illa conversione mundi
citatus? hac omnium ventorum in unum coniecta
vis dissiparetur, et terrae solida fortisque compages,
nedum particula aëris torti.

X. Praeterea in alto manere non potest ignis
turbine illatus, nisi ipse quoque permaneret turbo.
Quid porro tam incredibile est, quam in turbine
longior mora? Utique motus motu contrario vin-
citur: habet enim suam locus ille vertiginem, quae
rapit coelum,

Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.

Et ut det eis aliquam advocacionem, quod fieri nullo
modo potest: quid de his Cometis dicitur, qui se-
nis mensibus apparuerunt? Deinde duo debent esse 2
motus

C. 10. Continuatio. 1. Ver- nerentur spatium septem die-
sus est Ovidii Metam. II, 71. rum annotatum est, longissi-
Et ut det — advocacionem mum octoginta, Mureti con-
i. e. moram ac auxilium. iecturam sequaris, *longissi-*
Aliquoties Seneca hoc verbo *mum, legentis, centum octo-*
e consuetudine forensi posi- *ginta*, facili quippe omisso-
to usus est: et huic Senecae *ne τὸν*. C. Hi CLXXX dies
aero solenne verbum fieri efficerent senos menses, an-
coepit hoc sensu. *quid de* num dimidiatum. Etiam re-
his — senis mensibus app.? centiores astronomi veram
Si Aristoteli haec nota et esse observationem docue-
observata fuissent, senten- runt. Sic Cometa a Godofr.
tiam haud dubie suam mu- Kirchio et Dörfelio Coburgi
tasset. Simile quid Plinius observatus per quinque men-
quoque N. H. II, 25. nota- ses videbatur, et ille notissi-
verat, si quidem in eius ver- mus, qui anno 1807 et 1808
bis: Brevissimum quo cer- apparuit, conspiciebatur in-
de

motus eodem loco: alter ille divinus et assiduus, suum sine intermissione peragens opus: alter novus et recens, et turbine illatus. Necessesse est ergo alter alteri impedimento sit. Atqui lunaris illa orbita, ceterorumque supra lunam meantium motus irrevocabilis est: nec haesitat usquam, nec resistit, nec dat ullam nobis suspicionem obiectae sibi morae.

3 Fidem non habet, turbinem, violentissimum et perturbatissimum tempestatis genus, in medios siderum ordines pervenire, et inter disposita ac tranquilla versari. Cædamus ignem circumacto turbine accendi, et hunc expulsum in sublimem, præbere nobis opinionem speciemque sideris longi. At, puto, tale esse debet, quale est id quod ignem efficit.

4 Turbinis autem rotunda facies est. In eodem enim vestigio versatur, et columnae modo circumagentis se volvitur. Ergo ignem quoque qui inclusus est, similem esse illi oportet. Atqui longus est, et disiectus, minimeque similis in orbem coacto.

XI. Epigenem relinquamus, et aliorum opiniones perfequamur. Quas antequam exponere incipiam, illud imprimis præsumendum est, Cometas non

de a d. XXII Septembr. 1807 *divinus* — *illatus*: prior usque ad d. XXVII Mart. motus, quatenus errans est 1808, et saeculo XXXIV stella; posterior, quatenus aerae nostrae, nisi fallimur, turbine natus. *Atqui lunaredibit in conspectum posteris* — *morae*. Nunc conrorum. Cf. F. W. Besselii stat, ellipticum esse cursum, Untersuchungen über die cometasque turbationes scheinbare und wahre Bahn planetis illatas pati.

des im Jahre 1807 erschien C. II. Cursus et forma Cometen großen Kometen pp. 1. *Cometas non* 82. 4. 1810. Regiomont. ap. — *Septemtrionem*. Haec Frid. Nicolovium. Ceterum quoque Aristoteles Meteorol. Seneca haec repetivit c. XII. I, 6. statuerat. Recentior et XXI, 2. — 2. *Alter ille* rum observationes firmant.

Cur-

non in una parte coeli adspici, nec in signifero tantum orbe, sed tam in ortu quam in occasu, frequentissime tamen circa Septemtrionem. Forma eis non est una. Quamvis enim Graeci discrimina fecerint eorum quibus in morem barbae flamma dependet, et eorum qui undique circa se velut comam spargunt, et eorum quibus fusus quidem est ignis, sed in verticem tendens: tamen omnes isti eiusdem notae sunt, Cometaeque recte dicuntur. Quorum quum post longum tempus appareant formae, inter se eos comparare difficile est. Illo ipso tempore, quo apparent, inter spectantes de habitu illorum non convenit: sed prout cuique acrior acies aut hebetior, ita dicit aut lucidiorem esse aut rubicundior, et crines ^a aut in interiora deductos, aut in latera divisos. Sed si sint aliquae differ-

a. *aut in interiora deductos, aut in latera divisos.* Sic Erasmus. At Fortun. et reliqui codd., *aut in latera demissos.* Brit. Gron., *aut in interiora demissos, aut in latera deductos.* Quia *deducti in interiora* latine non dicuntur breves et veluti circa caput accincti, Gronovius proponit scribendum, *reductos*, h. e. interius sinuatos; cf. VI, 1. init. Sed fortasse significat, addit Gron., britannicus, *aut in inferiora demissos, aut in latera diductos.* Equidem vulgatam deferere hac varietate nolim. Crines deducti in interiora videntur aciei hebetiori, i. e. collecti.

Curfus eorum et rectus et retrogradus, diversissimo modo circa solem constitutus, et haec formae diversitas non inter solem ac Mercurium, turbat: sed alia sunt, quae inter Mercurium et Venere etc. ductus est, septemtrionis tamen non praecipua ratione habita. 2. *Quamvis* elementorum conditio etc. — *dicuntur.* Idem iam observaverat Aristot. Meteorol. I, 7. Nomina haec cometarum graeca annotavit Plin. laedum sunt. Simile quid attu-

rentiae illorum, five non sint, eadem fiant ratione
 4 necesse est Cometae. Illud unum constare debet,
 praeter solitum adspici novam sideris faciem, circa
 se dissipatum ignem trahentis. Quibusdam antiquo-
 rum haec placet ratio: Quum ex stellis errantibus
 altera se alteri applicuit, confuso in unum duarum
 lumine, faciem longioris sideris reddi. Nec hoc
 tunc tantum evenit, quum stella stellam attigit, sed
 etiam quum appropinquavit. Intervallum enim, quod
 inter duas est, illustratur ab utraque, inflammatur-
 que, et longum ignem efficit.

XII. His illud respondebimus, certum esse nu-
 merum stellarum mobilium. Solere autem eodem
 tempore et has apparere, et Cometen. Ex quo
 manifestum sit, non illarum coitu fieri Cometen,
 sed proprium et sui iuris esse. Etiam nunc frequen-
 ter stella sub altioris stellae vestigium venit: et
 Saturnus aliquando supra Iovem est, et Mars Ve-
 2 nerem aut Mercurium recta linea despicit: nec ta-
 men propter hunc cursum, quum alter alterum
 subit, Cometes sit: alioquin annis omnibus fieret:
 omnibus enim aliquae stellae in eodem signo simul
 sunt.

attulerat iam Aristoteles Me- C. 12. Stellarum mobi-
 teorol. I, 6. p. 739. B. — lium coitu cometas non fieri
 4. *Quibusdam antiquorum* docetur. In hac opinione
 — *ratio*. Sunt Anaxago- refellenda sequitur/ noster
 ras et Democritus, qui Ari- Aristotelem Meteorol. I, 6 sq.
 stot. Meteor. I, 6. init. aie- — 1. *Etiam nunc*, praeter-
 bant: εἶναι τὰς κομήτας ea. *frequenter* — *venit*.
 σύμφασιν τῶν πλανητῶν ἀσέ- Pulchre Aristoteles de suo pte
 ρων, ὅταν διὰ τὸ πλησίον ἐλ- experimento lib. I. c. 6. Me-
 θεῖν δόξωσιν διγγάνειν ἄλ- teor. Αὐτοὶ ἐωράναμεν τὸν
 λήλων. Appellat hos postea τὴν Διὸς ἀσέρα τὸν ἐν Διδύμοις
 p. 739. B. τοὺς τὴν σύναψιν συνελθόντα τινὶ δις ἤδη καὶ
 λέγοντας. ἀφανίσαντα, ἀλλ' οὐ Κομή-
 την

sunt. Si Cometam faceret stella stellae superveniens, momento esse desineret. Summa enim velocitas transeuntium est. Ideo omnis siderum defectio brevis est: quia cito illas idem cursus, qui admoverat, abstrahit. Videmus solem et lunam intra exiguum tempus, quum obscurari coeperint, liberari: quanto celerior debet fieri in stellis digressio, tanto minoribus? Atqui Cometae senis mensibus manent: quod non accideret, si duarum stellarum conventu gignerentur. Illae enim diu cohaerere non possunt, et necesse est, ^a ut illas lex celeritatis suae semper agat. Praeterea ista nobis vicina videntur, ceterum intervallis ingentibus disident. Quomodo ergo potest altera stella usque ad alteram stellam ignem mittere, ita ut utraque iuncta videatur, quum sint ingenti regione diductae? Stellarum, inquit, duarum lumen miscetur, et praebet

a. ut illas lex celeritatis suae semper agat. Sic Gronovio suadente reposui e cod. brit., quum antea esset, et necesse est, illas lex celeritatis separet. Interpretatur Gronov.: promoveat, nusquam consistere aut morari patiatur.

την γενόμενον. 3. quanto limbum lunae aut Mercurii celerior — digressio, i. e. ita radunt aut dstringunt, ut celerius digredi oportet et hi ab uno sidere videantur a coetu se expedire stellas in oculum mitti. Nec retanto minores luminaribus, fert, ingenti regione utramque corpore in speciem breque stellam diductam esse, viori et circumcisiori orbicquia intervallum illud non lo sunt, ideoque una altera est transversale, quale v. g. ram citius nudat desinitque inter solem et lunam in pletegere. Atqui — gignerentur. Cf. ad c. X, 1. — neam rectam, quae a stella 4. Quomodo ergo — diductae. Iuncta tamen ei apoculum descendit; ideoque parere potest, observat Fronos e terra sentire intervalmondus, quia radii eius lum non possumus. inquit

bet unius speciem. Nempe sic, quemadmodum rubicunda fit nubes solis incurfu, quemadmodum vespertina aut matutina flavescent, ^b quemadmodum 5 arcus alterne nec nisi sole pingitur. Haec omnia primum magna vi efficiuntur. Sol enim est, qui ista succendit. Stellarum non est eadem potentia. Deinde nihil horum, nisi infra lunam in terrarum vicinia nascitur. Superiora pura et sincera sunt, et coloris sui semper. Praeterea si quid tale accideret, non haberet moram, sed exstingueretur cito: sicut coronae, quae solem lunamve cingunt, 6 intra brevissimum spatium exolefcunt. Nec arcus quidem diu perseverat. Si quid esset tale, quo medium inter duas stellas spatium confunderetur, aequè cito dilaberetur. Utique non in tantum maneret, quantum morari Cometae solent. Stellis intra Signiferum cursus est, hunc gyrum premunt: at Cometae ubique cernuntur. ^c Non magis certum est illis tempus quo appareant, quam locus ullus, ultra quem non exeant.

XIII.

b. *quemadmodum arcus alterne nec nisi sole pingitur.* Sic Gronov. emendavit duce cod. brit., qui praestitit, *q. arcus nec nisi sole vincitur*; cf. I, 3. Lectio vetus erat: *q. arcum alterne sol visit.* Duo codd. Oplop.: *q. arcus ulter nisi sole vincitur.* Oplopoeus assumpta hac lectione dedit, *visitur.* etc. Cf. not. c. *Non magis certum est illis tempus* etc. Luculentius britann. *Horum non magis certum est ulli tempus.* Gronov.

adversarius. *vespertina* aut *exeant.* Egregie hoc observat *matutina* sc. nubes. — 5. vatum est. Nam facile fieri *Superiora — sunt.* Nulla potest, quin adeo verisimile opacitate infuscata, quae raris est, quam cometarum circum illapsum in varios coactis centum; quin mille lores permisceat. — 6. *Stellis — premunt.* Planetis: contineatur, ut tantum absit, nam fixae alios gyros preme- ut tantummodo nostro systemate solari illigentur, ut potius

XIII. Adversus hoc ab Artemidoro illa dicuntur, non has tantum stellas quinque discurrere, sed solas observatas esse. Ceterum innumerabiles ferri per occultum, aut propter obscuritatem luminis nobis ignotas, aut propter circulorum positionem talem, ut tunc demum, " quum ad extrema eorum venere, visantur. Ergo intercurrunt quaedam stel-² lae, ut ait, nobis novae, quae lumen suum cum stantibus misceant, et maiorem quam stellis mos est, porrigant ignem. Hoc ex his quae mentitur, levissimum est: tota eius narratio mundi menda-

B b 2 cium

a. *quum ad extrema eorum.* Sic omnes fere codd.: unus omittit *eorum*, probante Gron. Erasmus in tertia edit. *quum ad dextra e.* Lipsii et Gronov. edd. *quum ad ex- tre-*

tius aliis quoque systematibus illo tempore verum erat: so-
annumerandi sint. Fortasse illi le et luna exclusis, quinque
luminis sphaera egregia illu- planetae numerabantur, cf.
stres cometae fuerunt alieni- Koeleri Allg. Geogr. der Al-
genae, qui usque ad nostrum ten, I. p. 403 sq.: et poste-
solem iter multorum millium rius non vanum esse constat:
annorum emensierant. quot enim astra detecta nunc

C. 13. Artemidori opinio novimus nova per telesco-
ponitur et refutatur. 1. *Ar-* pia, et nostra adeo memo-
temidorus. cf. ad I, 4, 3 not. ria quinque planetas, Ura-
Ex atomis, quae h. l. memo- num, Cererem, Iunonem,
rantur, non colligi potest, Palladem et Vestam, quos
Artemidorum Epicuri fuisse Piazzii, Herschelii, Olbersii
asseclam, recte dubitante etc. diligentiae ingeniosae ac-
Gassendo T. V. p. 190. Opp. ceptos referimus! *quum ad*
Eas etiam ab aliis, e. c. a *extrema — visantur.* Positio
Democrito mutuari potuit. est haec in perigaeo, quae
Clarum tamen esse videtur, terris est maxime vicina.
Artemid. post Democrit. et 2. Luminis stellarum mixtio,
Aristot. vixisse, etsi eius opi- quae etiam Artemidoro pla-
nio ab horum doctrina mul- cuit, est illa *σύμφασις* Ana-
tum abhorreat. *non has — xagorae et Democriti c. XI, 4.*
esse — visantur. Hoc prius *mentitur, fingit. narratio,*

ex-

cium impudens est. Nam si illi credimus, summa coeli ora solidissima est, ^b in modum tecti durata, et alti crassique corporis, quod atomi congeltae coacervataeque fecerunt. Huic proxima superficies est ignea, ita compacta, ut solvi vitarique non ³ possit. Habet tamen spiramenta quaedam et quasi fenestras, per quas ex parte exteriori mundi influant ignes, non tam magni, ut interiora conturbent. Rursus ex mundo in exteriora labuntur. Itaque haec quae praeter consuetudinem apparent, influxerunt ex illa ultra mundum iacente materia. Solvere ista quid aliud est, quam manum exercere, et in ventum iactare brachia?

XIV. Velim tamen mihi dicat iste, qui mundo tam firma lacunaria imposuit, quid sit quare credamus

tremam e. b. *in modum tecti durata.* Cod. brit. *in modum testei.* Forte, *in modum testae durata.* Diogenes Laertius: τὸν δ' Ἀναξαγόραν εἰπεῖν, ὡς ὄλος ὁ οὐρανὸς ἐκ λίθων συγκέειτο. Gron. Locus Diog. Laert. est II, 12. Sed *tecti*, quod nos dedimus, veram lectionem esse, docent capitis sequentis prima verba, ubi lacunaria magis tecti duritiei favere videntur, quam testae duratae. Mox illa, *ex illa ultra mundum iacente*, e coniect. Opsopoei et Gruteri sunt, quum codd. dent, *ex illa utraque mundum iacentem.* Erasmus: *ex illa utraque mundi iacente materia.*

explicatio. *summa coeli* — tarch. De plac. phil. II, 13. *fecerunt.* Similia praecepit Empedoclem, Leucippum et Empedocles (Collect. a Sturz. Democritum. Vide Koeler fact. p. 321.). Poëtarum Allg. Geogr. der Alten, I. p. antiquissimorum sententiam 400 sq. — 3. *manum exercere* — *brachia.* Sumtum sam in aprico est, cuilibet hoc a pugilibus, qui irrito notissimam, qui Homerum ictu aera interdum pro adrecte legerit. Cf. Vols. mytholog. Brief. XXVII. Opinione: n hanc expolivisse philosophos, atomis suis tueri *οὐκ ἀέρα δέρων.*

Artemidorum patet. Auctores C.14.Contin. 1. *Lacunaria*, quae supra *tectum* appellaverat.

mus illi tantam esse crassitudinem coeli. Quid fuit, quod illo tam solida corpora adduceret, et ibi detineret? Deinde quod tantae crassitudinis est, necesse est et magni ponderis sit. Quomodo ergo in summo manent gravia? Quomodo illa moles non descendit, et se onere suo frangit? Fieri enim non potest, ut tanta vis ponderis, quantam ille substituit, pendeat, et levibus innixa sit. Nec illud quidem potest dici, extrinsecus aliqua esse retinacula, quibus cadere prohibeatur. Nec rursus de medio aliquid esse oppositi, quod imminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiam nunc nemo dicere audebit, mundum ferri per immensum, et cadere quidem, sed non apparere, an cadat: quia praecipitatio eius aeterna est, nihil habens novissimum, in quod incurrat. Hoc quidam de terra dixerunt, 3

Bb 3 pon-

verat. Vid. Epist. XC, 8 not. *enim — fulciat.* Etsi do-
Ernesti Clav. Cic. h. v. *illo* ctrina nostra de gravitate his
in illum locum. Artemido-
dubitationibus aliquatenus
rus autem hoc suum dogma melius intelligendis servit,
posuisse videtur, nulla, qua tamen mirabilia haec esse
fulciret, ratione adiuncta: patet, nec, qua ratione eve-
nam poëtae et auctores, un-
niant, a quoquam explicari
de acceperat, opinionis pro-
batione liberabant. *Quo-* Dogma est stoicum, saepe a
modo — gravia? — fran- nobis expositum. 3. *Hoc*
git? Si vim centrifugam et *quidam* Pythagorei, quin
centripetalem, ideoque do-
ipse Anaxagoras. Simile
ctrinam de gravitate, quam
quid protulit Xenophanes,
Isaaco Newtono debemus, inferiorem terrae partem sine
novisset, haec non contra sine esse, et radicem in infi-
Artemidorum adduxisset. Nec
nitam profunditatem proie-
Lucretii sui I, 983 sq. memo-
cisse: irrisus propterea ab
rem fuisse miror. Anaxago-
Aristotele de Coelo II, 12.:
ras quoque ab hac sententia
qui ait, istum hoc dixisse,
non distabat. — 2. *Fieri* ne causam aliam quaerendo
nego-

pondus in aëre staret. Fertur, inquiunt, semper: sed non apparet, an cadat, quia infinitum est in quod cadit. Quid est deinde quo probes, non quinque tantum stellas moveri, sed multas esse, et in multis mundi regionibus? Aut si hoc sine ullo probabili argumento; licet respondere, quid est, quare non aliquis aut omnes stellas moveri, aut nullam dicat? Praeterea nihil te adiuvat ista stellarum passim euntium turba. Nam quo plures fuerint, saepius in alias incident: rari autem Cometae, et ob hoc mirabiles sunt. Quid, quod testimonium dicet contra te omnis aetas, quae talium stellarum exortus et annotavit, et posteris tradidit?

XV. Post mortem Demetrii Syriae regis, cuius Demetrius et Antiochus liberi fuere, paulo ante Achaicum bellum Cometes effulsit, non minor sole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit, clarumque lumen emittens, quanto vinceret noctem. Deinde paulatim magnitudo eius districta est, et evanuit claritas. Novissime autem totus intercidit. Quot ergo

negotium sibi faceretur. Cf. Appian. Syr. c. 67. T. I. 4. *rari — sunt.* Ideo illa p. 637. Schwgh. Filii eius luminis stellarum coniunctio Syriam divisam tenebant ut cometas creare non potest: reges diversi. *Bellum achaicum*, quo plures enim stellae, eo plures hae coniunctiones, fligatum est ol. 158, 2, ante ideoque et cometae. *Quid — tradidit?* nulla tamen cometarum, quos hinc exoriri mentio fit. *Magnitudo — districta est.* Sic etiam ille nuperus anni 1618 et uni-

C. 15. Continuatio. I. versi paene paulatim et *Post mortem Demetrii* I. particulatim disfringuntur, Soteris, qui ol. 157, 2, ante carpuntur et tabescunt deinceps. Chr. nat. 151 mortuus est, de, evanescentque in aërem.

Fro-

ergo coire stellas oportet, ut tantum corpus efficiant? Mille in unum licet congreges, nunquam ^z hunc ^a habitum solis aequabunt. Attalo regnante, initio Cometes apparuit modicus. Deinde sustulit se diffuditque, et usque in aequinoctialem circumlum venit, ita ut illam plagam coeli, cui lactea nomen est, in immensum extentus aequaret. Quot ergo convenisse debent erraticae, ut tam longum coeli tractum occuparent igne continuo?

XVI. Contra argumentum dictum est: contra testes dicendum est. Nec magna molitione detrahenda est auctoritas Ephoro: historicus est. Qui-

Bb 4 dam

a. *habitum*. Mss. omnes *habitum*. Cf. V, 15, 4. terrarumque pendentium habitus. Valer. Max. 3, 7. habitum maris etc. Gruterus iam commendaverat. *Ambitum* Muretus dederat. Mox *Attalo regnante*: quidam codd. addunt, alius, *in Graecia*, alius, *vel in Graecia*, quas voces nil nisi interpretamenta, et ea perquam insulla atque indocta esse, in propatulo est.

Fromond. — 2. *Attalo I.*, gründe der Naturlehre, §. qui ol. 135, 2 regis titulo 644 sq. *Deinde* — *aequalumto* per 43 annos regnavit. *ret.* Aristotel. Meteorol. I, Hunc autem a Seneca dictum 7 et 8. conferri meretur, ubi inde patet, quod Attalus ille cometarum origo inprimis in plerumque sic nude vocatus via lactea ponitur. intelligendus est. Reduces a C. 16. Testes refutantur. sole Cometae, quasi male af- 1. *Nec magna — est.* Defecti, facie diminuta atque *Ephoro* non omnes critici dilacerata apparere solent, antiqui cum Seneca consentiunt: ab his laudatur, ab illis solvi, ut non amplius con- scribitur: qua in lite dispiciantur. Sic Herschellius rimenda nos sedere iudices (Philosoph. Transact. Vol. non valemus, omnibus eius LXXIX. P. II.) nullum nu- scriptis iniuria temporis de- cleum in cometa, qui anno perditis. Eius quidem fides 1788 apparuit, telescopio- neque ubique eadem est, rum vel maximorum usu re- nec esse potuit: multa fabu- perire potuit. Cf. Lichten- lola tradidit, quippe quae berg ad Erxleben. Anfangs- fando acceperat; sed quibus

dam incredibilium relatu commendationem parant, et lectorem aliud acturum, si per quotidiana duce- retur, miraculo excitant. Quidam creduli, quidam negligentes sunt: quibusdam mendacium obrepit, quibusdam placet. Illi non evitant, hi appetunt.
 2 Et hoc in commune de tota natione: quae a ap- probari opus suum, et fieri populare non putet posse, nisi illud mendacio asperfit. Ephorus vero non religiosissimae fidei, saepe decipitur, saepe decipit.

a. *approbari* e m. brit. reg. restituit Gronov., proprietate etiam sermonis postulante. Qui locant opus, probant, quod iis a conductoribus approbatur. Melius igitur, quam quod antea vulgabatur, *approbare*. Mox *discessisse* a Mureto est, praefatque lectioni codd. et edd. *descendisse*, ut sequentia doceant.

bus ipse ut aequalis interfuit, que ad ol. 109, 4, ante Chr. in iis eius fides non labefa- nat. 341. Cf. Fabric. Bibl. ctatur. Laudatur saepe a Gr. Vol. II. p. 555. 800. et Polybio, e. c. V, 33., qui Baelii Lexic. hist. v. Ephore, eum adeo omnibus historicis ubi et nostri loci mentio fit. praeferre non dubitabat, nec *Quidam — excitant*. Ae- Diodorus Siculus (cf. Heynii vum alexandrinum talibus Commentat. III. p. 107 sq. historicis non caruit. Ipsum de fontibus Diodori Sic.), Theopompum mythis non Strabo alique eum laude in- abstinuisse constat. Nec post- dignum aestimabant. Altera ea hoc vitio historia libera tamen ex parte Callisthenes mansit, Luciano De conscri- et Theopompus eum culpa- benda historia aliisque testi- runt, nec ipsi sine causa ido- bus. — 2. *Et hoc — na- nea*. Caeterum fuit Cuma- tione historicorum. *quae — asperfit*: iam ab initio historiae conscribendae hoc cuius hortatu historiae scri- mythos composuerunt, a bendae operam navavit. mythis historiis suas incepe- Composuit historicum opus runt, fabulosa historiis in- universale, uti vocamus, sarserunt, adulandi, immi- quod exorsus est ab Heracli- nuendi, variandi studio in- darum reditu, a. 1091 ante dulerunt omni tempore: Christ. nat. et deduxit us- quamquam in his haud pau- ci

eipit. Sicut hic Cometen, qui omnium mortalium oculis custoditus est, quia ingentis rei traxit eventus, quum Helicen et Burin ortu suo merferit, ait illum discessisse in duas stellas: quod praeter illum nemo tradidit. Quis enim posset observare illud ³ momentum, quo Cometes solutus, et in duas partes redactus est? Quomodo autem, si est qui viderit Cometen in duas dirimi, nemo vidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit, in quas stellas divisus sit, quum aliqua ex quinque stellis esse debuerit?

XVII. Apollonius Myndius in diversa opinione est. Ait enim, Cometen non unum ex multis erraticis effici, sed multos Cometas erraticos esse. Non est, inquit, ^a species falsa, nec duarum stellarum

B b 5

a. *species falsa*. Sic omnes codd. et edd., praeter codicem brit., qui habet, *species fissa*, Gronovio, ut semper, ab eius

ei fuerunt, quibus fides a C. 17. Apollonii Myndii multis detracta, postea tamen a doctioribus restituebatur, e. c. Herodotus. *Apollonium Myndium* Senecae aequalem fuisse. In Fabricii Bibl. Graec. lib. III. cap. 20. p. 152. Vol. IV. Harles., ubi eius mentio facta est, Apollonii aetas non additur, quae ibi ex hoc ipso etiam ibi adducto loco apponi debet. Nam totum esse conditionis, et fere evanescere? Neque opus est, ferenda continetur. *Sed ut quod in duas partes dirimitur, antea ex duabus constat flatum sit, neque historicum alios innuens erraticos s. planculpare licet, quod traditionem attulerit. Sed de loco dissolvi, cursuque adeo firmo desitui. Non est ex-dia temporis nobis erepto: tentus: refutaverat itaque Auaxa-*

larum confinio ignis extentus: sed et proprium sidus Cometes est, sicut solis aut lunae. Talis forma est, non in rotundum restricta, sed procerior, et in longum producta. Ceterum non est illi palam cursus: altiora mundi secatur: et tunc demum apparet, quum in imum cursus sui venit. Nec est quod putemus, eundem visum esse sub Claudio, quem sub Augusto vidimus: nec hunc qui sub Nerone Caesare apparuit, ^b et Cometes detraxit infamiam, illi simili-

eius partibus stante. Scilicet, ait, habens intervallum: quod esset, si duarum stellarum confinio decepti oculi nostri unum ignem putarent, qui duarum est, atque adeo inter se maxima intercapedine divisus. Sed vulgata bona est, et cap. 30, 2. huius lectionis confutationem habet, ipso indicante Gron. b. et, quod desuit in omnibus codd. et edd. inferi recte iussit Gronov., ne hiet indecore oratio.

Mox

Anaxagoram, Democritum Senecam tunc grandiusculum et Aristotelem, tuitusque lum et circiter annum aetate erat Pythagoreorum de Cometis quintum et decimum fuisset periodice orientibus se coniicit. *sub Nerone* (διὰ τινος ἄρισμένου χρόνου *Caesare*. Ita tamquam praepetiodimῶς ἀνατέλλουσι. Cf. sententiam et adhuc in oculis Olympiod. ad Aristot. Meteorol. p. 11. a.) dogma. Cf. eo Tacitus ad a. u. 813. In Aristot. Meteorol. I, 6. — 2. fulsit, de quo vulgi opinio *quum in imum — venit*. In perigaeum epicycli sui est, tamquam mutationem aut eccentrici descendit. Fromondus. *sub Claudio*. De iam depulso Nerone quisnam eo Plin. N. H. II, 25. In no- diligenteretur, inquirebant. Is siro aevo circa veneticum, ergo quinquennio solum ante quo Claudius Caesar impete Senecae necem effulsi- rium reliquit Domitio Nerone qui anno u. c. 818. a Nerone ni, ac deinde principatu mori iussus: unde libros istos eius, sidus assiduum prope Naturalium proxime vitae ac saevum. *sub Augusto*. finem scripserit manifeste colligat. Fromondus. *et cometae detraxit — emerfit*. Istud est, quod lib. I. c. 1. circa Divi Augusti excessum vidisse se dicit. Unde Lipsius Hic nihil ultra minas et terrorem

similem fuisse, qui post necem divi Iulii, Veneris ludis Geneticis, circa undecimam horam diei emer-
 sit. Multi variique sunt, dispares magnitudine, dis-
 similes colore. aliis rubor est sine ulla luce: aliis
 candor, et purum liquidumque lumen: aliis flamma,
 et haec non sincera, nec tenuis, sed multum
 circa se volvens fumidi ardoris. Cruenti quidam,
 minaces, ^c qui omen post se futuri sanguinis ferunt.

Mox *necem* a Fortunato est, qui putabat, in eam dictionem esse mutandum verbum *negans*, post, *similem fuisse*, olim in impressis alieno loco positum. Dio Cass. 45, 7. huius cometae meminit occasione ludorum post Iul. Caesaris mortem habiturum. *Veneris ludis Geneticis* omnes codd. et edd. Muretus mutavit ordinem, *ludis Veneris Genetr.* — c. *qui omen post se futuri sanguinis ferunt.* Vulgata haec bona est, quippe a codd. confirmata. Alii, *qui omen prae se ferunt* latinitate dubia. Britann. cod. *qui crimen post se,*

rorem attulit, ex vulgi opinione, Neroni: verum alius, qui quarto anno post emer-
 sit, innocentiam huius, sanguine Senecae et tot illu-
 strium capitum, quae coniu-
 raverant in Neronem, egregie pensavit, iudice Fromond. Cf. Tacitus XV. Ann. c. 47. Post necem Iulii Caesaris stella crinita per septem dies continuos fulsit. Sueton. Iul. 88. Idem tradit Plin. II, 25 etc. Apparuit vesperi et occaso iam sole, circa undecimam horam diei. Solem igitur occidentem non longe sequebatur, caudamque versus Orientem effusam pone trahebat, gemellus illi anni 1577, de quo tam multa Tycho est commentatus. Fromond. Hic est ille Cometa,
 si Halleio fidem habeas, qui anno 1680 apparuit, et 1759 rursus in conspectum venit. Ceterum ex his facile est ad intelligendum, Apollonium Myndium statuisse, et cum eo totam antiquitatem, Cometarum cursum non computari posse, saltem non computatum esse: quod tamen inde a Dörfelio, astronomo germanico, et II. Neutono, philosopho illo britannico, saepissime factum esse constat, nuperrime a Besselio supra laudato. 3. *Aliis rubor.* Hos mathematici, i.e. astrologi, vocant martiales, uti candidos et digestae lucis, venerios, pallidos autem et plumbo similes, saturnios. Fromond. *fumidi ardoris.* Talis Plinio lampadius, qui,
 ut

hi minuunt augentque lumen suum, quemadmodum alia sidera: quae clariora, quum descendere, sunt, maioraque ex loco propiore visuntur; minora, quum redeunt, et obscuriora, quia abducunt se longius.

XVIII. Adversus hoc protinus respondetur, non idem accidere in Cometis, quod in ceteris. Cometae enim quo primum die apparuerint, maximi sunt. Atqui deberent crescere, quo propius accederent. Nunc autem manet illis prima facies, donec incipiant exstingui. Deinde quod adversus priores, etiam adversus hunc dicitur: Si erraret Cometes, essetque sidus, intra signiferi terminos moveretur, ^a intra quos omne sidus cursus suos ² colligit. Nunquam apparet stella per stellam. Acies nostra non potest per medium sidus exire, ut per illud superiora prospiciat. Per Cometen autem non ali-

se, confusis inter scribendum vocibus *omen* et *crimen*. Gronovius tamen nescit, utrum vulgatam an hanc britannici lectionem magis probare debeat. Tunc sensus esset: quos criminantur tanquam praenuntios caedium et sanguinis postea futuri.

^a. *intra quos reduxi e* cod. nicot. ap. Opsopoeum. Vulgatum fuit *quod*, nihil tamen habens, quo referatur, quum *signifer* sc. orbis neutrius loco esse nequeat. *Quos* sc. terminos. Mox *stella per stellam* vulgata bene habet. Britann. *stella super stellam*: quod rectius putat Gronovius: „nam alterum, ait, statim pro ratione huius dicturus est. Ubi idem, *ut per illud editiora prospiciat*: non, *superiora*. Praeclare profecto, et facile videas hoc illius interpretamentum esse. Hoc ipso libro c. 5, 1. *At contra trabes editior coeli pars ostentat.*“ Equidem tamen huic Gronovii sententiae adimplari non possum: neque hoc neque illud praeferam. Tò: *per* esse sinceram lectionem, ultima huius capitis verba docent, *Per Cometen* etc. et *superiora* idem fere est quod *ulteriora*.

ut ait II, 25., arduentes imitalis. *quo propius visui notur faces.* stro. *exstingui*, evanesce-

C. 18. Refutatio huius re, ut non amplius conspiciantur. 1. *in ceteris stel-* 2. *Per Cometen*
autem.

aliter quam per nubem ulteriora cernuntur: ex quo apparet, illum non esse fidus, sed levem ignem ac tumultuarium.

XIX. Zenon noster in illa sententia est: congruere iudicat stellas, et radios inter se committere: hac societate luminis existere imaginem stellae longioris. Ergo quidam nullos esse Cometas existimant, sed species illorum per repercussionem vicinorum siderum, aut per coniunctionem cohaerentium reddi. Quidam aiunt esse quidem, sed habere ² cursus suos, et post certa lustra in conspectum mortalium exire. Quidam esse quidem, sed non quibus siderum nomen imponas: quia dilabuntur, nec diu durant, et exigui temporis mora dissipantur.

XX. In hac sententia sunt plerique nostrorum; nec id putant veritati repugnare. Videmus enim, in

autem. Quandoque fortassis, non semper. Nam pluctae stoicae celeberrimus, de rimi tam denso aut opaco corporis, ut nulla oculorum acie penetrari valeant. Imo ipse Seneca c. XXVI, 1. Per stellas — et in crines dispergitur. Id est per barbae aut caudae crines, non per Cometae caput ulteriora possunt cerni. Quod etiam in cometa anni 1618 experimento didicimus: (per caudam fixas conspici constat). Don Ulloa anno 1778 d. 24. Iun. foramen in Luna observabat. Cf. Lichtenberg ad Erxleben Anfangsgr. der Naturlehre §. 633.

C. 19. Variarum sententiarum de Cometis. 1. Zenon no-

ster, Cittieus, conditor sectae stoicae celeberrimus, de quo Brucker Hist. cr. phil. I. p. 895 sq. aliique scriptt. hist. phil. videndi sunt. Sententiam itaque Anaxagorae et Democriti suam fecit Zenon: *σύνφασις*, *σύναψις* appellat hanc stellarum congruentiam Aristot. Meteor. I, 6. — 2. Quidam, ut Pythagorei, Hippocrates et Aeschylus ap. Aristot. l. l. et Apollonius Myndius. *quidam* — *dissipantur*, ut Aristoteles, Epigenes, al.

C. 20. Sententia Stoicorum. 1. Stoici itaque Aristotelem hac in re sequuntur. Versus est Virgilii Genes. I, 367., laudatus iam I, 14, 2.

In

in sublimi varia ignium concipi genera, et modo
coelum ardere, modo

Longos a tergo flammaram albescere tractus,
modo faces cum igne vasto rapi. ^a Iam ipsa fulmina, etsi velocitate mira, simul et perstringunt aciem, et remittunt, ignes sunt aëris triti, et impetu inter se maiore collisi. Ideo ne resistunt quidem, sed expressi fluunt, et protinus pereunt. Alii vero ignes diu manent: nec ante discedunt, quam consumtum est omne, quo pascebantur, alimentum. Hoc loco sunt illa a Posidonio scripta miracula, columnae, clypeiue flagrantés, aliaque insigni novitate flammæ: quae non adverterent animos, si ex consuetudine et lege decurrerent. ^b Ad haec stupent omnes, quae repentinum ignem ex alto efferrunt, sive emicuit aliquid et fugit, sive compresso aëre et in ardorem coacto, loco miraculi stetit. Quid

- ^a. *Iam ipsa fulmina* etc. Gron. bene reposuit e britan. et gall. codd. Oplopoei, quum antea esset: *Ipsa etiam fulmina — relinquunt ignes, quos aëris.* In versu Virgil. nulla hic varietas lectionis enotata est. ^b. *Ad haec stupent omnes, quae* — e palatinis duobus optimis, qui habent *omnesque*, Grutero praeunte feci. Codex quartus, qui non est optimae notae, praestat, *omnesque cum*, unde Gronov. iusto audacius fecit: *Ad haec stupent omnes, cum*

In Virgilio nunc legitur: 1. duce Posidonium haec flammaram longos a tergo tractasse apparet. *Clypeiue albescere tractus.* 2. *Posi-flagrantes.* Plin. II, 34. *donio.* Eius libri *Περὶ μέτρων* Clypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit, quorum Diog. solis occasu L. Valerio, C. Laert. VII, 144. librum de Mario Coff. — 3. *sive emicimum septimum laudat. cuit — fugit*, v. c. fulmen, Posidonii reliquias perquam traiectiones stellarum. *sive opportune collectas illustravit Io. Bake, Lugd. Bat. 1810.* *compresso — stetit.* v. c. *trabes.* Cf. I, 14. II, 54. Aristotele autem Meteor. III, Versus Virgil. Aen. IX, 20.

Quid ergo? Non aliquando lacuna cedentis retro aetheris patuit, et vastum in concavo lumen? Exclamare posses: Quid est hoc?

— — *medium video discedere coelum,*

Palantesque polo stellas. — —

quae aliquando non expectata nocte fullerunt, et per medium eruperunt diem. Sed alia huius rei⁴ ratio est, quare alieno tempore apparent^c in aëre, quas esse, etiam latentes, constat. Multos Cometas non videmus, quod obscurantur radiis solis: quo deficiente, quendam Cometen apparuisse, quem sol vicinus obtexerat, Posidonius tradit. Saepe autem quum occidit sol, sparsi ignes non procul ab eo videntur. Videlicet ipsa stella sole perfunditur, et ideo adspici non potest: ^d comae autem radios solis effugiunt.

XXI.

cum quid repentinum ignem ex alto effert. c. in aëre, quas esse, etiam latentes, constat. Sic cum Gronov. e eod. brit., qui habebat *latenter*, dedi. Vulgata ap. Erasm. etc. non habet *in aëre*, et pro *latentes* habet, *quum laterent*. Recte iudicat Gronov. hanc brit. lectionem potiorrem esse variis in diversis libris scripturis horum verborum ap. Grut. Palat. tert. *quare alio temp. apparent tempore aëre, etiam cum latent constant.* pal. quart. *q. a. tēp. app. in aëre, quas esse et cum late coruscant.* Col. *quae alio temp. app. aëre, quas etiam cum latent praestant.* — d. *comae.* Sic egregie emendavit Gron. vulgatam: *Cometae*, quod hic locum habere nequit. Hos, ait recte Gron., vult Seneca, esse ipsos illos ignes, qui non procul a sole videntur.

21. *Non expectata nocte* caudam esse existimat. *Frofulserunt.* Plin. II, 26. Emimond. *ipsa stella* cometae cant et faces non nisi quum caput nimis vicinum soli, desidunt, visae: qualis Germanico Caesare gladiatorum et oculos effugiens. *radios* spectaculum edente, praeter — *effugiunt*: comae enim ora populi, meridiano transa sole semper averſi conspicurrit. *sparsi ignes*, quos ciuntur.
Seneca Cometae comam, aut

trione in verticem surgens, Orientem petiit semper obscurior: hic ab eadem parte coepit, sed in Occidentem tendens, ad meridiem flexit, et ibi se subduxit oculis. Videlicet ille humidiora habuit, et aptiora ignibus, quae profecutus est: huic rursus uberior fuit et plenior regio. Huc itaque descendunt, invitante materia, non itinere. Quod apparet duobus, quos spectavimus, fuisse diversum: quum hic in dextrum motus sit, ille in sinistrum. Omnibus autem stellis in eandem partem cursus est, id est, contrarius mundo. Hic enim ab ortu volvitur in occasum; illae ab occasu in ortum eunt. Et ob hoc duplex his motus est: ille quo eunt, et hic quo auferuntur.

XXII. Ego nostris non assentior. Non enim existimo Cometen subitaneum ignem, sed inter aeterna opera naturae. Primum quaecunque a aër creat, brevia sunt. Nascuntur enim in re fugaci et mutabili. Quomodo potest enim in aëre aliquid idem diu permanere, quum ipse aër nunquam idem maneat? fluit semper, et brevis illi quies est. Intra exiguum momentum in alium, quam in quo fuerat, statum

a. aër creat, brevia sunt. Brit. creat habet brevia. Ut capite sequenti: *Illis dico divinis, quos mundus habet aeternos.* Sallust. Catil. in. Virtus clara aeternaque habetur. Haec Gronov. Nihil tamen caulae video, cur mutem.

Quare Fromondus excurre adulando. Recte tum fatum it Senecam, de se ap. quinquennio primo et eo Tacit. Annal. XV, 61. affirmantem: non sibi promptitudine, qua postremis annis in adulationes ingenium. Seneca vixerit, ad eius deneca ipse de se: Non blanditionem uti licet. diar auribus tuis: nec enim C. 22. Refutatio. Egre hic mihi mos est. Maluerim Senecae cessit haec refutatio Stoicorum, in qua re

2 statum vertitur. Nunc pluvius, nunc serenus, nunc inter utrumque varius: nubesque illi familiarissimae, in quas coit, et ex quibus solvitur, modo congregantur, modo digeruntur, nunquam immotae iacent. Fieri non potest, ut ignis certus in corpore vago sedeat, et ita pertinaciter haereat, quam quem natura, ne unquam excuteretur, aptavit. Deinde
3 si alimento suo haereret, semper descenderet. Eo enim crassior aër est, quo terris propior: nunquam Cometes in imum usque demittitur, neque appropinquat solo. Etiam nunc ignis aut it quo illum natura sua ducit, id est, sursum: aut eo quo trahit materia, cui adhaesit, et quam depascitur.

XXIII. Nullis ignibus ordinariis et coelestibus iter flexum est. Sideris proprium est, ducere orbem. Atqui hoc an Cometae alii fecerint, nescio:
duo

praelusit sententiae nunc tandem, saeculo uno alterove praeterlapso, vulgo acceptae ac stabilitae. 3. *numquam Cometes — solo.* Aristotelis auctoritas tantam vim in viros alioquin praestantissimos, Fromondum, Kepplerum aliosque exercuit, ut hanc Senecae sententiam verissimam, Cometas aeternis naturae operibus esse annumerandos et cursum suum aequae ac planetas tenere firmum et constitutum, repudiarent, et vel recenter nata meteora vel simile quid haberent: unde illa perfectio, qua *Baelius* munere et stipendio privabatur, orta est. Has tenebras diffudit tandem Isaacus Neutonus, quem Principiis suis meliora nos edocuisse constat. C. 23. Continuatio. Sententia Senecae. 1. *Sideris — orbem.* Hoc verum esse patet; sive meatum circa stellam fixam, sive rotationem consideres. Veteres quoque hoc statuebant, quippe qui praeter Pythagoreos circa terram sidera iter suum facere putabant. *Atqui — nescio.* Itaque de itinere cursuque cometarum nihil certi attulerant, qui ante Senecam, quem eorum commentarios excussisse patet, hac de re exposuissent. Cf.

duo nostra aetate fecerunt. Deinde omne quod causa temporalis accendit, cito intercidit. Sic faeces ardent, dum transeunt: sic fulmina in unum valent ictum: sic quae transversae dicuntur ^a stellae et cadentes, praetervolant et secant aëra. Nullis **2** ignibus nisi in suo mora est: illis dico divinis, quos habet mundus aeternos, quia partes eius sunt, et opera. Hi autem aliquid agunt, et vadunt, et tenorem suum servant, paresque sunt. Nam alternis diebus maiores minoresve fierent, si ignis esset collectitius, et ex aliqua causa repentinus. Minor enim esset ac maior, prout plenius aleretur aut malignius. Dicebam modo, nihil diuturnum esse, quod exarsit aëris vitio: nunc amplius adiicio. **Mo-3** rari ac stare nullo modo potest. Nam et fax et fulmen et stella transcurrens, et quisquis alius est ignis ex aëre expressus, in fuga est: nec apparet, nisi dum cadit. Cometes habet suam sedem: et ideo non cito expellitur, sed emetitur spatium suum: nec exstinguitur, sed excedit. Si erratica, inquit, stella esset, in signifero esset. Quis unum stellis litem ponit? Quis in angustum divina compellit?

C c 2

Nem-

a. *stellae*. Hanc lectionem, quae Col. aberat, forsitan recte abesse posse iudicat Gruterus. Sed ex illo codice librarii oscitantia excidisse, noli dubitare.

c. XVII. *duo — fecerunt*. trectantur imminuunturve. Claudianus et Neronianus. — 3. *Si erratica, inquit* cf. XXI, 2. 2. *Nullis ignibus — opera*. Stoici cum sponso est, recentiorum Academicis sidera ignea existimant, quod abnuunt Peripatetici. *In suo munere* Curfus enim Cometarum el- et loco, et tenore. *pares-* lipsin eccentricam formare, *que sunt*, ignium nostrorum nec signiferum curare, nunc more nec augentur nec de- satis constat.

4 Nempe haec ipsa sidera, quae sola moveri credis, alios et alios circulos habent. Quare ergo non aliqua sint, quae in proprium iter et ab illis remotum secesserint? Quid est, quare in aliqua parte coelum pervium non sit? Quod si iudicas, non posse ullam stellam nisi signiferum attingere: Cometes potest sic latum habere circum, ut in hunc tamen parte aliqua sui incidat: quod fieri non est necessarium, sed potest.

XXIV. Vide ne hoc magis deceat magnitudinem mundi, ut in multa itinera divisus sit, nec hanc unam deterat semitam, ceteris partibus torpeat. Credis autem in hoc maximo et pulcherrimo corpore, inter innumerabiles stellas, quae noctem decore vario distinguunt, quae aëra minime vacuum et inertem esse patiuntur, quinque solas esse, quibus exercere se liceat, ceteras stare, fixum et immobilem populum? Si quis hoc loco me interrogaverit: 2 Quare ergo non quemadmodum quinque stellarum, ita harum observatus est cursus? huic ego respondebo:

C. 24. Continuatio. 1. *Credendum illas coniectura affedis — populum?* Haec sententi erant: quorum planetarum, five cum Herscheliorum, optime confirmata est, asteroidia vocare malis, elementa Gaussius, profess. Goetting. celeb. praeclare invenit. *quinque*, sole quippe coelo, et quidem posteriori terraque exclusis. — 2. *Quibus quatuor inter Martem et Iovem, ubi propter spatium nimis vacuum a stellis tectiorque cometarum Astronomi, et in his praecursus, tum inopia defectu-stantissimus noster Bodenius, que instrumentorum, qui qui Berolino decori est, iam bus recentius aevum ad eos*
me-

debo: Multa sunt quae esse concedimus: qualia sint, ignoramus. Habere nos animum, cuius imperio et impellimur, et revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen sit animus ille rector dominusque nostrum, non magis tibi quisquam expediet, quam ubi sit. Alius illum dicet esse spiritum, alius concentum quendam, alius vim divinam et Dei partem, alius tenuissimum aërem, ^a alius incorporalem potentiam. Non deerit qui sanguinem dicat, qui calorem. Adeo animo non potest liquere de ceteris rebus, ut adhuc ipse se quaerat.

XXV. Quid ergo miramur, Cometas, tam rarum mundi spectaculum, nondum teneri legibus certis: nec initia illorum finesque notescere, quorum ex ingentibus intervallis recursus est? Nondum sunt anni mille quingenti, ex quo Graecia

— — *stellis numeros et nomina fecit.*

C c 3

Mul-

a. *alius incorporalem potentiam.* Oplopoeus tria ista verba valde suspecta habet, tamquam ex Thomae potius vel Scoti schola, quam Senecae. Nec negandum est, illis philosophiae scholasticae magistris haec digna esse, Seneca non item. Codd. tamen omnes servant.

melius noscendos usum est. *potentiam*, Aristoteles et alii. *quam ubi sit.* Democritus Cic. Tusc. I, 10.

et Plato in toto cerebro collocarunt, Parmenides in stomacho, Diogenes in sinu cordis, Empedocles in sanguine, Stoici in solido corde etc. Cic. Tusc. I, 9. — *fecit.* Versus est Virgil. *alius — spiritum*, ut stoici, Ge. I, 137. ubi de aevo antiquo sermo est, ideoque *alius — quendam*, de aetate mythica, ubi Titan Plato et Dicaearchus. *alius — partem*, Stoici. *alius — aërem*, Anaxagoras. *alius —* ad Virgil. Eclog. VI, 42.), Atlas

2 Multaeque hodie sunt gentes, quae tantum facie noverint coelum, quae nondum sciant, cur luna deficiat, quare obumbretur. Hoc apud nos quoque nuper ratio ad certum perduxit. Veniet tempus, quo ista quae nunc latent, in lucem dies extrahat, et longioris aevi diligentia. Ad inquisitionem tantorum aetas una non sufficit, ut tota coelo vacet. Quid, quod tam paucos annos inter studia ac vitia non aequa portione dividimus? Itaque per successiones istas longas explicabuntur. Veniet tempus, quo politeri nostri tam aperta nos nescisse mirentur. Harum quinque stellarum, quae se ingerunt nobis, quae

Atlas alique stellas observasse haud dubie ad Sulpicium et docuisse dicuntur (cf. Koe- Gallum, qui a. u. 587 de ler Allg. Geogr. der Alten I. eclipsi in concione ante p. 396 sqq.). Iam quum satis constans Chronologorum Pydnam explicata volumen sit coniectura, Atlantem cum composuit. — 3. *Veniet* etc. Mose et Cecrope, primo Atheniensium rege, circa annum ab Orbe condito MMCCCL, Neutoni, Herschelii, Cassini, id est MDC ferme ante Senecam annis vixisse, Senecam bene computasse apparet. — 2. *Multaeque* — obumbretur. Maiores nostri, e. c. Senecae aevo, et gentes quas vocamus barbaras ferasque Africae Americaeque. *Hoc apud* — perduxit. Cf. Plin. N. H. II, 12. Vox nuper lato h. l. sensu accipiatur: nam 221 anni exiguus numerus sunt ad magnum annorum spatium, quo terra creata sit. Spectat

Quam vere haec quasi vaticinatus sit Seneca, Keplleri, Schroeteri, al. astronomorum recentiorum inventa testantur. Fromondus, qui saeculo decimo septimo medio his Naturalium libris explicandis bonam et eruditam operam navavit, ait ad h. l.: Numquam sane venit, nec illud unquam venturum autumo, quo posteris nostris, Cometas sideribus illis aeternis adnumerandos, certum et apertum sit: simii enim tantum siderum, non legitima sidera sunt, ut lib. 3.

quae alio atque alio occurrentes loco, curiosos nos esse cogunt, qui matutini vespertinique ortus sint, quae stationes, quando in rectum ferantur, quare agantur retro, modo coepimus scire. Utrum emergeret Iupiter, an occideret, an retrogradus esset, nam hoc illi nomen imposuere cedenti, ante paucos annos didicimus. Inveniuntur qui nobis dicerent: Erratis, qui ullam stellam aut suppressere cursum iudicatis, aut vertere. Non licet stare coelestibus, nec averti: prodeunt omnia: ut semel missa sunt, vadunt. Idem erit illis cursus, qui sui finis. Opus hoc aeternum irrevocabiles habet motus: qui si quando constiterint, alia ex adverso incident, quae nunc tenor et aequalitas servat.

XXVI. Quid est ergo, cur aliqua redire videantur? Solis occursum speciem illis tarditatis imponit, et natura viarum circulatorumque sic positorum, ^a ut

C c 4 cer-

a. ut certo tempore intuentes fallant. Ita quidem Erasmus, sed e coniectura Fortunati, qui etiam interserebat, ut certo tem-

Meteorol. diffuse tractavi-
mus. qui matutini — or-
tus sint, e. c. Venus, solem
praecedens Lucifer, eum se-
quens Hesperus appellata. *semel missa sunt*: meta-
quae stationes. Planeta sta-
re dicitur, quum motum pro-
prium ab occasu in ortum
sistere videtur. modo coe-
pimus scire. Ante igitur
Ptolemaeum, qui aliquanto
lusus cogniti Romanis (quod
etiam lib. II, 15. 16. 17. Pli-
nius dicit), quos Ptolemaeus
postea eccentricorum et epi-
cyclorum ingeniosa imagi-
natione expedivit. — 4. ut
semel missa sunt: meta-
phora haud dubie petita est
e circo, ubi praetor aut alius
magistratus missa deorsum
mappa, ludis circensibus,
signum currendi aurigis da-
bat. Ita Deus quoque fide-
ra in suum quodque circu-
lum misit.

C. 26. Continuatio. 1. So-
lis occursum. Similem cau-
sam

certo tempore intuentes fallant. Sic naves, quamvis plenis velis eant, videntur tamen stare. Erit qui demonstraret aliquando, in quibus Cometae partibus errent, cur tam seducti a ceteris eant, quanti qualesque sint. Contenti sumus inventis: aliquid veritati et posteris conferant. Per stellas, inquit, ulteriora non cernimus, per Cometas aciem transmittimus. Primum si sit istud, non in ea parte sit, qua sidus ipsum est spissi ac solidi ignis, sed quae rarus splendor excurrit, et in crines dispergitur. Per intervalla ignium, non per ipsos vides. Stellae, inquit, omnes rotundae sunt, Cometae porrecti: ex quo apparet, stellas non esse. Quis enim tibi concedet, Cometas longos esse? Quorum natura quidem, ut ceterorum siderum, globus est, ce-

te-

tempore vel intentius intuentes fallant. Nam scripti eius, u. c. t. vel inventis intuens afflant. Cod. Col. u. c. t. intuens afrant. Tert. pal. u. c. t. vel inventis influens afflant. Olim cusi, u. c. t. intuentes afflent, consentiente cod. quart., nisi quod is afflant. Sententiam Fortunatus consequens animo esse videtur, verba non item. Gronovius silentio suo Fortunato assensus est. Meliores codd. expectemus.

fam stationis et regressus plaris omnes harum rerum
netarum imaginatus Plin. II, studiosi obtemperabant, for-
16, Percussae (stellae erran- titer et ingeniose expulsis,
tes) in qua diximus parte et legeque sua gravitatis etiam
triangulo solis radio inhi- in Cometas adhibita, prae-
bentur rectum agere cursum clare docere instituit, quae
et ignea vi levantur in sub- noster hic adhuc ignorabat.
lime. Hoc non protinus in- *Per stellas — transmitti-*
telligi potest visu nostro, id- *mus.* cf. ad c. XVIII, 2. Ad-
eoque existimantur stare, un- versarium Apollonium Myn-
de et nomen accepit statio- dium rursus oppugnat. 2.
etc. *Erit qui — sint.* Im- *Primum — dispergitur,* non
mortalis Neutonus iste Pro- in nucleo, sed in barba, cau-
metheus fuit, qui opinionum da aut coma hoc fit.
commentis, quibus tunc tem-

terum fulgor extenditur. Quemadmodum sol radios suos longe lateque dimittit, ceterum ipsi alia est forma, alia ei quod ex ipso fluit lumini: sic Cometarum corpus ipsum corrotundatur, splendor autem longior quam ceterorum siderum apparet.

XXVII. Quare? inquis. Dic tu mihi prius, quare luna dissimillimum soli lumen accipiat, quum accipiat a sole? quare modo rubeat, modo palleat? quare lividus illi et ater color sit, quum a conspectu solis excluditur? Dic mihi, quare omnes stellae inter se dissimilem habeant aliquatenus faciem, diversissimam soli? Quomodo nihil prohibet, ista sidera esse, quamvis similia non sint: ita nihil prohibet, Cometas aeternos esse et sortis eiusdem, cuius cetera, etiamsi faciem illis non habent similem. Quid porro? mundus ipse, si consideres illum, nonne ex diversis compositus est? Quid est quare in Leone semper sol ardeat, et terras aestibus torreat: in Aquario adstringat hiemem, flumina gelu claudat? Et hoc tamen et illud sidus eiusdem conditionis est, quum effectu et natura dissimile sit. In-

C c 5 tra

C. 27. Continuatio. 1. lumine solis destituitur, et *Quare luna — sole?* Luna tunc eadem lunae facies est, accipit a terra illud lumen quam opposita lunae pars suum, quod, recte observante Fromondo, longitumine gaudens. 2. *Leone*, dine spatii, qua it in lunam quia propinquior vertici radios in se paene recurrentes lassatum, debilitatum et languidius apparet, ipsa natura terrae atque lunae, terrestri speculi, poscente. *Aquario*: obliquior quum a conspectu — excluditur, i. e. in deliquio tunc et invalidior causas frigorificas et adstringentes non dis-

tra brevissimum tempus Aries extollitur, Libra tardissime ^a iungitur: et tamen hoc sidus et illud eiusdem naturae est: quum illud exiguo tempore ad-
 3 scendat, hoc diu proferatur. Non vides, quam contraria inter se elementa sint? gravia et levia sunt, frigida et calida, humida et sicca. Tota huius mundi concordia ex discordibus constat. Negas Cometen stellam esse, quia forma eius non respondeat ad exemplar, nec sit ceteris similis. Vides enim, quam simillima sit illa, quae tricesimo anno revertitur ad locum suum, huic quae intra annum revisit sedem suam! Non ad unam natura formam opus suum praestat, sed ipsa varietate se iactat.
 4 Alia maiora, alia velociora aliis fecit; alia validiora, alia temperatiora: quaedam autem eduxit a turba, ut singula et conspicua procederent; quaedam in
 gre-

a. *iungitur*. Sic et pal. tert. atque brit. Gronov. cui scitissima et verissima videbatur lectio. *Iungitur* est, tota et iunctis laucibus integra exoritur. nam et iugum pars librae. Antea erat: *mergitur*, quod et retinebant tres Grut. codd.: hinc coniec. Fortunat. *emergit*.

disolvit. *Libra*. In obliqua lis. Fromondus. — 3. *Vides* et romana sphaera Libra re- *enim* — *illa* stella Saturni —
 cte ideoque tarde, Aries ob- *suam*. Ironice haec dici de
 lique et idcirco brevi tem- similitudine, quum magni-
 pore supra finitorem totus tudine et luce sit dissimilli-
 emergit: quod ex flexura ma, recte observat Fromon-
 Zodiaci et inaequalitate an- dus. Quid dixissent veteres,
 gulum cum finitore prove- si septem Saturni lunas et
 nit. Nam Romae cum arcu eius annulum duplicem ob-
 librae, qui solum 30 gradus servassent, et tali doctore
 comprehendit, ascendunt in- usi fuissent, quo nos in Her-
 terea 38 gradus et 27 minu- schelio al. gaudemus! 4.
 ta aequinoctialis, cum ariete *quaedam eduxit a turba*, ut
 vero soli gradus 17 et 21 mi- cometas. *quaedam in gre-*
 nuta eiusdem aequinoctia- *gem misit*, sidera fixa, quae
 gre-

gregem milit. Ignorat naturae potentiam, qui illi non putat aliquando licere nisi quod saepius facit. Cometas non frequenter ostendit, attribuit illis alium locum, alia tempora, dissimiles ceteris motus. Voluit et his magnitudinem operis sui colere, quorum formosior facies est, quam ut fortuitam putes, sive amplitudinem eorum consideres, sive fulgorem, qui maior est ardentiorque quam ceteris. Facies vero habet insigne quiddam et singulare, non in angustum coniecta et arctata, sed dimissa liberius, et multarum stellarum amplexa regionem.

XXVIII. Aristoteles ait, Cometas significare tempestatem, et ventorum intemperantiam atque imbrium. Quid ergo? non iudicas sidus esse, quod futura denuntiat? Non enim sic hoc tempestatis signum est, quomodo futurae pluviae.

Scintillare oleum, et putres concrefcere fungos;
aut quomodo indicium est saevituri maris, si marinae
In sicco ludunt fulicae; notasque paludes

Deserit, atque altam supra volat ardea nubem:
sed sic, quomodo aequinoctium in calorem frigus-
que flectentis anni, quomodo illa quae Chaldaei ca-
nunt,

gregatim eunt contexta et quibus suffectus est aer, et illigata suis imaginibus. Fro-
mond. *dissimiles ceteris* putat Cometen. De *imbri-*
motus: curvus enim est el-
lipticus, et saepe turbatio-
nes a planetis illatas pati-
tur. *multarum — regionem*
propter caudam s. comas. enim sunt, observante Fro-

C. 28. Quatenus futura mundo, veluti duo anni fre-
denuntiet. 1. *Aristoteles* ta, quibus a frigore hyemis
Meteorol. I, 6. 7. causam in calorem aestatis et retro
anni sicci et ventosi co- ab isto in illud annus transit.
piam exhalationum habet, *Chaldaei*, genethliaci, atro-
logi.

nunt, quid stella nascentibus triste laetumve constituat. Hoc ut scias ita esse, non statim Cometes ortus ventos et pluvias minatur, ut Aristoteles ait, sed annum totum suspectum facit. Ex quo apparet, illum non ex proximo, quae in proximum daret, signa traxisse, sed habere reposita et compressa legibus mundi. ^a Fecit is Cometes, qui Paterculo et Vopisco consulibus apparuit, quae ab Aristotele Theophrastoque sunt praedicta. Fuerunt enim maximae et continuae tempestates ubique. At in Achaia, Macedoniaque, urbes terrarum motibus prorutae sunt. Tarditas, inquit, illorum argumentum est, graviores esse, multumque in se habere terreni: ipsi praeterea cursus; fere enim compelluntur in cardines.

XXIX. Utrumque falsum est. De priore dicam prius. ^a Quid? quae tardius feruntur, gravia sunt? Quid

- a. *Fecit is Cometas, qui Paterculo et Vopisco consulibus apparuit, quae ab Aristotele Theophrastoque sunt praedicta* etc. Locus hic suspectus. Hi consules non apparent apud Calliodorum, nec Theophrasti in antegressis fit mentio.
- a. *Quid? quae tardius feruntur, gravia sunt?* Gruteri est emendatio, confirmata a Gronovio, qui tamen oblivere oblitus est, Grutero eam deberi. Omnes omnino scripti: *Quia*

logi. De iis eorumque astro- enim mentio aequae ac con-
logica disciplina conferas fulum horum defectus in Fa-
Reimeri, nunc profess. Ki- stis cons. turbat locum. Nec
loniens. cel., commentatio- satis bene congruunt haec
nem egregiam ad Horat. antegressis. 3. *At in Acha-*
Carm. II, 17, 17. in Mitscher- *ia — sunt:* spectant haec
lich. Ed. Tom. II. p. 696 sq. ad Buris et Helices cladem,
Fecit is — ubique — pro- supra memoratam c. V. *fere*
rutae sunt. Locum esse *enim — cardines:* versus
suspectum et alienae ma- mundi polos. Haec Aristo-
nui deberi suspicatus sum telis fuit sententia l. I.
in Var. lect. Theophrasti

Quid ergo? Stella Saturni, quae ex omnibus iter suum lentissime efficit, gravis est. Atqui levitatis argumentum habet, quod super ceteras est. Sed maiore, inquis, ambitu circuit, nec tardius it quam ceterae, sed longius. Succurrat tibi, idem me de Cometis posse dicere, etiam si segnior illis cursus sit. Sed mendacium est, ire eos tardius. Nam in-²tra sextum mensum dimidiam coeli partem transcurrit hic proximus; prior intra pauciores menses recepit se. Sed quia graves sunt, inferius deferuntur. Primum non defertur, quod circumfertur. Deinde hic proximus a Septemtrione motus sui initium fecit, et per Occidentem in Meridiana per-⁵venit, erigensque suum cursum oblituit. Alter ille Claudianus a Septemtrione primum visus, non desit in rectum assidue celsior ferri, donec excessit. Haec sunt quae aut alios movere ad Cometas pertinentia, aut me. Quae an vera sint, ^b discutiant, qui-

Quia quae — gravia sunt? Hoc est, numquid quia tardius. Cod. Col. *quia tardius feruntur, graviora sunt*, prob. Grutero. Simplicius est: *Quid? quae t. f. gravia sunt*. Hoc recipere malui, ut codd. apicibus et consuetudini Senecae in talibus propius, quam illa, quibus *gravia* in *graves* et *quia quae* in *quiane* mutaretur.

b. *discutiant*. Sic Fortunatus in suis mss., quod Erasmus aliaeque edd. receperunt. *Discutiant* haud dubie praefendum

C. 29. Tarditas cometa-*tra sextum mensum* (cf. ad rum negatur. 1. *Atqui le-* c. X, 1.) — *hic proximus vitatis — est*. In sententia sub Nerone, prior sub Clau-Stoicorum, qui stellas igneas dio. *erigensque — oblituit*, et in nullo solido orbe de- ab occidente versus meri- fixas, sed pendulas in sum- diem: evanuit haud dubie mo et liquido aethere existi- cursu suo in itinere parabo- mant. Fromondus. cf. c. lico post solem directo. — XXVII, 3. — 2. *Nam in-* 3. *in rectum assidue celsior ferri*.

quibus est scientia veri. Nobis rimari illa et coniectura ire in occulto tantum licet, nec cum fiducia inveniendi, nec sine spe.

XXX. Egregie Aristoteles ait, nunquam nos verecundiores esse debere, quam quum de diis agitur. Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiae fingimur: quanto hoc magis facere debemus, quum de fideribus, de stellis,

rendum erat lectioni vulg. *Dii sciunt*, consentientibus duobus codd. pal. et gall. ap. Opsopoeum. Sermo est de sapientibus, quibus se tamen noster non adiungit: hos autem esse scientia veri praeditos e doctrina Stoaë, constat. Nec de Diis sic loqui poterat Seneca, quum Deos et ipsa sidera esse Stoaë placuisse notum sit. *Tà· dii sciunt* a librariis Christianismi quam Stoaë peritioribus profecta putes, quo et literarum similitudo eos perducere potuit. Accedit, quod saepe ad sapientiores provocat noster, nec de ampliore scientia harum rerum desperat: quod tamen haud dubie fecerit, si *τὰ· Dii sciunt* ab eo profecta fuerint. Monui haec, ne quis haec *Dii sciunt* cum Grutero praeferenda ducat.

ferris. Nempe quia a Septemtrione in verticem surgebat, religionem versari in animo, ut cap. XXI. dixit, quamquam rebus divinis operam quam addat, sub finem orientem petivisse et sic a linea II, 41. ubi cf. Goerenz. *Sic* recta excidisse. Sic enim *intramus* — *compositi* ad solent fere Cometae notante gravitatem et venerationem. Fromondo. *vultum submittimus*, qua-

C. 30. Sed coniecturae lis, laudante Fromondo, Tur tantum sunt sententiae de nus ap. Virg. Aen. XII, 220. Cometis. Verecundia com- *togam adducimus* ad ommendatur. 1. *Aristoteles* nem superbiam suppriment ubi hoc praeceperit, invenire dam atque evitandam, quae in eius operibus servatis vestibus tractatis per publicum non potui. Egregia tamen cum indicatur. Modestiae est sunt et philosopho dignissima. Iam Pythagoras dixit: tum, ut verbis Senecae de

lis, de deorum natura disputamus, ne quid temere, ne quid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut scientes mentiamur? Nec miremur tam tarde erui, 2 quae tam alte iacent. Panaetio, et his qui videri volunt, Cometen non esse ordinarium sidus, sed fallam sideris faciem, diligenter ^a tractatum est, an aequae omnis pars anni edendis Cometis satis apta sit: an omnis coeli regio idonea, in qua creentur: an quacunque ire, ibi etiam concipi possint: et cetera, quae universa tolluntur, quum dico illos fortuitos non esse ignes, sed intextos mundo, quos non frequenter educit, sed in occulto movet. Quam 3 multa praeter hos per secretum eunt, nunquam humanis oculis orientia? Neque enim omnia Deus homini fecit. Quota pars operis tanti nobis committitur? Ipse qui ea tractat, qui condidit, qui totum hoc fundavit, deditque circa se, maiorque est pars operis sui, ac melior, effugit oculos, cogitatione visendus est.

XXXI.

a. *tractatum est.* E brit. recepit Gronov., expulsa vetere lectione, *tractandum est.* Nam providum Panaetium, quae interrogari possent, ea exsequutum significat.

Ira II, 35, 3. utar, rite adhibere. 2. *Panaetio* (Scipionis min. Polybii, Catonis mai. aequalis. Fabric. Bibl. Gr. Vol. III. p. 567 sq.) — qui raro in conspectum nostrum producuntur. Diligentia enim investigandi multos detexit, qui alioqui oculos effugissent: sic Messierus septem annis septem cometas invenit, et Lambertus (cosmologische Briefe) quatuor millia cometarum nostro systemati solari esse firmant: etiam illa: *quae non frequenter — movet,* tam praeclara sunt, ut pauca recte se habent, modo, quod sciam, quibus comparem. sequentia postulant, explicen-

XXXI. Multa praeterea cognata numini summo, et vicinam sortita potentiam, obscura sunt. Aut fortasse, quod magis mireris, oculos nostros et implent et effugiunt: sive illis tanta subtilitas est, quantam consequi acies humana non possit: sive in sanctiore secessu maiestas tanta delituit, et regnum suum, id est, se, regit, nec ulli aditum dat, nisi animo. Quid sit hoc, sine quo nil est, scire non possumus: et miramur, si quos igniculos parum novimus, quum maxima pars mundi Deus lateat? ^a Quam multa animalia hoc primum cognovimus seculo? et quidem multa venientis aevi populus ignota nobis sciet. Multa seculis tunc futuris, quum memoria nostri exoleverit, reservantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod quaerat omnis mundus habeat. Non semel quaedam sacra traduntur! ^b Eleusin

ser-

a. *Quam multa animalia hoc — seculo? et quidem multa venientis aevi populus ignota nobis sciet.* Sic Muretus, ut videtur, e codice. Qua re et Gronovius silentio suo assensus est. At codd. Fortun. *seculo? Ne haec quidem multa, multa ven.* etc. Palatini et gallici: *seculo? quam multa negotia ne quidem hoc.*

b. *Eleusin* e codd. bene restituit Gronov. Muretus dederat, *Eleu-*

C. 31. Contin. 1. *Multa* per Africam et alias circum — *effugiunt*: sidera, quae orbis partes romano imperio sub Caesaribus. Tunc esse cenfebant. Lipsii Physiol. enim undique animalia peregrina protracta Romam, ferre praesertim, in Amphitheatu comprehendimus: quam tri arenam ad pugnam exigua sunt, quae de iis scitiorum. Sequentia quam sine quo — *est* deus, vere dicta sint, nil commenda quo omnia fiunt et conservantur. 2. *Quam multa animalia*: spargente se, renum aetatum et saeculorum. De *Eleusini* eiusque my-

servat, quod ostendat reviventibus. Rerum natura sacra sua non simul tradit. Initiatos nos credimus: in vestibulo eius haeremus. Illa arcana non pro-3
miscue nec omnibus patent: reducta et in interiore sacrario clausa sunt. Ex quibus aliud haec aetas, aliud quae post nos subibit, dispiciet. Quando ergo ista in notitiam nostram perducentur? Tarde magna proveniunt, utique si labor cessat? In quod unum toto agimur animo, nondum perfecimus, ut pessimi essemus. Adhuc in processu vitia 4
sunt. Invenit luxuria aliquid novi, in quod insaniat. Invenit impudicitia novam contumeliam sibi. Invenit deliciarum dissolutio et tabes aliquid tenerius molliusque, quo pereat. Nondum satis robur omne proiecimus. Adhuc quidquid est boni moris, extinguimus laevitate et politura corporum. Muliebres munditias antecessimus; colores meretricios, matronis quidem non induendos, viri sumimus. Tenero et molli ingressu suspendimus gradum: non 5
am-

Eleusis. c. *In quod unum toto agimur animo.* Pincianus sequace Grutero: omnes enim codd. *in quod u. t. agimus:* unde Erasmus: *Id quod — agimus:* et sic Muretus

mysteriis omnia fere nota *laevitate et politura corporum*, vellendo barbam ac crura et punice ad laevorem tationem satis notam. *in vestibulo — haeremus* ante Boettigeri Sabinam, ubi haec fores aedium stamus (Aul. et sequentia egregie, ut Viri Gell. XVI, 5.), i. e. non praestantissimi mos est. ex- dum sumus naturae initiati, posita sunt. *colores meretricios*. cf. Epist. CXIV, 20. mis labris secreta naturae not. Lacernae et paenulae, gustavimus. Sic Apost. Paul. candidis et romanis togis ad Corinth. I, 13; 9. *ἐν μέ-* abiectis, coeperant delicaturois γὰρ γινώσκουμεν —. 4. lis quibusdam in usu esse: *Vol. V.* D d colo-

ambulamus, sed incedimus. Exornamus annulis digitos: in omni articulo gemma disponitur. Quotidie comminiscimur, per quae virilitati fiat iniuria, ^d aut traducatur, quia non potest exui. Alius genitalia excidit, alius in obscœnam partem ludi fugit, et locatus ad mortem, infamiae armatur. Egenus etiam, in quo morbum suum exerceat, legit.

XXXII. Miraris, si nondum sapientia omne opus suum implevit? Nondum tota se nequitia protulit. Adhuc nascitur, et huic omnes operam damus: huic oculi nostri, huic manus serviunt. Ad sapientiam quis accedit? quis dignam iudicat, nisi quam in transitu noverit? Quis philosophiam, aut ullum liberale respicit studium, nisi quum ludi intercalantur, quum aliquis pluvius intervenit dies, quem perdere

retus alique. d. aut. Sic omnes codd. mss. Fortunatus tamen coniec. ut: Erasmo, Mureto al, sequacibus.

colores meretr. sunt purpurei. — 5. *Exornamus* — gladium, aut venatorium cultrum, ut nosier Ep. 87. loquitur. cf. Plin. N. H. III, 3. XXXIII, 1. et Boettigeri Sabina. *Alius genitalia exc.* C. 52. Finis. Querelae de philosophiae contemptu, ab castrati et eunuchi tunc erant omnibus istius et sequentis in deliciis, quos tamen postea Domitianus (Sueton. c. 7.) temporis scriptoribus confirmatae: inspicias modo Tacitum et Iuvenalem. 1. *intercalantur*, intermittuntur, ita mem, servis pessimis dignam tamen, ut mox rursus incipiant. Intercalatio enim est proprie immissio diei unius aut plurium in annum etc. Ludi ergo intercalantur, feriis aut quiete interpositis. *dies pluvius* quo ludis in-teresse non licet. — 2. De *Aca-*

dere ^a licet? Itaque tot familiae philosophorum sine ² successore deficiunt. Academici et veteres et minores nullum antistitem reliquerunt. Quis est qui tradat praecepta Pyrrhonis? ^b Pythagorica illa invidiosa turbae schola praeceptorem non invenit. Sextiorum nova et Romani roboris secta, inter initia sua, quum magno impetu coepisset, extincta est. At quanta cura laboratur, ne cuiuslibet pantomimi ³ nomen intercidat? Stat per successores Pyladis et Bathylli domus: harum artium multi discipuli sunt, multique doctores. Privatim urbe tota sonat pulpitum. In hoc viri, in hoc feminae tripudiant. Mares inter se uxoresque contendunt, ^c uter det latus illis. Deinde sub persona quum diu trita frons est,

D d 2

trans-

- ^a. *licet*. omnes palatini et edd. tamquam ita pendeant homines a ludis, ut eis abesse nefas sit ac scelus: et *libet* memniam. ac nicot. praestant: facili confusione. Illud probat Gruterus, hoc Stephanus Epistol. 21. ad Dalechamp. Illud tamen amarius esse videtur quam hoc.
- ^b. *Pythagorica*. Sic omnes edd. et codd. At britan. habet *pythagorea*, quod praetulit, magis, ut videtur, amore codicis brit. quam veritatis ductus, egregius Gronovius. Pythagoricus occurrit quoque de Benefic. VII, 21. Mox *invidiosa turbae*. Sic fere codd. i. e. popello odiosam, a vulgo contemptam. Muretus *invidiosae turbae*. Deinceps: *cuiuslibet* codd. omnes et Fortun. at Erasmus et Fortunat. At prius editi, *ut detur latus illis*: consentiunt palatini, nisi quod duo codd. optimae notae apud Gruter., et codex brit. exhibent, *illius*: unde Gronovius eruditissime fecit, *uter det latus*

Academicis vet. quorum tata, duce Apollonio Tya- princeps Plato, et *minori-* nensi. Brucker Hist. cr. phil. *bus*, quorum principes Arce- II. p. 100 sq. *Sextiorum*. filas et Carneades, omnia Nolster saepe memorat, Epist. nota. *Pyrrhonis*, Sceptico- 59. 64. 98. 108. — 3. *Py-* rum principis. Aul. Gell. *ladis et Bathylli*: pantomi- XI, 5. *Pythagorica* — *in-* mi celeberrimi Augusti aevo. *vidiosa* propter abstinentiae Macrob. Sat. II, 6. Ammian. praecepta. Tunc obsolevit: Marcell. XIV, 6, 1. not. sed mox rursus eminuit mu- Res nota.

transitur ad ganeam. Philosophiae nulla cura est, 4 Itaque adeo nihil invenitur ex his quae parum investigata antiqui reliquerunt, ut multa quae inventa erant, oblitterentur. At mehercules si hoc totis membris premeremus, si in hoc iuventus sobria incumberet, hoc maiores docerent, hoc minores addiscerent, vix ad fundum veniretur: in quo veritas posita est, quam nunc in summa terra et levi manu quaerimus.

latus Hylae i. e. pantomimo nobili. Tacit. Ann. I, 77. ne domos Pantomimorum Senator introiret: ne egredientes in publicum equites Romani cingerent. Hylam pantomimum in Augusto appellat Suetonius. Gron. Sed Hylam adhuc in vivis fuisse docendum erat: deinde *illis* quidni bonam, quin fortiorem sententiam fundat? Non solum nobilissimo latus dabant, sed cuique pantomimo, vel ignobiliori. Vulgata itaque praefenda est. Mox *ad ganeam* Erasmus praestat. At prius cusi et mss. Fortunati Gruterique *ad galeam*, quod ipse probat: ut prius viri et feminae impudentiores exerciti dicantur sub *persona*: deinde quasi ad veram arenam se praepararent, sub *galea*, vere pugnantes. Illud tamen praefero: scena relicta ad vitam in ganeo dissolutissimam degendam transeunt. Mimi enim et Pantomimi vilipendebantur. Quare hoc turpius est, quam pugna.

EXCERPTA QUAEDAM

E LIBRIS

S E N E C A E.

HONESTA, inquit Epicurus, res est, paupertas laeta. Illa vero iam paupertas non est, si laeta est. Cui cum paupertate bene convenit, dives est. Non qui parum habet, sed qui plura cupit, pauper est. Quid enim refert, quantum illi in arca, quantum in horreis lateat, quantum pascat aut foeneret, si alieno imminet, si non acquisita, sed acquirenda concupiscit? Quis sit divitiarum modus, quaeris? Primo, habere quod necesse est: secundo, quod satis est. Nulli potest segura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat. Nullum bonum iuvat habentem, nisi ad cuius amissionem praeparatus est animus. Magnae divitiae sunt, lege naturae composita paupertas. Lex autem naturae, scis quos terminos nobis statuit? Non esurire, non sitire, non algere. Uti famem sitimque depellas, non est necesse maria tentare, nec castra sequi. Parabile est quod natura desiderat, et cito apponitur. Ad supervacua sudatur: illa sunt quae togam terunt, quae nos senescere cogunt, quae in aliena litora impingunt. Ad manum est, quod satis est. Si cui sua non videntur amplissima, licet totius mundi dominus sit, miser est. Miser est, qui se beatissimum non iudicat, licet toti mundo imperet. Non est beatus, qui se id non putat esse. Nihil habeamus, quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit. Quam

minimum in corpore tuo sit spoliolum. Nemo ad humanum sanguinem venit propter ipsum, vel admodum pauci. Nudum latro transmittit: etiam in obfessa via pauperi pax est. Is maxime divitiis fruitur, qui minime indiget. Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam dives. Exiguam natura desiderat, immensam opinio. Si congeratur in te quidquid multi locupletes possederunt, si ultra privatum pecuniae modum fortuna te provehat, auro tegat, purpura vestiatur, eo deliciarum opumque perducatur, ut terram marmoribus abscondas, non tantum liceat habere, sed calcare divitias; accedant statuæ et picturæ, et quidquid ars ulla luxuriæ auro et argento elaboravit; maiora cupere ab his disces. Desideria naturalia, finita sunt: ex falsa opinione nascuntur, ubi desinant, non habent. nullus enim terminus falso est. Veritati aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe te ergo a vanis: et cum voles scire, an naturalem, an vanam habeas cupiditatem, considera num alicubi consistat. Si longe progresso semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse. Paupertas expedita, secunda est. cum classicum cecidit, scit non se peti: cum aliquo conclamatum est, quomodo exeat, non quid efferat, quaerit. At cum navigandum est, non strepitu portus, non unius comitatu inquieta sunt litora. Non circumstat illum turba hominum, ad quos pascendos transmarinarum regionum optanda est fertilitas. Facile est pascere paucos ventres, et bene institutos, et nihil aliud desiderantes quam impleri. Parvo fames constat, magno fastidium. Paupertas contenta est desiderii instantibus satisfacere. Sanus dives est, qui licet habeat divitias, eas tamen ut fugientes habet. Quid ergo est, quare recuses eam contubernalem, cuius

euius mores sanus dives imitatur? Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura. Frugalitas, paupertas voluntaria est. Perpelli sunt multotiens exercitus inopiam omnium rerum, vixerunt herbarum radicibus, et dictu foedam tulerunt famem: et haec omnia perpelli sunt pro regno, quo magis mireris, alieno. Dubitabit aliquis ferre paupertatem, ut animum a furoribus liberet? Multis, divitias parasse, non finis miserationum fuit, sed mutatio. Nec hoc miror. Non in rebus vitium, sed in animo ipso est. Illud quod paupertatem gravem nobis fecerat, et divitias graves faciet. Quemadmodum nihil refert, utrum aegrum in lecto ligneo, an in aureo colloces; quocumque illum transtuleris, morbum suum secum transferet: sic nihil refert, utrum aeger animus in divitiis an in paupertate sit; malum suum illum sequitur. Ad securitatem non est opus fortuna. Quod enim necessitati sat est, dabit, licet irata. Ne imparatos nos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securius divites erimus, si sciemus quam non sit grave pauperes esse. Incipe cum paupertate habere contubernium.

*Aude hospes contemnere opes, et te quoque
dignum*

Finge Deo. —

Nemo alius dignus Deo est, nisi qui opes contemnit. Quare possessiones tibi non interdico, sed efficere volo, ut illas intrepide possideas. quod uno consequeris modo, si te etiam sine illis bene victurum speraveris, et si illas tanquam exituras adspexeris. Discedat quisquis non te, sed aliud in te sequebatur. ob hoc unum est amanda paupertas, quod

a quibus ameris, ostendit. Multum est, non corrumpi divitiarum contubernio. Magnus ille est, qui in divitiis pauper est. Nemo nascitur dives. Quisquis exit in lucem, iussus est pane et lacte esse contentus. ab his initiis regna nos non capiunt. Panem et aquam natura desiderat. nemo ad haec pauper est. intra quae si quis desiderium suum claudit, cum ipso Iove de felicitate contendat. Res inquieta, felicitas est; ipsa se exagitat, movet cerebrum, non in uno genere. alios in cultum irritat, alios in potentiam, alios inflat, alios mollit. Si vis scire, quam nihil mali sit in paupertate, compara inter se vultum pauperis et divitis. Saepius pauper et fidelius ridet: nulla sollicitudine concutitur, in alto est. cura velut nubes levis transit. Horum qui felices vocantur, hilaritas ficta est: huic gravis et suprema superbia, licet non palam, tristitia est; eo quidem gravior, quod interdum non licet palam esse miseros, sed inter aerumnas cor ipsum exedentes, necesse est agere felicem. Abstrahunt a recto divitiae, honores, potentiae, et cetera: quae opinione hominum cara sunt, pretio suo vilia. Nescimus aestimare res, de quibus non cum fama, sed cum rerum natura deliberandum est. Nihil habent ista magnificum, quod mentes nostras in se trahat, praeter hoc quod mirari illa consuevimus. non enim quia concupiscenda sunt, laudantur: sed quia concupiscuntur. Hanc praecedentem causam habent divitiae. mutant animos, superbiam et arrogantiam pariunt, invidiam trahunt; eo usque mentem alienant, ut fama pecuniae nos etiam nocitura delectet. Bona omni culpa carere decet: pura sunt, non corrumpunt animos, non sollicitant: extollunt quidem animos et delectant, sed sine tumore. Quae bona sunt, fiduciam faciunt; divitiae audaciam.

Quae

Quae bona sunt, magnitudinem animi dant, divitiarum infolentiam.

EXCERPTA ALIA.

LICET cunctorum poetarum carmina gremium tuum semper illustrent; aliquando deliberans, hoc tibi opusculum pro accidentibus casibus dirigere curavi, quod non praecedentes, sed posteri narrabunt. Unde ergo primum incipimus? Si tibi videtur, a morte. Ab ultimo, inquis? Immo a maximo. Ad hoc praecipue gens humana contremittit: nec immerito tibi videtur hoc facere. Ceteri timores habent aliquem post se locum: mors omnia abscindit. Alia nos torquent: mors omnia devorat. Omnium quae horremus, ad hanc exitus spectat, aliorum quae per circuitum. Etiam qui alioqui se nihil timere iudicant, hoc timent. - Quidquid aliud extimescimus, habet aut remedium, aut solatium. Sic ergo te forma, ut si quis tibi palam mortem minetur, omnes terribiles eius deludas.

Morieris. Ista hominis natura est, non poena. Morieris. Hac conditione intravi, ut exirem. Morieris. Gentium ius est, quod acceperis, reddere. Morieris. Peregrinatio est vita. Multum cum deambulaveris, domum redeundum est. Morieris. Putabam te aliquid novi dicere. ad hoc veni, hoc ago, huc me singuli dies adducunt. Nascenti mihi natura protinus hunc posuit terminum. Quid habeo quod indigner? in haec verba iuravi. Morieris. Stultum est timere, quod vitare non possis. istud non effugit, etiam qui distulit. Morieris. Nec primus, nec ultimus. multi me antecesserunt, omnes sequentur. Morieris. Hic est humani officii finis. Quis sanus exauctorari moleste tulit? Quo
trans-

transit orbis, ego transibo. ad hanc conditionem cuncta gignuntur. Quod coepit, et desinit. Morieris. Nihil grave est, quod semel est. Aes alienum meum novi. hoc quidem cum eo creditore contraxi, cui decoquere non possum. Morieris. Dii melius. Nemo hac re melius mortalibus minari potest.

Sed decollaberis. Quid interest, utrum caesim moriar, an punctim? Sed saepe ferieris, et multi in te gladii concurrent. Quid refert, quam multa sint vulnera? non potest amplius quam unum esse mortiferum.

Peregre morieris. Undecunque ad inferos una via est. Peregre morieris. Ego quod debeo, solvere paratus sum. videat foenerator, ubi me appellet. Peregre morieris. Nulla terra est aliena mortuo. Peregre morieris. Non est gravior foris quam domi somnus. Peregre morieris. Hoc est, in patriam sine viatico pervenire.

Sed iuvenis morieris. Optimum est, antequam optes, mori. Iuvenis morieris. Hoc unum est, quod aequè ad iuvenem quam ad senem pertinet. Non citamur ex censu, nec exigitur numerus annorum. et adolescentes et impuberes eadem fati necessitas ducit. Optimum est mori, cum iuvat vivere. Iuvenis morieris. Quicumque ad extremum fati sui venit, senex moritur. Non enim refert quae sit hominis aetas, sed quae sit meta. Iuvenis morieris. Fortasse alicui malo subducit me fortuna: si nulli alii, vel senectuti. Iuvenis morieris. Non refert, quot annos habeam, sed quot acceperim. si plus vivere non possum, haec est senectus mea.

Insepultus iacebis. Quid aliud respondeam, quam illud Maronis?

— — *Facilis iactura sepulcri.*

Si nihil sentio, non pertinet ad me iactura corporis insepulti. Si sentio, omnis sepultura tormentum est. Insepultus iacebis.

— — *Coelo tegitur, qui non habet urnam.*

Quid interest, ignis me an fera consumat, an tellus omnium sepultura? Illud non sentienti supervacuum est, sentienti onus. Insepultus iacebis. At tu combustus, at tu obrutus, at tu inclusus, at tu putridus, at tu evisceratus et confriectus, ac traditus lapidi, qui te paulatim edat et exsiccet. Nulla est sepultura. non sepelimur, sed proicimur. Non sepelieris. Quid inter tutissima trepidas? Ultra poenarum omnium terminum iste locus est. Vitae multa debemus, morti nihil. Non defunctorum causa, sed vivorum, inventa est sepultura, ut corpora et visu et odore foeda amoverentur. alios terra obruit, alios flamma consumit, alios lapis ossa redditurus includit. Non defunctis, sed nostris oculis parcimus.

Aegroto. Venit tempus quo experimentum mei caperem. Non in mari tantum, aut in proelio, vir fortis apparet. exhibetur etiam in lectulo virtus. Aegroto. Non potest istud toto seculo fieri. aut ego febrem relinquam, aut ipsa me: semper una esse non possumus. Cum morbo mihi res est: aut vincetur, aut vincet.

Male de te loquuntur homines. Sed mali. Moverer, si de me Marcus Cato, si Laelius Sapiens, si alter Cato, si duo Scipiones ista loquerentur. Nunc malis displicere, laudari est. Non potest ullam auctoritatem habere sententia, ubi qui damnandus est, damnat. Male de te loquuntur. Moverer, si iudicio hoc facerent: nunc morbo faciunt. non de me loquuntur, sed de se. Male de te loquuntur. Bene nesciunt loqui: faciunt, non quod mereor,

reor, sed quod solent. quibusdam enim canibus sic innatum est, ut non pro feritate, se pro consuetudine latent.

Exsulabis. Erras: cum omnia fecerim, patriam meam transire non possum. Omnium una est. extra hanc nemo proficisci potest. Exsulabis. Non patria mihi interdicitur, sed locus. In quamcunque terram venio, in meam venio. Nulla terra exilium est, altera patria est. Non eris in patria. Patria est, ubicunque bene est. Illud autem per quod bene est, in homine, non in loco est. in ipsius potestate est, quae sit illi fortuna. Si enim sapiens est, peregrinatur; si stultus, exsulat. Exsulabis. Hoc dicis: alterius loci civitate donaberis.

Dolor imminet. Si exiguus est, feramus: levis est patientia. Si gravis est, feramus: non levis est gloria. Dolor clamorem exprimat, dum secreta non exprimat. Non potest homo par dolori esse. Nec rationi dolor. Dura res est dolor. Immo tu mollis. Pauci dolorem ferre potuerunt. Simus ex paucis. Imbecilles natura sumus. Naturam infamare nolite. Illa nos fortes genuit. Fugiamus dolorem. Quid, quod ille sequitur fugientes?

Paupertas mihi gravis est. Immo tu paupertati. Non in paupertate vitium est, sed in paupere. Illa expedita est, hilaris, tuta. Pauper sum. Nescis te opinione, non re, laborare. pauper es, quia videris. Pauper sum. Nihil deest avibus. pecora in diem vivunt. feris ad alimenta solitudo sua sufficit.

Non sum potens. Gaude; impotens non eris. Iniuriam accipere potero. Gaude; facere non poteris. Magnam pecuniam habet. Hominem illum iudicas? arca est. Quis aerario, quis plenis loculis invidet? Et iste quem dominum pecuniae existimas, locus est. Multum habet. Utrum avarus,

an

an prodigus est? Si avarus, non habet; si prodigus, non habebit. Ille quem beatum credis, saepe dolet, saepe suspirat. Multi illum comitantur. Mel muscae sequuntur, cadavera lupi, frumenta formicae. praedam sequitur ista turba, non hominem.

Pecuniam perdidisti. Fortasse te illa perdidisset. Pecuniam perdidisti. Sed habuisti. Pecuniam perdidisti. Sed habebis inde periculi minus. Pecuniam perdidisti. O te felicem, si cum illa avaritiam perdidisti! Sed si manet illa apud te, es tamen utcunque felicior, quod tanto malo materia subducta est. Perdidisti pecuniam. Et illa quidem quam multos? Eris nunc in via expeditior, domi tutior. Non habebis, sed non timebis heredem. Exoneravit te fortuna, si intelligis, et tutiore loco posuit. Damnum putas? remedium est. Desles, gemis, miserum te clamitas, quod opibus excussus es? Tuo vitio ista tibi iactura tam tristis est. Non tam moleste ferres, si tanquam perditurus habuisses. Perdidisti pecuniam. Nempe quam ut tu haberes, alius ante perdiderat.

Oculos perdidisti. Habet et nox suas voluptates. Oculos perdidisti. Quam multis cupiditatibus via incisa est? quam multis rebus carebis, quas ne videres, vel eruendi erant? Non intelligis partem innocentiae esse caecitatem. Huic oculi adulterium monstrant, huic incestum, huic domum quam concupiscat, huic urbem, et mala omnia. Certe irritamenta sunt vitiorum ducesque scelerum.

Amisi liberos. Stultus es, qui desleas mortem mortalium. Quid istud aut novum, aut mirum est? Quam rara est sine isto casu domus? Quid si infelicem voces arborem, quod stante ipsa cadunt poma? et hic tuus fructus est. Nemo extra ictum vulneris positus est. Ducuntur ex plebeia domo imatura funera, ducuntur et ex regia. Non est
idem

idem ordo fati, qui et aetatis. Non quomodo quisque venit, emittitur. Quid tamen est quod indigneris? Quid contra expectationem tuam evenit? Periere perituri. Sed ego illos superstites optabam. Verum hoc nemo tibi promiserat. Perierunt liberi mei. Habebant illi cuius essent magis quam tui: apud te precario morabantur. Educandos tibi fortuna mandaverat. recepit illos, non abstulit.

Naufragium feci. Cogita non quid perdideris, sed quod evaseris. Nudus exii. Sed existi. Omnia perdidisti. Sed perire potuisti una cum omnibus.

In latrones incidi. Sed alius in accusatores, alius in fures, alius in fraudatores. Plena est invidiis via. Noli conqueri quod incidaris: gaude quod evaseris. Inimicos graves habeo. Quomodo adversus feras munimenta conquiris, quomodo adversus serpentes: sic adversus inimicos auxilia circumspice, quibus illos aut arceas, aut compescas, aut, quod optimum est, places. Inimicos habeo. Illud est peius, quod amicos non habes.

Amicum perdidisti. Iam enim te habuisse certum est? Amicum perdidisti. Alium quaere: et ibi eum quaeras, ubi invenire possis. Quaere inter liberales artes, inter honesta et recta officia: quaere in laboribus. Ad mensam ista res non quaeritur. quaere aliquem frugi. Perdidisti amicum. Fortem animum habe, si unum: erubescere, si unicum. quid tu in tanta tempestate ad unam anchoram stabas?

Uxorem bonam amisisti. Utrum inveneras bonam, an feceras? Si inveneras, habere adhuc te posse ex hoc intelligas licet, quod habuisti. si feceras, bene spera. res periit. salvus est artifex. Amisisti uxorem bonam. Quid in illa probabas? Pudicitiam? Quam multae diu custoditam perdidere?

De-

Decus? Quam multae inter probatas matronalis ordinis, esse coeperunt postea inter exempla mutatarum? Delectabat te fides eius? Quam multas ex optimis coniugibus pessimas videmus, ex diligentissimis solutissimas? Omnium quidem imperitorum animus, maxime tamen muliebris, in lubrico est. Si bonam uxorem habuisti, non potes affirmare in illo eam permanfuram fuisse proposito. Nihil tam mobile quam feminarum voluntas; nihil tam vagum. Novimus veterum matrimoniorum repudia; et, foediores divortio, male cohaerentium rixas. Quam multae quos in adolescentia amaverunt, in communi reliquere senectute? quoties anile divortium risimus? quam multarum notus amor odio notiore mutatus est? Sed haec et fuit bona, et fuisset, si vixisset. Mors effecit, ut affirmare id sine periculo possis. Bonam uxorem amisi. Invenies, si nihil quaeris nisi bonam. Tu modo ne imagines proavosque respexeris, nec patrimonium, cui iam ipsa nobilitas cessit. Ista diu cum forma non repugnabunt. Facilius reges animum nulla vanitate tumentem. Non multum abest a contemptu viri, quae se nimis suspicit. Duc bene institutam, nec maternis inquinatam vitiis: non cuius auriculis utrimque bina patrimonia dependeant: non quam margaritae suffocent, cui minus sit in dote quam in veste: quam in patente sella circumlatam per urbem populus ab omni parte aequae ut maritus inspexerit: cuius sarcinis domus sit angusta. Hanc facile ad tuos mores rediges, quam nondum corruerunt publici. Uxorem bonam amisi. Non erubescis flere, et intolerabilem vocare iacturam? Hoc unum deest: utrum illam lugeas, an non. Cum maritum te cogitaveris, cogita et virum. Amisi uxorem bonam. Soror bona non potest recuperari, nec ma-

ter. Uxor adventitium bonum est: non est inter illa, quae semel unicuique contingunt. Amisi uxorem bonam. Multos tibi numerare possum, quibus bonam uxorem lugentibus successit melior.

Mors, exilium, luctus, dolor, non sunt supplicia, sed tributa vivendi. Neminem illaesium fata transmittunt. Felix est, non qui aliis videtur, sed qui sibi.

Haec excerpta libenter omissem. Senecae enim non esse, vel caeco perspicuum est. Sed veritus sum, ne quis ea, cuiusmodi sunt, sublata quereretur. Et in eis tamen multa ex vetere libro emendavimus.

F R A G M E N T A

E LIBRIS

S E N E C A E

Q U I I N T E R C I D E R U N T.

Quintil. cap. III, lib. VIII.

NOSTRI autem in iungendo, aut derivando paulum aliquid ausi, vix in hoc satis recipiuntur. Nam memini iuvenis admodum inter Pomponium et Senecam etiam praefationibus esse tractatum, an *gradus eliminat*, apud Attium in tragoedia, dici oportuisset.

Cap. V. eiusdem libri.

Facit quasdam sententias sola geminatio, qualis est Senecae in eo scripto, quod Nero ad Senatum misit occisa matre, quum se periclitatum videri vellet: *Salvum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.*

Cap. II, lib. IX.

Novi vero, et praecipue declamatores, audacius, nec mehercules sine motu quodam imaginantur, ut Seneca in controversia, cuius summa est, quod pater filium et novercam, inducente altero filio, in adulterio deprehensos occidit. *Duc, sequor: accipe hanc senilem manum, et quocunque vis imprime. Et paulo post: Adspice, inquit, quod*

diu non credidisti. Ego vero, non video, nox oboritur, et crassa caligo. Habet haec figura manifestius aliquid. Non enim narrari res, sed agi videtur.

Ibidem.

Nam in totum iurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit. Et est a Seneca dictum eleganter, Non patronorum hoc esse, sed testium.

Plinius Nat. Hist. lib. VI, c. XVII.

Seneca etiam apud nos tentata Indiae commentatione, LX annes eius prodidit, gentes duodeviginti centumque. Par labor sit montes enumerare.

Cap. LIII, lib. IX.

Aevi piscium memorandum nuper exemplum accepimus. Paufilypum villa est Campaniae, haud procul Neapoli. in ea in Caesaris piscinis a Polione Vedio coniectum piscem, sexagesimum post annum exspirasse scribit Annaeus Seneca, duobus aliis aequalibus eius ex eodem genere etiam tunc viventibus.

Suetonius Tiberio, cap. LXXIII.

Seneca eum (Tiberium) scribit, intellecta defectione, exemtum annulum, quasi alicui traditurum, parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, etc.

A. Gellius, cap. II, lib. XII. Noct. Atticarum.

Seneca in lib. XXII. Epistolarum moralium quas ad Lucilium composuit, deridiculos versus Q. Ennium de Cethego, antiquo viro, fecisse hos dicit:

— — *Dictus ollis popularibus olim,*

*Qui tum vivebant homines, atque aevum agi-
tabant.*

Flos delibatus populi et suada medulla.

Ac deinde scribit de iisdem versibus verba haec: Admiror eloquentissimos viros, et deditos Ennio, pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius versus et hos refert. Atque id etiam de Cicerone dicit. Non miror, inquit, fuisse qui hos versus scriberet, quum fuerit qui laudaret: nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam, et volebat hos versus videri bonos. Paulo post: Apud ipsum quoque, inquit Seneca, Ciceronem invenies etiam in prosa oratione quaedam, ex quibus intelligas, illum non perdidisse operam, quod Ennium legit. Ponit deinde quae apud Ciceronem reprehendat, quasi Enniana, quod ita scripserit in libris de Republica: Ut, Menelao Laconi fuit suaviloquens iucunditas. et, quod alio in loco dixerit, Breviloquentiam in dicendo colat. Deinde: Non fuit, inquit Seneca, Ciceronis hoc vitium, sed temporis. necesse erat haec dici, quum illa legerentur. Deinde adscribit, Ciceronem haec ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lascivae orationis et nitidae. De Virgilio quoque eodem in loco verba haec ponit: Virgilius quoque noster non ex alia causa duos quosdam versus, et enormes, et aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quam ut Ennianus populus agnosceret in novo carmine antiquitatis aliquid. Addit non

multo post ex Seneca: Quidam sunt tam magni sensus Q. Ennii, ut licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere. Et quum reprehendisset versus quos supra de Cethego posuimus, Qui huiusmodi, inquit, versus amant, liceat sibi eosdem admirari et Soterici lectos. Audias tamen commemorari ac referri pauca quaedam, quae ipse idem Seneca bene dixerit: quale est illud quod in hominem avarum et avidum et pecuniae sitientem dixit: Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus est quod non habes.

Tertullianus de anima, cap. XLII.

Multo coactius Seneca: post mortem, ait, omnia finiuntur, etiam ipsa.

Lactantius divin. inst. lib. I, cap. IV.

Annaeus quoque Seneca, qui ex Romanis vel acerrimus Stoicus fuit, quam saepe summum Deum merita laude prosequitur? Nam quum de immatura morte disereret, Non intelligis, inquit, auctoritatem ac maiestatem iudicis tui? Rector is orbis terrarum, coelique et deorum omnium Deus: a quo ista numina, quae singula adoramus et colimus, suspenso sunt. Item in Exhortationibus: Hic, quum prima fundamenta molis pulcherrimae iaceret, et hoc ordiretur, quo neque maius quidquam novit natura, nec melius, ut omnia sub ducibus suis irent, quamvis ipse per totum se corpus intenderat, tamen ministros regni sui deos genuit. Et quam multa alia de Deo nostris similia locutus est? quae nunc differo, quod aliis locis opportuniore sunt.

Cap. VII.

Et est illud verum, quod dixisse in Exhortationibus Senecam supra retuli, Genuisse regni sui ministros Deum.

Eodem cap. VII.

Quod Seneca, vir acutus, in Exhortationibus suis vidit. Nos, inquit, aliunde pendemus. Itaque ad aliquem respicimus, cui, quod est optimum in nobis, debeamus. Alius nos edidit, alius instruxit: Deus ipse se fecit.

Eiusdem lib. cap. XVI.

Non illepide Seneca, in libris Moralis philosophiae: Quid ergo est, inquit, quare apud poëtas falacissimus Iupiter desierit liberos tollere? Utrum sexagenarius factus est, et illi lex Papia fibulam imposuit? an impetravit ius trium liberorum? an tandem illi venit in mentem, Ab alio expectes, alteri quod feceris? et timet, ne quis sibi faciat, quod ipse Saturno?

Lib. II. cap. II.

Recte igitur Seneca in libris Moralibus: Simulacra, inquit, deorum venerantur: illis supplicant genu posito: illa adorant: illis per totum assident diem, aut adsunt: illis stipem iaciunt, victimas caedunt: et quum haec tantopere suspiciant, fabros qui illa fecere, contemnunt.

Eiusdem lib. cap. IV.

Merito igitur etiam senum stultitiam Seneca deridet. Non, inquit, bis pueri sumus (ut vulgo

dicitur,) sed semper. Verum hoc interest, quod maiora nos ludimus.

Cap. IX.

Melius igitur Seneca, omnium Stoicorum acutissimus, qui vidit nil aliud esse Naturam, quam Deum. Ergo, inquit, Deum non laudabimus, cui naturalis est virtus? Nec enim illam didicit ex ullo. Immo laudabimus. quamvis enim naturalis illi sit, sibi illam dedit, quoniam Deus ipse Natura est.

Lib. III, cap. XV.

Eodem ductus errore Seneca, (quis enim veram viam teneret, errante Cicerone?) Philosophia, inquit, nihil aliud est, quam recta vivendi ratio: vel, honeste vivendi scientia: vel, ars recte vitae agenda. Non errabimus, si dixerimus, philosophiam esse legem bene honesteque vivendi. Et qui dixerit illam regulam vitae, suum illi nomen reddiderit.

Ibidem.

Idem Seneca in Exhortationibus: Plerique, inquit, philosophorum tales sunt, ut sint disertissimi in convicium suum. quos si audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, professionis indicium putes: adeo redundant in ipsos maledicta in publicam missa. quos non aliter intueri decet, quam medicos, quorum tituli remedia habent, pyxides venena.

Ibidem.

Faciet sapiens, inquit idem Seneca, etiam quae non probabit, ut etiam ad maiora transitum inveniat: nec relinquet bonos mores, sed tempori aptabit: et quibus alii utuntur in gloriam, aut voluptatem, utetur agenda rei causa. Et paulo post: Omnia quae luxuriosi faciunt, quaeque imperiti, faciet et sapiens, sed non eodem modo, eodemque proposito.

Cap. XVI. eiusdem libri.

Et Seneca: Nondum sunt, inquit, mille anni, ex quo initia sapientiae nota sunt. Multis ergo seculis humanum genus sine ratione vixit.

Cap. XXIII.

Fuisse Seneca inter Stoicos ait, qui deliberaret, utrumne Soli quoque suos populos daret: inepte scilicet, qui dubitaverit.

Cap. XXV.

Platonem quidem redemisse Aniceris quidam traditur sestertiis VIII. Itaque infectatus est conviciis redemptorem Seneca, quod parvo Platonem aestimaverit.

Lib. V, cap. IX.

Qui volent scire omnia, Senecae libros in manus sumant, qui morum vitiorumque publicorum et descriptor verissimus, et accusator acerrimus fuit.

Eiusdem lib. cap. XIV.

Recte igitur Seneca, incongruentiam hominibus obiectans, ait: Summa virtus illis videtur
magnus

magnus animus. et iidem eum, qui contemnit mortem, pro furioso habent. quod est utique summæ perversitatis.

Lib. VI, cap. XVII.

Item Senecæ, in libris *Moralis Philosophiæ* dicentis: Hic est ille homo honestus, non apice, purpure, non lictorum insignis ministerio, sed nulla re minor: qui quum mortem in vicino videt, non sic perturbatur, tanquam rem novam viderit: qui, sive toto corpore tormenta patienda sunt, sive flamma ore recipienda est, sive extendendæ per patibulum manus, non quaerit quid patiatur, sed quam bene. Qui autem Deum colit, hæc patitur, nec timet.

Cap. XXIV, lib. VI.

Nec lucrari se quisquam putet, si delicti conscientium non habebit. scit enim ille omnia, in cuius conspectu vivimus, nec si universos homines celare possumus: cui nihil absconditum, nihil potest esse secretum. Exhortationes suas Seneca mirabili sententia terminavit: Magnum, inquit, nescio quid, maiusque quam cogitari potest, numen est. cui vivendo operam damus, huic nos approbemus. Nihil prodest inclusam esse conscientiam. patemus Deo. Quid verius dici potest ab eo qui Deum nosset, quam dictum est ab homine veræ religionis ignaro?

Ibidem.

Idem in eiusdem operis primo: Quid agis? inquit. quid machinaris? quid abscondis? Custos te tuus sequitur. Alium tibi peregrinatio subduxit,
alium

alium mors, alium valetudo: haeret hic, quo carere nunquam potes. Quid locum abditum legis, et arbitros removes? Putas tibi contigisse, ut oculos omnium effugias? Demens, quid tibi prodest non habere conscium, habenti conscientiam?

Eiusdem cap. XXV.

Quanto melius et verius Seneca? Vultisne vos, inquit, Deum cogitare? magnum et placidum, et maiestate leni verendum: amicum, et semper in proximo: non immolationibus et sanguine multo colendum: quae enim ex trucidatione immerentium voluptas est? sed mente pura, bono honestoque proposito. Non templa illi, congestis in altitudinem saxi, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore.

Lib. VII, cap. XV.

Non incite Seneca Romanae urbis tempora distribuit in aetates. Primam enim dixit infantiam sub rege Romulo fuisse, a quo et genita, et quasi educata sit Roma: deinde pueritiam sub ceteris regibus, a quibus et aucta sit, et disciplinis pluribus institutisque formata: at vero Tarquinio regnante, quum iam quasi adulta esse coepisset, servitium non tulisse, et reiecto superbae dominationis iugo, maluisse legibus obtemperare, quam regibus: quumque esset adolescentia eius sine Punici belli terminata, tum denique confirmatis viribus coepisse iuvenescere. Sublata enim Carthagine, quae tam diu aemula imperii fuit, manus suas in totum orbem terra marique porrexit: donec regibus cunctis et nationibus imperio subiugatis, quum iam bellorum materia deficeret, viribus suis male uteretur, quibus se ipsa

con-

confecit. Haec fuit prima eius senectus, quum bellis lacerata civilibus, atque intestino malo pressa, rursus ad regimen singularis imperii recidit, quasi ad alteram infantiam revoluta. Amissa enim libertate, quam Bruto duce et auctore defenderat, ita consenuit, tanquam sustentare se ipsa non valeret, nisi adminiculo regentium niteretur.

B. Hieronymus adversus Iovinianum libro primo.

Claudia virgo Vestalis, quum in suspicionem venisset stupri, et simulacrum matris Idaeae in vado Tyberis haereret, ad comprobendam pudicitiam suam fertur cingulo duxisse navem, quam multa milia hominum trahere nequiverant. Melius tamen, inquit Lucani poetae patruus, cum illa esset actum, si hoc quod evenit, ornamentum potius exploratae fuisset pudicitiae, quam dubiae patrocini.

Eodem libro.

Scripserunt Aristoteles, et Plutarchus, et nos Seneca, de matrimonio libros, ex quibus et superiora nonnulla sunt, et ista quae subiicimus. Amor formae oblivio est, et insaniae proximus, foedum minimeque conveniens animo sospiti vitium. turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit, a magnis cogitationibus ad humillimas detrahit: querulos, iracundos, temerarios, dure imperiosos, serviliter blandos, omnibus inutiles, ipsi novissime amori, facit. Nam quum fruendi cupiditate insatiabili flagrat, plura tempora suspicionibus, lacrimis, conquestionibus perdit, odium sui facit, et ipse novissime sibi odio est.

Paulo infra.

Refert praeterea Seneca, cognovisse se quendam ornatum hominem, qui exiturus in publicum, fascia uxoris pectus colligabat, et ne puncto quidem horae praesentia eius carere poterat; potionemque nullam, nisi alterius tactam labris, vir et uxor hauriebant: alia deinceps non minus inepta facientes, in quae improvida vis ardentis affectus erumpebat.

In fine.

Nam quid, ait Seneca, de viris pauperibus dicam? quorum in nomen mariti, ad eludendas leges quae contra coelibes sunt, pars magna conducitur. Quomodo potest regere mores, et praecipere castitatem, et mariti auctoritatem tueri, cui nupsit?

*B. Augustinus, de civitate Dei, lib. VI,
cap. X.*

Libertas sane quae huic defuit, ne istam urbanam theologiam, theatrae simillimam, aperte sicut illam reprehendere auderet, Annaeo Senecae, quem nonnullis indiciis invenimus Apostolorum nostrorum claruisse temporibus, non quidem ex toto, verum ex aliqua parte non defuit. Affuit enim scribenti, viventi defuit. Nam in eo libro quem contra superstitiones condidit, multo copiosius ac vehementius reprehendit ipse civilem istam et urbanam theologiam, quam Varro theatricam atque fabulosam. Quum enim de simulacris ageret: Sacros, inquit, immortales, inviolabilesque deos in materia vilissima atque immobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumque, et piscium, quidam vero mixtos ex diversis corporibus induunt. Numina

mina vocant, quae si spiritu accepto subito occurrerent, monstra haberentur. Deinde aliquanto post, quum theologiam naturalem praedicans, quorundam philosophorum sententias digessisset, opposuit sibi quaestionem, et ait: Hoc loco dicet aliquis: Credam ego coelum et terram deos esse, et supra lunam alios, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem, quorum alter fecit Deum sine corpore, alter sine animo? Et ad hoc respondens, Quid tandem? inquit: Veriora tibi videntur T. Tatii, aut Romuli, aut Tulli Hostilii somnia? Cluacinam T. Tatius dedicavit deam, Picum Tiberinumque Romulus, Hostilius Pavorem atque Pallorem, teterrimos hominum affectus: quorum alter mentis territae motus est, alter corporis, ne morbus quidem, sed color. Haec numina potius credes, et coelo recipies? De ipsis vero ritibus crudeliter turpibus quam libere scripsit? Ille, inquit, viriles sibi partes amputat, ille lacertos secat. Ubi iratos deos timent, qui sic propitios habere merentur? dii autem nullo ipsi debent coli genere, si et hoc volunt. Tantus est perturbatae mentis et sedibus suis pulsae furor, ut sic dii placeantur, quemadmodum ne homines quidem saeviunt. Teterrimi, et in fabulas traditae crudelitatis tyranni, laceraverunt aliquorum membra, neminem sua lacerare iusserunt. In regiae libidinis voluptatem castrati sunt quidam, sed nemo sibi, ne vir esset, iubente domino, manus intulit. Se ipsi in templis contrucidant, vulneribus suis ac sanguine supplicant. Si cui intueri vacet quae faciunt, quaeque patiuntur; inveniet tam indecora honestis, tam indigna liberis, tam dissimilia sanis, ut nemo fuerit dubitaturus, furere eos, si cum paucioribus furerent; nunc sanitatis patrociniū est insanientium turba.

turba. Iam illa quae in ipso Capitolio fieri solere commemorat, et intrepide omnino coarguit, quis credat nisi ab iridentibus aut furentibus fieri? Nam quum in sacris Aegyptiis Osirim lugeri perditum, mox autem de invento magnum esse gaudium derisisset; quum perditio eius inventioque fingatur, dolor tamen ille atque laetitia, ab eis qui nihil perdidērunt, nihilque invenerunt, veraciter exprimitur: Huic tamen, inquit, furori certum tempus est. Tolerabile est, semel in anno insanire. In Capitolium perveni, pudebit publicatae dementiae, quod sibi vanus furor attribuit, officii. Alius numina Deo subiicit, alius horas Iovi nuntiat, alius lictor est, alius unctor, qui vano motu brachiorum imitatur ungentem. Sunt quae Iunoni ac Minervae capillos disponant, longe a templo, non tantum a simulacro, stantes, digitos movent ornantium modo. Sunt quae speculum teneant: sunt quae ad vadimonia sua deos advocent: sunt qui libellos offerant, et illos causam suam doceant. Doctus Archimimus, senex iam decrepitus, quotidie in Capitolio mimum agebat, quasi dii libenter spectarent, quem homines desierant. Omne illic artificum genus, operantium diis immortalibus, desidet. Et paulo post: Hi tamen, inquit, etiam si supervacuum usum, non turpem nec infamem Deo, promittunt. sedent quaedam in Capitolio, quae se a Iove amari putant: nec Iunonis quidem, si credere poetis velis, iracundissimae respectu terrentur. Hanc libertatem Varro non habuit, tantummodo poeticam theologiam reprehendere ausus est, civilem non ausus est, quam iste concidit. Sed si verum attendamus, deteriora sunt templa, ubi haec aguntur, quam theatra, ubi fingantur. Unde in his sacris civilis theologiae has partes potius elegit Seneca sapienti, ut eas in animi

religione non habeat, sed in actibus fingat. Ait enim: Quae omnia sapiens servabit tanquam legibus iussa, non tanquam diis grata. Et paulo post: Quid quod et matrimonia, inquit, deorum iungimus, et ne pie quidem, fratrum scilicet et fororum? Bellonam Marti collocamus: Vulcano Venerem: Neptuno Salaciam: quosdam tamen coelibes relinquimus, quasi conditio defecerit: praesertim quum quaedam viduae sint, ut Populonia, vel Fulgora, et diva Rumina, quibus non miror petitionem defuisse. Omnem istam ignobilem deorum turbam, quam longo aevo longa superstitione congessit, sic, inquit, adorabimus, ut meminerimus, cultum eius magis ad morem, quam ad rem pertinere. Nec leges ergo illae, nec mos, in civili theologia id instituerunt, quod diis gratum esset, vel ad rem pertineret: sed iste, quem philosophi quasi liberum fecerunt, tamen quia ILLUSTRIS POPULI ROMANI SENATOR erat, colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat, quod culpabat adorabat.

Cap. XI, de eodem Seneca.

Hic inter alias civilis theologiae superstitiones reprehendit etiam sacramenta Iudaeorum, et maxime sabbata: inutiliter id eos facere affirmans, quod per illos singulos septem interpositos dies septimam fere partem aetatis suae perdant vacando, et multa in tempore urgentia non agendo laedantur. Christianos tamen, iam tunc Iudaeis inimicissimos, in neutram partem commemorare ausus est: ne vel laudaret contra suae patriae veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem.

Ibidem.

Ibidem.

De illis sane Iudaeis quum loqueretur, ait: Quum interim usque eo sceleratissimae gentis consuetudo convaluit, ut per omnes iam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt. Mirabatur haec dicens, et quid divinitus ageretur, ignorans. Subiecit plane sententiam, qua significaret, quid de illorum sacramentorum ratione sentiret. Ait enim: Illi tamen causas ritus sui noverunt, et maior pars populi facit, quod cur faciat, ignorat.

Scriptor vitae P. Virgilii Maronis.

Seneca tradidit, Iulium Montanum poëtam solitum dicere, involaturum se quaedam Virgilio, si et vocem possit, et os, et hypocrisin. eosdem enim versus, eo pronuntiante, bene sonare; sine illo, inarescere quasi mutos.

Servius in VI. Aeneid.

Seneca scripsit de situ et sacris Aegyptiorum. hic dicit, circa Syenem, extremam Aegyptipartem, esse locum, quem Philas, hoc est, Amicas vocant: ideo quod illic est placata ab Aegyptis Isis, quibus irascebatur, quod membra mariti Osiridis non inveniebat, quem frater Typhon occiderat. Quae inventa postea quum sepelire vellet, elegit vicinae paludis tutissimum locum, quem ad transitum constat esse difficilem. limosa enim est et papyris referta.

Idem Servius in IX. Aeneid.

Ganges fluvius Indiae est, qui secundum Senecam in situ Indiae novem alveis fluit, secundum

452 E LIBRIS SENECAE FRAGMENTA.

Melonem septem: qui tamen et ipse commemorat,
nonnullos dicere, quod tribus alveis fluat.

Priscianus lib. VII.

Seneca Ovidium sequens, Gaulapa si sumst,
gaufapa sumta proba.

Concilium Turonense II, Can. XV.

Aliqui Laici, dum diversa perpetrant adulteria,
hoc quod de se sciunt, in aliis suspicantur, sicut
ait Seneca, pellimum in eo vitium esse, qui in id,
quod insanit, ceteros putat furere.

58324

ROTANOX
oczyszczanie
lipiec 2008

58521